

श्रीविजयलक्ष्मीसूरिविरचितं

श्री १४११

१९११

उपदेश प्रासाद ज्ञाषांतरं.

विभाग ४ थो.

स्थंज १५-१६-१७-१८-१९.

(व्याख्यान २११ थी ३७५)

जिनपूजा, दान, गिद्यळ, विवेक, व्रतपालन, सत्सग, अतरग मनुओ, लेख्या, पाच कारण,
नव नियाणा, नव निन्हवो, दश प्रत्याख्यान, चार कपाय, कपायपिठ, मिथ्या-
त्व, पवॉनी कथाओ अने ज्ञानाचारादि आचारोनु स्वल्प,
रहस्य, दशतो विगेरे

जैनवंदुओने खास उपयोगी होवाथी संस्कृत गद्यपद्या-
त्मक ग्रंथतुं शुद्ध गुर्जरगिरामां ज्ञाषांतर करावी
तपासी शोधीने
प्रसिद्ध कर्ता

श्री जैन धर्म प्रसारक सभा.

जावनगर.

विक्रम सवत १९६५

वीर सवत २४३५

शाके १८३१

मुंबई "जगदीश्वर" प्रेस तथा जावनगर "आनंद" प्रेसमां ठापुं.

सर्व हक स्वाधीन.

प्रस्तावना.



आ उपदेश प्रासाद ग्रंथ खरेखर प्रासाद एटके महेद्वनी गरज सोर तेवो ठे. महेद्वनी अंदर जेम जेम जंचे चर्चीए तेम तेम हवा प्रकाश विशेष तेमज स्वच्छता अने सुंदरता पण विशेष होय ठे, तेम आ ग्रंथमां कर्त्ता श्री विजयदास्कीसूरिए आगळ आगळ आत्माने विशेष विशेष हितकारक तेमज बुद्धिना विषयमां पण आगळ वधता मनुष्यो समजीने तेतुं रहस्य धारण करी शके एनां व्याख्यानो दाखव करीं ठे. कर्त्ताए अनेक ग्रंथोतुं वांचन बहु सारी रीते करेदुं हशे एम आ संग्रह स्पष्ट बतावी आपे ठे. कथानुयोग तो तेमना हृदयमां रमीज रहेदो हशे एम जणाय ठे. दरेक व्याख्यानमां तेनी अंदर दीधेदा विषयने अनुकूल कथाओ दाखव करी ते विषयने बहुज दृढ करेदो ठे. वांचनार बंधुओने गंमत साथे ज्ञान मळे तेवा सरव अने सुंदर उपायनी कर्त्ताए योजना करेदी जणाय ठे..

आ विज्ञाननी अंदर अमे १५ मार्थी १९ मा सुधी पांच स्थंजोतुं एटके ७५ व्याख्यानोतुं जाषांतर आप्युं ठे. आ व्याख्यानो प्रथमना स्थंजोनी अंदरना व्याख्या-नो करतां दगजग दोढा मोटा होवाथी आ विज्ञान बीजा त्रीजा विज्ञान करतां दो-दो जाजेरो थयो ठे. दरेक व्याख्यानमां जे जे सूत्र के ग्रंथोनी सहादतो कर्त्ताए आपी ठे ते अमे मूल अने अर्थ सहित दाखव करेदी ठे के जेथी वांचकोने ते शोधवाना प्रयासमां उतरतुं पके तेम नथी. जाषामां कहेदा जुहा चोपाइ पण तेना अर्थ साथे दाखीने समजाव्या ठे. हुंकांमां दरेक रीते आ विज्ञान वधारे उपयोगी थइ पके तेवो प्रयत्न करेदो ठे.

आ विज्ञाननी अंदर आपवामां आवेदा ७५ व्याख्यानोमां एटका वधा जु-दा जुदा विषयो कर्त्ताए दाखव करेदा ठे के ते दरेकनां नाम मात्र दाखवां पण अनु-क्रमणिका जेटहुंज पूर थइ जाय तेम ठे, तेथी तेने माटे आ साथे आपेदी अनुक्रम-णिकाज साद्यंत वांची जवानी जदामण करवामां आवे ठे; परंतु तेनी अंदर खास ध्यान आपवा दायक विषयो शा शा ठे तेतुं मात्र हुंकांमां दिग्दर्शन करावीए ठीए.

व्याख्यान ११५-११५ ने १५१ मां ज्ञानपंचमी, कार्तिकी पुनम अने मौन ए-कादशी ए त्रण पर्वनी कथाओ ते पर्वतुं आराधन करनारनां दृष्टांतो सहित आपवामां आ-वेदी ठे. व्याख्यान ११८ मामां धनातुं चरित्र आपेदुं ठे के जे शाळिज्जना वनेवी

यथा हता. आ चरित्र खास बांचवा लायक ठे. व्याख्यान २१ए मां विजय शेठ ने विजया राणीनी जेवाज थयेद्या वाजा महा पुरुष—अपूर्व ब्रह्मचारी जिनदास ने सौजाग्यदेवीतुं दुंकुं चरित्र आपेदुं ठे के जे दंपतीने जमारुवानुं फळं लाख साधमीं बंधुने जमारुवा जेदुं श्री गुरु महाराजाए कहेदुं ठे. व्याख्यान २२० मां कपिल के वळीतुं चरित्र खास दोजवृष्टिने अंगे बांचवा योग्य ठे. व्याख्यान २२४ मां थावचापुत्र, शुकाचार्य ने सेदकाचार्यतुं चरित्र ठे, तेमां थावचापुत्र आचार्य ने शुक्र परित्राजकनो संवाद खास बांचवा-लायक ठे. व्याख्यान २२ए थी २३२ ना चार व्याख्यान पांच कारणोनी सिद्धिना संबंधनां ठे. ए जरूर बांचवा योग्य ठे. ए बांचवाथी कर्म, उद्यम के जाबीजाव विगेरेनो एकांत पङ्क निरास पामी कोइ पण कार्य पांच कारणो वरुज सिद्ध थाय ठे, एम हृदयमां उसी शके ठे. व्याख्यान २३३ मां विद्यानोनी बाणीनो विद्यास बांचवा लायक ठे. तेनी अंदर निर्गुणी पुरुष तुच्छ उपमाने पण योग्य नथी एम सिद्ध करुं ठे. व्याख्यान २३८-३ए-४० मां ७ मा ८ मा ने ९ मा ए त्रण निहवो (गोष्ठामाहिद्व, दिगंबर ने दुंदकमति) नां चरित्रो उत्पत्ति विगेरे ठे. उपरांत व्याख्यान २६२-२६३-२६८ ने २६ए मां ३ जा, ६ हा, ९ मा ने ४ था निहवनां चरित्रो ठे. ते दरेक बांचवा लायक ठे. फक्त पहेद्या ने बीजा निहवनी कथाज आनी अंदर नथी. साते निहवनां नाम विगेरे व्याख्यान २६२ मां आपेदां ठे. व्याख्यान २४१ थी २४ए चार कषायो उपर ठे. तेनी अंदर ते ते कषायोथी दुःख पा-मेदां अमरदत्त ने मित्रानंद, बाहुवलि, अपाढचूति अने सागर श्रेष्ठी तथा सुचूम च-क्रीनां दृष्टांतो ठे. व्याख्यान २४६-४७ ने ४३मां क्रोधार्पिन्, मानर्पिन्, मायार्पिन् ने दो-जर्पिन् मुनिने अग्राह्य ठे एम सिद्ध करी तेनी उपरनां दृष्टांतो आपेदां ठे. व्याख्या-न २४६ मामां ठे प्रकारना स्त्रीने आधीन पुरुषोतुं स्वरूप वताववामां आव्युं छे, ते बां-चवा लायक छे. व्याख्यान २४८ ने २४ए दश प्रकारनां प्रत्याख्यान संवधी ठे. ते प्रत्याख्याननी शुद्धिना इच्छक बंधुओए खास बांचवा लायक ठे. व्याख्यान २५३ मां मिथ्यात्वना तमाम जेदोतुं स्पष्टिकरण करेदुं ठे. मिथ्यात्वने विषयत्त समजी तेने त-जवा इच्छनारे आ स्वरूप खास ध्यानमां राखवा लायक ठे. व्याख्यान २५६ माथी ज्ञानाचारादि आचारोतुं स्वरूप शरू करवामां आव्युं ठे. पाठळना चने स्थंज (३० व्याख्यान) ते संबधीज ठे. तेमां पण हजु ज्ञानाचार, दर्शनाचार ने चारित्राचारतुं स्व-रूप पूर्ण आवेदुं ठे, तपाचारतुं तो अयुरुं ठे, ते हवे पढीना विजागमां आवनार ठे, अ-

ने विर्याचारतुं तो वीद्वकुल वाकीमांज ठे, ते पण हवे पढीना विजागमां आवनार ठे. आ ३० व्याख्यान पैकी १२ ज्ञानाचार संबंधी, १० दर्शनाचार संबंधी, ९ चारित्राचार संबंधी ने ३ तपाचार संबंधी ठे. तपाचारना वार जेदो पैकी प्रथमना त्रण जेदतुं स्वरूप आमां आपेदुं ठे. आ ३० व्याख्यानोंनी अंदर अनेक हकीकतो खास ध्यान आपवा लायक समावचामां आवी ठे. व्या. २६९ मां कुंरुलिक श्रावकतुं दृष्टांत ने व्या. २७० मां जोगसार श्रेष्ठीतुं दृष्टांत तेमज व्या. २७१ मां लेप श्रेष्ठीतुं दृष्टांत वांचवा लायक छे. लेप श्रेष्ठीना दृष्टांतमां त्रण प्रकारनां (दुःखगर्जित, मोहगर्जित, ज्ञानगर्जित) वैराग्यतुं स्वरूप सारी रीते समजवेदुं ठे. व्या. २७९ मां धर्मतुं स्वरूप पांच प्रकारनां अनुष्ठान बिगरे खास वांचवा लायक छे. चारित्रना इच्छक मुनिमहाराजाओप पण चारित्राचारना स्वरूपवाळा ९ व्याख्याननी अंदर समिति गुप्तितुं वतावेदुं स्वरूप ने तेनी लपर आपेदुं दृष्टांतो वांचवा लायक ठे. व्या. २७५ मां स्त्रीचरित्र वतावी आप्युं ठे. जुदा जुदा अनेक व्याख्यानोंमां कुमारपाळ महाराजा अने श्री हेमचंद्राचार्यनो संबंध आवेदुं ठे. एकंदर रीते आ आखो विजाग जैन शास्त्रना रहस्योथी जरपुर होवाने दीधे ते साद्यंत वांचवा लायक ठे. उतां मात्र नपुना तरीके केदुं व्याख्यानोंनी हुंकी हकीकत अर्हां वताववामां आवी ठे.

आ दरेक व्याख्याननी अंदर आपेदुं दरेक नानी मोटी कथाओ रसीक होवाथी वांचतां प्रीति उत्पन्न करे तेवी ठे. जापांतर करवामां तेनी रसीकता जाळवी राखवा लपर पुरतुं ध्यान आपवामां आव्युं ठे. अमे अगाल जणावी गया बीए ते प्रमाणे आ ग्रंथनी जेदुं प्रतो मळी शके ठे ते वधी प्राये एदुं वधी अशुद्ध होय ठे के तेतुं जापांतर कोइना विश्वास लपर करावीने उपावी शकाय तेम नथी. तेथी कोइ पण प्रकारनी चूद न थवा माटे वनतो प्रयत्न करवामां आव्यो ठे, उतां कोइ स्थानके तेवी चूद दृष्टिगोचर थाय तो तेने माटे क्रमा करी अमारी तरफ देखी मोकदवा कृपा करवी के जेथी तेने माटे घटित उपाय लेवामां आवशे.

आनी पढीनो पांचमो विजाग के जेनी अंदर आ ग्रंथ पूर्ण थवानो ठे ते हवे थोडा बखतमां बहार पारुवामां आवशे. त्थार पढी पहेदुं विजाग के जेनी अंदर चार स्थंजतुं जापांतर धणी चूदोवाळुं प्रगट थयेदुं ठे, वळी तेनी कोपी हाडमां मळी पण शकती नथी, ते अमारा तरफथी खास जापांतर करावी अक्षरशः तपासीने प्रगट करवामां आवशे. ते कार्य पण थोडा बखतमांज जैन बंधुओनी समक रजु करवा इच्छा

डे के जेथी पांचे विजाग के जेनी अंदर एक वर्षना दिवसो जेठना [३६०] व्याख्यानो
डे, अने जेमां सुमार १०० उपरांत नानी मोटी कथाओ डे, तेठलो अपूर्व संग्रह एक
साथे जैन बंधुओनि हस्तगत थइ शके.

आ विजाग वहार पारुतां बहु हांवां बखत व्यतीत थयेंलो डे. कारण के तेने
वे प्रेसोमां उपाधिने पूरो करवो पड्यो डे. प्रथमना ३० फारमो मुखडमां जगदीश्वर
प्रेसमां उपाध्या डे, तेमां तेमणे बखत घणो काढ्यो अने पाठळनो जाग ताकीदे पूरो
करी आपे तेम न द्याग्युं, तेथी पाठळो अर्थ विजाग जावनगर आनंद प्रीन्टिंग प्रेसमां
उपावी ताकीदे संपूर्ण करवामां आवेलो डे. हवे पढीना विजागमां तेथो बिदेव थवानो
बीलकुद संजव नथी.

आ विजाग प्रथमना ३ विजागो करतां बहु बंधी जवाथी किमतमां कांडक
वधारो करवो पड्यो डे, परंतु ते प्रयास अने खर्चादिकतुं प्रमाण गणतां वधारे नथी,
एम सहेजे समजी शकाय तेवुं डे.

आ विजागमां आपेला अभूद्य रहस्य विगेरेतुं दिग्दर्शन करावी आ प्रस्ता-
वना समाप्त करवामां आवे डे. ते साथे आशा राखवामां आवे डे के जो आ साथे
आपेदी अनुक्रमणिका साद्यंत वांचवामां आवे, तो पढी आ ग्रंथनी अभूद्यतानुं
स्वयमेव ज्ञान थशे, अने तेथी ग्रंथ वांचवा दलचाशे के जेथी अमारो प्रयास अवठय
फळित्त थशे. तथास्तु.

संवत् १९६१ }
अषाढ शुद्ध ११ }

श्री जैन धर्म प्रसारक सभा.
जावनगर.



श्रीउपदेशप्रासाद भाषांतर भाग ४ थो.

स्थंभ १५ थो १० ना

व्याख्यान २११ थो २८५ सुधीनी

अनुक्रमणिका.

स्थंभ १५ मो.

व्याख्यान २११ मुं.

वेद्यते मयं परस्पर सुखं वरवाना गिवाजनी
उत्पत्ति-विपुत्रुमारनो सत्रय ... १

व्याख्यान २१२ मुं.

पूजानो विधि-दमयतांनी कथा ... ५

व्याख्यान २१३ मुं.

दीपपूजा-धनानु दृष्टान ... ११

व्याख्यान २१४ मुं.

योडा कक्षर शिगवार्था पण मुग थायटे,
ते उपर यवराजश्रुपिनी कथा... १५

व्याख्यान २१५ मुं.

गाननी विराधना तजवा विधे ... २०

गुणमजगी ने वरदत्तानी कथा ... १२

गनचनीना आरावनी विधि ... २७

व्याख्यान २१६ मुं.

अभयदान विधे-दृष्टांतयुक्त ... ३३

दानना पान प्रकार-नाना नाग दृष्टांतो ३६

व्याख्यान २१७ मुं.

दान धर्मेनी देशना-लघु दृष्टांतो ... ४०

व्याख्यान २१८ मुं.

मुपात्रदान-धनानु दृष्टांत ... ४५

व्याख्यान २१९ मुं.

धर्मेना चार प्रकार-(दान, शील, तप,

भाव) ... ५३

शील धर्म उपर जिनदास ने सौभाग्य-

देवानी कथा ... ५४

व्याख्यान २२० मुं.

विधेकीलं कर्तव्य-कपिल मुनिना कथा ... ५९

व्याख्यान २२१ मुं.

श्रद्धाश्रद्ध मत पालननु फळ-कठरीक
पुढरीकनी कथा ... ६३

व्याख्यान २२२ मुं.

सन्ताग-प्रभाकर विग्रनु दृष्टांत ... ६७

व्याख्यान २२३ मुं.

अतरंग छ दाग्रुने जीतवा विधे... ७३

व्याख्यान २२४ मुं.

पदवाद् धया दृता पण पाछा पोताना
आत्माने तारनार सेलक मुनिनु

दृष्टांत ... ७९

व्याख्यान २२५ मुं.

वातिकी पूर्णिमानु महात्म्य-श्राविड वा-
लिखिल्ल कथा ... ८४

स्थंभ १६ मो.

व्याख्यान २२६ मुं.

छ लेस्यानु स्वरूप-प्रियकर राजानी कथा ८९

व्याख्यान २२७ मुं.

अविमृदधकारिता (वगर विचार्यु करवा
विधे) आभ्ररुक्ष छेदकना दृष्टांत-

युक्त ... ९३

व्याख्यान २२८ मुं.

सहसा कार्य न करवा विधे-पक्षीने मार-

नार राजानु दृष्टांत-चार गति-

ना हु.यो ... ९५

व्याख्यान २२९ मुं.	
पाच कारण-परस्पर सवाद ने निर्णय	१०२
व्याख्यान २३० मुं.	
भाषीभाव अन्यथा न थावा उपर रा- वणनो प्रयध-नियति ने उच- मनु स्वरूप	१०८
व्याख्यान २३१ मुं.	
काळादि कारणो करता कर्मनु वळवातपण भाविनी ने कर्मरेखनो सवध .	११६
व्याख्यान २३२ मुं.	
पाच कारण मळवाथीज कार्यासिद्धि यायछे ते उपर क्षुळककुमारनी कथा	१२०
व्याख्यान २३३ मुं.	
सद्गुणना विचारनी पण दुर्लभता-कालि- काचार्य ने शालिवाहननो सवध	१२९
गुणहीन मनुष्यो कोह पण उपमाने ला- यक नथी ते उपर विद्वानोनी वाणीनो विलस	... १२६
व्याख्यान २३४ मुं.	
द्रव्यवदन ने भाववदन-शीतळाचार्यनो सवध-गुखवदननु स्वरूप	.. १३५
व्याख्यान २३५ मुं.	
ज्ञान विद्वानयुक्त क्रिया विषे-दृष्टातयुक्त	१३९
व्याख्यान २३६ मुं.	
नव निघाणानु स्वरूप	१४३
नियानु नही करनार तामलि तापस	१४५
व्याख्यान २३७ मुं.	
उपदेशने अयोग्य चार प्रकारना मनु- ष्यो सवधी पृथक् पृथक् दृष्टातो	१४७
व्याख्यान २३८ मुं.	
कदाप्रही विषे गोष्टामाहिल सातमा नि- न्दवनी कथा...	... १५२
व्याख्यान २३९ मुं.	
शास्त्रो विन्दव-दिग्गमनी उत्पत्ति ..	१५८

व्याख्यान २४० मुं.	
ब्रह्म मत विषे-वगचूलीका अध्ययनमा कहेली तना उत्पत्ति १६९
स्थंभ १७ मो.	
व्याख्यान २४१ मुं.	
क्रोध विषे-अमरदत्त ने मित्रानदनी कथा	१६९
व्याख्यान २४२ मुं	
मान विषे-चाहुवल्लिु दृष्टत १७८
व्याख्यान २४३ मुं.	
माथापिंड विषे अषाढभूति मुनिसु दृष्टात	१८५
व्याख्यान २४४ मुं.	
लोभ विषे सागर श्रेष्ठीनु दृष्टात ...	१९०
व्याख्यान २४५ मुं.	
लोभनी वृद्धि विषे-सुभूपचक्रोनु दृष्टात	१९५
व्याख्यान २४६ मुं.	
क्रोधपिंड अने मानपिंडना अप्राहणमा विषे दृष्टातायुक्त वर्णन	... २००
व्याख्यान २४७ मुं.	
लोभपिंड विषे दृष्टातायुक्त २०५
व्याख्यान २४८ मुं.	
दशमा अद्वा पचख्वाणना दश भेद- तेनु फळ दृष्टातो माहित ..	२१०
व्याख्यान २४९ मुं.	
उत्तराणु प्रत्याख्यानना दश भेद ...	२१८
दामत्रकनु दृष्टात २२१
व्याख्यान २५० मुं.	
त्रत खडन करवालु फळ मत्स्योदरनी कथा	२२४
व्याख्यान २५१ मुं.	
मौन एकादशीनो कथा-(सुव्रत शेट)	२३०
व्याख्यान २५२ मुं.	
समकितमा दाका न करवा विषे-अपादा- चार्यनी कथा...	... २३८

व्यारव्यान २५३ मुं.

मिथ्यात्वना भेद	२४६
पालक अभव्युलु दृष्टांत	२५२

व्यारव्यान २५४ मुं.

मिथ्यात्वना दुस्तयजपणा विषे-मखली- पुत्र गोशाळानु दृष्टांत	२५३
---	-----

व्यारव्यान २५५ मुं.

भगवतनी भाशातनासु फळ-गोशाळानु आगामी वृत्तांत	२५८
---	-----

स्थंभ १८ मो.

व्यारव्यान २५६ मुं.

“ज्ञानाचार”-प्रथम काल नामे आ- चारु स्वरूप	२६३
सगराचार्यनु दृष्टांत	२६५

व्यारव्यान २५७ मुं.

अस्वाध्याय काळनु स्वरूप-नानां दृष्टा- ंतोशुष्क	२६९
--	-----

व्यारव्यान २५८ मुं.

वीजो विनयाचार-स्थूलभद्र प्रवध	२७६
चबद्ध आचार्यनु दृष्टांत	२७९

व्यारव्यान २५९ मुं.

त्रीजो बहुमान आचार-चे निमित्ति- यातुं दृष्टांत	२८२
विनय ने बहुमान उपर कुमार्पळनी कथा	२८५

व्यारव्यान २६० मुं.

वीथो उपधान वृद्धन आचार-योगवहन करवानी अने उपधान वहेवानी आवश्यकतांनी सिद्धि... ..	२८८
---	-----

व्यारव्यान २६१ मुं.

योगुल थहु मान-मासनुस मुनिनु दृष्टांत	२९४
--------------------------------------	-----

व्यारव्यान २६२ मुं.

योगवहनने स्थिर करवा उपर त्रीजा निन्हव अव्यक्तवादीनी कथा (सात निन्हवोना नाम)	२९७
--	-----

व्यारव्यान २६३ मुं.

पाचमो आनन्हव नामे ज्ञानाचार-ज्ञानदा- ता गुरुनो अपलाप न करवा विषे	३०२
छशा निन्हव रोहगुप्तनी कथा	३०३

व्यारव्यान २६४ मुं.

व्यजन न ओळववा विषे छशो ज्ञानाचार- तना चौद भेद	३१०
कुमारपाळनु दृष्टांत	३११
वासोक राजानु दृष्टांत	३१३
विद्याधरनु दृष्टांत	३१५
एरु प्रातणनी कथा	३१६

व्यारव्यान २६५ मुं.

अर्थानिन्हव सातमो ज्ञानाचार	३१७
हेमचंद्रसूरनु दृष्टांत	३१७
वाराक्षरी भगनार भरडानु दृष्टांत	३१९
कुडलीक श्रावकनु दृष्टांत	३२०

व्यारव्यान २६६ मुं.

सुत्रार्थ आनिन्हव आठमो आचार-अमरु- देवसूरिनी कथा स्थमन पार्श्वनाथ	३२४
---	-----

व्यारव्यान २६७ मुं.

शुभाशुभ धुनना सम्यग् अर्थ करवावपे. छुडक मुनिनु दृष्टांत	३२९
भेरीनु दृष्टांत	३३३

व्यारव्यान २६८ मुं.

“दर्शनाचार”-पहेलो नि शक आचार	३३६
पांचमा निन्हव गंगाचार्यनु दृष्टांत	३३७

व्यारव्यान २६९ मुं.

निष्काशा वीजो दर्शनाचार	३४३
छुडक शिष्यनु दृष्टांत	३४३
चौथा निन्हव अश्वमित्र मुनिनी कथा	३४५

व्यारव्यान २७० मुं.

निर्विचिक्रितवा त्रीजो दशनाचार-ते उपर सोगमार श्रेष्ठीनी कथा	३४९
---	-----

स्थंभ १९ मो.

व्यारव्यान २७१ मुं.

अमूहदाष्टि चोयो दर्शनाचार ... ३५५
लेप श्रेष्ठोतु दृष्टात-तद्वर्गतं त्रण प्र-
कारना वैराग्यतु स्वरूप ... ३५५

व्यारव्यान २७२ मुं.

प्रशसा नामे पांचमो दर्शनाचार ... ३६५
कामदेव श्रावकर्ना कथा ... ३६६

व्यारव्यान २७३ मुं.

धर्मा जीवोनी प्रशसा करवा उपर हेम-
चद्रसूरिनो प्रवध ... ३६९

व्यारव्यान २७४ मुं.

स्थिरीकरण-छत्रो दर्शनाचार ... ३७८
कुमारपाळ राजानो प्रवध (छांचरित्र) ३७९

व्यारव्यान २७५ मुं.

कुमारपाल्ले स्थिर करवा हेमचन्द्राचार्ये
कहेळु धर्मतु तात्विक स्वरूप ३८५

व्यारव्यान २७६ मुं.

साधर्मणात्सल्य सातमो दर्शनाचार ... ३९५
कुमारपाल्लु दृष्टात ... ३९५
पातिव्रता क्षोण करेळु पतिवात्सल्य ... ३९७

व्यारव्यान २७७ मुं.

प्रभावना नामे आठमो दर्शनाचार ... ४०१
आठ प्रकारना प्रभावको ... ४०१
एक मुनिनी आध्वर्यकारक कथा ... ४०४

व्यारव्यान २७८ मुं.

“ चारित्राचार ”-इर्वासामिति ... ४०६
वरदत्त ऋषितु दृष्टात ... ४०८

व्यारव्यान २७९ मुं.

भाषा समिति-बीजो चारित्राचार ... ४१०
रज्जा साध्वीतु दृष्टात ... ४११

व्यारव्यान २८० मुं.

एपणा समिति-त्रीजो चारित्राचार ... ४१३
धनशर्मा साधुतु दृष्टात ... ४१३

व्यारव्यान २८१ मुं.

चोयो पांचमो चारित्राचार ... ४१७
स्थळिल भूमिना दश गुणो-१०२४ भेद ४१८
वने आचारपर लघु दृष्टातो... ४२०

व्यारव्यान २८२ मुं.

त्रण गुप्ति-६-७-८ चारित्राचार ... ४२१
मनोगुप्ति उपर जिनदास श्रेष्ठीतु दृष्टांत ४२२
वाग्युप्ति उपर अन्य शाळतु दृष्टात ... ४२३
कायगुप्ति उपर एक मुनितु दृष्टात ... ४२४
त्रणे गुप्ति उपर एक मुनितु दृष्टांत ४२५
चारित्राचार विषे उपसहार ... ४२६

व्यारव्यान २८३ मुं.

“ तपाचार ” क्षेमर्षितु दृष्टांत-तेना
विचित्र प्रकारना अभिग्रहो... ४२७

व्यारव्यान २८४ मुं.

तपस्यातुं स्वरूप-तेना वार भेद ... ४३३
पहेलो अनवान तपाचार ... ४३५
सत्तर प्रकारनां मरणो ... ४३६
अनशन तप उपर धन्य मुनितुं दृष्टात ४३९

व्यारव्यान २८५ मुं.

उनोदरी बीजो तपाचार ... ४४१
वृत्तिसंक्षेप त्रीजो तपाचार ... ४४३
द्रवप्रहारीतु दृष्टांत ... ४४४

१९ मो स्थंभ संपूर्ण.

श्री उपदेश प्रसाद भाषांतर.

भाग ४ थो.

स्थंभ १५ मो.

व्याख्यान २११ मुं.

(जुहारनुं स्वरूप.)

“ बेसते वर्षे परस्पर जुहार करवाना रिवाजनी उत्पत्ति. ”

अन्योऽन्यं जनजोत्कारा भवंति प्रतिपत्प्रगे ।

तत्स्वरूपं तदा पृष्टं पुनर्जगाद् साधुपः ॥ १ ॥

भावार्थ—पडवाने दिवसे प्रातःकाले लोको परस्पर जुहार करे छे, तेनुं स्वरूप राजाए पूछ्युं एटले गुरु महाराज फरीने बोल्या के—

हे संप्रति राजा ! परस्पर जुहार करवामां एक हेतु ए छे के गौतम गणधरने अमावास्या (दीवाळी) नी रात्रिना प्रांत भागे केवळज्ञान उत्पन्न थयुं. तेथी प्रभाते नवा राजानी जेम तेने सर्व गणधरोए आवीने चांद्या, तेथी प्रणामनो विधि शरु थयो. हवे बीजो हेतु सांभळोः— पूर्वे अवंती नगरीमां धर्भ नामे राजा हतो. तेने नमुचि नामनो प्रधान हतो. एक दिवस ते नगरीमां मुनिब्रतस्वामीना शिष्य श्रीसुब्रतसूरि पधार्या. तेने वंदन करवा माटे नमुचि प्रधानने साथे लइने श्री धर्मराजा त्यां गयो. देशना समये ते सचीवे आ प्रमाणे वाद कर्यो के “आ सकळ विश्व स्वप्न जेहुं छे, जीव नाश पामवाथी सर्व नाश पामे छे, जीव कांइ परलोकमां गति पामतो नथी अर्थात् जीव ते पंचभूतना पिंडनुंज नाम छे,अने परलोक नथी.” आ प्रमाणे पोताचा मतने स्थापन करता सचीवने सूरिना शिष्ये जीती लीधो. तयार पछी क्रोधने वश थइने रात्रिने वखते हाथमां तरवार लइने ते निर्दय सचीव ते मुनिने हणवानी इच्छाथी तेनी पासे गयो. ते वखत शासनदेवीए तेने स्तंभित कर्यो; जाणे चित्रमां आळेख्यो होय तेवी स्थितिमां प्रातःकाळे राजा विगेरेए तेने जोयो. पछी शासनदेवीने अने गुरुने खमावीने राजाए तेने मुक्त कराव्यो. पौर लोकोए तेने घणो धिक्कार्यो, तेथी लज्जा पामीने ते नगरमांथी नीकळी नमुचि भमतो भमतो हस्तिनापुर गयो. ते नगरमां पद्मोत्तर नामे राजा हतो. तेने उत्तम शिष्यळथी

शोभित ज्वाळादेवी नामे पट्टराणी हती. तेओने 'विष्णुकुमार' अने महापद्म नामे बे पुत्रो हता. राजाए विष्णुकुमारने राज्यपद आप्युं, अने नाना पुत्रने यौवराज्यपद आप्युं.

अन्यदा नमुचि प्रधाने पोतानी कळाकुशळता युवराजने देखाडी, तेथी हर्ष पामीने तेणे नमुचिने पोतानुं प्रधानपद आप्युं. एक वखत ते नमुचिए सिंहरथ नामना मोटा योद्धाने जीत्यो, तेथी संतोष पामेला युवराजे तेने वरदान आप्युं. नमुचिए ते वरदानने थापण रूप रखाव्युं. एक दिवसे ज्वाळादेवीए हर्षथी रथ यात्रा करवानी इच्छावडे सुवर्ण अने रत्नोथी शोभित जैनरथ कराव्यो, ते वखते तेनी शोके इष्याथी ब्रह्मरथ कराव्यो. पछी ते बंने रथो रस्तामां परस्पर सामा मळ्या. ते बंनेनो वादविवाद थयो. बंने पक्षमांथी कोइ रथ खंचनार पुरुषो बीजा रथने माग्नी आपी आगळ चाल्या नहीं, त्यारे केशनी निवृत्तिने माटे राजाए बंने रथने पाछा वळाव्या, एटले महापद्म आवी रीते पोतानी मातानुं अपमान करेलुं जोडने पोताना मनमां दुःखी थयो अने परदेश चाल्यो गयो. ते अनुक्रमे चक्रवर्ती योग्य समृद्धि मेळवीने जन्मभूमिमां आव्यो. तेना पिताए मोटा उत्सवथी तेने पुरमां प्रवेश कराव्यो. पछी बन्नीश हजार राजाओए बार वर्ष सुधी महापद्मनो राज्याभिषेक कर्यो.

त्यार पछी विष्णुकुमार सहित पद्मोत्तर राजाए सुव्रताचार्य पासे दीक्षा लीधी अने पोते स्वर्गे गया. विष्णुकुमारने छ हजार वर्ष सुधी तीव्र तप करवाथी वैक्रियादिक अनेक लब्धिओ प्राप्त थइ.

महापद्म राजाए पोतानी मातानो रथयात्रानो मनोरथ मोटा ओछव पूर्वक पूर्ण कर्यो. त्यारपछी पोतानां पाप नाश करवा माटे माताना कहेवाथी समग्र पृथ्वीने जिनेश्वरोना चैत्योथी भूषित करी.

'एकदा सुव्रताचार्य हस्तिनापुरमां घणा साधु सहित चातुर्मासनां अभिग्रह धारण करीने रखा, ते वखते पूर्वतुं वैर संभारीने नमुचिए चक्री पासे पोतानुं वरदान माग्युं के "हे राजेंद्र! कार्तिक मासनी पूर्णिमासुधी मने छ खंडनुं राज्य आपो. " राजाए तेने सर्व राज्य सोपी दीधुं अने तेटला वखतने माटे पोते अतःपुरमां रखा.

त्यार पछी निरंकुशपणे सर्व धर्मनो द्वेषी नमुचि छ खंड राज्यतुं पालन करवा लाग्यो. समग्र पृथ्वीनो नमुचि नवो राजा थवाथी सर्व राजाओए भेटणां आपीने तेनी आज्ञा अंगीकार करी. पछी नमुचिए जीवहिंसावाळो यज्ञ प्रारंभ्यो. सर्व ब्राह्मणो आशिर्वाद आपीने तेना यज्ञकर्मनी प्रशंसा करवा लाग्या. ते वखते तेणे सुव्रताचार्यने बोलावीने कहुं के-" तसो मुंडाओने मुकीने बीजा सर्व वेष-

धारीओ अने ब्राह्मणां मनं चक्रवर्ती तथा यज्ञरूप धर्मकार्यं करनार जाणीने नभे छे अने प्रशंसा करे छे: तेम तेम करता नथी तो शुं तेम मारथी पण मोटा छो? माटे मारी पृथ्वीमां कोई पण साधुए रहेवुं नहि. जो मारी भूमिमां सात दिवसथी वधारे कोई साधु रहेशे तो तेमनं हुं मारी नाखीग, तेमां मने द्रुपण आपशो नहीं. " आ प्रमाणं सांभळीनें नगरना लोंकोए तेने साम वाक्पयोथी समजाव्यो, पण तेणे पोतानां आग्रह छोड्यो नही, त्यांर आचार्य महाराजे विचार्युं के " आनुं राज्य तो सर्व स्थळे छे, तंथी अमां चोमासाना समयमां सात दिवसमां क्यां जईए ? " ए प्रमाणे विचारिने तेणे बीजा साधुआंने पूछ्युं के " आमां कोई गगनगामिनी लब्धिवाळो छे के जं मेरु पर्वतना गिखर उपर रहेला विष्णु-कुमार मुनिनें अहीं बोलावी लावे ? " एक गिष्ये पोतानी तेवी शक्ति जणावी अने गुरुनी ओझा लईनें ते मेरु पर्वतपर गया. विष्णुकुमार मुनिए चोमासामां तेने अकस्मात् आववानुं कारण पूछ्युं, एटले तेणे यथार्थ सर्व वृत्तांत कळो. पछी विष्णुमुनि ते साधुनी साथे नमुचिनी सभामां आब्या. त्यां एक नमुचि विना सर्व राजाओए तेमने वंदना करी. पछी विष्णु मुनिए नमुचिने कळुं— " हे राजा ! एक स्थाने चोमासुं रहेवाना अभिग्रहवाळा मुनिओ हमणा क्यां जशे ? माटे तेमने रहेवा सारु केटलीक पृथ्वी आपो. " नमुचिए त्रण पगलां पृथ्वी आपवा कळुं. ते सांभळीने क्रोधातुर थयेला विष्णु मुनिए वैक्रिय लब्धिथी लाख योजन प्रमाण शरीर विकुर्वीने एक पग पूर्व दिशानी जंबूद्वीपनी जगती उपर अने बीजो पग पश्चिम दिशानी जगती उपर मुकीने कळुं के— " हे पापी ! हवे त्रीजो पग सुकवानी जग्या क्यां आपे छे ? " ते सांभळीनें भयभ्रांत थयेलो नमुचि मौन रह्यो, एटले विष्णु मुनिए त्रीजुं पगलुं नमुचिना पृष्ठ उपर मुक्युं, तेथी जेम त्रिविक्रमे बली राजाने पाताळमां पेसाढी दीधो हतो, तेम ते नमुचि पण द्रव्यथी अने भावथी बंने प्रकारे पाताळमां गयो. ते समये पर्वतो पण कंपवा लाग्या, ग्रहो भयभीत थया, अने इंद्रादिक देवो पण " आ शुं ? " एम संभ्रांत थई गया. पछी अवधिज्ञानवडे तेनुं कारण जाणीने इंद्रे विष्णु मुनिना क्रोधने शांत करवा माटे संगीत जाणनारा गंधर्वोने मोकल्या. तेओए मुनिना कर्ण पासे शांतता रूप अमृतमय गीतनृत्यनो आरंभ कयो, तेथी मुनिनो कोपाग्नि शांत थयो, अने ते ओ मूळ स्वरूपे स्थित थया. महापद्म चक्री पण लज्जा सहित आवीने नम्यो. तेने मुनिए ओळंभो दीधो के " तुं राज्य पाळतां छतां शासननी आवी हीलना अने पीढा धाय, तो पछी बीजा धुद्र राजाओना राज्यमां तेम थाय तो तेनो शो

(४) उपदेशप्रासाद भाषान्तर-भाग ४ थो-स्थंभ १९ मो.

दोष ? ” इत्यादिक चक्रवर्तीने उपदेश आपीने आचार्ये पासे आवी यथार्थ कहे-
वा वडे आलोचना करी, अने प्रायश्चित्त लईने प्रतिक्रमण कर्युं. आ ठेकाणे शास-
ननी भक्तिने भाटे तेमणे कर्युं छे तेथी तेमने कांइ दोष नथी, तोपण सज्ञाय
ध्यानादिकमां किंचित् भृंशत्वं अने विभावंप्रसंगत्व थवाथी ते गुरुनी समक्ष इर्या-
पथिकि पढिकमवावडे आलोच्युं. मांते विष्णु मुनि मोक्षगति पाम्या.

आ प्रमाणे महा उत्पात शांत थवाथी जाणे फरीथी जन्म अने चैतन्य
पाम्या होय तेम सर्वे मनुष्योए शुभ वल्ल अन्नपान विगेरे ग्रहण कर्यां अने परस्पर
जुहार कर्यां. ते उपरथी मनुष्यो दर वर्षे पडवाने दिवसे उत्तम वल्ल, अन्न, पान,
जुहार अने घरनी शोभा विगेरे महोत्सव करे छे.

जे साधुओनी निंदा करे छे ते मनुष्य छतां पण पशु समानज छे, तेवुं सर्वे
स्थाने प्रसिद्धिमां लाववा भाटे अने जणाववा भाटे राजाए घेरघेर गोहिसो
कराव्यो. हस्त पण मारवाड विगेरेमां छाणनो गोहिसो करवामां आवे छे.

“ जुहार करवाने दिवसे पहेला गणधर श्रीगौतम रवामीए श्रीवीतराग
शब्दना अर्थने विचारतां केवळज्ञान रूप लक्ष्मीने, जिनेंद्र शासनना राज्यने अने
गुणना समूहनी शक्तिने प्राप्त करी हती. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिभितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंच-
दशमस्तंभस्य द्विशतएकादशतमः संबंधः ॥

१ कांईक सज्ञाय ध्यानादिकमां हानि आववी. २ विपावदशाने प्रमग पडवो, ३ 'गोहिसो' शुं ?
ते कांइ समजातु नथी.

व्याख्यान २१२ मुं.

हवे पूजानो विधि कहे छे.

निश्वयाद्भव्यजीवेन पूजा कार्या जिनेशितुः ।

दमयन्त्येव कल्याणसुखसंततिदायिनी ॥ १ ॥

भावार्थ—“ भव्य प्राणीए दमयंतीनी जेम कल्याण अने सुखनी संपत्ति आपनारी जिनेश्वरनी पूजा अवश्य करवी. ”

दमयंतीनी कथा.

कोसला नगरीमां निषध नामे राजा हतो. तेने नळ अने कुबर नामना बे पुत्रो हता. ते अरसामां विदर्भ देशमां भीम नामे राजा हतो. तेने दमयंती नामनी एक पुत्री हती. तेनां सर्वे अंगो सुंदर हतां, अने ते समग्र कळाओमां कुशळ हती. अनुक्रमे वृद्धि पामती ते पुत्री अठार वर्षनी थइ त्यारे भीम राजाए पुत्रीने योग्य वर मेळववानी इच्छाथी स्वयंवरनो आरंभ कर्यो. त्यां नळ अने कुबर सहित निषध विगेरे घणा राजाओ गया. पछी पोतानी दासीए करेला वर्णन पूर्वक दमयंतीए नळना कंठमां वरमाळा आरोपण करी. शुभ दिवसे पाणिग्रहणना ओछवमां भीम राजाए नळने हाथी, घोडा, रथ, रत्न विगेरे आप्युं. केटलाक दिवस त्यां रहीने पछी पुत्रो अने वहु सहित निषध राजा कोसला नगरी तरफ चाल्यो. ते वखते भीम राजा पुत्रीने शिखामण आपीने पाछो वळ्यो.

मार्गे चालतां तेओ एक मोटा जंगलमां आवी पहुँच्या. ते वखते सूर्य अस्त पाम्यो, गाढ अंधकारथी मार्गे पण देखावा न लाग्यो. तेथी तेलुं सैन्य पगले पगले वारंवार स्वलना पामतुं दिगमूढ थइ गयुं. ते वखते दमयंतीए पोतानुं कपाळ लुहीने अंगरागथी ढंकायेलुं स्वाभाविक तिलक तेजस्वी कर्युं. तेना तेजथी ते दंपतीए नजीकमां प्रतिमा धारण करी रहेलां एक मुनिने जोया. ते साधुना शरीर साथे एक मदोन्मत्त वननो हाथी पोतानी सुंद घसतो हतो, तेथी हाथीनो मद साधुना शरीरे चोटेला हतो, तेना गंधथी भयराओ गुंजारव करीने निःस्पृह एवा ते मुनिने पीडा करता हता. आ प्रमाणे मुनिनुं स्वरूप जोइने निषध राजा विगेरे सर्वे पोतपोताना वाहनमांथी उतरीने तेमने नम्या, अने तेमणे कहेली धर्म देशना सांभळ्या पछी तेमने पूछ्युं के—‘ हे स्वामी ! दमयंतीना कपाळमांथी

उद्योत शी रीतिं प्रगट् थयो ? ' त्यारे मुनिए तेना पूर्व जन्मनुं वृत्तांत कहुं के-
 "पूर्व भवमां तेणं पांचसो आंविल कर्मा हतां, भावि तीर्थकर श्री शांतिनाथनी
 पूजा करी हती, तपनी समाप्तिमां विधि पूर्वक उद्यापन कर्तुं हतुं, अने चोवींग
 तीर्थकरोना भालस्थळमां रत्नजडित सुवर्णना तिलकां करावीने चडाव्यां हतां,
 ते पुण्यना प्रभावथी आ भवे तेना भालस्थळमां तिलकने आकारे सूर्यना खंडनी
 जेवो स्वाभाविक उद्योत थयो छे. "

आ प्रमाणे अमृत समान वाणी सांभळीने हर्ष पामेला निषध विगेरे पोता-
 ना पुरमां आव्या. त्यारपछी निषध राजा नळने राज्याभिषेक करी, पोते दीक्षा
 ग्रहण करीने स्वर्गमां गयो, अने नळ राजा अनुक्रमे ऋण खंडनो स्वामी थयो.

हवे तेनुं राज्य लेवानी इच्छाथी कुबर हंमेशां तेनां छिद्र जोवा लाग्यो.
 नळ पण भाइनी साथे चूत रमवा लाग्यो. ते संबंभमां घणा आप्त जनोनी शिखा-
 मण पण तेणे मानी नहीं, अने रमतां रमतां अनुक्रमे दैवयोगे नळराजा पोतानी
 स्त्रीने पण हारी गयो, एटले कुबरे आनंद पामीने कहुं के- "हे भाइ ! हवे
 पृथ्वीने अने स्त्रीने मुक्ती दे." त्यारे नळ मात्र एकज वस्त्र धारण करीने कोसला
 नगरीमांथी एकलो नीकळयो. नगरना लोकोए तथा प्रधानोए कुबरनी प्रार्थना
 करीने दमयंतीने साथे मोकली. ते स्त्रीपुरुष चालतां चालतां एक मोटा अर-
 ष्यमां आवी पहोंच्या. मध्यान्ह समये फळनो आहार करीने रात्रे कोइ लता-
 शृहमां विश्रान्ति लइने रात्रि निर्गमन करी. पछी नळे प्रवासमां स्त्रीने महा बंधन
 रूप धारीने तेने सुती सती तजी देवानी इच्छाथी आंखमां आंसु लावी, हाथमां
 छरी लइने पोताना लोहीथी तेना वस्त्रने छेडे आ प्रमाणे अक्षरो लख्या के-
 "हे प्रिया ! अहींथी वट वृक्षनी तरफ कुंडिनपुर जवानो रस्तो छे, अने जमणी
 तरफ केसुडाना झाड पासे थइने कोसला नगरी जवानो रस्तो छे. तेथी ज्यां
 तारी इच्छा होय त्यां जजे, हुं आवी स्थितिमां लज्जा पासुं छुं, तेथी तने अहीं
 मुक्तीने जाउं छुं. "

उपर प्रमाणे लखी दमयंतीने एकली मुक्तीने आगळ चालतां नळ राजाए
 प्रातःकाळे समीपना भागमां चोतरफ वळतो दावानळ जोयोः तेमां थता अनेक
 प्राणीओना आक्रंदमां तेणे आ प्रमाणेनी मनुष्यवाणी सांभळी के- "हे इक्ष्वाकु
 कुळना मुगट समान नळ ! मारुं रक्षण कर, रक्षण कर. " आ प्रमाणे सांभळीने
 'आम तेम जोतां तेणे एक लताना गुच्छामां सर्प जोईने कहुं के- "हे सर्पराज !
 तुं मारा नामने तथा मनुष्यभाषाने शीरीते जाणे छे ? " तेणे कहुं के- " पूर्व
 भवना संस्कारथी जाणुं छुं, माटे मारुं रक्षण कर, रक्षण कर. " नळे

तेने त्यांथी खेंचीने बहार काढ्यो के तरतज ते कृतघ्नी सर्प राजाने डश्यो. तेनुं झेर व्यापवाथी पोतानुं शरीर कुबडुं थई गयेलुं जोईने खेद पूर्वक नळ विलाप कयो. त्यारे ते सर्पे तेने कहुं के—“ हे पुत्र ! हुं तारो पिता छुं. में मायावडे तने छेतयो छे. हुं ब्रह्म देवलोकथीं तारा परना स्नेहवडे आव्यो छुं. हे पुत्र ! तुं हजु भरतार्धनुं राज्य भोगवनार छे. तेथी आ श्रीफळ अने करंडीओ तुं ग्रहण कर. श्रीफळमांथी वन्न काढीने पहेरीश अने करंडीयामां रहेला अलंकारो धारण करीश, एटले तुं तारुं मूळ स्वरूप पामीश. ” इत्यादि कहीने तेमज नळनी प्रार्थनाथी तेने सुसुमार पुरी पासे तेज वखते मुकी दइने सर्प अदृश्य थयो.

नळ राजा सुसुमार पुरीए आव्यो ते वखते प्रजानो संहार करनार मदोन्मत्त हाथीनो उपद्रव थयो हतो. ते हाथीने कोइ वश करी शकतुं नहोतुं. तेने पोतानी बुद्धिथी वश करी तेने स्थाने बांधीने नळ पुरजनोनी साथे दधिपर्ण राजा पासे आव्यो. राजाए ते कुबडाने यथायोग्य सत्कार करीने तेनो वंश विगेरे पूछ्युं. एटले कुबडाए कहुं के—“ हुं नळ राजानो रसोइओ छुं, अने सूर्यपाक रसवती जाणुं छुं. नळ राजा द्यूतमां सर्वस्व हारीने पोतानी स्त्री सहित क्यांक चाल्या गया एटले हुं अही आव्यो छुं. ” आ प्रमाणे सांभळीने दधिपर्ण राजाए शोक सहित नळ राजानुं प्रेतकार्य कर्युं, अने कुबडाने पोतानी पासे राख्यो.

एक दिवस उपवननी शोभा जोवा नीकळेला कुबडाने एक ब्राह्मणे आवीने संगीतमां आ प्रमाणेना बे श्लोक कहा—

अनार्याणामलज्जानां, दुर्बुद्धिनां हतात्मनां,

रेखा मन्ये नलस्येव, यः सुप्तामत्यजत्प्रियां ॥ १ ॥

विश्वास्य वल्लभां स्निग्धां, सुप्तामेकाकिर्नीं वने,

त्यक्तुकामोपि जातः किं, तत्रैव हि न भस्मसात् ॥ २ ॥

“ जे नळ राजानी जेम सुतेली स्त्रीने त्याग करे ते माणसने अनार्य पुरुषोमां, निर्लज्जमां, दुर्बुद्धिमां अने आत्मघ्नमां प्रथम रेखा समान जाणवो. स्नेहवाळी प्रियाने विश्वास पमाडी छेतरीने वनमां एकली सुती मुकी तजी जवानी इच्छावाळो नळ तेज वखत भस्मभूत केम थयो नहीं ? ” आ प्रमाणेना श्लोक सांभळीने कुबडाए “वहु सारुं गांयुं” एम कही तेनी प्रशंसा करीने “ तुं कोण छं ? तें शी रीते अने क्यांथी नळराजानुं वृत्तांत सांभळ्युं ? अने नळना गया पछी थुं थयुं ? ” ए प्रमाणे तेने पूछ्युं एटले ते ब्राह्मण बोल्यो के—“ दमयंती प्रातःकाळे पोताना पतिने पासे नहीं देखवाथी शोकथी विव्हळ थइ आम, तेम

शोधवा लागी. एम करतां अकस्मात् वखने छेडे लखेला अक्षरां तेना वांचवामां आव्या. तेनो अर्थ जाणीने 'वट वृक्ष तरफना मार्ग वडे पिताने घेर जाऊं' एम विचारी ते त्यांथी चाली आगळ जतां कोइ सार्थने लुंठवाने प्रवर्तेला चोरोने तेणे हुंकार मात्रथी त्रास पमाड्या. पछी सार्थपतिए कुळदेवीनी जेम तेने नमीने तेना मुखथी तेनुं सर्व वृत्तांत सांभळ्युं. ते परथी तेने नळनी स्त्री जाणीने पोतानी बेन समान मानी पोतानी साथे राखी. पछी वर्षां ऋतु आववाथी 'सार्थने बहु विलंब थशे' एम जाणीने सार्थवाहनी रजा लीधा विना दमयंती त्यांथी एकली नीकळी गई. आगळ चालतां कोइ राक्षसे तेने उपद्रव कर्यो. पण ते तेनाथी क्षोभ पामी नहीं. एटले तेना सत्वथी संतुष्ट थयेला राक्षसे कहुं के- 'हे देवी ! तुं दुःखी थइश नहीं. बार वर्षने अंते तने तारा पतिनो समागम थशे.' पछी दमयंती कोइ पर्वतनी गुफामां रही श्री शांतिनाथनुं माटीनुं विंव करीने तेनी पूजा करवा लागी, अने स्वभावथीज पाकीने भूमिपर पडेला फळोथी उपवासादितपणुं पारणुं करीने धर्मोराधन करवा लागी. चोमासाने अंते पेला सार्थवाहे तेनी शोध करतां ते गुफामां तेने श्री शांतिनाथनी पूजामां तत्पर जोई एटले ते बहु हर्ष पाम्यो, अने तेना उपदेशथी जैनधर्मी थयो. ते वनमां रहेला पांचसो तापसो पण दमयंतीनी वाणीथी प्रतिबोध पाम्या. त्यां तापसपुर नामनुं नगर थयुं. एकदा यशोभद्र नामना स्मरि त्यां पधार्या. दमयंतीना पूछवाथी तेमणे तेनो पूर्व भव कह्यो के- "पूर्व भवमां तुंमम्मण नामना राजानी वीरमती नामनी स्त्री हती. एक दिवसे ते दंपती कोइ ठेकाणे जता हता, तेवामां सामे आवता एक मुनिने जोया. एटले अपशुकन धारीने तेमने बार घडी सुधी तेमणे रोकी राख्या. पछी पाछा ते दंपतीए मुनिने खमाव्या. ए कारणथी आ भवमां बार वरस सुधीनो तमारें बंनेने विरह पड्यो." आ प्रमाणे कही आचार्य विहार करी गया.

एक दिवसे कोइए आवीने दमयंतीने कहुं के- "तारो पति में हमणा अहीं नजीकमांज जोयो हतो." एवुं सांभळीने ते तत्काळ तेने जोवाने वनमां गइ. त्यां कोइ राक्षसीनो उपद्रव थयो. ते तेणे पोताना शिषळ व्रतना प्रभावथी शांत कर्यो. पछी अनुक्रमे ते 'अचलपुरमां आवी ते नगरमां चंद्रघशा नामनी दमयंतीनी मासी त्यांना राजानी राणी हती ते दमयंतीने सुशील जोइने पोताने घेर लइ गइ. त्यां तेनी दानशाळामां दमयंती नित्य दान देवा लागी. पांगळ नामना चोरने त्यां रह्या सता मोतमांथी बचाव्यो.

एक वखत हरिभट्ट नाम ब्राह्मण कुंडिनपुरथी त्यां आव्यो. तेणे दान-शाळाए दान लेवा जतां दमयंतीने जोइने ओळखी एटले तेनी मासीने मूळथी सर्व वृत्तांत कछो. पछी चंद्रयशा तेने पोतानी बहेननी दीकरी जाणी राजमहेलमां लइ गइ अने पोताने ओळखाण न पाड्या बाबत ठपको आप्यो. पछी घणी युक्तिथी तेनो सत्कार करीने मोटा आडंबरथी तेने तेना पिताने घेर कुंडीनपुर मोकली.

एकदा भीम राजानो दूत पोताने कामेदधिपर्ण राजा पासे आव्यो हतो. त्यां " नळनो रसोइओ कुबडो सूर्यपाक रसवतीने जाणनारो छे. " एम पुरमां पगले पगले तेना वखाण सांभळीने अने तेने जाते जोईने पोताने नगरे जइ पोताना राजा भीमने ते वृत्तांत निवेदन कयो. दूतनुं वाक्य सांभळीने भीम राजाए तेनी विशेष तजवीज करवा एक ब्राह्मणने सुसुमारपुर मोकल्यो. ते ब्राह्मणे कुबडाने मळीने कछुं के- " तने जोईने मने खेद थाय छे, केमके हुं अहीं नळराजा होवानी झंकाए आव्यो हतो, पण कल्पवृक्ष कयां अने एरंडानुं झाड कयां ? माणिक्य कयां अने पथर कयां ? एम आज्ञे तने कुबडाने जोवार्थी मारा मनमां रहेलो दमयंतीनो मनोरथ पण कुबडो थइ गयो. " आ प्रमाणे सांभळीने कुबडो रोयो, अने ते ब्राह्मणने सूर्यपाक रसवती जमाडी तेने घणुं सुवर्ण आपी विदाय कयो. ते ब्राह्मणे भीम राजा पासे आवीने लक्ष सुवर्णनुं 'दान, रोवुं अने सूर्यपाक रसवतीनुं जमाडवुं विगेरे सर्व वृत्तांत कछो. ते सांभळी दमयंती बोली के- " हे पिता! आ बाबतमां काइ पण विचार करवा जेहुंनथी, जरूर कुबडाने रुपे रहेलो ते तमारो जमाइज छे एम जाणवुं. " पछी भीम राजाए दमयंतीनो खोटो स्वयं-वर आरंभीने सुसुमारपुरना राजा दधिपर्णने बोलाववा माटे माणसो मोकल्या. केमके तेम करवार्थी ते वात सांभळीने दधिपर्णनी साथे नळ राजा जो त्यां हशे तो ते जरूर आवशे; कारणके पशुओ पण ह्नीनो पराभव सहन करी शकता नथी.

दधिपर्ण राजा दमयंती परना अनुरागथी मुदत मात्र एकज दिवसनी बाकी छतां कुबडा सारथिनी सहायथी तेज दिवसे कुंडिनपुरमां आव्यो, अने कुबडा पासे सूर्यपाक रसवती करावीने परिवार सहित भीम राजाने जमाड्यो. तयार पछी " आ निषध राजानो पुत्र नळज कुबडाने स्वरूपे छे; केमके श्वेतांबर मुनिनुं वचन मिथ्या होय नहीं. " एम धारीने लज्जा पूर्वक दमयंतीए पोताना पतिने कछुं के- " हे नाथ! ते वखत वनमां तो सुती मुकीने गया हता, पण आज्ञे जागती शी रीते मुकी शकशो ? " आ प्रमाणे सांभळी नळे पोतानुं रुप प्रगट कयुं. पछी भीम राजा नळने पोताना सिंहासनपर बेसाडी हर्षथी हाथ जोडीने बोल्यो के-

“ आ सर्वे राज्यने अने आपत्ति विनानी आ संपत्तिने तमे आनंद भोगवां अने त्तोमारी आज्ञामां वर्तेता एवा अमने मरजी प्रमाणे आपो. ” दधिपर्णे राजा पण नळने जोइ तेने नमस्कार करीने आश्चर्येथी वोल्यो के-“ हे देव ! में अज्ञानताथी जे कांइ अयोग्य आचरण कर्युं होय ते सर्वे क्षमा करजो. ”

पछी नळ राजा सर्वे राजाओ अने तेना सैन्य सहित पृथ्वीने कंपावतो कोस-ला नगरी तरफ चाल्यो. त्यां युद्ध करतां क्रीडा मात्रमां कुवरनं जीतीने पोते राज्वाधिपति थयो. पछी भरतार्धना सर्वे राजाओए नळने भेटो आपी. नळे पण पोतानी आज्ञामां रहे त्यां सुधी तेमने अभयदान आप्युं. अनुक्रमं पुष्कल नामना पोताना पुत्रने राज्य सोंपीने दमयंती सहित नळ राजाए शास्त्रानुसार जैनी दीक्षा ग्रहण करी. नळ राजाना शरीरमां स्वाभाविक कोमलता होवार्थी संयममां ते अतिचार लगाडवा लाग्या, एटले तेना पिता निपथ देवताए आवीने फरीथी दृढ कर्या; पछी दमयंतीना भोगनी इच्छावाळो छतां पण मनने बलात्कारे रोकनीने, दीक्षातुं पालन करवामां असमर्थ थवार्थी अनशन अंगीकार करी मृत्यु पामीने कुबेर नामे उत्तर दिशानो लोकपाल थयो. दमयंती पण अनशनथी मृत्यु पामीने तेनी प्रिया थई. पछी काळक्रमे करीने दमयंती द्वारका नगरीमां कनकवती नामे वसुदेवनी प्रिया थई. त्यां जैनधर्ममां आसक्त थइ सती संसारिक सुख भोगवती हती, तेवामां श्रीनेमिनाथ प्रभु त्यां समोसर्या. कृष्ण तेने वांदवाने परिवार सहित गया. भगवाने धर्मदेशना आपी. पछी देशनाने अंते कृष्णे पूछ्युं के-“ हे स्वामी ! आ नगरी अक्षय छे के तेनो क्षय थशे ? ” तयारे भगवाने कहुं के-“ हे कृष्ण ! आ नगरीनो द्वैपायन ऋषिना शापथी नाश थशे. ” आ प्रमाणे श्रीनेमिनाथना सुखथी द्वारकानो दाह सांभळीने घणा जादवकुमारे, तथा तेनी स्त्रीओए दीक्षा लीधी. ते समये वसुदेवनी ७१९९८ स्त्रीओए पण प्रभुनी मासे दीक्षा लीधी. मात्र देवकी ने रोहीणी बे घेर रही. कनकवती चारित्र लइ उत्कृष्ट भावना भावी शुद्ध ध्यान धरीने केवल ज्ञान पामी. पछी देवताए आपेला साध्वीना वेषने धारण करी घणा जीवोने प्रतिबोध पमाडी मांते सर्वे कर्मनो क्षय करीने मुक्ति पामी.

॥ इत्यब्ददिनपरिमित्तोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
२१२ द्वादशाधिकद्विशततमः संबंधः ॥

आख्यान २१३ मुं. दीपपूजा.

जिनेन्द्रस्य पुरो दीपपूजां कुर्वन् जनो मुदा ।
लभते पृथुराज्यादिसंपदं धनदुःस्थवत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जिनेश्वरनी पासे हर्षथी दीपपूजा करनार मनुष्य निर्धन धनानी जेम मोटी राज्यसमृद्धि पामे छे. ”

दीपपूजा विषे धनानुं दृष्टांत.

आ जंबूद्वीपना भरतक्षेत्रमां आवेला दक्षिणार्ध भरतमां मगध नामना देशने विषे पञ्चपुर नामे नगर छे. ते मगरमां कलाकेली नामे राजा हतो. तेनुं वर्णन जाणी लेवुं. ते राजाने पांच लाख अश्वो, छसें मदोन्मत्त हाथीओ अने असंख्य रथ तथा पत्तिओ हता. ए प्रमाणे ते राजाने पुण्यना प्रभावथी राज्यलक्ष्मी प्राप्त थई हती. तेवा राज्यने करतो अने सुखभोग भोगवतो कलाकेली राजा सुखे सुखे दिवसो निर्गमन करतो हतो

एकदा पञ्चवन नामना चैत्यथी गोमित पञ्चवन नामना उद्यानमां मनुष्योमां केवली, सर्वज्ञ अने सर्वदर्शी आदेयनाम कर्मवाळा एवा त्रेवीशमा तीर्थकर श्रीपार्श्वनाथ स्वामी अनेक गणधर तथा साधुना परिवारे संयुक्त अने क्रोडीगमे भुवनपति, व्यंतर, ज्योतिषि अने विमानवासी देवो सहित समवसर्या. चतुर्विधि देवताओए समवसरण रच्युं. अहीं समवसरणनुं वर्णन जाणी लेवुं. यावत् पूर्वद्वारे समवसरणमां प्रवेश करीने भगवान सिंहासन उपर बेठा, अने वारे पर्षदाओ आवीने स्वरव स्थाने बेठी. ते वखते कलाकेलि राजा अने बीजा नगरना लोको पण भगवानने वादवा माटे आव्या. ते वखते त्रायस्त्रिंशत् देवताओ पण घणा आव्या हता. पछी भगवाने नीचे प्रमाणे पर्षदानी समीपे देशना आपी.

मन्ह जिणाणं आणं, मिच्छं परिहर धरह सम्मतं ।

छव्विह आवस्सयंमि, उज्जुत्तो होइ पइदिवसं ॥ १ ॥

भावार्थ—“ हे भव्य जीवो ! जिनेन्द्रनी आज्ञाने मान्य करो, मिथ्यात्वने तजो, सम्यक्त्वने धारण करो, अने अहर्निश छ प्रकारना आवश्यकमां उच्चमी थाओ; ” तथा

પવ્વેસુ પોસહવયં, ઢાણં સીલં તવો અ ભાવો અ ।
સજ્ઞાય નમુક્કારો, પરોવયારો અ જયણા અ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—“ પર્વતિથિએ પૌષ્ઠ વ્રત કરો તથા દાન, શીલ, તપ, ભાવના, સ્વાધ્યાય, નમસ્કાર, પરોપકાર અને જતના કરો; ” તથા

જિણપૂઆ જિણથુણિણં, ગુરુથુઅ સાહંમિઆણ વચ્છહં ।
સવ્વ વિરહમણોરહ, એમાહં સહ્વકિચ્ચાહં ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—“ જિનપૂજા, જિનેશ્વરની સ્તુતિ, ગુરુની સ્તુતિ, સાધાર્મિક વાત્સલ્ય અને સર્વવિરતિનો મનોરથ કરો. ઇત્યાદિ શ્રાવકનાં કર્તવ્ય છે. ”

હે મન્ય પ્રાણીઓ ! મોહની આદિ આઠ કર્મના વશથી સંસારી જીવ જન્મ મરણાદિ અનેક દુઃસ્વોથી વ્યાપ્ત એવા ચતુર્ગતિ રૂપ મયંકર સંસારકાન્તારમાં વારંવાર પરિભ્રમણ કરે છે તે જીવ પ્રથમ અકામ નિર્જેરાથી થયેલા પુણ્યના ઉદયથી અવ્યવહાર રાશિમાંથી નીકળીને વ્યવહાર રાશિમાં આવે છે; પછી યથા-પ્રવૃત્તિ કરણ કરવાથી આયુવિના સાતે કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સ્વપાવીને પલ્લોપમના અસંખ્યાતમે ભાગે ડળી એક કોઢાકોઢી સાગરોપમની કરે છે. તેટલી લઘુ સ્થિતિ ધર્મ ઉપરથી પડતો પાષાણ કુટાતો પીટાતો ગોઢ થાય તે ન્યાયે કરે છે, તથા શુભભાવ બાંધે છે. યથાપ્રવૃત્તિ કરણ વહેજ જીવ પ્રથમ વાદર પૃથ્વીકાયમાં પર્યાપ્ત ભાવે ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાર પછી કોઈક મન્ય જીવ અનુક્રમે સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય મનુષ્યપણું પામીને અલ્પ સંસારી થઈને આર્યક્ષેત્રમાં ઉચ્ચ કુળને વિષે ઉત્પન્ન થાય છે. એવી રીતે આર્યક્ષેત્ર, મનુષ્યભવ, ઉચ્ચ કુળ, સુગુરુની જોગવાઈ વિગેરે ધર્મની સામગ્રી પામીને જીવ આત્માના શુદ્ધ સ્વાભાવે કરીને અથવા ગુરુના ઉપદેશે કરીને આ પ્રમાણે આત્મસ્વરૂપનું ચિંતવન કરે કે—“ આ મારો આત્મા અસંખ્યાત પ્રદેશ-વાલો છે. તે દ્રવ્યાર્થિક નયે કરીને એક છે, અને પર્યાયાર્થિક નયે કરીને અનેક પરિણામવાલો છે. જ્ઞાન, દર્શન, રૂપ, શુદ્ધ ગુણના પર્યાયવાલો છે તે આત્માના અનંતા અસ્તિધર્મો છે, અનંતા નાસ્તિ ધર્મો છે; અને તેમાં સામાન્ય વિશેષ ધર્મો પણ અનેક રહેલા છે. વળી તે સમગ્ર પ્રદગલ ભાવથી રહિત છે. વસ્તુગત ભાવે ત્રણેકાલે અનંતી કર્મ પ્રકૃતિથી રહિત છે. સાકારોપયોગ (જ્ઞાન) તથા અનાકારોપયોગ (દર્શન) ના સ્વભાવવાલો છે. કદાચિત્ પણ ચૈતન્ય ભાવને તજતો નથી. આ મારો આત્મા શાશ્વત્ છે; શરીર, લેશ્યા, જોગ, કષાય અને ક્લેશ રહિત છે, અર્થાત્

अशरीरी, अलेशी, अयोगी, अकषायी अने अक्लेशी छे; परम चिदानंद स्वरूपी छे, द्रव्यार्थिक नयनी मुख्यताये नित्य छे, अने पर्यायार्थिक नयनी अपेक्षाए अनित्य छे. रत्नत्रयी (ज्ञान, दर्शन, चारित्र) मय छे. श्रद्धा, भासन अने रमणता लक्षणवाळो छे. तथा उत्तम निमित्तकारणे करीने तेनुं उपादान सुधरे छे. तेथी आप्रमाणेनुं तेनुं शुद्ध स्वरूप निरंतर ध्याववुं.

आवी अमृत सरस्वी पार्श्वनाथ स्वामीए धर्मदेशना आपी, ते सांभळीने राजादिक सर्वे पौरलोको हृष्ट तुष्ट थया, चित्तमां आनंद पाम्या, प्रीतियुक्त थया, परम शांतभाव पाम्या अने हर्षेथी उल्लास पामेला हृदयवाळा थया. वर्षादनीधाराए हणेला कदंबना पुष्पोनी जेम तेमना रोमांच प्रफुल्लित थया, यावत् अस्थि मज्जा पर्यंत धर्मना रागथी रंगाई गया. तेमांथी केटलाक जीवोए चारित्र ग्रहण कर्युं, केटलाके वार प्रकारनो श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो, अने केटलाके रात्रिभोजननी विरति, अनंतकायनो त्याग, अभक्ष्य भोजननो परिहार अने वासी विदलनुं वर्जन, इत्यादिक पञ्चखाण कर्यां. त्यारपछी पर्षदा स्वस्व स्थाने गइ. पछी कलाकेलि राजाए हस्तकमळ जोडीने नम्रताथी भगवानने आ प्रमाणे पूछ्युं के—“ हे करुणासागर, परम दयाना भंडार अने त्रिभुवनमां सूर्य समान भगवंत ! आप जयवंता वतों. हे प्रभो ! कया कर्मे करीने मने आवी राज्यसंपदा प्राप्त थई ? ते कृपा करीने कहो.” त्यारे पार्श्वनाथ स्वामीए कहुं के—“हे राजन् ! तारा पूर्व भवनुं वृत्तांत सांभळ.

आ जंबूद्वीपना भरतक्षेत्रमां दक्षिणार्ध भरतने विषे अंग नामे देश छे. तेमां रभा नामे नगरी छे. त्यां जीतारी नामे राजा राज्य करतो हतो. ते नगरीमां एक धना नामनो निर्धन वणिकू रहेतो हतो, ते जेवा तेवा प्रकारना उद्योगथी आजीविका (उदरपूर्णा) करतो हतो. एकदा रमापुरीनी समीपना उद्यानमां बावीशमा तीर्थकर बाळब्रह्मचारी श्रीनेमिनाथ भगवान अट्टार गणधर अट्टार हजार साधु अने छत्रीश हजार साध्वीओना परिवार सहित समवसर्या. तेमना देहनी कांति श्याम कमळना जेवी हती, देहनुं प्रमाण दश धनुष उंचुं हतुं, अने चारे प्रकारना देवताओ तेमना चरणकमळनी सेवा करता हता. ते उद्यानमां देवताओए समवसरण रच्युं; तेना मध्यभागमां सिंहासन उपर ते नेमनाथ स्वामी बीराज्या अने सर्वे पर्षदा पण आवी, ते वखते तेमणे नीचे प्रमाणे धर्म देशना आपी.

ભવે જીવા વિ બજ્ઝંતિ, મુચ્ચંતિ ચ તહેવ ચ ।

સવ્વકમ્મ યવેઊણ સિદ્ધિં ગચ્છઈ નીરયા ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ--“ જેમ જીવો સંસારને વિષે વંધાય છે તેમજ સંસારથી મુક્ત પળ થાય છે; અને સર્વ કર્મનો ક્ષય કરીને આસક્તિ રહિતપણે સિદ્ધિપદને પામે છે. ”

આ પ્રમાણે ધર્મદેશના ચાલતી હતી. તે સમયે પેલો ધના નામે વાણીઓ ત્યાં આવ્યો; તે વચ્ચે ભગવાને એવો ઉપદેશ કર્યો કે--“ જે ભવ્ય પ્રાણી જિનેંદ્રની પાસે દીપપૂજા કરે છે તે રાજ્યલક્ષ્મી પામીને યાવત મોક્ષે જાય છે. ” એ પ્રમાણેનો ધર્મોપદેશ સાંભળીને હર્ષ પામેલા ધનાએ આ પ્રમાણે મનમાં વિચાર્યું કે--“ હું જિનેશ્વરની પાસે નિરંતર દીપપૂજા કરીશ. ” પછી એવો અભિગ્રહ ધારણ કરી શ્રીનેમિનાથને વાંદીને તે ધનો પોતાને ઘેર ગયો. ત્યાર પછી જીવહિંસા ન થાય તેવી રીતે પોતાના જ્ઞાનાદિક ત્રણ રત્નના ઉદ્યોતને નિમિત્તે તે વિધિ પૂર્વક હંમેશાં દીપપૂજા કરવા લાગ્યો. તેમ કરવાથી મનુષ્યનું આયુષ્ય વાંધી મરણ પામીને કલાકેલિ નામનો તું રાજા થયો છે, અને આવી રાજ્યસમૃદ્ધિ પામ્યો છે. ”

આ પ્રમાણે શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી પાસે પોતાનો પૂર્વભવ સાંભળીને આનંદ પામેલો કલાકેલિ રાજા પ્રતિદિન દ્રવ્યપૂજા તથા ભાવપૂજા વિશેષ પ્રકારે કરવા લાગ્યો અને સુખે સુખે રહેવા લાગ્યો. તે રાજા અનેક પ્રકારના સુખ ભોગવીને અનુક્રમે સિદ્ધિપદને પામશે.

“ હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! પોતાનું અજ્ઞાન નાશ કરવા માટે કલાકેલિ રાજાની જેમ જ્ઞાનનો વિકાસ કરનાર એવી દ્રવ્ય અને ભાવથી વિધિ પૂર્વક દીપપૂજામાં આદર કરો. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
२१३ त्रयोदशाधिकद्विशततमः संबंधः ॥

व्याख्यान २१४ मुं.

हवे थोडा अक्षर शिखवाथी पण सुख थाय छे
ते विषे कहे छे.

ज्ञानं शिक्षयेदल्पं हि, भवेत्तन्न निरर्थकम् ।

स्वल्पाक्षरमहिम्नापि, यवेन जीवं रक्षितः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ थोडुं ज्ञान शीखवाथी पण ते निरर्थक थतुं नथी, केमके थोडा ज्ञानना महिमाथी पण यव नामना राजर्षिए पोताना जीवनी रक्षा करी हती.

यव ऋषिनी कथा.

विशाला नामनी नगरीमां यव नामे राजा हतो. तेने गर्दभिल्ल नामनो पुत्र, अणुल्लिका नामनी पुत्री अने दीर्घपृष्ठ नामनो प्रधान हतो. एक दिवस रात्रिना पाछला भागमां जागेला राजाए विचारुं के—“ में पूर्व भवमां काई पण अद्भुत सुकृत करुं हसे के जेथी ते सुकृतना प्रभावे समुद्र पर्यत समग्र पृथ्वीने स्वतंत्रताथी भोगवुं छुं. माटे आ भवमां पण हवे एतुं सुकृत करुं के जेथी आवतो भव पण सुधरे ” आ प्रमाणे विचारीने प्रातःकाळे पोताना पुत्रने राज्य पर बेसाडी तथा तेने केटलीक हितशिक्षा आपीने उपवनमां आवेला गुरुने वादी तेमनी पासे चारित्र ग्रहण करुं. पछी वैयावचमां तत्पर रक्षा सता तेमणे तीव्र तप करवा मांडयुं, अने गुरु महाराजनी साथे विहार करवा लाग्या. गुरुए शास्त्रनो अभ्यास करवा माटे बहु कछुं, तोपण ते काई शीख्या नही; अने “ हुं वृद्ध छुं तेथी मने पाठ आवडसे नहीं. ” एम कहेवा लाग्या.

एकदा लाभनुं कारण जोइने गुरुमहाराजे ते यव मुनिने तेना पुत्रने प्रतिबोध करवा माटे विशाला नगरीए मोकल्या. गुरुतां वचनने पुष्पमालानी जेम मस्तकं पर चडावीने ते घाल्या. रस्तामां तेणे विचारुं के—“ मने किंचित् पण शास्त्रनुं ज्ञान नथी, तो हुं पुत्रने तथा बीजाओने शुं उपदेश आपीश ” आ प्रमाणे विचारं करे छे तेवामां नजीकना कोई खेतरमां जव खावानी इच्छाथी आवता पण भयवडे चोतरफ जोता एक गधेडाने ते खेतरना रक्षके नीचे प्रमाणे गाथा कही-

ओहावसि पहावसि ममं चैव निरखसि ।

लखिओ ते अभिप्पाओ जवं भखेसि गदहा ॥ १ ॥

भावार्थ—“हे गर्धभ ! तूं उतावळो उतावळो आवे छे, अने मने जुए छे. पण में तारो अभिप्राय जाण्यो छे के तारे जवतुं भक्षण करवानी इच्छा छे.”

आ प्रमाणेनी गाथा सांभळीने यव मुनिए जाणे अमोघ शस्त्र मायुं होय तेवी ते गाथा मानी;अने तेने महाविद्यानी जेम संभारता संभारता आगळ चाल्या. केट लेक दूर जतां कोईएक गामनी नजीकमां केटलाएक छोकराओ रमता हता. तेमां एक छोकराए लाकडाना कडकानी अणुल्लिका (मोई) फेंकी. ते वीजा वाळकोए शोधी, पण जडी नहीं. त्यारे कोई छोकराए नीचे प्रमाणे गाथा कही—

अओ गया तओ गया, जो इजांति न दीसई ।

अम्हे न दिट्ठि तुम्हे न दिट्ठि, अगडे छुटा अणुल्लिया ॥ १ ॥

भावार्थ—“अहींथी गई, त्यांथी गई. शोध करतां पण मळी नहीं. अमं जोई नथी. तेम तमे पण जोई नथी. पण ते अणुल्लिका (मोई) खाढामां पढी छे.”

आ गाथा पण यव मुनिने तत्काळ कंठे थई गई. पछी तेतुं वारंवार स्मरण करतां आगळ चाल्या. केटलेक दिवसे ते विशाला नगरी समीपे आब्या. त्यां एक कुंभारने घेर रात्रिवासो रखा. ते कुंभारना घरमां एक उंदर आम तेम भमतो हतो, तेने ते कुंभारे नीचे प्रमाणे गाथा कही—

सुकुमालय कोमल मदलया, तुम्हेरत्तिहिंडणसीलणया ।

अम्ह पसा ओ नत्थिते भयं, दिह पिट्ठाओ तुम्हभयं ॥ १ ॥

भावार्थ—“कोमळ अंगवाळा हे भद्र ! तारे रात्रे चालवानो स्वभाव छे. पण तारे अमारा तरफतो भय नथी. दीर्घपृष्ठथी तारे भय छे.”

आ गाथा पण यवमुनिए कंठे करी. पछी ए त्रण गाथाने कल्पवृक्ष, चिंतामणि रत्न अने कामधेनु समान मानीने तेतुं वारंवार आवर्तन करवा लाग्या. हवे ते विशाला नगरीमां दीर्घपृष्ठ मंत्रीए “गर्दभिल्लराजाने कोई पण उपायथी मारीने तेना राज्य पर मारा पुत्रने बेसाडीने तेने अणुल्लिका परणावीश.” एम धारीने ते राजानी बहेन अणुल्लिकाने पोताना घरना भोंयरामां शुभ रीते संताडी छे. राजाना सुभटोए तेने घणी शोधी पण तेनो पत्तो लागतो नथी. तेवामां मंत्रीए यव मुनिने आवेला सांभळीने विचार्युंके—“आ यव मुनिने तपना प्रभावथी ज्ञान प्राप्त थयुं हशे; अने तेथी मारुं सर्व कपट जाणीने ते जो राजाने कहेशे, तो राजा मने मारा कुटुंब सहित हणी नाखशे, माटे हुं काई पण आगळथी तेनो उपाय कर्हं

एम विचारिने ते रात्रिने वखतेज गर्दभिल्ल राजा पासे गयो. राजाए तेने अवसर विना आववानुं कारण पूछ्युं, एटले ते बोल्यो के-“चारित्रथी भ्रष्ट थयेला आपना पिता अही आव्या छे ने कुंभारने घरे रात रह्या छे; ते प्रातःकाले आवीने आपनुं राज्य लइ लेशे. ” आ प्रमाणे सांभळीने राजा बोल्यो के-“जो पिताश्री राज्य लेशे तो हुं मारुं मोटुं भाग्य भानीश. ” मंत्रीए कहुं के पोताने मळेळुं राज्य आपी देवुं ते योग्य नथी. कोणिक राजानी जेम एवा पिताने तो हणी नाखवा तेज योग्य छे. ” आ प्रमाणे करी विविध प्रकारनी युक्तिथी कपटी मंत्रीए राजाने समजाव्यो. एटले रात्रिमाज पितानो वध करवा माटे गर्दभिल्ल राजा हाथमां खड्ग लइने कुंभारने घेर गयो, अने बारणानी सांधमांथी पिताने जोवा लाग्यो, तेटलामां यव मुनि सहज बुद्धिथी पहेली गाथा बोल्या. ते सांभळीने राजाए विचार्युं के-“ अहो! मारा पिताए मारो अभिप्राय जाण्यो. केम के ते कहे छे के-हे गद्धहा ! एटले हे गर्दभिल्ल ! तुं यवं एटले यव ऋषिने भक्षण करवा इच्छे छे. ” आ प्रमाणे राजाए पोतानी बुद्धिथी ते गाथानो अर्थ कयो, अने पाछो विचारवा लाग्यो के- “ आम तेम जोतां मने मारा पिताए ज्ञानवडे जाण्यो, पण जो ते खरेखरा ज्ञानी हशे तो मारी बहेनना समाचार कहे शे. ” आ प्रमाणे विचारे छे तेवामां तेज वखते यव मुनि बीजी गाथा बोल्या. ते सांभळी तेणे ते गाथानो एवो अर्थ कयो के- “ में मारी बहेन अणुल्लिकानी सर्वत्र शोध करी, पण ते अणुल्लिकाने कोइए भोंयरामां संताडीछे. ” आ प्रमाणे अर्थ चिंतवीने वळी विचारवा लाग्यो के-“ जो हवे मारी बहेनने जेणे संताडी होय तेनुं नाम प्रकाश करे तो सारुं. ” तेवामां मुनि त्रीजी गाथा बोल्या. ते सांभळीने तेनो अर्थ तेणे एवो धार्यो के “ तुं कोमळ छे. रात्रिए चालवानो तारो स्वभाव छे. तुं अमारार्थी बीए छे; पण अमारार्थी तने भय नथी. दीर्घपृष्ठ नामना मंत्रीथी तारे भय राखवानो छे. ” आवो अर्थ धारी तमाम शंका दूर थवाथी ते बारणुं उघाडी अंदर आव्यो; अने पोताना ज्ञानी पिताने मारवानी इच्छा करनारा एवा पोतानी निंदा करतो सतो गर्दभिल्ले अश्रुपात सहित पिता मुनिने वादीने पोतानो अपराध निवेदन करवा पूर्वक खमाव्यो. ते सर्व सांभळी मुनि तो मौनज रह्या, केमके “ मौनं सर्वार्थसाधकम्. ”

पछी राजा पोताने घेर आव्यो. रात्रि गया पछी प्रातःकाले तेणे पोताना भटो (सिपाइओ) पासे मंत्रीना घरनी तपास करावीने भोंयरामांथी पोतानी बहेनने मेळवी. मंत्रीने तेना कुटुंब सहित देशमांथी काढी मूक्यो, अने ज्ञानी मुनिनी प्रशंसा करी तेमने नमीने तेणे कहेलो धर्म अंगीकार कयो.

आ प्रमाणे पुरना लोक सहित पोताना कुटुंबने प्रतिबोध करीने यव राज-
र्षि गुरु महाराज पासे आव्या. गुरु महाराज पण सर्व वृत्तांत सांभळीने विस्मय
पाम्या. पछी यव मुनि पण आळस छोडीने विनय सहित श्रुतना अम्यास
करवा लाग्या. भणवानुं फल प्रत्यक्ष जोवाथी ज्ञानाम्यास करी तपो तपीने अनु-
क्रमे मोक्षे गया.

हवे आ दृष्टांतुं व्यतिरेकी दृष्टांत कहे छे.

यैर्नाधीतः श्रुतग्रंथः कर्णाघातेन यच्छ्रुतम् ।

स्वमतिकल्पनापूर्वं वदेत् स मौढ्यमश्रुते ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेणे श्रुतग्रंथनो अम्यास कर्षो नथी, अने काने सांभळीने
पछी पोतानी मतिकल्पनाथी जवाव आपे छे ते मूर्खपणाने पामे छे, ”

आ विषे एक दृष्टांत छे के- कोई गच्छना आचार्ये पोताना आयुषुनो
अंत जाणीने उपदेशथी कांइक सिद्धांतने अने स्थूल सामाचारीने जाणनारा कोइ
साधुने आचार्यपदे स्थापन कर्षो. ते आचार्य आगमनुं ज्ञान नहीं छतां पण गुरु-
ना महिमाथी प्रसिद्धिने पाम्या.अन्यदा विहार करतां करतां ते पृथ्वीपुर नामना
नगरे गया. त्यांना श्रावकोए मोटा ओछवथी तेमने पुरप्रवेश कराव्यो. ते नगर-
मां पूर्वे जैनाचार्योए राजसभामां अनेक परवादीओने घणीवार पराभव पमाड्या
हता. ते परवादीओए फरीथी पण तेमनी उच्चति जोइने इर्ष्याळु थया सता पूर्वे
पराभव पाम्या छतां पण फरीथी फोन्नाना महत्वनी हानि थशे, एवा भयथी आ
नवीन आचार्यना शास्त्र संबंधी ज्ञाननी परीक्षा करवा माटे पोताना वर्गमांथी
एक सेवकने तेनी पासे मोकल्यो. तेणे स्वरिने प्रश्न कर्षो के-“ हे भगवान् ! पुद्-
गलने केटली इंद्रियो होय ? ” त्यारे सिद्धांतना ज्ञान रहित स्वरिए घणीवार
सुधी विचारुं तो “ पुद्गल एक समये लोकांत सुधी जाय छे ” एवं कोइक
स्थळे सांभळेळुं ते तेमना स्मरणमां आव्युं. पछी “ पंचेंद्रिय विना आटली बधी
शक्ति कर्षाथी होय ? ” एम पोताना मनमां निश्चय करीने सिद्धांतादिकनी अपेक्षा
विनाज स्वमतिकल्पनाथी तेने प्रत्युत्तर आप्यो के-“ हे भद्र ! पुद्गलने पांच
इंद्रियो होय छे. ” आवो उत्तर सांभळीने “ आने पोताना शास्त्रनुं पण ज्ञान
नथी, तो पछी अन्य शास्त्रनुं ज्ञान तो कर्षाथीज होय ? ” एम विचारीने तेणे
परवादीओने सर्व हकीकत कही. एटले तेओए नवीन आचार्यना ज्ञाननुं प्रमाण
जाणीने राजसभामां तेनो पराभव कर्षो, तेथी जैन धर्मनी मोटी हीलना थई,

व्याख्यान २१४ मुं-हवे थोडा अक्षर शिखवाथी पण मुख थाय छे. (१९)

अने घणा लोको धर्मभ्रष्ट थया. पछी संघे ते आचार्यने त्याथी दूर देश मोकली दीधा. आ प्रमाणे कल्पवृत्तिमां दृष्टांत कहुं छे.

आवा गुरुओ चारित्र पाम्या छतां अने उपदेश देवाने तत्पर थया छतां पण शास्त्र संबंधी तथाप्रकारतुं ज्ञान नहीं होवाथी उत्सृज प्ररुपणा पण करे छे, अने पोताना आश्रितोने उलटा भवसमुद्रमां डुबावे छे. तेथी तेवा 'अबहु श्रुतोए' उत्सृज बोलाइ जवानो भय होवाथी धर्मनो उपदेश देवो ते पण योग्य नथी.

“ आ प्रमाणे विविध दृष्टांतोथी जाणीने संसार रूपी शत्रुना विजयने माटे ज्ञानी गुरुना आश्रयथी हे विवेकी भव्य जीवो ! प्रत्यक्ष गुणवाळा सिद्धांतना विचारनो आश्रय करो. ”

॥ इत्यब्दादिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
चतुर्दशाधिकद्विशततमः प्रबंध ॥ २१४ ॥

व्याख्यान २१५ मुं.

ज्ञाननी विराधना तजवा विषे.

जघन्योत्कृष्टभेदाभ्यां, त्याज्या ज्ञानविराधना ।

ज्ञानस्य ज्ञानिनां भक्तिवृद्धिं नेया च धर्मिभिः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ धर्मिष्ठ पुरुषोए जघन्य तथा उत्कृष्ट भेदे करीने ज्ञाननी विराधनानो त्याग करवो, अने ज्ञान तथा ज्ञानीनी भक्तिमा वृद्धि करवी. ”

ज्ञाननी जघन्य विराधना आ प्रमाणे छे—

पुस्तक, पाटी, ठवणी, रुमाल (पोथी बंधन), लेखण, विगेरे ज्ञानना उपकरणोने चरण विगेरे कनिष्ठ अवयवोधी स्पर्श करवो, मुख पासे वस्त्र राख्या शिवाय भणवुं भणाववुं, अने पुस्तकने काखमां राखवुं; शिवाय आहार, नीहार तथा भोग आदि समये ज्ञानना उच्चार करवा विगेरेथी मोटा ज्ञानावरणीय कर्मनो बंध थाय छे; पुस्तक के तेना पानां अथवा लखेला कागळ विगेरे पासे होय अने लघुशंका विगेरे करे, तो तेथी पण मोटा ज्ञानावरणीय कर्मनो बंध थाय छे; तेथी तेने महा आशातना जाणवी. नवकारवाळी, पुस्तक विगेरे पूज्य उपकरणनी साथे मुहपत्ति तथा चरवळानो स्पर्श न करवो. मुहपत्ति थुंक विगेरेथी उच्छिष्ट थयेली होय छे, माटे तेने पुस्तकनी साथे तथा स्थापनाचार्यनी साथे राखवी नही, जूदीज राखवी. पुस्तक बंधननो रुमाल पण केवळ पृथ्वीपर राखवो नही, अन्यथा मोटी आशातना थाय छे, अने ज्ञानावरणीय कर्म बंधाय छे. लखेला कागळना ककडा पण उच्छिष्ट भूमिपर पढ्या होय, तो ते लइने सारी उंची जग्याए पगथी चंपाय नहीं तेवी रीते मूकवा, तेम करवाथी ज्ञाननी स्फूर्ति थाय छे. तेनो महिमा चालता समयमां पण प्रत्यक्ष दीठो छे. लखेला कागळो कोइ पण कारणथी वेचवा नहीं. लोभी थईने लखेलां पानां कुचो करीने तेनी कांड वस्तु बनाववा माटे पण आपवां नहीं, तथा दिवाळीना पर्वमां गंधक, दारु विगेरे भरिने फटाकीया, फुलकपी, टेटा विगेरे करवामां आवे छे तेना उपयोगमां पण आपवां नहीं. केम के तेमांना सर्वे अक्षरो बळीने भस्म थाय छे; तेम करवाथी महा ज्ञानावरणीय कर्मनो बंध थाय छे. पुस्तकादिक उपकरणोने ओसीके राखवां नहीं, तेमज तेनापर बेसवुं नहीं. आ प्रमाणे ज्ञाननी आशातना करवाथी महा ज्ञानावरणीय कर्म बंधाय छे. ज्ञाननी विराधनाना उपर जणावेला शिवायना बीजा प्रकारो विवेकी पुरुषोए पेतानी मेळे समजी लेवा.

हवे ज्ञाननी उत्कृष्ट विराधना बतावे छे-

श्रीमत् जिनागमना सूत्र, तेनो अर्थ तथा उभयतुं वितथ करण-उत्सूत्र भाषण मरीचि, जमालि, लक्ष्मणा साध्वी तथा सावद्याचार्य विगेरेनी जेम करवुं नहीं. तेम करवाथी महा ज्ञानावरणीय कर्म बंधाय छे.

हवे ज्ञाननी तथा ज्ञानीनी भक्ति तथा वृद्धि आ प्रमाणे करवी- जिनागम तथा जिनेश्वरादिनां चरित्रवाळां पुस्तको विगेरे न्यायथी मेळवेला द्रव्य वडे सारा कागळ उपर विशुद्ध अक्षरथी लखाववां, तथा गीतार्थ मुनिनी पासे वंचाववां. तेना प्रारंभादि प्रसंगे मोटा ओछव करवा. अहर्निश पूजादिक बहुमान पूर्वक गुरु-पासे व्याख्यान सांभळवुं, के जंथी अनेक भव्य जीवोने बोधदायक थाय. ज्ञाननां पुस्तको वांचनारने तथा भणनारने अन्न, वस्त्र विगेरेतुं उपष्टंभ आपवुं.

एवुं संभळाय छे के- दुषम कामना वशथी ज्यारे बारवर्षी दुष्काळ पडचो, त्यारे सिद्धांतने उच्छिन्न प्राय थयेल जाणी तेनो तदन विच्छेद थशे एम धारीने नागार्जुन, स्कंदिल विगेरे आचार्योए एकठा थडने तेना पुस्तको लखाव्यां, तेथी पुस्तको लखाववां अने उत्तम वस्त्र विगेरेथी तेनी पूजा करवी.

श्रीधर्मघोष स्मरिना उपदेशथी संघवी पेशडे तेमना मुखथी एकादशांगी सांभळवानो आरंभ कर्यो, तेमां पांचमा अंगमां ज्यां ज्यां "गोधमा (हे गौतम!) एवुं पद आवे, त्यां त्यां सुवर्ण मोहोरथी तेणे पुस्तकनी पूजा करी; एम दरेक प्रश्ने सोना मोहोर मूकवाथी छत्रीश हजार सोना मोहोर थड. पछी एटळुं द्रव्य खर-चीने तेणे समग्र आगमनां पुस्तको लखाव्यां, अने तेने रेशमी वस्त्रनां बंधन करावीने भरूच, सुरगिरि, मांडवगढ, अर्जुदाचल विगेरे स्थानोमां सात ज्ञानना भंडारो कर्यां.

श्री कुमारपाल राजाए सातसो लहिया पासे छ लाख अने छत्रीश हजार आगमनी सात प्रतो सोनेरी अक्षरथी लखावी, अने श्रीहेमाचार्य रचेली साडा त्रण करोड श्लोकनी एकवीश प्रतो लखावीने एकवीश ज्ञानना भंडार कर्यां. कहुं छे के-

कालानुभावान्मतिमांद्यतश्च तच्चाधुना पुस्तकमंतरेण ।

न स्यादतः पुस्तकलेखनं हि श्राद्धस्य युक्तं नितरां विधातुम् ॥ १ ॥

भावार्थ- "हालना समयमां काळना अनुभावथी तथा मतिनी मंदताथी पुस्तक विना ज्ञान रही शकतुं नथी, माटे श्रावकोए निरंतर पुस्तको लखाववां, ते अत्यंत योग्य छे. "

“जिनप्रतिमा कराव्या करतां पण सिद्धांतोने लखाववामां तथा तेनुं श्रवण करवामां मोहुं पुण्य छे. केमके ज्ञान विना प्रतिमानुं महत्व शी रीते जाणी शकाय ? तेथी ज्ञानना भंडारो धर्मनी दानशाळानी जेवा शोभे छे. गुरु विना शिष्यनी जेम पुस्तको विना विद्वत्ता पण आवती नथी.” इत्यादि उपदेश सांभळीने वस्तुपाल मंत्रीए अढार करोड द्रव्य खरचीने ऋण ज्ञानभंडार लखाव्या.

थरादना संघवी आशु नामना श्रेष्ठीए ऋण करोड द्रव्य खरचीने सर्व सूत्रनी एक एक मत सोनेरी अक्षरथी अने बीजा ग्रंथोनी एक एक मत शाहीथी लखावी हती. कहुं छे के—

न ते नरा दुर्गतिमाप्नुवन्ति न मूकतां नैव जडस्वभावम् ।

नैवांधतां बुद्धिविहीनतां च ये लेखयन्त्यागमपुस्तकानि॥१॥

भावार्थ—“जे मनुष्य सिद्धान्तनां पुस्तको लखावे छे तेओ दुर्गतिने, मूकपणाने, जडताने, अंधताने अने बुद्धिरहितपणाने पामता नथी.”

दुःखी कोइक प्रकारे जिनागमनुं (श्रुत ज्ञाननुं) केवल ज्ञान करतां पण अति-शायिपणुं देखाय छे. ते विषे कहुं छे के—“श्रुतना उपयोगमां वर्तता छद्मस्थ मुनिए लावेली आहार कदि अशुद्ध होय तो पण केवळी वापरे छे, कारण के तेम न करे तो श्रुतनुं अप्रमाणपणुं थइ जाय.”

तेथी सम्यक् प्रकारे सूत्रार्थना उपयोग पूर्वक निरंतर सर्व अनुष्ठान करवां; उपयोग विनानी क्रिया, द्रव्य क्रियापणाने पामे छे.

ज्ञाननी विराधना करवाथी बंधायेल पापकर्म ज्ञान पंचमीनुं आराधन करवाथी नाग पामे छे. कहुं छे के—

उत्सूत्रजल्पाच्छ्रुति शब्दव्यत्ययात् क्रोधादनाभोगहठाच्च हास्यतः ।

बद्धानि यज्ज्ञानविराधनोद्भवात् कर्माणि यांति श्रुतपंचमीव्रितात्॥१॥

भावार्थ—“उत्सूत्रनी प्ररुपणाथी, सूत्रना अर्थ विपरीत करवाथी, क्रोध-धी, अनाभोगथी, हठथी अने हास्यथी, ज्ञाननी विराधना थवावडे बंधायेलां कर्मो ज्ञानपंचमीना व्रतथी नाश पामे छे.”

आनुं तात्पर्य गुणमंजरी अने वरदत्तना दृष्टांतथी जाणवुं.

गुणमंजरीने वरदत्तनी कथा.

आ भरतक्षेत्रमां पद्मपुर नामे नगर छे. तेमां अर्जीतसेन नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने त्रियळ व्रतने धारण करनारी अति प्रिय यशोमती

नामनी राणी हती. तेने वरदत्त नामे एक पुत्र थयो. ते आठ वर्षनो थयो, एटले तेने भणवा माटे अध्यापक पासं मोकल्यो; त्यां ते हमेशां भणवा लाग्यो, पण तेना मुखमां एक अक्षरनी पण स्फूर्ति थइ नहीं. अनुक्रमे ते युवावस्थाने पाम्यो. एटले पूर्व कर्मना उदयथी तेने कुष्ट (कोढ)नो 'व्याधि थयो, तेथी तेनुं शरीर क्षीण थवा लाग्युं.

तेज नगरमां सात करोड सोनामोहोरनो अधिपति सिंहदास नामनो श्रेष्ठी रहेतो हतो. तेने कर्पूरतिलका नामे पत्नी हती. तेमनी पुत्री गुणमंजरी नामनी वाल्य वयथीज रोगी अने मूंगी हती. तेना रोगनी निवृत्तिने माटे श्रेष्ठीए अनेक उपायो कर्या, पण ते सर्वे उखर भूमिमां वृष्टिनी जेम, खळ पुरुषना वचननी जेम अने शरद ऋतुनी मेघगर्जनानी जेम निष्फळ गया. ते सोळ वर्षेनी थइ तो पण तेनी साथे कोइए लग्न कर्या नही.

एकदा ते नगरमां चार ज्ञानने धारण करनार, बारसें छत्र गुणना निधि अने धैर्यवडे मेरु पर्वतने पण तिरस्कार करनार एवा विजयसेन गुरु पधार्या. वनपाळना मुखथी तेमनुं आगमन सांभळी तेने पारितोषिक आपीने पौरजन सहित राजा गुरुने वांदवा गयो. गुरुने विधि पूर्वक वांदी नमीने गुरुनी पासं वेसी आ प्रमाणे देशना सांभळी-

क्षपयेन्नारकः कर्म, बहूवीभिर्वर्षकोटिभिः ।

यत्तदुच्छ्वासमात्रेण ज्ञानयुक्तान्निगुप्तवान् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ नारकीना जीवो जेटलां कर्मने घणा करोडो वर्षे खपावे छे तेटलां कर्मने त्रिगुप्तिमान् ज्ञानी मात्र एक श्वासोच्छ्वासमा खपावे छे. ” वळी “ छठ अठम दशम हुवालस विगेरे तप करनार अबुध जीवना आत्मानी जेटली शुद्धि थाय छे ते फरतां अनेकगणी शुद्धि दररोज जमता एवा ज्ञानीना आत्मानी थाय छे. ते ज्ञान पांच प्रकारनुं कहेलुं छे, तेमां पण श्रुत ज्ञान पोताने तथा परने उपकारी होवार्थी श्रेष्ठ छे. बीजां चार ज्ञान मुंगां छे. एटले के तेओ पोताना स्वरूपने कहेवा पण समर्थ नथी; अने श्रुतज्ञान तो पोताने तथा परने प्रकाश करवामां दीवानी जेम समर्थ छे. वळी श्रुतज्ञान कोइने आपी शकाय छे अने कोइ पासेथी लइ पण शकाय छे; बीजां चार ज्ञान कोइने आपी शकातां नथी अने कोइनी पासेथी लइ पण शकातां नथी. तीर्थकरनामकर्म पण धर्मो-पदेशे करीनेज निर्जेरा पामे छे. तेथी अध्ययन, श्रवण विगेरेथी निरंतर श्रुत ज्ञाननी आराधनामां यत्न करवो. जे अज्ञानी जीवो मन, वचन अने कायाना

योगे करीने ज्ञाननी आशातना करे छे तेओ शरीरे रोगी तथा शून्य मनवाळा तेमज गुंगा विगेरे थाय छे, अने अनेक भवमां परिभ्रमण करे छे. कहुं छे के—

अज्ञानतिमिरग्रस्ता, विषयामिषलंपटाः ।

भ्रमंति शतशो जीवा, नानायोनिषु दुःखिताः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ अज्ञान रूपी अंधकारथी ग्रस्त अने विषय रूपी आमिष (मांस)मां लंपट एवा सेंकडो जीवो नाना प्रकारनी योनीमां दुःखीपणे परिभ्रमण करे छे.”

इत्यादि धर्मदेशना सांभळीने सिंहदासे विज्ञप्ति करी के—“ हे भगवन् ! मारी पुत्रीना शरीरमां कया कर्मथी व्याधिओ थई छे ! ” त्यारे स्वरि महाराज बोल्या के—“ श्रेष्ठी ! तारी-पुत्रीए पूर्व भवे बांधेलां कर्मोनो संबंध-सांभळ-घातकी खंडमां खेटकपुर नामना नगरने विषे जिनदेव नामे एक श्रेष्ठी रहतो हतो. तेने सुंदरी नामे प्राणभिया हती. तेमने पांच पुत्रो तथा चार पुत्रीओ थइ हती. श्रेष्ठीए पांचे पुत्रोने भणवा माटे मोटा उत्सव पूर्वक अध्यापक पासे मूक्या. परंतु तेओ परस्पर चपलता, आलस अने अविनय करता सता त्यां रहेवा लाग्या. कहुं छे के—

आरोग्यबुद्धिविनयोद्यमशास्त्रागाः

पंचांतराः पठनसिद्धिकरा नराणाम् ।

आचार्यपुस्तकनिवाससहायवल्गा

बाह्याश्च पंच पठनं परिवर्धयन्ति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ आरोग्य, बुद्धि, विनय, उद्यम अने शास्त्रपर प्रीति—ए पांच आभ्यंतर कारणो मनुष्योना अभ्यासनी सिद्धि करनारां छे, अने अध्यापक, पुस्तक, निवास, सहाय तथा खावा पीवानी सगवड—ए पांच बाह्य कारणोथी विद्या वृद्धि पामे छे.”

एकदा ते उन्मत्त छोकराओने पंडिते शीक्षा करी. अने “ कंबाग्रे वसति विद्या ” एटले “ सोटीना अग्र भागने विषे विद्या वसे छे ” एम विचारिने तेओने सोटी वती मार्या, तेथी तेओ रोता रोता घेर आव्या; अने सोटीथी शरीर उपर पडेलो क्षतने पोतानी माने बताव्या. ते जोइने तेनी मा सुंदरी बोली के— “ हे पुत्रो ! भणवार्थी थुं विशेष छे ? केमके जन्म, जरा अने मृत्यु तो भणेल के अमण कोइने छोडता नथी.” कहुं छे के—

પઠિતેનાપિ મર્તવ્યં, શઠેનાપિ તથૈવ ચ ।

ઉભયોર્મરણં દૃષ્ટ્વા, કંઠશોષં કરોતિ કઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ મળેલો માણસ પણ મૃત્યુ પામે છે અને મૂર્ખ પણ મૃત્યુ પામે છે; તે બન્નેનું મરણ જોઈને કયો માણસ ફોકટ મળીને કંઠનું શોષણ કરે ? ” વ્હી-

યસ્યાસ્તિ વિત્તં સ નરઃ કુલીનઃ સ પંડિતઃ સ શ્રુતિમાન્ ગુણજ્ઞઃ ।

સ એવ વક્તા સ ચ દર્શનીયઃ સર્વે ગુણાઃ કાંચનમાશ્રયન્તે ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ જેની પાસે દ્રવ્ય છે તે પુરુષ કુલીન છે, તે પંડિત છે, તે શાસ્ત્રનો જાણનાર છે, તે ગુણજ્ઞ છે, તે વક્તા છે અને તેજ દર્શન કરવા લાયક છે. અર્થાત સર્વે ગુણો કાંચનનોજ આશ્રય કરે છે. ”

વ્હી ધનવાલા મહા મૂર્ખે માણસની પાસે પણ પંડિતો દૈન્ય વાંચનો બોલે છે; વ્હી બહુધા પંડિતો નિર્ધનજ હોય છે. માટે હે પુત્રો ! મૂર્ખતાંજ શ્રેષ્ઠ છે. તેથી હવે આજથી તમારે મળવા જવું નહીં. કદાચ તમારો મહેતાજી તમને તેહી જવા આવે તો તેને દૂરથી પથ્થરવડે મારજો; અને તમને માર્યાતું ફઠ્ઠ એક વસ્ત્રમાંજ બતાવી દેજો. इत्यादि शीखामण आपीने पुत्रपरना रागथी अने ज्ञान परना द्वेषथी लेखण, पाटी, पुस्तक विगेरे सर्व अग्रिमां नांखी बाळी दीधां.

एक दिवस आ व्यतिकर जाणीने श्रेष्ठीए पोतानी छीने कह्युं के—“ हे भद्रे ! तें आवी मूर्खता भरेली चेष्टा केम करी ? आ मूर्ख रहेला पांचे पुत्रोनो विवाह अने उद्धार शी रीति थरो ? ” कह्युं छे के—

क्षणं रक्ता विरक्ताश्च, क्षणं सर्वेषु वस्तुषु ।

अज्ञानेनैव कार्यते प्राणिनः कपिचापलम् ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—“ ક્ષણવારમાં સર્વે વસ્તુઓપર આસક્તિ અને ક્ષણવારમાં વિરક્તિ, એ પ્રમાણેની કપિના જેવી ચપલતા અજ્ઞાનવડેજ પ્રાણીઓ કરે છે. ” વ્હી-

માતા वैरी पिता शत्रुः येन बाला न पाठिताः ।

सभामध्ये न शोभते, हंसमध्ये बका यथा ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—“ જેણે પોતાના બાલકોને મળાવ્યાં નથી તે માતાપિતા તેમના વૈરી અને શત્રુજ સમજવા. કેમકે હંસોમાં બગલાની જેમ તે અજ્ઞાની પુત્રો વિદ્વાનની સભામાં શોભતા નથી. ”

आ प्रमाणे सांभळीने सुंदरी हसीने बोली के-“ तमे पंडित छो, तेथी थुं क्युं ? थुं तमे जगततुं द्रारिद्य काप्युं ? वाकी सुख तो पुण्यथीज मले छे, काई भणवा भणाववाना जंजालथी मलतुं नथी. ” आवुं मूर्खताभरेलुं पोतानी छीतुं भाषण सांभळीने श्रेष्ठीए ते वखत तो मौन धारण क्युं. कहुं छे के-

उपदेशो हि मूर्खाणां, प्रकोपाय न शांतये ।

पयःपानं भुजंगानां, केवलं विषवर्धनम् ॥ १ ॥

भावार्थ-“ मूर्खने उपदेश आपवो, ते तेना क्रोधने माटेज थाय छे, शांतिने माटे थतो नथी. केमके सर्पने दूधपावाथी केवल विषनीज वृद्धि थाय छे. ”

एक दिवसे श्रेष्ठीए पोतानी छीने कहुं के-“ हे प्रिया ! आपणा पुत्रोने कोइ कन्या आपतुं नथी. परंतु उलटां एम कहे छे के-”

मूर्खनिर्धनदूरस्थ, शूरमोक्षाभिलाषिणाम् ।

त्रिगुणाधिकवर्षाणामेषां कन्या न दीयते ॥ १ ॥

भावार्थ-“ मूर्खने, निर्धनने, दूर देशमां रहेनारने, शूरवीरने, मोक्षना अगिलापीने अने कन्यां करता ऋणगणी उम्भरथी अधिक वयवाळने कोई कन्या आपतुं नथी. माटे हे प्रिया ! तें आ पुत्रोने अवतार व्यर्थ कर्यो. ” सुंदरी बोली के-“ एमां मारो काई पण दोष नथी, तमारोज दोष छे. केमके पुत्रो पितानी जेवा होय छे, अने पुत्रीओ मातानी जेवी होय छे. ” आ वचन सांभळीने श्रेष्ठीने क्रोध चड्यो एटले वोल्या के-“ हे दुर्भागी ! हे पापणी ! हे शंखणी ! तुं मारा सामुं बोले छे ! ” सुंदरी बोली के-“ हे मूर्ख ! पापी तो तारो वाप के जेणे कृतरानी पृच्छडी जेवा वक्र बुद्धिवाळा तने उत्पन्न कर्यो. ” आ प्रमाणे सांभळी क्रोध पामेला श्रेष्ठीए तंने पथ्थर मायों ते तेना मर्मस्थानमां वागवाथी तत्काळ मरण पामी. हे शैठ ! ते सुंदरी मरीने तारे घेर पुत्रीपणे अवतरी छे. तेणे पूर्व भवे ज्ञाननी विराधना करवाथी ते आ भवमां घणुं दुःख भोगवे छे. ”

आ प्रमाणेनां गुरुनां वचनो सांभळीने गुणमंजरीने जातिस्मरण थयुं, तेथी ते बोली के-“ हे भगवान ! आपनां वचनो सत्य छे. में पूर्व भवमां स्वेच्छाए वर्ती जं कर्म वांध्युं छे तेनुं आ फळ मने प्राप्त थयुं छे; ते विलाप करवाथी के खंद करवाथी नाश पामं तंम नथी. ” पछी श्रेष्ठीए गुरुने कहुं के-“ हे भगवन् !

जेणे व्याधिनुं आदान निदान कर्पुं होय छे तेज तेतुं औपध पण वतावी शके छे. आपना विना अभ्यंतर कारण कोण जाणी शके तेम छे ? माटे हवे आपज कृपा करीने तेना निवारणना उपाय वतावो. " स्थारे गुरु बाल्या के— " तं श्रेष्ठी ! विधि पूर्वक ज्ञानपंचमीनुं आराधन करवाथी सर्व प्रकारनुं मुख प्राप्त थाय छे. ते विधि आ प्रमाणे छे.

कार्तिक शुदी पांचमने दिवसे ठवणी अथवा नांदीनुं रथापन करीने तेनी सन्मुख आठ स्तुतिवडे देव वांदवा. पछी ज्ञानपंचमीना तप अंगीकार करवानो आळावो गुरुमुखे सांभळीने ते तप अंगीकार करवुं. ते तप पांच वर्षे ने पांच महिना सुधी करवानो छे. ते तपने दिवसे वे वखत एटले सांज सवार प्रतिक्रमण करवुं, त्रिकाळ देववंदन करवुं, तथा उपवास करीने संपूर्ण पौषधव्रत ग्रहण करवुं; अने पांच मूळभेद तथा एकावन उत्तर भेदनां नाम ग्रहण पूर्वक एकावन लोणस्सनां कायोत्सर्ग करवो. ठवणी उपर पुस्तक स्थापीने तेनी एकावन प्रदक्षिणा देवी तथा एकावन खमासमण देवां, अने ते दिवसे नवुं शास्त्र भणवुं, भणाववुं तथा श्रवण करवुं. कहुं छे के—

अपूर्वज्ञानग्रहणं महती कर्मनिर्जरा ।

सम्यग्दर्शननेर्मल्यात् कृत्वा तत्त्वप्रबोधतः ॥ १ ॥

भावार्थ— " अपूर्व ज्ञान ग्रहण करवाथी मोटी कर्मनी निर्जरा थाय छे; अने सम्यक् दर्शननी निर्मलता थवाथी तत्त्वना पण बोध थाय छे. "

ज्ञानपंचमीने दिवसे जो पोसह कर्पो न होय तो पाट उपर पुस्तकनी स्थापना करीने तेनी जमणी वाजु पांच दीवेटनी दीवो करवो तथा सन्मुख पांच स्वस्तिक (साथीया) करवा, ज्ञानना भंडारोनी पूजा करवी, ज्ञान द्रव्यनी वृद्धि करवी अने " ॐ ह्रीं नमो ज्ञानस्स " ए मंत्रना बेहजार जाप करवो. आ प्रमाणे कदाच दर मासे करी शके नही, तो जीवन पर्यंत कार्तिक शुदी पांचमे तो जरूर ए प्रमाणे ज्ञाननी आराधनां करवी. अथवा ते दिवसे जिनेश्वरनी पासे अने पुस्तकनी समीपे चैत्यवंदन करी शक्रस्तव कहीने " मतिज्ञानाराधनाथं करेमि काउस्सगं " एम् कही वंदण० अने अन्नथ० कही एक नवकारना काउस्सग करवो. पछी नमोर्हत्० कही नीचेनुं काव्य गंभीर स्वरथी बोलवुं.

अष्टाविंशतिभेदभिन्नगदितं ज्ञानं शुभाद्यं मतिः

सप्रज्ञाभिनिबोधिकश्रुतनिर्हेतुश्च बुद्धिप्रभे ।

पर्यायाः कथिता इमे बहुविधा ज्ञानस्य चैकार्थिनः
सम्यग्दर्शनिसत्कमाप्तकथितं वंदामि तद्भावतः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ પહેલું મતિજ્ઞાન અઠાવીશ પ્રકારનું કહેલું છે; તે શુભકારી છે, ચાર પ્રકારની પ્રજ્ઞા સહિત છે, આભિનિબોધિક છે, શ્રુત જ્ઞાનનો હેતુ છે. બુદ્ધિ, પ્રમા વિગેરે તેના પર્યાયો વહુ પ્રકારના કહેલા છે. તે જ્ઞાન સમકિત-ધારીને હોય છે, એવા તીર્થકરે કહેલા મતિજ્ઞાનને હું ભાવથી વાંદું છું. ”

પછી ચૈત્યવંદન વિગેરે પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે કરીને શ્રુતજ્ઞાનારાધનાર્થ કરેમિ કાઠસ્સગ્ગં કહી વંદણં અન્નથ્ય કહી એક નવકારનાં કાઠસ્સગ્ગા કરી નીચેનું કાવ્ય મળવું.

अन्यज्ज्ञानचतुष्टयं स्वविषयं नैवाभिधातुं क्षमं
श्रीमत्केवलिनोऽपि वर्णनिकरज्ञानेन तत्त्वं जगुः ।
स्पष्टं स्वात्मपरप्रबोधनविधौ सम्यक् श्रुतं सूर्यव-
द्भेदाः पूर्वमिताः श्रुतस्य गणिभिर्वेद्याः स्तुवे तान्मुदा ॥ २ ॥

भावार्थ—“ શ્રુતજ્ઞાન શિવાયનાં બીજાં ચારે જ્ઞાન પોતાના વિષયને કહેવા સમર્થ નથી. શ્રીમાન્ કેવલ્કી પણ વર્ણસમુદાયના જ્ઞાનવહેજ તત્ત્વ જણાવે છે. વલ્કી સમ્યગ્ શ્રુત જ્ઞાનજ સૂર્યની જેમ પોતાને તથા પરને બોધ કરવામાં સ્પષ્ટ છે. તે જ્ઞાનના ચૌદ ભેદ છે, અને તેને ગણધરો વાંદે છે. આવા શ્રુત જ્ઞાનની હું હર્ષથી સ્તુતિ કરું છું. ”

પછી ત્રીજું ચૈત્યવંદન કરીને “ અવધિજ્ઞાનારાધનાર્થ કરેમિ કાઠસ્સગ્ગં ” વિગેરે પૂર્વોક્ત પ્રકારે કહી કાઠસ્સગ્ગ પારી નીચેનું કાવ્ય મળવું.

अल्पं तत्पनकावगाहनसमं चासंख्यलोकाभ्रगं
ज्ञानं स्यादवधेश्च रूपिविषयं सम्यग्दृशां तच्छुभम् ।
देवादौ भवप्राप्तिजं नृषु तथा तिर्यक्षु भावोद्भवं

षड् भेदाः प्रभुभिश्च यस्य कथिता ज्ञानं भजे तत्सदा ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ ત્રીજું અવધિ જ્ઞાન જે છે તેની અવગાહના જયન્ય પંનકના જેટલી છે, અને ઉત્કૃષ્ટી અસંખ્ય લોકાકાશ પ્રમાણ છે, તે જ્ઞાન રૂપી દ્રવ્યને

जाणी शके छे; सम्यक्दृष्टि जीवने शुभकारी होय छे. ते देव तथा नारकीने भव प्रत्यये होय छे, अने मनुष्य तथा तिर्यचने भाव थकी एटले गुण प्रत्यये उत्पन्न थाय छे. प्रभुए तेना छ भेद कह्या छे. एवा अवाधि ज्ञानने हुं निरंतर भजुं छुं. ”

पछी चोथुं चैत्यवंदन करी “ मनःपर्यवज्ञानाराधनार्थं करोमि काउस्सगं ” एम बोली बीजुं वधुं पूर्वोक्त प्रकारे कहीने नीचेनुं काव्य भणवुं

साधूनामप्रमादतो गुणवंता तूर्यं मनःपर्यवं
ज्ञानं तद्विविधं त्वनिन्द्रियभवत्तत्स्वात्मकं देहिनाम् ।
चेतोद्रव्यविशेषवस्तुविषयं द्वीपे च सार्धद्विके
सकृज्ज्ञानगुणांचितान् व्रतधरान् वंदे सुयोगैर्मुदा ॥ ४ ॥

भावार्थ—“ अप्रमत्त गुणस्थाने रहेला साधुओने चोथुं मनःपर्यवज्ञान होय छे; तेना बे भेद छे, ते इंद्रियना विषयवाळुं नथी पण आत्मविषयी छे. अढीद्वीपमां रहेला प्राणीओनां चित्त द्रव्यमां रहेली सर्व वस्तुना विषयने जाणे छे. ते ज्ञानने धारण करनारा गुणी मुनिओने हुं हर्षथी भावे करीने वाहुं छुं. ”

पछी पांचमुं चैत्यवंदन करी “ केवलज्ञानाराधनार्थं करोमि काउस्सगं ” विगेरे सर्व पूर्वोक्त रीते कही नीचेनुं काव्य भणवुं.

निर्भेदं विशदं करामलकवज्ज्ञेयं परिच्छेदकं
लोकालोकविभासकं चरमचिन्नांत्यं व्रजेत्स्वात्मतः ।
निद्रास्वप्नसुजागरातिगदशं तूर्यां दशां संगतं
वंदे कार्तिकपंचमीसितदिने सौभाग्यलक्ष्म्यास्पदम् ॥ ५ ॥

भावार्थ—“ छेळुं (पांचमुं) केवलज्ञान छे, ते एकज प्रकारनुं छे. करामलकनी जेवुं निर्मळ छे, सर्व वस्तुनो परिच्छेद करनारुं छे, लोक तथा अलोकने प्रकाश करनार छे, ज्ञानवाळाना आत्मा थकी कोई वस्तु पण प्राप्त थया पछी जूहुं पडतुंज नथी, अने जे ज्ञान निद्रा, स्वप्न अने जाग्रत ए त्रण दशाने उल्लंघीने चोथी उजागर दशाने पामेळुं छे. एवा सोभाग्य लक्ष्मीना स्थान रूप केवलज्ञानने हुं कार्तिक शुदी पंचमीने दिवसे वाहुं छुं. ”

आ प्रमाणे पांचे ज्ञाननी आराधनानो विधि जाणवो.

हवे ए रीते ६५ मास सुधी आराधन करवा. पडे तप पूर्ण थाय त्यारे चैत्य-
नां तथा ज्ञान, दर्शन अने चारित्रनां उपयोगी दरेक उपकरणो पांच पांच भेळीने
उद्यापनं करवुं. कहुं छे के-

उद्यापनं यत्तपसः समर्थने तच्चैत्यमौलौ कलशाधिरोपणम् ।

फलोपरोपोऽक्षतपात्रमस्तके तांबूलदानं कृतभोजनोपरि॥१॥

भावार्थ—“ तपना समर्थन माटे उद्यापन करवुं, ते चैत्यना शिखर पर
कळश चढाववा जेवुं छे, अक्षत पात्र उपर फळ मूकवा जेवुं छे, अने भोजन
करावीने तांबूल आपवा जेवुं छे. ”

इत्यादि गुरुनो उपदेश सांभळीने गुणमंजरीए विधि पूर्वक ज्ञानपंचमीतुं
तप अंगीकार कर्युं.

त्यार पछी अजीतसेन राजाए सूरिने पूछ्युं के—“ हे स्वामी ! मारा पुत्र
वरदत्तने क्या कारणथी कुण्डनो व्याधि थयो छे ? अने शा कारणथी अभ्यास
कर्यो छतां कांइ आवडतुं नथी ? ” गुरुए कहुं के—“ तेनो पूर्व भव सांभळो—

आ भरतक्षेत्रमां श्रीपुर नामना नगरने विषे वसु नामे एक श्रेष्ठी रहेतो
हतो. तेने वसुसार अने वसुदेव नामना बे पुत्रो हता. तेओ एक दिवस क्रीडा
करवाने माटे वनमां गया. त्यां गुरुना मुखथकी धर्मदेशना सांभळी. पछी
घेर आवीने पितानी रजा लइने ते वने भाइओए चरित्र ग्रहण कर्युं. तेमां नानो
भाइ वसुदेव मुनि सिद्धांत रुपी समुद्रनो पारगामी थयो, अने अनुक्रमे
आचार्यपद पाम्यो. ते हमेशां पांचशें साधुओने वांचना आपतो हतो. एक
दिवस ते आचार्य संथारामां सुता हता, ते वखते कोइ मुनिए आगमनो अर्थ
पूछ्यो. तेना गया पछी बीजा मुनि आव्या, ते पण अर्थ पूछीने गया. एम एक
पछी एक घणा साधुओ आवी पूछी पूछीने गया. पछी आचार्यने कांईक निद्रा
आवी, तेवामां वळी बीजा कोइ साधुए आवीने पूछ्युं के—“ हे पूंज्य ! आनी
आगळतुं पद, वाक्य कहो अने तेनो अर्थ समजावो. ” त्यारे सूरिए मनमां
विचार कर्यो के—“ अहो ! भारो मोटो भाइ तो सुखे स्रवे छे, स्वेच्छाए भोजन
करे छे, अने स्वेच्छाए बोले छे. आवुं सुख कोइ पण प्रकारे मने मळे
तो सारुं. केसके-

मूर्खत्वं हि सर्वे ममापि रुचितं तस्मिन् यदष्टौ गुणा

निश्चितो बहुभोजनोऽत्रपमना नक्तंदिवा शायकः ।

कार्याकार्यविचारणांधवधिरो मानापमाने समः
प्रायेणामयवर्जितो दृढवपुर्मूर्खः सुखं जीवति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ हे मित्र ! मूर्खपणुं मने पण रुचं छे. केमकं तेमां आठ गुणां रहा छे. ते आ प्रमाणे—प्रथम तां मूर्खनें कांइ पण चिंता होती नथी १. घणुं भोजन करे छे २. लज्जा रहित होय छे ३, रात्रिदिवस सुवानो वसत मळे छे ४. कर्तव्य तथा अकर्तव्यना विचारमां अंध तथा बधिर होय छे ५. मान तथा अपमाननें विपे समान होय छे ६, घणुं करीने व्याधि रहित होय छे ७. अने शरीरे पुष्ट होय छे ८. माटे मूर्ख माणस मुखे जीवे छे. ”

माटे मारं आजधी भणवा भणाववानुं कामज करवुं नहीं. आ प्रमाणेनां विचार करीने तं आचार्ये पुण्य रूपी अमृतनां भरोलां घडो भांगी नांख्यो, अने पापनो घडां भरीने चार दिवस सुधी मॉन रहा. पछी तं पापनी आलोचना कर्थां विना रौद्रध्यानवडे मृत्यु पाम्या. तं आ तारा पुत्रपणे उत्पन्न थयेला छे, अने प्रवें बंधिलां कर्मथी मूर्ख तथा कोढी थयेल छे. तं सूरिनां मोटो भाइ मरण पामी-नें मानससरोवरमां हंस थयो छे. ”

आ प्रमाणे गुरु महाराजं कहेल पूर्व भव सांमळीने वरदत्तने जातिस्मरणज्ञान थयुं. एटले तं बोळ्यो के—“ अहो! भगवंतनुं वचन अक्षरे अक्षर सत्य छे. अहो! केवुं ज्ञान ! ” पछी राजाए कहुं के—“ हे भगवन् ! आ मारा पुत्रना रोगो शी रितें जशं ? ” गुरुए कहुं के—“ पूर्वे कहेला विधि प्रमाणे यथाशक्ति पंचमी तप कर-वाथी सर्व सारं थशं . ” पछी कुमारे पण गुणमंजरीनी जेम विधि पूर्वक तप अंगीकार कयुं. तेना आराधनथी ते वंनेना सर्व व्याधिओ नाश पाम्या.

वरदत्त कुमार स्वयंवरं आवेली एक हजार राजकन्याओने परण्यो, अने अनुक्रमे राज्यसुख भांगवी पांताना पुत्रनें राज्य सोंपीने दीक्षा ग्रहण करी.

गुणमंजरी पण उत्तम सौंदर्ये पामी. तंतुं पाणिग्रहण जिनचंद्र नामना श्रेष्ठीपुत्र साथे थयुं. तेणे घणा काळ सुधी संसारसुख भोगवी वीधि पूर्वक तपनुं उद्यापन करीने दीक्षा ग्रहण करी. अनुक्रमे वरदत्तने गुणमंजरी बने काळ करीने वैजयन्त नामना अनुत्तर विमानमां उत्तम देवता थया.

आयुष्यना क्षये विजयंत विमानमांथी चवीने वरदत्तनो जीव जंबू द्वीपना विदेह क्षेत्रमां पुंडरीकिणी नगरीमां अमरसेन राजानी भार्यां गुणवतीनी कुक्षिमां शूरसेन नामे पुत्रपणे उत्पन्न थयो. युवावस्था पाम्ये सते तेसो राज-कन्याओने परण्यां. तेना पिता तंनें राज्य सोंपीने परलोकमां गया, एकदा

ते नगरीनी समीपना उद्यानमां श्री सीमंधर स्वामी समवसर्था; ते वात्त सांभळीने शूरसेन राजा त्यां गया, अने विधि पूर्वक भगवान्ने वांदीने देशना सांभळी. देशनामां भगवाने कहुं के-“ हे भव्य प्राणीओ ! सौभाग्य पंचमी एटले ज्ञान-पंचमीतुं तप वरदत्तनी जेम करवुं. ” ते सांभळीने शूरसेन राजाए पूछ्युं के-“ हे भगवन् ! आपे जेनी प्रशंसा करी ते वरदत्त कोण हतो ? ” त्यारे भगवाने तेतुं सर्व वृत्तांत कहुं. ते सांभळीने राजा हर्षित थयो. पछी ते भवमां पण तेणे घणां पौर जनो सहित ज्ञानपंचमीतुं व्रत अंगीकार कर्युं. दश हजार वर्ष सुधी राज्यतुं प्रतिपालन कर्या पछी पोत्ताना पुत्रने राज्य सोंपी पोते सीमंधर स्वामी पासे चारित्र ग्रहण कर्युं. ते राजर्षि एक हजार वर्ष सुधी विधि पूर्वक चारित्र पाळी केवळज्ञान प्राप्त करीने मोक्षे गया.

हवे-गुणमंजरीनो जीव वैजयन्त विमानमांथी चवीने जंबूद्वीपना महाविदेह क्षेत्रमां रमणी नामना विजयमां अमरसिंह राजानी पत्नी अमरवतीना गर्भमां पुत्रपणे उत्पन्न थयो. प्रसव थया बाद पिताए तेतुं सुग्रीव नाम पाडवुं. ते बीश वर्षनो थयो त्यारे तेने राज्य सोंपीने तेना पिताए दीक्षा ग्रहण करी.

सुग्रीव राजाए घणी राजकन्याओतुं पाणिग्रहण कर्युं. तेने चोराक्षी हजार पुत्रो थया. पछी तेणे पुत्रने राज्य आपीने दीक्षा ग्रहण करी यथाविधि चारित्र पाळवा वडे अने तप वडे तेमणे केवळज्ञान प्राप्त कर्युं. देशनामां सर्वत्र पोत्तानुं चरित्र कहेवा लाग्या. आ प्रमाणे ते राजर्षि एक लाख पूर्व सुधी चारित्रतुं सेवन करीने प्रांते परम ज्ञानमय, चिद्रूप, चिदानंद अने चित्त धन, एवा मोक्ष प्राप्या.

“ जे ज्ञानपंचमीतुं आराधन करवाथी वरदत्त तथा गुणमंजरीने बन्ने प्रकारनी सौभाग्य लक्ष्मी प्राप्त थइ ते ज्ञानपंचमी जेवो बीजो कोइ पण दिवस ज्ञाननी वृद्धि करवामां श्रेष्ठ नथी; माटे आत्मातुं हित इच्छनार पुरुषोए विधि पूर्वक ज्ञानपंचमीतुं आराधन करवुं. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशभासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
द्वापेचदशाधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २१५ ॥

व्याख्यान २१६ मुं.

अभय दान विषे.

अभयं सर्वसत्त्वेभ्यो यो ददाति दयापरः ।

तस्य देहाद्रिमुक्तस्य भयं नास्ति कुतश्चन ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे दयाळु मनुष्य सर्व प्राणीओने अभय दान-आपे छे ते मनुष्य देहथी मुक्त थाय अर्थात् मृत्यु पामे त्यारे पण तेने कोइथी भय रहेतो नथी.”

अभय दान उपर दृष्टांत.

जयपुर नामना नगरमां घना नामनो एक माळी रहेतो हतो. तेणे बेइंद्री एवा पांच पूरानुं दयाधी रक्षण कर्युं. अनुक्रमे ते माळी मरीने कुलपुत्र थयो. वाल्यावस्थामांज तेना मावाप मरी गया, तेथी ते परदेश जवा नीकंळ्यो. रस्तामां रात्रिनो समय थवाथी ते कोइ अरण्यमां एक वटवृक्षनी नीचे रात्रिवासो रह्यो. ते वृक्ष उपर पांच यक्षो रहेता हता. तेओए तेने दीठो, एटले ज्ञानवडे “ आ आपणो पूर्व भवनो उपकारी छे ” एम ओळखीने तेओए तेने कहुं के—“ तने आजथी पांचमे दिवसे राज्य मळशे. ” एवुं सांभळीने ते कुळपुत्र खुशी थयो. मातःकाळे त्यांथी चालतां ते पांचमे दिवसे वाराणसी नगरीए जइ पहांच्यो. त्यांनो नर-पाळ नामनो राजा पुत्ररहित मरण पाम्यो हतो. तेनुं राज्य तेने मळ्युं. पछी ते प्रधान उपर राज्यनो भार आरोपण करीने सुखमांज मग्न रहेवा लाग्यो. अन्यदा सीमाडाना राजाओ तेनुं राज्य उच्छेदन करवा मांटे चढी आव्या, त्यारे प्रधाने आवीने तेने द्यूतक्रीडा करतां अटकवावी ते वात करी अने. द्यूत तजी दइ लडाइ करवामाटे आववा कहुं, पण तेणे मान्युं नही. पछी तेनी स्त्रीए पण रमतमां पासा नांखतां अटकवानुं कहुं त्यारे ते बोल्यो के—

स वटः पंच ते यक्षाः, ददंति च हरंति च ।

अक्षान् पातय कल्याणि, यद्भावं तद्भविष्यति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ हे कल्याणी ! वट वृक्ष पर रहेला ते पांच यक्षोए राज्य आप्युं छे, अने तेने लेवुं हशे तो लइ लेशे, माटे हे स्त्री ! तुं तारे पासा नांख, जे थवानुं हशे ते थशे. ”

आ प्रमाणे कहुं, एटले ते यक्षोए ते शत्रुओने वांधी लावीने तेने पगे लगाळ्या. ते जोइने लोको घणुं आश्चर्य पाम्या.

एक दिवस ज्ञानी गुरुनो समागम थवाथी राजाए पोतानो पूर्व भव पृच्छयां. तेना उत्तरमां गुरुए कहुं के-“ पूर्व भवमां तें पांच पूरातुं रक्षण कर्युं हतुं. ते पांच मरीने अनुक्रमे यक्षो थया छे; तेओएज तारा राज्यनुं रक्षण कर्युं छे. ” एवुं सांभळीने ते राजाए वाव, कूवा, तलाव विगेरे जळाशयोमां गळणीओ मुकावी, अने सर्वत्र अमारी घोषणा करावी.

हवे जे पापी मनुष्यो मांस खाय छे तेना प्रत्ये उपदेश करे छे के- एकदा श्रेणिक राजाए सभामां पूछ्युं के-“ हालमां आपणा नगरने विषे कइ वस्तु सौथी सौधी छे ? ” त्यारे निर्दय एवा क्षत्रियो बोल्यो के-“ हे महाराजा ! हालमां मांस सस्तुं छे. ” आ प्रमाणे सांभळीने अभयकुमार मंत्रीए चिंतव्युं के-“ आजे हुं आ लोकोनी परीक्षा करुं के जेथी फरीने आतुं बोले नहीं. ” एम विचारी रात्रिने वखते अभयकुमार सर्व क्षत्रियोने घेर पृथक् पृथक् गयो, अने तेमने कहुं के-“ हे राजपुत्रो ! आजे राजाने महा व्याधि उत्पन्न थयो छे; वैद्योए घणा प्रकारनी औपधीओ आपी पण कांइ फेर पड्यो नहीं, तेथी तेमणे कहुं छे के ‘ जो मनुष्यना कलेजानुं मात्र बे टांक जेटलुं मांस मळे तो राजा जीवे तेम छं, नहीं तो मरी जशे; माटे तमे तेना ग्रासमांथी आजीविका करनार छो, तो थुं एटलुं काम पण नहीं करो ? ’ ” आ प्रमाणे सांभळी जेने त्यां प्रथम गयो ते रजपुत बोल्यो के-“ हजार महोर लइने मने तो छोडो, अने बीजे ठेकाणे जाओ. ” त्यारे अभयकुमारे तेठलुं द्रव्य लीयुं; अने बीजे स्थळे जइने त्यां पण ते प्रमाणे ज कहुं, त्यारे तेणे पण हजार सोना महोर आपी, पण मांस आप्युं नहीं. एवी रीते सर्व स्थळे भमतां भमतां आखी रात्रि निर्गमन करीने एक लाख सोना महोर एकठी करी. पछी प्रातःकाळे सभामां आवी सर्व क्षत्रियोने ते द्रव्य देखाडीने अभयकुमार बोल्यो के-“ हे क्षत्रियो ! तमे बोल्यो हता के हालमां मांस सौथी सस्तुं छे, परंतु मने तो आटला वधा द्रव्यथी पण बे टांक मांस मळ्युं नहीं. ” ते सांभळीने सर्व क्षत्रियो लज्जित थइने मौन रह्यो. त्यारे अभयकुमार बोल्यो के-“ सर्वत्रे पोतानो आत्मा वहालो होय छे तमे मात्र पारका मांसना लोलुपी थइने ऐवुं अन्यथा वाक्य बोल्यो छो. कहुं छे के-

अमेध्यमध्ये कीटस्य, सुरेन्द्रस्य सुरालये ।

समाना जीवित्ताकांक्षा, समं मृत्युभयं द्वयोः ॥ १ ॥

भावार्थ-“ विष्टामां रहेला कीडाने अने स्वर्गमां रहेला सुरेन्द्रने जीव-
वानी आकांक्षा सरखीज छे; अने ते बन्नेने मृत्युनो भय पण सरखोज छे. ” वळी

दुर्योनिमपि संप्राप्तः प्राणी मर्तुं न वाञ्छति ।

स्वादुवन्तो भवन्ति स्वस्वाहाराः कुक्षितावपि ॥ २ ॥

भावार्थ—“ दुष्ट योनिमां जन्मेलो जंतु पण मरवाने इच्छतो नथी. केमके खराब पृथ्वीमां पण प्राणीओने पोतपोताना आहार स्वादवाळाज लागे छे. ” वळी जे मनुष्य हिंसा करे छे ते अति दुःखी थाय छे. जेम—

गोपो बबूलशूलग्रे, प्रोतयूकोत्थपातकात् ।

अष्टोत्तरशतं वारान्, शूलिकारोपणान्मृतः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ एक गोवाळे बावळनी शूळ उपर जू परोवी हती, ते पापथी ते गोवाळ एकसो ने आठ वार शूळीए चढवानी शिक्षाथी मरण पाम्यो. ” तेनुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

नागपुर नामना नगरमां माधव नामे एक गोवाळ रहेतो हतो. ते एक दिवस गायो चारवा माटे मोठा अरण्यमां गयो. त्यां सूर्यनो प्रचंड ताप लागवाथी एक बावळना वृक्ष नीचे बेटो, तेवामां तेना माथामांथी एक जू तेना खोळामां पडी. ते जोइने ते निर्दय गोवाळे तेने “ आ जू मारा देहनुं सत्व (लोही) पी जाय छे. ” एम विचारिने बावळनी तीक्ष्ण शूळ उपर परोवी. ते पापना उदयथी तेज भवमां ते गोवाळ चोरीना गुन्हाभां आवी शूळीनी शिक्षा पामीने मरण पाम्यो. त्यार पछी ते एज प्रमाणे एकसो ने सात वार जूदा जूदा भवोमां चोरी विगेरेना दोषथी शूळीनुं दुःख भोगवीने मरण पाम्यो. एकसो सातमा भवमां तें पापकर्मनो उदय थोडो रह्यो, त्यारे तेणे तापसी दीक्षा ग्रहण करी; अने सदा वनमां रहीने सुकां पांढडां, फळ, फूल विगेरेनुं भक्षण करवा लाग्यो. ए प्रमाणे निःसंगपणे व्रतनुं पालन करतां तेने विभंग ज्ञान उत्पन्न थयुं. अन्यदा ते अरण्यनी नजीकना नगरमांथी राजाना अलंकारोनी पेटी कोइ चोरे उपाडी. तेने पकडवा माटे राजाना सिपाइओ पाछळ दोड्या तेओने पाछळ आवतां जोइने चोरे ते रत्नालंकारनी पेटी अरण्यमां पेला तापस पासे मूकी अने ते वट वृक्ष उपर चढी गयो. सिपाइओ त्यां आव्या, तो तापस सुतेलो हतो, अने पासे पेटी पडेली हती. तेओ पेटी सहित तापसने पकडीने राजा पासे लइ गया. तापस विभंग ज्ञानथी सर्व हकीकत जाण्या छतां पोताना पूर्वकृत कर्मने निंदतो सतो मौनज रह्यो. अन्यायी राजाए तेने शूळी पर चढाव्यो; पूर्व कर्मना क्षयथी ते मरण पामीने देवता थयो.

इति अभयदाने दृष्टांतः—

आ जगतीनां दानेना पांच प्रकार छे ते आ प्रमाणे-

अभयं सुपत्तदाणं अणुकंपा उचिय कित्तिदाणं च ।

दोहिंपि मुरको भणिओ, तिन्नि भोगाइ दियंति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ अभय दान, सुपात्र दान, अनुकंपा दान. उचित दान अने कीर्ति दान, ए पांच प्रकारनां दान छे. तेमां पहेला च प्रकारनां दान मोक्षने आपनार छे, अने पाछला त्रण प्रकारनां दान सांसारिक सुखभोग आपनार छे. ”

तेमां पहेलुं हनन बंधन विगेरेना भयथी भयभीत थयेला जंतुओना प्राणनुं रक्षण करीने तेमने निर्भय करवा ते अभय दान कहेवाय छे. तेनुं स्वच्छ उपर कहेवामां आव्युं छे.

बीजुं सुपात्र दान तेमां सु एटले सारुं, अने पात्र एटले ज्ञानादि त्रण रत्ननुं स्थान. अथवा सु एटले अतिशये करीने अने पात्र एटले पापथी रक्षण करनार. आ प्रमाणे अन्वर्थ संज्ञावाळुं सुपात्र दान दुर्लभ छे.

त्रीजुं अनुकंपा दान एटले दीन अने दुःखी लोकाने पात्र तथा अपात्रनो विचार कर्यां विना मात्र दयावडे अत्रादिक आपहुं ते. कहुं छे के—

दानकाले महेभ्यानां किं पात्रापात्रचिंतया ।

दीनाय देवदुष्यार्थं यथादात् कृपया प्रभुः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ दातारने दान देती वखते पात्र तथा अपात्रनो विचार शुं काम करवो ? जुओ, महावीर भगवाने कृपाथी अर्धुं देवदूष्य गरीब (ब्राह्मण) ने आप्युं छे. ”

आ दुषम कालने विषे जगडुशा नामना श्रावके नीचेना श्लोकमां लख्या प्रमाणे धान्यना मुंडां मात्र दयावडे बीजा राजाओने आप्या हता.

अठ य मुंडसहस्स विसलरायस्स बार हम्मिरे ।

इगवीसय सुरत्ताणे दुब्भिरके जगडुसाहुणा दिन्ना ॥ १ ॥

भावार्थ—जगडुशाह नामना श्रावके दुकाळना वखतमां विसल राजाने अठ हजार मुंडा, हम्मिर राजाने बार हजार मुंडा अने दील्लीना सुलतानने एक-वीश हजार मुंडा धान्य आप्युं हतुं.

नवकरवालि मणिअडा, ते पर अलगा चार ।

दानशाला जगडुतणी, दीसे पुढवी मुझार ॥

अर्थात्-ते दुकाळना वखतमां जगडुशाहे ११२ दानशाळाओ स्थापी हती. दररोज प्रभातकाळे जगडुशाह जे ठेकाणे बेसीने यथेष्ट दान आपता हता त्यां कोइ लज्जावान कुलखीओ विगेरे प्रगटपणे दान लइ शके नहीं तेमने प्रच्छन्नपणे दान आपवा सारु एक पढदो बांधी राखवामां आवतो हतो के जेथी तेओ तेमां हाथ नांखीने दान लइ शके. एक दिवस विसल राजा पोताना भाग्यनी परीक्षा करवा माटे वेप बदलीने एकलो त्यां गयो, अने पढदामांधी हाथ लांबो कर्यो. जगडुशाए शुभ लक्षणवाळो भाग्यशाळी हाथ जोइने विचार्युं के “जगतना मनुष्योने मानवा लायक कोइ राजानो आ हाथ छे; हालमां दैवयोगे ते आवी स्थिति पामेलो जणाय छे. माटे ते जींदगी पर्यंत सुखी थाय तेम हुं करूं. ” ए प्रमाणे विचारीने पोताना हाथनी आंगळीमांधी मणिजडिन्न मुद्रिका (वींटी) काढीने हाथमां मूकी. ते जोइने राजा आश्चर्य पाम्यो. क्षणवार पछी वळी तेणे डावो हाथ पढदामांधी लांबो कर्यो, एटले जगडुशाए ते हाथमां पण बीजी वींटी आपी. ते वन्ने मुद्रिका लइने विसल राजा पोताना महेलमां गयो. बीजे दिवसे जगडुशाने बोलावीने “ आ थुं छे ? ” एम कहीने ते वन्ने मुद्रिका बतावी. ते जोइने जगडुशा बोलया के-

सर्वत्र वायसाः कृष्णाः, सर्वत्र हरिताः शुकाः ।

सर्वत्र सुखिनां सौख्यं, दुःखं सर्वत्र दुःखिनाम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ कागडाओ सर्वत्र काळाज होय छे, पोपटो सर्वत्र लीलाज होय छे, सुखी पुरुषोने सर्वत्र सुख होय छे, अने दुःखी पुरुषोने सर्वत्र दुःख होय छे. ”

आ प्रमाणे सांभळीने सुशी थयेला राजाए जगडुनो प्रणाम निषेध करीने तेने हाथी उपर बेसाडी तेने घेर मोकल्यो. आ प्रमाणे धार्मिकपणुं अनुकंपा दानवडेज शोभे छे. ए त्रीजुं अनुकंपा दान कळुं.

हवे चोथुं उचित दान कहे छे- योग्य अवसरे इष्ट अतिथि (ग्राहणा)ने, देवशुरुना आगमननी तथा नवा करेला प्रासादनी अने विंबनी वधामणी आपनारने, तेमज काव्य, श्लोक, कोइ सुभाषित के विनोदवाळी कथा विगेरे कहेनारने प्रसन्न चित्तथी जे दान आपहुं ते उचित दान कहेवाय छे. जेम चक्रवर्ती निरंतर

પ્રમાતકાલે વિહાર કરતા તીર્થંકરની સ્થિતિના સ્વર આપનારને વર્ષાસન આપે છે. કહ્યું છે કે- બાર કોટી સુવર્ણ અથવા બાર લાખ દ્રવ્ય અથવા છ લાખ દ્રવ્ય ઇટલું ચક્રવર્તી એક વસતે પ્રીતિ દાનમાં આપે છે. સાંપ્રત કાલમાં પણ શ્રીસિદ્ધાચલ ઉપર પ્રાસાદ પૂરો થયાની વધામણી આપનારને વાગ્મદ્ મંત્રીએ સુવર્ણની વર્તીશ જીભો આપી હતી.

એકદા જુનાગઢનો શેંગાર નામનો રાજા શીકાર કરવા ગયો હતો, ત્યાં ઘણા સસલાઓનો વધ કરી તેને ઘોઢાના પુંછડા સાથે બાંધીને પાછો આવતાં તે માર્ગથી તેમજ પરિવારથી ભ્રષ્ટ થયો, અર્થાત્ એકલો મૂલો પડ્યો. તેવામાં એક બાવલના વૃક્ષની શાખા ઉપર ચઢીને બેઠેલા હુંદળ નામના ચારણને જોઈને તેને પૂછ્યું કે-“ અરે! તું માર્ગે જાણે છે? ” ત્યારે તે દયાલુ ચારણે કહ્યું કે- (ભાષા)

જીવ વધંતા નરગ ગઈ, અવધંતા ગઈ સગ્ગ ।

હું જાણું દો વાટઢી, જિણ ભાવે તિણ લગ્ગા ॥ ૧ ॥

અર્થ-“ જીવનો વધ કરનાર નકેં જાય છે અને દયા પાલનારા સ્વર્ગે જાય છે; હું તો એ બે માર્ગે જાણું છું. તને ગમે તે માર્ગે જા. ”

આ પ્રમાણે વેધ કરે તેવી દૂધ જેવી તેની વાણી સાંભળીને તે રાજાને તત્કાલ વિવેક ઉત્પન્ન થયો. તેથી તેણે ત્યાંજ જીવન પર્યંત પ્રાણીવધ કરવાનો નિયમ ગ્રહણ કર્યો તથા તે ચારણનો અશ્વો તથા ગામ વિગેરે આપીને ગુરુની જેમ સત્કાર કર્યો.

વિક્રમ રાજાએ સિદ્ધસેન ગુરુને મન વહે પ્રણામ કર્યો, તે જાણીને ગુરુએ તેને ધર્મલાભ આપ્યો. રાજાએ પૂછ્યું કે-“ હે પૂજ્ય ગુરુ! આ ધર્મલાભે કરીને શું થાય ? ” ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે-

દુર્વારા વારણેન્દ્રા જિતપવનજવા વાજિનઃ સ્યંદનૌઘા

લીલાવત્યો યુવત્યઃ પ્રચલિતચમરૈર્ભૂષિતા રાજ્યલક્ષ્મીઃ ।

ઉચ્ચૈઃ શ્વેતાતપત્રં ચતુરુદ્ધિતટીસંકટા મેદિનીયં

પ્રાપ્યન્તે યત્પ્રભાવાત્રિભુવનવિજયી સોઽસ્તુ તે ધર્મલાભઃ ॥ ૧ ॥

આવાર્થ-“ જેના પ્રભાવથી મહોન્મત્ત હસ્તીઓ, પવનના વેગને જીતનારા ઘોઢાઓ, રથના સમૂહ, વિલાસવાળી સ્ત્રીઓ, ચલાયમાન શ્વેત ચામરોથી શોભતી રાજ્યલક્ષ્મી, મોહું શ્વેત છત્ર અને ચાર સમુદ્ર પર્યંતની સમગ્ર પૃથ્વી પ્રાપ્ત થાય છે તેવો ત્રિભુવનને જીતનારો ધર્મલાભ રૂપ આશીર્વાદ તને હો. ”

आ प्रमाणे स्मरिनां वचन सांभळी तेमना गुणथी हर्ष पामेला राजाए तेमने एक करोड सोनामहोर आपी, परंतु स्मरि निःस्पृह होवाथी तेमणे ते धर्मस्थानमां स्थापन करावी.

इत्यादि अनेक दृष्टांतो उचित दान संबंधी जाणवां.

हवे कीर्ति दान एटले कीर्ति वडे करीने भिक्षुकादिकने जे दान आपवुं तें कहे छे. तेनां दृष्टांतो नीचे प्रमाणे-

एकदा सपादलक्ष देश (माळवा) नो अधिपति अर्ण नामना राजा उपर दिग्विजय माटे नीकळेला कुमारपाळे चढाइ करी, ते वखते घोडाना पलाणने स्वारी पासे पुंजाव्या. ते जोडने तेनी साथेना बोंतेर सामंतराजाओए मश्करी करी के-“ आ वाणीया जेवो कुमारपाळ लडाइमां श्रुं (सामर्थ्य) करशे ? ” आवो तेओनो अभिप्राय जाणीने कुमारपाळे सोळ मण सोपारीनी गोणी मार्गमां पडी हती, तेने भालाना अग्र भागवडे उंची करीने उद्याळी अने लोढाना सात मोटां कढायाने परस्पर अथडावीने लोढाना भालावडे फोडी नांख्यां. ते अवसरे योग्य वचन बोलवामां चतुर एवा आमभटे कहुं के-

रे रखे लहु जीवडा, रणे मयगळ मारे;

न पीये अणगळनीर, लेही राय संहारे;

अवर न बंधे कोइ, सधर रयणायर बंधे;

वगे राय परमार, अपर राय निरुंधे;

ए कुमारपाळ कोपे चड्यो, फाडी सात कडाह;

तीम जे जिणधम्म न मन्नशे, तेहनी तेहवी चाड ॥ १ ॥

आ कवित सांभळीने राजाए तेने कवितना प्रत्यक्षरे अर्थात् अक्षर जेटला घोडा आप्या.

एकदा कुमारपाळ राजा श्रीहेमाचार्य गुरुने द्वादश आवर्त पूर्वक वंदन करीने खमावता हता ते वखते गुरुए तेना पृष्ठ उपर हाथ मूक्यो. ते जोडने गानलि नामनो कवि बोल्यो-

हेम तुमारा करमहीं, दीसे अद्भुत सिद्धि;

जे चंपे हेठा मुहा, ते पामे हरी सम ऋद्धि ॥ १ ॥

आ दुहो सांभळी कुमारपाळे तेने पोताना हाथनां कडां आप्या. इत्यादि अनेक प्रबंधो कीर्ति दान उपर जाणी लेवा.

“ सुपात्र दान ने अमय दानथी मुक्ति पामे, अनुकंपा दानथी सुख पामे, उचित दानथी प्रशंसा पामे अने कीर्ति दानथी सर्वत्र मोटाइ पामे. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
षोडशशाधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २१६ ॥

व्याख्यान २१७ मुं.

दानं धर्मनी देशना.

श्राद्धानां पात्रभक्तानां, कार्पण्यदोषमुक्तये ।

देशना दानधर्मस्य, देया तीर्थहितेच्छुभिः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ सुपात्रनी भक्ति करनारा श्रावकोने कृपणता रूपी दोषतुं निवारण करवा माटे तीर्थेना हितेच्छु साधुओए दानधर्मनी देशना आपवी. ”

ते दानधर्मनी देशना नीचे प्रमाणे—

कालेऽल्पमपि पात्राय, दत्तं भूयोभवेद्यथा ।

जिनाय चंदना दत्ताः कुल्माषाः कल्मषच्छिदे ॥ २ ॥

भावार्थ—“ योग्य समये सुपात्रने थोडुं पण दान आप्युं होय तो ते मोटुं फळ आपे छे. जेय चंदनबाळाए वीर भगवानने अडदना बाकळा आप्या, ते तेना पापनो नाश करनार थया. ”

श्रीवीर भगवाने करेलो अभिग्रह छ मासं पूरो थयो ते वखते देवोए सांडा बार करोड सुवर्णनी वृष्टि करी, तेनाथी धनावह श्रेष्ठीतुं घर भराइ गयुं, ते जोइने तेनी पडोशमां रहेनारी एक डोशीए विचार्युं के—“ मात्र अडदना बाकळा आपवाथी दुर्बळ तपस्वी जो आटली बधी समृद्धि आपे छे, तो हुं कोइ पुष्ट अंगवाळा मुनिने घी तथा साकर सहित परमान्नवडे संतोष पमाडीने अपार लक्ष्मी ग्रहण करूं. ” पछी ते कोइ रुष्टपुष्ट शरीरवाळा मुनिवेश धारीने बोलावी क्षीरतुं दान देती सती वारंवार आकाश सायुं जोवा लागी; ते जोइने पैला वेशधारी साधुए ते डोशीनो अभिप्राय जाणीने तेने कहुं के—“ हे मुग्धा! मारा तप वडे अने तारा भाववडे तेमज आधाकार्मिक आहारना दानथी तारा घरमां आकाशथी पथ्थरनी वृष्टि थशे, रत्ननी वृष्टि थशे नहीं. केमके दान आपनारनी के लेनारनी तेवी शुद्धि नथी. ” इत्यादिक कहिने ते डोशीने प्रतिबोध पमाडचो.

वळी जे नामने योग्य गुणवान होय तेज श्रेष्ठ पात्र छे, बीजो नही. पात्रनी परीक्षाना संबंधमां युधिष्ठिर अने भीमना संवादमां कहुं छे के- हस्तीनापुर नगरने विषे एकदा धर्मपुत्र (युधिष्ठिर) सभामां बेठा हता, ते वखते दरवाजे उभेला भीमसेने सभामां आवीने धर्मराजाने कहुं के-

मूर्खतपस्वी राजेन्द्र, विद्वांश्च वृषलीपतिः ।

उभौ तौ तिष्ठतो द्वारे, कस्य दानं प्रदीयते ॥ १ ॥

भावार्थ—“हे राजन्! एक मूर्ख छे पण तपस्वी छे, अने बीजो विद्वान छे पण वृषलीनो पति छे (भ्रष्ट छे). ते बन्ने द्वारमां उभा छे, तेमां कोने दान आपहुं ? ”
त्यारे युधिष्ठिरे कहुं के-

सुखसेव्यं तपो भीम, विद्या कष्टदुराचरी ।

विद्यां संपूजयिष्यामि, तपोभिः किं प्रयोजनम् ॥ २ ॥

भावार्थ—“ हे भीम ! तपतुं सेवन सुखेथी थइ शके छे, पण विद्या तो महा कष्टथी भणाय छे, माटे हुं विद्यानो सत्कार करीश, मात्र तपतुं शुं प्रयोजन छे ? ”
ते सांभळी भीमसेन बोल्यो के-

श्वानचर्मगता गंगा क्षीरं मद्यघटस्थितम् ।

कुपात्रे पतिता विद्या, किं करोति युधिष्ठिर ॥ ३ ॥

भावार्थ—“हे राजा युधिष्ठिर ! जेम कूतराना चामडानी मसकमां भरेलुं गंगाजळ अने मदिराना घडामां भरेलुं दूध काम आवतुं नथी, तेम कुपात्रने विषे रहेली विद्या पण शुं कामनी छे ? ” भीमसेननां आवां वचन सांभळी सभामां बेठेला कृष्ण द्वीपायन बोल्यो के-

न चैकविद्यया पात्रं, तपसापि च पात्रता ।

यत्र विद्या चरित्रं च, तद्धि पात्रं प्रचक्ष्यते ॥ ४ ॥

भावार्थ—“ केवळ विद्यावडे पात्र कहेवाय नहीं, तेमज केवळ तपवडे पण पात्रता कहेवाय नहीं, परंतु ज्यां विद्या अने आचार बन्ने रह्यां होय छे, तेंज पात्र कहेवाय छे. ”

आ प्रमाणे होवाथी पात्रने दान आपहुं, तेज कल्याणकारी छे. ते दान पण भावपूर्वक आपहुं. कहुं छे के-

दातव्यमिति यद्दानं, दीयतेऽनुपकारिणे ।

क्षेत्रे काले च भावे च, तद्दानं सात्त्विकं स्मृतम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ देवा योग्य एवं दान पण जे अनुपकारिने देवाय अने यथा-योग्य क्षेत्र, काल अने भावनो विचार करीने अपाय ते दान सात्त्विक कहेलुं छे. ”

आवुं सात्त्विक दान शालिभद्र विगेरेए आप्युं छे.

यस्तु प्रत्युपकाराय, फलमुद्दिश्य वा पुनः ।

प्रदीयते परिविल्लष्टस्तद्दानं राजसं स्मृतम् ॥ २ ॥

भावार्थ—“जे दान उपकारना बदलामां प्रत्युपकारने माटे देवामां आवे अथवा जे दान कांइ पण फळनी इच्छाए आपवामां आवे ते दान राजस कहेलुं छे. ” आ बाबतमां चंदनवाळानी वृद्ध पाढोशणतुं दृष्टांत छे ते पूर्वे कहेलुं छे.

क्रोधाद्बलाभियोगाद्वा, मनोभावं विनापि वा ।

यदीयते हितं वस्तु, तद्दानं तामसं स्मृतम् ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ क्रोधथी, बळात्कारथी अथवा मनना भाव विना जे सारी वस्तु पण दानमां अपाय छे ते दान तामस कहेलुं छे. ” आ संबंधमां श्रेणिक राजानी कपीला दासीतुं दृष्टांत जाणी लेवुं. कांइ पण इच्छा विना दान करनारा दुर्लभ छे. कहुं छे के-

दुल्लहाओ मुधादाई, मुधाजीविवि दुल्लहा । .

मुहादायी मुहाजीवि, दोवि गच्छति सुगई ॥ १ ॥

भावार्थ—“कोइ प्रकारनी इच्छा विना दान करनारा दुर्लभ छे, अने निष्कपटपणे आजीविका चलावनारा पण दुर्लभ छे, बाकी एवा दातार अने एवा आजीविका करनार बन्ने सद्गतिने पामे छे. ”

आ विषय उपर भागवत नामना कणबीनुं दृष्टांत छे ते नीचे प्रमाणे-

कोइ एक तापसे कोइक भक्तिवाळा पुरुषने कहुं के-“तारे घेर मने चानुमांस रहेवा दे. ” ते पुरुषे कहुं के-“ जो तमे पाछो मारो कांइ पण प्रत्यु-पकार न करो तो खुशीथी रहो. ” तापसे ते अंगीकार कर्यु, एटले पेलाए तेने रहेवा माटे आप्तास आप्यो, अने आहारादिक वडे तेनी भक्ति करवा लाग्यो.

एकदा चोरोए आवीने तेनो घोडो हरण कर्यो, पण गामनी बहार नीकळता प्रातः-काळ थइ जवाथी चोरोए विचारुं के-“ हवे अत्यारे आ घोडो आपणाथी लइ जवाशे नही ” एम धारीने घणा वृक्षोनी घटामां ते घोडाने बांधी दइने तेओ जता रह्या. प्रातःकाळे पेलो तापस स्नान करवा माटे तळाव उपर गयो, त्या तळावनी समीपे सांकडी गलीमां पेलो घोडो बांधेलो तेणे जोयो. एटले. “ मारा उपकारी भागवत पटेलनो चोरोए हरण करेलो आ घोडो छे ” एम तेणे ओळख्यो. तेथी ते पोतानुं धोएलुं वख त्या भूली जवाने मिपे मूकी दइ घेर जइने भागवत पटेलने कहुं के-“ मारुं धोएलुं वख हुं तळाव उपर भूली गयोछुं ते मंगावी चो. ” तेणे पोताना चाकरने ते लेवा मोकल्यो. तेणे त्यां जइने वख लीधुं, तो पासे पोताना शेठनो घोडो बांधेलो जोयो, एटले तेने पण लेतो आवयो, अने घरधणीने ते वृत्तांत कह्यो. घरधणीए मनयां विचारुं के-“ अहो ! आ तपस्वीए बीजुं मिप करीने पण मारापर उपकार कर्यो. ” पछी तेणे तापसने बोलावनीने कहुं के-“ हे भद्र ! हवे तमे अहीथी पधारो, कारणके उपकारिने आमेलुं दान निष्फळ जायछे. ”

हवे मुधाजीवी (निष्कपट जीवना), नुं दृष्टांत कहे छे.

कोइएक राजाने वैराग्य उत्पन्न थयो, तेथी तेणे धर्मनी परीक्षा करवा माटे विचार कर्यो के-“ वास्तवीक रीते दान लइने कोण भोजन करे छे ? तेनी हुं तपास करुं. ” एम विचारी तेणे पोताना सेवकने हुकम कर्यो के-“ राजा लाडु आपे छे ते आवीने लइ जाओ ” एवी सर्वत्र आघोषणा करावो. तेणे तेम करवाथी घणा भिक्षुको लाडु लेवा माटे आव्या. तेमने राजाए पूछचुं के-“ तमे शावडे जीवो छो ? ” त्यारे तेमाथी एक जण बोल्यो के-“ हुं मुखवडे जीवुं छे. ” बीजाए कहुं के-“ हुं पगवडे जीवुं छुं. ” त्रीजाए कहुं के-“ हुं हाथवडे जीवुं छुं. ” चोथाए कहुं के-“ हुं लोकोनी कृपाथी जीवुं छुं. ” अने पांचमा जैन साधुए कहुं के-“ हुं मुधा जीवुं छुं. ” पछी राजाए फरीथी तेमने पूछचुं के-“ शीरीते ! ” त्यारे पहेलाए कहुं के-“ हुं कथा कहेंनार छुं, तेथी माणसांने रामायण विगेरेनी कथा कहुं छुं, तेथी मारी आजीविका चाले छे, माटे मुखवडे जीवुं छुं. ” बीजाए कहुं के-“ हुं कासद छुं, तेथी लोकोतुं कासदीतुं करीने आजीविका चलावुं छुं, तेथी पगवडे जीवुं छुं. ” त्रीजाए कहुं के-“ हुं लहीयो छुं, तेथी लखवावडे आजीविका चलावुं छुं; माटे हाथवडे जीवुं छुं. ” चोथाए कहुं के-“ हुं भिक्षुक छुं, तेथी लोकोनी कृपाथी भिक्ष मांगीने आजीविका चलावुं छुं. ” जैन साधुए कहुं के-“ हुं शहस्थनो पुत्र छुं, पण संसारनी असारता जोइने में वैराग्य

बड़े दीक्षा ग्रहण करी छे. तेथी यथाकाले जेवो आहार बळी जाय तेवा आहार-
रथी चलावी लउं छुं, माटे सुधा जीवुं छुं. ” आ प्रमाणे सांभळीने राजाए
विचार्युं के “ अहो ! आ धर्मज सर्व दुःखनो नाश करनार अने मोक्षने साधनार
छे ” आ प्रमाणेनो निश्चय करीने तेणे जैन धर्म अंगीकार कर्यो.

बळी दान रूपी अलंकार विनानी लक्ष्मी पथ्थर अने मळ रूपज छे.
जुओ, नवचंद राजाए कृपणतादोपथी पात्रदान कर्या विना मात्र प्रजाने
अत्यंत पीडा करीने सुवर्णीनी नव डुंगरीओ करी, ते दुर्भाग्यजोगे काले करीने
पथ्थरमय थइ गइ. हज्जु सुधी ते डुंगरीओ पाटलिपुर नगर पासे गंगा नदीने
कांठे पीळा पथ्थरमय देखाय छे. राजगृह नगरीमां मंमण श्रेष्ठीए मणिजडिज
वे बळद कर्या हता. तेमां एक बळदनुं शींगडुं अधुरं हतुं ते पुरुं करवा माटे ते
अनेक प्रकारनां कष्ट सहन करतो हतो. परंतु पात्रदान नहीं करवाथी ते बळद
पृथ्वीमां ने पृथ्वीमांज विनाश पामी गया. तेथी मळेला धननुं सुपात्रमां दान
करवुं जोइए.

दान गहने आप्युं होय तो बेरनो नाश करे छे, सेवकने आपवाथी ते
विशेष भक्तिमान थाय छे, राजाने आपवाथी उत्कृष्ट सम्मान पामी शकाय छे;
अने भाट, कवि के चारण विगेरेने आपवाथी सर्वत्र यश फेलाय छे; दान कोइ
पण स्थाने निष्फल थतुं नथी. तेमां पण सुपात्रने दान आपवाथी विशेष कल्याण-
कारी थाय छे. कह्युं छे के-

जले तैलं खले गुह्यं, पात्रे दानं मनागपि ।

प्राज्ञे शास्त्रं सतां प्रीतिर्विस्तारं यात्यनेकधा ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जळमां तेल, खळ पुरुषमां छानी वात, सुपात्रमां धोहुं पण
दान, डाढा पुरुषमां विद्या अने सत्पुरुष साथे प्रीति, ए अल्प होय छे तो पण
अनेक प्रकारे विस्तार पामे छे. ”

अहीं कोइ शंका करे के—‘ पात्र अने अपात्रनो विचार तो कृपण माणस
करे छे, पण उदार माणस करतो नथी. ते विषे कह्युं छे के—

पुत्र परिक्कह किं करुं, दिजे मग्गंताहिं ।

किं वरिसंतो अंबुहर जोवे सम विसमाइं ॥ १ ॥

भावार्थ—“ पात्रनी परीक्षा शामाटे करवी ? जे मागे तेने आपवुं. केमके
थुं मेघ सम विषम प्रवेश जोइने वृष्टि करे छे ? ना, ना, सर्वत्र करे छे. ” आ
शंकानो उत्तर कहे छे—

वरिसो वरिसो अंबुहर, वरसीडां फल जोइ ।
धंतुरे विष इरकुरस, एवडो अंतर होय ॥ १ ॥

“ हे वरसाद ! भले, तुं गमे त्यां वरश, पण वरश्यानां फळ जो; धंतुरामां तो तारा जळयी विष उत्पन्न थशे, अने शेरडीमां इक्षुरस उत्पन्न थशे. एटलुं पात्रने अपात्रमां अंतर पडशे. ”

॥ इत्यब्दादिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
सप्तदशाधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २१७ ॥

व्याख्यान २१८ मुं.

सुपात्र दान उपर दृष्टांत.

पात्रे यच्छति यो वित्तं, निजशक्त्या सुभक्तिः ।
सौख्यानां भाजनं स स्याद्यथा धन्योऽभवत्पुरा ॥ १ ॥

भावार्थ—“जे मनुष्य पोतानी शक्ति प्रमाणे भक्ति पूर्वक पात्र विषे दान आपे छे ते धनानी जेम सर्व सुखतुं स्थान थाय छे. ”

धनानु दृष्टांत.

पृथ्वीपुर नामना नगरथी एक वणीक पोताना कुटुंब सहित दैवयोगे प्रातिष्ठानपुर नामना नगरमां आव्यो. तेना कुळमांथी एक डोशीनो छोकरो लोकोनां वाछरडां चारीने निर्वाह करतो हतो. एक दिवस कोइक पर्व होवाथी दरेक घेर खीरनुं भोजन करता लोकोने जोइने ते छोकराने खीर खावानी इच्छा थइ. तेथी ते घेर आवीने पोतानी माने वारंवार कहेवा लाग्यो के—“ मने खीर आप. ” कहुं छे के—

चौरा बल्लका वि य, दुज्जण विज्जाय विष्प पाहुणया ।
नच्चणि धुत्त नरिंदा, परस्स पीडं न याणंति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ चोर, बालक, दुर्जन, वैच, ब्राह्मण, परोणो, वेश्या, धूर्त अने राजा ए बीजानां दुःखने जाणता नथी. ”

પુત્રનાં વચન સાંભળીને ઢોશી દરિદ્રી હોવાથી સ્ત્રીર કરી શકે તેમ નહોતું, તેથી તે શોકથી રોવા લાગી; ત્યારે તેની પહોશની સ્ત્રીઓએ દયાથી તેને દૂધ, સ્વાંઢ, ઘી અને ચોસા વિગેરે સર્વ સામગ્રી આપી. ઇટલે ઢોશીએ દૂધ ને ચોસાની સ્ત્રીર બનાવી અને તેમાં સ્વાંઢ તથા ઘી નાંસી પુત્રને પીરસી તે કોઈ કાર્યને માટે ઘીજેઘેર ગઈ, તેટલામાં એક મહાત્મા મુનિ માસક્ષપણને પારણે ત્યાં પધાર્યાં. તેમને જોઈને પેલો છોકરો વહુ સુશ્રી થયો અને બોલ્યો કે—“ હે દયાના મંડાર મુનિ! આ સ્ત્રીર ગ્રહણ કરો. ” મુનિએ પાત્ર ધર્યું ઇટલે તેણે મુનિનાં પાત્રામાં સ્ત્રીર વહોરાવી; તે વસ્ત્ર તેણે મનુષ્યનું આયુષ્ય બાંધ્યું. પછી તેની માએ બહારથી આવીને ફરીને બાકી રહેલી સ્ત્રીર તેને પીરસી, તે સર્વ સ્વાઈ જવાથી તેને વિસ્મયિકાનો વ્યાધિ થયો. તેથી તેજ રાત્રિએ મરણ પામીને તે તેજ નગરમાં ધનસાર નામના શ્રેષ્ઠીનો પુત્ર થયો. તેના મોટા ત્રણ ભાઈઓ પરણેલા હતા, ત્યાર પછી આ ચોથો પુત્ર ધના નામનો થયો. એનો જન્મ થયો ત્યારથી ધનસાર શ્રેષ્ઠીનું ધન અધિક અધિક વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યું. ધનો યોગ્ય વયનો થતાં સમગ્ર કબ્જાઓ શીખ્યો, અને ઉત્તમ ગુણોથી માતાપિતાનો અતિ પ્રીતિપાત્ર થયો. તે વસ્ત્ર તેના મોટા ત્રણ ભાઈઓ પોતાના માતાપિતાને કહેવા લાગ્યા કે—“ આ લઘુ છતાં તમે તેનો અત્યંત આદર કેમ કરો છો ? ” ત્યારે તેમણે કહ્યું કે—“ તેના ગુણોથી તે વિશેષ સત્કારને લાયક છે. ” તે સાંભળી ત્રણે જણા બોલ્યા કે—“ એમ હોય તો તેના અને અમારા ગુણોની પરીક્ષા કરો. ” પિતાએ પરીક્ષા કરવા માટે ચારે પુત્રોને વત્રીશ વત્રીશ સોનામોહોરો આપી, અને કહ્યું કે—“ આટલા દ્રવ્યવહે વેપાર કરીને નફો કરી લાવો. ”

ધનાએ તે દિવસે પશુવ્યાપારમાં લાભ થવો જાણીને તે દ્રવ્યનો એક બલ્બાન મેંઢો લીધો, પછી રાજપુત્રના મેંઢા સાથે લઢાવવા માટે હજાર સોનામોહોરની સરત કરીને તેની સાથે લઢાવ્યો. તેમાં રાજપુત્રનો મેંઢો હાર્યો, તેથી એક હજાર સોનામોહોર મેલ્બીને તે પોતાને ઘેર ગયો. તેના મોટા ત્રણે ભાઈઓએ પોતપોતાને મેલ્બેલી વત્રીશ વત્રીશ સોનામોહોરવહે જૂઢા જૂઢા વેપાર કર્યા, પણ તેમાંથી કાંઈ નફો મેલ્બવો નહીં.

એ પ્રમાણે અનેક ઉપાયો ધનાના સફલ થયા, અને મોટા ત્રણ ભાઈઓના નિષ્ફલ થયા. હવે તે ગામમાં એક ધનાઢ્ય શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. તે અતિ ક્રૂપણ હોવાથી તેણે ઘરમાં સ્વાંઢો સ્વોદીને તેમાં કેટલુંક ધન ઢાટ્યું હતું; વાકીના દ્રવ્યના અમૂલ્ય રત્નો લઈને સુવાના સ્વાટલાના પાયા વિગેરેમાં ગુપ્ત રીતે છુપાવ્યા હતા, અને પેલા સ્વાંઢા ઉપર તે સ્વાટલો રાસી તેના ઉપર નિરંતર મુઢ રહેતો હતો. પછી જ્યારે તે મરવા પડ્યો, ત્યારે તેણે તેના પુત્રોને કહ્યું કે—“ જ્યારે હું મરી

जाडें, त्यारे आं खाटला सहित मारो अग्निस्संस्कार करजो. " अनुक्रमे कांड पण पुण्य दान कर्या विना ते वृद्ध मृत्यु पांम्यो. एटले तेने तेना पुत्रो खाटला सहित स्मशानमां लइ गया. केमके तेओ ते खाटलामां रत्नो छें एवुं जाणता नहोता. स्मशानमां चांडालें पोतानो हक्क होवाथी ते खाटलो मांग्यो; तेने आप-वानी ना कहेवाथी तेनी साथे कजीओ थयो; छेवट तेमना संबंधीओना कहेवाथी, तेओए ते खाटलो चांडालने आप्यो, एटले चांडाल ते खाटलो वेचवा माटे चौ-टांमां लइ गयो. ते वखते लब्धलक्ष धनाए केटलाक चिन्होथी ते खाटलाने द्रव्य-संयुक्त जाणीने योग्य मूल्य आपीने ते खाटलो खरीद कर्यो. घेर जइने खाटलो मांग्यो, तो मांहेथी अमूल्य रत्नो नीकळर्थां, तेथी धनो मोटो धनांळ्य थयो. तेना भाइओने आ जोइने तेना पर घणी इर्प्या थइ, तेथी तेओ तेने मारी नाखवा सुधीना उपायो चिंतववा लाग्या. ते वृत्तांत तें भाइओनी वंहुओए पुत्रना जेवी प्रीतिथी धनाने एकांतमां कळुं. ते सांभळी धनो घरमांथी एकलोज नीकळी गयो; अने पृथ्वी उपरं भमतो भमतो राजगृह नगरीनी समीपे पहांची तेनी बहारना एक उद्यानमां विश्राम लेवा माटे बेठो. ते उद्यान प्रथम दैवयोगे केवळ मुकाइ गयुं हतुं, ते धनाना पुण्यप्रभाववडे तत्काळ नवपल्लवित अने पुष्पफळवाळुं थइ गयुं. ते जोइने उद्यानना रक्षके ते वृत्तांत तेना घणी कुं-सुमपाळ श्रेष्ठीने कळो. ते सांभळी कुसुमपाळ श्रेष्ठी विस्मय पांम्यो, अने धनाने घेर तेवी लावी पोतानी पुत्री तेने आपी. ते वखते ते नगरीमां श्रेणिक राजा राज्य करता हता, तेणे पण हर्षित थइने पोतानी पुत्री धनाने आपी. राजपुत्रीनी सखी सुभद्रा नामनी शालिभद्रनी बहिन हती, तेने पण तेना स्वजनोए धनाने आपी. ते त्रणे पुत्रीनां लग्न मोटी समृद्धि पूर्वक श्रेणिक महाराजाए कर्यो. पछी राजाए तेने रहेवा माटे मोटो महेल आप्यो, तेमां रहीं धनी पूर्व जन्ममां आपिलां मुपात्रदानतुं फळ भोगववा लाग्यो; श्रेणिक राजाए केटलांक गामो पण तेने आप्यां.

एक वखते धनो पोताना महेलनी बारीमां बेठो हतो. ते समये तेणे पोताना कुटुंबने गरीब हालतमां ते शहेरमां फरतुं जोयुं, एटले तेमनो सत्कार करी घेर लइ आवी, केटलांक गाम विगेरे आपीने फरीथी सुखी कर्पुं. केटलो क काळ गया पछी धनाना मोटा त्रण भाइओए एक दिवस तेमना पिताने कळुं के- " हे पिता ! घरतुं समग्र द्रव्य आज ने आज वहेचीने अमारो भाग अंमने आपो. " पिताए कळुं के- " हे भूर्खो ! हाल तो तमे बळुं धनातुं मेळवेल्लें द्रव्यज भोगवो छो. तेमां मारुं थुं छे-के हुंतमने वहेची आपुं? " त्यारे तेंओ बोल्या के- " ज्यारे धनो वेरथी नासी गयो हतो, त्यारे चोरनी जेम घरमांथी रत्नादिक सार सार वस्तु लइने

गयो हतो. तेथी धनाना पुत्रो भले राज्य भोगवे, पण अमे तो अमारो द्रव्यनो भाग लीधा विना आवती काल जमवाना नथी. ” आ प्रमाणे कुटुंबमां क्लेश थतो जाणीने धनो तेज रात्रिए एकलो घर छोडीने चालतो थयो.

चालतां चालतां धनो कौशाबी नगरीए पहुँच्यो. त्यां मृगावती राणी ना पति शतानीक राजा राज्य करता हता. धनो नगरीना चौटामां गयो, त्यां तेणे राजाए करावेली आघोषणा सांभळी के- राजाना भंडारमां एक अमूल्य रत्न छे, तेनी जे कोइ परीक्षा करशे तेने राजा आ प्रमाणेनी वस्तुओ आपशे—

हस्तिनां शतमेकं च वाजिनां शतपंचकम् ।

सौभाग्यमंजरीं पुत्रीं ग्रामपंचशतीयुताम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ एकसो हाथी, पांचसो घोडा अने पांचसो गाम सहित सौभाग्यमंजरी नामनी पुत्री (आपशे). ”

आवी उद्घोषणा सांभळीने धनो तेतुं निवारण करीने राजसभामां गयो; अने रत्ननी परीक्षामां निपुण होवाथी तेणे ते रत्ननी परीक्षा करी. तेथी विस्मय पामेला राजाए घणा द्रव्य सहित पोतानी पुत्री तेने परणावी. त्यां सुखमां निमग्न थयेलो धनो काळ निर्गमन करवा लाग्यो.

एक दिवसे पोतानी कीर्तिनेमाटे लोकरीतिने अनुसरीने धनाए नगरीना समीप भागमां एक तळाव खोदाववा मांड्युं.

अही धनसार श्रेष्ठीना घरमांथी धनो गयो त्यारथी तेनी नबली स्थिति थवा लागी. छेवट एवी स्थिति थइ के—

घृतं नास्ति तैलं नास्ति, नास्ति सुदूगो जुगंधरी ।

वह्यार्थं लवणं नास्ति, तन्नास्ति यत्प्रभुज्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—“ धी नथी, तेल नथी, मग के जुवार पण नथी, वालमां नाखवा लुण पण नथी अर्थात् एतुं कांइ पण नथी के जे खाइ शकाय. ” आवी स्थिति थवाथी धनसार शेठे धनानी जे पत्नीओने तो तेमने पीयर मोकली, अने शालिभद्रनी बहेनने कहुं के—“ हे वत्से ! तुं तारा भाइने घेर जा. ” त्यारे सुभद्रा बोली के—

सुखे च विभवोल्लासे, सेव्यं स्त्रीभिः पितुर्गृहम् ।

श्वशुरस्य गृहं दुःखे, सुखे दौस्थ्येऽपि सर्वदा ॥ १ ॥

भावार्थ—“ सुखना वखतमां अने वैभवना समयमां स्त्रीओए पिताने घेर जवुं, अने सासराना घरमां तो सुखमां, दुःखमां अने खराब स्थितिमां सर्वदा रहेवुं. ”

आ प्रमाणे ते बहुनुं वचन सांभळीने धनसार हांपेत थयो. पछी पुत्रोने अने बहुओने लडने ते रात्रिए गाममांथी नीकळी गयो. अनुक्रमे फरतो फरतो ते कौशांबी नगरीमां आव्यो. त्यां तेणे सांभळ्युं के—“ अही एक तलाव सोदाय छे. ” ते सांभळी पोतानी आजीविका चलाववा माटे ते कुटुंब सहित त्यां गयो. त्यां पुरुषोने हमेशां वे दीनार अने स्त्रीओने एक दीनार मळतो, उपरांत रांधेळुं अन्न खावा मळतुं. तेथी ते सरोवरमां बीजां मजुरोनी साथे ते पणे कुटुंब सहित मजुरी करवा रह्यो, अने पोतानो निर्वाह करवा लाग्यो. एक दिवस धनो घोडा पर चढीने ते तळाव जोवा आव्यो. त्यां मजुरोनी साथे काम करतुं पोतानुं कुटुंब जोडने ते विचार करवा लाग्यो के—“ अहो ! आं दैवे शुं कयुं ? ”

गोभद्रो जनको यस्या, भद्रा यस्या जनन्यहो ।

शालिभद्रानुजा सेयं, शीर्षे वहति मृत्तिकाम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेनो पिता गोभद्र छे, अने जेनी माता भद्रा छे, ते आ

शालिभद्रनी नानी बहेन मस्तक उपर माटी वहन करे छे. ”

आ प्रमाणे विचारिने धनाए अजाण्या थडते तेमने पूछ्युं के—“ तमे क्यां रहो छो ? अने क्यांथी आव्या छो ? ” त्यारे श्रेष्ठीए लज्जा सहित पोताना कुटुंबनो सर्व वृत्तांत कह्यो. पछी कळुं के—“ हे जगत्पालक ! मारा कुटुंबने छाश विना बहु अडचण पडे छे तेथी छाश आपवानी कृपा करो. ” त्यारे धनाए कळुं के—“ छाश लेवाने माटे खुशीथी तमारी बहुओने मारे घेर मोकलजो. ” पछी हमेशां चारे बहुओ तेने घेर छाश लेवा माटे वाराफरती जवा लागी. एक दिवस सुभद्रानो वारो होवाथी ते गइ, तेने धनाए पूछ्युं के—“ हे भद्रे ! तुं कोण छे ? ” ते लज्जाधी नीचुं मुख राखीने बोली के—“ तमे मने वारंवार पूछशो नही. हुं गोभद्रशठनी पुत्री अने शालिभद्रनी बहेन छुं. तमारा नामना एक श्रेष्ठीना पुत्रने हुं परणी हती, परंतु घरमां कलेश थवाथी ते मने तजीने कोइक स्थाने जता रह्या छे. ” ते सांभळी धनाए कळुं के—“ हे भद्रे ! पतिना वियोगे तुं शी रीते रही शके छे ? माटे तुं पतिव्रत छोडीने मारी साथे भोग भोगव. ” ते सांभळीने सुभद्रा बोली के—

गतियुगलिकमेवोन्मत्तपुष्पोत्करस्य
त्रिनयनतनुपूजांवाथवा भूमिपातः ।
विमलकुलभवानामंगनानां शरीरं
पतिकरफरसो वा सेवते समजिह्वः ॥ १ ॥

भावार्थ-“ खिलेला पुष्पोनी बेज गति होय छे, क्यां तां महादेवना शरीरनी पूजाना उपयोगमां आवे छे अथवा तो खरीने भूमिपर पड़े छे; तेवीज रीते निर्मळ कुळमां उत्पन्न थयेली स्त्रीओना शरीरने पण पोताना स्वामीना हाथनो स्पर्श थाय छे अथवा तो अग्नि तेनुं सेवन करे छे. ”

आ प्रमाणे घणी रीते तेनी परीक्षा करतां तेने दृढ शीळवाळी जाणीने धनाए पूर्वनो सर्व वृत्तांत तेने जणाव्यो, एटले सुभद्रा तेमने पोताना भर्तार तरिके ओळखीने लज्जाथी नीचुं जोड़ रही, पछी धनाए तेने घरमां मुख्य पदवी आपी सर्वनी स्वाभिनी करी.

आ वृत्तांत धनसारे सांभळ्युं, तेथी लोको पासे धनानी निंदा करता करता ते धनाने घेर गया. धनाए पोतानी ओळखाण आपी नमस्कार करीने तेमने घरमां राख्या. एवीज रीते अनुक्रमे पोतानी मा तथा मोटा भाइओने पण सत्कार करीने घरमां राख्या. पछी ते मोटा भाइओनी त्रण बहुओ रही. तेमणे विचार्युं के-“ आपणा सासुससराने तथा स्वामीने धनाए केद कर्यां छे. माटे तेनी फर्याद करवा माटे आपणे शतानीक राजानी सभामां जइए. ” आम निश्चय करीने ते बहुओए राजसभामां जइ राजाने आशीर्वाद दइने कह्युं के-“ अमे उदरनिर्वाहने माटे तमारा नगरमां आव्यां छीए. परंतु तळाव खोदावनार धनाए अमारा आखा कुटुंबनुं हरण क्युं छे. तेने जीव्युं राख्युं छे के मारी नांख्युं छे तेनी पण खबर नथी, माटे हे पांचमा लोकपाळ । तमे तेनी शोध करो. ” आवी फर्याद सांभळीने शतानीक राजाए पोताना सेवकोने भोकली धनाने कहेवरव्युं के-“ आ फर्यादणोना कुटुंबना माणसोने जलदी छोडी मूको. ” धनाए जवावमां कहेवरव्युं के-“ हुं कदापि अन्याय करुंज नहीं, अने कदाच करुं तो तमां राजाने वचमां आववानी शी जरूर छे ? ” आ प्रमाणेनां तेनां गर्विष्ठ वचनो सांभळीने ते जमाइ हतो, तो पण तेने दृणवा माटे राजाए सेना भोकली. धनो पुण्यशाळी होवाथी लडाइमां जय पांम्यो. त्पारे प्रधानोए राजाने विनंति करी के-“ हे राजेंद्र ! आ धनो

कदापि अनीति करे तेवो नथी, महा धर्मात्मा छे, अने परस्त्रीनो सहोदर छे. माटे आ स्त्रीओनेज विशेष पूछवाथी कांइक खबर पडशे." एम कही राजाना मनने शांत करी प्रधानोए ते स्त्रीओने पूछ्युं के—" धना नामनो तमारो कोइ स्वजन छे ?" तेओ बोली के—" हा, अमारो दियर धना नामे हतो. पण ते घरनी समग्र लक्ष्मीनो त्याग करी अमने मुकीने क्यांइक जतो रहेलो छे. ते जीवे छे के नहीं तेनी पण अमने खबर नथी. " प्रधानोए पूछ्युं के—" तमे तमारा दियर धनाना शरीरतुं कांइ पण चिन्ह जाणो छो?" तेओ बोली के—" हा, ते ज्यारे नानो हतो त्यारे तेने नवरावतां अमे तेना पगमां पन्नतुं चिन्ह जोयुं हतुं." ते सांभळीने प्रधानोए धनाने त्यां बोलाव्यो. धनो त्यां आवी पोतानी भाभीओने नमीने बोल्यो के—" शुं ! श्रेणिक राजानी पुत्रीना पति धनाने धारीने तमे मने बोलाव्यो छे ?" ते स्त्रीओ बोली के—"अमे भक्ति पूर्वक तमारा पग धोइने अमारा दीयर तमे छो के नहीं, तेनी खात्री करीशुं. " धनाए कहुं के—" परस्त्रीनो स्पर्श करवाथी पाप लागे छे. हुं परस्त्री साथे बोलतो पण नथी, तो स्पर्शनी तो वातज शी करवी ?" पछी प्रधानोना अने राजाना कहेवाथी धनाए हास्य करतुं तजी दइने पोतानी भाभीओने आदरसत्कार पूर्वक पोताने घेर मोकली. पछी पोताना पांचसैं गामो पोताना भाइओने आपी बन्ने परनीओने साथे लइने धनो राजगृह नगरे गयो. त्यां बीजा श्रेष्ठीओनी चार कन्याओने ते परण्यो. आ प्रमाणे धनाने आठ स्त्रीओ थइ.

अहीं धनाना भाइओए पांचसैं गामोमां अहंकारथी पोतानी आज्ञा प्रवर्तावी. तेमना दुर्भाग्य वडे ते बधा गामोमां हुकाळ पड्यो; लोको कागडानी जेम नासी गया. पछी ते दुर्भागी त्रणे भाइओ घउंना पोठीया भरीने राजथह नगरीमां वेचवा माटे आव्या. धनाए तेमने जोया; एटले तेमनो सत्कार करीने पोताने घेर लइ गयो. परंतु तेमने नाना भाइने घेर रहेवानुं पसंद पड्युं नही. तेथी तेओना कहेवाथी धनाए सर्व द्रव्यना सरखा भाग पाडी तेमने चौद चौद करोड सोनामहोरो आपी. ते द्रव्य लइने तेओ नगर बहार जता हता; तेवामां गामना सीमाडामांज धनना अधिष्ठायक देवोए तेमने रोक्चा, अने कहुं के—" आ धन तमारा भाग्यनुं नथी. ए धननो भोक्ता तो भाग्यशाळी धनोज छे. " आवां वचनो सांभळीने तेओ गर्व रहित थया, अने पाछा बळीने धनाने शरणे गया. धनाए सत्कार करीने तेमने घरयां राख्या, एटले तेओ त्यां मुखे रहेवा लाग्या.

एकदा चार ज्ञानने धारण करनारा धर्मघोष नामना स्मरि त्यां पधार्या. धनो पोताना भाइओ सहित स्मरिने वांदवा गयो. स्मरिने वांदी देशना सांभळीने

धनाए नम्रता पूर्वक पूछ्युं के—“ हे भगवन् ! मारा त्रणे भाइओ कया कर्मथी निर्धन रखा ? ” ते सांभळी गुरुए तेमनो पूर्व भव आ प्रमाणे कह्यो के—

“कोइ एक गाममां त्रण भाइओ काष्ठना भारा वेचीने आज्जीविका चलावता हता. एक दिवस लाकडां लेवा माटे तेओ साथे खावानुं भातुं लइने वनमां गया. मध्यान्हकाळे खावा वेठा, ते वखते कोइ साधु मासक्षपणने पारणे त्यां आव्या. तेंमने जोइने दान आपवानी इच्छा थवाथी तेमणे पोताना भातामांथी दान दीछुं. मुनि गया पछी तेओ पश्चात्ताप करवा लाग्या के “आपणे भूल करी, आ साधु फोगटुं लइने जता रखा, अने आपणे भूख्या रखा. ए साधु कांइ उत्तम कुळनो न होतो; पण एमां तेनो दोष नथी, आपणेज मूर्ख के फोगट भूखे मर्या. ” आ प्रमाणे पश्चात्ताप करता करता पोताने घेर गया. अनुक्रमे आयुषना क्षये मरण पापीने अल्पद्विवान् व्यंतरपणुं पापी त्यांथी चवीने अहीं उत्पन्न थया छे. पूर्वे मुनिराजने दान आपीने पश्चात्ताप करवाथी आ भवमां वारंवार निर्धनपणुं पाप्प्या छे. कह्युं छे के—

पश्चात्तापो न तत्कार्यो, दत्ते दाने मनीषिभिः ।

किं तु पुण्यद्रुमो भावजलेन परिषिच्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—“ तेथी दान दइने सुझ पुरुषोए पश्चात्ताप करवो नहीं. परंतु भाव रूपी जळवडे पुण्य रूपी वृक्षनुं सिंचन करवुं. ”

पछी शालिभद्रनी बहेन सुभद्राए गुरुने पूछ्युं के—“ हे गुरु ! कया कर्म करीने में माटीनुं वहन कर्युं ? ” गुरु बोल्या के—“ ज्यारे पूर्व भवमां धनो एक ढोशीनो पुत्र हतो अने गायो चारतो हतो, त्यारे तमे पहेली चारे प्रियाओ तेना पाडोशमां रहेनारी पाडोशणो हती. धनाए खीर मागी अने तेनी माता रोइ, ते वखते तमे चारे दयाळु पाडोशणो भेगी थइ अने तेने खीर करी आपवा माटे तमाराभांथी एके दूध, बीजीए चोखा, त्रीजीए खांड अने चोथीए घी आप्युं हतुं. ते कार्यथी तमे चारेए जे पुण्य उपार्जन कर्युं हतुं तेना प्रभावथी आ भवमां राजपुत्री विगेरे थयां छो. हवे हे सुभद्रा ! तें माथे माटी वहन करवानुं जे कर्म बांध्युं हतुं तेतुं कारण सांभळ-पूर्वे तारी दासीए माथे छाण उपाडतां वधारे भार लागवा संबंधी तने कांइक अरज करी, एटले तें तिरस्कार पूर्वक तेने कह्युं के— “तुं तो मोटी शेठानी खरीने ! ताराथी कांइ भार उपहे ? ” आवा शब्दो कहे-वाथी तेने बहु दुःख लाग्युं. ते कर्मवडे तुं शालिभद्रनी बहेन थइ छतां तारे माटी उपाडवी पडी. ”

आ प्रमाणे सर्वना संशय छेदीने गुरुए विहार कर्यो. पछी धनोसदा सुख-
मां मग्न रह्यो सतो दिवसो निर्गमन करवा लाग्यो. छेवटे तेने जेरीते वैराग्य प्राप्त-
थवाथी तेणे दीक्षा ग्रहण करी ते विपेनुं सर्व वृत्तांत शालिभद्रनी कथामांथी सुज्ञ
पुरुषोए जाणी लेवुं.

“जे निर्भाग्य माणसो प्रथम मुनिने दान दइने पछी पश्चात्ताप करे छे ते दैवयोगे
पामेला श्रेष्ठ वहाणनो त्याग करीने उंचेथी समुद्रमां झंपापात करवा जेवुं करे छे.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
अष्टादशाधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २१८ ॥

व्याख्यान २१९ मुं.

धर्मना चार प्रकार.

दानं सुपात्रे विशदं च शीलं, तयो विचित्रं शुभभावना च ।

भवार्णवोत्तारणयानपात्रं, धर्मं चतुर्धा मुनयो वदन्ति॥ १ ॥

भावार्थ—“सुपात्रदान, निर्मळ शील, विचित्र प्रकारनो तप अने शुभ भा-
वना—ए संसारसमुद्रने तरवामां वहाण समान धर्मना चार प्रकार मुनिओए कइया छे.”
दाननुं वर्णन पूर्वे करी गया छे. हवे शीलनुं वर्णन करे छे—

ऐश्वर्यराजराजोऽपि रूपमीनध्वजोऽपि च ।

सीतया रावणश्चैव त्याज्यो नार्या नरः परः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ऐश्वर्यवडे चक्रवर्ती जेवो होय अने रूपवडे कामदेव जेवो होय
तो पण पर पुरुषने रावणने, जेम सीताए तज्यो तेम उत्तम स्त्रीओए तजी देवो.”

रावणे सीताने राज्य, अलंकार विगेरे आपवानो अनेक प्रकारनो लोभ
वताव्यो, तो पण ते महासती पोतानां शील व्रतथी अष्ट थइ नहीं. कइ छे के—

सीतया दुरपवादभीतयां, पावके स्वतनुराहुतीकृता ।

पावकस्तु जलतां जगाम यत्तत्र शीलमहिमा विजृम्भितः॥१॥

भावार्थ—“अपवादथी भय पामेली सीताए अग्निमां पोतानो देह
झंपलाव्यो, परंतु ते वसत अग्नि जळ जेवो शील थइ गयो. तेमां मात्र उल्ल-
सायमान शीलनो महिमाज कारणभूत छे. माटे बीजाओए पण शीलव्रत पाळ-
वाने विषे यत्न करवो.”

શીઠ પાઠવા ઉપર દૃષ્ટાંત.

વસંતપુરમાં શિવંકર નામનો વ્રતધારી એક શ્રાવક રહેતો હતો. ત્યાં એક વસતે ઘર્મદાસ નામના સ્ત્રી પધાર્યા. તેને વાંદવા માટે શિવંકર ગયો. વાંદીને ગુરુ પાસે કેટલીક આલોચણ લીધી. પછી હર્ષ પૂર્વક વોલ્યો કે-“ હે ભગવન્ ! મારા મનમાં લાસ સાધર્મીં માડ્ઝોને ભોજન કરાવવાનો મનોરથ છે, પરંતુ તેટલું ધન મારી પાસે નથી, માટે હું શું કરું કે જેથી મારો તે મનોરથ પૂર્ણ થાય ? ” ગુરુએ કહ્યું કે-“ તું મુનિ સુવ્રત સ્વામીને વાંદવા માટે ખરૂં જા. ત્યાં જિનદાસ નામનો શ્રાવક રહે છે, તેની માર્યા સૌભાગ્યદેવી નામે છે; તે વચ્ચેને તારી સર્વ શક્તિથી ભોજન, અલંકાર વિગેરે આપીને પ્રસન્ન કર. તેનાં વાસ્તવ્યથી તને લાસ સાધર્મીને ભોજન આપ્યા જેટલું પુણ્ય થશે. ” આ પ્રમાણે ગુરુનું વચન સાંભળીને તેણે તે પ્રમાણે કર્યું. ભોજનાદિક ભક્તિવદે જિનદામની મેવા કરી.

ત્યાર-પછી તે શિવંકરે ગામમાં જડને લોકોને પૂછ્યું કે-“ આ જિનદાસ કેવો ઉત્તમ છે ? સત્ય છે કે વાંધિક છે ? ” ત્યારે લોકોએ કહ્યું કે-“ હે માડ ! સાંભલ, આ જિનદાસ સાત વર્ષનો હતો, ત્યારે એક દિવસ ઉપાશ્રયે ગયો હતો. ત્યાં ગુરુના મુખથી શીલોપદેશમાઠાનું વ્યાખ્યાન સાંભળીને તેણે એકાંતે બ્રહ્મચર્ય પાઠવાનો નિયમ ગ્રહણ કર્યો. એજ પ્રમાણે સૌભાગ્યદેવીએ પણ વાલ્યાવસ્થામાં સાધ્વી પાસે એકાંતે શીઠ પાઠવાનું અંગીકાર કર્યું. દૈવયોગે તે વચ્ચેનુંજ પરસ્પર પાણિગ્રહણ થયું. પરંતુ શીઠ પાઠવાના ક્રમમાં જે દિવસ જિનદાસને છુટો હતો તે દિવસ સૌભાગ્યદેવીને નિયમ હતો અને જે દિવસ સૌભાગ્યદેવીને છુટો હતો તે દિવસ જિનદાસને નિયમ હતો. આવી હકીકત વનવાથી સૌભાગ્યદેવીએ જિનદાસને કહ્યું કે-“ હે સ્વામી ! હું તો નિરંતર શીઠ પાઠીશ, તમે સુસીધી વીજી સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરો. ” તેણે કહ્યું કે-“ મારે તો ફરી લગ્ન કરવા નથી, પરંતુ હું તો યોગ્ય અવસરે દીક્ષા લઈશ. ” પછી તે દંપતીએ ગુરુ પાસે જડને જીવન પર્યંત હંમેશને માટે બ્રહ્મચર્ય અંગીકાર કર્યું; અને પહેરામણી વિગેરે કરીને શ્રીસંઘનો પણ સત્કાર કર્યો. માટે તે દંપતીના જેવા વાઠ્ઠબ્રહ્મચારી અમે તો કોઈ પણ સાંભળ્યો નથી. ” આ પ્રમાણેનું વૃત્તાંત સાંભળીને શિવંકર તે જિનદાસની વિશેષ પ્રકારે સેવાભક્તિ કરીને પોતાને ગામ ગયો.

આ પ્રમાણે દ્રૌપદી, કચ્છાવતી, શીઠવતી, સુમદ્રા, સુદર્શન શેઠ અને જંબુ-સ્વામી વિગેરેનાં સંકલ્પો દૃષ્ટાંતો શીઠોપદેશમાઠા, શીઠ્ઠુલ્લક વિગેરેથી શીઠ-વ્રતના માહાત્મ્ય વિષે જાણવાં.

हवे तप धर्मनुं वर्णन करे छे.

तपना जेवुं भावमंगळ वीजुं एक पण नथी. केमके तेज भवमां नियमा मुक्ति पामनारा तीर्थकरोए पण तप कयुं हतुं. ते विषे कह्युं छे के—

संवच्छरमुसभजिणो, छम्मासा वद्धमाणजिणचंदो ।
इअ विहरिआ निरसणा, जइज्जए उवमाणेणं ॥ १ ॥

भावार्थ—“ ऋषभ स्वामीए एक वर्ष सुधी अने जिनोने विषे चंद्र समान श्रीवधमान स्वामीए छ मास सुधी निरनशनपणे (उपवास करीने) विहार कयौं हतो तेथी वीजाओए पण यथाशक्ति तपने विषे प्रयत्न करवो. ”

तपथी इष्ट मनोरथनी सिद्धि थाय छे. चक्रवर्ती राजाओ अष्टम तप करीनेज मागध, वरदाम, गंगा, सिंधु अने प्रभास विगेरेना अधिष्ठायक देवोने जीते छे. तथा हरिकेशी विगेरे मुनिनी जेम तपथी देव सांनिध्य थाय छे. श्री ऋषभदेव स्वामीनी पुत्री बाहुबळीनी बेन सुंदरीनी जेवुं तप करवुं. तेनुं तप नीचेनी गाथाथी जाणवुं.

सट्ठिं वाससहस्सा, अविलंबं अंबिलाइं विहिआइं ।
जीए निरकमण कए, सा सुंदरी साविआ धन्ना ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेणे दीक्षा लेवाने माटे साठ हजार वर्ष सुधी निरंतर आवेल कयां ते सुंदरी श्राविकाने धन्य छे. ” वळी तपथी कोढ विगेरे व्याधिओ पण नाश पामे छे.

छज्जइ सणकुमारो, तवबल खेलाइ लब्धि संपन्नो ।
निहुअखडिअंगुलि, सुवन्नसोहं पयासंतो ॥ १ ॥

भावार्थ—“ छ खंडने जीतनार सनत्कुमार चक्रीने तपना प्रभावथी खेलौषधि आदि अनेक लब्धिआं प्राप्त थइ हती, तेथी पोतानी कोढवाळी आंगळी उपर थुंक चोपडीने तेमणे सुवर्ण समान कांतिवाळी करी देखाडी हती (सनत्कुमारे दीक्षा लीधा पछी तेमना शरीरनी चिकित्सा करवाना मिषथी वैद्यनां रूप धारण करीने वे मिथ्यात्वी देवो परीक्षा करवा आव्या हता, ते वखतमी आ वात छे.) माटे तप अवश्य करवुं. कह्युं छे के—

વિરજ્ય વિષયેભ્યો ઐસ્તેપે મોક્ષફલં તપઃ ।

તૈરેવ ફલમંગસ્ય જગૃહે તત્ત્વવેદિભિઃ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—“ વિષયો થકી વિરક્ત થઇને જેઓએ મોક્ષફલ આપનારું તપ કર્યું છે, તેવા તત્ત્વજ્ઞાનીઓએજ મનુષ્યદેહતું ફલ ગ્રહણ કર્યું છે. ”

જે કારણ માટે ત્રસ અને સ્થાવર અનેક પ્રાણીઓનો ક્ષય કરનારું, વજ્ર જેવા કઠળ લોઢાના તપાવેલા ગોઢા સમાન જ્યાં ત્યાં વિનાશ કરનારું અને વહ્લાદિક અનેક વસ્તુઓનો પણ વિનાશ કરનારું એવું પુષ્ટ શરીર તદ્દન અસારજ છે; તેમાં સાર માત્ર તેના વહે તપ સાધવો તેજ છે. કેમકે—

અથિરેણ થિરો સમલેણ નિમ્મલો પરવસેણ સાહિણો ।

દેહેણ જઈ વિઠ્ઠપ્પઈ ધમ્મો તા કિં ન પજ્જુત્તં ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ આ દેહ અસ્થિર, મલીન અને પરાધીન છે; તેનાવહે જો સ્થિર, નિર્મલ અને સ્વાધીન એવો ધર્મ સાધી શકાય છે તો તેને વિષે શા માટે ઉપયુક્ત ન થવું ? ”

તે તપ શરીરની સમાધિ વહે કરવો. કહ્યું છે કે—

સો અ તવો કાયવ્વો, જેણ મણોમગુણં ન ચિંતેઈ ।

જેણ ન ઇંદિયહાણિ, જેણ થ જોગા ન હાયંતિ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“જે તપ કરવાથી મન અવગુણનું ચિંતન ન કરે, જેના વહે ઇન્દ્રિયોં હાનિ ન પામે, અને જેનાવહે મન, વચન અને કાયાના જોગ ક્ષીણ ન થાય એવો તપ કરવો. ”

આવો તપ પણ માત્ર કર્મ નિર્જેરાને માટેજ કરવો.

કહ્યું છે કે—“ આ લોક સંબંધી સુખસંપત્તિને અર્થે તપ ન કરવો, પરલોક-માં સુખપ્રાપ્તિ થવાને અર્થે તપ ન કરવો, લોકો પ્રશંસા કરશે એવી ઇહાવહે પણ તપ ન કરવો, માત્ર નિર્જેરાને અર્થેજ તપ કરવો. ” વિવેક વિના કરેલું તપ માત્ર શરીરને કષ્ટકારીજ થાય છે. જુઓ, તામલી તાપસે જેટલો તપ કર્યોં હતો તેટલો તપ જો જૈન ગ્રાસનવિધિ પ્રમાણે નિરિચ્છ માટે કર્યોં હોય તો તેથી સાત જીવ સિદ્ધિને પામે, પરંતુ અજ્ઞાનના દોષથી તે ઇશાન દેવલોકેજ ગયો હતો.

વ્રત્તી તપસ્વીએ ક્રોધનો ત્યાગ કરવો જોડે, કેમકે ક્રોધ, રૂપી અગ્નિ ઘણાં તપને પણ ચંદનના કાષ્ટસૂહની જેમ એક ક્ષણમાં બાકી નાંશે છે. કહ્યું છે કે—

एकेन दिनेन तेजोव्यूहं, षण्मासिकं ज्वरो हन्ति ।

कोपः क्षणेन सुकृतं यदर्जितं पूर्वकोट्यापि ॥ १ ॥

भावार्थ—“जेम एक दिवसनो ज्वर छ मासना तेजसमूहने हणे छे, तेम कोप कोटीपूर्ववडे उपार्जन करेलां सुकृतनो पण एकक्षणमां नाश करे छे.” वळी—
द्रुमोद्भवं हंति विषं न हि द्रुमं न वा भुजंगप्रभवं भुजंगमम् ।

अतः समुत्पत्तिपदं दहत्यहो महोल्बणं क्रोधहलाहलं पुनः ॥ २ ॥

भावार्थ—“वृक्षमांथी उत्पन्न थतुं विष वृक्षनो नाश करतुं नथी, अने सर्पथी उत्पन्न थतुं विष सर्पनो नाश करतुं नथी; परंतु अहो ! क्रोध रूषी महा भयंकर हलाहल विष तो पोताना उत्पत्तिस्थाननेज बाळे छे. वळी—

कषाया देहकारायां, चत्वारो यामिका इव ।

यावज्जाग्रति पार्श्वस्थास्तावन्मोक्षः कुतो नृणाम् ॥ ३ ॥

भावार्थ—“देह रूषी केदखानामां चार कषाय रूषी चार चोकीदारो ज्यां सुधी समीप भागे जागता रहेला छे, त्यां सुधी मनुष्योनो मोक्ष क्यार्थी थाय ? ”

अही शुष्कांगुळी भग्नकारकतुं दृष्टांत छे ते अन्य ग्रंथोथी जाणी लेवुं. यथा-
विधि तप करनारा श्रावकोने प्रांते तेतुं उच्चापन करवाथी मोटुं फळ थाय छे.
कह्युं छे के—

वृक्षो यथा दोहदपूरणेन कायो यथा षड्रसभोजनेन ।

विशेषशोभां लभते यथोक्तेनोच्चापनेनैव तथा तपोऽपि ॥१॥

भावार्थ—“जेम दोहद पूर्ण करवाथी वृक्ष अने छ रसना भोजनथी, शरीर विशेष शोभा पामे छे, तेम विधि पूर्वक उच्चापन करवाथी तप पण विशेष शोभा पामे छे. वळी—

लक्ष्मीः कृतार्था सफलं तपोऽपि ध्यानं सदोच्चैर्जिनबोधिलाभः ।

जिनस्य भक्तिर्जिनशासनश्रीर्गुणाः स्युरुच्चापनतो नराणाम् ॥२॥

भावार्थ—“विधि पूर्वक उच्चापन (उजमणुं) करवाथी लक्ष्मी कृतार्थ थाय छे, तप सफल थाय छे, उंचा प्रकारतुं ध्यान प्राप्त थाय छे, जिनेश्वर संबंधी बोधिरत्ननो लाभ थाय छे, जिनेश्वरनी भक्ति थाय छे, अने जिनशासनत्री शोभा वधे छे, विंगेरे अनेक गुण थाय छे.

श्री पेथड संघवीए नवकार मंत्रना आराधनमाटे उजमणुं कर्युं हतुं. तेमां सुवर्णमुद्रिका, मणि, मुक्ताफळ, प्रवाळां, सर्व जातिनां फळ, सर्व जातिनुं सौनैया विगेरे द्रव्य, सर्व जातिनी सुखडी विगेरे पक्वान, चंद्रवा, महाध्वजाओ, विगेरे अबसठ अबसठ सूकीने अति विस्तारवाळुं समग्र जनने विस्मय करनारुं उद्यापन कर्युं हतुं, ए प्रमाणे वीजाए पण शक्ति प्रमाणे करवुं जोइए.

हवे भाव धर्मेतुं वर्णन करे छे.

दानं तपस्तथा शीलं चृणां भावेन वर्जितम् ।

अर्थहानिः क्षुधापीडा कायक्लेशश्च केवलम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ भाव विना दान करवाथी केवल द्रव्यनी हानिज धाय छे, भावविनाना तपथी मात्र क्षुधानी पीडाज सहेवाय छे, अने भावविनाना शील व्रतथी तो फक्त कायानेज क्लेश धाय छे, ते विना वीजुं कांइ फळ थतुं मथी. ”

भावना भरत चक्रीना जेवी भाववी, के जेथी भोग भोगव्या छतां पण मुक्ति आपनारी थाय. मरुदेवा माता कोइ वखत एकासणुं पण नहीं कयां छतां मात्र भावनाथीज मुक्ति पाम्या हता; तथा प्रसन्नचंद्र मुनिने, वल्कलचीरीने अने गौतमस्वामीए प्रतिवांधेला पंदरसो तापसोने मात्र भावथीज केवलज्ञान थयुं हतुं. कछुं छे के—

थावं पि अणुद्राणं, भावविसुद्धं हणइ कम्ममलं ।

लहुओ वि सहस्सकिरणो, तिमिरसमूहं पणासेइ ॥ १ ॥

भावार्थ—“ थोडुं पण अनुष्ठान जो भावनी विशुद्धि पूर्वक कर्युं होय तो ते कर्मपळेने हणं छे. केमके नानो (उदय पामतो) पण सूर्य अंधकारसमूहनी नाश करे छे. ”

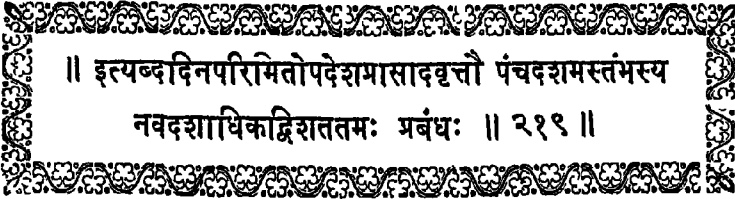
भाव वे प्रकारनो छे. प्रशस्त अने अप्रशस्त. तेमां जिनाज्ञामां तत्परपणं, कांइ पण नियाणुं कयां विना, इच्छा रहितपणे, मात्र संसारनो पार पामवा माटे दानादि धर्मेनो विस्तार करवाथी प्रशस्त भाव थाय छे, अने कांइ पण आ-शंसादि दोष सहित दानादिक अनुष्ठान करवाथी अप्रशस्त भाव थाय छे.

भावथी चित्तनी एकाग्रता राखवा वडे घणा जीवो मोक्षे गया छे. परंतु भाव रहित अनेक प्रकारना दानादिक करवाथी एक पण जीव मोक्षे गयो नथी. सारांग ए छे के—

चित्तसाध्यमिह दानमुत्तमं, शीलमप्यविकलं सुदुद्धरम् ।

दुष्कराणि च तपांसि भावना, स्वीयचित्तवशगेति भाव्यताम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मनना भाव सहित उत्तम दान देवुं, दुःखधी पाकी शकाय एवुं निर्मळ शील पाळवुं. कष्टधी करी शकाय एवुं तप करवुं, अने चित्तने स्थिर राखीने भावना भाववी. ”



व्याख्यान २२० मुं.

विवेकीनुं कर्तव्य.

विवेकवान्नरः कश्चित्, स्वभावाद्धर्मतत्त्वताम् ।

शीघ्रं विज्ञाय गृह्णाति, कपिलाह्वगुरोरिव ॥ १ ॥

भावार्थ—“ कोइक विवेकी पुरुष स्वभावधीज धर्मेनुं तत्व जाणीने कपिल नामना गुरुनी जेम तत्काळ तेने ग्रहण करे छे- ”

कपिल मुनिनी कथा.

कौशांबी नामनी नगरीमां जित्तशत्रु नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने चौद विद्यानो पारगामी काश्यप नामनो ब्राह्मण पुरोहित हतो. तेने यज्ञा नामनी पत्नी हती, अने कपिल नामे पुत्र हतो. ते पुत्रनी बाल्यावस्थामांज तेनो पिता मरण पाव्यो. एटले कपिलने बाळक तथा अज्ञानी जाणीने राजाए तेना बापने स्थाने बीजा कोइ अयोग्य ब्राह्मणने पुरोहितपदे स्थापन कर्यो. ते हमेशां घोडा पर बेसी माथे छत्र धरावी घणा सेवको सहित राजद्वारमां जतो, त्यारे तेने जोइने कपिलनी माता रुदन करती हती. एकदा पोतानी माताने रोती जोइने कपिले तेनुं कारण पूछ्युं के—“हे माता !तुं आ ब्राह्मणने जोइने केम रवे छे ? मारी पासे तेनुं खरेखरुं कारण कहे. ” त्यारे तेनी माताए कहुं के—“ हे पुत्र ! तारा पिताने स्थाने राजाए आ ब्राह्मणने राख्यो छे. अत्यारे जेवो आ संपत्ति-

वाळो देखाय छे, तेवाज तारा पिता पण प्रथम हता. तेथी आने जोइ तारा पित्तानुं स्मरण थवाथी खेद थवाने लीघे हुं रोउं छुं. तुं अभण होवाथी आ तारा पित्तानी लक्ष्मी पाम्यो छे. ” कपिल बोल्यो के-“ हे माता ! मारा पित्तानुं स्थान मने शी रीते मळे ? ” ते बोली के-“ तुं विद्याभ्यास कर, तो पछी राजा तने तारा पित्ताने स्थाने स्थापन करशे. ” ते बोल्यो के-“ हे माता ! हुं कोनी पासे अभ्यास करूं ? ” त्यारे तेणे कहुं के-“आ नगरीमां तो सर्व तारा द्वेषी छे; तेथी तुं श्राद्धस्ती नगरीए जा. त्यां तारा पित्तानो मित्र इंद्रदत्त नामनो पंडित ब्राह्मण रहे छे ते तने समग्र कळामां निपुण करशे. ” ते सांभळीने कपिल श्रावस्ती नगरीए गयो. त्यां इंद्रदत्तना चरणने नमीने तेणे नम्रताथी विनंति करी के-“ हे पूज्य काका ! मारी माताए मने तमारी पासे मोकल्यो छे, तेथी हुं अभ्यास करवा आव्यो छुं. ” ते सांभळी इंद्रदत्ते तेने पुत्रनी जेम खोळामां बेसाडी खुशी खबर पूछ्या. पछी तेने जमाडीने कहुं के-“हुं तने विद्याभ्यास करावीश, पण तारा भोजनने माटे शुं थशे ? केमके मारा घरनी स्थिति एवी नथी के हुं तने जमाडी शकुं. ” त्यारे कपिल बोल्यो के-“ हुं भिक्षावृत्ति करीने निर्वाह चलावीश. ” इंद्रदत्ते कहुं के-“ हे वत्स ! भिक्षा माटे भमवाथी विद्याभ्यास थइ शके नहीं. अने भोजन विना पण अभ्यास वनी शके नहीं; केमके भोजन विना मृदंगं पण वागतुं नथी. माटे प्रथम भोजनने माटे विचार करीए. ” एम कहीने ते वाळकने लइ इंद्रदत्त शालिभद्र नामना कोइ शेठने घेर गयो तेना घर पासे उभो रहीने मोटे स्वरे गायत्री मंत्र बोळीने पोते ब्राह्मण छे एम जणाव्युं. एटले शालिभद्र श्रेष्ठीए तेने बोलावीने पूछुं के-“ हे ब्राह्मण ! तमारे शुं जोइए छे ? जे इच्छा होय ते मागो. ” इंद्रदत्ते कहुं के-“ आ ब्राह्मणनो पुत्र विद्यानो अर्थी छे. तेने हमेशां आप भोजन आपो, एटले एने हुं भणावीश; मारी पासे धन नथी, माटे हुं आपनी पासे तेतुं हमेशतुं भोजन मागुं छुं. ” आ प्रमाणे सांभळीने श्रेष्ठीए तेने हमेशां भोजन कराववातुं अंगीकार कर्युं. पछी ते दिवसथी कपिल इंद्रदत्तनी पासे अभ्यास करवा लाग्यो, अने शालिभद्रने घेर जमवा जवा लाग्यो.

शालिभद्र शेठने घेर कपिल ज्यारे जमवा बेसतो, त्यारे तेने पीरसवा एक दासी आवती; तेनी साथे हास्य विनोद करतां अनुक्रमे ते दासी उपर आसक्त थयो; अने दासी पण तेना पर आसक्त थइ. पछी ते बन्ने स्त्रीपुरुषनी जेम क्रीडा करवा लाग्या. “ अहो ! विषयने धिक्कार छे ! केमके विषयमां आसक्त थयेलो पुरुष कांइ पण कृत्याकृत्यने जाणतो नथी. ” हवे ए प्रमाणे क्रीडा करतां तेमने केट-

लाक दिवसो व्यतीत थया. एकदा दासीए कपिलने कहुं के-“ मारा स्वामी तरीके तो तमेज छो. परंतु तमे धनरहित छो, तेथी मारा निर्वाहने माटे हुं बीजा पुरुषने सेहुं ? पतिबुद्धिथी नहीं. ” कपिले ते वात अंगीकार करी. त्यार पछी एक दिवस ते नगरमां सर्व दासीओनो कांडक उत्सव हतो, त्यारे ते दासी पुष्पनी माळा विगेरे लेवा माटे कांड पण द्रव्य नहीं होवाथी उदासीमां पडी; तेने उदास जोइने कपिले पूछुं के-“ हे प्रिया ! तुं आज उदास केम जणाय छे ? ” ते बोली के-“ आजे सर्व दासीओनो उत्सव छे तेथी पुष्पपत्र विगेरेनी जरूर छे. जो मारी पासे पुष्पमालादि न होय तो बीजी दासीओमां मारी मश्करी थाय ” आ प्रमाणे तेतुं वचन सांभळीने तेना दुःखे दुःखी थयेलो कपिल पण उदास थइ गयो, अने कांड पण बोली शक्यो नहीं तेने तेवी रीते खेद पामेलो जोइने दासी बोली के-“ हे स्वामी ! तमे खेद न करो; आ नगरमां धनो करीने एक श्रेष्ठी छे तेने प्रातःकाळे जे जाग्रत करे तेने ते श्रेष्ठी बे मासा सुवर्ण आपे छें, माटे तमे त्यां जइने तेने प्रथम जगाडशो तो ते तमने बे मासा सोतुं आपशे; ते मने आजो, जेथी मारुं अने तमारुं कार्य थइ रहेशे. ” कपिले ते अंगीकार कयुं.

पछी कपिल ते दिवसनी रात्रे “ बीजो कोइ वहेलो जइने जगाडशे ” एवा भयथी मध्यरात्रिए जाग्यो. रात्रि चंद्रवती होवाथी केटली रात्रि बाकी छे ते जाणया विनाज ते चाल्यो. रस्तामां जतां कोटवाळे पकड्यो, अने चोर धारीने बांध्यो. केमके “ चोरना आचरण तेवांज होय छे. ” पछी प्रातःकाळे सिपाइओ तेने प्रसेनजित राजा पासे लइ गया. राजाए तेने पूछुं के-“ हे ब्राह्मण ! तुं कोण छे ? क्यां रहे छे ? अने शा माटे आ गाममां आव्यो छे ? ” त्यारे कपिले पाछली सर्व वात कही बतावी. ते सांभळीने राजाने दया आववाथी तेने कहुं के-“ हे महात्मा ! तारी जे इच्छा होय ते माग, हुं तारी इच्छा प्रमाणे तने आपीश ” कपिले बोल्यां के-“ हे राजा ! हुं विचार करीने पछी मागुं ” एम कहीने ते अशोक वनमां जइ विचार करवा लाग्यो के-“ बे मासा सुवर्ण मागवाथी तो वद्ध विगेरे कांड थाय नहीं, माटे सो महोर मागुं ? सो महोरथी पण घर-घरेणां विगेरे थाय नहीं; त्यारे हजार मागुं ? हजारथी पण पुत्रना विवाह विगेरे उत्सवो थाय नहीं, त्यारे एक लाख महोर मागुं ? लाखथी पण दान, मान पूर्वक मित्र, बांधव, गरीब विगेरेनो उद्धार थइ शके नहीं, माटे करोड मागुं ? सो करोड मागुं ? हजार करोड मागुं ? ” आ प्रमाणे विचार करतां करतां तेने शुभ कर्मनो उदय थवाथी आवी बुद्धि उत्पन्न थइ के-

જહા લાહો તહા લોહો, લાહા છોહો પવહ્હ ।
દો માસ કણય કજ્જં, કોહિણ વિ ન નિહિયં ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ જેમ જેમ લાભ થાય છે તેમ તેમ લોભ થાય છે. લાભથી લોભ વૃદ્ધિ પામે છે; કેમકે બે માસા સુવર્ણનું કામ હતું તે છતાં કરોડ સોનામહોરથી પણ પૂરું પહતું નથી. ”

“ અહો ! લોભ રૂપી સાગર દુર્થર છે, તેને પૂર્ણ કરવાને કોઈ પણ શક્તિમાન નથી. હું વિદ્યા માટે અહીં આવ્યો, ઘર તર્જાને પરદેશમાં પર ઘેર આવ્યો. ઈંદ્રદત્ત મને ધર્માર્થેજ વિદ્યા આપે છે, અને શાલિભદ્ર શેઠ મોજન આપે છે, તો પણ અલ્પ બુદ્ધિવાળા મેં યૌવનના મદથી દાસી સાથે ગમન કર્યું. મારા નિર્મલ કુલને કલંક લગાડ્યું. માટે વિષયોનેજ ધિક્કાર છેકે જેથી જીવો આવી રીતે વિહંબના પામે છે.”

ઇત્યાદિ વિચાર કરતાં કરતાં તે વિષયો થકી વિરક્ત થયો તેને જાતિસ્મરણજ્ઞાન થયું, તેથી તે સ્વયંબુદ્ધ થયો. એટલે મસ્તક પરના કેશ પોતાને હાથે ઉઘેડીને દેવતાએ આપેલા રજોહરણ, મુસવણીકા વિગેરે મુનિવેશને તેણે ગ્રહણ કર્યો પછી કપિલ મુનિ પ્રસેનજિત રાજાની પાસે ગયા. રાજાએ પૂછ્યું કે—“ આ શું કર્યું ? ” તેણે “ જહા લાહો તથા લોહો ” એ ગાથા કહીને પોતાના વિચાર જણાવ્યા. રાજાએ કહ્યું કે—“ મારી આજ્ઞા છે, તું સુખેથી સાંસારિક મોગ મોગવ અને દુષ્કર વ્રત મૂકી દે ” કપિલ મુનિએ કહ્યું કે—“ ગ્રહણ કરેલું વ્રત પ્રાણાંતે પણ હું મૂકીશ નહીં. હું હવે નિગ્રંથ થયો છું. તેથી હે રાજા ! તને ધર્મ લાભ હો. ” આ પ્રમાણે કહી કપિલ મુનિ ત્યાંથી નીકળીને મમતા રહિત, અહંકાર રહિત અને ઇચ્છા રહિતપણે પૃથ્વી પર વિહાર કરવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે વ્રતનું પાલન કરતાં કપિલ મુનિને છ માસ વ્યતીત થયા એટલે કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

રાજગૃહી નગરીની પાસે અઢાર યોજન વિસ્તારવાળી અતિ મયંકર અટવી છે. તેમાં ચલભદ્ર વિગેરે પાંચસો ચોર વસે છે. તેઓ બોધને યોગ્ય છે એમ જાણીને કપિલ મુનિ તે અટવીમાં ગયા. એટલે પેલા ચોરો તેમની પાસે આવ્યા. પહ્લિપતિએ મુનિને કહ્યું કે—“ તમને નૃત્ય આવડે છે ? ” લાભ ધારીને મુનિ બોલ્યા કે—“ વાજિત્ર વગાડનાર વિના નૃત્ય થાય નહીં. ” ચોરો બોલ્યા કે—“ અમે હાથની તાલીઓ વગાડશું, તમે નાચ કરો. ” એટલે કપિલ મુનિ જતના પૂર્વક નૃત્ય કરવા લાગ્યા, અને ચોરો ચારે વાજુ ફરતાં ફરતાં તાલીઓ પાડવા લાગ્યા. પછી નાચ કરતાં કરતાં મુનિ પ્રાકૃત ભાષામાં આ પ્રમાણેની ગાથા બોલવા લાગ્યા.

व्याख्यान २२१ मुं—शुद्धाशुद्ध व्रत पालन करवानुं फळ कहे छे. (६३)

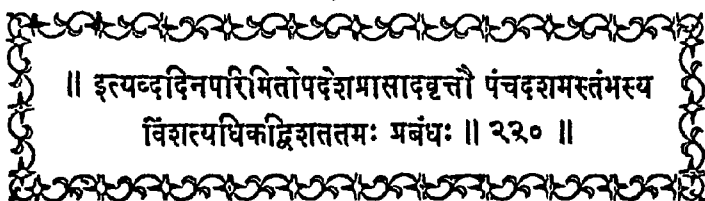
अध्रुवे असासयंमि, संसारंमि दुरकपुराए ।

किं नाम हुज्जं तं कम्मं, जेणाहं दुग्गइं न गच्छेज्जा ॥ १ ॥

भावार्थ—“अध्रुव, अशाश्वत अने दुःखथी पूर्ण एवा संसारमां एवुं कयुं कर्म छे के जेथी जीव दुर्गतिमां न जाय ?”

आ विगेरे पांचसो गाथा कपिल मुनिए कही. ते सांभळीने ते पांचसो चोर प्रतिबोध पाम्या. तेओने गुरुए चारित्र आप्युं, अने देवताए मुनिवेश आप्यो. ते धारण करीने तेओ महापिं थया. पछी ते सेवें केवळी गुरुनी साथे पृथ्वीपर विहार करवा लाग्या. केटलाक वर्ष सुधी विहार करीने कपिल केवळी मोक्षे पधार्या.

“आ प्रमाणे कपिल मुनि सम्यक् भाववडे केवळज्ञान पाम्या, अने वळभद्र आदि चोरोने प्रतिबोध पमाडीने सिद्धिपदने प्राप्त थया. ”



॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशभासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
विंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२० ॥

व्याख्यान २२१ मुं.

शुद्धाशुद्ध व्रत पालन करवानुं फळ कहे छे.

बहुकालं व्रतं चीर्णं, सातिचारं निरर्थकम् ।

एकमपि दिनं साधोर्व्रतं शुचि शुभंकरम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ अतिचार सहित घणा काल सुधी व्रतनुं आचरण कयुं होय तो पण ते निरर्थक छे; अने मात्र एकज दिवस पवित्रपणे एटले अतिचार रहित मुनिव्रतनुं पालन कयुं होय तो ते शुभ फळने आपे छे. ”

आ उपर एक दृष्टांत छे ते नीचे प्रमाणे—

कंडरीक पुंडरीकनी कथा.

जंबूद्वीपना महाविदेह क्षेत्रमां पुंडरीकिणी नामे नगरी छे. तेमां महापन्न नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने बे पुत्रो थया. पछी राजाए धर्म श्रवण करतां वैराग्य उत्पन्न थवाथी मोटा पुत्र पुंडरीकने राजगादी आपी, अने नाना पुत्र कंडरीकने युवराजपदवी आपी. पोते हीक्षा लइ कर्मनो क्षय करीने मुक्ति पाम्या.

एकदा केटलाएक साधुओ ते नगरीमां आव्या. तेमने वांदवा माटे बन्ने भाइ-ओ गया. तेमने मुनिए धर्मंतुं तत्त्व आ प्रमाणे समजाव्युं के—

भ्राम्यन् भवार्णवे प्राणी, प्राप्य कृच्छ्राचृणा भवं ।

पोतवद्यो हारयति, मुधा कोऽन्यस्ततो जडः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे प्राणी आ संसारसमुद्रमां भटकतां महा कष्टे वहाण समान मनुष्यमवने पामीने फोगट गुमावी दे छे, तेना थकी वधारे मूर्ख बीजो कोण कहेवाय ? ”

आ प्रमाणेनी देशना सांभळीने वैराग्य पामेला बन्ने भाइओ घेर आव्या. पछी-पुंडरीके नाना भाइने कहुं के—“ हे वत्स! आ राज्यग्रहण कर, हुं दीक्षा ग्रहण करीश. ” कंडरीक बोल्यो के—“ हे भाइ ! आ संसारना दुःखमां मने केम नांखो छो ? हुं दीक्षा लइश. ” मोटा भाइए कहुं—“ हे भाइ ! युवावस्थामां इंद्रियोनो समूह जीती शकतां नथी, अने परीसह पण सहन थइ शकता नथी. ” कंडरीक बोल्यो के—“ हे भाइ ! नरकनां दुःख करतां परीसहादितुं दुःख कांइ वधारे नथी, माटे हुं तो चारित्र अंगीकार करीश. ” कंडरीकनो आवो आग्रह होवाथी पुंडरीके तेने रजा आपी, एटले तेणे मोटां उत्सव पूर्वक दीक्षा ग्रहण करी; अने पुंडरीक तो मंत्रीओना आग्रहथी भावचारित्र धारण करीने घरमांज रह्यो. कंडरीक ऋषि अगियार अंग भण्या, परंतु लुखां सुकां भोजनथी तथा घणुं तप करवाथी तेना शरीरमां केटलाक रोगो उत्पन्न थया.

अन्यदा गुरुनी साथे विहार करतां करतां कंडरीक मुनि पोताना नगरमां आव्या. पुंडरीक राजा तेमने वांदवा गया. सर्व साधुओने वांछा, परंतु शरीर कृश होवाथी पोताना भाइने ओळख्या नही. तेथी तेणे गुरु महाराजने पोताना भाइ संबंधी समाचार पूछ्या. गुरुए कंडरीक मुनिने बतावीने कहुं के—“ आ जे मारी पासे बेठा छे तेज तमारा भाइ छे. ” राजा तेमने नम्यो. पछी तेमनुं शरीर रोगग्रस्त जणावाथी गुरुनी रजा लइने तेमने राजां शहरमां लइ गयो, अने पोतानी वाहनशाळामां राखी सारां सारां राजऔपधोवडे तमने रोगरहित कर्या. त्यां राज्य संबंधी स्वादिष्ट भोजन करवाथी ते मुनि रसमां लोलुप थइ गया. तेथी त्यांथी विहार करवानी इच्छा न थइ. एटले राजा तेने हमेशां कहेवा लाग्यो के—“ हे पूज्य मुनि ! तमे तो अहर्निश विहार करनारा छो; द्रव्य, क्षेत्र, काळ अने भाव ए चारे प्रकारना प्रतिबंधथी रहित छे. हने निरोगी थवाथी. बये विहार करवा उत्सुक थया हशो. तमने निर्ग्रथने धन्य छे. हुं अधन्य छुं. केमके भोग रुपी कादवमां खुंच्यो सतो कदर्थना

पामुं लुं. ” इत्यादि वचनो राजाए वारंवार कहां. एट्ठे कंररीक मुनि दज्जा पामी त्यांथी विहार करीने गुरु पासे गया.

एक दिवस वसंत ऋतुमां पोतपोतानी स्त्रीओ साथे क्रीडा करतां नगरजनो-ने जोड़ने चारित्रावरणकर्मना उदयवने कंररीक मुनिहुं मन चारित्रथी चढाय-मान थयुं. तेथी ते गुरुनी आज्ञा दोधा विना पुंरुकीकिणी नगरी पासेना वनमां आव्या; अने पात्रां विगेरे उपकरणोने जावनी शाखा उपर दटकावीने कोमळ दोडां घास उपर आळोटवा द्याग्या. तेने आथी रं.ते संयमथी भ्रष्ट चित्तवाळा थयेडा तेनी धावमाताए जोया. तेथी तेणे नगरमां जड़ेने पुंरुकीक राजाने ते बात कही. ते सांजळीने राजा परिवार सहित तत्काळ त्यां आव्यो, ते वखने कंररी-कने चिंतातुर, प्रमादी अने चूमि खोतरतो जोड़ने राजाए दक्षुं के-“ हे मुरुदुःखमां समान जाववाळा ! हे निःस्पृह ! हे निर्भय ! हे मुनि ! तमे पुण्यशाळी ठो, अने संयम पाळवावने धन्य ठो. ” इत्यादि अनेक प्रकारे तेनी प्रशंसा करी, तोपण ते नीवुंज जोड़ रखा, तम कांइ उचार पण आपो नही. तेथी राजाए तेने संय-मथी ज्रष्ट थयेदा अने संयमनी अनिष्टतावाळा जाणाने पूछुं के-“ हे मुनि ! आ जाइना सामुं केम जोता नथी ? प्रशस्त ध्यानमां मग ठो के अप्रशस्त ध्यानमां ? जो अप्रशस्त ध्यानमां आरुढ थया हो तो तमे पूर्वे वळात्कारे मोडुं जावराज्य ग्रहण कर्तुं ठे, तेना चिन्हचूत पात्रादिक घने आपो, अने परणामे महाविरस फ-ळ आपनार राज्यना चिन्हचूत आ पट्टहस्ती विगेरे तमे ग्रहण वरो. ” आ प्रमाणे राजाहुं वचन सांभळीने कंररीक वडु हर्ष प.थो अने तत्काळ पट्टहस्ती उपर चं-नीने नगरमां गयो. सायुमां श्रेष्ठ एवा पुंरुकीके विज्ञाप करती राणीओ विगेरेने साप-नी कांचळी माफक तजी दड़ेने अने य तेनो वंशग्रहण करीने त्यांथी तत्काळ विहार कर्यो.

अहीं कंररीके घणा कालनी भूख्यो होवाथी तेज दिवसे इच्छा मुजव ज-काजकना विवेक शिनाय अनेक प्रकारुं भोजन कर्तुं. ते आहार कृश शरीरे नही पचवाथी तथा रात्रिए भोगविद्यासने माटे जागरण करवाथी तत्वाळ रात्रिमांज विसूचिकानो व्याधि उत्पन्न थयो, पेट फुली गयुं, इ पान वायु दंध थयो अने तुषाक्रांत थवाने लीधे अत्यंत पीडा पामया द्याग्यो. ते अवसरं “ व्रतनो जंग कर-वाथी आ अति पापी ठे ” एम धारीने सेत्रकपुरपोर तेहुं औषध कर्तुं नही. तेथी तेणे विचार्युं के “ जो आ रात्रि बीती जाय तो प्रातःपाळमांज सर्व सेव-कोने हणी नाखुं. ” एवी रीते रौद्र ध्यानमां वर्ततो ते रात्रिमांज कंररीक मृत्यु पाभ्यो अने सातमी नरकमां अप्रतिग्रान नामना नरकावासमां उत्पन्न थयो.

पुंरुकीक राजपिण तो पोतानी नगरीची चाडतांज अजिग्रह कर्यो के “गुरु पासे जइ व्रत ग्रहण कर्या पडी आहार दईश.” एवो अजिग्रह करीने चाडतां मार्गमां कृषा, तृषा विगेरे परिषह सहन करवा पड्या उतां अने कोमळ देह उतां पण ते-खेद पाम्या नहीं. वे दिवसे उठनो तप यतां गुरु पासे जइने चारित्र ब्नीधुं. पडी गुरुनी आझा दइने पारणुं करवा माटे गोचरी होवा गया. तेमां तुच्छ अने बुखो आहार पामीने तेनावने तेमणे प्राणवृत्ति करी. परंतु तेवो तुच्छ आहार पूर्वे कोइ वखत नहीं करेदो होवार्थी तेमने अति तीव्र वेदना थइ; तोपण शुच आराधना करीने पुंरुकीक राजपिं मृत्यु पाम्या, अने सर्वार्थसिद्धि नामना विमानमां उत्पन्न थया. ते विषे उठा अंगमां कहुं ठे के—

वाससहस्संपि जई, कालांवि संयमं विमुहंपि ।

अंते क्लिष्टजावो, नवि सिद्धिद कंरुरियव ॥ १ ॥

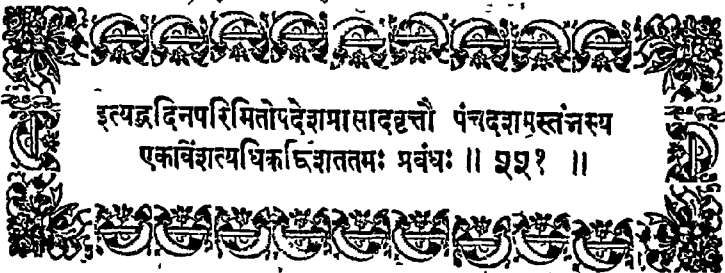
जावार्थ—“ हजार वर्ष सुधी विपुल संयम पाळ्या उतां पण जो अंते क्लिष्ट अश्वसाय थाय ठे तो ते कंरुकीकनी जेम सिद्धिपदने पामता नथी. ”

अप्पेणवि काद्वेण, केइ जहागहिय सीलसामन्ना ।

साहंति नियय कज्जं, पुंरुरिय महाऋषिव्व जहा ॥ २ ॥

जावार्थ—“ थोने काल मात्र पण चारित्र ग्रहण करीने जे यथार्थ पाळे ठे ते पुंरुकीक ऋषिनी जेम पोतानुं कार्य सिद्ध करे ठे. ”

“ एवी रीते सम्यक् प्रकारे चारित्र पाळीने केदशाक जीवो थोना काळमां मोक्षगतिने पावें ठे, अने वीजा अतिचार सहित घणा काल सुधी चारित्र पाळे ठे तोपण तेवो सिद्धिपदने पामता नथी. ”



इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशभासादवृत्तौ पंचदशमुस्तंजस्य
एकाविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ १११ ॥

व्याख्यान २२२ सुं.

सत्संग.

‘उत्तम मनुष्ये सत्संग करवो’ एवा सत्पुरुषना शिक्षावाक्यनी पुष्टिने माटे कहे ठे के—

उत्तमाधमयोः संगफलं द्रव्यं परीक्षया ।

प्रज्ञाकरेण विप्रेण, ततः कार्याः सुसंगतिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ प्रज्ञाकर नामनो ब्राह्मण-उत्तम अने अधम संगतिनुं फळ पा-
म्यो ठे तेनुं दृष्टांत सांजळीने सुद्ध जनोए परीक्षा करीने सत्संग करवो. ”

प्रज्ञाकर विप्रनुं दृष्टांत.

वीरपुर नामना नगरमां दिवाकर नामे एक ब्राह्मण रहेतो हतो, ते पोताना
पदकर्ममां तत्पर हतो. तेने प्रज्ञाकर नामे पुत्र हतो. ते साते व्यसनमां आसक्त हतो,
अने निरंकुश हाथीनी जेम स्वेच्छाए चोतरफ जमतो हतो. एक दिवस तेने
तेना पिताए शीखामण दीधी के “ हे पुत्र ! तूं सत्संग कर. धूर्त अने अधम जनोना
संगथी सारुं शीख पण नाश पामे ठे. कहुं ठे के—

पश्य सत्संगमाहात्म्यं, स्पर्शपाषाणयोगतः ।

दोढं स्वर्णं जवेत् स्वर्णयोगात् काचो मणीयते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सत्संगनुं माहात्म्य जुओ के पारस पाषाण (पत्थर) ना योगथी
दोढं सुवर्णं धाय ठे अने सुवर्णना योगथी काच मणि धाय ठे. ”

विकाराय जवत्येव, कुलजोऽपि कुसंगतः ।

कुलजातोऽपि दाहाय, शंखो वह्निनिबेवणात् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ उंच कुळनो मनुष्य पण कुसंगथी विकार पामे ठे. जुओ ! उत्तम
जातिनो शंख पण अग्निनुं सेवन करे ठे तो ते दाहने अर्थे धाय ठे. ”

माटे हे पुत्र ! तूं विद्वानोनो संग करीने शास्त्राच्यास कर, काव्य रूपी अमृत
रसनुं पान कर, कळाओ शीख, धर्म कर, अने पोताना कुळनो उंच्छार कर. ” आ
प्रमाणे धर्मी शीखामण आपी परंतु ते तो कहेवा लाग्यो के—

न शास्त्रेण क्लृप्ता याति, न च काव्यरसेन तृट् ।

एकमेवार्जनीयं तु, छद्मिणं निष्फलाः क्रियाः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शास्त्रगी कांड ह्युधानो नाश यतो नयी अने कव्यना रसधी कांड तृषा घटती नयी, घाट मात्र धननेज उपार्जन करहुं; ते शिवायनी सर्व कळाओ निष्फल ठे. ”

आत्री पुत्रनी उक्तिची खेद पामेओ दिवकर घौन रह्यो. फरीने शीखामण आपी नहीं. पडा पोताना मृतसमये वात्सल्येन दाये पुत्रने बोद्धावीने कहुं के “ हे पुत्र ! जोके मारा वाक्य उपर तने आस्था नथी, तोपण आ श्लोकने ग्रहण कर, जेथी मारं समाधि मरण थाप. ”

कृतज्ञस्त्रामिसंसर्ग मुत्तमस्त्रीपरिग्रहम् ।

कुर्वन्मित्रमलोचं च, नरो नैवावसीदति ॥ १ ॥

जावार्थ—“ कृतज्ञ (कद्रदान) स्वामीनो संग करनार, उत्तम कुळनी स्त्री साथे विशंह करनार अने निजोची मित्र करनार मनुष्य कोड वखत पण खेद पामतो नथी. ”

उत्तमैः सह संगत्यं, पंक्तैः सह संकथाम् ।

अमुञ्चैः सह मित्रत्वं, कुर्वाणो नैव सीदति ॥ २ ॥

जावार्थ—“ उत्तम पुरुषोनी संगति, पंक्तो साथे वार्तादाप अने निजोचीनी साथे मैत्री करनार माणस कदी पण खेद पामतो नथी. ”

आ वेमांथी एक श्लोकने पिताना आग्रहधी प्रजाकरे ग्रहण कर्यो. केटकीक मुदते तेनो पिता मरण पाऱ्यो. पडा ते श्लोकनो परोक्षा करवा माटे प्रजाकर देशांतरमां जतां कोडक गाममां सिंह नामनो कृत्रिय रहेतो हतो, जे स्वजावे कृतघ्नी हतो तेने आशरे जइने ते रह्यो. ते सिंहनी एक अधम दासी हती. तेने प्रजाकरे स्त्री तरीके पोताना घामां राखी, अने लोचनंदी नागना अतिजोची अने निर्दाक्किय जनोंमां मुख्य एता वणिकनी साथे मित्राइ करी.

एक वखते ते नगराना राजाए सिंहने बोद्धाओ; तेनी साथे प्रजाकर पण राजसनामां गयो. “ आ राज, विद्वान उपर प्रीति वाळो ठे ” एम जाणीने प्रजाकर बोद्धो के—

मूर्खा मूर्खैः समं संगं, गावो गोत्रिमृगा मृगैः ।

सुधीभिः सुधियो यांति, समशीलै हि मित्रता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मूर्ख मूर्खनी साथे, गावो गायोनी साथे, मृग मृगनी -साथे अने पंक्तितो पंक्तितोनी साथे संगत करे ठे: अर्थात् समान स्वभाववाळानीज मित्रता होय ठे. ”

ते सांजळीने राजा संतुष्ट थयो, अने प्रजाकरने बेटहुंक गाम गरास विगरे इनाममां आप्युं. ते प्रजाकरे सिंहने आपी दीधुं. ए प्रमाणे अनेक बखत तेणे सिंहनी उपर उपकार कय्यो. दासीने पण बख्खादंकार विगरे पुष्कळ आप्युं, अने दोजनंदी मित्रने पण समृद्धिवाळो करी दीधो.

हवे सिंहने एक मोर पोताना प्राणथी पण अधिक प्रिय हतो. तेतुं मांस खावानो दोहद तेनी दासी जे प्रजाकरे स्त्री करीने राखी हती तंने गर्जना अनु-जावथी थयो. प्रजाकरे पिताना श्लोकनी परीक्षा करवा माटे ते मोरने कोइ गुप्त स्थाने राखीने बीजा मोरना मांसथी तेनो दोहद पूर्ण कय्यो. जोजन बखते सिंहे सर्व ठेकाणे पोतानो मोर जोयो; पण हाथ आव्यो नहीं. तेथी तेणे उदघोषणा करावी के “ जे मोरना खबर आपशे तेने सिंह राजा आवसो सोनामहोर आपशे. ” आ प्रमाणे सांभळीने पेढी दासीए विचार्युं के “ मारा पतिए मोरने मार्याना खबर जो हुं सिंहने कहुं तो मने ८०० सोनामहोर मळशे अने पति तो प्रभाकर नहीं तो बीजा पण थशे. ” एम धारीने झव्यना दोजथी ते सिंह राजा पासे गई अने कहुं के “ हे राजा ! प्रजाकरनी बुद्धि उष्ट थई ठे. केमके स्वामीनो प्रिय मोर होवार्थी तेने मारवानी में ना पाळ्या ठतां मारो दोहद पूर्ण करवा माटे बीजा मोर न द्यावतां तेणे आपना मोरने मारी नांख्यो ठे. ” आ प्रमाणे दासीतुं वचन सांजळीने क्रोध पामेदा सिंह ठाकोरे प्रजाकरने पकडी द्याववाने सेवको भोकड्या. प्रजाकरे पण ते वृत्तांत जाणीने कृत्रिम जय धामी दोजनंदी मित्रने घेर जइ कहुं के “ हे मित्र ! मारं रक्षाण कर, रक्षाण कर. ” दोजनंदी हकीकत सांजळीने बोड्यो के “ तें शुं सिंहठाकोरतुं कांइ वगारयुं ठे ? ” प्रजाकर बोड्यो के “ राजाना मोरने प्रियानो दोहद पूर्ण करवा माटे मार्यो ठे. ” त्यारे ते अधम मित्र बोड्यो के “ स्वामीनो ओह करनार एवो जे तुं तेने निर्जय स्थान क्यांथी मळे ? पोताना घरमां वळतो घासनां पूळो कोण नांखे ? ” इत्यादि कठिन वचनो कहां. प्रजाकर मित्रना घामां पेसवा द्याथो, एटझे दोजनंदीए ब्रूम पानी; तेथी तत्काळ राजसेवकोए आवीने तेने पकड्यो अने -सिंह राजा पासे दइ गया.

सिंहे शृङ्खटी चढ़ावीने कहुं के “ हे अधम ब्राह्मण ! मारो मोर लाव, नहीं तो तारा इष्टदेवतुं स्मरण कर. ” प्रभाकर दीनताथी बोड्योके “ हे देव ! तमेज मारा स्वामी, पिता अने शरणभूत ठो, माटे आ सेवकनो आ एक अपराध क्रमा करो. ” इत्यादि नम्र वचनो कहां उतां नीच प्रकृतिवाळा सिंहे तेने मारी नाखवा माटे सुजटोने सोंप्यो. प्रजाकरनी अरजपर कांइ पण ध्यान आप्युं नहीं. पगी प्रजाकरे मनमां विचार्युं के “ मारो तो पितातुं वचन देवना वचन तुह्य थयुं. ते वचनतुं उह्वंधन करवाथी भने तत्कळ आतुं फळ मळ्युं. ” एम विचारिने गुप्त राखेड्यो मोर सिंहे राजाने आप्यो, अने तेनी रजा दाइ स्त्री तथा मित्रने तजी दइने त्यांथी चांढितो थयो.

मार्गे चादतां प्रजाकर विचार करवा द्वाग्यो के—

नृणां मृत्युरपि श्रेयान्, पंक्तिन सह ध्रुवम् ।

न राज्यमपि मूर्खेण, द्योकद्रयविनाशिना ॥ १ ॥

जावार्थ—“ माणसोने पंक्तिनी साथे मरवुं ते श्रेष्ठ, पण मूर्खनी साथे रहीने राज्य करवुं ते श्रेष्ठ नहीं. कैमके मूर्खनो संग आद्वोकमां अने परद्वोकमां वनेमां विनाश करनार ठे. ”

अनुक्रमे चादतां चादतां प्रजाकर सुंदरपुर नामना नगरमां गयो. त्यां हेमरथ नामे राजा हतो. तेने गुणसुंदर नामे पुत्र हतो. ते कुमार नीच पुरुपोना संगथी अने व्यसनथी रहित हतो, वळी कृतज्ञ, चतुर अने प्रिय जन उपर प्रीति राखवावाळो हतो. तेने नगरनी वहार शस्त्रशास्त्रनो अन्यास करतां प्रजाकरे जोयो; एटवे तेनी पासे जइने विनय पूर्वक ते कुमारने नम्यो. कुमारे पण असन्न दृष्टिथी तेनी सामुं जोइने तेनो सत्कार कय्यो. कहुं ठे के—

प्रसन्ना दृष्ट् मनः शुद्धं, दक्षिता वाङ् नतं शिरः ।

सहजार्थिष्वियं पूजा, विनापि विज्ञवं सताम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ प्रसन्न दृष्टि, शुद्ध मन, सुंदर वाणी अने मस्तकतुं नमावतुं, ए बैजव विना पण सत्पुरुषोनी सहज अर्थिने विषे पूजानो सामग्री ठे. ”

प्रजाकरे पण कुमारनी स्नेह पूर्वक वातचीत जोइने विचार्युं के—

अस्याहो विशदा मूर्तिर्मितं च मधुरं वचः ।

नव्यमौचित्यचातुर्यं, कटरे स्वच्छतारमनः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अहो ! आ कुमारनी निर्मळ मूर्ति, परिमित अने मधुर वचन, योग्यता जरेली सुंदर चतुराई अने आत्मानि निर्मळता कवी सुंदर ठे ? ”

वाढ्येऽपि मधुराः केऽपि, डाङ्गावतं केऽपि चूतवतं ।

विपाकेन कदापीन्ध्रवारुणीफुल्लवत् परे ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ केट्टाएक डाङ्गानी जेम वाड्यावस्थाधीज मधुर होय ठे, केट्टा-एक आम्र फळनी जेम परिणामे मधुर थाय छे, अने केट्टाएक तो-इंध्रवरणाना फळनी जेम कदापि पण मधुर थता नथी. ”

वळी “ यत्राकृतिस्तत्र गुणा वसंति ज्यां मधुर आकृति ठे त्यां गुणा पण वसे ठे ” एवी कहेवत ठे. इत्यादि विचार वरीने प्रजाकरे ते कुमारनी सेवा स्वीकारी. कुमारे तेने गाममां रहेवा माटे मकान आप्युं, तेमां ते रह्यो. पळी कौमारवस्थामांठीज श्रेष्ठ प्रकृतिवाळी अने स्थिरता विनयादिक गुणोवाळी कोइ ब्राह्मणनी पुत्रीने ते परायो, अने वसंत नामना कोइ गृहस्थ साथे मिलाई करी. ते श्रेष्ठी पगोपकार करवामां निरंतर तत्पर हतो अने ते नगरमां मुख्य गणातो हतो.

अनुक्रमे ते नगरनो हेमरथ राजा मृत्यु पावनाथी कुमार गुणसुंदर राजा थयो त्यारे राज्यतुं सर्व कार्य करवामां-समर्थ एवो प्रजाकर तेनो मंत्री थयो.

एकदा बीजा कोइ राजाए गुणसुंदर राजाने वं उज्जम दक्षिणवाळा अश्वोनी जेट मोकळी, पण ते घोऱाने विपरीत-शिक्षा आपेवळी हती. ते वातने नही जाण-नारा एवा राजा तथा प्रधान ते घोऱा उपर चढीने पुरनी-बहार-अश्वक्रीडा करवा गया. त्यां घोऱानो वेग जाणवा माटे तेओए-घोऱाने चाबुकनो-प्रहार कर्यो. एट्टे वने घोऱा घणा वेगथी दोड्या. तेनो वेग ओडो करवा-माटे जेम जेम तेओ प्रयत्न करता, तेम तेम ते घोऱाओ-विपरीत शिखेव्या-होवाथी वधारे दोरता. एम करतां करतां तेओ बहु दूर. नीकळी गया अने एक गाढ अरण्यमां आवी पहांच्या. मार्गे जंतां विचारवंत मंत्रीए आमळानां वृद्ध उपरथी त्रण आमळां दइ द्वाधां. ठेवट थाकीने कुमारे तथा मंत्रीए लगाम 'हीही' मुकी, एट्टे तुरत ते घोऱा उजा र्हा. पळी त्यांथी पाडा वळतां राजाने अत्यंत तृषा द्वागी; तैथी मंत्रीए एक आमळुं आप्युं. घोऱी वारे वळी तृषा द्वागवाथी बीजुं आमळुं आप्युं. वळी घोऱी वारे बीजुं पण आप्युं. एम त्रण आमळांवेने-कालक्षेप कर्यो; एट्टामां सैन्य आवी पहांच्युं. पळी प्राणी पी-स्वस्थ थडने तेओ नगरमां आच्या.

गुणसुंदर राजानो पुत्र पांच वर्षनो थयो हतो. ते हमेशां मंत्रीने घेर क्रीडा करवा जतो. एक वखत परीक्षा करवा माटे मंत्रीए ते कुमारने गुप्त रीते संताड्यो. जाजेनसमये राजाए सर्वत्र शोध करावी, परंतु कोइ पण स्थानेथी पत्तो द्याग्यो नहीं. राजा अति क्रोधयुक्त थयो, अने सर्व सेवकपरिवारनां मुख पण फोकां परी गयां. ते वखते कोइए कहुं के “ आजे कुमार मंत्रीने घेर गया हता. ” ते सांजळीने सर्वने मंत्री उपर शंका थइ. मंत्री पण ते वखत दरवारमां गयो न-होतो. तेनी पत्नीए कहुं के “ हे स्वामी ! केम आज दरवारमां गया नयी ? ” मंत्रीए कहुं के “ हे प्रिये ! राजाने मुख वताववा हुं शक्तिमान नयी, केमके आजे में राजकुमारने मारी नांख्यो ठे. ” ते बोली के “ हे नाय ! ए शुं ! पण हवे तमे खेद करशो नहीं. ‘ गर्जना प्रजावथी दोहदने क्षीधे राजपुत्र मारी हृष्टिने वैरीनी जेम दाह करतो हतो तेथी तने मंज मारी नांख्यो ठे ’ ए प्रमाणे हुं राजाने कहीश. ” एटझामां तेनो मित्र श्रेष्ठी आव्यो. तेणे बरी वात सांजळीने कहुं के “ हुंज राजानो कोप दूर कहीश, तमे फिकर करशो नहीं. ” एवी रीते कही मंत्रीने तथा तेनी जार्याने आश्वासन आपो ते राजा पासे गयो अने कहुं के “ हे देव ! कुमारना संशयशां हकीकत विररीत बनी ठे पण तेमां मंत्रीनो कांइ दोष नथी. ” तेटझामां मंत्रीनी स्त्री पण आवी. तेणे कहुं के “ मारा दोहदने माटे आ अयोग्य कार्य माराथी थयुं ठे. ” त्यार पत्नी मंत्री पण आव्यो अने जयथी कंपतो होय तेम बोड्यो के “ हे राजन ! हुंज अपराधी बुं. सर्वथा मारा प्राणज देवा योग्य ठे. मारां करेडां अकार्यने क्षीधे दुःखी धवाथीज मारी स्त्री पोतानो अपराध जणावे ठे. ” आ सर्व वात सांजळीने राजाए विचार्युं के “ आ मंत्री सर्व प्रकारे चतुर, हितकारी अने आमळां आपीने मारा प्राणहुं रक्षण करनार छे. ” एम विचारिने मंत्रीने सर्व लोक समझ कहुं के—

मित्र त्वं यदि नादास्यस्तदा धात्रीफदानि मे ।

तदा क्वाहं क्व राज्यं च, क्व सुतः क्व परिच्छदः ॥१॥

जावार्थे—“ हे मित्र ! ते दिवस जो तें मने आमळां न आप्यां होत तो आज हुं क्यांथी होत ? मारं राज्य क्यांथी होत ? पुत्र क्यांथी थयो होत ? अने आ परिवार पण क्यांथी होत ? ”

मंत्री बोड्यो के “ हे प्रजो ! तमे तो कृतज्ञपणुं देखाचो ठो, परंतु कुमारनी हत्या करनार एवा मने अवश्य दंड आपवो जोइए. ” त्यारे राजाए कहुं के “ तें मने अण आमळां आप्यां हतां, तेमांथी हजी तो एक वळ्युं. ” ते सांजळीने

प्रधान बोल्यो के—“ हे गुणना सागर ! ज्यारे आप एम कहो छे, त्यारे त्रणे आमळाथी सयुं, तमं पुत्र सहित चिरकाळ राज्य करां.” एम कहीने राजपुत्रने लावी आप्यो, कुमारने जोड़ने सबै हर्षित थया. पछी “आम शामाटे-कर्युं ? ” एम राजाए पृच्छ्युं त्यारे मंत्रीए पोताना पिताना उपदेशथी आरंभीनें सर्व वृत्तांत कही संभ्रञ्जव्यां. राजा तं सर्व वृत्तांत सांभळीनें पोतानी प्रशंसा थइ ज्ञानी जरा लज्जित थयां. अनं मंत्रीनें पोताना अर्धा आसनपर बैसाडीनें बोल्यो के—“ हे भिन्न ! में अमूल्य एवा त्रण आमळामाथी एक आमळाने पण पुत्रतुल्य गण्युं ते योग्य कर्युं नहीं. ” आप्रमाणे कही अनेक प्रीतिवाक्ययोथी तेनो सत्कार कर्यो. आ प्रमाणे प्रभाकर मंत्री सारा राजानो आश्रय पापीनें घणो सुखी थयां अने तेनी साथे रहीनें चिरकाळ राज्यतुं प्रतिपालन कर्युं.

“ प्रभाकरनी जेम सज्जन अनं दुर्जनना संगतुं फळ प्रत्यक्ष जोड़ने विवेकी प्राणीओए सुख अने सदगुणनी प्राप्तिने माटे निरंतर सज्जननोज संग करवो. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
द्वाविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२२ ॥

व्याख्यान २२३ सुं.

अंतरंग छ शत्रुने जीतवा विषे.

कामः क्रोधस्तथा लोभो, हर्षो मानो मदस्तथा ।

पद्मर्गमुत्सृजेदेवं, तस्मिंस्त्यक्ते सुखी भवेत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ काम, क्रोध, लोभ, हर्ष, मान अने मद ए छ शत्रुना वर्गने त्याग करवा, केमके तेमनो त्याग करवाथीज मनुष्य सुखी थाय छे.”

आ गाथानो विस्तरार्थ नीचे प्रमाणे.

काम एटले परस्त्री उपर अथवा नहीं परणेली [कुमारी] स्त्री उपर अति आसक्ति राखवी ते. आवो काम रावण अने पद्मनाभ विगेरेनी जेम विवेक तथा राज्यथी भ्रष्ट करे छे अने नरकादि गमननो हेतु थाय छे, कहुं छे के—

તાવન્મહત્ત્વં પાંડિત્યં, કુલીનત્વં વિવેકિતા ।

યાવજ્જ્વલતિ ચિત્તાંતર્ન પાપઃ કામપાવકઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ જ્યાં સુધી મનુષ્યના ચિત્તમાં દુષ્ટ કામ રૂપી અગ્નિ પ્રજ્વલિત થતો નથી, ત્યાં સુધીજ તેની મહત્તા, વિદ્વત્તા, કુલીનપણું અને વિવેકીપણું રહે છે,” વઢી

નાન્યઃ કુતનયાદાધિવ્યાધિર્નાન્યઃ ક્ષયામયાત્ ।

નાન્યઃ સેવકતો દુઃસ્ત્રી, નાન્યઃ કામુકતોઽન્ધલઃ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—“કુપુત્રથી વિશેષ વીજો કોઈ આધિ (મનની પીઢા) નથી, ક્ષય રોગથી વીજો કોઈ રોગ નથી, સેવક વિના વીજો કોઈ દુઃસ્ત્રી નથી, અને કામી પુરુષ વિના વીજો કોઈ આંધલો નથી.”

ક્રોધ એટલે વીજાનો અથવા પોતાનો વિનાશ વિચાર્યાવિના કોપ કરવો તે. આવો ક્રોધ ચંદકોશીયાની જેમ દુર્ગતિનું કારણ હોવાથી સત્પુરુષને કરવા યોગ્ય નથી, કહ્યું છે કે—

સંતાપં તનુતે છિનત્તિ વિનયં સૌહાર્દમુત્સાદય-

ત્યુદ્વેગં જનયત્યવઘવચનં સૂતે વિધત્તે કલિમ્ ।

કીર્તિં ક્વંતતિ દુર્મતિં વિતરતિ વ્યાહંતિ પુણ્યોદયં

દત્તે યઃ કુગતિં સ હાતુમુચિતો રોષઃ સદોષઃ સતામ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ જે (ક્રોધ) સંતાપને વિસ્તારે છે, વિનયને છેદી નાંચે છે, મિત્રાઇને ઉસ્વેદી નાંચે છે, ઉદ્વેગને ઉત્પન્ન કરે છે, પાપકારી વચનોને જન્મ આપે છે, ક્રેશ કરાવે છે, કીર્તિને કાપી નાંચે છે, દુર્મતિને વિસ્તારે છે, પુણ્યના ઉદયનો નાશ કરે છે, તથા નરકાદિ કુગતિને આપે છે, તેવા દુષ્ણવાલો ક્રોધ સત્પુરુષોએ ત્યાગ કરવા લાયક છે,” વઢી

દુમોદ્ભવં હંતિ વિષં ન હિ દુમં, ન વા ભુજંગપ્રભવં ભુજંગમમ્ ।

અદઃ સમુત્પત્તિપદં દહત્યહો, દાહોલ્બળં ક્રોધહલાહલં પુનઃ । ૨ ।

ભાવાર્થ—“ વૃક્ષથી ઉત્પન્ન થયેલું વિષ વૃક્ષને હણતું નથી, તેમજ સર્પથી ઉત્પન્ન થયેલું વિષ સર્પને હણતું નથી; પરંતુ આ ક્રોધ રૂપી અધ્યંકર વિષ તો આકરા ફાહવાલું હોવાથી પોતાના ઉત્પત્તિસ્થાનને પણ બાલે છે, તે આશ્ચર્ય છે.”

लोभ एटले दान आपवा योग्य (पात्र) ने यथाशक्ति दान आपवुं नहीं अथवा अन्यायधी पर धनने ग्रहण करवुं ते. लोभ सर्व पापनुं, मूल छे, तेनी उपर सागर श्रेष्ठी, सुभ्रम चक्री, मम्मण श्रेष्ठी अने लोभनंदी विगरेनां दृष्टांतो भासिद छे. लोभधी व्याकुळ थयेला पुरुषो अनेक पापनां कार्यों करे छे, कष्टं छे के-

क्रयविक्रयकूटतुला लाघव निक्षेप भक्षण, व्याजैः ।

एते हि दिवसचौरा मुष्णंति महाजने वणिजाः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ महाजनमां गणाता आ वणिक रूपी दिवसना चोरो लेवा तथा देवानां खोटं तोलां करीने लघु लाघवी कळावडे ओछुं आपीने, थापण राखेला द्रव्यनुं भक्षण करीने, अने व्याजना वेपारे करीने दुनियाने लुंटी लेछे.”

हृत्वा धनं जनानां, दिनमखिलं विविधवचनरचनाभिः ।

वितरति गृहे किरातः, कष्टेन वराटिकात्रितयम् ॥ २ ॥

भावार्थ—“ लोभी माणस आखो दिवस विविध प्रकारना वचननी रचना करीने माणसोनुं धन हरण करे छे. पण ते नीच पोताना घरमां ऋण कोडी पण महा मुश्केलीधी वापरे छे.”

आख्यायिकानुरागी, व्रजति सदा पुस्तकं श्रोतुम् ।

दृष्ट इव कृष्णसर्पैः, पलायते दानधर्मभ्यः ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ कथा सांभळवानो रागी एवो लोभी हमेशां पुस्तक श्रवण करवा जाय छे, परंतु दानधर्मनी वात आवे त्यारे जाणे कृष्णसर्पधी डंखायो होय तेम त्यांधी सुरत नासी जाय छे.”

उत्सृज्य साधुवृत्तं, कुटिलधिया वंचितः परो येन ।

आत्मैव मूढमतिना, हतसुकृतो वंचितस्तेन ॥ ४ ॥

भावार्थ—“ जेणे सदाचरणनो त्याग करीने कुटिल बुद्धिधी बीजाई छेतयो छे ते मूढमतिवाळाए जेना सुकृत हणाय छे एवा पोताना आत्मानेज छेतयो छे, एम जाणवुं.”

द्रव्यानामपि लाभेन, न लोभः परिभूयते ।

मात्रासमधिकः कुत्र, मात्राहीनेन जीयते ॥ ५ ॥

भावार्थ—“ द्रव्यादिकना लाभथी पण लोभनो पराभव थतो नथी. केमके जे मात्राए करीने अधिक होय, ते ओछी मात्रा वाळथी जीती शकातो नथी.”

मान एटले दुराग्रहने छोडवो नहीं, अथवा बीजाना युक्तियुक्त वचनने ग्रहण करवां नहीं ते. आ मान तत्व अतत्वनो विचार नहीं करनारा दुर्योधन जेवा दुराग्रहीने विगेषे होय छे, कहुं छे के—

दृग्भ्यां विलोकते नोर्ध्वं, सप्तांगैश्च प्रतिष्ठितः ।

स्तब्धदेहः सदा सोष्मा, मान एव महागजः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मान ए मोटा हाथी समान छे, केमके हाथीनी जेम मानी पुरुष पोतानी दृष्टि वडे उंचुं जोतो नथी, सप्तांग राजलक्ष्मीथी प्रतिष्ठित रहे छे, तेनुं शरीर स्तब्ध थाय छे अने हमेशां उष्मा सहित होय छे, एटले फुंफाडा मार्यो करे छे, आप्रमाणे हाथीनी ने मानीनी समानता छे ”

आवा माननो त्याग करवाथीज बाहुवळीने केवळ ज्ञान उत्पन्न थयुं हतुं माटे तेनो त्याग करवो योग्य छे.

मद एटले प्राप्त थयेला वळ, कुळ, ऐश्वर्य, स्वरूप तथा विद्या विगोरेवडे अहंकार करवो, अथवा कोइने वळात्कारे बांधवो ते. कहुं छे के—

एकः सकलजनानां, हृदयेषु कृतास्पदो मदशत्रुः ।

येनाविष्टशरीरो, न शृणोति न पश्यति स्तब्धः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मद रूपी शत्रु एक छतां सर्व जनोना हृदयमां निवास करे छे अने ते मद शत्रु जेना शरीरमां पसे छे ते माणस स्तब्ध थइने कांइ पण देखतो नथी, तेमज सांभळतो पण नथी. ”

शौर्यमदो रूपमदः, शृंगारमदः कुलोन्नतिमदश्च ।

विभवमदो जातिमदः, मदवृक्षा देहिनामेते ॥ २ ॥

भावार्थ—“ शौर्यनो मद, रूपनो मद, कामनो मद, उच्च कुळनो मद, धननो मद अने जातिनो मद, ए मनुष्योनां मद रूपी वृक्षो छे. ”

१ लोभ शब्द मात्राए करीने आविक छे अने लाभ मात्रा रहित छे. बीजी रीते अर्थ करता मात्रानो अर्थ परिमाण अथवा धन लेवो.

શૌર્યમદઃ સ્વભુજદર્શી, રૂપમદો દર્પણાદિદર્શી ચ ।

કામમદઃ સ્ત્રીદર્શી, વિભવમદસ્ત્વેષ જાત્યંધઃ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—“ શૌર્યના મદવાળો પોતાની ભુજાનેજ જુએ છે, રૂપના મદવાળો આરિસા વિગેરેમાં દેખ્યા કરે છે, કામના મદવાળો સ્ત્રીઓને જુએ છે, અને વૈભવના મદવાળો તો જન્માંધ જેવોજ હોય છે. ”

સાવધયઃ સર્વમદા, નિજાનિજમૂલક્ષયૈર્વિનશંતિ ।

ગુરુમદ્ એકઃ કુટિલો, વિજૃંભતે નિરવધિર્ભોગી ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—“ આ સર્વ મદો તો અવધિવાળા છે, એટલે તેઓ પોતાપોતાના મૂલનો ક્ષય થવાથી નાશ પામે છે, પરંતુ સર્પના જેવો કુટિલ એક ગુરુમદ છે કે જે અવધિ વિનાજ વિકાસ પામે છે. ”

મૌને સામંતાનાં, નિસ્યંદદ્દશિ પ્રવૃદ્ધવિભવાનામ્ ।

ભ્રૂભંગમુખવિકારે, ધનિકાનાં ભ્રુયુગે વિટાદીનામ્ ॥ ૫ ॥

જિહ્વાસૂક્ષ્મતવિદુષાં, રૂપવતાં દશનકેશવશેષુ ।

વૈદ્યાનામોષ્ટપુટે, ગ્રીવાયાં ગુરુનિયોગિગણકાનામ્ ॥ ૬ ॥

સ્કંધતટે સુમટાનાં, હૃદયે વણિજાં કરેષુ શિલ્પવતામ્ ।

ગંડેષુ કુંજરાણાં, ઘનસ્તનતટેષુ તરુણીનામ્ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ—“ સામંતોને મૌનપણામાં મદ રહે છે, અધિક વૈભવવાળાને મટકું માર્યો વિનાની દૃષ્ટિમાં મદ રહે છે, ધનિકને ભ્રુકુટીનો ભંગ કરવામાં અથવા મુખના વિકારમાં મદ રહે છે, જારપુરુષોને ભ્રુકુટીમાં મદ રહે છે, ઉદ્ધત વિદ્વાનોની જીભમાં મદ હોય છે, રૂપવાળાને ઢાંત તથા કેશની રચનામાં મદ રહે છે, વૈદ્યોને હોઠ ઉપર મદ રહે છે, મોટા અધિકારી તથા જોશીને ગ્રીવામાં મદ રહે છે, સુમટોને સ્કંધ ઉપર મદ રહે છે, વાણીયાઓને હૃદયમાં મદ રહે છે, કારીગરોને હાથમાં મદ રહે છે, હાથીઓને ગંડસ્થલમાં મદ રહે છે. અને સ્ત્રીઓને પોતાના દૃઢ રતનમાં મદ રહે છે. ”

उन्नत चित्तवाळने आवो मद करवो उचित नथी. केमके-
 पातालान्न समुद्धृतो बलिनृपो नीतो न मृत्युः क्षयं
 नोन्मृष्टं शशलांछनस्य मलिनं नोन्मूलिता व्याधयः ।
 शेषस्यापि धरा विधृत्य न कृतो भारावतारः क्षणं
 चेतः सत्पुरुषाभिमानगणना मिथ्या वहन् लज्जसे ॥ ८ ॥

भावार्थ—“ हे आत्मा ! तें कांइ पातालमांथी बलि राजानो उद्धार कर्यो नथी, पमराजाने क्षय पमाड्यो नथी, चंद्रतुं मलिनपणुं दूर करुं नथी, व्याधिओने निर्मूल कर्यां नथी तथा पृथ्वीने धारण करीने शेष नागनो एक क्षणवार पण भार उतापो नथी, तेथी सत्पुरुषपणाना अभिमाननी खोटी गणना वहन करतां तारे शरमातुं जोइए छीए.”

हर्ष एटले कारण विना कोइने दुःख आपीने अथवा पोते शीकार के चूत विगेरे अनर्थकारी व्यसननो आश्रय करीने मनमां खुशी थयुं ते. आ हर्ष दुर्घ्यानमां जेमनुं चित्त मग्न थयुं छे एवा अधम पुरुषोनेज सुलभ छे. कह्युं छे के-

परवसणं अभिनिंदइ निरवरको निद्वउ निरणुतावो ।
 हरिसिजइ कयपावो रुद्वज्जाणोवगयचित्तो ॥ १ ॥

भावार्थ—“ रौद्र ध्यानमां अवगत चित्तवाळो प्राणी परने कष्टमां पडेल जोइने खुशी थाय छे, निरपेक्षपणे वर्त्ते छे, निर्दय होय छे, पाप करीने पश्चात्ताप करतो नथी, पण पाप करीने उलटो खुशी थाय छे.”

तुष्यंति भोजनैर्विप्रा, मयूरा घनगर्जितैः ।
 साधवः परकल्याणैः, खलाः परविपत्तिभिः ॥ २ ॥

भावार्थ—“ ब्राह्मणो भोजनथी हर्षे पामे छे, मोर मेघनी गर्जनथी हर्षे पामे छे, साधुओ परना कल्याणथी हर्षे पामे छे अने खळ पुरुषो बीजानी आपत्ति जोइने हर्षे पामे छे.”

जुओ ! वनवासमां पांडवो दुःख पामे छे, एतुं सांभळीने तथा जोइने दुर्योधन अत्यंत हर्षे पाम्यो हतो, तथा श्रीपाल राजाने समुद्रमां नाखी दइने धवलश्रेष्ठी पोताने इष्ट सिद्धि थयेली मानी अति हर्षे पाम्यो हतो.

व्याख्यान २२४ मुं—पडवाइ थया छतां पोताना आत्माने तारे छे ते धन्य छे. (७९)

उपर कहेला छ अंतरंग शत्रुओ निंच होवाथी, अपकीर्ति तथा अनर्थना हेतुभूत होवाथी अने परलोकमां दुर्गतिमां कारण होवाथी विवेकी पुरुषोए त्याग करवा योग्य छे.

“ जे विवेकी महात्मा पुरुष आ छ अंतरंग शत्रुओनो त्याग करे छे ते गृहाश्रममां रह्यो सतो पण धर्मकार्य, सत्कीर्ति, सुख अने शोभा विगेरेने पामे छे.

॥ इत्यब्दादिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
त्रयोविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२३ ॥

व्याख्यान २२४ मुं.

कर्म योगे पडवाइ थया छतां पण जे फरीथी पोताना
आत्माने तारे छे ते धन्य छे.

शिथिलाः संयमे योगे, भूत्वा भूयोऽप्रमादिनः ।

भवंति ते प्रशस्याः स्युर्यथा सेलक साधवः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेओ चारित्र योगने विपे शिथिल थइने पण फरीथी अप्रमादी थाय छे, तेओ सेलक साधुनी जेम प्रशंसा करवा लायक छे.”

सेलक मुनिनुं दृष्टांत

नव योजन विस्तारवाळी अने चार योजन लांबी द्वारका नगरीमां कृष्ण वासुदेव राज्य करता हता, ते वखते सोळ हजार राजाओ तेनी आज्ञा मस्तकपर चढावता हता. तेने प्रद्युम्न विगेरे साढा ऋण क्रोड पुत्रो हता. तेमां झांब विगेरे पुत्रो कोइथी दमन कराय तेवा नहोता. ते नगरीमां एक थाचच्चापुत्र नामे गृहस्थ कुमार हतो. तेने तेना भावापे एक दिवसे बत्रीश कन्याओ परणावी हती. तेमनी साथे ते पंचेंद्रिय संबन्धी विषयसुख भोगवतो हतो. एक दिवस दश धनुपनी उंजी कायावाळा श्रीनेमिनाथ तीर्थकर अठार हजार साधुना परिवार सहित समवसयो, ते समाचार वनपाळना मुखथी सांभळीने कौमुदिकी नामनी भेरीथी उद्घोषणा करावी चतुरंग सेना सहित श्रीकृष्ण प्रभुने वांढवा गया. सर्व पौरजनो साथे थावच्चापुत्र पण वांढवा गयो. त्यां प्रभुए कहेली धर्मदेशना सांभ-

ळीने बोध पामेला थावच्चापुत्रे घेर आवी पोतानी माताने कळुं के “ मने दीक्षा अपावो. ” माताए संसारना सुखनो घणो लोभ लगाड्यो, पण ते लोभायो नहीं. त्यारे तेनी माता कृष्ण पासे गइ अने भेटणुं मूकीने विनंति करी के “ हे राजन्! दीक्षा लेवाने इच्छता मारा पुत्रने तमे शीखामण आपो, जो मारो एकनो एक पुत्र दीक्षा लेशे तो हुं निराधार शीरीते जीवीश ? ” कृष्ण तेणीने धीरज आपीने संना सहित तेने घेर गया, अने थावच्चापुत्रने कळुं के-“ हे वत्स ! तुं संसारना विलासोने आनंदथी भोगव. अमारी छायामां रहेवाथी तारुं कांड पण अहित थशे नहीं. ” ते सांभळीने थावच्चापुत्र हसीने बोल्यो के-“ हे राजन् ! एक मृत्युएज मने अनंती वार विटंबना पमाड्यो छे, ते मारा अहितने तमे निवारण करो तो तमे मारा खरा हितवांचक छो एम हुं मानुं. ” कृष्णे कळुं के-“ त तो परमानंदनी प्राप्ति थाय त्यारेज थाय तेम छे. ” त्यारे थावच्चापुत्र बोल्यो के-“ एटलामाटेज मृत्युए करेला अहिततुं निवारण करवा सारु श्रीनेमिनाथना चरणकमळने सेववा हुं इच्छुं छुं. ”

आ प्रमाणे तेनी स्थिरता जोइने हर्ष पामेला कृष्णे नगरीमां उद्घोषणा करावी के-“ आ थावच्चापुत्रनी साथे जे कोइ दीक्षा लेशे तेना कुटुंबतुं भरणपोषण तथा दीक्षानो उत्सव कृष्ण जाते करशे. ” आवी उद्घोषणा थवाथी एक हजार माणसो दीक्षा लेवा तैयार थया. ते सर्वनी साथे थावच्चापुत्रनो दीक्षा महोत्सव श्रीकृष्णे कर्यो. हजार पुरुपोथी वहन थइ शके एवी शिविकामां वेसीने हजार दीक्षाभिलापी माणसो सहित थावच्चापुत्र जिनेश्वर पासे आव्यो, ते वखते तेनी माताए प्रभुने कळुं के-“ आ शिष्य रूपी भीक्षा ग्रहण करो, अने तेने वंने प्रकारनी शिक्षा (शिखामण) आपो. ” पछी तेणीए आंखमां अश्रु लावीने पुत्र प्रत्ये कळुं के-“ हे पुत्र ! आ चारित्र पाळवामां किंचित् प्रमाद करीश नहीं. ” पछी थावच्चापुत्र हजार माणसो सहित प्रभु पासे प्रब्रज्या ग्रहण करी. अनुक्रमे सामायिकथी आरभीने चौद पूर्वनां अभ्यास करी एक हजार शिष्यना आचार्य थया.

एकदा जिनेश्वरनी आज्ञा लइने विहार करतां करतां थावच्चापुत्र आचार्य सेलकपुरे समवसर्षा. ते पुरमां पंधक विंगेर पांचसो मंत्रिनो रवामी सेलक नामे राजा राज्य करतो हतो. तेणे आचार्य पासे मोटा उत्सव पूर्वक आवीने धर्मदेशना सांभळी. पछी पांचसो अमात्य सहित तेणे श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो.

हवे सौगांधिक नामना नगरमां एक सुदर्शन नामे श्रेष्ठी रहेतो हतो. अन्यदा चार वेदने जाणनार तथा शोच, संतोष, स्वाध्याय, तप तथा देवतुं

व्याख्यान २२४मुं-पहवाइ थया छतां पोताना आत्माने तारे छे ते धन्य छे.(८१)

ध्यान इत्यादि धर्मना नियमनाळो अने गेरुए रंगेला वखने धारण करनार शुक्र नामनो परिव्राजक एक हजार शिष्यो (तापसो) सहित त्यां आव्यो. तेनो शौच मूलक सांख्य धर्म सांभळीने सुदर्शने ते ग्रहण कर्षो. एकदा विहार करतां करतां थावच्चापुत्र आचार्य ते नगरमां पधार्या. ते वात सांभळी सुदर्शने तेमनी परीक्षा करवा माटे तेनी पासे आवीने पूछ्युं के-“ तमारो शौच मूलक धर्म छे के बीजो धर्म छे ? ” सूरिए कहुं के-“ हे श्रेष्ठी ! अमारो विनयमूलक धर्म छे. ते पण साधु श्रावक भेदे करीने बे प्रकारनो छे, अने बीजा तेना क्षात्यादि दश प्रकार छे. ” इत्यादि वाक्योथी प्रतिबोध पामीने सुदर्शने श्रावकधर्म ग्रहण कर्षो; अने जीवादि तत्त्वोतुं स्वरूप जाणीने अस्थिमज्जाए जैनधर्म उपर प्रेमवाळो थयो. अन्यदा तेनो पूर्व गुरु शुक्र परिव्राजक हजार शिष्यो सहित ते नगरमां आव्यो. त्यां सुदर्शनने अन्य धर्ममां आसक्त थयेलो जोइने “ अरे रे ! कया पाखंडीथी तुं छेतरायो ? ” एम तेणे पूछ्युं, एटले श्रेष्ठी बोल्यो के-“ मारा गुरु चार ज्ञानने धारण करनारा थावच्चापुत्र नामना आचार्य छे ते अहीज छे, तेणे मने विनयमूलक धर्म पमाळ्यो छे. ” पछी हजार शिष्योने साथे लइने शुक्र परिव्राजक ते श्रेष्ठीनी साथे सूरि पासे जइने मश्रो पूछवा लाग्यो.

शुक्र-हे भगवन् ! तमारें यात्रा, यापनिका, अव्याबाधा अने प्रासुक विहार छे ?
सूरि-हे शुक्र ! ते सर्व अमारें छे.

शुक्र-हे भगवन् ! तमारें कइ यात्रा छे ?

सूरि-हे शुक्र ! साधुओने ज्ञानाधिक ऋण रत्न मेळववामां यत्न करवो, ते यात्रा होय छे.

शुक्र-हे भगवन् ! तमारें यापना शी छे ?

सूरि-हे शुक्र ! यापना बे प्रकारनी होय छे. इंद्रिय यापना अने नोइंद्रिय यापना. तेमां शुभ अने प्रशस्त मार्गने अनुसरवाथी पांच इंद्रियो संबंधी यापना अमारें शुभ छे, अने क्रोधादि रहित अंतःकरण होवाथी नोइंद्रिय यापना पण अमारें प्रशस्त छे.

शुक्र-हे भगवन् ! तमने अव्याबाधा शीरिते छे ?

सूरि-हे शुक्र ! विविध प्रकारनी व्याधिओ अमने पीडा करती नथी, तें अव्याबाधा छे.

शुक्र-हे आचार्य ! तमारें प्रासुक विहार शी रिते छे ?

सूरि-ह्री, पशु अने नपुंसक रहित वसतीमां, जीव रहित स्थाने, पाट पाटला

विगेरे याचना वढे ग्रहण करीने अमे विचरीए छीए-रहीए छीए, ते अमारे प्रसक्त विहार छे.

पछी शुक्र आचार्ये “सरिसवया भक्षण करवा लायक छे ? के अभक्ष्य छे ?” इत्यादि छद्दा अंगमां वर्षवेला प्रश्नो पूछ्या; तेना योग्य उत्तर सांभळीने सुलभबोधि होवाथी ते प्रतिबोध पाम्यो, एदले हजार शिष्यो सहित तेणे जैनी दीक्षा ग्रहण करी. अनुक्रमे ते सूरिपद पाम्या. पछी थावचापुत्र आचार्य पोतानो निर्वाण समय नजीक जाणी हजार मुनिओ सहित शत्रुंजय गिरिए पधार्या. त्यां एक मासतुं अनशन ग्रहण करी प्रांते केवली थइने मुक्तिपद प्रत्ये पाम्या.

त्यार पछी चौद पूर्वने जाणनार शुक्र आचार्ये विहार करतां करतां अन्यदा सेलकपुरना उद्यानमां समवसर्या. ते वात जाणीने सेलक राजा पांचसो मंत्री सहित तेमने वांदवा गयो. गुरुने नमी धर्मोपदेश सांभळीने सेलक राजा वैराग्य पामी पोताने घेर गयो. त्यां पोतानी राणी साथे बेसीने पांचसो मंत्रीने तेणे कहुं के “हे प्रधानो ! हुं समस्त पापने नाश करनारी ब्रह्मज्या लेवानो छुं, तमे थुं करशो ?” तेओ बोल्या-“हे स्वामिन् ! अमे पण सर्वे संयमना सुखनी इच्छावाळा छीए तेथी तमारी साथे व्रत ग्रहण करथुं.” त्यारे राजाए कहुं के-“जो एम छे तो तमे पोतपोताने घेर जइ पोतपोताना पुत्रने गृहनो कार्यभार सोंपीने हजार पुरुषोथी वहन थाय तेवी शिबिका उपर आरूढ थइ अही जलदीथी आवो.” तेओने ए प्रमाणे कहीने राजाए पोताना मंडुक कुमारने राज्याभिषेक कर्यो. पछी मंडुक राजाए जेनो निष्क्रमणोत्सव कर्यो छे एवा राजाए पांचसो मंत्री सहित शुक्र आचार्यनी पासे आवीने त्रिविधे त्रिविधे सर्वे सावद्य योगतुं प्रत्याख्यान कर्युं.

अनुक्रमे सेलक मुनिने चार अंगने धारण करनार थयेला जाणीने शुक्र सूरिए तेने सूरिपद उपर ; स्थापन कर्यो. पछी शुक्र-सूरि चिरकाळ विहार करीने हजार मुनिओ सहित शत्रुंजयगिरिएर गया. त्या एक मासतुं अनशन करीने मोक्षपद पाम्या.

श्री सेलकाचार्यनुं शरीर लुखुं, सुकुं, तुच्छ अने काळातिक्रांत भोजन करवाथी क्रंदु. (खरज), दाह तथा प्रीत ज्वरना व्याधिथी व्याप्त थयुं. तेओ विहार करतां करतां सेलकपुरे गया. त्यां तेनो पुत्र मंडुक राजा तेमने वांदवा आव्यो. धर्मदेशना सांभळीने तेणे श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो. पछी आचार्यनो देह शुष्क

व्याख्यान २२४ मुं-पठवाइ थया छंतां पोताना आत्माने तारे छे ते धन्य छे. (८३)

तथा व्याधिग्रस्त जाणीने तेणे कष्टं के-“ हे गुरु ! मारी यानशाळाभां निवास करों. ” एटले सूरि पांचसो शिष्यां सहित त्यां रह्या. पछी मंडुक राजाए गुरुनी आज्ञा लइने बैच बोलाव्यो; तेणे औपध करवा मांडव्युं. परंतु रोगना मूल उच्छेदनने माटे तेणे मद्यपान कराव्युं, तेथी सूरि नीरोगी थया; परंतु रसलोलुप थइ गया. कष्टं छे के “अभक्ष्य एवा मद्य पानादिक वडे साधु मूर्च्छित. गृद्ध, उसन्न विहारी, पासव्यो, कुशिलीओ. प्रमादी अने संसक्तो थइ जाय छे. ” गुरुनी एवी स्थिति जाइने एक पंथक विना वीजा चारसो नवाणुं साधुओए विचार कयों के “गुरु तो प्रमादी अने एक स्थाननिवासी थइ गया छे, तेथी आपणे गुरुनी आज्ञा लइने विहार करीए. ” आम विचारिने तेओए आज्ञा लइने त्यांथी विहार कयों. मात्र एक पंथक मुनि तेमनी वैयावच करवा रह्या.

अन्यदा चातुर्मासनी चतुर्दशीने दिवसे सूरि अत्यंत मद्यपान करीने सुता हता. ते वखते पंथक मुनि देवसी भक्तिक्रमण करीने कार्तिक चोमासीना स्वामणा स्वामवा माटे निद्रा पामेला गुरुना पादमां मस्तक राखीने “अप्पुठिओहं” इत्यादि बोल्वा लाग्या. ते शब्द सांभळवाथी तथा पोताना पगने स्पर्श थवाथी गुरुनी निंदानां भंग थयो तेथी “ मने कोण जगाडे छे? ” एम बोल्तां गुरु उळ्या. त्यारे पंथक विनयथी नम्र थइनेबोल्या-“हे स्वाभिन् ! मने धिक्कार छे के चातुर्मासीना स्वामणा माटे में आपने जगाड्या. माटे मारो अपराध क्षमा करो.” आ प्रमाणेना तेना विनय भरेला वाक्यथी लज्जा पामीने सेलकाचार्य तेनी अनुमोदनां करवा लाग्या, अने प्रमादमां आसक थयेला पोतानी अनेक प्रकारे निंदा करवा लाग्या-“अरेरे ! में रसमां गृद्ध थइने चारित्ररत्नने मलिन कर्युं; आ शिष्यने धन्य छे के तेणे मने बाह्यथी तथा अभ्यंतरथी एम वचने प्रकारे जांशत कयों. अहो ! हुं कयां अने आ शिष्य कयां ? मारामां अने तेनामां घणुं अंतर छे. मारो गुरु तो खरेखरो एज छें, केमके ते पंथके मने रस्ता उपर आण्यो, माटे तेणे “पंथक” एटले “मार्ग देखाडनार” एतुं पोतानुं नाम सार्थक कर्युं. वळी नहीं वांदवा योग्य एवा मने द्वादशावर्त्त वंदन पूर्वक वंदना करी अने मारा दोष जाणतां छतां तेणे गुप्त राख्या. ” इत्यादि तेनी प्रशंसा करीने सूरिए विचार्युं के-“ कांले मंडुक राजांनी राजा लइ अहींथी विहार करीने फरीथी निर्मळ संयमने पाळुं.” पछी ते प्रमाणे करीने आलोचनवडे पोताना आत्मानी शुद्धि करी सेलक गुरु घणा भव्य प्राणीओने बोध पमाडी छेवट पांचसो मुनि सहित सिद्धाचळ उपर पधार्या. त्यां एक मासनुं अनशन करीने मासने अंत परमानंदपदने पाम्या.

(૮૪) उपदेशप्रासाद भाषान्तर-भाग ४ श्लो-स्थंभ १५ मो.

“ आचारयी भ्रष्ट धयेला एवा गुरुने पण तज्या विना क्षामणादि विधिना मिपयी पंथक साधुए तेने मार्ग पर आप्या, अने छंवट ते सेलक मरि मिद्धाचञ्च उपर सिद्धिपदने पाम्या. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पचदशमस्लंभस्य
चतुर्विंशत्यधिकद्विंशततमः प्रबंधः ॥ २२४ ॥

व्याख्यान २२५ मुं.

कार्तिकी पूर्णिमानुं महात्म्य.

यः कुर्यात् कार्तिकीं शकामत्रार्हध्यानतत्परः ।

स भुक्त्वा सर्वसौख्यानि, निर्द्वैतिं लभते ततः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे माणस अहीं (सिद्धाद्रि उपर) जिनेश्वरना ध्यानमां तत्पर थइने कार्तिकी पुनम करे, ते आ लोकमां सर्व सुख भोगवीने पछी मोक्षसुखने पामे छे.”

एकेनाप्युपवासेन कार्तिक्या विमलाचले ।

ऋषिसत्रीवालहत्यादि पातकान्मुच्यते जनः ॥ २ ॥

भावार्थ—“ शत्रुंजय गिरि उपर कार्तिकी पुनमने दिवसे मात्र एक उपवास करवाथी माणस ऋषिहत्या, स्त्रीहत्या अने वालहत्या विगेरे पापोथी मुक्त थाय छे. ” ते उपर दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

द्राविड वालिखिल कथा.

ऋषभदेवनो पुत्र द्राविड नामे हतो. तेने द्राविड अने वालिखिल नामना बे पुत्रो थाया हता. एकदा द्राविडने मिथिलानुं राज्य अने वालिखिलने

लाख गामो आपीने द्राविडे प्रभु पासे दीक्षा ग्रहण करी. अन्यदा द्राविड पोताना नाना भाइने अधिक संपत्तिवाळो जोइने तेनी उन्नति नहीं सहन थवार्थी तेना पर द्वेष करवा लाग्यो, वालिखिल्ल पण ते वृत्तांत जाणीने मोटा भाइ पर द्वेष धरवा लाग्यो. ए रीते पररपर द्वेष थवार्थी तेंओ एक बी जाना राज्य ग्रहण करवामां उत्सुक थया, अने परस्परना छळ जोवा लाग्या. तेवामां एक वखत वालिखिल्ल द्राविडना नगरमां आवतो हतो, त्यारे द्राविडे तेने नगरमां आवतो अटकाव्यो. तेथी वालिखिल्लने क्रोध चड्यो एटले तेणें युद्ध करवा माटे पोतानुं सैन्य एकडुं कर्युं. द्राविड पण युद्धमाटे तैयार थइ गयो. बने जण सामसामा आव्या. वच्चे पांच योजन युद्धभूमि राखीने वने जणाए सेनानां पडाव नांख्यो. बनेना सैन्यमां दश दश लाख हाथी, घोडा अने रथो हता, तथा दश दश क्रोड पत्ति हता पछी निश्चय करेला दिवसे युद्ध शरु कर्युं. हाथीवाळा हाथीवाळा साथे अने पत्ति पत्ति साथे एवी रीते समान युद्ध थवा लाग्युं. आ प्रमाणे निरंतर युद्ध करतां सात मास व्यतीत थइ गया. तेमां एकंदर दश क्रोड सुभटोनो नाश थयो. तेवामां वर्षां ऋतु आववार्थी युद्ध बंध राखीने घास अने पांढवांनीं झुंपडीओ करीने त्यांज रखा.

अनुक्रमे वर्षां ऋतु व्यतीत थयो अने सर्व धान्य तथा औषधिओ पाकी गइ. ते वखते द्राविड पोताना परिवार सहित वननी समृद्धि (शोभा) जोवा माटे नीकळ्यो. आगळ चालतां पोताना विमलमति नामना प्रधाननी प्रेरणाथी कोइ तापसना आश्रममां गयो. त्यां जटा रूपी मुकुटथी मुशोभित, वल्कल वल्हने धारण करनार अने पर्यकासने वेठेला सुचल्गु नामना कुलपतिने दीठा. तेनी फरता घणा तापसो वेठेला हता; अने तेनी आकृति शांत तथा दयाळु जणाती हती. एवा कुलपतिने जोइने द्राविड राजाए तेने प्रणाम कर्यां. मुनिए पण ध्यान तजी दइ राजाने आशीर्वादानां वचनोवडे हांपित कर्यां. पछी कुलपति अनुग्रहनी बुद्धिथी धर्मदेशना आपवा लाग्या—“ हे राजन् ! आ संसार रूपी सागर अनंत दुःख रूपी जळथी भरेलो छे, काम क्रोधादिक मकरना समूहथी ते अति भयंकर छे. तेमां आखा जगतने गळी जवामां लालचु एवो लोभ रूपी वडवानळ रहेलो छे, अने तेमां रहेला विषयो रूपी आवर्तमां निमग्न थयेला सुर, असुर अने राजाओ विगेरे कोइपण प्रकारे तेमांथी नीकळी शकता नथी. आ संसारमां जे राज्य पामवुं ते अंते नरकने आपनारुंज छे, माटे हे राजन् ! तने एवा नरकरूपी अनर्थने आपनारा राज्यना लोभथी भाइनी साथे महा अनर्थकारी युद्ध करवुं योग्य नथी. जेओ एक खंड मात्र पृथ्वीना लोभथी बंधु विगेरेनो नाश करे छे ते अनंत

हुश्रो पाये छे, माटे तमारे श्रीऋषभप्रभुना पौत्रोने आवो केश करवो योग्य नथी.”

आ प्रभाणेना कुलपतिना वचनो सांभळीने द्राविड राजा बोल्यो के—“ हे भगवन्! पूर्वे भरत तथा बाहुबळी विगोरेण पण ते कारणने लीथे परस्पर युद्ध कर्यो हता, तो अमारो शो दोष !” मुनि बोल्यो के—“ हे राजा ! भरते पूर्वे जन्ममां साधुओने आहार देवानी भक्तिए करीने चक्रवर्तिपणुं उपार्जन कर्युं हतुं, अने बाहुबळीए साधुओनी वैपावच करीने बाहुनुं बळ उपार्जन कर्युं हतुं. बन्ने पोतपोताना शुभ कर्मनु फळ पाम्या हता. भरत चक्रीए तो चक्ररत्न आयुधशाळामां न पेसवाथी युद्ध कर्युं अने बाहुबळीए एवो विचार कर्यो के—“पिताए मने राज्य आप्युं छे, ते भरत लइ लेवाने इच्छे छे, तो थुं हुं निबळ छुं के आपी दउं? अर्थात तेनी आज्ञा स्विकारुं ? हुं तो तातना चरणकमळ शिवाय बीजाने नमीश नहीं.” इत्यादि कारणथी, तेमनुं युद्ध थयुं हतुं. तेम छतां पण देवताओना कहेवाथी ते बन्ने बोध पाम्या हता, अने तेमणे पोताना आत्माने तायी हता. माटे हे राजन् ! तेवा पुरुषसिंहोनी स्पर्धा तमारे करवी योग्य नथी. ”

आ प्रभाणेना कुलपतिना वचनो सांभळीने द्राविड राजा लज्जित थयो, अने पश्चात्ताप करवा लाग्यो. ते बोल्यो के—“ हे मुनि ! में मूर्खाए अज्ञानताथी मारा काकानी समानता ग्रहण करी; परंतु-काच चितामणिना प्रभावने कदिपण पामी शकतो ज नथी. आपे मने घोर नरकर्मा पढतो बचाव्यो; हवे मारां विवेकरुपी नेत्र उघड्यां.” आ प्रभाणे बोल्लीने ते जाते पोताना नाना भाइने स्वभाववा चाल्यो. वालिखिल्ल पण मोटा भाइने सन्मुख आवतो जोइने पोतेज तेनी सामे गयो, अने तेना पगमां पड्यो, एटले द्राविडे तेने उभो करी स्नेह पूर्वक आलिगन कर्युं. वालिखिल्ल बोल्यो—“ हे भाइ ! तमे मारा ज्येष्ठ बंधु छो, माटे मारुं राज्य ग्रहण करो.” द्राविड पण गद्गद् कंठे बोल्यो—“ हे भाइ ! राज्यथी शुं ! आ संसारना कामभोग अनित्य छे; हुं गतिमां पढता प्राणीओने धर्म विना बीजुं काइ पण शरण-भूत नथी, माटे मारे तो व्रत अंगीकार करवुं छे, तेथी तने स्वभाववा आव्यो छुं.” नानो भाइ बोल्यो—“ हे भाइ ! जो तमे सर्व प्रकारे श्रेय करनार व्रतने आदरवा इच्छे छो, तो मारे पण तेज अंगीकार करवुं छे.” एम कही बन्ने जणाए पोत-पोताना पुत्रने राज्य सांपी पोतपोताना मंत्रीओ सहित दश क्रोड पुरुषो साथे तेज तापस पासे जइ तापस व्रत ग्रहण कर्युं, ते सर्वे कंदमूळनो आहार करती,

संगजळमां स्नान करता, अने अल्प कपाय तथा अल्प निद्रावाळा धडने जप-
माळा वढे श्री युगादीश प्रभुतुं, स्मरण करता तथा परस्पर धर्मकथा करता हाता.
ए प्रमाणे तेमणे एक लाख वर्ष त्यांज निर्गमन कर्यां.

एकदा नमिबिनामि नामना विद्याधर राजार्षिणा बे प्रतिशिष्यो आकाश
मार्गे त्यां आव्या. तेमने ते सर्वे तापसोए वांदीने पृच्छुं के-“ तमे क्यां ज्ञाओ
छो ? ” त्यारे ते वने मुनिओ तेमने धर्मलाभनी आशिष् आपीने बोल्या के-
“ अमे पुंडरीक गिरिनी यात्रा करवा जइए छीए. ” तापसोए पृच्छुं के-“ ते
गिरितुं महात्म्य केवुं छे ? ” मुनिए जवाब आप्यो के-

अनंता मुक्तिमासेदुरत्र तीर्थप्रभावतः ।

सेत्स्यंति बहवोऽप्यत्र शुद्धचारित्रभूषिताः ॥ १ ॥

भावार्थ-“ अहीं (सिद्धाचळ उपर), तीर्थेना प्रभावथी शुद्ध चारित्रभी
शोभता एवा अनंत जीवो मुक्ति गया छे, अने हजु पण घणा जीवो अहीं सिद्धि
पदने पामशे. ”

आ प्रमाणे लाख वर्ष सुधी, कहीए तोपण ते तीर्थेना महिमानो पार आते
तेम नथी. ते तीर्थेमां नमिबिनामि नामना मुनींद्र बे क्रोड मुनिओ सहित पुंडरीक
गणधरनी जेम फाल्गुन शुदी दशमीने दिवसे मोक्षे गया छे. पूर्वे श्रीमान अनंत
ज्ञानगुणना भंडार श्रीऋषभदेवना गणधरो विगेरे केवळीनां वचनथी अमे सांभळ्युं
छे के-“ आगामि काळे आ तीर्थे घणा उत्तम पुरुषो सिद्धिपदने पामशे. श्री
रामचंद्र राजार्षिं त्रण क्रोड मुनि सहित सिद्धिने पामशे, एकाणुं लाख मुनिओ
सहित नारदजी मुक्ति पामशे, साडा आठ क्रोड मुनिओ सहित सांभ अने प्रद्युम्न
सिद्धिने पामशे, वीश क्रोड मुनि सहित पांडवो सिद्धि पामशे, धावचापुत्र तथा
शुक आचार्य विगेरे हजार हजार साधुओ सहित मुक्ति पामशे, पांचसो साधु
सहित सेलक राजार्षि सिद्धिने पामशे तथा श्रीऋषभदेव स्वामीना शासनमां पण
असंख्य कोटी लक्ष साधुओ मुक्तिपदने पामशे. तेथी केवळज्ञानी पण ए तीर्थेना
महिमानुं वर्णन करवाने शक्तिमान नथी. ” इत्यादि महात्म्य सांभळीने ते सर्वे
तापसो पुंडरीक तीर्थेनी यात्रा करवा उत्सुक थया. एदळे ते मुनिनी साथे ते तरफ
भूमिमागे प्रयाण कर्युं. मार्गमां ते विद्याधर मुनिना उपदेशथी ते सर्वे तापसोए

मिथ्यात्वनी क्रियाओ छोडी दइ लोच करीने साधुधर्म अंगीकार कर्यो. अनुक्रमे दूरथी सिद्धाचळने दृष्टिवडे जोइने तेमने अत्यंत हर्ष उत्पन्न थयो. पछी त्यां पहाँची, उपर चडीने श्री भरतचक्रीना बनावेला चैत्योमां युगादीश प्रभुने तेओ भक्ति पूर्वक नम्या. त्यार पछी मासक्षपणने अंते ते विद्याधर मुनिओए तेमने कळुं के-“ हे मुनिओ ! तमारा अनंत काळथी संचय करेलां पापकर्मो आ हीर्थनी सेवावडे क्षय पामशे, माटे तमारे अहीज तपसंयममां तत्पर थइने रहेवुं. ” एम कहीने ते बन्ने मुनि त्यांथी अन्यत्र विहार करी गया.

पछी ते द्राविड, वालिखिल्ल विगेरे दश क्रोड साधुओ त्यांज रहीने तप करवा लाग्या. अनुक्रमे एक महिनानी संलेखना करीने ते सर्वे केवळज्ञान पामी मोक्षे गया. तेमना पुत्रोए त्यां आवी तेमना निर्वाणस्थाने प्रासादो कराव्या. श्रीभरतेशना निर्वाणथी पूर्व कोटी वर्षो गया पछी द्राविड विगेरे मुनिओतुं निर्वाण थयुं. काळना क्रमे करीने आ वृत्तांत नहीं जाणनारा मिथ्यात्वो कार्तिकी पुनमने दिवसे मिथ्यामोहथी शत्रुंजयने छोडीने बीजा सेंकडो क्षुद्र तीर्थोमां भरके छे.

“ जेओ संघ सहित श्रीसिद्धाचळ उपर जइने कार्तिक तथा चैत्र मासनी पुणिंयाने दिवसे आदर पूर्वक दान तथा तप विगेरे करे छे तेओ मोक्षसुखने भोगवनार थाय छे.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
पंचविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२५ ॥

श्रीउपदेश प्रासाद.

स्थंभ १६ मो.

व्याख्यान २२६ मुं,

छ लेश्यानुं स्वरूप.

कीर्तिधरमुनीन्द्रेण, प्रियंकरनृपं प्रति ।

लेश्यास्वरूपमाख्यातं तच्छृत्वासौ शुभां दधौ ॥ १ ॥

भावार्थ—“ कीर्तिधर मुनींद्रि प्रियंकर राजाने लेश्यानुं स्वरूप कही वताव्युं छे ते सांभळीने तेमांनी शुभ लेश्या तेणे धारण करी.”

प्रियंकर राजानी कथा.

अक्षपुर नामना नगरमां अरिदमन नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने प्रियंकर नामे पुत्र हतो. एक दिवस दिग्यात्रा करीने विजय पामेलो राजा घणो काळ व्यतीत थयेलो होवार्थी प्रियाना दर्शन माटे अति उत्सुक थयो. तेथी पोतानी सेनाने पण पाछळ मूकीने एकलोज त्वराथी पोताना नगरमां आव्यो. ते वखत पोतानुं नगर ध्वज, तोरण विभेरेथी शोभित जोइने आश्चर्य पामतो ते राज-महेल पासे गयो. त्यां पण पोतानी कांताने सर्व अलंकारथी शोभित अने सत्कार करवा माटे तैयार थइने उभेली जोइ राजाए तेने पूछ्युं के—“ हे प्रिया ! मारा आगमनना समाचार तमने कोणे कख्या ?” तेणीए कहुं के—“ कीर्तिधर नामना मुनिराजे आपना एकाकी आववाना खबर आप्या हता, तेथी हुं आपनी सन्मुख आववा तैयार थइने उभी लुं.” पछी अरिदमन राजाए ते मुनिराजने बोलावीने पूछ्युं के—“ जो तमे ज्ञानी हो तो मारा मननुं चिंतित कहो ! ” त्यारे मुनिए कहुं के—“ हे राजन् ! तमे तमारा मरण विषे चिंतवन कर्युं छे.” राजाए पूछ्युं के—“ हे साधु ! मारुं मृत्यु क्यारे थशे ?” मुनि बोल्या के—“ आजथी सातमे दिवसे विजळीनो पात थवाथी तमारुं मृत्यु थशे; अने मरीने अशुचिमां बेइंद्रिय कीडा रूपे उत्पन्न थशो.” एम कहीने मुनिराज पोताने उपाश्रये गया. राजा आ वृत्तांत सांभळीने आकुळव्याकुळ थयो, अने पोताना पुत्र प्रियंकरने बोलावीने कहुं के—

“ हे वत्स ! जो हुं अशुचिमां कीडो थाउं तो तारे मने मारी नांखवो. ” प्रियंकरे ते वात अंगीकार करी. राजा सातमे दिवसे पुत्र, स्त्री अने राज्यादिकनी तीव्र मूर्छांथी मरीने अशुचिमां कीडा रूपे उत्पन्न थयो, ते वखते प्रियंकरे तेने मारवा मांड्यो, पण ते मरवा खुशी थयो नहीं. तेथी प्रियंकरे मुनिने पूछ्युं के-“हे मुनिराज ! थुं आ मारो पिता छे के जे दुःखी छतां पण मरणने इच्छतो नथी ?” त्यारे साधु बोलया के—

अमेध्यमध्ये कीटस्य सुरेन्द्रस्य सुरालये ।

समाना जीविताकांक्षा तुल्यं मृत्युभयं द्वयोः ॥ १ ॥

भावार्थः—“विष्टामां रहेला कीडाने तथा स्वर्गमां रहेला इंद्रने जीववानी आकांक्षा सरस्वीज होय छे; अने ते बच्चेने मृत्युनुं भय पण समानज होय छे.”

आ प्रमाणे सांभळीने प्रियंकर राजाए गुरुने कहुं के—“ हे स्वामी ! कोइ वखत न जोएलुं, न सांभळेलुं अने न इच्छेलुं एवुं परभवमां गमन सर्व जीवो पाभे छे, जेम मारा पिता कीडानी भव पाभ्या; तो तेवी गतिमां आत्मा शा हेतुवडे जतो हसे ?” गुरुए कहुं के—“ जीवोने जेवी लेश्याना परिणाम होय छे तेवी गति तेने प्राप्त थाय छे.” राजाए पूछ्युं के—“ हे स्वामी ! लेश्या केटला प्रकारनी छे ?” त्यारे गुरुए छ लेश्यानुं स्वरूप कहुं के—“ हे राजा ! आत्माना परिणामविशेषे करीने लेश्याओ छ प्रकारनी छे. ”

अतिरौद्रः सदा क्रोधी. मत्सरी धर्मवर्जितः ।

निर्दयो वैरसंयुक्तः, कृष्णलेश्याधिको नरः ॥ १ ॥

भावार्थः—“ जे माणस महा रौद्रध्यानी होय, सदा क्रोधी होय, सर्व उपर द्वेषी होय, धर्मथी वर्जित होय, निर्दय होय अने निरंतर वैर राखनारो होय तेने विशेषे करीने कृष्ण लेश्यावाळो जाणवो.”

अलसो मंदबुद्धिश्च, स्त्रीलुब्धः परवंचकः ।

कातरश्च सदा मानी, नीललेश्याधिको भवेत् ॥ १ ॥

भावार्थः—“ नील लेश्यावाळो जीव आळसु, मंदबुद्धि, स्त्रीमां लुब्ध, परने छेतरनार, वीक्षण अने निरंतर अभिमानी होय छे. ”

शोकाकुलः सदा रुष्टः, परनिंदात्मशंसकः ।

संग्रामे दारुणो दुःस्थः, कापोत्तक उदाहृतः ॥ ३ ॥

भावार्थ—“निरंतर शोकमां मग्न रहेनार, सदा रोषवाळो, परनी निंदा करनार, आत्मप्रशंसा करनार, रणसग्राममां भयंकर अने दुःखी अवस्थावाळो माणसनी कापोत लेश्या कहेली छे.”

विद्वान् करुणायुक्तः, कार्याकार्यविचारकः ।

लाभालाभे सदा प्रीतः, पीतलेश्याधिको नरः ॥ ४ ॥

भावार्थ—“ विद्वान्, करुणावान्, कार्याकार्यनो विचार करनार अने लाभमां के अलाभमां सदा आनंदी-एवा माणसने पीत लेश्या अधिक होय छे.”

क्षमावान् निरतत्यागी, देवाचनरतो यमी ।

शुचीभूतः सदानंदः, पद्मलेश्याधिको भवेत् ॥ ५ ॥

भावार्थ—“ क्षमायुक्त, निरंतर त्यागवृत्तिवाळो, देवपूजामां तत्पर, यमने धारण करनार, पवित्र अने सदा आनंदमां मग्न-एवो मनुष्य पद्म लेश्यावाळो होय छे.”

रागद्वेषविनिर्मुक्तः, शोकनिंदाविवर्जितः ।

परात्मभावसंपन्नः, शुक्ललेश्यो भवेन्नरः ॥ ६ ॥

भावार्थ—“ रागद्वेषधी मुक्त, शोक अने निंदाधी रहित तथा परमात्म भावने पामेलो मनुष्य शुक्ल लेश्यावाळो कहेवाय छे.”

आ छ लेश्यामां प्रथमनी त्रण लेश्याओ अशुभ छे, अने बीजी त्रण शुभ छे. ते छएनु विस्तारधी स्वरूप जणाववा माटे जांबु खानारा तथा गाम भांगनारा छ छ पुरुषनां दृष्टांत छे. ते आप्रमाणे—

कोइ अरण्यमां धुधाधी कृश थयेला छ पुरुषोए पाकेलां अने रसवाळां जांबुना भारधी जेनी सर्व शाखाओ नमी गइ छे एवुं कल्प वृक्षना जेवुं एक जांबुनुं वृक्ष जोयुं. ते जोइने सर्वे हर्षित थइने बोलया के—“ अहो ! खरे अवसरे आ वृक्ष आपणा जोवामां आव्युं छे, माटे हवे स्वेच्छाए तेनां फळ खाइने आपणे धुधानो नाश करीए.” पछी तेमां एक क्लिष्ट परिणामवाळो हतो ते बोलयो के—“ आ दुरारोह वृक्ष उपर चढवाधी जीवुं पण जोखम थाय तेवुं छे, माटे तीक्ष्ण कुहाडानी धारवडे मूळमांथी कापी नाखी तेने आडो पाडी दइए अने पछी निरांते तेनां समग्र फळो खाइए.” आवा परिणाम पुरुषने कृष्ण लेश्याधीज थाय

छे. (१). पछी बीजो तेना करतां कांडक कोमळ हृदयवाळो वोल्यो के-“आवां मोटा वृक्षने कापवाथी आपणने शुं वधारे लाभ छे ? मात्र एक मोटी शाखा तोडी पाडीने तेनी उपर रहेलां फळो खाइए ” आ पुरुष नील लेख्याना परिणामवाळो जाणवो. (२). पछी त्रीजो वोल्यो के-“ एवडी मोटी शाखाने कापवाथी शुं ? मात्र तेनी एक प्रशाखानेज कापीए.” आ पुरुष कापोत लेख्या वाळो जाणवो. (३). पछी चौथो वोल्यो के-“ ते विचारी नानी शाखाने कापवाथी शुं विशेष लाभ छे ? मात्र तेना गुच्छा तोडवाथीज आपणुं कार्य सिद्ध थशे.” आ माणस तेजो लेख्यावाळो जाणवो. (४). पछी पांचमो वोल्यो के-“ गुच्छा तोडवाथी पण शुं ? मात्र पाकेलां अने भक्षण करवा लायक जोइए तेठलां फळोनेज तोडीए ” आ पुरुष पत्रलेख्यावाळो जाणवो. (५). हवे छट्टो वोल्यो के-“ फळो तोडवाथी पण शुं ? आपणने जेठलां फळोनी जरूर छे तेठलां तो आ वृक्षनी नीचे पढेलांज मळी शके तेम छे, तो तेनाथीज प्राणनो निर्वाह करवो ते श्रेष्ठ छे. माटे आ वृक्षने कापी नांखवा विगेरेना विचारो गा माटे करवा जोइए ? ” आ छेल्लो शुळ लेख्याना परिणामवाळो जाणवो. (६).

धाड पाडनार छ पुरुषनुं दृष्टांत.

धन धान्यादिकमां लुब्ध थयेला चोरोना छ अधिपतिओए एकत्र धइने एक गाममां धाडूं पाडचुं. ते समये तेमाथी एक जण वोल्यो के-“ आ गाममां मनुष्य, पशु, पुरुष, स्त्री, बाळक, वृद्ध विगेरे जे कोइ नजरे पडे ते सर्वे मारी नांखवा.” आ प्रमाणे कृष्ण लेख्याना स्वभाववाळानुं वाक्य सांभळीने बीजो नील लेख्यावाळो वोल्यो के-“ मात्र मनुष्यनेज मारवा, पशुओने मारवाथी आपणने शुं फळ छे ? ” त्यारे त्रीजो कापोत लेख्यावाळो वोल्यो के-“ स्त्रीओने शा माटे मारवी जोइए ? मात्र पुरुषोनेज मारवा.” त्यारे चौथो तेजो लेख्यावाळो वोल्यो के-“ पुरुषमां पण शस्त्ररहितने मारवानुं शुं काम ? मात्र शस्त्रधारीनेज मारवा ” ते सांभळी पांचमो पत्र लेख्यावाळो वोल्यो के-“ शस्त्रधारीमां पण जेओ आपणी सामा पुद्द करवा आवे तेनेज मारवा. बीजा निरपराधीने शामाटे मारवा जोइए ? ” छेवटे छट्टो शुळ लेख्यावाळो वोल्यो के-“ अहो ! तमारो केवो सोटो विचार छे ? एक तो द्रव्यनुं हरण करवा आव्या छो, अने वळी विचारा प्राणीओने मारवा चाहो छो; माटे जो तमे द्रव्य लेवा आव्या छो तो भले द्रव्य ल्यो, परंतु तेमना प्राणनुं तो रक्षण करो.”

आ प्रमाणेनी छ लेख्यावाळा जीवो दरिने जुदी जुदी गतिने पामे छे. कहां छे के-

किण्हाए जाइ नरये, नीलाण थावरो नरो होइ ।

कापोताए तिरियं, पीताए माणुसो होइ ॥ १ ॥

पम्माए देवलोयं, सुक्काए जाइ सासयं ठणं ।

इय लेसाण वियारो, णायव्वो भव्वजीवेहिं ॥ २ ॥

भावार्थ—“ कृष्ण लेश्यावाळो नरकगति पामे छे, नील लेश्यावाळो थावरपणं पामे छे, कापोत लेश्यावाळो तिरियं थाय छे, पीत लेश्यावाळो मनुष्य-गति पामे छे, पञ्च लेश्यावाळो देवलोकमां जाय छे अने शुक्ल लेश्यावाळो जीव शाश्वत स्थान पामे छे. आ प्रमाणे भव्य जीवोए लेख्यानां विचार जाणवो.”

गुरुना मुखयी उपर प्रमाणे लेख्यातुं स्वरूप जाणीने प्रियंकर राजा मतिवोध पाम्यो, अने निरंतर शुभ लेश्यामां वर्ती श्रावकधर्मने अंगीकार करी अंते सद्गति पाम्यो.

“ कापोत लेख्याना परिणामवाळ अरिदमन राजानी कथा सांभळीने तेमज तेनी कीडा तरिकेनी उत्पत्ति आप्तना मुखयी जाणीने प्रियंकर राजा भला धर्मने आपवावाळी शुभ लेख्यावाळो थयो.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशमासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
षट्त्रिंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२६ ॥

व्याख्यान २२७ मुं.

अविमृश्य कारिता.

अविमृष्य कृतं कार्यं, पश्चात्तापाय जायते ।

अत्राम्रतरुच्छेदाद्या, दृष्टांताः खचिता बुधैः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ कोइ पण कार्यं विचार कर्पा विना करवायी पश्चातापने

माटेज थाय छे. ते उपर आम्र वृक्षना छेद करनार विगेरेना दृष्टांत पंडितोए कहे-
लां छे.” ते आ प्रमाणे—

पाटलीपुर नामना नगरमां निवास करनार धनदत्त नामना श्रेष्ठी वेपार माटे वहाणमां वेसी दरीआ रस्ते चाल्यो. अनुकूल पवनने लीधे त्वराधी वहाण चाल्युं, अने मध्य समुद्रमां आव्युं, तंटलामां श्रेष्ठीए आकाश-
मार्गे चाल्या आवता एक उत्तम पोपटने जोयो. ते पोपटना मुखमां एक आम्रफळ हतुं श्रमित थइ जवाधी तेने समुद्रमां पडतो जांइने श्रेष्ठीए तेनी नीचे एक वख लांनु करावीने खलासीओ पासे तेने झीलावी लीयो, अने पोतानी पासे मंगावी तेने पाणी तथा पवन नाखवावडे स्वस्थ कर्यो. त्यार पछी श्रेष्ठीए तेने बोलाव्यो, एटले ते मुखमांथी आम्र फळने नीचे मूकीने मनुष्यवाणीथी बोल्यो के—“ हे सार्थना अधिपति श्रेष्ठी ! तमे सर्व प्रकारना उपकारमां श्रेष्ठ एवो जीवितदान रूपी उपकार मारापर करीने मने जीवाड्यो छे, एटलुंज नहीं पण मारा अंध अने वृद्ध मातपिताने पण तमे जीवाड्या छे. तो आवा मोटा उपकार करनारा तमोने हुं केवी जातनो प्रतिउपकार करुं ? तो पण में आणेहुं आ आम्रफळ तमे स्वीकारो.” श्रेष्ठीए कहुं के—“ आ फळ तारुं भक्ष छे ने तारे खावा लायक छे, माटे तुंज खा, अने बीजुं पण साकर, द्राक्ष विगेरे तने खावा आपु छुं.” त्यारे पोपट बोल्यो के—“ हे श्रेष्ठी ! आ फळनुं वृत्तांत सांभळो. विंध्याटवीमां एक वृक्ष उपर पोपटनुं मिथुन वसे छे तेनो हुं पुत्र छुं .ते मारां मात-
पिता अनुक्रमे वृद्धपणाथी जराक्रांत थवाने लीधे आंखे जोइ शकता नथी तेथी हुंज तेमने खावानुं लावीने आपुं छुं. ते अरण्यमां एक दिवस बे मुनिराज पधार्यो, तेमणे चो तःफ जोइने एकांत जणायाथी परस्पर आप्रमाणे बात करीके—‘समुद्रना मध्यमां कपि नामना पर्वतना शिखर उपर निरंतर फळनुं एक आम्र वृक्ष छे, तेनुं एक पण फळ एक वार जे भक्षण करे तेना अंगमाथी सर्व व्याधिओ नाश पामे छे, तेमज अकाळ मृत्यु के जराजीर्णपणुं तेने प्राप्त थतुं नथी ’ आ प्रमाणे तेमनुं वाक्य सांभळीने में विचार्युं के—‘ मुनिनुं वाक्य हमेशां सत्य अने हितकरज होय छे, तेथी ते वृक्षनुं फळ लावीने जो मारां मातापिताने आपुं तो तेओ युवाव-
स्थाने पामशे ’ आबो विचार करीने हुं त्यां गयो, अने आ फळ लाव्यो छुं; माटे हे श्रेष्ठी ! आ फळ तमे ग्रहण करो, हुं बीजुं फळ लइ आवीने मारा मावापने आपीश.” पछी श्रेष्ठीए पोपटना आग्रहथी ते फळ लीधुं, अने पोपट त्यांथी आकाशमां उडी गयो.

पछी श्रेष्ठीए विचार्युं के—“जो आ फळ हुं कोइ राजाने आपुं तो तेनाथी

घणा जीवोनो उपकार थशे हुं खाइश तो पण शुं ! अने नहीं खाउं तो पण शुं ! ” एम विचारिने ते आम्र फळ तेणे सारी रीते साचवी राख्युं. पछी केटलेक दिवसे ते वहाण कोइ किनारे पडोच्युं. एटले श्रेष्ठी वहाणमांथी उत्तरीने भेट लइने राजा पासे गयो. राजानी पासे भेट मूकीने पछी ते आम्र फळ पण आप्युं. ते जोइने राजाए विस्मय पूर्वक पूछ्युं के-“ हे श्रेष्ठी ! आ शानुं फळ छे ? ” त्यारे श्रेष्ठीए राजाने ते फळनो समग्र महिमा कळो. तेथी राजा अत्यंत संतुष्ट थयो अने तेनुं सघळुं दाण माफ कर्युं. एटले श्रेष्ठी हर्ष पामीने पोताने स्थानके गयो.

पछी राजाए फळ हाथमां राखीने विचार्युं के-“ आ फळने हुं एकलोज खाइश तो तेथी शुं अधिक गुण थशे ! माटे तेने कांइ सारा क्षेत्रमां ववरावुं तो तेना घणां फळो थशे, अने तेथी छी पुत्रादिक सर्वेने वृक्षावस्थारहित करी सकीश. ” एम विचारिने राजाए कोइ सारा क्षेत्रमां ते बीज ववराव्युं; अनुक्रमे ते आम्र वृक्ष वृद्धि पाम्युं, अने तेने पुष्प फळ विगेरे थयां. त्यारे राजाए तेना रक्षकोने घणुं धन आपीने कळुं के-“ आ वृक्षतुं यत्न पूर्वक रक्षण करवुं. ” आ प्रमाणे राजानुं वचन सांभळीने ते रक्षकां रात्रिदिवस त्यांज रहेवा लाग्या. एक दिवसे दैव योगे रात्रिमां एक फळ पोतानी मेळे तुटीने पृथ्वीपर पड्युं. पछी मातःकाले ते पाकेला फळने पडेळुं जोइने रक्षकोए हर्ष पूर्वक ते लइ तत्काल राजाने आप्युं. ते वखत राजाए विचार्युं के-“ आ नवीन फळ प्रथम कोइ पात्रने आपुं तो ठीक. ” एम धारीने चार वेदना जाणनार कोइ ब्राह्मणने राजाए भक्ति पूर्वक ते फळ आप्युं ब्राह्मण ते फळ खावाथी तत्काळ मृत्यु पाम्यो. ते वृत्तांत सांभळीने राजा अति खेद सहित बोल्यो के-“ अहो ! में धर्मबुद्धिथी ब्रह्महत्या रूप मोडुं पाप कर्युं. खरेखर मने मारवा मांज कोइ शत्रुए प्रपंच करीने ते फळ मोकल्युं हशे. माटे आ विपवृक्ष पोतेज वावेळुं अने प्रयत्नथी पावेळुं छतां शीघ्रताथी छेदी नखावुं ” पछी तेवो हुकम थतांज राजपुरुषोए तीक्ष्ण कुहाडा वडे ते उत्तम वृक्षने मूळ सहित कापीने भूमि पर पाडी दीधुं अने ते समग्र वृक्षने पृथ्वीमां दाटी दीधुं. पछी मरगी (वाइ), कोढ, रक्तपित्तादिक असाध्य व्याधिथी पीडाएला केटलाक लोको जीवितथी खेद पाम्या सत्ता ते वृक्षतुं छेदन सांभळीने त्यां आव्या; अने सुखेथी मरण थाय एवा हेतुथी ते वृक्षना शेष रहेलां सुकां काष्ठ अने कुत्सित पत्रादिक तेमणे खाधां. तेथी ते सर्वे नीरोगी तथा कामदेव समान रूपवाळा थया. तेमने जोइने राजाए विस्मय पामीने रक्षकोने बोलावीने पूछ्युं के-“ तमे मने आप्युं हतुं ते आम्र फळ तोडीने लाव्या हता के पृथ्वीपर पडेळुं लीधुं हतुं ? ” त्यारे

तेओए सत्य वात कही. ते सांभळीने राजाए विचारुं के-“ जळूर ते फळ पृथ्वी-पर पळ्या पळी सर्प विगेरेना विपथी मिश्रित थयुं हशे तेथीज ते उत्तम ब्राह्मणतुं मृत्यु थयुं. परंतु ते वृक्ष तो अमृत समानज हतुं. अरेरे! मे अविचारुं सहसा काम कर्तुं के आवुं उत्तम वृक्ष क्रोधथी उखेडी नांख्युं.” आ प्रमाणे पोताना गुणोने वारंवार संभारीने तेणे जीवतां सुधी अति शोक कर्यो.

“ जेम आ राजाए वगर विचारे कार्य कर्तुं तेम वीजाए करवुं नहीं ” तेवुं आ दृष्टांतुं तात्पर्य छे. अही तेना उपनयनी योजना आ प्रमाणे करवी-“ अत्यंत दुर्लभ आम्रवृक्ष सदृश मनुष्यजन्म पामीने अज्ञान तथा अविरति वढे करीने जे मूढ पुरुष पोतानो मनुष्यभव व्यर्थ गुमावे छे ते वारंवार अत्यंत शोक पांमे छें. कदाचित् देवना सान्निध्यथी तेवा सद्वृक्षनी प्राप्ति तो फरीने थइ शके छे, पण मुग्धपणाथी वृथा गुमावेल मनुष्यभवनी प्राप्ति फरीथी थइ शकती नथी. माटे किंचित्, पण प्रमाद करवो नहीं. हे प्राणी ! जेम पतंगीयुं, भ्रमर, मृग, पक्षी, सर्प, माछळुंअने हाथी विगेरे इंद्रियोना विषयने आधीन थवाथी पोताना प्रमादथीज मृत्यु पांमे छे अने सिंह विगेरे प्राणीओ मांसलुब्धपणाथी पांजरे पडे छे, अने बंधनना दुःख पामीने चिरकाळ पर्यंत शोकजनक दशाने भागवे छे; तेम तुं पण जो प्रमादमां पडीश तो तेवीज दशा.पामीश. हे मूढ जीव ! प्रथम पण पाप करवाथीज दुःखना समूहमां पडेलो छे, अने फरीथी पण पाछो पापज कर्मां करे छे; तेथी महासागरमां डूबतां माथे अने कंठे पथ्थर बांध्या जेवुं करे छे. हे जीव ! तने वारंवार उपदेश आपीए छीए के जो तुं दुःखथी भय पामतो होय, अने सुखनी इच्छा राखतो होय तो एवुं कार्य कर के जेथी तारुं वांछित सिद्ध थाय. तेम करवानो तारो आज अवसर छे. हे जीव ! तुं धन, स्त्री, स्वजन, सुख अने प्राणने पण तजी देजे, पण एक जैनधर्मेने तजीश नहीं. केमके धर्मथीज सर्व संपत्तिओ प्राप्त थाय छे. आ प्रमाणे विचारिने सत्क्रियामां प्रवर्तन करवुं.”

॥ इत्यब्ददिनपरिभितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य

सप्तविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२७ ॥

व्याख्यान २२८ मुं.

सहसा कार्यं न करवा विपे.

सहसा विहितं कर्म, न स्यादायति सौख्यदम् ।

पतत्रिर्हिसकस्यात्र, महीभर्तुर्निदर्शनम् ॥ १ ॥

भावाथ-“साहस काम करवाथी परिणामे सुख मळतुं नथी. ते उपर पनीनी हिंसा करनार राजानुं दृष्टांत छे. ” ते आपमाणे-

आ भरत क्षेत्रमां शत्रुंजय नामे एक राजा हतां. तेनी पासं कोइ एक पुरुषे उत्तम लक्षण वाळो एक अश्व लावीने भेट कथों. तेने जोइने राजाए विचार्युं के-“ आ अश्व शरीरनी शोभाथी प्रशंसा करवा लायक छे, परंतु तेनी गति जोवी जोइए. ” कछुं छे के-

जवो हि सप्तेः परमं विभूषणं

नृपांगनायाः कृशता तपस्विनः ।

द्विजस्य विद्यैव मुनेरपि क्षमा

पराक्रमः शस्त्रबलोपजीविनः ॥ १ ॥

भावार्थ-“ अश्वतुं श्रेष्ठ भूषण गति छे, राजपत्नी तथा तपस्वी पुरुषतुं भूषण कृशणुं छे, ब्राह्मणतुं भूषण विद्याज छे, मुनितुं भूषण क्षमा छे अने शस्त्र-विद्याना ब्रह्मथी आजीविका करनार पुरुषतुं भूषण पराक्रम छे ”

पछी ते राजा घोडापर चढीने अरण्यमां तेने दोढाववा लाग्यो; एटलामां तें पवनवेगी घांढो एवां दोढ्यो के तेतुं सर्व संन्य पाछळ रही गयुं. राजा जेम जेम तेना वेगने रोकवा माटे तेनी वरगा (चोकहुं) खेंचे तेम तेम ते अश्व वधारे वधारे दोढवा लाग्यो. पछी राजाए थाकीने लगाम ढीली मूकी के तरतज ते अश्व उभो रह्यो. तयारे राजाए जाण्युं के आ अश्वने विपरीत शिक्षा (केळवणी) आपी छे. पछी राजाए अश्व परथी उतरने पलाण उ. तायुं तेवामां ते घोडो संधीओ जुटी जवाथी पृथ्वीपर पडीने मरण पाम्यो; राजा धुधा अने नृपाथी पीडा पामतो एकलो ते भयंकर अटवीमां भमवा लाग्यो. भमतां भमतां एक मोटो वट वृक्ष जोईने राजा थाकेलो होवाथी तेनी छायामां जईने वेठो. पछी ते आम तेम जुए. छे तेवामां तेज वृक्षनी एक शा.

स्वामांथी पाणीनां टीपां पडतां तेणे जोयां. राजाए विचारुं के-“ वर्पा काळमां पडेळुं जळ आठळा वखत सुधी शाखाना छिद्रमां भराई रळुं हशे. ते हालमां पडे छे.” एम धारीने पोते तरस्यो होवाथी खाखराना पांदडांनो पडीयो वनावीने तेनी नीचे मूक्यो. थोडी वारे ते पडीयो काळा अने मेला पाणीथी भराई गयो. ते लईने राजा जेवामां पीवा जाय छे तेठलामां कोई पक्षी वृक्षनी शाखा परथी उत्तरी ते जळतुं पात्र राजाना हाथमांथी पाढी नांखीने पाछो वृक्षनी शाखा उपर जइने वेठो. राजाए निराग थइने फरीथी पडीयो मूक्यो. ते भराई गयो. तेने पीवा जाय छे एटले फरीथी पण ते पक्षीए पाढी नाख्यो. त्यारे राजाए क्रोध करीने विचारुं के-“ जो आ दुष्ट पक्षी हवे त्रीजीवार आवशे तो तेने हुं मारी नांखीश.” एम धारीने एक हाथमां चाबुक राखीने बीजा हाथे जळ भरवा माटे पडीयो मूक्यो. ते वखते पक्षीए विचारुं के-“ आ राजा कोपाय-मान थयो छे तेथी हवे जो हुं पडीयो पाढी नांखीश तो जरूर ते मने मारी नांखशे अने जो नहीं पाहुं वो आ झेरी पाणी पीवाथी ते अवश्य मरण पावशे. तेथी मारे मरवुं ते श्रेष्ठ छे पण आ राजा जीवे तो सारुं.” एम विचारिने तेणे त्रीजी वार पण राजाना हाथमांथी पडीयो पाढी नांख्यो एटले कोप पायेला राजाए कोरडाना ग्रहार वडे तरतज ते पक्षीने मारी नांख्यो. पछी राजाए फरीथी पडीयो मूक्यो. ते वखते उपरथी पडतुं जळ आहुं अवळुं पडवा मांड्युं. एटले राजा आश्चर्ये सहित उठीने वृक्षनी शाखा पर चडी जुए छे, तो ते वृक्षना कोटरमां एक अजगरने पडेलो जोयो. तेने जोइने राजाए धारुं के-“ ते जळ नथी, पण आ सुतेला अजगरना मुखमांथी गरळ पडे छे. जो में ते पीधुं होत तो अवश्य मारुं मरण थात. अहो ! ए पक्षीए मने वारंवार झेर पीतां अटकाव्यो, पण में मूर्खाए ते जाण्युं नहीं. अरेरे! परमोपकारी पक्षीने में फोगट मारी नांख्यो.”

आ प्रमाणे राजा पश्चात्ताप करतो हतो. तेवामां तेलुं सैन्य आवी प्हों-च्युं. पछी ते पक्षीने पोताना माणसो पासे उपडावी पोताना नगरमां लावीने चंदनना काष्ठ वडे तेने अग्निसेस्कार कराव्यो, अने तेने जलांजलि आपीने राजा पोताना महेलमां गयो. त्यां शोकातुर थईने वेठो, एटले मंत्री सामंत विगेरेए राजाने पूछ्युं के-“हे नाथ ! आ पक्षीनुं आपे प्रेतकार्य क्युं तेलुं शुं कारण ?” त्यारे राजाए तेणे करेलो महा उपकार कही बताव्यो अने कळुं के-“ ते पक्षीने जीवनपर्यंत हुं भूली शकीश नही.” विचार्या विना कार्य करवाथी जेम ते राजाने पश्चात्ताप थयो, तेवी रीते कोई पण प्राणी विचार विना सहसा कार्य करे तो तेने तेवो पश्चात्ताप थाय.

आ दृष्टान्तनो उपनय आ प्रमाणं छे. चार गतिमां भ्रमण करनार जीव ते राजा समान छे. ते अजरागर (मोक्ष) स्थान आपनार पत्नी समान मनुष्य भवने पामीने अविरति विगेरथी जो मनुष्य भवने वृथा गुमावे छे, तो ते अत्यंत शोकतुं भाजन थाय छे. अथवा पत्नी समान समग्र जीवने उपकार करनार जिन-वाणीने पामीने जे प्राणी मिथ्यात्व रूपी कोरटाथी तेने हणे छे तेने महा भूर्ख जाणवो. कहं छे के-

शिलातलाभे हृदि ते वहन्ति
विशन्ति सिद्धांतरसा न चांतः ।
यदत्र नो जीवदयार्द्रता ते
नो भावनांकुरततिश्च लभ्या ॥ १ ॥

भावार्थ-“हे आत्मा ! पथ्यरना तल सरखा कठोर तारा हृदय उपर सिद्धांत रूपी रस बहे छे, तथापि ते अंदर प्रवेश पागतो नथी; केमके तारा हृद-यमां जीव दया रूपी आर्द्रता नथी, तेथी शुभ भावना रूपी अंकुरनी श्रेणी तेमां उगतीज नथी. ”

जेना हृदयमां जीवदया रूप कोमलता होय छे तेनां हृदयमांज शुभ भाव-नारूप अंकुरनी श्रेणी उत्पन्न थाय छे. तेवी भावना आसन्नसिद्धिं जीवोनेज होय छे, वीजाने होती नथी. वळी सिद्धांतनुं अध्ययन करीने पण जेओ प्रमादने छोडता नथी, तेमनां सर्व अभ्यास व्यर्थ छे. कहं छे के-

अधीतिनोऽर्चादिकृते जिनागमः
प्रमादिनो दुर्गतिपातिनो मुधा ।
ज्योतिर्विमूढस्य हि दीपपातिनो
गुणाय कस्मै शलभस्य चक्षुषी ॥ १ ॥

भावार्थ-“लोकमां प्रजावाने माटे जिनागम जाणनार अने दुर्गतिमां पढ-नार एवा प्रमादी पुरुषने जिनागम व्यर्थ छे, केमके दीवानी जोतमां मोह पामेला अने दीवामां पढनारा एवा पतंगीयाने चक्षु शा गुणने माटे होय ? ”

सिद्धांत रूपी चक्षु विरतिवतं पुरुषने परम उपकार करनार थाय छे माटे तेवी इच्छाथी शास्त्र भणवुं जोइए कहं छे के-

किं मोदसे पंडितनाममात्रा-
 च्छास्त्रेष्वधीती जनरंजकेषु ।
 तत्किंचनाधीष्व कुरुष्व चाशु
 न ते भवेद्येन भवाब्धिपातः ॥ १ ॥

भावार्थ-“ लोकने रंजन करवा माटे शास्त्रो भणीने पंडितना नाम मात्रे करीने शुं हर्ष पामे छे ? परंतु एवुं कांडक भण अने कर के जेथी तारो संसार रूपी समुद्रमां पात थाय नहीं. ”

हवे चार गति रूप संसारनां दुःखतुं वर्णन करे छे.

दुर्गन्धतोऽपि यदणोर्हि पुरस्य मृत्यु-
 रायुंषि सागरमितान्यनुपक्रमेण ।
 स्पर्शः खरः क्रकचतोऽतितमामितश्च
 दुःखावनंतगुणितौ भृशशैत्यतापौ ॥ १ ॥
 तीव्रा व्यथाः सुरकृता विविधाश्च यत्रा-
 क्रंदारवैः संततमभ्रभृतोऽप्यमुष्मात् ।
 किं भाविनो न नरकात् कुमते बिभेषि
 यन्मोदसे क्षणसुखैर्विषयैः कषायैः ॥ २ ॥

भावार्थ-“ जे नरकना एक परमाणुनी दुर्गंधथी पण समग्र नगरना मनु-
 ष्योतुं मृत्यु थाय छे, जे नरकमां सागरोपम प्रमाण निरुपक्रमी आयुष्य छे, जे
 मरक भूमिनो स्पर्श करवत करतां पण अत्यंत कठोर छे, जेमां टाढ अने ताप
 संबंधी दुःखो अनंत गुणा छे, वळी जे नरकमां परमाधामी देवताओनी करेली
 विविध प्रकारनी तीव्र वेदनाओ छे अने जेमां नारकी जीवोना आक्रंदना शब्दोथी
 आकाश पूर्ण थाय छे. एवा भविष्यमां प्राप्त थनार नरकथी हे मूर्ख! तुं भय पामतो
 नथी ? के जेथी क्षण मात्र सुखने आपनारा विषय अने कषायोथी हर्ष पामे छे?”

बंधानिशवाहनताडनानि
 क्षुचृद्दुरामा तपशीतवातः ।

निजान्यजातीयभयापमृत्यु-

दुःखानि तिर्यक्ष्विति दारुणानि ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ बंधन पामवुं, अहर्निश भार वहन करवो, मार सहन करवा, क्षुर्बो, तृपा, दुष्ट व्याधिओ, ताप, टाढ अने पवन विगेरे सहन करवा. तेमज स्व-जाति धकी तथा परजाति धकी भय, अने अकाळ मृत्यु पामवुं विगेरे तिर्यंच गतिमां पण दारुण दुःखो छे. ”

सुधान्यदास्याभिभवा ससुधा

भियोतगर्भस्थिति दुर्गतिनां ।

एवं सुरेष्वप्यसुखानि नित्यं

किं तत्सुखैर्वा परिणामदुःखैः ॥ ४ ॥

भावार्थ—काई पण उदर पूर्णति के द्रव्य प्राप्ति विगेरे कारण विना फोगट निरंतर ईद्रादिकनी सेवा करवी, वधारे शक्तिवाळा देवताओथी पराभव पामवो, बीजाने वधारे क्रुद्धिमान् अने सुखी जोईने ईर्षा आववी, आगामी भवमां गर्भमां स्थिति थवानी जोईने तेमज दुर्गति थवानी जोईने तेथी भय पामवुं-इत्यादिक देवगतिमां पण निरंतरना दुःखो रहेलां छे. तेथी ते सुखोथी शुं के जेमां परिणामे दुःख रहेलुं छे. ? ”

सप्तभीत्यभिभवेष्टविप्लवा-

निष्टयोगगद्दुःसुतादिभिः ।

स्थाच्चिरं विरसता नृजन्मनः

पुण्यतः सरसतां तदानय ॥ ५ ॥

भावार्थ—वळी मनुष्य गतिमां पण सात प्रकारनो भय, अन्यजनो थी पराभव, इष्टनो वियोग, अनिष्टनो संयोग, अनेक प्रकारना व्याधिओ, कुपुत्रादि संतति विगेरेथी थतो उपद्रव-इत्यादि अनेक दुःखो रहेलां छे अने तेथी मनुष्य जन्म पण विरसं लागे छे. तो तेने पुण्योपार्जनवडे सरसं कर”

आ प्रमाणे चारे गतिमां अनेक प्रकारना दुःखो रहेलां छे.

पक्षिसमं नृणांजन्म, गुणाकरं प्रमादतः ।

लब्ध्वा न हिंसनीयं तत्, येन त्वं सदूगति भज ॥

भावार्थ—“पक्षि समान गुणना स्थानभूत आ मनुष्य जन्मने पामीने प्रमादवडे तेने हणी नाखवो नही अर्थात् वृथा खोई नाखवो नही के हारी जवो नही—”ए प्रमाणे नहीं हारी जबाथी अर्थात् तेने सफळ करवाथी तुं सद्गतिनुं भाजन थईश.

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रसादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
अष्टाविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२८ ॥

व्याख्यान २२९ मुं,

पांच कारणोथी कार्ये सिद्ध थाय छे ते विषे.

कालादिपंचभिः कार्यमन्योऽन्यं सव्यपेक्षकैः ।

संपृक्ता यांति सम्यक्त्वमिमे व्यस्ता कुदर्शनम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“काळ विगेरे पांच कारणो परस्पर अपेक्षा वाळा थईने कार्ये साधे छे. ते पांचने संबंध वाळा मानवाथी सम्यक्त्व कहेवाय छे अने जूदा अंगीकार करवाथी मिथ्यात्व कहेवाय छे. ”

जैन मत प्रमाणे सर्वे दृष्ट अथवा अदृष्ट कार्ये काळ, स्वभाव, नियति, पूर्वकर्म अने पुरुषार्थ ए पांच कारणो वडे सिद्ध थाय छे. ते पांचे अनेकानेक स्वभाव वाळा होवाथी दरेक कार्ये साधवार्मा समर्थ छे. श्री सिद्धसेन दिवाकर आचार्ये संमति सूत्रना त्रीजा कांडर्मा कहुं छे के—

कालो सहाव नियई, पुव्वकथं पुरिसकारणं पंच ।

समवाये सम्मत्तं, एगंते हौई मिच्छत्तम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“काळ, स्वभाव, नियति, पूर्वकर्म अने पुरुषार्थ ए पांचे सम-

व्याख्यान २२९ श्रुं-पांच कारणोधी कार्य सिद्धि थाय छे ते विषे. (१०३)

वाय वडे कार्य सिद्धि मानवाधी सम्यकत्व होय छे. अने तेमांना कोइपण एक वडे कार्य सिद्धि मानवा रूप एकांत वडे मिथ्यात्व कहेवाय छे. ”

एकांत पक्ष माननार प्रथम काळवादी कहे छे.

कालः सृजति भूतानि, कालः संहरते प्रजाः ।

कालः सुप्तेषु जागर्ति, कालो हि दुरतिक्रमः ॥ १ ॥

भावार्थ—“काळ सर्व प्राणीने सरजं छे, काळ प्रजानो संहार (नाश) करे छे अने काळ सर्व सुतां होय त्यारे पण जाग्रत होय छे; माटे काळतुं उल्लंघन करवुं अति मुश्किल छे. ”

प्रथमतो काळे करीने गर्भ उत्पन्न थाय छे, काळे करीने वृद्धि घामे छे अने काळे करीने जन्मे छे. काळे करीने तीर्थंकर थाय छे. जीवो काळ लब्धि पामीने सिद्ध थाय छे. योग्य काळेज आत्माने अनंत आनंद रूप क्षायिक रत्न त्रय विगेरेनी प्राप्ति थाय छे. अने काळज भाव धर्मने उत्पन्न करे छे. एम न होय तो आ वर्तमान काळमां मनुष्य भव तथा जैन शासन विगेरे सामग्री पाम्या छतां पण केम कोई सिद्ध थता नथी ! माटे काळज सर्व आपे छे अने नाश करे छे. काळे करीनेज दांततुं उगुं, पगे चालुं, वोलुं विगेरे यावत् मृत्यु मुधीना समग्र भावो थाय छे. एज प्रमाणे काळे करीने टाढ, तडको, वृष्टि विगेरे थाय छे. माटे सर्वतुं कारण काळज छे.

हवे स्वभाव वादी कहे छे के- विचारो काळ श्रुं करी शके ! स्वभावथीज स्त्री पुरुषना संयोग वडे गर्भनी उत्पत्ति, वृद्धि, जन्म, विगेरे भावो थाय छे. मोरनां पीछातुं चित्र विचित्रपणुं अने कांटांमां तिक्षण पणुं कोण करे छे ? तेमज जो काळे करीने समग्र सृष्टि होय, तो मनुष्यनां बाळको अमुक मास पछी चालतां शीखे छे, अने अश्व विगेरेना बाळको जन्म थतांज चाले छे तेतुं श्रुं कारण ? माटे सर्वतुं कारण स्वभावज छे.

हवे नियति वादी कहे छे के-काळ तथा स्वभाव श्रुं करे ? नियति अर्थात् भवितव्यताज सर्वतुं कारण छे. केमके काळ अने स्वभाव छतां पणुं जेने पुत्रादिक थवाना होय तेनेज थाय छे, बीजाने थता नथी. वळी कोडीओने हाथ वडे उंचे उछाळीए तो तेमांनी केटलीक चत्ती पडे छे, केटलीक उंधी पडे छे अने केटलीक आडी पडे छे. तेमां काळ अने स्वभावमांथी कोतुं प्रमाण छे. परंतु जे जेवी रीते पढवानी होय छे ते तेवीज रीते पडे छे. माटे भवितव्यताज प्रमाण छे.

જેમ કોઈ શિકારી ધનુષ' ઉપર બાળ ચઢાવીને વૃક્ષ ઉપર બેઠેલા એક પક્ષીને મારવા તૈયાર થયો. તેજ પક્ષીને હળવા માટે એક સિંચાણો તે વૃક્ષ ઉપર ભમતો હતો. તેવામાં પેલા શિકારીએ બાળ છોડ્યું. તે સિંચાણાને લાગ્યું એટલે તે મરણ પામ્યો, અને શિકારી સર્પદંશથી મૃત્યુ પામ્યો. પેલો પક્ષી જાહ ઉપરથી સુરે ઉઠી ગયો. આ પ્રમાણે નિયતિ વિના બની શકે નહી. માટે નિયત્તિજ સર્વનું કારણ છે.

હવે કર્મ વાદી કહે છે કે—કાઠ, સ્વભાવ અને નિયતિની શી શક્તિ છે? પૂર્વે કરેલાં કર્મજ સુખ દુઃખમાં કારણ ભૂત છે. કર્મે કરીનેજ શ્રોત્રિય હોય તે ચાંબાલ થાય છે, સ્વામી હોય તે સેવક થાય છે અને ઇંદ્ર હોય તે રંક થાય છે; તેમજ ચાંબાલ શ્રોત્રિય થાય છે, સેવક રાજા થાય છે, અને રંક હોય તે ઇંદ્રપદ પામે છે. કહ્યું છે કે—

યથા યથા પૂર્વકૃતસ્ય કર્મણઃ
ફલં નિધાનસ્થમિવોપતિષ્ઠતે ।
તથા તથા પૂર્વકૃતાનુસારિણી
પ્રદીપહસ્તેવ મતિઃ પ્રવર્તતે ॥

ભાવાર્થ—“ જેમ જેમ પૂર્વે કરેલાં કર્મનું ફલ નિધાનની જેમ ગ્રાપ્ત થાય છે, તેમ તેમ પૂર્વ કર્મને અનુસરતી બુદ્ધિ હાથમાં દીવાની જેમ પ્રવર્તે છે. ”

પૂર્વ કર્મના વશથીજ પ્રાણીને નહીં ઇચ્છેલા, નહીં જોણા અને નહીં અનુભવેલા સ્થાન પ્રત્યે આકર્ષણ કરીને ભડે જવામાં આવે છે. જેમ કોઈ ઉંદરે એક કરંડીયો જોયો, તેમાં સારું સ્વાવાનું હશે એમ ધારીને ઢાંત વઢે તે કરંડીયામાં વિવર કરીને તે અંદર પેઠો. એટલે તેમાં રહેલો મુખ્યો સર્પ તે ઉંદરને ગળી ગયો અને તેજ વિવરમાં થઈને તે બહાર નીકળી વનમાં ગયો. માટે કર્મજ સ્વરૂં કારણ છે.

હવે પુરુષાર્થ વાદી કહે છે કે— શઠ એવા કર્મ વઢે શું ? પુરુષાર્થજ સર્વ કાર્યનું (ફલનું) કારણ છે. જો કદાચ કર્મથીજ સર્વની સિદ્ધિ હોય, તો સર્વ પ્રાણીઓ બેસી રહો. કર્મ વઢે પોતાની મેઢે સર્વ વાંછિતની સિદ્ધિ થશે. કહ્યું છે કે—

ન હૈવમિતિ સંચિંત્ય, ત્યજેદુદ્યમમાત્મનઃ ।
અનુદ્યમેન કસ્તૈલં, તિલેભ્યઃ પ્રાપ્તમિચ્છતિ ॥ ૧ ॥

भावार्थ—“दैव (प्रारब्ध) ना पर आधार राखीने माणसोए पोतानो उद्यम छोडवो नहीं. केमके उद्यम विना तलमांथी तेल मेळववा कोण इच्छा करे ? ”

अहीं कोइ शंका करे के—“राजा विगेरे बेसी रहे छे छतां तेनां कर्म करीने सेवको सर्व वांछित लावीने आपे छे.” तेना जवाबमां एटलंज कहेवानुं के—“ जो एम छे तो सेवकोए आणेलुं अन्नादि हाथनो उपयोग कर्या विना शी रीते मुखमां जशे ? कदाच तेना सेवको तेना मुखमां नाखशे, तो पण दांत वडे चाव्या शिवाय शी रीते गळे उतरशे ? माटे कर्मनुं तो उद्योगथी उत्पन्न थवा पणुं छे. तेथी कर्म पुत्र तुल्य छे, अने उद्योग पिता समान छे. बळी मोक्षमासि-ने समये क्षपक श्रेणि पर आरूढ थइने शुभ ध्यान वडे सर्व कर्मनो क्षय करवाथी ज जीवसिद्धि पदने पामे छे, माटे उद्योगज बळवान छे.”

हवे ते सर्व एकांतवादीने जवाब आपवामां आवे छे—प्रथम काळवादी छे. ते सर्व काळथी करेलुं माने छे, ते अयोग्य छे. केमके समयादिक वडे परिणाम पामतो काळ समान छतां पण फळनुं विचित्रपणुं देखाय छे. जेमके एकज वखते वावैला भगमां परिणामे कोइ छोड मोटो नातो थाय छे. तेमज तेनी शींगो पण नानी मोटी थाय छे, अने कोइ उगेछे ने कोइ उगतो पण नथी. बळी कोइ बे गुरुषे सम काळे राजानी सेवा करवा मांडी, होय तेमां एक सेवकने तेनुं फळ टुंका वखतमां मळे छे, अने बीजाने काळांतरे पण मळतुं नथी. तथा एकी वखते खेती विगेरे कार्य करवा मांडनारमां एकने संपूर्ण धान्य पाके छे, अने बीजाने कांड पण पाक थतो नथी. तेथी जो मात्र काळज सर्वनुं कारण होय, तो पूर्वे बत्ता-वेला सर्वने फळ समानज थतुं जोइए. पण तेम तो थतुं नथी. माटे आ विश्वनी विचित्रतामां केवळ काळ कारण नथी परंतु काळ विगेरे पांचे कारणनुं सापेक्षपणुं छे. काळादिक पांचमांथी एक एकनेज कारण रूप माननारा भिध्यादृष्टि जाणवा. केमके तेजो पांचे कारणोने परस्पर निरपेक्ष मानता होवाथी सर्व कार्यनी सिद्धिनो तेमने अभाव छे. पांचे कारणो परस्पर मळवाथी पोतपोताना स्वरूपनो त्याग कर्या विना कार्यसिद्धि करी आपेछे. एम मानवाथी प्राणी सभ्यकृत-रूपने पामेछे. ते कारणमांना एकथी कोइ कार्य थतुं नथी. पण तेमनी गौण ता मुख्यता करवाथी कार्य उत्पन्न थाय छे. ते विषे भगवती सूत्रनी वृत्तिना पहेला शतकना प्रथम उद्देशामां कह्युं छे के—“ भविष्य काळमां वेदवा लायक कर्मनो क्षय करवा माटे करण विशेषे करीने तेने खेचीने उदयावळीमां प्रवेश करे ते उद्दीरणा कहेवाय छे. ते उद्दीरणादिकमां काळ, स्वभाव विगेरे पांचे कारण-

भूत छे. तो यण मुख्यताए करीने पुरुषार्थनुंज कारणपणुं बतावता सता कहै छे के-

“ जं तं भंते अप्पणा चव उदीरिते ”

हे भगवान् ! ते कर्मनी उदीरणा आत्मा पोतेज करे छे ? इत्यादि.

आ काळादिक एक एक कोइ वखत कार्यनी अपेक्षाए कारणभूत थाय छे. ते विषे बीजा श्रुतस्कंधमां “ नत्थिघम्मेअधम्मेअ ” इत्यादि० अर्थात् श्रुत चारित्रात्मक एवो जे आत्मानो परिणाम ते कर्मक्षयनुं कारण होवाथी धर्म अने मित्यात्व, अवरिति; प्रमाद, कषाय अने योग रूप जे आत्माना परिणाम ते कर्मबंधनां कारण होवाथी अधर्म कहेवाय छे. आवा प्रकारना धर्म अने अधर्म काळावादी, ईश्वरवादी, विगेरेना मतमां नथी. परंतु धर्म अधर्मविना एकांतपणे काळ विगेरेज सर्व जगतनी विचित्रतानुं कारण छे एम कदी पण धारवुं नही; केमके धर्म अने अधर्म विना संसारनी विचित्रता घटती नथी. धर्म ए सम्यक् दर्शन छे, अने अधर्म ए मिथ्या दर्शन छे. सम्यक् दृष्टिए ते पांचे कारण रूपे जाणोला छे. केमके तेज रीते सृष्टिनी सिद्धि तेणे जोइछे. जेमके मातापिताना उद्यमथी रुधीरने वीर्यनो संबंध थाय छे, कर्म करीने तेमां जीव अवतरे छे, ते जीवना सत् असत् कर्मने अनुसारे सुख दुःखना हेतु रूप ते ते वस्तुनो संबंध प्रतिक्षणे नियति वढे थाय छे, स्वभावे करीने ते जीवमां पशु, पक्षी, मनुष्य, स्त्री, पुरुष विगेरेना स्वभावो उत्पन्न थाय छे; अने पछी काळे करीने जन्म अने बाल्यावस्था, युवावस्था विगेरे भावो प्राप्त थाय छे. ए प्रमाणे सर्व पदार्थोमां यथायोग्य जाणी लेवुं.

जेम पाच भाणसो मळीने उपडी शके तेवो भार एक भाणस ओछो करीए तो उपदशे नही, अने पांचे एकत्र थशे तो ज उपदशे. तेम अही पण काळादिक-मांथी एकने मानीए नही, तो संसारनी कार्यसिद्धि थशे नही.

अही कोइ अश्र करे छे के:- “ परस्पर अपेक्षा रहित काळादिकमांथी प्रत्येकने माननारा मिथ्यात्वी अने समुदायने माननारा समकित्ती कहा, ते घटशे नही. केमके जेम सिकता (रती) ना दरेक अवयवमां तेल नथी तो तेना समुदायमां पण नथी. तेबीज रीते काळादिक प्रत्येकने माननारमां सम्पक्त्व नथी तो पछी तेना समुदायने माननारमां पण ते आवशे नही. ” आ अश्रनो जवाव ए छे के-“ पञ्चरागादिक मणिवो छूटा होय तो ते प्रत्येकने हार फही शकातो नथी. परंतु तेज मणिवोने एकत्र करीए तो तेनो

व्याख्या २२९. मुं-पांच कारणोधी कार्यसिद्धि थाय छे. ते विषे. (२०७)

हार बने छे, माटे वादीनी शंकानो अवकाश नथी. ते विषे काहुं छे के-

ण हि कालादिहितो केवलएगेहितु जायए किंचि ।
इह सुगगरंधणादिव, ता सव्वे समुदिता हेउं ॥ १ ॥
जह गेगलरकणगुणा वेरुलियादिमणि विसंजुत्ता ।
रयणावलिवएसं न लहंति महग्घमूलावि ॥ २ ॥

भावार्थ-“कालादिकर्माधी केवळ कोइ एक हेतु काइ पण कार्य सिद्ध करी शकतो नथी, केमके मग रांधती वखते एक काष्ठधी मग रंधाता नथी, पण काष्ठना समुदायनो सरखो ताप लागवाधी रंधाय छे, तेम ते पांचे कारणोनो समुदायज कार्य साधवामा हेतु छे.” “जेम अनेक गुणलक्षण वाळा अने अमूल्य, पण वैदूर्य आदिक मणिओ जूदा होय, तो ते रत्नावळी (हार) ना व्यपदेशने पामता नथी. तेम काळादिक ऐकेकने माननारा समकित्तीना व्यपदेशने पामी शकता नथी. ”

वळी काळलब्धि पाम्या शिवाय मोक्षप्राप्ति थती नथी. तेथी जे काळे जे कार्य थवानुं होय छे, ते कार्य तेज काळे थाय छे. अहीं शिष्य प्रश्न करे छे के “अभव्य प्राणी अनेक जीव सिद्धि गयाना काळने पाम्यो छे तो पण ते केम सिद्धि पामतो नथी ? ”

गुरु कहे छे-“अभव्य प्राणीनो सिद्धि जवा योग्य स्वभाव कोइ काळे पण थतो नथी. केमके तेने पहेलुं मिथ्यात्व गुणस्थानक अनादि अनंत भांगे छे.”

शिष्य-त्यारे मुक्ति पामवाना स्वभाववाळा सर्व भव्य जीवो एकज काळे केम सिद्धि पामता नथी ?

गुरु-निश्चये करीने सम्यक्त्वादि गुण जायत थाय त्यारे मोक्ष मळे छे. माटे नियति होवी जोइए.

शिष्य-हे पूज्य! सम्यक्त्वादि गुणश्रेणी उत्पन्न थयां छतां श्रेणिक राजानी केम मुक्ति थइ नहीं ?

गुरु-पूर्वना कर्मनो क्षय थयो नहोतो तेमज पुरुषार्थनो-पंडितवीर्यनो उच्छास थयो नहोतो, तेथी सम्यक्त्व छतां मुक्ति पाम्या नहीं.

(१०८) उपदेशप्रासाद भाषान्तर-भाग '४ धो-स्थंभ १६ मो.

शिष्य—हे गुरु! शालिभद्रे मोक्षने माटे घणो उद्यम कर्षो हतो, छतां ते केम मोक्षे गया नहीं ?

गुरु—पूर्वनां शुभ कर्म अवशेष रक्षां हतां, तेथी शी रीते युक्ति मळे ?

शिष्य—हे भगवन् ! मरुदेवा मांताने चार कारणो मळ्यां हतां, पण तेणे मोक्षने माटे पुरुषार्थ कांइ पण कर्षो नहोतो, छतां ते केम मोक्षे गया ?

गुरु—मरुदेवा मांताएं शुद्ध ध्यान वडे क्षपक श्रेणीपर आरूढ थइने अनंत वीर्य (पुरुषार्थ)नो उल्लास कर्षो हतो, तेथी ते सिद्धिने पाम्या छे.

आ प्रमाणे होवाथी स्याद्वाद मते काळ, स्वभाव विगेरे पांचे हेतु मळीने ज सर्व कार्य सिद्ध थाय छे. जेओ ते पांचेना समुदापने मानता नथी तेओने जैन धर्मना लोपनार समजवा.

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
एकोनत्रिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२९॥

व्याख्यान २३० मुं.

भावा भाव.

भवितव्यविपर्यासं, मत्तोऽसौ दशकंधरः ।

कर्तुं समर्थो नैवाभूत्, स श्रीपूज्यैः प्रबोधितः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मदनोन्मत्त एवो रावण पण भवितव्यत्ताने अन्यथा करवा समर्थ थयो नहीं. तेने पूज्य एवा मुनि महाराजे बोध पसाड्यो. ”

त्रिकुटाचळनी उपर वसावेली लंका नगरीमां रावण नामे राजा राज्य करतो हतो, शैवशास्त्रमां कष्ट छे के तेने दश मार्थां अने वीश हाथ हतां; तेणे इंद्रने जीत्यो हतो, दशलोकपालने तेणे कोटवाळ कर्षा हता, तेने त्यां वायु वासीहं

वाळतो हतो, मेघ तेना घरनुं पाणी भरतो हतो, नव दुर्गा देवीओ तेनी आरती उतारती हती, खर नामनो दैत्य घंटा वगाडतो हतो, नव ग्रहो शय्यानुं रक्षण करता हता, कुबेर धान्यनां बीज वावतो हतो, वरुण तेने पाणी सींचतो हतो, यमराज खेतर खेडतो हतो, सुती वखते ते प्रतिवासुदेव रावणनुं वक्षस्थळ दशम-स्तकना जेमां प्रतिबिंब पढी र्हां छे एवा हारथी शोभतुं हतुं, ते राक्षसी विद्याथी अत्यंत बळवान हतो, जतगने नृण समान मानतो हतो, अने ' हुं अजर अमर छुं ' एवा गर्व वडे गर्वेष्ट थयेलो हतो. "

एकदा एक नैमित्तिक [जोशी] त्यां आव्यो. ते विद्वद् गोष्टी करता प्रसंगोपात बोल्यो के- "सर्व प्राणीओने अवश्य मरण होय छे, केमके मरुं ते तेनी प्रकृतिज छे, अने जीवतुं ते विकृति छे." त्यारे रावण बोल्यो के- "यम तो मारो सेवक छे, माटे मारुं मरण तो नथी." नैमित्तिके कळुं के- "दशरथराजानां पुत्र लक्ष्मणना हाथथी तमारुं अवश्य मरण थशे. " ते सांभळीने रावणे मंत्री सामुं जोयुं, एटले मंत्रीओ बोलया के- "भावी मिथ्या थतुं नथी एम लोकमां कहेवाय छे." त्यारे रावण गर्व सहित बोल्यो के- "अरे! बिचारी कागडी जेवी रांकडी भवितव्यता कोण छे? उत्तम पुरुषांने तो पुरुषार्थ ज प्रमाण छे." ते सांभळीने नैमित्तिक बोल्यो के- "हे राजन्! एम बोलशो नहीं. सांभळो! चन्द्र-स्थलना राजानी पुत्री रत्नस्थलना राजाना पुत्र साथे आजथी सातमे दिवसे परणशे, ते भावी भावने मिथ्या करवानी जोतमारी शक्ति होय, तो तमारा मरण विषेनी भवितव्यता पण मिथ्या थाय." रावणे कळुं के- 'तेतुं विशेष स्वरूप कहो.' त्यारे नैमित्तिक बोल्यो के- "रत्नस्थळ नामना नगरमां रत्नसेन नामे राजा छे. तेने बहोतेर कळामां कुशळ, सर्वोत्तम रूप अने लावण्य पडे इन्द्र समान रत्नदत्त नामनो पुत्र छे. एकदा राजाए पुत्रने योग्य राजकन्या शोधवा माटे कुमारनी छबी वख उपर चित्रावीने ते छबी तथा कुमारनी लग्नपत्रिका आपी चार चार मंत्रीने चारे दिशामां भोकल्या. तेमांना पूर्व, पश्चिम तथा दक्षिण दिशामां गयेला वार मंत्रीओ तो निराश थइने पाछा आव्या; अने जे मंत्रीओ उत्तर दिशामां गया हता, तेओ फरतां फरतां गंगाने कांठे चन्द्रस्थळ नामना नगरमां आव्या. त्यां चन्द्रसेन नामे राजा छे. तेने चोसठ कळामां प्रवीण अने दिव्य स्वरूपवाचू चन्द्रावती नामनी कन्या छे. ते कन्याने जोइने मंत्रीओए राजाने कुमारनुं स्वरूप वतावुं अने जन्मपत्रिका आपी. ते कन्यानी लग्नपत्रिका साथे मेळवतां आठ वसां प्रीति मळी, एटले राजाए पोतानी पुत्रीने बोलावी, अने वबेनी योग्यता जाणीने विवाह कर्यो. पछी जोशी लोकोने बोलावीने लग्ननुं मुहूर्त पूछ्युं. तेओए बिचारीने

कह्युं के—“हे स्वामी ! अमे वार वर्षनां मुहूर्त जोयां, पण आजधी वारमे दिवसे जेवुं शुभ मुहूर्त आवे छे, तेवुं बीजुं एके आवतुं नथी. ” ते सांभळीने राजाए कह्युं के—“वर अति दूर छे अने मुहूर्त पासे आव्युं, तेनो शो उपाय ? ” त्यारे आवेला मंत्रीओ बोल्या के—“वायुवेगी राता वर्णनी सांड आपो, तो ते साधनथी कुमारने शीघ्रताथी अहीं लावीए ” राजाए ते प्रमाणे अंगीकार कयुं. अने वायुवेग वाळी सांडो आपीने ते मंत्रीओने मोकलया. तेओ पांच दिवसे पोताने नगरे पहुँच्या. रत्नसेन राजाए कन्यातुं चित्र जोयुं, तेथी बहु हर्ष पामिने कुमारने मंत्रीओ साथे मोकलवा तैयार कयौं. तेओ हाल सांडनी उपर वेसीने प्रयाण करवानी तैयारीमां छे, माटे हे रावण राजा ! जो भावी भाव मिथ्या करवानी तमारामां शक्ति होय तो ते अजमावी जुओ.”

रावणे तत्काळ तक्षक नागने बोलावीने आज्ञा आपी के—“हे नाग ! अहींथी एकदम जइ रत्नदत्त कुमारने एवो दंश कर के ते तुरत मरण पामे.” एवी आज्ञा थतांज तक्षकनाग तरतज त्यां गयो, अने कुमारनो एक पग सांडना पंगडामां अने बीजो भूमिपर छे तेज अवसरे ते तेने करड्यो, एटले कुमार पृथ्वीपर पडी गयो. राजकन्याने पण पोताना वे राक्षससेवको पासे मंगावीने रावणे नैमित्तिकने बतावी. नैमित्तिके ते कन्याने ओळखी. पछी रावणे तिमंगळीना स्वरूपवाळी एक राक्षसीने बोलावी, अने एक पेटीमां सात दिवस चाले तेठलां अन्न पान सहित कुमारीने बेसारी. पछी ते पेटीने बंध करिने तिमंगला राक्षसीना मुखमां आपी. तेने विसर्जन करतां कह्युं के—“सात दिवस सुधी अपार समुद्रमां जइ आ पेटी सहित उंचुं मुख राखीने रहेजे, अने ज्यारे हुं बोलावुं त्यारेज अहीं आवजे. ” एम कहीने तेने रवाने करी. पछी रावणे नैमित्तिकने कह्युं के—“भवितव्यताने हुं केवी मिथ्या करुं छुं ते तमे जुओ.” निमित्तिकेओ मौन रह्यो.

अहीं रत्नदत्त कुमार मूर्छा पाम्यो, एटले रत्नसेन राजाए घणा मंत्रवादी-ओने बोलाव्या. तेओ गारुडी मंत्र विगेरेथी विष उतारवा लाग्या, पण कोइ प्रकारे कुमार जाग्रत थयो नहीं. एटले राजाए नगरमां घोषणा करावी, त्यारे एक बृद्ध पुरुषे आवीने कह्युं के—“हे राजा ! विषनी मूर्छा छ मास सुधी रहे छे. माटे तेने जळमां वहन करो, पण अग्निसंस्कार करशो नहीं.” आ प्रमाणे सांभळीने राजाए ते कुमारना शरीरप्रमाण पेटी करावीने तेमा कुमारने सुवायौं, अने ते पेटी गंगाना प्रवाहमां वहेती मूकी. जळप्रवाहमां भगती भगती ते पेटी

समुद्र पासे पहुँची. त्यां खारा-पाणीना प्रभावथी कुमारनी विषजन्य मूर्छा कांडक ओछी थइ. सातमे दिवसे तिमंगला राक्षसी पेटी लइने गंगा अने समुद्रना संगमस्थाने आवी. त्यां कांठा पर पेटीने मूकीने ते जळक्रीडा करवा लागी. पछी रत्नवती पेटीनुं द्वार उघाडीने क्षणवार क्रीडा करवा माटे वहार नीकळी. तेवामां तेणे पवनथी हालती एक पेटीने तेनी पासे आवती जोइ. एटले तेने नजीक खेंची लइने पोताने हाथे उघाडी, तो तेमां कोइ राज-कुमारने विपमूर्छित रिथतिमां जोइ पोतानी पासेनी विपहरण शुद्धिकानुं जळ तेना पर छांटचुं. तेनाथी कुमार सचेतन थयो, एटले चित्रमां कुमारनुं स्वरूप जोयुं हतुं तेनी समानताथी तेणीए कुमारने ओळख्योके “मने पिताए जेने आपी हती तेज आ रत्नदत्त कुमार छे.” एम जाणीने तेणे हर्षथी कुमारने तेनुं वृत्तांत पूछ्युं. कुमारे पण तेनुं चित्र जोयुं हतुं, तेथी कुमारीने ओळखी. पछी ‘आजे अने आ समये ज आपणा लग्ननुं मुहूर्त निर्धार्युं हतुं’ एम जाणीने तेमणे त्यां गांधर्व लग्न कयां. वननां वृक्षो परथी फळो लीधां अने खाधां. ते वखते कांठे रहेलां पक्षीओ गीतगान करी रखां हतां. कुमारे आभरणने माटे त्यां-थी विविध प्रकारनां रत्नो ग्रहण कयां. पछी वचेना वधना छेडा (छेडा छेडी) वांधीने तेओ कुमारीवाली पेटीमां पेठा, अने पेटीनुं द्वार बंध कयुं. क्षणांतरे तिमंगला राक्षसी क्रीडा करीने आवी, अने प्रथमनी पेठेज मुखमां पेटी राखीने अगांध जळमां गइ. पछी आठमो दिवस थयो. एटले रावणे नैमित्तिकने कहुं के—“मैं अवश्य-थवानुं पाणिग्रहण मिथ्या कयुं.” त्यां नैमित्तिक बोल्यो के—“हे राजा ! ते वचेनां लग्न थइ गयां.” ते सांभळीने राजाए ते राक्षसीने बोलावीने पूछ्युं के—“तारा मुखमां धारण करेली पेटी छे के नही ?” राक्षसीए कहुं के—“ तेनी तेज स्थितिमां छे.” पछी रावणे पेटी मंगावीने उघडावी, तो तेमांथी नवी परणेली कन्या पोताना पतिने आगळ करीने छेडाछेडी सहित वहार नीकळी. ते जोइने सर्व लोक आश्चर्य पाम्या. पछी “तेमनो विवाह शी रीते थयो ?” एवुं राजाए नैमित्तिकने पूछ्युं, एटले तेणे सर्व वृत्तांत कह्यो. ते सांभळीने रावणे “भावीनो नाश थतो नथी” एम निश्चय करीने पोतानुं मरण अंगीकार कयुं. पछी कुमार तथा कुमारीनो सत्कार करीने रावणे रजा आपी, एटले तेओ पोताने स्थानके गया.

एक दिवस रावणे मुनिचंद्र नामना आचार्यने वांदीने पूछ्युं के—“ हे भगवन् ! कोइ पण नियतिने व्यर्थ करवांमां समर्थ सांभळ्यो के जोयो छे ?” गुरुए कहुं के—“हे राजा ! ए एकवादीनो मत छे. तेओ कहे छे के—

प्राप्तव्यो नियतिवलाश्रयेण योऽर्थः
 सोऽवश्यं भवति नृणां शुभोऽशुभो वा ।
 भूतानां महति कृतेऽपि हि प्रयत्ने
 नाभाव्यं भवति न भाविनोऽस्ति नाशः ॥ १ ॥

भावार्थ—“नियतिना सामर्थ्यथी मनुष्यने जे शुभ अथवा अशुभ प्राप्त थवानुं होय छे ते अवश्य थाय छे. प्राणीओ गमे तेटलो प्रयत्न करे, तो पण जे कार्य थवानुं नथी ते थतुंज नथी; अने जे थवानुं छे तेनो नाश थतो नथी.”

आ प्रमाणे नियतिनो आश्रय करीने तेओ काळादिक कारणने तजी दइने बोले छे. पण ते प्रमाणभूत नथी. केमके कर्म विगरे पण पोत-पोतानां कार्य उत्पन्न करवामां मुख्य कारण छे. कछुं छे के—

कर्मणो हि प्रधानत्वं, किं कुर्वन्ति शुभा ग्रहाः ।
 वसिष्ठदत्तलग्नोऽपि, रामः प्रव्रजितो वने ॥ १ ॥

भावार्थ—“कर्मनुं ज प्रधान्य छे. तेमां शुभ ग्रहो पण शं करी शके छे ? केमके वसिष्ठे आपेला राज्यस्थापनना मुहूर्ते पण रामने वनवासमां जतुं पदथुं हतुं.” वली—

नैवाकृतिः फलति नैव कुलं न शीलं
 विद्यापि नैव न च जन्मकृतापि सेवा ।
 कर्माणि पूर्वतपसा किल संचितानि
 काले फलन्ति पुरुषस्य यथेह वृक्षाः ॥ २ ॥

भावार्थ—“पुरुषने तेनी आकृति कांइ पण फळ आपती नथी, साहं कुळ कांइ फळ आपतुं नथी, शील कांइ फळ आपतुं नथी, विद्या कांइ फळ आपती नथी. तेमज जन्म पर्यंत करेली सेवा पण कांइ फळ आपती नथी. परंतु पूर्वं जन्ममां करेली तपस्या वडे संचय करेलां कर्मोंज काळे करीने वृक्षनी जेम फळ आपे छे.”

वैद्या वदन्ति कफपित्तमरुद्विकारं
 नैमित्तिका ग्रहकृतं प्रवदन्ति दोषम् ।
 भूतोपसर्गमथ मंत्रविदो वदन्ति
 कर्मैव शुद्धमतयो यतयो गृणन्ति ॥ ३ ॥

भावार्थ—“वैद लोको वात, पित्त अने कफनो विकार कहे छे, जोशी लोको ग्रहोए करेलो दोष कहे छे, अने मंत्र जाणनाराओ भूत अत-वि-गेरेनो उपद्रव कहे छे; परंतु शुद्ध मतिवाळा यतिओ, तो कर्मनोज्ञ दोष कहे छे.”

केटलाक तो नीचे जणावेलां नामो कर्मना पर्याय रूपे कहे छे.

विधिर्विधाता नियतिः स्वभावः
 कालो ग्रहाश्वरकर्मदैवः ।
 भाग्यानि पुण्यानि यमः कृतांतः
 पर्यायनामानि पुराकृतस्य ॥ ४ ॥

भावार्थ—“विधि, विधाता, नियति, स्वभाव, काल, ग्रहो, ईश्वर, कर्म, दैव, भाग्य, पुण्य, यम अने कृतांत, ए सर्वे पूर्वे करेलां कर्मना पर्याय नामो छे.”

यथा धेनुसहस्रेषु, वत्सो विंदति मातरम् ।
 एवं पूर्वकृतं कर्म, कर्तास्मनुधावति ॥ ५ ॥

भावार्थ—“जेम वाछरहुं हजारो गायोमांशी पोतानी मानाने ओळखीने तेनी पाछळ जाय छे, तेम पूर्वे करेळुं कर्म तेना कर्तानी पा-छळ जाय छे.”

यथा छायातपौ नित्यं, सुसंबद्धौ परस्परम् ।
 एवं कर्म च कर्ता च, संश्लिष्टावितरेतरम् ॥ ६ ॥

भावार्थ—“जेम छाया अने आतप हमेशां परस्पर संबंधवाळा छे, तेम कर्म अने तेनो कर्ता पण परस्पर मळेला छे.”

हवे उद्यम विषे कहे छे.

न यथैकेन हस्तेन, तालिका संप्रपद्यते ।

तथोद्यमपरित्यक्तं न फलं कर्मणः स्मृतम् ॥ ७ ॥

भावार्थ—“जेम एक हाथे ताळी पडती नथी, तेम उद्यम विना एकला कर्मतुं फळ कहेलुं नथी.”

पश्य कर्मवशात्प्राप्तं, भोज्यकाले च भोजनम् ।

हस्तोद्यमं विना वक्त्रे, प्रविशेन्न कथंचन ॥ ८ ॥

छे
-नि

भावार्थ—“जुओ के कर्मना वशथी भोजनने वखते जमवातुं तो मळ्युं, पण हाथनो उद्यम कर्पो विना मुखमां कोइ पण प्रकारे ते पसतुं नथी.”

आ प्रमाणे गुरुमहाराजनां वचनो सांभळीने रावणे फरीथी पूछ्युं के—“ हे स्वामी ! मृत्युने जीतवानो कोइ पण उपाय छे ? ” त्यारे गुरु बोल्या के—हे त्रण खंडना राजा रावण !

परिहरति न मृत्युः पंडितं श्रोत्रियं वा

धनकनकसमृद्धं बाहुवीर्यं नृपं वा ।

नीक म
मोक्ष i.

तपसि नियतयुक्तं सुस्थितं दुःस्थितं वा

वनगत इव वह्निः सर्वभक्षी कृतांतः ॥ १ ॥

भावार्थ—“पंडितने, वेदज्ञ ब्राह्मणने, धनसुवर्णनी समृद्धिवाळाने, बाहुना पराक्रमवाळा राजाने, निरंतर तपस्या करनारने, सारी स्थितिवाळाने अथवा नबळी स्थितिवाळाने कोइने पण मृत्यु छोडतो नथी. केमके वनमां रहेला दावनिळनी जेम कृतांत (यम) सर्वभक्षी छे.”

मोक्ष निर्दिष्ट

य पातालनिवासिनोऽसुरगणा ये स्वैरिणो व्यंतरा

ये ज्योतिष्कविमानवासिविबुधास्ताराश्च चंद्रादयः ।

सौधर्मादिसुरालयेषु सुखिनो ये चापि वैमानिका-

स्त सर्वेऽपि कृतांतवासभवशा गच्छन्ति किं शोच्यते ॥ २ ॥

भावार्थ—“जे असुरकुमारो पाताळमां वसेला छे, जे व्यंतरो स्वेच्छा-चारी छे, जे ज्योतिष, विमानवासी देवो तारा अने चंद्र-विगेरे छे, अने जे सुधर्मादिक विमानमां सुखेथी वसेला वैमानिक देवो छे, ते सर्वे पण

पराधीनपणे यमराजना वासमां जाय छे, अर्थात् मरण पामे छे, तो पछी हे रावण ! तुं शाने माटे शोक करे छे ?”

आ प्रमाणेना गुरुमहाराजना उपदेशथी रावण प्रतिबोध पाम्यो, अने हमेशां शांतिनाथ जिनेश्वरनी भक्ति करवा लाग्यो.

एक दिवस रावण पुष्पक नामना विमानमां बेसीने पोतानी पत्नी मंदोदरी सहित अष्टापद तीर्थे गयो. त्यां भरत चक्रीए करावेला चौमुख जिनालयमां द्रव्यपूजा कर्या वाद हाथमां वीणा लईने भावपूजा करवा लाग्यो; तेवामां नागपति धरणेंद्र त्यां आवी चोवीश तीर्थकरोनें नमस्कार करीने रावण पासे बेठा. रावणे तेमने अष्टापद तीर्थंतुं स्वरूप पूछ्युं. एटले नागपतिए अष्टापद तीर्थंतुं माहात्म्य कही बताव्युं. ते सांभळीने रावण घणा हर्षथी भक्ति करवा लाग्यो, ते वखत तेनी प्रिया मंदोदरी नृत्य करती हती, अने पोते वीणा वगाडतो हतो. थोडी वारमां दैवयोगे वीणांनी एक तंत्री तुटी गइ, त्यारे “अहो आ नृत्यसमयमां मारी प्रियाना भावनो भंग न थाओ” एम विचारीने तत्काळ रावणे जाणे तांत श्रुटीज नथी तेम पोताना हाथमांथी एक नस काढीने वीणांमां सांधी दीधी, तेथी तेनो अवाज घणो सुंदर थयो अने नृत्यनी शोभा पण वृद्धि पामी. ते जोइ देवो पुष्पवृष्टि करीने वारंवार तेनी प्रशंसा करवा लाग्या. ते वखते भावमां निमग्न थयेला रावणे तीर्थकरनामकर्म उपार्जन कर्युं. पछी ते पोताने स्थाने आवीने राज्यसुख भोगववा लाग्यो.

“आ प्रमाणे विविध प्रकारे परीक्षा करी नियत्यादि रूप एकांत पक्ष मूकीने आत्मसिद्धि माटे उच्चम करनारा रावणे अष्टापद तीर्थने विषे तीर्थकरनामकर्म उपार्जन कर्युं.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशमासाद्दृष्टौ पौर्णमासीं अष्टपद विषय उच्यते
 त्रिंशद्भिर्वाक्त्रिंशत्तर्पणान् अर्जुनः ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतायां अध्यायः ११ ॥

व्याख्यान २३१ मुं.

काळादि करतां कर्मनी बलवत्ता विषे.

देवेन्द्रा दानवेन्द्राश्च नरेन्द्राश्च महाबलाः ।

नैव कर्मपरीणाममन्यथा कर्तुमीश्वराः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ देवेन्द्रो, दानवेन्द्रो अने बळवान राजाओ कोइ पण कर्मना परिणामने मिथ्या करवा समर्थ नथी.” आ संबंधमां एक दृष्टांत छे ते नीचे प्रमाणे— मनोरम नामना पुरने विषे रिपुमर्दन नामे एक राजा हतो. तेने पुत्र न हतो; भाविनी नामे एक पुत्रीज हती. ते राजाने प्राणथी पण अधिक मिय हती. तेथी ते पुत्रीना स्नान, भोजन, शणगार विगेरे कर्षा पछी राजा पोते स्नान, भोजनादिक क्रिया करतो हतो. ते कुमारी कळाचार्य पासे कळानो अभ्यास करती हती.

तेज पुरमां सर्वथा निर्धन धनदत्त नामनो श्रेष्ठी रहेतो हतो. तेने सात पुत्र उपरांत कर्मरेख नामे आठमो पुत्र थयो. ते सौथी नानो होवाथी तेना पिताने वधारे वहालो हतो. ते पुत्र पण तेज कळाचार्य पासे कळानो अभ्यास करतो हतो. एक दिवस समग्र कळा शीखेली भाविनीए कर्मरेखना सांभळतां गुरुने पूछ्युं के—“ हे पिता ! मारां वर कोण थशे ? ” गुरुए लग्न जोइने कळुं के—“ आ कर्मरेख तारो पति थशे.” आ प्रमाणे गुरुतुं वचन सांभळीने जाणे वज्रथी हणाइ होय तेम ते मूछित थइ गइ. पछी सावध थइ सती विचारवा लागी के—“ अरेरे ! आ निर्धननो दीकरो मारो पति थशे ते करतां तो मारे मरी जवुं तेज श्रेष्ठ छे. परंतु आ कर्मरेखनेज मारी नखावुं तो पछी ते मारो स्वामी शी रीते थशे ? ” एम विचारिने क्रोधसहित ते पोताने घेर गइ. अश्रुवडे तेनी कांचळी भीनी थइ गइ, अने मुख ढांकीने ते सुइ गइ. पछी भोजनसमये “ भाविनी कर्षा गइ ? ” एम पूछतां राजाए तेनी शोध करावी तो कोपगृहमां सूती छे, एम तेना जाणवामां आवुं. एटले राजा तेनी पासे गयो अने तेने पोताना उत्संगमां वेसाडीने दुःखतुं कारण पूछ्युं. त्यारे तेणे गुरुए कहेली वात अने पोतानो विचार कही बताव्यो. ते सांभळीने राजाए “ आ बावतमां शृं करवुं ? ” एम मंत्रीओने पूछ्युं. मंत्रीओ बोल्या के— “ हे महाराज ! कारण विना पारका मनुष्यनो घात करवो राजाने योग्य नथी. माटे ते कर्मरेखना पिताने बोलावी तेने कांइ द्रव्य आपीने ते पुत्र तेनी पासेथी

लड़ लेवो. पछी जेम आपनी इच्छा हगे एम थइ शकशे; अने तेम करवाथी आपणो अन्याय पण कहेवाशे नहोँ.” पछी राजाए ते धनदत्त श्रेष्ठीने वोलावीने पोतानो विचार कह्यो. वज्जना घात करता पण अधिक कठोर वचन सांभळीने नेत्रमां अशु सहित ते धनदत्त वोल्पो के—“ हे देव ! पुत्र कोण ? छी कोण ? अने हुं पण कोण ? भारो समग्र परिवार आपनोज छे. मरजी प्रमाणे करो.” राजा पण एक तरफ वाघ अने एक तरफ भरपूर नदीनी जेम सांकडमां आब्यो. छेवट निरुपायपणे कर्मरेखने वोलावीने तेनो वध करवा माटे चांडाळने आप्यो. चांडाळो तेने लड़ने गाम बहार शूळी पासे गया. त्यां “बाळ-हत्या करवी आपणने योग्य नथी” एम विचारीने ते चांडाळोए कर्मरेखने बदले एक मडहुं शूळी उपर चडावीने तेने छोडी दीधो. राजानो अभिप्राय जाणनार कर्मरेख पण त्यांथी शीयाळनी जेम तत्काळ नासी गयो.

हवे श्रीपुर नामना नगरमां श्रीदत्त नामे एक श्रेष्ठी रहेतो हतो. तेने श्रीमती नामे पुत्री हती. ते शेठने रात्रिमां कुब्जदेवीए आवीने स्वप्नने विषे कहुं के—“ हे श्रेष्ठी ! आ गामनी बहार कालं प्रातःकाळे उत्तर दिशाना रस्तामां सुतेला जे वाळकनी पासे तारी काळी गाय उथी होय ते वाळकने तारी श्रीमती पुत्री साथे परणावजे.” हवे कर्मरेख कुमार पण आखी रात्रि मार्गमां चालतां अत्यंत थाकी गयो, तेथी ते श्रीपुर गामनी नजीक आवीने सुइ गयो. श्रीदत्त श्रेष्ठी प्रातःकाळे गोत्रदेवीना वचनथी त्यां आब्यो, अने तेज प्रमाणे जोइने तेने पोताने घेर लड़ गयो. पछी तेने पोतानी कन्या परणावी. हस्तमेलाप वखते श्रेष्ठीए पोताना घरनी सर्व लक्ष्मी तेने आपी.

ते गाममां कर्मरेखे पोतानुं असल नाम गुप्त राखीने रत्नचंद्र नाम प्रसिद्ध कर्युं. एक दिवस ते रत्नचंद्र पोताना श्वशुर श्रीदत्तनी आज्ञा लड़ने बहाणमां बेसी समुद्ररस्ते वेपार करवा गयो. त्यांथी घणुं द्रव्य उपार्जन करीने पाछो आवतां रस्तामां बहाण भांगवाथी समुद्रमां पड्यो. तेने एक मोटो मच्छ गळी गयो. ते मच्छ चाली न शकवाथी समुद्रने कांठे आवीने पड्यो. एक मछीमारें तेने पकड्यो, अने तेनुं पेट फाडतां नीकळेला ते कुमारने भृगुपुर (भरुच) नगरना राजाने भेट तरीके आप्यो. ते राजाने पुत्र नही होवाथी तेणे तेने पुत्र करीने राख्यो. पछी तेने कुंडनपुरना राजानी पुत्री जोडे परणाव्यो.

अहीं रिपुमर्दन राजाए पोतानी भाविनी पुत्री योग्य वयमां आवतां तेनो स्वयंवरमंडप रच्यो. तेमां तेणे सर्व राजाओ, राजकुमारो, मंत्रीओ, मंत्रीपुत्रो, श्रेष्ठीओ, श्रेष्ठीपुत्रो अने सार्थवाह विगेरेने आमंत्रण करी बोलाव्या. ते वखते

धृगुपुर राजाना कुमार रत्नचंद्रे पण चतुरंगीणी सेना सहित त्यां आवीने स्वयंवर-मंडपने शोभाव्यो. राजपुत्री भाविनी सर्व राजमंडळतुं अतिक्रमण करीने रोहिणी चंद्रने वरे तेमते रत्नचंद्रनेज वरी. रिपुमर्दन राजाए विधिपूर्वक तेमनां लग्न करीने हाथी अश्व विगेरे पुष्कळ दायजो आपीने तेमने विदाय कयां. रत्नचंद्र कुमार भाविनीने लइने पोताना पुरमां आव्यो.

एक दिवस कुमार सुवर्णना थाळमां स्वर्गना भोजन (अमृत) जेवुं मिष्ट भोजन करतो हतो; ते वखते अकस्मात् पवन उत्कट थवाथी धूळ उडवा लागी, तेने थाळीमां पडती जोइने हाथमां पंखो लइने पासे उभेली भाविनीए पोताना वखना छेडाथी ते भोजन तुरत ढांकी दीधुं. ते जोइने रत्नचंद्र विचार करवा लाग्यो के-“ अहो ! एक एवो पण वखत हतो के आ स्त्रीए मने शूळीपर चडाव्यो हतो, अने आज्जे एवो पण वखत छे के तेज स्त्री मने पोतानो प्राणपति मानीने मारा शरीरउपर रजनो स्पर्श पण थवा देवा इच्छती नथी.” एम विचारिने तेणे विस्मयथी जरा हास्य कथुं. तेतुं हास्य जोइने ते चतुर भाविनीए आश्चर्य पामीने विचार्युं के-“ आतुं स्मित हास्य तो मारी जेवी स्त्रीओने योग्य छे. परंतु आवा पुरुषोने कारण विना हास्य घटतुं नथी. ” एम विचारिने तेणे पोताना पतिने आग्रह पूर्वक हास्यतुं कारण पूछ्युं. प्रियाना अत्यंत दुराग्रहथी ते बोल्यो के-“ हे सुंदर अंगवाळी ! तूं मने ओळखे छे ? ” ते बोली-“ हा, आप मारा प्राणपति छो, अने हुं आपनी प्रिया छुं.” कुमारे कळुं के-“ हे सुंदर भुकुटीवाली प्रिया ! तें जे आ संबंध कह्यो ते तो जगतमां प्रसिद्ध छे. परंतु आपणो बीजो पण संबंध छे, अने ते ए के- हे मृगाक्षी ! हुं कर्मरेख नामनो धनदत्त श्रेष्ठीनो पुत्र छुं, अने तूं कळाचार्य पासे मारी साथे अभ्यास करनारी भाविनी छे.” एम कहीने तेणे पूर्वनी केटलीक रहस्यनी वात कही. ते सांभळीने भाविनीए अत्यंत लज्जाथी नीचुं मुख कथुं. ते जोइने तेने आश्वासन पयाडी प्रीति पूर्वक कुमार बोल्यो के-

“ त्रपायाः पद्मपत्राक्षि, तन्नास्त्यवसरोऽधुना ।

लोकोक्तिरिति यद्विप्रेणातीता नोच्यते तिथिः ॥ १ ॥

भावार्थ-“ हे कमलाक्षि ! लोकमां पण एवुं कुहेवासु त्ति के गइ तिथि ब्राह्मण पण वांचतो नथी, तो तारे त्तरे लज्जा पण पामवपणे वखत नथी.”

व्याख्यान २३१ मुं. काळादि करता कर्मनी बलवत्ता विषे. (११९)

तेमज वळी हे कृशोदरी ! कर्मनी गहन गति छे. तेथीज पूर्वना प्रौढ पंडितोए दैव, देव, विधि विगरेन छोडी दइने कर्मनेज नमस्कार कर्षो छे. कळं छे के-

ब्रह्मा येन कुलालवन्नियमितो ब्रह्मांडभांडोदरे
विष्णुर्येन दशावतारगहने क्षिप्तो महासंकटे ।
रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितः
सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेवगगने तस्मै नमः कर्मणे ॥१॥

भावार्थ—“ जेणे ब्रह्माने कुंभारनी जेम ब्रह्मांड रूपी पात्रने रचवामां नियमित कर्षो छे, जेणे विष्णुने दश अवतार वडे गहन एवा मोटा संकटमां नांख्यो छे, जेणे महादेवने हाथमां कपालसंपूट आपीने भिक्षाटन कराव्युं छे, अने जेना वडे सूर्य हमेशां गगनमां भ्रम्या करे छे, एवा कर्मने नमस्कार थाजो.”

इत्यादि पतिनां वचन सांभळीने भाविनीए लज्जानो त्याग कर्षो. पछी तेणी आ वृत्तांत पोताना पिता रिपुमर्दनने कहेवरावीने पतिभक्तिमां तत्पर थइ.

अन्यदा कर्मरेख राजाए गुरु पासे देशना सांभळीने विचार्युं के—“ कर्मनुं फळ में आ भवमां प्रत्यक्ष जोयुं छे, माटे गुरुनुं वचन प्रमाण छे.” पछी ते कर्मनो जय करवा माटे तेणे वृद्धावस्थां चारित्र ग्रहण कर्षुं, अने दुस्तप तपस्या करीने सद्गतिनो भाजन थयो.

“भावि भावने मिथ्या करवामां कोइ समर्थ नथी, ते आ दृष्टानुं तात्पर्य छे. अहीं कर्मना बळथीज भाविनी तथा कर्मरेखनो संयोग थयो छे.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
एकत्रिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३१ ॥

व्याख्यान २३२ मुं.

“पांचे कारणो मळीनेज कार्य छे, ते विषे.”

कालादिपंचहेतूनां, समवायो यदा भवेत् ।

तदा कार्यस्य निष्पत्तिः, स्यात् क्षुल्लककुमारवत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ ज्यारे काळादिक पांचे कारणतुं एकत्र मळवुं थाय छे त्यारेज क्षुल्लक कुमारनी जेम कार्यनी उत्पत्ति थाय छे.” क्षुल्लक कुमारतुं हर्षांत नीचे प्रमाणे—

साकेत नामना नगरमां पुंडरीक नामे राजा राज्य करतो हतो. तेनो नानो भाइ कंडरीक युवराजस्थाने हतो. कंडरीकने यशोभद्रा नामनी अति रूपवंत स्त्री हती. ते जोडने पुंडरीक राजा कामरागमां मग्न थयो. तेथी तेणे दासीद्वारा तेने पोतानी इच्छा जणावी. यशोभद्राए जवावर्मा कहेवराव्युं के—“हे पूज्य ! तमे समय प्रजाना स्वामी छो, तेथी नीतिपथनो त्याग करवो आपने उचित नथी.” आ प्रमाणेतुं यशोभद्रातुं वचन दासीए राजाने कहुं. एटले राजाए फरीथी कहेवराव्युं के—“हे स्त्री ! स्त्रीओने “ना” कहेवानो स्वभावज होय छे; परंतु हे कृशांगी ! मश्करी मुकीने मने पति तरीके अंगीकार कर.” यशोभद्राए कहुं के—“कुळ तथा धर्मेनी मर्यादा हुं मूकीश नहीं. तुं आवां हृष्ट वचनो बोलतां केम लज्जा पामतो नथी ? ” ते सांभळीने राजाए विचारुं के—“ज्यां सुधी मारो भाई जीवे छे त्यां सुधी आ मने चाहशे नहीं, माटे तेने मारी नांखुं.” एम धारीने कपटथी तेणे पोताना नाना भाइने मारी नांख्यो. कहुं छे के—

त्रपावरत्रया बद्धास्तावत्तिष्ठति जंतवः ।

अविवेकबलं यावन्न कामरसनिर्मितम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ ज्यां सुधी कामदेवना रसथी उत्पन्न थयेळुं अविवेक रूपी बळ होवुं नथी, त्यां सुधीज लज्जा रूपी वाधरी (दोरी) थी बंधाएला जंतुओ मर्यादायां रहे छे.”

पछी यशोभद्राए विचार कयों के—“जे हृष्टे पोताना भाइनी हत्या करी ते अवश्य मारा शीलनो पण भंग करशे, माटे मारे परदेश जवुं योग्य

छे." एम धारिने गर्भवती एवी ते यशोभद्रा गुप्त रीते त्यांथी नासी गइ; अने "शीलनुं रक्षण करवामां दीक्षा जेवुं वीजुं कोइ श्रेष्ठ साधननथी " एम मानीने तेणे दीक्षा ग्रहण करी. अनुक्रमे गर्भ वृद्धि पाम्यो. ते जोइने सर्वे साध्वी विगेरेए तेने पूछ्युं. त्यारे तेणे सर्व सत्य वृत्तांत कही बताव्युं. पछी श्रावकोए शासननी हिलना न थाय तेवी रीते तेने राखी. समय पूर्ण थतां तेने पुत्रनो जन्म थयो, ते श्रावकोने घरे वृद्धि पामवा लाग्यो, श्रावकोए तेनुं लालनपालन कर्युं, अने तेनुं क्षुल्लककुमार नाम राख्युं. ते कुमार आठ वर्षेनो थयो त्यारे तेने दीक्षा आपी; परंतु चारित्रावरणनो उदय थंवाथी तेना चित्तमां विषयवासना उत्पन्न थइ; एटले तेणे पोतानी माताने कहुं के-"हे माता! विषयनुं मुख अनुभवीने पछी हुं फरीथी व्रत ग्रहण करीश." तेनी माताए कहुं के-"हे पुत्र ! आवुं संयमनुं मुख तजीने तुच्छ विषयमां केम आसक्ति करे छे? तोपण जो तारे संयमनी इच्छा न होय, तो मारां वचनथी बार वर्षे सुधी मारी पासे रहीने जिनेश्वरनी वाणी सांभळ." आ प्रमाणे पोतानी माता-नुं वचन सांभळीने ते तेटलो वखत रह्यो, अने पोतानी माता (साध्वी) पासे हमेशां वैराग्यमय वाणी सांभळवा लाग्यो, परंतु तेना मनमां वैराग्यनो लेश पण उत्पन्न थयो नहीं.

बार वर्षे पूरां थतां तेणे मातानी पासे रजा मागी, त्यारे तेणे कहुं के-"हे पुत्र! तुं मारी गुरुणीजी पासे जइने रजा ले." त्यारे तेणे मोटी साध्वी पासे जइने रजा मागी. साध्वीए कहुं के-"अमारी पासे रहीने बार वर्षे सुधी देशना सांभळ." तेणे कवल कर्युं; अने तेमनी पासे रहीने अनेक सूत्रना अर्थो सांभळ्या, पण कांइ प्रतिबोध पाम्यो नहीं. अवाधि पूरो थतां तेणे तेमनी पासे रजा मागी के-"तमारा आग्रहथी घणुं कष्ट सहन करीने पण रह्यो छुं, माटे हवे हुं. जइश." ते सांभळीने तेमणे कहुं के-"आपणा उपाध्यायजी गुरु छे, तेनी रजा लइने पछी जा." त्यारे तेणे उपाध्याय पासे जइने रजा मागी. उपाध्याये कहुं के-"बार वर्षे सुधी अमारी पासे रहीने देशना सांभळ." तेणे ते पण कवल कर्युं, परंतु बोध लाग्यो नहीं. अवाधि पूरो थतां उपाध्यायनी रजा मागी. त्यारे तेणे कहुं के-"गच्छना अधिपति सूरि पासे जइने तारी इच्छा निवेदन कर." तेणे तेम कर्युं. आचार्ये पण पोतानी पासे बार वर्षे सुधी रहे-वातुं कहुं. एटले ते तेटलो वखत रहीने अनेक प्रकारनी देशना सांभळवा लाग्यो. आ प्रमाणे माता विगेरेना आग्रहथी अडतालीश वर्षे पर्यंत दीक्षानुं पालन कर्युं; तोपण विषयथी तेनुं चित्त पराङ्मुख थयुं नहीं. पछी अवाधि

पूर्ण थतां तेणे स्मरिने कहुं के-“हे स्वामी ! हुं जाउं छुं.” ते सांभळीने सावद्य कर्म होवाथी स्मरि तो मोनज रह्या. त्यारे ते पोतानी मेळे त्याथी चाल्यो. जती वखत तेनी माताए पूर्वे अवस्थामां (गृहस्थीपणामां) आणेळुं रत्नकंबळ तथा मुद्रा (वींठी) तेने आपी. ते लडने अने संयमना सर्व चिन्ह तजीने ते अनु-क्रमे साकेतपुरनी राजसभामां पहांच्यो, त्यां कोइ नर्तकी नृत्य करती हती. ते नृत्य जोंवामां व्यग्र चित्तवाळा सर्वे सभासदो तेने वारंवार धन्यवाद आ-पता हता, अने ते नर्तकीनी प्रशंसा करता हता. क्षुल्लक पण ते जोइने तेमां तल्लीन थइ गयो. तेवामां नर्तकी घणा वखतथी नाच करवाने लीधे थाकी गयेली होवाथी तेनां नेत्र निद्राथी घुर्णायमान थयां. ते जोइने तेनी अक्काए संगीतना आलापमां तेने कहुं के-

“ सुदु गाइअं सुदु वाइयं, सुदु नच्चियं सामसुंदरि ।

अणुपालिय दीहराइयं, उसुमिणं ते मा पमायए ॥ १ ॥

भावार्थ-“हे सुंदरी ! तें वहु सारुं गायन कयुं, घणुं सारुं वगाड्युं, अने सारी रीते नृत्य कयुं. एवी रीते घणी रात्रि व्यतीत थवा दइने हवे थोडा माटे प्रमाद न कर.”

आ प्रमाणे अक्कातुं गायन सांभळीने नर्तकी फरीथी सावधान थइ.

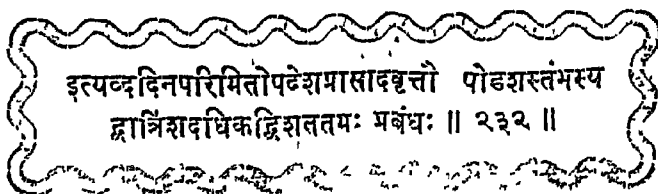
अहीं क्षुल्लक कुमार ते गाथा सांभळीने बोध पाप्यो. तेथी तेणे ते नर्तकीने पोताना रत्नकंबळतुं पारितोषिक (इनाम) आप्युं, एटले राजपुत्रे मणिजडिज कुंडळ आप्यां. मंत्रीए मुद्रा रत्न आप्युं. लांबा वखतथी पतिना विरदवाळी कोइ सार्थ-वाहनी स्त्रीए पोतानो हार आप्यो, अने राजाना महावते अंकुश रत्न इनाममां आप्युं. ते दरेक इनाम लक्ष लक्ष मूल्यनां हतां; ते जोइने राजाए ते सर्वेने पूछ्युं के-“तमे आ प्रमाणे बुद्धिदान आप्युं, तेतुं शुं कारण ? ” त्यारे प्रथम क्षुल्लक बोल्यो के-“ हे राजा ! हुं तमारा नाना भाइनो पुत्र छुं. साठ वर्ष सुधी संयम पाळीने विषयवासनाथी राज्य लेवा माटे हुं तमारी पासे आव्यो हतो; पण आ गाथा सांभळीने में विचारुं के-“हवे थोडा काळ माटे प्रमाद करवो मने उचित नथी.” आवीवैराग्यनी बाधक गाथा पण मने साधकपणे परिणमी; प्रथम गुरुनां साधक वचनो पण मने बाधक रूप थयां हतां. हवे, हुं चारित्र पाळवामां निश्चळ थवानो, ते कारणथी में मारापर मोटा उपकार करनारी आ नर्तकीने सौथी प्रथम प्रीतिदान आप्युं. वळी हे राजा ! जो तमे मने पोताना नाना भाइना पुत्र तरीको

ओळखवामां संदेह पामता हो, तो ते संदेहने छेदनारी आ नाममुद्रा जुओ.” ते जोइने राजाए क्षुल्लक कुमारने कळुं के-“आ राज्य ग्रहण कर.” तेणे कळुं के-“राज्यादिकर्मां आसक्ति उत्पन्न करनारो मोह रूपी चोर हवे मारा आत्म प्रदेशथी दूर गयो छे, माटे हुं राज्यादिकने थुं करुं ?”

पछी राजाए पोताना पुत्रने प्रीतिदाननुं कारण पूछ्युं, एटले ते बोल्यो के-“हे पिता ! राज्यना लोभथी आज काल हुं तमने विपादिकना प्रयोगवढ मारी नाखवाना विचारमां हतो, पण आ गाथा सांभळीने में विचारुं के-‘पिता वृद्ध थया छे, माटे हवे तेनुं बहु थोडुं आयुष्य वाकी रहुं हशे, तेथी मारवा तो नहीं, एम धारीने हुं खुशी थयो तेथी, में तेने प्रीति-दान आप्युं. ” पछी मंत्रीने पूछतां तेणे कळुं के-“ हे स्वामी ! तमारा शत्रुओए मने पोताना पक्षमां लीघो हतो. पण आ गाथा सांभळीने हुं तेवा पापकर्मथी निवृत्ति पाम्यो छुं.” पछी पतिना विरहवाळी छीने पूछतां ते बोली के-“हे प्रभु ! आज काल करतां पतिना विरहमां में बार वर्ष निर्गमन कयां तोपण ते तो आव्या नहीं, तेथी पुरुषनो विरह असह्य लागवाथी हुं आजे परपुरुष सेवने शीलनो भंग करवा इच्छती हती. ते आ गाथा सांभळवाथी पाछी शियळमां दृढ थइ के- लांवा काळनुं पालन करेळुं शील थोडा वसत माटे मूकहुं नहीं. आ कारणथी में प्रसन्न थइने नर्तकीने प्रीतिदान आप्युं छे. ” पछी महावतने ते पूछतां तेणे कळुं के ‘हु आपनी राणी साथे लुब्ध थयेलो छुं. आजे आपनो विनाश करवा इच्छतो हतो, पण आ गाथा सांभळीने तेवा पापविचारथी निवृत्त थयो छुं अने तेथी में तुष्टिदान आप्युं छे.”

आ प्रमाणे सर्वनां कारणो सांभळीने राजा विगेरे सर्वे हर्षपाम्या;अने तेसर्वे ए क्षुल्लक कुमारनी साथे जइ दीक्षा ग्रहण करी.अनुक्रमे ते स्वर्गादिक गतिने पाम्या.

आ दृष्टान्तनो सार ए छे के-“संविज्ञ साधु विगेरेना मुखथी शुभकारी जिनेंद्रनी वाणी चिरकाळ सुधी सांभळ्या छतां पण क्षुल्लक कुमार बोध पाम्यो नहीं, अने काळादिक सामग्री मळवाथी मात्र एकज नर्तकीनी गाथा सांभळीने तत्काळ वैराग्य पाम्यो. तेथी पांच कारणो मळे त्यारेज कार्यसिद्धि थाय छे. ”



व्याख्यान २३३ मुं.

सद्गुणना विचारनी पण दुर्लभता.

यः प्राप्य मानुषं जन्म, दुर्लभं भवकोटिभिः ।

धर्मं शर्मकरं कुर्यात्, सफलं तस्य जीवितम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“जे प्राणी कोटी भवे करीने पण पामवो दुर्लभ एवो मनुष्य-
भव पामीने कल्याण करनार एवा धर्मने करे छे तेतुं जीवित सफल छे.”

दुःप्राप्यं प्राप्य मानुष्यं, कार्यं तत् किञ्चिदुत्तमैः ।

मुहूर्तमेकमप्यस्य नैव, याति यथा वृथा ॥ २ ॥

भावार्थ—“दुःखे पामवा लायक मनुष्यजन्म पामीने उत्तम- पुरुषोए
कोइक एतुं काम करतुं जोइए के जेथी एक मुहूर्त पण वृथा न
जाय.”

आ हकीकतने दृढ करवा माटे नीचेतुं दृष्टांत जाणतुं—

पूर्वे प्रतिष्ठान नगरमां कोइक धनवान श्रेष्ठी रहेतो हतो. ते मुहूर्ते, घडी,
पहोर, दिवस विगेरे सर्व काळ धर्म, क्रिया, दान विगेरे धर्मकार्य कर्या
विनाज वृथा निर्गमन करतो हतो. अनुक्रमे ते आर्तव्यानथी मृत्यु पामीने
तेज पुरनी समीपे एक सरोवरमां माछलुं थयो.

तेज नगरमां शालिवाहन राजानो पूर्व भवनो जीव एक श्रेष्ठी हतो,
ते श्रेष्ठी तेज सरोवरने कांठे बेसीने सुपात्र दान आपतो हतो. कहुं
छे के—

धर्मकीर्तिविहीनस्य, जीवितेन नरस्य किम् ।

यो धर्मकीर्तिवान् दानी, तस्य जीवितमुच्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—“धर्म अने कीर्तिथी रहित मनुष्यना जीवितथी शुं ? पण जे
धर्म अने कीर्तिवाळो होवा साथे दातार छे, तेतुंज जीवित सफल छे.”

अन्यदा ते सरोवरनी पाळ उपर मुनिने दान आपतां ते श्रेष्ठीने पेला
माछलाए जोयो. एटले तेजे जातिस्मरणज्ञान थयुं. अनुक्रमे श्रेष्ठीनो जीव
मरीने प्रतिष्ठान नगरमां शालिवाहन नामे राजा थयो.

एकदा शालिवाहन राजा उद्यानमां फरतो फरतो तेज सरोवरने कांठे

वृक्षनी छायामां आवीने बेठो. तेने मोटो समृद्धिवान जोइने “पूर्व भवना दाननुं आ फळ छे.” एम पेला माछलाए जाण्युं. पछी लोकने बोध करवा माटे माछलुं मनुष्यभाषाथी बोल्युं के-

को जीवति, को जीवति, को जीवति वदति वारिमध्यस्थः ।

मत्स्यः प्रबोधविधये, लोकानां ललितविज्ञानम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“कोण जीवे छे. ? कोण जीवे छे ? कोण जीवे छे ? ए प्रमाणे त्रण वखत जळमां रहेलो मत्स्य लोकोने बोध करवा माटे सुंदर वचन बोल्यो.”

आ प्रमाणे मत्स्यनुं वाक्य सांभळीने राजा विगेरे सर्व लोकोने मोहुं आश्चर्य थयुं. पछी राजाए सभामां आवी पोताना पंडितोने ते मत्स्यना वचननुं स्वरूप पूछ्युं. परंतु चित्तने चमत्कार करनारा तेनां वचननो तात्पर्य कोइ कही शक्युं नही. पछी श्रीकालीकाचार्ये ते मत्स्यना मननो भाव जाणीने तेनी समक्ष राजाने कहुं के-

को जीवति गुणा यस्य, यस्य धर्मः स जीवति ।

गुणधर्मविहीनस्य, निष्फलं तस्य जीवितम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“कोण जीवे छे ? के जेनामां गुणो अने धर्म रहेला छे तेज जीवे छे. गुण अने धर्मथी जे रहित होय तेनुं जीवित निष्फल छे.” वळी-

यस्मिञ्जीवति, जीवति सज्जना मुनयस्तथा ।

सदा परोपकारी च, स जातः स च जीवति ॥ २ ॥

भावार्थ—“जेना जीववाथी सज्जन पुरुषो तथा मुनिओ जीवे छे, अने जे सदा परोपकारी छे, तेनो जन्म सफल छे, अने तेज जीवे छे.”

पंचमेऽहनि षष्ठे वा, भुंक्तेऽनवद्यमेव यः ।

धर्मार्थी चाप्रमादी च, स वारिचर जीवति ॥ ३ ॥

भावार्थ—“हे जळचर प्राणी ! जे पांचमे अथवा छठे दिवसे निर्दोष भोजन करे छे, जे धर्माना अर्थी छे, अने अप्रमादी छे, तेज पुरुष जीवे छे.”

आचार्ये आमार्नो पहेलो श्लोक कखो, त्यारे मत्स्य वे वखत “को जी-

वति" ए पद बोलवा लाग्यो. आचार्य वीजो श्लोक बोल्या, त्यारे एक वस्त्रत उपरनुं पद बोलवा लाग्यो, अने वीजो श्लोक बोल्या, त्यारे ते मौन धरीने रह्यो. पछी राजाए स्त्रर महाराजने कहुं के--"हे स्वामी ! जळचर प्राणी पण धर्मक्रियानी इच्छा करे छे, ते मोटुं आश्चर्य छे. " गुरु बोल्या के--"हे राजा ! धर्म अने गुणहीन मनुष्यनो भव सर्व जीवो करतां अति नीच छे. ते विषे विद्वाननी वाणीना विलासी कविओनां वचनो सांभळ-

येषां न विद्या न तपो न दानं
न चापि शीलं न गुणो न धर्मः ।
ते मर्त्यलोके भुवि भारभूता
मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति ॥ १ ॥

भावार्थ--"जे मनुष्योमां विद्या, तप, दान, शील, गुण अने धर्म नथी तेओ आ मृत्युलोकमां पृथ्वीना भार रूप थइने मनुष्यने रूपे मृग छे, एम समजहुं."

आ प्रमाणे विद्वानना मुखथी नीकळेलां वचन सांभळीने एक मृग गर्व सहित बोल्पो के--"निंदित मनुष्यने अमारी उपमा केम आपो छो ? केमके अमे तो घणा गुणवान छीए.

गीते शीर्षे जने मांसं, त्वचं च ब्रह्मचारिणे ।
शृंगं योगीश्वरे दद्रो, मृगस्त्रीषु सुलोचने ॥ १ ॥

भावार्थ--"गीतने माटे माथुं, माणसने मांस, ब्रह्मचारिने चर्म, योगीने शींगडां अने स्त्रीओने माटे नेत्र आपीए छीए. " वळी-

दुर्वाकुरट्टणाहारा, धन्यास्ते च वने मृगाः ।

विभवोन्मत्तमूर्खाणां, न पश्यन्ति मुखानि यत् ॥२॥

भावार्थ--"दूर्वाना अंकुर अने वृणनुं भक्षण करनारा मृगो वनमां रहेता होवाथी वैभवथी उन्मत्त थयेला मूर्खौनां मुख जोता नथी, माटे तेमने धन्य छे."

अथि कुरंग कुरंगमविक्रमे

त्यज वनं जवनं गमनं कुरु ।

इह वने हि वनेचरनायकाः

सुरभिलोहितलोहितसायकाः ॥ ३ ॥

व्याख्यान २३३ मुं. सद्गुणना विचारनी पण दुर्लभता. (१२७)

भावार्थ—“हे मृग ! आ वनने तुं तजी दे, अने शीघ्रताथी अन्यत्र गमन कर; केमके आ वनमां गायोना लोहीथी जेमणे पोतानां बाणोने रक्त कर्यां छे एवा मोटा पाराधीओ आवेला छे.”

वसंत्यरण्येषु चरन्ति दुर्वा
पिबन्ति तोयान्यपरिग्रहाणि ।
तथापि वध्या हरिणा नराणां
को मूर्खमाराधयितुं समर्थः ॥ ४ ॥

भावार्थ—“हरणो वनमां वसे छे, दुर्वां खाय छे, अने कोइनी मा-
लेकी विनाना जळतुं पान करे छे; तोपण तेने जे माणसो मारी नांखे छे तेवा
मूर्खने समजाववाने कोण समर्थ छे ? ”

माटे निर्गुण मनुष्यने अमारी उपमा आपवी योग्य नथी. एटले स्मरि
फरीथी बोल्या के—

येषां न विद्या न तपो न दानं
न चापि शीलं न गुणो न धर्मः ।
ते मर्त्यलोके भुवि भारभूता
मनुष्यरूपाः पशवश्चरन्ति ॥ १ ॥

भावार्थ—“जे मनुष्योमां विद्या, तप, दान, शील, गुण अने धर्म नथी,
तेओ मृत्युलोकमां पृथ्वीना भार रूप थइने मनुष्यतुं रूप धारण करनारा प-
शुओ छे.”

आ प्रमाणे सांभळीने कोइ गाय बोली के—

तृणमद्भि दुग्धं धवलं, छगणं गेहस्य मंडनं भवति ।
रोगापहारि मूत्रं पुच्छं सुरकोटिसंस्थानम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“हुं घास खाउं छुं, पण श्वेत दूध आपुं छुं. मारुं छाण घरतुं
भूषण थाय छे, मारुं मूत्र रोगनो नाश करेछे अने मारा पुंछडामां कोटी
क्षेवताओतुं स्थान छे.”

माटे निर्गुण मनुष्यने मारुं गुणीतुं उपमान योग्य नथी. पछी कोइ बब्द
बोल्यो के—

नास्य भारग्रहे शक्तिर्न च वाहगुणक्रिया ।

देवागारबलीवर्दस्तथाप्यश्राति भोजनम् ॥ १ ॥

भावार्थ-“तमे कहा तेवा निर्गुण मनुष्यमां मारी जेवी भार उपाडवानी शक्ति नथी. वहन करवानो कांड गुण नथी, तोपण महादेवना पोठीआनी जेम ते बेठो बेठो भोजन करे छे;” अने हुं तो

गुरुशकटधुरंधरस्तृणाशी

समविषमेषु च लांगलापकर्षा ।

जगदुपकरणं पवित्रयोनि-

नरपशुना कथमुपमीयते गवेन्द्रः ॥ २ ॥

भावार्थ-मोटा गाडानी धूसरीने धारण करं छुं, घास खाइने जीवुं छुं, सम विषम स्थानमां हळ खेंचुं छुं, एवी रीते जगतनो उपकार करं छुं. वळी मारुं उत्पत्तिस्थान गाय रूपी पवित्र छे. माडे नरपशुनी साथे मारी बळदनी उपमा केम आपो छो ?”

आ प्रमाणे होवाथी तेवा मनुष्योने पशुनी उपमा पण योग्य नथी.

पछी आचार्य “ येषां न विद्या० ” ए श्लोक बोलतां चोथा पदमां “मनुष्य रूपेण तृणोपमानाः” एटले “ तृण जेवा छे” एम बोल्या. ते सांभळीने तृण बोल्युं के-

गवि दुग्धकरं ग्रीष्मे, वर्षाहेमंतयोरपि ।

तृणां त्राणमहं कुर्वे, तत्समं च कथं मम ॥ १ ॥

भावार्थ-“हुं गायने विषे दूध उत्पन्न करं छुं, अने शियाळामां, उनाळामां तथा चोमासामां सर्व ऋतुमां मनुष्योतुं रक्षण करं छुं, तो मने निर्गुण पुरुषनी सरखुं केम कहोछो? ” वळी-

रूढस्य सिंधुतटमनुगतस्य तृणस्यापि जन्म कल्याणम् ।

यत्सलिलमज्जदाकुलजनहस्तावलंबनं भवति ॥ २ ॥

भावार्थ-“ समुद्रने कांठे उगोला अने नीचे नमेलो तृणनो जन्म पण कल्याणकारी छे, केमके जळमां डुबवाथी व्याकुळ थयेला माणसोने ते हस्तना अवलंबन रूप थाय छे.”

तथा समरांगणमां सुखने विषे तृण राखवाथी ते माणसने कोइ पण हणतुं नथी. वळी-

यस्यैवाहारयोगाज्जगति सुरभयोऽजाविका वा महिष्यः
सर्वाः संप्राप्तभूयो वपुरुपचितिका आज्यदध्नो निदानम्।
क्षीरं लोकाय दद्युः सकलरसमहायोनिभूतं तृणं त-
जानेऽजानंत एते धिगखिलकवयो नीरसं वर्णयन्ति ॥ ३ ॥

भावार्थ—“जे तृणतुं भक्षण करवाधी जगतमां गायो, वकरां, घेटां, भेंशो विगेरे सर्वे शरीरमां अति पुष्टि पागीनें धी अने दहीं विगेरेना कारण रूप दूध सर्व माणसोने आपे छे, तेवा समग्र रसना मोटा कारण रूप घासने जाणे पोतें तेना गुणथी अजाण्या होय तेम कविओ नीरस तरीके वर्णवे छे; माटे तेवा कविओने धिक्कार हो !”

पछी फरीथी स्मरि तेज श्लोक बोल्या अने छेवटमां—मनुष्यरूपेण वृक्षा भवंति “मनुष्य रूप करीने वृक्षो रहेलां छे” एम बोल्या. त्यारे कोइ वृक्ष मनुष्यभापाए बोळुं के—

छायां कुर्मो वयं लोके, फलपुष्पाणि दद्वहे ।

पक्षिणां च सदाधारं, गृहादीनां च हेतवे ॥ १ ॥

भावार्थ—“अमे सर्वने छाया करीए छीए, फळ, फूल विगेरे आपीए छीए, अने पक्षीओने घर करवा माटे निरंतर आधार आपीए छीए.”

वळी फरीथी युक्ति पूर्वक कहे छे—

छायामन्यस्य कुर्वति, स्वयं तिष्ठन्ति चातपे ।

फलन्ति च परार्थे च, नात्महेतोर्महाद्गुमाः ॥ २ ॥

भावार्थ—“महा वृक्षो अन्यने छाया करेछे अने पोते तापमां रहे छे; तथा परोपकारने माटेज फळे छे, पोताने माटे फळता नथी.”

भीष्मग्रीष्मखरांशुतापमसमं वर्षांबुतापकृष्मं

भेदच्छेदमुखं कदर्थनमलं मर्त्यादिभिर्निर्मितम् ।

सर्वग्रासिदवानलप्रसृमरज्वालोत्करालिङ्गनं

हंहो वृक्ष सहस्व जैनमुनिवद्यत्वं क्षमैकाश्रयः ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ हे वृक्ष ! तुं जैन साधुनी जेम क्षमानो अद्वितीय आश्रय छे, माटे ग्रीष्म ऋतुना अत्यंत तीक्ष्ण सूर्यनां किरणो सहन कर, वर्षां ऋतुना जळथी उत्पन्न थता क्लेशने सहन कर, मनुष्यादिके भेदन, छेदन विगेरे

विविध प्रकारे करेली कदर्थना सहन कर, तथा सर्वतुं भक्षण करनारा दावा-
नळनी प्रकाशित ज्वाळासमूहने आलिंगन करवानुं दुःख पण सहन कर."

वृक्षनो आवो उत्तर सांभळीने स्वरिए कष्टुं के-मनुष्यरूपेण हि धूलिपुंजाः-
गुणरहित मनुष्यो " मनुष्यना रूपे करीने धूळना ढगला छे." ते सांभळीने
धूलि बोली के-

कारयामि शिशुक्रीडां, पंकनाशं करोमि च ।

मत्तोऽजनि रजःपर्व, वर्षे क्षिप्तं फलप्रदम् ॥ १ ॥

भावार्थ--"हुं बाळकने क्रीडा करानुं छुं, पंकनो नाश करुं छुं, मा-
राथीज होळीनुं पर्व थयुं छे, अने मने खेतरमां नांखवाथी सारा पाक
थाय छे."

धूलिर्मूलपदार्थसार्थजननी स्तंभाद्यवष्टंभदा

लेखाश्लेषकरी करीश्वरकरासंगिन्यवश्यं प्रिया ।

गंधं दूरकरी शिशोः सुखकरी कालत्रयेऽपि स्थिरा

तस्माद्धूलिसमं न चास्ति किमपि क्षेप्या सुखे पापिनाम् २

भावार्थ--"धूळ सर्व मूळ पदार्थोने उत्पन्न करनारी छे, थांभला वि-
गेरेने आवार आपनारी छे, लखेला लेखने मुकववा माटे तेनो आश्लेष कर-
नारी छे, हाथीनी सुढनो संग करनारी होवाथी तेने अति भिय छे, दुर्गंधने
दूर करनारी छे, बाळकने सुख करनारी छे, त्रणे काळने विषे स्थिर रहनारी छे;
माटे धूलि समान कोइ पण नथी. ते पापीओना मुखपर नाखवा योग्य छे."

स्वरिए फरीथी तेज श्लोकना चोथा पादमा कष्टुं के- मनुष्यरूपा
भषणस्वरूपाः । "तेओ मनुष्य रूपे करीने कूतरा जेवा छे." ते सांभळीने कूतरो
बोल्पो के-

स्वामिभक्तः सुचैतन्यः, स्वल्पनिद्रः सदोद्यमी ।

अल्पसंतोषवानस्मि, तस्मात्तत्तुल्यता कथम् ॥ १ ॥

भावार्थ--"हुं स्वामीनी भक्तिवाळो, तरत चेतवा वाळो, स्वल्प निद्रा-
वाळो, निरंतर उद्यमी अने थोडाथी संतोषी छुं तेथी तेवा निर्गुण मनुष्यनी
सदश हुं शी रीते ?" एनी उपर एक दृष्टांत कहे छे के-

अयोध्या नगरीमां गोविंदचंद्र नामें राजा हतो, तेनो मंत्री आनंद नामनो हतो, ते अति पापीष्ट हतो. ते लोकोंने घणी पीडा करतो हतो, तेथी राजाए तेने मारीने उकरडामां दटाव्यो. तेने खावा माटे बे कूतराए आवी खोदीने काढ्यो. पछी तेमांथी मोटा कूतराए नानाने कहुं के “एने भक्षण कर मा.” केमके—

हस्तौ दानविवर्जितौ श्रुतिपुटौ सत्यवचोद्रोहिणौ
चक्षुः साधुविलोकनेन रहितं पादौ न तीर्थाध्वगौ ।
लंचालुंचितवित्तपूर्णमुदरं गर्वेण तुंगं शिरो
भ्रातः कुर्कुर मुंच मुंच सहसा निदं वपुः सर्वदा॥१॥

भावार्थ—“तेना हाथ दानथी रहित छे, तेना कान सत्यवचन श्रवण करवामां द्वेषी छे, तेनां नेत्रो साधु पुरुषना दर्शनथी रहित छे, तेना चरण तीर्थमार्गे गया नथी, तेनुं पेट लांचथी लुंटी लीधेला द्रव्यथी पूर्ण छे, अने तेनुं मस्तक गर्वथी उन्नत छे, माटे हे भाइ कुर्कुर ! सर्वदा निदवा लायक आ शरीरने तुं जलदी मूकी दे, मूकी दे.”

आवी परीक्षा करवामां चतुर जे कूतरो ते निर्गुण पुरुषनी तुल्य शी रीते थाय ?

पछी प्रवीण स्वरिए ते श्लोकना चोथा पादमां कहुं के—मनुष्य रूपेण खराश्चरति । “तेओ मनुष्यरूपे गवेडा छे.” ते सांभळीने गर्दम बोल्यो के—

शीतोष्णं नैव जानामि, भारं सर्वं वहामि च ।
तृणभक्षणसंतुष्टः, प्रत्यहं भद्रकाकृतिः ॥ १ ॥

भावार्थ—“हुं शीत के उष्ण कांइ जाणतो नथी, सर्व प्रकारनो भार वहन करुं छुं, तृणना भक्षणथी संतोषी छुं, अने निरंतर (भद्रक) मोळी आकृतिवाळो छुं.”

“माटे मारी उपमा निर्गुण पुरुषने घटे नहीं.”

फरीथी स्वरिए कहुं के—ते मनुष्यरूपेण भवति काकाः । “तेओ मनुष्य रूपे कागडा छे.” त्पारे कागडो बोल्यो के—

प्रियं दूरं गतं गेहे, प्राप्तं जानामि तत्क्षणात् ।
न विश्वसामि कस्यापि, काले चालयकारकः ॥ १ ॥

भावार्थ—“दूर देश गयेला पतिने घेर आवतो जाणीने तुरत कडुं छुं, कोइनो विश्वास करतो नथी, अने वर्षाकाळमां माळो बांधीने रहूं छुं.”

कोइ स्त्रीए कागडाने सोनाना पांजरामां राखेलो जोइ तेनी सखीए पूछयुं के पोपटने तो सौ पांजरामां राखे छे पण तें आवा कागडाने केम राख्यो छे ? एटले ते बोली—

अत्रस्थः सखि लक्षयोजनगतस्यापि प्रियस्यागमं
वेत्त्याख्याति च धिक् शुकादयश्चे सर्वे पठंतः शठाः ।
भर्त्कांतस्य वियोगतापदहनज्वालावलीचंदनं
काकस्तेन गुणेन कांचनमये व्यापारितः पञ्जरे ॥ २ ॥

भावार्थ—“हे सखी ! कागडो लाख योजन दूर रहेला पतिनुं आगमन अहाँ बेगं जाणे छे, अने कहे छे; आ पोपट विगेरे सर्वे भण्या छे, पण शठ छे; अने आ कागडो तो मारा पतिना वियोगताप रूपी अग्निनी ज्वाळाव-ळीमां चंदन समान छे. माटे ते गुणने लीधे मे सुवर्णना पांजरामां तेने राख्यो छे.”

फरीथी कवि कहेछे के- मनुष्यरूपेण हि ताम्रचूडाः । “ तेओ मनुष्यरूपे करीने कुकडा छे.” ते सांभळीने कुकडो कहे छे के-मारा गुण सांभळो—एक कविए मारा विषे कहूं छे के-

भो लोकाः सुकृतोद्यता भवत तं लब्ध्वा भवं मानुषं
मोहांधाः प्रसरत्प्रमादवशतो माहार्यमाहार्यथा ।
इत्थं सर्वजनप्रबोधमधुरो यामेऽर्धयामे सदा
कृत्वोर्ध्वं निजकंधरं प्रतिदिनं कोकूयते कुर्कुटः ॥१॥

भावार्थ—“हे लोको ! मनुष्यभव पामिने तमे सत्कृत्य करवामां उद्यमी थाओ, प्रसार पामता प्रमादना वशाथी मोहांध थइने मनुष्यभव व्यर्थ हारी

नहीं, हारो नहीं. आ प्रमाणे सर्व लोकने प्रबोध करवामां निपुण एवो कु-
कवो हमेशां पहोरे ने अडधे पहोरे पोतातुं मस्तक उंचुं राखीने बोले छे.”

में कु कहेतां पृथ्वीमां कु कहेतां खराब (कुत्सित) कु कहेतां कयुं तेथी
हुं पक्षी थयो, तेना निवारण माटे हुं प्रातःकाळे “कू कू कू” एवो शब्द करीने सर्वने
सुकृत्य करवा जागृत करुं छुं, तो मारी समान निर्गुण माणस शी रीते ?

फरीथी पंडिते कळुं के—मनुष्यरूपेण चोष्ट्राश्चरंति । “तेओ मनुष्य रूपे उंट
छे.” त्यारे उंट बोल्यो के—मारे माटे एक कविए कळुं छे के—

वपुर्विषमसंस्थानं, कर्णज्वरकरो रवः ।

करभस्याशु गत्यैव, छादिता दोषसंततिः ॥ १ ॥

भावार्थ—“शरीर विषम संस्थानवाळुं छे. शब्द कर्णेने कठोर लागे तेवो
छे, तोपण उंटनी गति शीघ्र होवाथी तेना दोषनो समूह टंकाइ जाय छे.”

माटे हुं चंदननी जेम मात्र एक शीघ्र गति रूप गुणथीज राजाने पण
मान्य छुं.

ते सांभळी पंडिते फरीथी कळुं के— मनुष्यरूपेण च भस्मतुल्याः “तेओ
मनुष्यरूपे राख समान छे.” ते सांभळीने राख बोली के—

मूढकमध्ये क्षिप्ता, करोम्यहं सकलधान्यरक्षां द्राक् ।

मानं ददते मनुजा, मुखशुद्धिकरी सुगंधा च ॥ १ ॥

भावार्थ—“मने धान्यना मोटा समूहमां नांखी होय, तो हुं सर्व धान्य-
नी रक्षा करुं छुं. वळी हुं मुखने शुद्ध करुं छुं तथा सुगंधी छुं, माटे मनुष्यो मने
मान आपे छे.”

फरीथी पंडित बोल्या के—मनुष्यरूपाः खलु मक्षिकाः स्युः “तेओ मनुष्य
रूपे करीने माखी जेवा छे.” ते सांभळीने माखी कहे छे के—

सर्वेषां हस्तयुक्त्याहं, बोधयामि निरंतरम् ।

ये धर्म नो करिष्यंति, ते हस्तौ वर्षयंति वै ॥ १ ॥

भावार्थ—“हुं मारा आगळना हाथ घसवानी युक्ति (निशानी) वडे
माणसोने हमेशां बोध आपुं छुं के—जेओ मारी पेठे पाम्या छतां धर्म करशे नहीं
तेओ हाथ घसता रहेसे.”

एकदा भोज राजाए सभामां विद्वानोने पूछ्युं के-“माखी पोताना आग-
ळमा बे हाथ शामाटे घसे छे ?” त्यारे पंडितो बोल्या के-

देयं भोज घनं धनं सुविधिना नो संचितव्यं कदा
श्रीकर्णस्य बलस्य विक्रमनृपस्याद्यापि कीर्तिर्यतः ।
येनेदं बहु पाणिपादयुगलं घृष्यंति भो मक्षिका
अस्माकं मधु दानभोगरहितं नष्टं चिरात् संचितम् ॥ १ ॥

भावार्थ-“हे भोज राजा ! मळेला द्रव्यतुं विधि पूर्वक निरंतर दान देवुं,
पण कदापि द्रव्यनो संग्रह करवो नहीं. दानना प्रभावथी कर्ण, बळ अने विक्रम
राजानी कीर्ति हल्लु सुधी जगतमां जागृत छे. आ प्रमाणे केहती एवी माखीओ
पोताना हाथपग घसती सती जणावे छे के-“अहो ! अमे घणा काळथी संग्रह
करेला मधनो दानभोग न कर्यो तो ते परिणामे नाश पाम्युं.”

इत्यादि युक्तिथी श्रीकाळिकाचार्ये प्रतिबोध पमाडेला शाळ्बिवाहन राजा
विगेरे लोको दान शीलादिक धर्ममां तत्पर थया.

“सर्वे भवमां मनुष्यभव दुर्लभ छे. तेमां पण धर्म तथा गुण विगेरेनी प्राप्ति
अति दुर्लभ छे. आ प्रमाणेना श्री काळिकाचार्येना उपदेशथी प्रतिबोध पाप्मीने
शाळ्बिवाहन राजा दानादिक गुणोने जाणी, तेने धारण करीने शोभतो हतो.”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
त्रयांशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३३ ॥

व्याख्यान २३४ मुं.

बाह्यभावथी वांदवानी निष्फळता विषे.

बाह्याचारेण संयुक्तः, करोति द्रव्यवंदनम् ।

तत्र प्रमाणमायाति, साफल्यं भाववंदनम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“वहारना आचार सहित जे द्रव्यवंदन करे छे ते प्रमाण नथी अर्थात् तेनुं फळ नथी, पण भाववंदनज सफळ छे.”

आ विषे दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

कोइ एक राजानो पुत्र शक्तिल नामे हतो. ते बाल्यावस्थाथीज वैराग्य-वाळो हतां. एक वखते गुरुने वांदीने ते देशना सांभळवा बेठो. ते प्रसंगे गुरुए कछुं के—“कोइ एक वनमां रहेनार तापस लोकना आमंत्रणथी गाममां आवीने मासक्षपणनुं पारणुं करतो हतो, परंतु गाममां कोइ पण छीनुं मुख जोतो नही; तेथी तेनी सन्मुख आवती स्त्रीओने तेनी आगळ चालता छडीदारो दूर स्वसेढता हता. आ प्रकारनी स्त्रीओनी विडंबना थती सांभळीने कोइ वेश्याए विचारुं के—“अहो ! केवी कपटजाळ ! लोकने रंजन करवा माटे केवो दंभ राखे छे ?” एम धारीने तेणे तापसने बोध करवानो निश्चय कर्यो. पछी एक दिवस ते तापस राजाने घेर पारणुं करवा जतो हतो, ते अवसरे तेने पालखीमां बेसीने रस्तामां आवतो जोइने ते वेश्या तेनी सन्मुख चाली. तेने सीपाइओए अटकावी, पण ते स्वसी नही, अने तापसनी पासे आवीने तेना माथामां पोतानी आंगळीवडे टकोरा मार्यो, तेथी ते गुस्ते थयो; अने ते वेश्याने क्रोधदृष्टिथी जोतो, मनमां कांइक बढवडतो, अने मुखथी “हरि ! हरि ! विष्णु ! विष्णु !” एम बोलतो स्नान करवा माटे पाछो वळ्यो; केमके “वेश्यानुं दर्शन थयुं माटे स्नान करवुं जोइए” एवो तेनो आचार हतो. ते सर्व वृत्तांत जाणीने राजाए ते वेश्याने बोलावीने तेम करवानुं कारण पूछ्युं. त्यारे वेश्याए कछुं के—“तापस आवशे त्यारे कहीश.” पछी फरीथी स्नान करीने ते तापस राजाने घेर आव्यो अने वेश्या सासुं न जोतां आंख मींचीने जमवा लाग्यो. त्यारे वेश्याए कछुं—

आंख म मींची जम जमन,
नयन नीहाली जोय;

अप्पइ अप्पा जोयइ, अवर न वीजो कोइ.

“आंसू मीचीने जमवा मांड नहीं, आंसू उधाडीने जो; तारा आत्मावडे मारा आत्माने जो एटले जणाशे के हुं पण आत्माज छुं, वीजुं कांइ नथी; माटे फोगट दंभ कर नहीं.”

आ प्रमाणे सांभळीने ते तापस बांध पांम्यो, तथा वीजा राजा विगेरे सर्व लोक पण बोध पांम्या. माटे हे शीतल कुमार ! आत्मानुं दमन करतुं तेज श्रेष्ठ धर्म छे.” इत्यादि देवना सांभळीने शीतल कुमारें बोध पापी दीक्षा लीधी अने वे प्रकारनी शिक्षा ग्रहण करी.

शीतल कुमारने गुणवती नामे एक वेन हती. ते पृथ्वीपुरना प्रियंकर नामना राजाने परणावी हती. तेने चार पुत्रो थया हता. सुतां, उठतां, वेसतां, जमतां वगेरे दरेक वस्त्रते तेओनी पासे गुणवती पोताना भाइ शीतल मुनिनी वारंवार प्रशंसा करती अने कहेती के-“हुनियामां तमारो मामोज धन्य छे, के जेणे मुनिपणुं अंगीकार कयुं छे.” तेवुं सांभळीने ते चारे जण कामभोग थकी विरम्या, अने कोइ स्थविर मुनि पास दीक्षा लीधी. अनुक्रमे ते चारे बहुश्रुत थया. पछी तेओ गुरुनी रजा लइने पोताना मामा शीतलाचार्यने वांदवा चाल्या. चालतां चालतां मामाना चरणकमळवी पवित्र थयेला नगर नजीक आवी पहोंच्या. तवामां रात्रिनो समय थइ गयां, एटले गामनी वहार कोइ देवकुळमांज रात्रि रह्या; अने गाममां जता एक श्रावकनी साथे तेमणे मामाने कहेवराव्युं के-“तमारी वेनना पुत्रो वीक्षित थइने तमोने वांदवा आव्या छे, पण दिवस वीती जवाथी गाममां प्रवेश कयों नथी.” एवुं सांभळीने शीतलाचार्य हर्ष पांम्या. ते चारे मुनिओने रात्रिमां शुभ अध्यवसायथी केंवळज्ञान उत्पन्न थयुं. अही प्रातः-काळे आचार्य तेओनी राह जोइने वेठा, अने चोतरफ जोवा लाग्या पण तेओ तो आव्या नहीं; एटले थोडी वार राह जोइने पछी शीतलाचार्य पोतेज उठीने गाम वहार आव्या. तेने जोइने केंवळी मुनिआं वीतराग थयेला होवाथी उभा थया नहीं के सत्कार पण कयों नहीं; एटले आचार्य गमनागमन आलोवीने अर्थात् इयांचही पढिक्रमीने बोल्या के-“प्रथम कोने नमुं अने वांदुं ?” तेओ बोल्या के-“जेम तमारी इच्छा.” ते सांभळी सरिए विचारुं के-“अहो! आ शिष्यो

• व्याख्यान २३४ मुं. बाह्यभावर्था वादवानी निष्कलता विषे. (१३७)

केवा धृष्ट छे ? जरा लाजता पण नथी." एम विचारिने क्रोधथी चारे गुनिने वांदीने वांदणा दीर्घा; पण केवळीओ तो पदस्थानमा रहेला कषाय कंडकवंडे ते वदिछे एम जाणता हता. तेना वांदी रह्या पछी ज्ञानीए आचार्यने कहुं के- "तमोए कषाय कंडकनी वृद्धिवडे द्रव्यथी वंदन कर्युं, हवे भावथी वंदन करो. " ते सांभळीने सूरि बोलया के- " द्रव्य वंदन तथा भाव वंदन केम जाण्युं ? अने कषाय कंडकनी वृद्धि शी रीते जाणी ? गुंकांइ अतिशय ज्ञान पाम्या छो ? " केवळीए "हा" कही. एटले सूरिए फरीथी पूछ्युं के- "छात्रस्थीक ज्ञान के केवळज्ञान ? " त्यारे तेओए जवाब आप्यो के- "सादि अनंत भांगे केवळज्ञान." ते सांभळीने आचार्य हर्षथी रोमांचित थया सता विचार करवा लाग्या के- "अहो ! में मंद भाग्यवाळाए सर्वदशीं सर्वज्ञनी आशातना करी. " एम विचारिने संवेग पाम्या, अने भाव पूर्वक वंदना करतां तेज कषाय कंडक स्थानथी पाछा फर्या, ते अपूर्व करण नामना गुण रथानकमां पेठा; अने क्षपकश्रेणी मांडी केवळज्ञानना भाजन थया. गुरुने वांदवानी विधि श्रीगुरुवंदन भाष्यमां बत्तावी छे ते आ प्रमाणे-

पण नाम पणाहरणा, अजुग पण जुग पण चउ अदाया ॥
चउ दया पण निसेहा, चउ अणिसेहठ कारणया ॥ १ ॥

भावार्थ-१ "वंदनना पांच नाम छे, २ तेनी उपर पांच उदाहरण छे, ३ पांच वांदवाने अयोग्य छे, ४ पांच वांदवा योग्य छे, ५ चार वांदणा आपे नहीं, ६ चार वांदणा आपे, ७ पांच बखते वांदवानो निषेध छे, ८ चार बखते अनि-
षिद्ध छे, ९ वांदवामां आठ कारण छे,"

आवस्सय मुहणंतय, तणु पेह पणिस दोस बत्तीसा ।
छ गुण गुरु ठवण दुग्गह, दुछविसरकर गुरु पणिसा ॥ २ ॥

भावार्थ-" १० वांदवामां पचीश आवश्यक जाळववाना छे, ११ पचीश मुहपत्तीनी पढिलेहण छे, १२ पचीश शरीरनी पढिलेहण छे, १३ उपरांत बत्तीश दोष, १४ छ गुण, १५ आचार्यनी स्थापना, १६ वे प्रकारना अवग्रह, १७ वांदणामां वसें ने छवीश अक्षर तेमां पचीश गुरु अक्षर,"

१ आ पदस्थान कडकादिनो विस्तार श्रीकम्मपयडीनी टीकाथी जाणवो. अनुभाग बंधना विवरणमा ते अधिकार छे.

पय अडवन्न छठ्ठाणं, छ गुरुवयणासायण तित्तीसं ।

दु विही दुवीस दारेहिं, चउसया बाणउइ ठाणा ॥ ३ ॥

भावार्थ-१८ “अठ्ठावन पद, १९ छ स्थान, २० छ गुरुवचन, २१ तेत्रीश आशातना, २२ अने बे विधि; आ प्रमाणे बावीश द्वार कहेला छे, तेना उत्तर-स्थान चारसैं बाणुं थाय छे.

आ प्रमाणे चारसैं बाणुं स्थाननी शुद्धि पूर्वक गुरुवंदना करवानी छे. उपर जे वांदणानां पांच नाम कहांछे ते नीचे प्रमाणे-

वंदणयं चिइकम्मं, किइकम्मं विणयकम्मं पूअकम्मं ।

गुरुवंदण पण नामा, दव्वे भावे दुहाहरणा ॥ ४ ॥

भावार्थ-“वंदनक, चितिकर्म, कृतिकर्म, विनयकर्म अने पूजाकर्म ए गुरुवंदन करवानां पांच नाम छे. ते पांचेनी उपर द्रव्य भाव बने प्रकारना उदाहरणो छे.”

पांच उदाहरणनां नाम नीचे प्रमाणे-

सीयलय खुड्डूए वीर, कन्ह सेवगदु पालयेसंबे ।

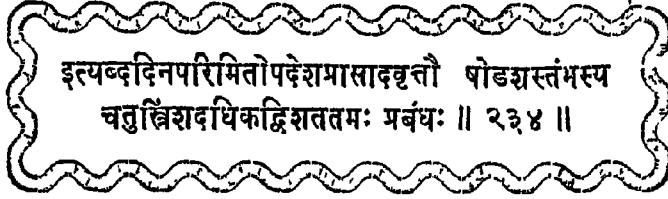
पंचे ए दिठ्ठंता, किइकम्मे दव्वभावेहिं ॥ ५ ॥

भावार्थ-“शीतलाचार्य, क्षुल्लक सूरि, वीरो साळवी अने कृष्ण वासुदेव, वे सेवक, तथा पालक अने सांब. ए पांचे द्रव्य भावे करिने पांच प्रकारनां कृतिकर्म उपरनां दृष्टांतो छे.”

तेमां शीतलाचार्यनुं उदाहरण उपर कही गया छीए अने क्षुल्लक सूरिनुं दृष्टांत एवुं छे के-एकदा क्षुल्लक सूरि गच्छना व्यवहारथी उद्वेग पामीने छुटा पडवानी इच्छायी वनमां गया. त्यां चंपा विगेरे उत्तम वृक्षोथी वींटायेला खीजडीना वृक्षने पूजातुं जोइने प्रतिबोध पाम्या, अने वनमांथी पाछा फर्या. तेणे विचार कर्यो के-“चंपकादि उत्तम वृक्ष जेवा बहुश्रुत मुनिओ छे, अने हुं तो खीजडीना वृक्ष जेवो छुं. तेओ पूज्य छतां उलटा मने वांदे छे; कारणके गुरुए मने आचार्यपदवी आपी छे.”

आ चितिकर्म उपर उदाहरण ज्ञाणहुं. वाकीनां त्रण उदाहरण विगेरे श्रुतरूपी मंजुपायाथी जाणी लेवां. “कपाय कंडकनी वृद्धि पूर्वक शीतलाचार्यनी

जेम जे द्रव्य वंदन करे ते निरर्थक छे, अने भावपूर्वक करेली वंदना मोक्ष आपे छे. जुओ, पाछळथी शीतलाचार्ये भाववंदन कर्युं तो तेथी केवळज्ञान प्राप्त कर्युं.”



व्याख्यान २३५ मुं.

ज्ञानविज्ञानयुक्तक्रियाविषे.

ज्ञानविज्ञानसंयुक्ता, या क्रियात्र विधीयते ।

सावश्यं फलदा पुंसां, द्वाभ्यामुक्तमतः शिवम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ ज्ञान अने विज्ञान सहित जे क्रिया कराय छे, ते पुरुषोने अवश्य फल आपनार थाय छे; एज कारणथी ज्ञान अने क्रिया ते बनेवडे मोक्ष कहेलो छे. ”

दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

श्रीनिग्रंथ गच्छमां धर्मबुद्धि नामे अेक नाना साधु हता. ते शास्त्रना अभ्यासमां कुशळ हता. पण १ हेय, २ ज्ञेय, ३ उपादेय, ४ उत्सर्ग अने ५ अपवादना स्वरूपने समजीने तेतुं यथायोग्य स्थापन करी जाणता नहोता. तेणे धर्मबुद्धिथी चातुर्मांसमां अेवो अभिग्रह कर्यो के—“ आ चातुर्मांसमां मारं ग्लान (मांदा) साधुनी वैयावृत्य करवी. ” पण ते चोमासामां कोइ साधु मांदा थया नहीं, अने कोइनी सेवा करवानो समय आव्यो नहीं. तेथी ते मुनि खेद सहित विचार करवा लाग्या के—“ बीजा सर्व साधुओना अभिग्रह पूर्ण थया, पण मारो अभिग्रह पूर्ण थयो नहीं. ” आ प्रमाणे मनथी चित्तव्युं, तेथी तेने पाप लाग्युं. अन्यदा तेणे ते वात गुरुने कही के—“हे स्वामी ! आ चोमासामां कोइ पण साधु मांदा पड्या नहीं, तेथी मारो अभिग्रह पूर्ण न थवाथी मने शोक थाय छे. ” ते सांभळीने गुरुए कहं के—“ दरेक क्रिया ज्ञान विज्ञान सहित करवार्थीज ते फळीभूत थाय छे ते विषे एक व्यवहारिक दृष्टांत सांभळ—

कोइ श्रेष्ठीए एक वखत केटलाक क्षत्रियोने पोताना घरमां जमवा बेसाहन्ना. ते घरमां लंचे एक घडो बांधेलो हतो. ते घडामां सर्व वस्तुनो संग्रह करनार श्रेष्ठीए पोताना घरमांथी नीकलेलो सर्प नांख्यो हतो. “ ते घडामां सुवर्णना अलंकारो हसे ” एम धारीने ते क्षत्रियो रात्रिमां चौरवृत्तिथी तेना घरमां पेसी ते घडो लइ गया. पछी घडो उघाडीने तेमां हाथ नाख्यो, एटले सर्पना करडवाथी अनुक्रमे तेओ सर्व मरी गया. माटे हे शिष्य ! ते क्षत्रियो ज्ञान विज्ञान रहित हता तेथी समज्या नहीं के आम छूटा घडामां अलंकार होय नहीं, तेथी तेओ दुःखी थया. आ दृष्टान्तनो सार ए छे के—“ पढर्म नाणं तओ दया ” एटले “प्रथम ज्ञान अने पछी दया ” इत्यादि युक्ति पूर्वक दृष्टि पडिलेहणादि सर्व क्रिया ज्ञान-विज्ञानवडेज फळीभूत थाय छे: ” वळी गुरुए कह्युं के—

यादृशं तादृशं वापि, पठितं न निरर्थकम् ।

यदि विज्ञानमभ्येति, तदैव फलति ध्रुवम् ॥ १ ॥

भाचार्य—“गमे तेतुं अध्ययन कर्तुं होय ते निरर्थक थतुं नथी; परंतु ज्यारे विज्ञानयुक्त थाय छे त्यारेज तेतुं फळ मळे छे. ”

एक राजा हतो. ते जे कोइ नवी कविता करी लावे तेने पांचसो दिनार इनाम आपतो. एकदा एक सरोवरने कांठे कोइ मूर्ख ब्राह्मणे बे बळद बांध्या हता. त्यां पाणी पीवा माटे एक मोटो मदीनमत्त आखलो आव्यो. ते पाणी पीतां पीतां पगवळे पृथ्वी खोदतो हतो. ते जोइने ब्राह्मणे एक कविता करी के-घसे घसेने अति घसे, उपर घाले पाणी; जीणे कारण ए घसे घसावे, ते वात में जाणी. एटले मारा बळदने मारवानी तारी इच्छा छे, ए वात में जाणी. पछी ते ब्राह्मण ते कविता लइने राजा पासे गयो. राजाए तेने पांचसो सोना-महोर आपी. ते लइने हर्ष पामतो ब्राह्मण घेर गयो. पछी आवो राजानो खर्च नहीं सहन थवाथी मंत्रीए राजपुत्रनी संमतिथी राजाने मारी नांखवा माटे एक हजामने मोकल्यो. ते हजाम दाढी मुंडवाना भिषथी राजा पासे गयो, अने राजाना कंठमां सजायो मारवाना विचारथी ते हजाम सजायाने तीक्ष्ण करवा माटे पथ्थर पर पाणी नांखीने खुब घसवा लाग्यो. ते वखते काळ निर्गमन करवा माटे राजा पोताना हाथथी भीत पर लखेली पेल्ला ब्राह्मणवाळी कविता बोल्यो. ते सांभळीने अर्थना प्रगटपणाथी हजामे प्रिचार्युं के—“राजाए मारो हेतु जाणी लीयो.” एटले ते हजाम भयथी राजाना पगमां पडीने बोल्यो के—“ हे

स्वामी ! आमां मारो दोष नथी. पण तमारा पुत्रे तथा प्रधाने मने एम करवा कहुं छे." ते सांभळीने राजाए आश्चर्ये पामी सर्वे वृत्तांत हजाम पासेथी जाणी लीधुं. पछी हजामने अभयदान आपीने पोते मौनज रख्यो. अनुक्रमे प्रधानने तथा पुत्रने योग्य शिक्षा करीने निर्भय थयो.

आ प्रमाणे एक साधारण कविताथी पण राजा मरतां बच्यो. हे शिष्य ! आ दृष्टांतनो सार ए छे के-साधुओए गमे तेतुं वाक्य सांभळ्युं होय अथवा अध्ययन कर्युं होय पण तेनो उपयोग स्याद्वाद मार्गे करवो; तेथी तेतुं सर्वे भणेलुं गुणकारी थाय छे.

बळी हे शिष्य ! विद्या तो अवश्य ग्रहण करवी. विद्या विना वखत आवे मुंझावुं पडे छे. ते उपर एक दृष्टांत सांभळ-

कोइएक दरिद्री पुरुष द्रव्य उपाजैन करवा माटे विविध उपाय करतो पृथ्वीपर भटकतो हतो, पण कांड मेळवी शक्यो नहोतो. एक दिवस कोइ विद्या-सिद्ध पुरुष हाथमां एक घडो राखी तेनी पूजा करी बोल्यो के-" हे कुंभ ! शय्या, भोजन, स्त्री इत्यादि सर्वे सामग्री सहित एक महेल बनाव. " ते सांभळीने ते काम कुंभे सर्वे करी दीधुं. पछी प्रातःकाळे ते सर्वेनो उपसंहार करी दीधो. ते बधुं जोडने पेला दरिद्री ब्राह्मणे विचार्युं के-" मारे बीजो निष्फळ उद्यम शा माटे करवो जोइए ? आ विद्यासिद्धनीज सेवा करुं, तो सर्वे दारिद्र्यनो नाश थरो. " एम विचारिने ते सिद्धनी विविध प्रकारनी सेवा करीने तेने प्रसन्न कयों. एटले एक दिवस सिद्धे कहुं के-"तारी शी इच्छा छे ? " त्यारे ब्राह्मणे पोतानी दरिद्री अवस्था जणावी. ते सांभळीने सिद्धे विचार्युं के-

व्रतं सत्पुरुषाणां च, दीनादीनामुपक्रिया ।

तदस्योपकृतिं कृत्वा, करोमि सफलं जनुः ॥ १ ॥

भावार्थ-" दीन पुरुषोनो उपकार करवो तेज सत्पुरुषोनुं व्रत छे, माटे आ ब्राह्मणनो उपकार करीने मारो जन्म हुं सफल करुं."

एम विचारिने ते सिद्धे ब्राह्मणने कहुं के-" विद्याथी साधेलो कुंभ आपुं के विद्या आपुं ? " ते सांभळीने विद्या साधवामां बीकण अने कामभोग मेळववामां उत्सुक एवा ते ब्राह्मणे कहुं के-" विद्याथी साधेलो कुंभज आपो. " एटले सिद्धे तेने कामकुंभ आप्यो. ते लडने दरिद्री जलदीथी पोताना गाममां

(१४२) उपदेशप्रासाद भाषान्तर-भाग ४ थो-स्थंभ १६ मो.

गयो. कुंभना प्रभावथी घर विगेरे मनोरथ प्रमाणे करीने बांधवादि कुटुंब सहित स्वच्छंदपणे भोग भोगववा लाग्यो. तेना बांधवो कोइ खेतीलुं काम करता हता, कोइ पशु चारवानुं काम करता हता, अने कोइ वेपार करता हता. ते सर्व धंधा छोडी दइ मदांध धडने भोग भोगववा लाग्या. एक दिवस सुरापान करीने ते ब्राह्मण खांध उपर कुंभ राखी नृत्य करवा लाग्यो. उद्धताइने लीधे तेना हाथमांथी कुंभ झूटी गयो, अने पृथ्वीपर पडी तेना सेंकडो ककडा थइ गया. ते साथे ते निर्भांगीना मनोरथ पण भग्न थइ गया. एटले के कुंभना प्रभावथी उत्पन्न थयेलो घर विगेरे सर्व वैभव इंद्रजाळथी बनावेला नगरनी जेम तत्काळ अदृश्य थइ गयो, अने पोतानी पासे विद्या नहीं होवाथी तेवो नवीन कुंभ करवानी तेनी शक्ति नहोती. तेथी ते नवो कुंभ करी न शक्यो अने सदा दरिद्रीपणाथी व्याकुळ रह्यो.

हे शिष्य! आ दृष्टांतनो सार ए छे के-“ज्ञान विनानी सर्व क्रियाओ निष्फल छे. जेम आ ब्राह्मणे प्रमादथी विद्या ग्रहण करी नहीं, तेथी ते मंद बुद्धिवाळो आ लोकमार्ज दुःख पाभ्यो; तेम बीजा माणसो पण ज्ञान विना अनेक क्रियाओ करे, तो पण ते अशुद्धज थाय छे.”-

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
पंचत्रिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३५ ॥

व्याख्यान २३६ मुं.

नव नियानां विपे.

संति नव निदानानि, क्षमापः श्रेष्ठी नितंबिनी ।
इत्यादीनि च हेयानि, मोक्षकांक्षैर्मुनीश्वरैः ॥ १ ॥

भावाथे—“राजा, श्रेष्ठी, स्त्री आदि नव नियानां छे. ते मोक्षनी इच्छा-
वाळा मुनीश्वरोए त्याग करवा लायक छे.”

नव नियानां पाक्षिक सूत्रनी वृत्तिमां आ प्रमाणे कहेलां छे—

निव सिठि इत्थि पुरिसे, परपविचारे सपविचारे ।
अप्पुसरे दरिदे, सहे हुजा नव नियाना ॥ १ ॥

भावार्थ—“ राजा, श्रेष्ठी, स्त्री, पुरुष, परप्रविचार, स्वप्रविचार, अल्प
विकार, दरिद्र अने श्रावक ए प्रमाणे नव नियानां छे. ”

कोइ साधु अथवा साध्वी एवं निदान करे के—‘देव अथवा देवलोक तो
साक्षात् जोया नथी, माटे राजाओज खरा देव जणाय छे. तेथी जो मारां केरलां तप
अनुष्ठान विगेरेतुं फळ होय तो आवता भवमां मने राजापणुं प्राप्त थजो.’
पछी ते देवलोकमां जइने राजापणे उत्पन्न थाय छे, परंतु तेने बोधि बीज दुर्लभ
थाय छे. आवुं नियानुं ब्रह्मदत्त चक्रीए पूर्व भवमां करुं हतुं. (१)

वळी कोइ एवं नियानुं करे के—

बहुचिंता महीनाथो, सुहिया धणिणो इमो ॥
उग्माणं च सुओ होहं, नीयाणं बीइयं इमं ॥ १ ॥

भावार्थ—“राजाने तो घणी चिंता होय छे, अने धनिक लोको सुखीया
होय छे; माटे तेवा उंच कुळमां हुं पुत्र थाउं.” एवं जे चिंतवे ते बीजुं निदान
जाणवुं. (२)

वळी कोइ एवं विचारे के पुरुषपणामां तो व्यापार, संग्राम विगेरे अनेक
प्रकारनां कष्ट छे, तेथी स्त्रीनो अवतार मळे तो सारो. आ स्त्रीजुं निदान समजवुं.
ते सुकुमालिका साध्वीए करुं हतुं. (३)

कोइ एवो विचार करे के-स्त्रीनो जन्म तो नीच गणाय छे, माटे सर्व कार्ये करवामां समर्थ एवा पुरुषभवने हुं पामुं. केमके-

इत्थी सव्वे पराभूया, पराहीणाइदुरिकया ।

कोवि पच्छे नरो होहं, नियाणं तु चतुत्थयं ॥ १ ॥

भावार्थ—“ सर्व स्त्रीओ परामव, पराधीनता विगेरे दुःखवाळी होय छे; माटे पुरुषपणुं पामवुं सारुं छे. आ प्रमाणे जे विचारे ते चोथुंनिदान जाणवुं. (४).

मनुष्यना कामभोग अपवित्र छे. मूत्र विष्टादिथी दुर्गंधवाळा छे; माटे देवपणुं सारुं छे. केमके ते देवो पोतानी तथा बीजानी देवीओ भोगवे छे. वळी पोतेज इच्छानुसार देवदेवीनां रूप विकुर्वीने तेनीसाथे भोग भोगवे छे; माटे हुं पण तेवो थाउं. आ प्रमाणे जे नियाणुं करे ते पांचमुं परप्रविचार नियाणुं कहेवाय छे. (५)

जे देवो बीजी देवीओने भोगवे ते पण कष्ट छे. परंतु पोताना रूपनेज देवदेवी रूपे विकुर्वीने जेओ भोग भोगवे छे ते ठीक छे; माटे हुं तेवो थाउं. एवं जे निदान करे ते स्वप्रविचार नामे छहुं नियाणुं जाणवुं. (६)

देव अने मनुष्यना कामभोगमांथी वैराग्य पामीने कोइ एवं चिंतवे के-“ हुं विषय रहित अल्प विकारवाळो देव थाउं. ” एवं निदान करीने ते तेवो थाय, पण ते त्यांथी च्यवीने मनुष्य थाय तयारे देशविरति पामे नहीं. (७)

कामभोगमां उद्वेग पामीने कोइ एवं निदान करे के-“ द्रव्यवान पुरुषने राजा, चौर, अग्नि विगेरेथी महाभय होय छे, माटे हुं अल्प आरंभवाळा दरिद्रीना कुळमां उत्पन्न थाउं. ते आठमुं नियाणुं समजवुं. (८)

वळी कोइ एवं निदान करे के-“ मुनिने दान आपवामां प्रीतिवाळो अने वार व्रतने पालन करनार एवो श्रावक हुं थाउं. ” ते नवमुं नियाणुं जाणवुं. आ नियाणावाळो देशविरति पामे पण सर्वविरति पामे नहीं. (९)

आ प्रमाणे नव नियाणांतुं स्वरूप जाणीने केटलाएक नमि राजारिं जेवा उत्तम पुरुषो, इंद्रादिके देवादिकेना अनेक प्रकारना सुखथी लोभ पमाड्या छर्ता पण नियाणुं करता नथी. श्रीमहावीर स्वामीए संगम देवताना करेला अनुकूल उपसर्गथी पण नियाणुं कर्युं नहीं, अने नंदिषेण मुनिए नियाणुं कर्युं, तेथी ते वसुदेवने जन्म पाम्था अने अनेक स्त्रीओना स्वामी थयां. वळी कोइक जीव समकित रहित होय छर्ता पण तामलि तापसनी जेम नियाणुं करतो नथी. ते

तामलि तापसनो वृत्तांत एवो छे के-तामलिषी नामनी नगरीमां तामलि नामे एक श्रेष्ठी रहेतो हतो.तेने एक दिवस रात्रिजागरिका करतां लौकिक वैराग्य उत्पन्न थयो. तेणे विचारुं के-“ हुं पूर्वं जन्मना पुण्यथी आ भवमां पुत्र, स्त्री, धन, धान्य, राज्यसत्कार विगेरे अनेक सुख भोगतुं छु. जन्मथी आरंभीने कोइ वखत एक श्वासोच्छ्वास पण मे दुःखे लीधो नथी.तेथी हवे प्रातःकाळे स्वजनोने भोजन विगेरेथी संतुष्ट करी मोटा पुत्रने ग्रहकार्यनो भार सोंपीने सर्वनी रजा लइ काष्ठतुं पात्र हाथमां राखीने तापसी दीक्षा गृहण करीश. पछी हाथ उंचा राखीने सूर्य सन्मुख दृष्टि करी उभो रहीश; जावज्जीव छष्ट तप करीश. पारणाने दिवसे ते काष्ठपात्र लइने तामलिषी नगरीमां उंच नीच अने मध्यम सर्व कुळमां भिक्षा माटे अटन करीश; दाळ तथा शाक रहित मात्र भात जेवुं हविष्यान्न लइने ते अन्नने एकवीश वार जळवडे धोइ तेने नीरस करीने पछी हुं ते अन्न खाइश. ” इत्यादि विचार करीने प्रातःकाळ थतां तेणे रात्रितुं चिंतवेळुं सर्व कार्य कर्तुं, अने पोतानी उदरपूर्ति थाय तेवहुं काष्ठतुं एक पात्र कराव्यु. तेमां चार खानां पढाव्यां. तेनी अंदर आवेल अन्नमांथी त्रण भाग दानमां आपी चौथा भागवडे पारणुं करवानो निरधार कर्षो; अने अव्यक्त लिंगने तेमज सर्वेने प्रणाम करवाना व्रतने अंगीकार करीने ते नदीनी पासे आश्रम करीने तेमां रह्यो. पछी इंद्र, शंकर, राजा, कागडो, कूतरो, चांडाळ विगेरे जेने देखे तेने प्रणाम करवा लाग्यो. पष्ठ तपने पारणे नगरीमां अटन करीने ते पात्र भरी लावी तेमां मळेला अन्नमांथी एक भाग जळचर प्राणीने, एक भाग स्थळचर प्राणीने अने एक भाग खेचर प्राणीने (पक्षीने) एम त्रण भाग आपीने चौथा भागने एकवीश वार जळथी धोइ तेनावडे संतोपथी उदरपूर्ति करवा लाग्यो. आ प्रमाणे तेणे साठ हजार वर्ष सुधी तप कर्तुं. तेथी ते बाळतपस्वी (अज्ञान तपस्वी) नो देह तदन शुष्क थयो अने अस्थि पण देखाय नहीं तेवो थयो. एकदा तेणे रात्रिजागरिका करतां विचारुं के-“ हुं मात्र जीवना बळथी गमनागमन करं छुं. शरीरतुं बळ बिलकुल नथी, माटे आ शरीरने प्रभाते वीस-रावी दडं. ” एम विचारीने प्रातःकाळे इशान् खूणामां पोताना देहप्रमाण मंडळ आलेखीने तेमां अनशन करी आत्मध्यान करतो रह्यो.

हवे ते अवसरे बलिचंचा राजधानीनो इंद्र चव्यो. एटले त्यां रहेंनारा देव अने देवीओ विचारुं के-“ आपणे सर्वे दुष्कर तप करनार तामलि नामना बाळ तपस्वी पासे जइए, अने तेने अनेक प्रकारना सुखादिकथी लोभ पमाडीने ते आपणा इंद्र थाय तेवुं नियानुं करावीए. ” पछी ते देवताओ अने देवीओ तामलि तापस पासे आव्यां. तेमणे तेनी पासे वत्रीश प्रकारतुं नाटक कर्तुं. पछी त्रण मदाक्षिणा दइ

नमस्कार करीने तेओए कहुं के-“ हे स्वामी! अमारी राजधानी प्राप्त करवा मांटे नियाणुं करो; जेथी अमारुं इंद्रपणुं पामीने अमारी साथे दिव्य भोग भांगवो. ” आ प्रमाणे देवोए तेने लोभ पमाड्या छत। पण तेणे तेमनुं वचन अंगीकार कयुं नहीं. अंते ते देवो थाकीने पोताने स्थाने गया. तामलि तापस पण वे मासनी संलेखना एटले १२० भक्तपानना त्यागरूप अनशनवडे मृत्यु पामीने इशानेंद्र थयो. आटलुं वयुं कष्ट कर्यां छतां पण अल्प कपाय तथा अनुकंपाना परिणाम होवाथी ते मात्र वैमानिक देवपणुं पाम्यो. आ तामलि तापस विषे वीजा चरित्र ग्रंथमां एवुं सांभळ्युं छे के-“ तामलि तापसे पोतानी अंत्यावस्थांमां एक साधुने जोया हता; तेने जोइने तेना गुणनी प्रशंसा तेणे मनमां करी हती. तेथी ते सम्यक्त्व पामेलें होवाथी इंद्रपद पाम्यो. ” केटलाएक एम कहे छे के-“ स्वर्गमां उत्पन्न थया पछी शाश्वता जिनविबनुं दर्शन करवाथी इंद्रपद संवंधी समकित पाम्यो इतो. ” तत्त्व बहुश्रुत जाणे. आ तामलि तापसनुं दृष्टांत श्री भगवती सूत्रमां कहेलुंछे. वृद्धो एम कहे छे के-

तामलि तणे तवेण, जिणमय सिज्झे सत्त जणे ।

अन्नाणं दोसेण, तामलि ईसाणे गयो ॥ १ ॥

“ तामलि तापसना जेटली तपस्याए करीने जैनमत प्रमाणे सात जीव सिद्धिपद पामे (तेटलो तेणे तप कर्यो हतो); पण अज्ञानना दोषथी ते इशानेंद्र थयो. ”

श्रीउपदेशमाळांमां कहुं छे के-

सद्धिं वाससहस्सा, तिसत्तगुतोदयेण धोएण ।

अणुचिन्नं तामलिणा, अन्नाणतवत्ति अप्पफलो ॥ २ ॥

भावार्थ-“ तामलि तापसे साठ हजार वर्ष सुधी एकवीश वार जळथी धोइने अन्न साधुं, अने महा तपं, कयुं, पण ते अज्ञान तप होवाथी तेने तेनुं अल्प फळ मळ्युं. ”

पृथ्वीकार्य आदि छ काय जीवोनो वध करनारा अने सर्वज्ञना शासनथी पराङ्मुख एवा बाळ तपस्वीओ घणो तपकेश करवा छतां पण अल्प फळ प्राप्ते छे.

मिथ्यादृष्टि छतां पण तामलिए तपस्याना फळनुं नियाणुं कयुं नहीं, ए आ वृत्तांतनुं तात्पर्य छे. माटे मुनिओए मुक्तिना अमूल्य सुखने आपनार तपस्यानुं नियाणुं करीने ते अल्पमूल्य करवुं नहीं.

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रसादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
पद्मत्रिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३६ ॥

व्याख्यान २३७ सुं.

उपदेशमां अयोग्य चार प्रकारना मनुष्यां विषे.

प्रथम अत्यंत रागी पुरुष उपदेशने अयोग्य छे. ते कहे छे—

यस्मिन् वस्तुनि संजातो, रागो यस्य नरस्य सः ।

तदीयान्नु दोषांश्च, गुणतयैव पश्यति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे पुरुषने जे वस्तुमां राग उत्पन्न थयो, होय छे ते माणस तेना दोषने गुणरूपेज देखे छे. ”

आ विषे दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

मगध देशमां एक शहेरनी अंदर नंदन नामनो एक कोटवाळ हतो. तेने आचश्री अने द्वितीयश्री नामे बे स्त्रीयो हती. तेमां द्वितीयश्री उपर, ते आसक्त हतो, तेथी ते तेनेज घेर रहेतो. एक दिवस ते परदेश जइने आव्यो अने आचश्रीने घेर गयो. आचश्रीए घणा हर्षथी शाक, पकवान विगेरे उत्तम भोजन बनावी तेने जमवा बेसाळ्यो, पण ते उत्तम भोजन तेने स्वादिष्ट लाग्युं नहीं, अने तेथी ते मनमां बोल्यो के—“ आमां शुं खावुं ? ” पछी तेणे आचश्रीने कह्युं के—“ द्वितीयश्रीने घेरथी तेणे कांइ रांघ्युं होय तेमांथी शाक, पापड विगेरे लइ आव. ” तेथी आचश्रीए शोकनी पासे जइने पत्तिमाट शाक माग्युं. तेणे कह्युं के “ आज्ञे कांइ रांघ्युंज नथी तो शाक क्यांथी होय ? ” आचश्रीए आवीने ते वात नंदनने कही. तेणे फरीथी कह्युं के—“ खातां कांइ वृध्युं होय ते मागी लाव. ” तेणे फरीथी जइने माग्युं त्यारे द्वितीयश्रीए कह्युं के—“ वधेलुं हतुं ते चाकरने आपी दीधुं, माटे कांइ पण नथी. ” ते वात पण आचश्रीए पोताना स्वामीने कही. त्यारे ते नंदने फरीथी कह्युं के—“ तेना घेरथी कांइ कांजी जेवुं गमेते पण लाव. ” ते सांभळीने आचश्रीने क्रोध चळ्यो. तेथी तेणे बहार जई तरतनुं करेलुं वाछडानुं छाण लइ तेमां चणानो आटो, पाणी, मसालो विगेरे नांखी तेने कांइक उतुं करीने लावी, अने कह्युं के—“ आ तेने घेरथी लावी छे. ” ते खातो खातो तळाटी बोल्यो के—“अहो! घणुं स्वादिष्ट छे. केवो ते स्त्रीनो गुण छे ? ’ विगेरे तेनी प्रशंसा करी. आ कोटवाळ नवी स्त्रीनो रागी हतो, तेथी ते गुणदोषनां विवेकथी रहित हतो. आवीज रीते जे कोइ, असत्य,

धर्ममा रागी होय ते गुणदोषना विवेकथी अज्ञात होय छे. तेथी ते धर्म पामतो नथी. कह्युं छे के-

मिथ्यात्वपंकमलिनो आत्मा विपरीतदर्शनो भवति ।
श्रद्धते न च धर्मं मधुरमपि रसं यथा ज्वरितः ॥

“मिथ्यात्व रूपी पंकथी मलिन एवो आत्मा विपरीत श्रद्धावाळो होय छे. तेथी जेम ज्वरवाळा माणसने मधुर रस रुचतो नथी, तेम तेने सहर्म उपर रुचि थती नथी.” (१)

२ हवे जे अत्यंत द्वेषी होय ते पण धर्म पामतो नथी. ते विषे कहे छे-

यो यस्मिन् द्वेषमापन्नः, क्रोधमानातिरेकवान् ।
स लुप्यते गुणांस्तस्य दोषान् प्रादुष्करोत्यथ ॥ १ ॥

भावार्थ—“जे माणस क्रोध अथवा मानना अधिकपणार्थी जेना उपर द्वेष पाम्यो होय, ते तेना गुणनो नाश करीने दोषनेज प्रगट करे छे.”

ते उपर दृष्टांत नीचे प्रमाणे-

पांडवोना वनवासना तेर वर्ष संपूर्ण थया पछी तेमने कौरवो साथे परिणामे दुःखदाइ एवो क्लेश थवानो संभव जाणीने श्रीकृष्णे दुर्योधन पासे जइने पांडवोना संदेशो कह्यो के—

इन्द्रप्रस्थं यवप्रस्थं, माकंदीं वरुणावतम् ।

देहि मे चतुरो ग्रामान् पंचमं हस्तिनापुरम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“इन्द्रप्रस्थ, यवप्रस्थ, माकंदी, वरुणावत अने पांचमुं हस्तिनापुर ए पांच गामो मने आप; अने बाकीनुं तमाम राज्य तुं भोगव.” आ प्रमाणेनो संदेशो सांभळीने दुर्योधन बोल्पो के—

सूच्यग्रेण सुतीक्ष्णेन, या सा भिद्यते मेदिनी ।

तदर्धं तु न दास्यामि, विना युध्देन केशव ॥ १ ॥

भावार्थ—“हे कृष्ण! अति तीक्ष्ण सोयना अग्रभागथी जेटळी पृथ्वी-भेदाय तेथी अर्धो पृथ्वी पण हुं युध्द कर्यो विना आपीश नहीं.”

कृष्णे फरीथी कह्युं के—“हे दुर्योधन ! युध्द करवाथी कुळनो क्षय थायछे, तेम छतां पण जय थाय के पराजय थाय ते संदेह भरेळुं छे; अने परभवमां नरके

जवुं पडेछे, माटे युद्धनी वात छोडी दइ आ टुंकी मागणी कबुल कर." इत्यादि घणी रीते बोध करतां छातां पण दुर्योधन समज्यो नहीं, अने उलटो कृष्णने पण बांधी लेवा विचार कयों.

आवीज रीते धर्मनी बाबतमां पण द्वेषी माणसने उपदेश करतां उलटो ते अनर्थ करवा तत्पर थाय छे. आ विषयमां भद्रबाहु स्वामी प्रत्ये वराहमिहिर, जमालि, व्योदिक, सहस्रमल्ले अने मंखलिपुत्र विगेरेनां दृष्टांतो जाणवां. (२)

हवे त्रीजो मूढ माणस उपदेशने अयोग्य छे ते कहे छे—

अज्ञानोपहतचित्तः कार्याकार्याविचारकः ।

मूढः स एव विज्ञेयो, वस्तुतत्त्वमवेतकः ॥ १ ॥

भावार्थ—“जेतुं चित्त अज्ञानथी हणायेलुं छे अने जे कार्य तथा अकार्यनो विचार करी शकतो नथी तेनेजे मूढं जाणवो; केमके ते वस्तुतत्त्वने जाणतो नथी.”

आ विषे दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

कोइएक गाममां एक विधवा स्त्री दुःखथी दिवसो निर्गमन करती हती. तेने एक पुत्र हतो. ते युवावस्थाने पाम्यो, त्यारे तेणे तेनी माने पूछ्युं के—“हे मा ! मारा पिताने शी आजीविका हती ?” ते बोली के “हे पुत्र ! तारा पिताने राजानी नोकरी हती.” पुत्र बोलयो के—“हुं पण राजसेवा करुं.” माताअे कहुं के—“हे पुत्र ! राजसेवा अति दुष्कर छे अने ते अति विनय पूर्वक कराय छे.” पुत्रे पूछ्युं के—“विनय केवी रीते कराय ?” माताए कहुं के—“जे कोइने देखीए तेने जुहार करवो, अने नम्र वृत्तिथी वतेंहुं.” ते सांभळीने “हुं तेवी रीते करीश ” एम अंगीकार करीने ते राजसेवा करवा माटे चाल्यो. रस्तामां हरणो जता हता, तेमने मारवा माटे वृक्षना मूळमां संताइने अने धनुष पर तीर चढावीने बेठेला पाराधिओ तेणे जोया. तेमने तेणे दूरथीज मोटो शब्द करीने जुहार कयों. ते शब्द सांभळीने त्रास पामेला मुगो नासी गया. तेथी पाराधिओए तेने मारीने बांध्यो, एटले तेणे कहुं के—“मारी माए मने शीखव्युं छे के—जेने देखे तेने जुहार करवो.” ते सांभळीने “आ भोळो माणस छे” एम जाणी तेओए तेने छोडी दीधो, अने शिखामण आपी के—“आवी रीते कोइ संताइने बेठा होय,

त्यारे धीरे धीरे मौन राखीने ते तरफ जवुं." ते प्रमाणे अंगीकार करीने ते आगळ बाल्यो. आगळ जतां तेणे लूगडां धोता धोवी जोया. तेमनां वखो हमेशां कोइ चोरलोको चोरी जाता हता. तेथी ते दिवसे ते घोषीओ चोरनी शोध करवा माटे हाथमां लाकडीओ राखीने गुप्त रीते वेठा हता, तेमने संतायेला जोइने ते बोल्या विना संतातो संतातो शरीरने नीचुं नभावीने धीरे धीरे आब्यो. आवी चौरवृत्तिथी तेने आवतो जोइने " आज चोर छे " एम मानीने तेने मारीने बांध्यो. पछी सत्य वात कहेवाथी छोडचो, अने शिखामण आपी के- "आवी रीते कोइ ठेकाणे जोइए त्यारे ' अहीं उस खार पडो, चोरखुं थाओ. ' ए प्रमाणे बोलवुं." ते वाक्य पण अंगीकार करीने आगळ जतां कोइक गाममां ते दिवसे प्रथम हळ खेडवातुं मुहूर्त हवुं. तेनी बहु मंगळ पूर्वक क्रिया थती हती. त्यां जइने ते "अहीं उस खार पडो, चोरखुं थाओ " ए प्रमाणे बोल्यो; एटले त्यां पण तेने मारीने बांध्यो. पछी सत्य वात कहेवाथी छोडचो, अने शीखव्युं के- "आवी रीते जोइने एम बोलवुं के-अहीं गाडां भराओ, घणुं थाओ, हमेशां आवुं थाओ." ते पण तेणे अंगीकार कयुं. पछी कोइ ठेकाणे कोइ मडदाने गाम बहार लइ जाता हता. ते वखते ते उपर प्रमाणे बोल्यो, एटले त्यां पण तेने बांध्यो. पछी सत्य वात कहेवाथी तेने छोडी दइने शिखामण आपी के- "आवुं ज्यां जुए त्यां एम कहेवुं के- कोइ पण वखत तयारे आवुं न थाओ, न थाओ. " ते पण अंगीकार करीने ते वचन कोइक स्थानके विवाहना प्रसंगमां बोल्यो, एटले त्यां पण तेने बांध्यो अने सत्य वात कहेवाथी छोडी दइने शिखामण आपी. आ प्रमाणे ठेकाणे ठेकाण, ते कदर्थना पाम्यो. पछी एक दिवस ते एक निर्धन ठाकोर (क्षत्रिय) नी नोकरी करवा रह्यो. तेने घेर एक दिवस छाशमां राब रांधी हती, ते वखते ठाकोरनी छीए ठाकोरने तेडवा भोकलतां घणा लोकोनी सभामां बेठेला ठाकोर पास आवीने ते भोटेथी बोल्यो के- " हे ठाकोर! चालो, राब टाढी थइ जाय छे, पछी खवाशे नहीं, माटे राणीए मने तेडवा भोकल्यो छे. " ते सांभळीने ठाकोर लज्जा पापीने घेर गयो. पछी तेने घणो मारीने शीखव्युं के- " आवी रीते पोकार करीने घरांत काम कहेवुं नहीं. परंतु वखथी मुख हांकीने कान पास आवीने धीमे धीमे कहेवुं. " पछी एक वखत ते ठाकोरना घरां आग लागी. ते वखते सभामां बेठेला ठाकोर पास ते धीरे धीरे गयो, अने मुख आहुं वख राखीने कानमां धीरेथी कहुं. ते सांभळीने ठाकोर एकदम घर तरफ दोड्यो; तेटलामां तो घर बळी गयुं. पछी अति क्रोधथी तेने घणो मार्यो, अने शीखव्युं के- " हे मुख ! प्रथम धूमाडो नीकळे तेज वखते तेना उपर पाणी, धूळ, राख विगेरे नाखीने उंचे

स्वरे पोकार करवो जोइए. ” त्पारे ते बोल्यो के—“ हवेथी तेम करीश. ” पछी कोइएक वखत ठाकोर स्नान करीने अग्रि पासे तापवा बेठो हतो, ते वखते ठाकोरना लुगडानी उपर धूमाडो नीकळतो जोयो, के तरतज तेणे राखनी भरेली थाळी उपाडीने तेना पर नांखी. पछी धूळ पाणी विगेरे नांखवा लाग्यो, अने मोटा शब्दथी पोकार करवा लाग्यो. एटले “ आ तदन अयोग्य छे ” एम धारीने ठाकोरे तेने काढी मूक्यो.

आ दृष्टांत प्रमाणे श्रोता अथवा शिष्य गुरुवचनना परमार्थने न जाणे तेने उपदेशने अयोग्य जाणवो. (३)

हवे धूर्त माणसे अवळं समजावेलो माणस पण उपदेशने अयोग्य छे, ते कहे छे—

वस्त्ववस्तुपरीक्षायां, धूर्तव्युद्ग्राहणावशात् ।

अक्षमो कुग्रहाविष्टो, हास्यः स्याद्रोपवन्नरः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ धूर्त माणसे अवळं समजाववाथी कदाग्रही थयेलो माणस वस्तु अने अवस्तुनी परीक्षा करवामा असमर्थ थाय छे, अने गोवाळनी जेम ते हास्यने पात्र थायछे. ”

राजपुर नगरमां एक गोवाळ रहेतो हतो. तेणे गायो चारीने घणुं धन मेळव्युं हतुं. एक दिवस तेना मित्र सोनीए तेने कहुं के—“ तारा धनतुं एक सुवर्णतुं कहुं बीजा कोइ सोनी पासे कराव. ” ते गोवाळे कहुं के—“ तुज करी आप. ” सोनी बोल्यो के—“ प्रीतिने नाश करवामां मूळ कारण पैसो छे. कहुं छे के—

यदीच्छेद्विपुलां प्रीतिं, तत्र त्रीणि निवारयेत् ।

विवादमर्थसंबन्धं, परोक्षे दारभाषणम् ॥ १ ॥

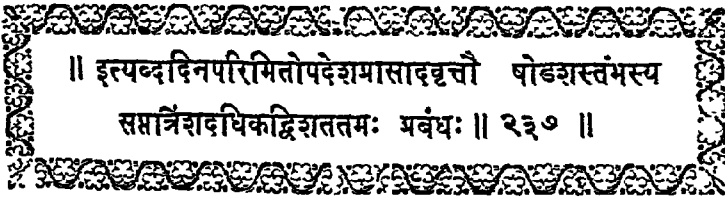
भावार्थ—“ जो प्रीति वधारवानी इच्छा होय तो मित्रनी साथे वादविवाद, द्रव्यनो संबन्ध अने परोक्षमां तेनी खीनी साथे वातचीत ए त्रणनो त्याग करवो. ”

माटे लोको आपणी प्रीतिनो मंग करावशे. ” ते सांभळीने गोवाळ बोल्यो के—“ हुं कडांनी परीक्षा करावीश. मारुं चित्त स्थिर हशे तो लोको थुं करवाना हता ? ” पछी ते सोनीए एक सुवर्णतुं अने एक पीतळुं एम बे एक सरखाज कडा कयां. तेमां प्रथम ते गोवाळने सोनातुं कहुं आप्युं. ते लइने तेणे गाममां बीजानी

दुकाने परीक्षा करावी. परीक्षके कष्टं के-“ आ कडुं सोनानुं छे, अने तेनी आठली किमत छे, एटले ते गोवाळनी खातरी थइ. पछी ते सोनीए तेने ओपवा माटे माग्युं, एटले गोवाळे तेने आप्युं. सोनीए पीतळनुं कडुं ओपीने तेने आप्युं. मूढ गोवाळे ते फेरफार जाण्यो नहों, अने पोताना घरमां जइने मूक्युं. पछी कोइ वस्तुत काम पड्ये तेणे कोइ नाणावटीओने वताव्युं. ते जोइने तेओए “ पीतळनुं छे ” एम कष्टं. त्पारे गोवाळ बोल्ह्यो के-“ तमेज असत्य बोलनारा छो. प्रथम तमेज आने सत्य कष्टं हउं, अने आजे खोडुं कहो छो; माटे मारा मित्रनो आमां कांइ पण दोष नथी. ” (४)

आ दृष्टान्तनुं तात्पर्य ए छे के-जेम आ गोवाळने प्रथमथीज अवळे रस्ते समजाव्यो हतो, तेथी ते योग्यायोग्यने जाणी शक्यो नहों. तेमज जेने आडुं अवळुं समजावीने कुमत ग्रहण कराव्यो होय ते माणस पण सिद्धांतना सत्य तत्त्वने जाणी शकतो नथी.

“ आ प्रमाणे उपदेश संभळाववायां आवा चार प्रकारना पुरुषने अयोग्य कहेला छे; माटे तेने छोडीने बीजाने सिद्धांत श्रवण करावुं. ”



व्याख्यान २३८ मुं.

कदाग्रही विषे.

स्याद्वादयुक्तितो बोधं, न प्राप्तवान् स निर्गुणः ।

विद्वन्मरालसंधेभ्यो, बाह्यः कार्यः शुभात्मभिः ॥१॥

भावार्थ-“ जे स्याद्वादनी युक्तिथी बोध पामतो नथी तेने निर्गुण जाणवो; तेने बाह्या पुरुषोए विद्वानो रूपी हंसना समूहमाथी बहार करवो. ” ते उपर दृष्टांत कहे छे-

दक्षपुर नामना नगरमां तोशलीपुत्र आचार्यना शिष्य आर्धरक्षित

स्मरि हता. तेओ वज्रस्वामी आचार्ये पासे कांइक अधिक नव पूर्व भण्या हता. तेमणे शिष्योने अल्पबुद्धिवाळा जाणीने अनुक्रमे जुदा जुदा अनुयोगमां आगमोने स्थापन कर्पा. तथा सीमंधर स्वामीना वचनथी निगोद संबधी भश्र करवा माटे देवेंद्र तेमनी पासे आव्या हता अने यथार्थ निगोदनुं स्वरूप सांभळीने तेणे तेमने नमस्कार कर्पो हतो. ते स्मरि एकदा विहार करतां करतां दशपुर नगरे आव्या हता. ते वखते मथुरा नगरीमां कोइ नास्तिकवादी उत्पन्न थयो, तेनी सामे प्रतिवादी तरीके कोइ नहीं होवार्थी सर्व संघे एकठा थइने विचार कर्पो के—“ हालना समयमां आर्यरक्षित स्मरि युगप्रधान छे. ” एम धारीने आ वृत्तांत तेमने कहेवा माटे साधुना संघाटकने एटले वे साधुने तेमनी पासे मोकल्या. साधुओए जइने सर्व वृत्तांत तेमने कळो. परंतु स्मरि वृद्ध होवार्थी पोते जवाने अशक्त हता. तेथी वादलविधने धारण करनारा गोष्ठामाहिल नामना मुनिने तेमणे मोकल्या. ते गोष्ठामाहिले त्यां जइने वादीनो पराजय कर्पो. पछी त्यांना श्रावकोए गोष्ठामाहिलने विनंति करीने चातुर्मास राख्या. अहीं आर्यरक्षित स्मरिए पोताना आयुष्यनो अंत पासे आवेलो जाणीने विचारुं के— “ योग्य शिष्यनेज गणधर (स्मरि) पद आपवुं जोइए. कहुं छे के—

बुद्धो गणहर सद्दो, गोयममाइहिं धीरपुरिसेहिं ।
जो तं ठवइ अपत्ते, जाणंतो सो महापावो ॥ १ ॥

भावार्थ—“गौतम आदि धीर पुरुषोए वहन करेलो गणधर शब्द जाणतो सतो तेने जे अपात्रमां स्थापन करे ते महापापी कहेवाय.”

“हवे गणधरपदने योग्य तो दुर्बलिका पुष्पमित्र मुनिज छे; अने बीजा सर्वे साधुओ मारा मामा गोष्ठामाहिलने अथवा मारा नाना भाइ फल्गुरक्षितने चाहे छे.” एम विचारिने आचार्ये सर्व संघने बोलावीने कहुं के—“त्रण प्रकारना घडा होय छे. तेमां एक वालनो, बीजो तेलनो अने त्रीजो घीनो छे. तेने उंधा वाळीए तो वालना घडामांथी सर्वे वाल नीकळी जाय, तेलना घडामांथी कांइक तेल घडाने वळगी रहे, अने घीना घडामां घी वधारे वळगी रहे. तेवीज रीते हुं सूत्र तथा तेना अर्थना विषयमां दुर्बलिका पुष्पमित्र पासे वालना घडा रूप थयो छुं. केमके मारामां रहेलो समग्र सूत्रार्थ तेणे ग्रहण कर्पो छे, फल्गुरक्षित पासे

१ केटलाकमा द्रव्यानुयोग प्रधान राख्यो, केटलाकमामाणितानुयोग प्रधान राख्यो, केटलाकमा धर्म-कथानुयोग प्रधान राख्यो, ने केटलाकमाचरणकरणानुयोगनी प्रधानता राखी. आम चारे अनुयोगमां आगमो-नी वहेचण करी नाखी.

તેલના ઘડા સમાન થયો છું; કેમકે સર્વ સૂત્રાર્થ તેણે ગ્રહણ કર્યો નથી, અને ગોઠા. માહિલ પાસે તો હું ધીના ઘડા જેવો થયો છું. કેમકે ઘણો સૂત્રાર્થ મારી પાસેજ રહી ગયો છે. માટે હર્વલિકા ષુષ્પમિત્રજ તમારા સૂરિ થાઓ. ” તે સાંભળીને સર્વ સંઘે “इच्छामः” (इच्छीए छीए) એમ કહીને તે કદુલ કયું. પછી સૂરિ સાધુ તથા શ્રાવક બન્ને પક્ષને યોગ્ય અનુશાસન (શિક્ષા) આપીને અનગ્ન ગ્રહણ કરી સ્વર્ગે ગયા. તે સર્વ વૃત્તાંત ગોઠામાહિલે સાંભળ્યો. એટલે તે મથુરાથી ત્યાં આવ્યા, અને પૂછ્યું કે-“સૂરિએ પોતાને સ્થાને કોને સ્થાપ્યા ? ” તે સાંભળીને સર્વેએ વાલ વિગેરેના ઘડાના દૃષ્ટાંત પૂર્વક સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો, તેથી તે અતિ સ્વેદ પામ્યા; અને જૂદા ઉપાશ્રયમાં રહીને સૂરિની નિંદા કરવા લાગ્યા. તેમજ સાધુઓને અવલું સમજાવવા માંડ્યું, અને કહ્યું કે-“તમે વાલના ઘડા જેવા આચાર્યની પાસે કેમ શ્રુતનો અભ્યાસ કરો છો ?”

એક દિવસ હર્વલિકા ષુષ્પમિત્ર સૂરિના શિષ્ય વિન્ધ્ય નામના મુનિ કર્મ-પ્રવાદ નામના પૂર્વની આવૃત્તિ કરતા હતા, તેમાં એવો વિષય હતો કે-“જીવના પ્રદેશ સાથે વદ્ધ થયેલું કર્મ જેનો બંધ માત્ર થાય છે એટલે કપાય રહિત (કેવલી) મુનિને ઇર્ષાપથિકી સંબંધી જે કર્મ બંધાય છે તે વદ્ધ કહેવાય છે. તે કર્મ કાલાંતર સ્થિતિને પામ્યા વિનાજ સુકી ખીત પર નાંચેલી મુકાની મુઠીની જેમ જીવના પ્રદેશથી જુદું પડે છે.

હવે જીવના પ્રદેશોએ પોતાનું કરી લીધેલું જે કર્મ તે વદ્ધ સ્પૃષ્ટ કહેવાય છે. તેવું કર્મ આર્દ્ર ખીત, પર નાંચેલા ખીના ચૂર્ણની જેમ કાલાંતરે નાશ પામે છે; અને અતિ ગાઢ અધ્યવસાયથી વાંધેલું કર્મ કે જે અપવર્તનાદિ કર-ગને અયોગ્ય હોવાથી નિકાચિત કહેવાય છે તે કર્મ અતિ ગાઢ બંધવાલું હોવાથી આર્દ્ર ખીત ઉપર આકરા કઠ્ઠી ચુનાનો યા સફેતાનો હાથ દીધો હોય તેની જેમ કાલાંતરે પળ વિપાકથી મોગવ્યા વિના પ્રાયે કરીને ક્ષય પામતું નથી. આ ત્રણે પ્રકારનો બંધ સમજવા માટે સોયના સમૂહનું દૃષ્ટાંત છે તે આ પ્રમાણે-દોરો વીટેલા સોયના સમૂહ જેવું વદ્ધ કર્મ જાણવું, લોઢાની પાટીથી વાંધેલા સોયના સમૂહ જેવું સ્પૃષ્ટ વદ્ધ કર્મ જાણવું અને અગ્નિથી તપાવી હથોઢાવતી ટીપીને એકત્ર કરેલા સોયના સમૂહ જેવું વદ્ધ સ્પૃષ્ટ નિકાચિત કર્મ જાણવું. અહીં કોઈને શંકા થાય કે-“નિકાચિત તથા અનિકાચિત કર્મમાં શો તફાવત ?” તો તેનો ઉત્તર કહે છે કે-“કર્મના સંબંધમાં શ્રીકર્મપયઢી ગ્રંથમાં અપવર્તનાદિક આઠ કરણ કહેલાં છે, તે સર્વે કરણ અનિકાચિત કર્મમાંજ પ્રવર્તે છે, અને નિકાચિત કર્મમાં તો તેનું ફલ

इस्य जन्मेभी प्रायं करिने भोगवांज पटे छे. एखो निर्याचिन ने श्रानिकारिचतर्पा केर छे.

अहो निर्याचिन कर्मना संबंधमां " प्राये करिने भोगवांज पटे. " एम प्राये मन्त्र मोक्षदानं तात्पर्यं ए छे के—"नवमासो निर्याचयाणं पि (तपशी निर्याचिन कर्मना पण क्षय भाव.) " ए उचनना अनुसारं अत्यंत तप कर्म्यापी तथा उत्कृष्ट अग्र्यव्यापना चक्षुषी निर्याचिन कर्ममां पण अपातनादिक चरणो प्रवर्तं छे. जावी रीते न्यायन्या कर्म्यापी एनातायं समजतुं के क्षीरनीरनी जेम तथा अभिपी तपायेला लोहना गोखनी जेम जीवना प्रदेश साथे कर्मना संबंध छे." आ प्रमाणे विन्य मनिनी न्यायन्या मांभरीने अमरकर्मना उदयने लीये कदाग्रही तेने नहीं स्वीकारतां गोष्ठामासिक तेनी साथे जडने बोल्पो के—" जीव कर्मना जे नादात्म्य संबंध पखो ने दर्पित छे. केमके नादात्म्यभाव मानवापी जेम जीवना प्रदेश जीवनी किन थना नपी नेम कर्म पण जीवपी अभिन रहेशे, अनं तेपी मदा काज जीव कर्म गतिन रहेवापी मोक्ष पामशे नहीं. मोक्षना अभाव धरं माटे मारी यन्त्रिज योग्य छे के—मर्षनी कांचळीनी पेटे जीवनी साथे कर्मना नात्र म्भोज छे. जांभरी तपायेला लोहगोखना न्यायनी जेम नादात्म्य भाव पाम्या विनाज ने जीवनी साथे जोदाय छे, अने तेनी साथे परभवगां जाय छे. एम मानवापी मोक्षनी प्राप्ति रहेशे. "

आ प्रमाणे तेनुं वचन मांभरीने विन्य मनिने शंका पठवापी तेगे आचार्य पाने जडने पृच्छं त्पारे आचार्यं कां के—" तमे जे प्रथम कर्तुं तंज मत्य छे. केमके—

जीवो हि स्वावगाहाभिव्याप्त एवांवरे स्थितम् ।

गृह्णाति कर्मदलिकं, जातु न त्वन्यदेशगम् ॥ १ ॥

अथात्मान्यप्रदेशस्थं, कर्मादायानुवेष्टयेत् ।

यद्यात्मानं तदा तस्य घटते कंचुकापमा ॥ २ ॥

भाचार्य—" जीव पोतानी अवगाहनापी न्याय धयेला आकाशप्रदेशमां गृहलांज कर्मना दळीयाने ग्रहण करे छे. पण वीजा प्रदेशमां रहलाने ग्रहण करतो नपी; तेथी जो कदाच आत्मा अन्य प्रदेशमां रहेला कर्मने ग्रहण करिने पोतानी फरता वोटि, तो ते कर्मने सय कांचळीनी उपमा घटी शके. तं शिवाय घटी शके नही. "

आ प्रकारनुं गुरुनुं वचन विंध्य मुनिए गोष्ठामाहिलने कहुं, पण तेणे अंगी-कार कर्युं नहीं. एटले आचार्ये तेने बोलावीने पूछ्युं के-“तमे सर्पकंचुकनी जेम कर्मनो संबंध मानो छो. ते जीवना दरेक प्रदेशनी साथे मानो छो के जीवनी बहार त्वचाना पर्यंत भाग साथे फरतो विंढायेलो मानो छो? जो जीवना दरेक प्रदेशना पर्यंत भाग साथे मानशो, तो आकाशनी जेम जीवमां सर्वे प्रदेशे कर्म प्राप्त थशे. तो पछी जीवनो मध्यभाग कयो के जे कर्म रहित रहेशे. केमके जीवना प्रति प्रदेशे कर्म लागवाथी कोइ मध्य प्रदेश वाकी रहेशे नहीं के जेथी कर्मनुं असर्वव्यापीपणुं थाय. ए रीते साध्यविकळता प्राप्त थवाथी कंचुकनुं दृष्टांत अघटित छे अने जो जीवनी बहार त्वचाना पर्यंत भाग साथे कंचुकनी जेम स्पर्श करेलुं कर्म मानशो, तो जीव एक भवमांथी बीजा भवमां जशे, त्यारे अंगना बाह्य मेलनी जेम तेनी साथे कर्म जशे नहीं; अने “ भले जीवनी साथे कर्म न जाय तेमां शो दोष छे? ” एम कहेशो तो सर्वे जीवनो मोक्ष थशे केमके पुनर्जन्मना कारणभूत कर्मनोज तेनी साथे अभाव छे. इत्यादि अनेक दोष प्राप्त थशे. ”

ते सांभळीने गोष्ठामाहिले पूछ्युं के-“जो जीव अने कर्मनुं जुदापणुं न होय, तो जीव थकी तेनो वियोग शी रीते थाय?” त्यारे गुरुए कहुं के-“जोके कर्म जीवनी साथे अभेदे करीने रह्युं छे, तोपण सुवर्ण अने माटीनी जेम तेनो वियोग थइ शके छे. जेम मिथ्यात्वादिके करीने कर्मनुं ग्रहण थाय छे, तेम ज्ञान अने क्रियाए करीने तेनो वियोग थइ शके छे. ” इत्यादि अनेक युक्तिओथी तेने समजाव्या छातां गोष्ठामाहिल बोध पाम्या नहीं, अने तेणे पोतानो कदाग्रह सूक्यो नहीं.

एकदा विंध्य मुनि नवमा प्रत्याख्यान प्रवाद पूर्वमां आवेला मुनिओना प्रत्याख्यान (पञ्चस्कण) नुं वर्णन करता हता के-“मुनिए यावज्जीव (जीवनपर्यंत) सर्वे सावधनां प्रत्याख्यानां त्रिविधे त्रिविधे करवां. ” ते सांभळीने गोष्ठामाहिले कहुं के-“ सर्वे प्रत्याख्यान यावज्जीव आदि अवधि विनाज करवां. अवधि सहित करवाथी आशंसा दोष प्राप्त थाय छे. जेमके कोइ साधु एवो विचार करे के- ‘प्रत्याख्यान पूर्ण थया पछी हुं स्वर्गादिकमां देवांगना साथे भोग विगेरे भोगवीश.’ आम थवाथी परिणाम अशुद्ध थया, तेथी प्रत्याख्यान पण अशुद्ध थयुं. ” ते विषे सूत्रमां कहुं छे के-

रागेण च दोसेण च, परिणामेण च न दूसियं जं तु ।
तं खलु पञ्चस्कणं, भावविसुद्धं मुणेयव्वं ॥ १ ॥

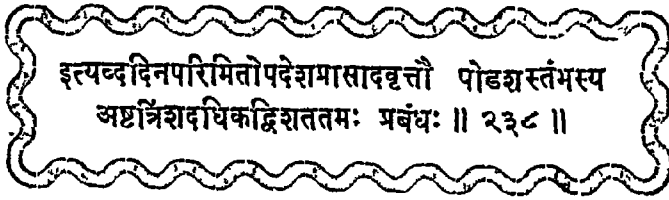
भाचार्य—“ जे राग, द्वेष के परिणामथी दूषित थयेलुं न होय, तेज प्रत्याख्यान भावविशुद्ध जाणतुं. ”

अहीं गुरु तेने उत्तर आपे छे के—“ तमे जे आशंसा दोष आप्यो ते काळनो अवधि करवाथी प्राप्त थाय छे ? के वांच्छाथी प्राप्त थाय छे ? जो काळनो अवधि करवाथी थतो होय तो पोरसी विगेरेना पचख्खाणमां पण ते दोष प्राप्त थशे केमके काळप्रत्याख्यानमां ग्रहर विगेरे काळमान साक्षात् कहेलुं छे. ” जो कदाच “ पोरसी विगेरेमां पण काळनो अवधि कहेवो नहीं ” एम कहेशो तो दीक्षा ग्रहण करवाना दिवसथीज अनशन करवुं जोइशे, अने तीर्थकरोए तो तपस्वीओने दश प्रकारे अनागत आदि प्रत्याख्यानो करवाना सिद्धांतमां कहेलां छे. हवे जो “ वृष्णाथी आशंसा दोष प्राप्त थाय छे ” ए बीजो पक्ष मानशो तो ते पण अयोग्य छे. केमके मुनिने अन्यभवमां पाप सेववानी इच्छा होती नथी; अने जो अवधि विना प्रत्याख्यान करे, तो सर्व आवता (भविष्य) काळनुं प्रत्याख्यान थइ जशे; तम थवाथी आयुपना क्षये देवगतिने पामेला यतिने सावद्य कर्मना सेवनथी अवश्य व्रतनो भंग प्राप्त थशे. आ विगेरे कारणोथी आशंसा रहितपणे अवधि सहित प्रत्याख्यान करवाथी कायोत्सर्गनी जेम कांइ पण दोष नथी. ” इत्यादि युक्तिओथी समजाव्या छतां पण ज्यारे ते कांइ पण श्रद्धा पाम्यो नहीं, त्यारे पुष्पमित्र आचार्य तेने अन्य गच्छना बहुश्रुत अने वृद्ध मुनिओ पासे लइ गया. तेओए कहुं के—“ आ पुष्पमित्र आचार्य जेम कहे छे तेमज आर्यरक्षित सूरिए पण प्ररुपणा करेली छे. तेमां कांइ पण न्यूननाधिक नथी. ” त्यारे गोष्ठामाहिले कहुं के—“ तमारी जेवा ऋपिओ श्रुं जाणे ? तीर्थकरोए तो जेम हुं कहुं छुं, तेमज प्ररुपणा करी छे. ” स्थविर मुनिओए कहुं के—“ तुं मिथ्या अभिनिवेश न कर. एम करवाथी तीर्थकरनी आशातना थाय छे ते श्रुं तुं जाणतो नथी ? ” इत्यादि कहेवाथी पण गोष्ठामाहिले अंगीकार कर्तुं नहीं. त्यारे सर्व संघे मळीने शासनदेवताने बोलाववा माटे कायोत्सर्ग कर्यो; तेथी कोइ भद्रक देवीए आवीने कहुं के—“ मने आज्ञा आपो. हुं श्रुं कार्य करुं ? ” संघे सिद्धांतनो परमार्थ जाणतां छतां पण लोकना विश्वासने माटे कहुं के—“ हे देवी ! तमे महाविदेहक्षेत्रमां तीर्थकर पासे जइने पृछी लावो के—संघ जे वात कहे छे ते सत्य के गोष्ठामाहिल कहे छे ते सत्य ? ” देवीए कहुं के—“ हुं महाविदेहमां जइने पाछी आवुं त्यां मुथी मने मार्गमां विघ्न न थवा माटे कृपा करीने तमे कायोत्सर्गमां रहो के जेथी हुं जइ शकुं. ” संघे ते प्रमाणे कर्तुं. पछी ते देवीए महाविदेहमां जइ प्रमुने पृछी आवीने संघने कहुं के—“ तीर्थकरे मने कहुं के “ तमे (संघ) कहो छो ते सत्य छे अने श्री वीर जिनेश्वर

(१५८) उपदेशमासाद भाषान्तर-भाग ४ थो-स्थंभ १६ मो.

मुक्ति पाम्या पछी पांचसैं चोराशी वर्षे सातमो निन्हव थवानो हतो ते आ मिथ्यावादी गोष्ठामाहिल थयेलो छे. ” ते सांभळीने गोष्ठामाहिल बोल्यो के-“ आ बिचारी देवी अल्प ऋद्धिवाळी छे. तेनी महाविदेहमां जवानी शक्तिज क्यांथी होय ? ” एम कहीने तेणे ते वात पण अंगीकार करी नहीं, तेथी संघे तेने संघ बहार कयों. त्यारपछी आयुपना क्षये ते मिथ्या प्ररुपणा तथा कदाग्रहनी आलोचना कयां बिना मृत्यु पाम्यो.

आ दृष्टांततुं तात्पर्य ए छे के-“ संघे संघ बहार कयां छतां पण गोष्ठा-माहिले पोतानो मत छोड्यो नहीं, अने बोधिरत्न रहित थइने पृथ्वी पर अनेक माणसाने भ्रमावी पोते संसारमां भय्यो. ”



व्याख्यान २३९ मुं.

आठमो निन्हव.

स्वल्पमात्रजिनप्रोक्तवचनोत्थापकारिणः ।

जमालिप्रमुखा ज्ञेया, निन्हवाः सप्त शासने ॥ १ ॥

भावार्थ-“जिनेश्वरे कइला वचनमांथी अल्पमात्र वचनने उत्थापन कर-नारा जमालि विमेरे सात निन्हवो जिनशासनमां थयेलो जाणवा. ”

अथ सर्वविसंवादी, निन्हवः प्रोच्यतेऽष्टमः ।

श्रीवीरमुक्तेर्जातोऽब्दशतैः षड्भिर्नवोत्तरैः ॥ २ ॥

भावार्थ-“ हवे श्रीवीरना निर्वाण पछी छसैं नव वर्षे जिनेश्वरना सर्व वचनतुं उत्थापन करनार आठमो निन्हव उत्पन्न थयो. तेनी हकीकत कहे छे. ”

आठमा निन्हवनी कथा नीचे प्रमाणे-

रथवीर नामना नगरमां हजार योधाने जीतनार शिवभूति नामनो एक क्षत्रिय हतो. ते राजानी सेवा करतो हतो. एकदा राजाए तेना शौर्यादिक गुणोनी परीक्षा करवा माटे कृष्ण चतुर्दशीने दिवसे तेने एक पथु तथा मदिरा आपीने कहुं के-“ तुं एकलो स्मशानमां जा अने आ बाळिदान आपीने पाछो आव. ” ते मध्य रात्रिए एकलो स्मशानमां गयो. त्यां अनेक भूत, प्रेत, पिशाच विगेरेए तेने भय बतवयो पण तेतुं एक रुंवाडुं पण चाल्युं नहीं. तेथी तेने शूरवीर जाणीने राजाए तेनो पगार वधारी आप्यो. पछी एक दिवसे राजाए दक्षिण मथुराना राजाने जीतवा माटे हजार योधानुं सैन्य मोकलयुं, अने उत्तर मथुराना राजाने जीतवा माटे एकला शिवभूतिने मोकलयो. ते तुरत जीतीने पाछो आव्यो. ते जोडने राजाए तेतुं सहस्रमल्ल नाम पाड्युं, अने वरदान मागवानुं कहुं. तेणे माग्युं के-“हे स्वामी ! मने स्वतंत्रता आयो.” एटले राजाए तेने स्वतंत्रता आपी.

पछी ते राजाना प्रसादथी मरजी मुजव विलास करतो नगरमां फरवा लाग्यां, अने राते बे पहर रात्रि गया पछी घेर आववा लाग्यो, तेथी खेद पामीने तेनी खीए तेनी माने कहुं के-“ तमारा पुत्रथी हुं कापर थइ गइ छुं. ते कोइ पण दिवस रात्रे वखतसर घेर आवता नथी. तेथी जागरण तथा भूखने लीधे हुं निरंतर पीडा पायुं छुं. ” ते सांभळीने सासुए कहुं के-“ हे बहु ! आजे तुं सुइ रहे, हुं जागीश. ” तेम कहेवाथी बहु सुइ गइ. मध्य रात्रे सहस्रमले आवीने कहुं के-“ बारणुं उघाडो. ” ते सांभळीने कोप पामेली माताए कहुं के-“ हे दुष्ट ! आ मध्य रात्रिने समये ज्यां द्वार उघाडां होय त्यां जा. ” आ प्रमाणे सांभळवाथी क्रोध पामीने ते गाममां फरवा लाग्यो; एटलामां तेणे उघाडा द्वारवाळो साधुनो उपाश्रय जोयो, एटले तेणे जडने साधुने वांदी व्रत माग्युं. सूरिए राजाने वल्लभ तथा माता विगेरेए मोकळो नहीं करेलो तेमज स्वेच्छाचारी जाणीने तेने दीक्षा आपी नहीं; तोपण तेणे साधुना थुंकवाना पात्रमांथी भीनी राख लडने जातेज लोच कर्यो. एटले पछी कृष्णसूरिए तेने मुनिवेश आप्यो. पछी कृष्ण सूरिनी साथे विहार करतां एक दिवस पाछा तेज नगरमां आव्या. राजाए सहस्रमल्लने एक रत्नकंबल आप्युं, त्यारे आचार्ये तेने कहुं के-“ आपणे साधुने आवां बहु-मुळां उपकरण राखवां न जोइए. ” गुरुए आम कहा छतां पण तेणे ते कंबलने मूर्छाथी गुप्त रीते राख्युं, अने हमेशां तेनी संभाळ करवा लाग्यो. गुरुए तेनी कंबल उपरनी मूर्छा जाणी. तेथी एकदा ते कांइ बहार गयो हतो ते वखते कंबलने

ફાઢીને તેના પાદપ્રોચ્છણ વિગેરે કરવા સારુ સર્વ સાધુઓને વહેંચી આપ્યું. તે વાત જાપીને શિવભૂતિને ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો, અને તેવી સ્થિતિમાજ ત્યાં રહ્યો.

એક દિવસ આચાર્ય જિન કલ્પિકનું વર્ણન કરતા હતા. તે આ પ્રમાણે-
 “ જિન કલ્પિક બે પ્રકારના હોય છે. એક પાણિપાત્ર એટલે હાથમાં લઈને ભોજન કરનારા અને બીજા પાત્ર મોજી તે પાત્રમાં લઈને ભોજન કરનારા. તે દરેકના પળ બંબે ભેદ છે. એક સ્વલ્પ સચેલકા એટલે અલ્પ વસ્ત્ર રાસનારા અને બીજા અચેલકા એટલે બિલકુલ વસ્ત્ર નહીં રાસનારા. ” ઇત્યાદિ હકીકત સાં-
 મઢીને શિવભૂતિએ કહ્યું કે-“ જો એમ છે તો હાલમાં શામાટે બહુ ઉપધિ રાસવામાં આવે છે ? જિન કલ્પ શામાટે અંગીકાર કરતા નથી ? ” ગુરુએ કહ્યું કે-“ આ ભરતભ્રત્રમાં શ્રી વીરના ધર્મપૌત્ર એટલે તેમના ત્રીજે પાટે થયેલા શ્રીજંબૂસ્વામીના નિર્વાણ સાથે જિન કલ્પ વિગેરે દશ વસ્તુઓનો વિચ્છેદ થયો છે, વઢી તેવા સંહનનાદિકનાં અભાવથી વર્તમાન કાઢમાં તેમ કરી શકાતું નથી. ” તે સાંમઢીને શિવભૂતિ બોલ્યો કે-“ અલ્પ સત્વવાઢાને માટે જિનકલ્પ વિચ્છેદ થયો છે, પળ મારા જેવાને માટે નહીં. કેમકે મારા જેવા મહાસત્વ તો વર્તમાન કાઢમાં પળ જિન કલ્પ અંગીકાર કરવાને સમર્થ છે. મોક્ષના અભિલાષીએ સમગ્ર પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. તો પછી કષાય, મય, મૂચ્છાંદિક દોષના નિધિ સમાન આ અનર્થકારી પરિગ્રહથી શું ? જિનેંદ્રો પોતે અચેલકજ હતા. તેથી વસ્ત્ર રહિત-પણુંજ શ્રેષ્ઠ છે. ” ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે-“ જો એમ હોય તો દેહને વિષે પળ કષાય, મય, મૂચ્છાં વિગેરે દોષોનો સંભવ છે. માટે તે દેહનો પળ વ્રત ગ્રહણ કર્યા પછી તરતજ ત્યાગ કરવો જોઈશે. પરંતુ શાસ્ત્રમાં જે પરિગ્રહ રહિતપણું કહ્યું છે તેનો હેતુ એ છે કે-ધર્મનાં ઉપકરણો ઉપર મૂચ્છાં રાસવી નહીં, પળ સર્વથા ધર્મનાં ઉપકરણનો ત્યાગ કરવો તેમ નથી. વઢી જિનેશ્વરો પળ સર્વથા અચેલક હતા તેમ નથી; કેમકે-“ સઢ્વે વિ એગદૂસેળ નિગ્ગયા જિણવરા ચઢવીસંપિ (સર્વે ચોવીશે તીર્થકરોએ એક દેવદૂષ્ય વસ્ત્ર લઈને દીક્ષા લીધેલી છે.) ઇત્યાદિ વચનથી જિનેંદ્રો પળ સચેલક હતા. ” આ પ્રમાણે આચાર્યે તથા સ્થવિર મુનિઓએ પૂર્વોક્ત તથા વક્ષમાંળ યુક્તિઓથી બોધ કર્યા છતાં પળ તથાપ્રકારના કષાય અને મોહનીયના ઉદયથી તેણે પોતાનો આગ્રહ છોડ્યો નહી, અને સર્વે વસ્ત્રોને તજી દઈને ગામ બહાર અરણ્યમાં જઈને રહ્યો.

૧ સંહનન તે શરીરની મજબુતી જિનકલ્પીપણુ પાઢવામા જેવી જોઈએ તેવી હાલ નથી. વઢી આદિ શબ્દથી તથાપ્રકારજ્ઞાન વિગેરે પળ નથી.

एकदा उत्तरा नामनी तेनी बेन तेने वांदवा गइ त्या पोताना भाइने वख रहित जोइने तेणे पण वखानो त्याग कर्यो. पछी ते भिक्षाने माटे नगरमां गइ. त्यां कोइ वेश्याए तेने जोइने विचार्युं के-“वख रहित होवाथी बीभत्स देखाती आ खीने जोइने लोको अमारी उपरथी पण विरक्त थशे. ” एम धारीने तेणे तेनी इच्छा नहीं छतां बळात्कारे वख पहरेाव्यां. ते वृत्तांत उत्तराए शिवभूति पासे जइने जणाव्यो. ते सांभळीने शिवभूतिए विचार्युं के-“ वख रहित खी घणी बीभत्स तथा अति लज्जास्पद थाय छे. ” तेथी तेणे उत्तराने कहुं के-“ हवे तुं तो आज रीते रहेजे, वख तजीश नहीं. ”

हवे अनेक जैन साधुओ शिवभूतिने समजाववा लाग्या के-“ जिनागमन विषे त्रण कारणे वख धारण करवानुं कहेलुं छे. ” “ तिहिं ठाणेहिं वत्थं धारेज्जा हिरि पत्तियं, हुगंच्छावत्तियं, परिसहवत्तियं. ”

अर्थ-“ वही ” एटले लज्जा अथवा संयम. तेना रक्षणनिमित्ते, लोकमा हुगंच्छा (निंदा) न थवा माटे तथा “ परीषह ” एटले टाढ, तडको, डांस, मच्छर विगेरेथी रक्षण थवा माटे. ए त्रण कारणे वख धारण करवां.

वळी कहुं छे के-“ तपस्विओने धर्मां सहायभूत होवाथी शुद्ध आहारादिकनी जेम वखादिकनुं ग्रहण करवुं, तेमां दोष नथी. ”

वळी तुं एम कहेछे के-“ हिंसानुबंधि, मृषानुबंधि, स्तेयानुबंधि अने संरक्षणानुबंधि एम चार प्रकारनुं रौद्र ध्यान कहेलुं छे. तेमां “ हिंसा ” एटले प्राणीनो वध तेनो “ अनुबंध ” एटले निरंतर चिंतवन जेमां होय ते हिंसानुबंधि, असत्यनुं चिंतवन जेमां होय ते मृषानुबंधि, चोरीनुं चिंतवन जेमां होय ते स्तेयानुबंधि, अने तस्करादिक थकी पोताना विचने शुभ राखवा माटे निरंतर तेना रक्षण संबंधी चिंतवन करवुं ते संरक्षणानुबंधि. आमां रौद्र ध्याननो चोथो भेद जे संरक्षणानुबंधि छे ते वखादिक ग्रहण करवाथी अवश्य थशे. केमके ते रौद्र ध्याननो हेतु छे. वळी “ शखादिकनी जेम दुर्गतिनुं कारण होवाथी वखादिक ग्रहण करवां नहीं ” एवी तारी बुद्धि थाय तो ते पण अयुक्त छे. केमके-हे देवोना प्रिय! तारी आ युक्ति प्रमाणे तो देहादिकमां पण रौद्रध्याननी प्राप्ति थशे. केमके शरीरनुं पण जळ, अग्नि, चोर, डांस, शिकारीपशु, विष, कंटक विगेरेथी रक्षण करवानी जरूर पडे छे, तेथी देहादिकमां पण संरक्षणानुबंधिनी तुल्यता छे. एटले ते देहादिकनो पण त्याग करवो जोइशे.

कदाच तु एम कहीश के—“ देहादिक मोक्षतुं साधन करवामां अंगीभूत होवाथी जयणावडे तेतुं संरक्षण करवुं तेमां दोष नथी. पण ते प्रशस्त संरक्षण छे, ” तो अहीं पण आगममां कहेला यतना (जयणा) ना प्रकारथीज वस्त्रादिकतुं संरक्षण करवुं, ते केम प्रशस्त नथी ? माटे वस्त्रादिकनो शामाटे त्याग करवो ? वळी “ मुच्छा परिग्रहां वुत्तो, इति वुत्तं महेसिणा (भगवंते मूर्च्छानेज परिग्रह कहेलो छे एम महापिं श्रीमुधर्मास्वामीए कहुं छे). ” इत्यादि श्रीसय्यंभवसूरिनां वचनथी वस्त्र, वित्त, देह विगैरमां मूर्च्छा उत्पन्न थाय ते परिग्रह छे. प्रश्न—मुनि जो वस्त्र ग्रहण करे, तो पछी साधुने अचेल परीपह सहन करवानुं केम कहुं छे ? केमके वस्त्र न होय तोज ते घटे छे.

उत्तर—तारुं कहेवुं अयोग्य छे. केमके—जीर्णप्राय वस्त्रथी पण वस्त्ररहितपणुं लोकमां प्रसिद्ध छे. जेमके कोइ स्त्री जीर्ण अने फाटेलुं वस्त्र शरीरे वॉटीने कोइ वणकरने कहे छे के—‘हे वणकर! उतावळथी मारी साडी वणीने मने आप. केमके हुं नागी फरुं छुं.’ अहीं वस्त्र सहित छतां पण. स्त्रीने विषे नश्रपणानो शब्द प्रवर्ते छे. शास्त्रमां पण “ जस्सट्टा कीरइ नग्गभावो ” एवुं वाक्य छे ते उपचारिक नश्रभावने माटेज छे, तेथी वस्त्र, राखवामां कोइ प्रकारनो विरोध नथी; तेज प्रमाणे मुखवस्त्रिका रजोहरण विगेरे उपकरणो पण संयममां उपकारी होवाथी ग्रहण करवा योग्य छे. कहुं छे के—

स्थानोपवेशनस्वाप, निक्षेपग्रहणादिषु ।

जंतुप्रमार्जनार्थं हि, रजोहरणमिष्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—“ कोइ पण स्थानने विषे बेसवुं, शयन करवुं, कोइ वस्तु मूकवी, लेवी विगेरे कार्यमां जंतुना प्रमार्जनने माटे रजोहरणनी जरूर छे. ”

संपातिमादिसत्वानां, रक्षायै मुखवस्त्रिका ।

भक्तपानस्थजंतूनां, परीक्षायै च पात्रकम् ॥ २ ॥

भावार्थ—“संपातिम विगेरे जंतुओना रक्षण माटे मुखवस्त्रिकानी जरूर छे, अने भक्त पानने विषे रहेला जंतुनी जयणाने माटे पात्रनी जरूर छे. ”

वळी पात्र विना सर्जीव, गोरसादिक अजाणपणायी हाथमां लइ लीधुं. पछी तेतुं शुं करवुं ? तेमां रहेला जीवनी हिंसाज थाय; तथा हाथमां लीधेला

प्रवाही पदार्थो हाथमांथी गळे तेथी कुंथुवा, कीडो विगेरे अनेक जीवोनी हिंसा थाय, तथा गृहस्थो मुनिए वापरला पात्रो धोवे लुंछे तेथी पश्चात्कर्मादि दोष लागे; तेथी बाळ अने ग्लानादि साधुओनी वेयावचने, माटे तेमज पारिष्ठापनिका समिति जाळववाने माटे साधुने पात्रतुं ग्रहण करवुं योग्य छे. वळी जघन्यथी पण नव पूर्वमां कांडिक ओळुं भणेला, उत्तम धैर्य अने संहननवाळा, “तवंग सुत्तेण सत्तेण (तप, सूत्र अने सत्ववडे) ” इत्यादि भावनाए करीने प्रथम तुलना कर्या पछीज जिन कल्प अंगीकार करी शके छे. पण शरीना सिंह समान तारा ज्ञाने, माटे तीर्थ-करोए जिन कल्पनी आज्ञा आपी नथी. तेमज तुं तीर्थकरनी तुल्यता करे छे, ते पण योग्य नथी. केमके जिनेश्वरो तो पाणिप्रतिग्रहादि अनंत अतिशयो-वाळा होय छे. माटे तारुं मानहुं सर्वथा त्याज्य छे. ”

इत्यादि अनेक युक्तिथी समजाव्या छतां पण ते मिथ्या अभिनिवेशथी श्री तीर्थकरनां तथा मुनींद्रोनां अनेक वचनोनी उत्थापक थयो. ते शिवभूतिना कोडिन्य अने कोटवीर नामना वे बुद्धिशाळी शिष्यां थया. तेमनाथी ते मतनी परंपरा चाली. पछी तो तेओए अनुक्रमे “केवळी आहार करे नही, स्त्रियो मोक्ष पामे नही, तिवीहार उपवासमां सचित्त जळ पीवामां दोष नही, दिगंबर साधु देवद्रव्य छे ने तेनी व्यय करे, तेमां दोष नही ” विगेरे जिनागमथी विरुद्ध लगभग आठसो वचन नवां रच्यां, अने ते वचनो तेओ स्वेच्छाए बोलवा लाग्या. माटे तेओ सर्वेसिंवादी (उत्थापक) थया. ते बोटिकनी परंपरामां थयेला बोटिको दिगंबर कहेवाय छे.

आ प्रमाणे दिगंबर नामनी आठमो निन्हव पोतानुं शुद्ध बोधिरत्न गुमावी वेठी. केमके समकित (बोधिरत्न). पाम्या छतां पण कोइने जतुं रहे छे, माटे हे भव्य प्राणीओ ! प्रयत्न वडे समकितनुं रक्षण करो.

॥ इत्यब्दादिपरिमितोपदेशमासादवृत्तौ षोडशस्तम्भस्य
एकोनचत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३९ ॥

व्याख्यान २४० मुं.

हुंढक मत विषे.

श्रीमद्वीरजिनं नत्वा, वक्ष्येऽहं श्रुतनिंदकान् ।

चरित्रं वंगचूलिकाध्ययनाद्धारितं यथा ॥ १ ॥

भावार्थ—“श्रीमान् वीर जिनेश्वरने नमस्कार करीने वंगचूलिका नामना अध्यक्षनमांथी वांचेलुं श्रुतना निंदकतुं चरित्र हुं कहुं छु.”

श्रीवीरपरमात्माना पांचमा पट्टने धारण करनार श्रीयशोभद्र सूरिना शिष्य श्रीभद्रबाहु स्वामी श्रुतकेवली थया. तेमना शिष्य अग्निदत्त मिथिला नगरीना उद्यानमां प्रतिमा अंगीकार करीने तप करता हता. ते वखते मदिरा तथा मांसमां आसक्त एवा कोइ बावीश मित्रो कामलता नामनी वेश्या साथे अयोग्य चेष्टा करता हमेशां उपवनमां क्रीडा करता हता. एकदा मदिरापानथी उद्धत थयेलो तेओ ते अग्निदत्त मुनिने जोइने तेने हणवा माटे अति तीक्ष्ण खड्ग हस्तमां धारण करीने एक साथे दोड्या. दोडतां मार्गमां एक अंध कूपमां तेओ उपरा-उपरी पड्या. तेथी एक बीजानां शत्रो परस्पर लागवार्थी सर्वे मृत्यु पामी गया. तेओनी ए स्थिति जोइने अग्निदत्त मुनि ए विचारुं के—“अरे रे ! आ विचारा सुकृत कर्यो विना अकाळे मृत्यु पाम्या.” पछी ते साद्यु कायोत्सर्ग पारीने यशोभद्र गुरुमहाराज पासे गया. गुरुनीपासे विनयपूर्वक “ते बावीश मित्रो जे मरण पाम्या तेमनी शी गति थइ अने शी गति थशे ?” ते पूछ्युं. त्यारे त्रण ज्ञानवाळा अने दृष्टिवादना जाणनार यशोभद्र गुरु ए श्रुतनो उपयोग दइने तेओतुं बहु भवभ्रम-गणुं चरित्र कही बताव्युं ते नीचे प्रमाणे—

“ हे अग्निदत्त ! ते बावीश मनुष्यो तने हणवा माटे दोडतां अंधकूपमां पड्या पछी अंतर्मुहूर्तमांज ते गणिकानी इच्छावाळा अध्यक्षवसायथी मरीने तेज वेश्याना जमणा स्तनमां पोतेज करेला नखक्षतमां क्रमिपणे उत्पन्न थया. तेथी वेश्याने स्तनमां अत्यंत वेदना थवा लागी. अनेक वैद्योनां औषधो निष्फळ गयां. प्रांति एक वैद्ये तेनो उपाय जाणीने तेना स्तनने विदारी तेमांथी हाड, मांस अने रुधिरमां अति तृष्णावाळा ते बावीश वैद्विज कीडाओने काढी जळना पात्रमा

१ मुनिने वदेवानी वार पट्टिमाओछे तेने अंगीकार करीने. २ जळ रहित घणो डंडो कूनो.

મહિનીને તે વેંચાને વ્રતાધ્યા. પછી રતનને વ્રણ રુજાવાની દવાથી રુજવી દીધું. તે વેંચને તેણે ઘણું દ્રવ્ય આપ્યું. પછી તે વાવીશ ફીલાઓ ઉપર પૂર્વ ભવના સ્નેહથી દયા લાવીને વેંચ્યાણ વિચાર્યું કે—“આ વિચારા મારા હાયના સ્પર્શથી મરી જશે, માટે હું એઓને નગરની સાડમાં પટેલા વૃત્તરાના શવમાં મૂકું.” એમ વિચારીને તેણે તે પ્રમાણે કર્યું. પરંતુ ત્યાં પળ તે વાવીશે કીટા તાપ, ક્ષુધા અને તૃપાથી પીટા પામીને એક અંતર્મુહૂર્તમાં મરણ પામ્યા. ત્યાંથી તેઓ સાધારણ વનસ્પતિ-કાચમાં મોથ જાતિના બેંદમાં ઉત્પન્ન થશે. ત્યાં તે કદને સ્વોદતાં તેઓ સર્વે મરીને પૃથ્વીકાય આદિ પાંચે એકંદ્રિયમાં જગન્ય અને મધ્યમ સ્થિતિના આયુષ્યવાળા થશે. ત્યાંથી મરીને તેજ કામલતા વેંચાના ઉદરમાં ફરમીયા થશે. ત્યાં વિરેચનના પ્રયોગથી તેઓ મરણ પામીને મચ્છારે વહાર નીકળશે, અને તેનીજ વિષ્ટામાં તૌરંદ્રિય-પણે ઉત્પન્ન થઈને તથા અંતર્મુહૂર્તમાં મરીને ફરીથી તેજ વિષ્ટામાં ચૌરંદ્રિયપણે ઉત્પન્ન થશે. પૃથ્વી રીતે તેજ વેંચાની વિષ્ટામાં, મૂત્રમાં, ધુંકમાં, વહસામાં અને નાકની લાંટ વિગેરેમાં વેંચંદ્રિય તેંચંદ્રિય ને ચૌરંદ્રિયપણે સાત સાતવાર ઉત્પન્ન થશે. એ પ્રમાણે ઔગણત્રીશ ભવ કરશે. પછી ત્રીગમા ભવમાં તે વાવીશ જીવો તેજ વેંચાના ઘરની સાડમાં સમૂહિમ દેડકા થશે. ત્યાં વેથી નવ દિવસતું આયુષ્ય ભોગવીને એકત્રીશમા ભવમાં તે વેંચાના ઘરને વિષે ગર્ભજ ઉંદર થશે. ત્યાં વેથી નવ માસના આયુષ્યને અંતે મરીને ત્રત્રીગમા ભવને વિષે તે ગણિકાના આંગ-ણમાં વિષ્ટા વિગેરેનો આહાર કરનારા ગૂકર (મુંડ) થશે. ત્યાં વેથી નવ વર્ષતું આયુષ્ય ભોગવીને તેત્રીગમા ભવને વિષે અચન્તી નગરીમાં ચાંડાળના કુચમાં ઉત્પન્ન થશે. ત્યાં તે વાવીશે ચાંડાળો વૃદ્ધિ પામીને હુંડ સંસ્થાનવાળા, લાંવા ફાંતવાળા, મોટા પેટવાળા, ગળી જેવા કૃષ્ણ વર્ણવાળા, જોવાને પળ અયોગ્ય, મનુષ્યોને હુગંચ્છા ઉત્પન્ન કરનારા અને પોતાના નીચ કર્મમાં કુશલ થશે. એવા સમયમાં હે અગ્નિદત્ત ! તે વેંચા વૃદ્ધ થવાથી દ્રવ્યને પોતાના ધર્મમાં સ્વર્વા, તાપસી દીક્ષા રૂપ ધર્મ સ્વીકારી મિથિલા નગરીથી નીકળીને કાશી દેશમાં ગંગા નદીને કાંઠે રહેલા તાપસો પાસે આવશે, અને તેમની પાસે શૌચમૂલ ધર્મને અંગીકાર કરશે. ત્યાંથી ફરતી ફરતી અનુક્રમે અવંતિ દેશમાં રહેલી સિમા નદીને કાંઠે આવશે. ત્યાં અનેક મનુષ્યો પાસે પોતાનો શૌચમૂલ ધર્મ પ્રગટ કરશે અને કહેશે કે—“હિ મનુષ્યો ! શૌચમયી ધર્મ વે પ્રકારનો છે, દ્રવ્ય શૌચ તથા ભાવ શૌચ. તેમાં જલ અને માટીથી દ્રવ્ય શૌચ થાય છે, અને ધર્મ તથા મંત્રથી ભાવ શૌચ કહેવાય છે. જે કાંઈ પળ અશુચિ થયું હોય તે સર્વને માટી લગાડીને પછી તેને શુદ્ધ જલથી ધોઈ જોડાણ, તેમ કરવોથી સર્વે વસ્તુ શુદ્ધ થાય છે. આ પ્રમાણે નિર્દ-

तर सातवार जळवडे शुद्धि करवाथी प्राणीओ मोक्षपदने पामे छे. " इत्यादि ते वेश्या तापसीनो उपदेश सांभळीने पेला चांडाळो ते धर्मना रसिक थशे; तेथी वीजा वधा दर्शनना तेमां विशेषे जैन मुनिना तथा जैन चैत्यांना वधारे द्वेषी थशे, अने तेयना अवर्णवाद बोलशे. छेवट तेओ वैराग्य पामीने ते वेश्या तापसी पासे तापसी दीक्षा लेशे. त्यारपछी पांच वर्षे मरण पामीने चोत्रीशमा भवे तेज अवती नगरीमां भांडना कुळने विषे उत्पन्न थशे त्यां अनेक प्रकारनी भांडवेष्टा करीने पोतानी आजीविका चलावशे. एक वखत कुशस्थल नगरना राजानी पासे तेओ भांडवेष्टा करीने लोकोने हसावशे. ते समये अष्टम तपने पारणे कोइ वे साधुओ गोचरीने माटे त्यांथी नीकळशे तेने जोइने पुरोहितना कहेवाथी ते भांडो एंथीनी हीलना करशे, तोपण ते साधुओ तो मौनज रहेशे. तेथी ते भांडो थाकीने साधुओने जवा देशे. पछी हे अग्निदत्त! ते भांडो एक वखत साथे मुतेला हशे, ते समये तेना पर अकस्थात् विद्युत्पात थशे, तेथी तेओ मरण पामशे. त्यांथी पांजीशमा भवने विषे मध्य देशमां जूदा जूदा ब्राह्मणना कुळमां उत्पन्न थशे. त्यां अनुक्रमे वृद्धि पामीने चौद विद्यामां प्रवीण थशे. एक वखत तेओ धारापुर नगरमां यज्ञदत्त नामना ब्राह्मणना निमंत्रणथी तेना यज्ञमां जशे. त्यां यज्ञमंडपनां द्वार बंध करीने तेओ अग्निकुंडमां होम करशे. ते वखत कुंडना अग्निनी ज्वाळाथी वळतां वळतां तृषाथी व्याकुळ थडने आर्तध्यानवडे मरण पामशे, अने सिमा नदीना द्रहमां मत्स्यपणे उत्पन्न थशे. उपराउपर सात वार जळचर योनिमां उत्पन्न थशे. त्यारपछी नव वार पक्षीओमां उत्पन्न थशे अने पछी अग्यार वार पशुओमां उत्पन्न थशे. एटले सर्व मळीने वासठ भव थशे; तेमां छेळ्ळा वासठमा भवमां तेओ मृगपणुं पामशे. त्यां दावानळना अग्निथी वळीने जेसठमा भवे ते बावीश गोड्डीला पुरुषो मध्यदेशमां श्रावकना कुळमां जूदा जूदा उत्पन्न थशे. त्यां युवावस्था पामीने धृष्ट, परने वंचन करनारा, पूर्व भवना मिथ्यात्वपणाथी शुद्ध जैनमार्गना प्रत्यनिक अने देव गुरुना निंदक थशे, अने घणा मनुष्यो पासे कहेशे के-“ पथ्यर तथा धाहु विगेरेनी वनावेली प्रतिमातुं पूजन करवामां हिंसा था- छे तेथी ते पूजन व्यर्थ छे. ” इत्यादि कुयुक्तिवडे चैत्य, धर्म तथा आगमना उत्थापक थशे.

हवे पेळी वेश्यातापसी अठोत्तर वर्षे सुधी ग्रहस्थाश्रम भोगव्या पछी छवीश वर्षे तापसीदीक्षा पाळी कुळ ए-सो चार वर्षेनुं आयुष्य भोगवीने सात दिवसना अनश्ननवडे मरण पामी वाणव्यंतर योनिमां सुवच्छ नामना

दक्षिणेन्द्रनी देवे उणा अर्धं पत्योपमना आयुष्यवाळी सुवच्छा नामे देवी थशे. त्यां विभंग ज्ञानवडे पूर्वना घणा भवना संवंधवाळा ते बावीश वणिकोने जोडने ते हर्ष पामशे, नुष्टमान थशे अने तेओने सर्व कार्यां सहाय करशे. ते देवीना प्रभावे करीने तेओ समृद्धिवाळा थशे. पछी तेओ सर्व जन समक्ष हर्ष पूर्वक उद्घोषणा करशे के-“ हे मनुष्यो! जुओ, अमारा धर्मनुं प्रत्यक्ष फळ के अमे केवुं सुख भोगवीए छीए? तमे पण अमारा धर्मने अंगीकार करो. पथ्यरना विवनी पूजा करवार्थी अने छकाय जीवनी हिंसा करवार्थी, शुं फळपामशो ? ” इत्यादि वचनो कहेवा वडे ते बावीशे भ्रष्ट श्रावको अनेक लोकोने कुमार्गमां पाडशे. ते वखते तीर्थकरोए निरूपण करेला श्रुतनी हीलना थशे. श्रमण निग्रंथोनो उदय, पूजा, सत्कार थशे नहीं, अने धर्मनुं पालन करवुं अति हुण्कर थइ पडशे. पछी ते बावीशे वाणीआओ आयुपने अते सोळ प्रकारना रोगनी पीढाथी अति कष्ट पामीने आर्तध्यानवडे मरण पामशे, अने घम्मा नामनी पहेली नरकना प्रथम प्रस्तरमां दश हजार वर्षना आयुष्यवाळा नारकी थशे. त्यांथी नीकळ्या पछी पण अनेक योनिमां परिभ्रमण करशे. श्रीजिनागमनी हीलना करवाना कारणथी तेमने बोधिरत्ननी प्राप्ति अत्यंत दुर्लभ थशे.

आ प्रमाणे स्मरिनां वचन सांभळीने अग्निदत्त मुनिए फरीथी गुरुने वंदना करीने पूछ्युं के-“ हे स्वामी! कया काळमां ए श्रुतानेदकोनी उत्पत्ति थशे ? ” तेनो उत्तर जे यशोभद्र स्मरिए कह्यो तेनी वंगचूळिआमां जे गाथाओ छे ते आ प्रमाणे-

भणइ जस्सभद्दसुरि, सुओवओगेण अग्निदत्तमुणि ।
सुणसु महाभाय जहा, सुअहिलणमह जहा उदओ ॥ १ ॥
मुक्काओ वीरपट्टणो, दुसएहियएगनवइअहिएहिं ।
वरिसाइ संपइनिवो, जिणपडिमाराहओ होही ॥ २ ॥
तत्तो अ सोलसएहिं, नवनवइसंजुएहिं वरिसेहिं ।
ते दुइवा वाणियगा, अवमन्नइस्संति सुयमेयं ॥ ३ ॥
तांमि समए अग्निदत्ता, संघसुयजम्मरासिनरकत्ते ।
अडत्तिसइमो दुइओ, लगिस्सइ धूमकेउगहो ॥ ४ ॥

तस्स द्विइ तिन्निसया, तित्तिसा एगरासि वरिसाणं ।
 तम्मियमीण पइठ्ठो, संवस्स सुयस्स उदओ पच्छ ॥ ५ ॥
 इय जस्सभद्दगुरुणं, वयणं सोच्चा मुणि सुवेरग्गो ।
 पायाहिणं कुणंतो, पुणो पुणो वंदए पाए ॥ ६ ॥
 आपुच्छीऊण सूरिं, सुगुरु तह भद्दबाहु संभूर्यं ।
 संलेहणपवन्नो, गओग्गिदत्तो पढमकप्पे ॥ ७ ॥

भावार्थ-यशोभद्र स्वरिण श्रुतना उपयोग पूर्वक अग्निदत्त मुनिने कहुं के-
 “ हे महा भाग्यशाळी! श्रुतनी निंदा अने उदय जेम थवानो छे तेम सांभळ-
 श्रीवीरप्रभुना निर्वाण पछी वसे एकाणुं वर्षे जिनप्रतिमानो आराधक संप्रति
 राजा थशे. त्यार पछी सोळसें ने नवाणुं वर्षे ते दुष्ट वाणियाओ श्रुतनी निंदा
 करशे. ते समये हे अग्निदत्त ! संघ अने श्रुतनी जन्मराशि उपर आढनीशमो
 धुमकेतु नामनो ग्रह बेसशे. ते ग्रहनी स्थिति एक राशि उपर ऋणशे ने तेनीश
 वर्षनी छे, तेथी ते ज्यां सुधी वर्तेशे त्यां सुधी आ लोकोना पंथनुं रहेवुं थशे; ते
 उत्तरशे एटले संघनो अने श्रुतनो उदय थशे. आ प्रमाणे यशोभद्र गुरुतुं वचन
 सांभळीने अत्यंत वैराग्य पामेला अग्निदत्त मुनि गुरुनी प्रदक्षिणा करता सता वारं-
 वार तेमना चरणे नमस्कार करवा लाग्या. पछी यशोभद्र सूरिनी तथा भद्रबाहु
 स्वामी अने संभ्रुतिविजय गुरुनी आज्ञा लइने अग्निदत्त मुनि अनशन करी
 प्रथम देवलोकमां गया.”

“ सिद्धान्त तथा चैत्य आदिनो लोप करनारा अने मिथ्यात्व गुणस्थानमां
 रहैला ते बावीश वाणीआओ संसार रूपी रूपमां चिरकाळ सुधी भटकशे. माटे
 आगमने जाणनारा बीजाओए कदापि पण तेम करवुं नहीं. ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशशासत्रादृत्तौ षोडशस्तंभस्य
 चत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४० ॥

स्थंभ सोळमो संपूर्ण.

श्री उपदेश प्रासाद.

स्तंभ १७ मो.

व्याख्यान २४१ मुं.

क्रोधविषे.

बध्धं यद्येन क्रोधेन, वचसा पूर्वजन्मानि ।

रुदङ्घ्रिर्वेद्यतेऽवश्यं, तत्कर्मैह शरीरिभिः ॥ १ ॥

भाचार्य—“प्राणीओए पूर्व जन्ममां वचनवडे करीने क्रोधथी जे कर्म बांधुं होय ते कर्म आ जन्ममां प्राणीओने रोतां रोतां पण अवश्य भोग-वतुं पडे छे.” आ विषे दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

अमरदत्त ने मित्रानंदनी कथा.

अमरपुर नगरमां मकरध्वज नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने मदनसेना नामनी पट्टराणी हती. एकदा तेणे राजाना मस्तकपर उगेलो एक पळी (धोळो वाळ) काढीने राजाने देखाड्यो. ते जोइने राजाने वैराग्य उत्पन्न थयो, तेथी राणी सहित तेणे तापसी दीक्षा ग्रहण करी. अन्यदा गुप्त गर्भवाळी राणी तापसीए पुत्र प्रसव्यो. परंतु अयोग्य आहारना प्रभावथी ते मूर्च्छागत थइने मरण पात्री. ते जोइने राजा तापस चिंतातुर थयो. पछी तेणे पोताना कोइ रागी श्रेष्ठीने ते पुत्र पाळवा आप्यो. श्रेष्ठीए पोतानी स्त्रीने आप्यो. ते पुत्रनुं नाम अमरदत्त राख्युं. अनुक्रमे ते युवावस्था पाप्प्यो. तेने मित्रानंद नामे एक मित्र थयो. एकदा ते बन्ने मित्रो सिंधा नदीने कांठे आवेला एक वडनी पासे मोइ दांडीए रमता हता. ते वखते अमरदत्ते दंडवडे मोइ उछाळी, ते वड वृक्ष बांधेला कोइ चोरना मृतकना मुखमां पडी. ते जोइने हसतां हसतां मित्रानंदे मित्रने कह्युं के—“ आ अद्भुत बनाव तो जुओ ! ” त्यारे ते चोरनुं शब बोळ्युं के—

१ जे गर्भने देखाव न जणाय ते गूढगर्भ कहेवाय छे राणीने प्रथम संसारीपणामां गर्भ रहेलो ते न जणावाथी तापसी थएली, नहीतो गर्भिणी स्त्री तापनी थइ शकती नथी.

“अरे तूं केम हसे छे ? तारी पण आवीज दशा थशे, अने आज प्रमाणे तारा मुखमां पण मोइ पडशे.” ते सांभळीने मित्रानंद भय पाम्यो, अने कोइ पण ठेकाणे रति पाम्यो नहीं. तेने शांत करवा माटे अमरदत्त शिखामण देवा लाग्यो के-“ हे मित्र ! मृतकमां प्रवेश करेला व्यंतरना वचनथी केम भय पामे छे ? तेणे तो तने मश्करीमां कळुं हशे, तो पण तूं उद्यम कर. ” कळुं छे के-

आपन्नमित्तदृष्टापि, जीवितांतविधायिनी ।

शांता पुरुषकारेण, ज्ञानगर्भस्य मंत्रिणः ॥ १ ॥

भावार्थ-“प्राणनो नाश करनारी आपत्ति, निमित्त वढे जाण्याछतां पण पुरुषार्थवढे ज्ञानगर्भ नामना मंत्रीनी शांत थइ. ”

“माटे आपणे आ स्थान छोडीने बीजे ठेकाणे जइए. ” पछी तुल्य सुख दुःख वाळा ते बन्ने मित्रो त्यांथी नीकळीने पाटलीपुर नजीक जइ प्होंच्या. त्यां वृक्ष विगेरेथी. मुशोभित एक उपवनमां उंचो महेल जोइने तेमां पेठा, अने बागनी शोभा जोतां जोतां महेलमां गया. त्यां जाणे साक्षात् ब्रह्मांशे बनावी होय तेवी एक रूपवती जुवान स्त्रीनी पुतळी जोवामां आवी. तेनां रूप तथा लावण्यने जोइने अमरदत्त मोह पामी गयो. तेथी ते त्यांथी आघो पाछो पण जाय नहीं, त्यांज स्थिर थइ गयो. मित्रानंद तेने वारंवार गाममां जवानुं कहेतां थाकी गयो, छेवट ते बोल्यो के-“हे मित्र अमरदत्त ! आ पथ्यरनी पुतळी उपर प्रीति बांधीने शुं उभो छे ? केमके आकाशने मंथन करवानी जेम तारी इच्छा निष्फळ छे.” अमरदत्ते कळुं के-“हे मित्र ! जो हुं अहींथी चालीश तो जरूर मारुं मृत्यु थशे. ” ते सांभळीने मित्रानंद अत्यंत रोवा लाग्यो एटले अमरदत्त पण ते पुतळी विना रहेवाने अशक्त होवाथी रोवा लाग्यो. तेवामां ते प्रासाद करावनार श्रेष्ठीः त्यां आवी चडचो. तेणे बन्नेने रोतां जोइने पूछ्युं के-“हे भाइ ! तमे बन्ने केम रडो छो ?” तयारे मित्रानंदे सर्व वृत्तांत कही बतावीने पूछ्युं के-“हे पिता ! आ संकटमां हवे शो उपाय करवो ?” श्रेष्ठी बोल्यो के-“आ पुतळी बनावनार कारीगरः सोपारकपुरमां रहे छे तेने पूछो, ते मर्म बतावशे ” मित्रानंद बोल्यो के-“हे पिता ! जो तमे आ मारा मित्रनी संभाळ राखो तो हुं सोपारकपुरे जइने ते कारीगरने पूछुं के-“आ पुतळी तेणे स्वभावथीज घडी छे के कोइ वर्तमान स्त्रीनुं रूप जोइने चीतरी छे ?” जो कदाच आवी कोइ पण कन्या हशे, तो हुं मारा मित्रनो मनोरथ पूर्ण करीश. ” ते सांभळी श्रेष्ठीए अमरदत्तनी संभाळ राखवानुं अंगीकार कर्तुं. तयारे अमरदत्त

बोल्यो के—‘ हे मित्र ! तूं जाय छे, पण जो हुं तने आपत्ति प्राप्त थयानुं सांभळीश तो मारा प्राण नाश पामशे. ’ मित्रानंद बोल्यो के—“ जो हुं वे मासमां पाछो न आवुं तो मित्र नथी. एम जाणजे. ” आ प्रमाणे तेने धैर्य आपीने मित्रानंद सोपारकपुरे पहीच्यो अने उत्तम वेष धारण करीने ते कारगिरने घेर गयो. कारी-गरे तेनो सत्कार करी आववानुं कारण पूछ्युं, त्यारे मित्रानंदे कहुं के—“ मारे एक देवळ बंधाववानी इच्छा छे परंतु कोइ पण ठेकाणे तमारुं बांधेलुं देवळ होय तो देखाडो. ” कारीगर बोल्यो के—“ पाढलीपुरमां में मारा हाथथी एक प्रासाद कर्यो छे, ते तमे जोयो छे? ” मित्रानंदे कहुं के—“ हा जोयो छे, पण ते प्रासादमां एक पुतळी छे, तेनुं रूप तमे तमारी बुद्धिकल्पनार्थी कर्युं छे? के एवुं रूप साक्षात् कोइ ठेकाणे जोइने कर्युं छे? ” कारीगरे कहुं के—“ अवन्ती नगरीना राजानी पुत्री रत्नमंजरीनुं स्वरूप जोइने ते पुतळी में करी छे. ” त्यारे मित्रानंदे तेने कहुं के—“ ठीक त्यारे हुं सारुं मुहूर्त जोइने तमारी पासे आवीश, तमे तैयार थइ रहेजो. ” एम कहीने ते अवन्ती नगरीए गयो अने गामना दरवाजा पासे एक देवालय हतुं तेमां तेणे निवास कर्यो. तेवामां तेणे कोइ एक गृहस्थे करावेली उद्घोषणा सांभळी के—“ रात्रिना चार पहोर सुधी आ मढदानुं जे रक्षण करे तेने एक हजार सोनामहोर हुं आपीश. ” आ प्रमाणे सांभळीने मित्रानंदे शबरक्षण अंगीकार कर्युं. ते वखते तेने लोकोए शीखामण आपी के—“ आ नगरमां मोडी राते गामना दरवाजा बंध थइ गया पछी जे कोइ मरी जाय तेना मृतकने मारी खाइ जाय छे; माटे तारामां तेनाथी रक्षण करवानुं सामर्थ्य होय तो आ कार्य अंगीकार करजे. ” मित्रानंदे कहुं के—“ वीर पुरुषोने आमां मोटुं कार्य थुं छे?” पछी ते गृहस्थे तेने ठरावना अर्धा रुपीआ तथा शब सौंप्युं, अने बाकीना रुपीआ प्रातःकाळे आपीश, एम कहीने ते पोताने घेर गयो. अहीं मित्रानंद शबनुं रक्षण करवा रख्यो छे, त्यां मध्यरात्रिए भूत, भ्रेत विगेरेना उपसर्गो थवा लाग्या, पण तेणे ते धैर्यथी दूर कर्या, अने आखी रात्र शबनुं रक्षण कर्युं. प्रातःकाळे ते शबने लइ जइने तेना स्वजनोए अग्निदाह कर्यो. पछी मित्रानंदे शरत प्रमाणे बाकीना रुपीआ भाग्या, पण श्रेष्ठीए आप्या नहीं. त्यारे ते बोल्यो के—“ हवे तो ते द्रव्य अहींना राजानी समक्ष लउं तोज हुं वीराग्रणि खरो. ” पछी ते सुंदर वेष धारण करीने राजानी मानीती वेश्याने घेर गयो. ते वेश्याए तेनो सत्कार कर्यो. मित्रानंदे रात्रि रहेवा माटे चारसो

सोनामहोर वेश्यानी माताने आपी. तेथी हर्ष पामीने ते अक्काए पोतानी पुत्री के जे राजानी वेश्या हती तेने कहुं के-“हे पुत्री! आ युवकनी उत्तम सेवा बजावजे.” पछी रात्रे सर्व भोगसामग्री तैयार करी शृंगार सजीने वेश्या शयन-गृहमां आवी. ते वखते मित्रानंदे विचारुं के-“विषयमां आसक्त थपेला मनुष्योनां कार्य सिद्ध थतां नथी.” एम निश्चय करीने ते वेश्या प्रत्ये बोळ्यो के-“हे कल्याणी! एक पाटलो लाव, जेथी हुं इष्ट देवतुं स्मरण करूं.” एटले ते तरतज एक सुवर्णनो पाटलो लावी. तेना पर मित्रानंद पद्मासन वाळीने वेठो. तेनी सामे रहीने वेश्याए अनेक हावभाव कर्या; परंतु तेतुं मन चलित थयुं नहो. आखी रात्रि एज प्रमाणे निर्गमन करीने प्रभाते त्यांथी नीकळी वीजे स्थानं गयो. वीजी रात्रि पण तेणे तेज प्रमाणे निर्गमन करी. ते वृत्तांत सांभळीने अक्काए तेने कहुं के-“हे भद्र! आ मारी पुत्री राजाओने पण दुर्लभ छे छतां तुं तेनी केम अवगणना करे छे?” मित्रानंद बोळ्यो के-“समय आवे हुं सर्व करीश; परंतु हुं तनें पूछूं छुं के-“राजगृहमां तारो प्रवेग छे के नहो?” अक्काए जवाव आप्यो के-“आ मारी पुत्री राजानी चामरधारिणी छे, अने राजानी पुत्री मदनमंजरी मारी पुत्रीनी सखी छे.” ते सांभळी मित्रानंदे राज-वेश्याने कहुं के-“हे भद्र! तुं आजे रत्नमंजरीने कहेजे के-“हे सखी! जेना गुणनो समूह तें सांभळ्यो छे, अने तेथी राग उत्पन्न थवाने लींथ तें जेना पर पत्र लख्यो हतो ते अमरदत्तनो मित्र अहो आंव्यो छे.” पछी ते वेश्याए रत्नमंजरी पास जेइने कहुं के-“हे सखी! आजे हुं तारा मित्रना समाचार कहेवा आवी छुं.” त्यारे ते हसीने विस्मय पूर्वक बोली के-“कोण मारो प्रिय छे?” त्यारे ते वेश्याए समग्र समाचार कह्या. ते सांभळीने राजपुत्रीए विचारुं के-“खरेखर आ कोइ अलौकिक धूर्त जोवो जोइए; केमके आज सुधी मारो कोइ पण प्रिय नथी. परंतु जेणे आवुं कपटजाळ रच्युं छे तेने दृष्टिए तो जोवो जोइए.” एम विचारीने तेणे वेश्याने कहुं के-“हे सखी! मारा प्रियनो संदेशो लावनार ते माणसने मारा प्रियना पत्र सहित आजे आ बारीने रस्ते अहो लावजे.” ते वेश्याए घेर आवीने सर्व वृत्तांत मित्रानंदने कह्यो. पछी ते रात्रे अक्काए बतावेला रस्तावडे सात किल्लानुं उल्लंघन करीने ते राजकन्याना निवासगृहमां गयो. अक्काए पोतानी पुत्री पास तेना धैर्यनी प्रशंसा करी. अहो राजपुत्री तेतुं धैर्य, प्रियना पत्रमांहेतुं लेखन चातुर्य, तेमज तेतुं रूप, लावण्य अने वचनकळातुं कौशल्य जोइने जाणे स्तंभित थइ गइ होय तेम एक अक्षर पण बोळ्या विना स्थिर थइ गइ. ते वखते मित्रानंदे हिंमत करीने तेणीना हाथमांथी राजाना नामवाळुं कडुं कांठी लींथुं, अने तेणीनी

जंघा उपर छरी वडे त्रिशूळनी आकृति करी, पछी त्यांथी नीकळी अकाने घेर गयो. राजकुमारी तेना गुणोथी आक्षिप्त थइ सती विचारवा लागी के—“ खरेखर ते सामान्य पुरुष नहोतो, माटे में तेनी साथे संभाषण पण कर्युं नहीं ते सारुं कर्युं नहीं.” इत्यादि विचार करतां ते पाछली राते निद्रावश थइ.

हवे प्रातःकाले मित्रानंदे राजा पासे जइने फरियाद करी के—“ हे राजा ! अखंडित आज्ञावाळा आप राज्य करतां छतां अमुक श्रेष्ठी मारुं मागणुं धन आपतो नथी. आप तो लोकपाळ छो, तेथी तेवा दृष्टनो निग्रह करवो जोइए.” ते सांभळीने राजाए पोताना सीप.इओ मोकळी ते श्रेष्ठीने बोलाव्यो. ते श्रेष्ठीए बधो व्यतिकर जाण्यो, एटले राजसभामा आवतांज प्रथम मित्रानंदने तेतुं बाकी रहेलुं द्रव्य आपीने प्रणाम पूर्वक राजाने कहुं के—“पितानी पाछळना लोकाचारमां गुंथावाथी तथा पिताना विरहना शोकथी धन आपवामां विलंब थयो हतो. ” राजाए तेनी वात सत्य मानीने तेने रजा आपी. पछी राजाए मित्रानंदने पूछ्यु के—“ तें रात्रे मृतकनुं रक्षण शी रीते कर्युं ?” ते बोल्यो के—“ हे राजा ! ते रात्रिए भूत, वेताळ, राक्षस, शाकिनी, व्यंतर विगेरे अनेक प्रकारनां शस्त्रो सहित आव्या हता; तेओनी साथे में रात्रिना त्रण पहोर मुधी घणुं युद्ध कर्युं. छेवटे ते सर्वे गुरुए आपेला मंत्रना बळथी नासी गया. पछी चोथे प्रहरे कोइ एक अप्सरा जेवी स्त्री मारी पासे आवी. तेणे दिव्य वस्त्र धारण कर्यां हतां, विविध प्रकारनां आभूषणथी शोभित हती, केश छूटा मुकेला होवाथी भयंकर लागती हती. मुखमांथी अग्निनी ज्वाळा काढती हती अने हाथमां कर्त्रीका राखेली हती. ते स्त्रीए मने कहुं के—“ हे दुष्ट ! आजे तनेज खाइ जइश. ” में तेने जोइने विचार्युं के—“ लोको कहेता हता ते मारी, खरेखर आज छे.” तेथी हुं तेनी साथे भयंकर युद्ध करवा लाग्यो अने चमत्कारथी तेनो हाथ मरडीने तेना हाथमांथी सुवर्णनुं कंकण काढी लीधुं. छेवटे ते नासवा लागी एटले में तेनी जमणी जंघामां छरी वडे त्रिशूळनुं चिन्ह कर्युं. ” आ प्रमाणे सांभळवाथी राजा आश्चर्य पामीने बोल्यो के—“ तें मारीना हाथमांथी खेंची लीधेलुं कहुं बताव. ” मित्रानंदे तं कहुं बताव्युं, एटले राजा पोतानुं नामांकित कहुं जोइने विचार करवा लाग्यो के—“ अहो ! शुं मारीज कन्या मरकी ठरी ? केमके आ भूषण तेतुं छे. ” एम विचारिने तेनी खात्री करवा मटो शौचनुं मिष करीने राजा महेळमां गयो. जइने जुए छे तो कन्या सुतेली हती, तेना हाथमां कंकण नहोतुं, अने जया पर करेलां चिन्ह उपर लूगडानो पाटो बांधेलो हतो. ते जोइने राजा जाणे वज्रथी हणायो होय तेवो थयो, अने बोल्यो

के-“अहो ! आ पुत्रीए मारा वंशमां कलंक लगाड्युं.” पछी राजाए सभामां जइने गुप्त रीते मित्रानंदने कहुं के-“हे भद्र ! मारी पुत्रीज मरकी ठरे छे, तेमां काइ संदेह नथी; तेथी तेनो निग्रह कर.” ते बोल्यो के-“हे राजा! आपना कुळमां एवुं होय नहीं.” राजाए कहुं के-“नहीं, हुं सत्यज कहुं छुं, माटे ते सर्व प्रजाने मारी न नांखे, तेटलामां तुं कोइ पण उपायथी तेनो निग्रह कर.” मित्रानंदे कहुं के-“प्रथम मने जोवा दो, के ते मारथी साभ्यछे के नहीं ?” राजाए कहुं के-“स्व इच्छाथी जइने जो.” एटले मित्रानंद राजकन्या पासे गयो. तेणीए तेने ओळख्यो अने तेने वेसवा माटे आसन आप्युं. पछी मित्रानंद बोल्यो के “हे सुभ्रू ! में तने कलंक आप्युं छे; माटे हवे तारे अहीं रहेवुं योग्य नथी. परंतु तुं चिंता करीश नहीं, तने सारे स्थाने लइ जइश. ” ते सांभळीने तेना गुणोथी आधीन थयेली राजकन्या बोली के-“आ मारा प्राण पण तमारे आधीन छे.” कहुं छे के-

अंधो नरपतेश्चित्तं, व्याख्यानं महिला जलम् ।

तत्रैतामहि गच्छंति, नीयंते यत्र शिष्यते ॥ १ ॥

भावार्थ-“आंधळो, राजानुं चित्त, व्याख्यान (कथा), स्त्री अने जळ एने ज्यां लइ जइए त्यां तेओ जाय छे.” अर्थात् आंधळाने जेटली पृथ्वी ने जे वाजु चलावो तेटलुं चालेछे, राजानुं चित्त जे वाजुवाळो ते वाजु वळेछे, कथानो प्रवाह जे वाजु बहवेरावो ते वाजु बहेछे, स्त्रीने ज्या लइ जाओ के मोकलो त्यां जायछे अने जळ जे वाजु नीक करी आपो ते तरफ बहे छे. ”

मित्रानंदे कहुं के-“राजानी समक्ष तारा उपर हुं सर्पवना दाणा नांखुं त्यारे तारे फूटकार करवा.” ते वात रत्नमंजरीए कबूल करी. एटले तेणे राजा पासे जइने कहुं के-“ हे स्वामी ! आपे कहुं ते सत्य छे. पण एक सांड तैयार करो, आज रात्रे मंत्रना बळथी तेने सांड उपर बेसाडीने आपना देश बहार हुं लइ जइश. पछी मार्गमां ज्यां सूर्योदय थशे त्यां ते मारी रहेशे. ” ते सांभळीने भय पामेला राजाए एक वायुना सरस्वी वेगवाळी सांड मंगावी तेने आपी. संध्यासमये ते राजकुमारीना केश पकडी मित्रानंदे तेना उपर सर्पवना दाणा छांढ्या, एटले ते फुफ्फाबा मारवा लागी. पछी तेने सांड उपर बेसाडीने ते चालतो थयो. राजा गामना दस्वाजा बंध करावीने पोताना महेलमां गयो. मित्रानंद पण मित्रनी पत्नी होवाथी माता प्रमाणे तेनी भक्ति करवा लाग्यो.

अहीं अमरदत्त मित्रनो वे मासनो अवधि पूर्ण थवाथी चिंता करीने तेमां

प्रवेश करवानी तैयारी करतो हतो, तेवामां काकतालीय न्यायनी जेम मित्रानंद अने रत्नमंजरी आवीने तेने मळ्या. तेज वखते तेज चिताना अग्निनी तथा पुरना लोकोनी साक्षीए तेनी साथे पाणिग्रहण कर्युं. नगरना लोको ते छीना स्वरूपनी, मित्रानंदना धैर्यनी अने अमरदत्तना भाग्यनी प्रशंसा करवा लाग्या.

हवे तेज समये ते नगरना राजा अपुंजीओ मरण पाम्यो; तेथी बीजो राजा मुकरर करवा माटे प्रधानोए मळीने पंचदिव्य कर्यां. तेणे फरतां फरतां नगर बहार आवीने अमरदत्तना उपर कळश ढोळ्यां, तेथी तेने मोटा उत्सव पूर्वक राज्यनो स्वामी कर्यां. पछी तेणे मित्रने मंत्रीपद आप्युं, अने रत्नसारने नगर-शेठ बनाव्यो. आ प्रमाणे ते अखंडित आज्ञाथी राज्य चलाववा लाग्यो.

मित्रानंद राज्यकार्यमां गुंथायो हतो, तो पण तेने शवतुं वचन कदि पण विस्मरण थतुं नहोतुं, तेथी तेणे अमरदत्त राजाने कहुं के—“आपणुं नगर अहोथी नजीक छे, तेथी मारुं मन घणुं दुःखी रखा करे छे, माटे मने दूर देश जवानी रजा आपो. ” राजाए कहु के—“ हे मित्र ! जो एम छे, तो आपणा नोकरोने साथे लडने वसंतपुरे जा, परंतु हमेशां कुशळ समाचार भोकल्या करजे. ” पछी मित्रानंदे शुभ दिवसे त्यांथी प्रयाण कर्युं. तेना जवाथी तेना वियोगे करीने पीडा पामतो राजा तेना कुशळ समाचार निरंतर इच्छतो हतो, पण घणा दिवसो गया छतां तेतुं कांइ पण वृत्तांत तेना जाणवामां आव्युं नहो. तेथी गभरायेला चित्ते तेणे राणीने कहुं के—“ अरे मित्रानंदनी कांइ पण वार्ता संभळती नथी. ” राणी बोली के—“ हे प्राणनाथ ! ज्ञानी गुरु विना संशय नाश पामतो नथी. ” अन्यदा वनपाळे आवीने राजाने विनंती करी के—“ हे स्वामी ! आजं आपना उद्यानमां ज्ञानभानु नामना गुरुमहाराज पधार्या छे. ” ते सांभळीने राजाए वनपाळने वधामणी आपी, अने राणीने साथे लडने मोटा उत्सव पूर्वक ते गुरु पासे गयो; गुरुने वांदीने योग्य आसने बेठो. गुरुए अनेक जनोए पूछेला संशयना खुलासा आप्या, ते सांभळीने राजाए प्रत्यक्ष ज्ञानवाळा गुरुने पोताना मित्रनी हकीकत पूछी, तेथी गुरुए कहु के—“ हे राजन् ! तारो मित्र अहोथी चालीने घणे दूर पहोंच्या पछी एक पर्वतनी पासे नदीने कांटे पढाव करीने रखो हतो, अने तारा सेवको जमवामां रोकाया हता; ते वखते ओचिंती चोरनी धाड पढी, तेओए तारा सर्व सेवकोनो पराजय कर्यो, अने मित्रानंद एकलो त्यांथी नासी गयो. ते कोइक वट वृक्षनी नीचे सुतो हतो, तेवामां सर्पे तेने डस्यो. ते समये कोइ तपस्वी त्यां आव्या तेणे तेतुं विष उतार्युं. त्यांथी मित्रानंद तारी

पासे आवतो हतो, तेठलामां मार्गमां चोरलोकोए तेने पकड्यो, अने एक वाणधाने त्यां वेच्यो. ते वणिके पारसकुळ तरफ जतां रस्तामां अवंती नगरीनी बहार पडाव कर्यो. रात्रिए समय जोडने तारो मित्र बंधन तोडीने नाठो. गामनी खाळने रस्ते ते गाममां पसवा जतो हतो, एठलामां राजाना सीपाईओए तेने दीठो, एठले चोर जाणी चोरनी जेम पकडीने बांध्यो. प्रातःकाळ थतां राजाना हुकमथी तेने पूर्वोक्त वट वृक्ष उपरज मारी नाखवामाटे बांधवामां आव्यो. ते वखते तारो मित्र विचार करवा लाग्यो के-अहो! शबनुं कहेलुं वाक्य साचुं थयुं. कहुं छे के-

यत्र वा तत्र वा यातु, यद्वा तद्वा करोत्यसौ ।
तथापि मुच्यते प्राणी, न पूर्वकृतकर्मणः ॥ १ ॥

भावार्थ-“प्राणी गमे त्यां जावो अथवा गमे ते उपाय करो परंतु ते पूर्वे करेलां कर्मोथी कोइ प्रकारे मुक्त थतो नथी.”

त्यां मित्रानंद मरण पाम्यो. पछी एक दिवस गोवाळीआना बाळको ते वटनी पासे रमता हता, तेनी मोइ उछळीने तेना मुखमां पडी.” आ प्रमाणे गुरुना मुखथी सांभळीने राजा अत्यंत रुदन करवा लाग्यो. राणी पण विलाप करतां बोली के-

यदाहं भवदानंता, तदानेके विनिर्भिताः ।

उपायाः स्वविपत्तौ ते, क्व गता हा महामते ॥ १ ॥

भावार्थ-“हे दीयर! ज्यारे तमे मने अही लाव्या ते वखत तमे घणा उपायो कर्वा हता, छतां हे बुद्धिशळी! आजे तमारी विपत्तिमां ते सर्व उपायो कर्वा गया ? ”

गुरुए राजाने तथा राणीने कहुं के-

शोकोऽवश्यं परित्यज्य, राजन् धर्मोद्यमं कुरु ।

येनेदृशानां दुःखानां, भाजनं नोपजायते ॥ १ ॥

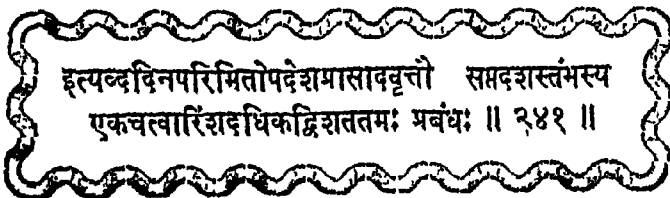
भावार्थ-“हे राजन्! शोकनो त्याग करीने धर्ममां उद्यम करो; जेथी फरीथी आवां दुःखोनुं स्थान थवाय नहीं, अर्थात् आवां दुःखो फरीथी आवे नहीं.”

राजाए गुरुने फरीथी पूछ्युं के-“हे स्वामी! ते मारो मित्र मरीने कर्वा उत्पन्न थयो ? ” गुरुए कहुं के-“हे राजा! तारी राणीनी कुक्षिमां पुत्रपणे उत्पन्न

थयो छे, ते अनुक्रमे राजा धशे." फरीने राजाए पोताना, राणीना अने मित्रना पूर्व भव पूछ्या. त्यारे गुरुए कांउं के--"हे राजा! तुं आजर्धी त्रीजे भवे क्षेमंकर नामे कणवी हतो. सत्यश्री नामे तारे पत्नी हती अने चंद्रसेन नामनो चाकर हतो. ते चाकर एकदा तारा खेतरमां काम करतो हतो, ते वखते तेण वीजाना खेतरमांधी कोइक मुसाफरने धान्यनी शींगो लेतां जोयो. ते जोइने चंद्रसेन बोल्पो के--" आ महाचोरने उंचो बांधीने लटकावो. " एवा वचनधी तेणे महा आकरुं कर्म बांध्युं. सत्यश्रीए पण कोइ वखत पोताना पुत्रनी बहुने कहुं के--" डाकणनी जेम उतावळी उतावळी शुं खाय छे? धीरे धीरे केम खाती नथी? के जेथी गळुं तो रुंधाय नर्ही. " एम कहेवाथी तेणे पण कर्म बांध्युं. एकदा क्षेमंकरे नोकरने कहुं के "आजे अमुक गाम जवातुं छे, माटे जा." त्यारे चाकर बोल्पो के--" आजे मारा स्वजनोने मळवा सारुं हुं उतसुक छुं, तेथी नर्ही जइ शकुं." क्षेमंकरे कोपथी कहुं के--"भले तारा स्वजननो मेळाप न थाय, पण जतुं पढशे." एवामां कोइ वे मुनि गोचरी माटे पधार्या. तेने जोइने क्षेमंकरे पोतानी स्त्रीने कहुं के--"आ महापिओने मोटा हर्ष पूर्वक प्रासुक अने एपणीय अब्र वहोराव. " ते वखते पेला चाकर मनमां विचार कयो के--" आ दंपतीने धन्य छे, के जेओ संपूर्ण भक्तिपूर्वक मुनिने दान आपे छे. " तेवामां ते त्रणेना उपर अकस्मात् विजळी पढवाथी ते त्रणे एकी वखते मरण पाम्या. तेमां क्षेमंकरनो जीव तुं अमरदत्त थयो, सत्यश्रीनो जीव तारी पहराणी थयो, तारो चाकर चंद्रसेन ते मित्रानंद थयो. ते चाकर जे मुसाफरने शींगो लेतां बांधवातुं कहुं हतुं, तेज मरीने पेला बट वृक्ष उपर व्यंतर थयो. ते मित्रानंदने जोइने पोताना पूर्व जन्मतुं वेर याद आववाथी शवद्वारा बोल्पो हतो. "

आ प्रमाणे गुरुतुं वचन सांभळीने राजा तथा राणीने जाति स्मरण थयुं, गुरुतुं वचन सत्य मानीने घेर आव्या. पछी अनुक्रमे तेने पुत्र थयो. ते युवावरथा पाम्यो. त्यारे तेने राज्य सोंपीने ते दंपतीए दीक्षा ग्रहण करी, अने क्रमे करीने तेओ मोक्षे गया.

आ दृष्टांततुं तात्पर्य ए छे के--थोडो पण क्रोध मोटा दुःखतुं कारण थाय छे. माटे मुगुल्लुए तेनो त्याग करवो.



व्याख्यान २४२ मुं.

मान त्याग करवा विषे.

मानत्यागान्महौजस्वी, तत्त्वज्ञानी सुदक्षताम् ।

दधन् दधौ महज्ज्ञानं, बाहुबलिमुनीश्वरः ॥ १ ॥

भावार्थ—“मोटा पराक्रमी, तत्त्वज्ञानी अने अतीदक्षपणाने धारण करनार बाहुबली मुनीश्वरे माननो त्याग करवाथी केवळज्ञान प्राप्त कर्युं.”

श्रीबाहुबलीनुं दृष्टान्त नीचे प्रमाणे—

श्री ऋषभदेवना पुत्र भरत चक्री साठ हजार वर्षे छ खंड पृथ्वी जीतीने अयोध्या नगरीमां आव्या. त्यां बार वर्षे सुधी चक्रीनो राज्याभिषेक थती वसते कोण कोण राजाओ आव्या छे अने कोण नथी आव्या? एवुं अवलोकन करतां चक्रीए पोताना नाना भाइओने नही आवेला जाणीने तेओने बोलाववा माटे दरेकनी पासे पोताना दूत भोकल्या. दूतो तेमनी पासे जइने बोल्या के—“हे भरत राजाना भाइओ! तमो सर्वे भरत चक्री पासे आवी तेनी सेवा करो.” तेओ बोल्या के—“भरत ऋषभदेवना पुत्र छे, तेम अमे पण ऋषभदेवना पुत्रो छीए. तो थुं ते अमारा थकी अधिक छे के अमारी पासे सेवा मागे छे? हे दूतो! तमे तमारे स्थाने जाओ. अमे पिताने पूछीने योग्य जणाओ तेम करथुं.” एम कहीने ते भाइओ सुवर्णागिरी उपर जिनेश्वर पासे गया, अने कह्युं के—“हे पिता! अमारो मोटो भाइ भरत छ खंडतुं राज्य पाम्यो, तो पण हजु तृप्ति पाम्यो नथी. तेथी तमोए आपेलुं अमारुं राज्य लइ लेवानी इच्छा करे छे. माटे तमारी आज्ञा होय तो अमो सौ एकत्र थइने तेनुंज राज्य लइ लइए.” ते सांभळीने प्रभुए तेमने भाद्रिक जाणी धर्मोपदेश आप्यो के—

संबुद्धह किं न बुद्धह, संबोहि खलु यच्च दुल्लहा ।

नो हुवणं मंति राइओ, नो सुलहं पुणरवि जीविअं ॥ १ ॥

भावार्थ—“बोध पामो, केम बोध पामता नथी? आ प्राणीने बोधि जे सम्यक्त्व तेज दुर्लभ छे. मंत्री के राजा थवुं दुर्लभ नथी परंतु फरीने मनुष्यपणानुं जीवित पामवुं दुर्लभ छे.”

इत्यादि भगवाननी देशना सांभळीने ते अट्टाणुं भाइओए प्रभुनी पासे दीक्षा ग्रहण करी. पछी तेमनां राज्य भरत चक्रीए स्वाधीन करी लीधां. एकदा आयुध-शाळाना रक्षके आवीने चक्रीने विज्ञप्ति करी के-“हे स्वामी ! तमे ज्यां सुधी वाहु-वलीने जीत्या नथी, त्यां सुधी छ खंड पृथ्वी पण जीती नथी एम समजजो. केमके चक्ररत्न हजु आयुधशाळामां प्रवेश करतुं नथी.” आ प्रमाणे सांभळीने चक्रीए तक्षशिला नगरीए एक वाचाळ दूतने मोकल्यो. ते दूत थोडा दिवसमां वाहुव-ळीना देशमां पहोच्यो. त्यां व्हलीदेशमां गामे गामे अने नगरे नगरे घणा लोकोनां मुखथी वाहुवळीना यशतुं श्रवण करतो ते तक्षशिलाए आव्यो. ते सुवेग नामना दूतने प्रतिहारे वाहुवळीनी आज्ञार्थी सुवर्णना वर्ण जेवीं सभामां प्रवेश कराव्यो. वाहुवळीए पांताना वंधुना तथा तेना देशनगरादिना कुशळ समाचार पूछ्या. ते कही रक्षा पछी दूत बोल्यो के-“हे राजा ! तमने मळवाने उत्सुक थयेलो तमारा मोटा भाइए तमने बोलाववा माटे भने मोकल्यो छे. माटे एक वार त्यां आगी तमारा भाइने नमी तेनी आज्ञा मस्तक पर चढावीने पछी अहीं पाछा आवजो. केमके लोको अपवाद आपे छे के भरत राजानो भाइ पण तेनी आज्ञा मानतो नथी, तो भरततुं पराक्रम अकिंचित्कर छे. माटे लोकापवादने दूर करवा सारु तमे तेनी पासे आवो. नहीं तो तमने राज्यनो पण संशय थरो.” कहुं छे के-

करालमारलः सर्पः, पावकः पवनोध्धुरः ।

प्रभुः प्रौढप्रतापश्च, विश्वास्या न त्रयोऽप्यमी ॥ १ ॥

भावार्थ-“भयंकर विपवाळो सर्प, पवनथी उद्धत थयेलो अग्नि अने प्रौढ प्रतापी राजा-ए त्रणे विश्वास करवा लायक नथी.”

वळी हे राजा ! देवताओ पण जेनी सेवा करे छे तेवा तमारा वंधुनी सेवा करतां तमारुं कांइ हीनपणुं कहेवाशे नहीं.” आ प्रमाणेनां दूतनां वचनो सांभ-ळीने वाहुवळी बोल्यो के-“हे दूत ! तारो राजा मने जोइने लज्जा पामशे, केमके वाल्यावस्थामां जळक्रीडा करतां तेनो पंग झालीने में तेने आकाशमां उछळ्यो हतो, ते पण थं ते भूली गयो छे ? हे दूत ! साठ हजार वर्ष सुधी देश साधवामां पापकर्मनो संचय करनारा तारा पूज्यने मारा विना बीजो कोइ प्रायश्चित्त आप-नार नथी, माटे तारा राजाने तेना वळनी परीक्षा करवा माटे जलदी अहीं लाव.” ते सांभळी सुवेग भय सहित पाछो फरीने थोडाज दिवसमां पांताना नगरमां

आव्यो, अने बाहुबळीतुं सर्व वृत्तांत भरत महाराजाने कळ्युं. तेणे जणाव्युं के-“बाहुबळीने इंद्र पण जीतवा समर्थ नथी.” ते सांभळीने भरत चक्री पोताना सवा करोड पुत्र अने सैन्य सहित तक्षशिला नगरी तरफ चाल्या. बाहुबळी पण पोताना पुत्रो तथा सैन्य सहित सामा आव्या. तेनो मोटो पुत्र सोमयशा एकलो पण त्रण लाख हाथी, घोडा अने रथनो जीतनार हतो; तेने त्रण लाख पुत्रो हता, तेमां सौथी नानो पुत्र पण एकलो एक अक्षौहिणी सेना जीतवाने समर्थ हतो.

चक्रीना सैन्यमां चोराशी लाख डंकाओ, अढार लक्ष हुंदुभि अने सोळ लाख बीजां वाजित्रो हतां, ते बर्धानो एकज वखते नाद थवा लाग्यो; ते सांभळीने उत्साह पामेला वन्ने पक्षना वीरो परस्पर युद्ध करवा लाग्या. निरंतर युद्ध चालतां एक दिवसे अनिलवेग नामनो विद्याधर के जे बाहुबळीनो भक्त हतो ते चक्रीना सेनापतिने अन्न विद्यावडे जीतीने आकाशमार्गे चक्रीनी हाथीनी सेनामां पेठो, अने दडानी जेम हाथीओने आकाशमां उछाळीने तेमने पृथ्वी पर पडतां मुष्टिथी हणवा लाग्यो. ते बीजा कोइ पण प्रकारथी पराजय नहीं पामे एम जाणीने चक्रीए तेनापर चक्र रत्न छोड्युं. चक्रने जोतांज ते भयथी नाठो. पछी ते मेरु पर्वतनी गुफाओमां के समुद्र विगेरेमां ज्यां ज्यां गयो त्यां त्यां पूर्व जन्मनां करेलां कर्मांनी जेम चक्र रत्न तेनी पाछळने पाछळज गयुं. छेवटे पोताना रक्षण माटे तेणे विद्याना जोरधी वज्रतुं पांजरुं बनाव्युं अने तेमां ते पेठो. ते वखत चक्र रत्नना अधिष्ठायक देवोए तेने कळ्युं के-“अरे ! तारा पराक्रमने फोगट केम लज्जित करे छे? ” वज्रपिंजरमां रहेतां छ मास वीती गया. छ मासने अंते अभिमान आववाथी ते बहार नीकळ्यो. एटले चक्ररत्न तेतुं मस्तक कापीने चक्रीना हाथमां गयुं.

आवी रीते युद्ध करतां बार वर्ष व्यतीत थइ गयां. एक दिवस चक्रीनो मोटो पुत्र सूर्ययशा बाहुबळीना सैन्यमां दावानळनी जेम प्रसयो अने थोडी वारमां काकानी पासे आवी पहोंच्यो. तेने जोइने बाहुबळीए कळ्युं के-“ हे वत्स ! तुं नानो छतां मारी सेनामां पेठो, तेथी मने आनंद थाय छे. तारी जेवा पराक्रमी पुत्रथी अमारो वंश उद्योतने पाम्यो छे. परंतु त्रण लोकमां पण मारा क्रोधने सहन करवाने कोइ पण शक्तिमान नथी, माटे तुं मारी दृष्टिथी दूर जतो रहे. ” सूर्ययशा बोळ्यो के-“ हे काका ! आज्जे तमारा विना मारो युद्धमनोरथ कोण पूर्ण करजे ? ” एम कहीने तेणे धनुपनो टंकार कयों. ते वखते आकाशमां रहीने युद्ध जोनारा देवताओए एकत्र थइने वन्ने पक्षना सुभटोने युद्ध करवानो निषेध

१ अक्षौहिणी सेनामा २१८७० हाथी, तेरलाज रथो, ६५६१० घोडा अने १०९३५० पायदळ होय छे. बीजा गीते पण तेनु प्रमाण कहेलुं छे

क्यों अने बन्ने भाइओ पासे जइने कह्युं के—“ हे युगादीशना पुत्रो ! तमारा पिताए आ विश्वतुं पालन कर्युं छे. तेनो संहार करवा माटे तमे केम तैयार थया छो ? माटे तेम करवुं तमने उचित नथी. परंतु तमारे बळनी परीक्षा करवी होय तो तमो बेज जण परस्पर अमारां ठरावी आपेलां दृष्टि युद्ध, वाग् युद्ध, मुष्टि युद्ध, दंड युद्ध अने अस्त्र युद्ध—ए पांच प्रकारनां युद्ध करो. अमे मध्यस्थ रहीने जोइशुं. ” आ प्रमाणेतुं देवतानुं वचन बन्ने भाइओए अंगीकार कर्युं, एटले देवताओ तथा मनुष्यो साक्षी तरीके उभा रखा. ते वखते चक्रीना सैनिकोए विचार्युं के—“ आ बाहुबळीनी साथे द्वंद्व युद्ध करवामां इंद्र पण जीते के नहीं ते शकभरेलुं छे, तो अमारा स्वामीनो शी रीते जय थरो ? ” आवा विचारो करता पोताना सुभटोने. जोइने पोतानुं सामर्थ्य बताववा माटे चक्रीए एक मोटो कूवो खोदाव्यो, अने ते कूवाने एक कांठे उभा रहीने चक्रीए पोताना डाबा हाथे लोढानी मोटी सांकळो बंधावी, पछी कूवामां सर्व सैनिकोने राखीने तेमने कह्युं के—“तमे सर्वे मळी आ सांकळ खेंचीने मने कूवामां पाडो. ” ते सर्वेए ते प्रमाणे तेने खेंच्यो पण चक्री जरा पण पोताना स्थानथी चलित थया नहीं. केमके आखा भरतखंडनां नर, नारी, हाथी, घोडा विगेरे सर्व प्राणीओ भेगा थइने खेंचे, तो पण तेओ एक तल मात्र चक्रीने खसेडवा समर्थ नथी, तो पछी सेना मात्रथी तो थुं थइ शके ? पछी चक्रीए हृदयपर लेप करवाने विषे पोतानो हाथ जराक खेंच्यो, एटले सर्व सैन्य लता उपर रहेला पक्षिओनी जेम सांकळ साथे लटकी गयुं. आ प्रमाणे चक्रीनुं पराक्रम जोइने तेओ हर्षे पाम्या अने साक्षी थइने दूर उभा रखा.

हवे चक्री तथा बाहुबळी प्रथम दृष्टियुद्ध करवा माटे सामसामा उभा रखा, अने अनिमेष दृष्टिथी एक बीजानी सामुं जोवा लाग्या. ते वखते नेत्रो रक्त थवाथी तेओ भयंकर देखावा लाग्या. छेवट बाहुबळीनुं भयंकर नेत्रवाळुं मुख जोइने चक्रीना नेत्रमां आंशुं आवी गयां, तेथी ते तरत मींचाइ गयां. ते जोइने चक्री तथा तेनुं सैन्य नम्र मुखवाळुं (लज्जित) थयुं चक्रीने लज्जित जोइने बाहुबळीए कह्युं के—“ हे भाइ ! केम उद्वेग पामो छो ? हवे वचनयुद्ध करो. ” तेथी चक्रीए अति घोर सिंहनाद कर्यो, जेथी आखुं सैन्य बधिर थइ गयुं. त्यार पछी बाहुबळीए पण क्रोधथी सिंहनाद कर्यो, तेनाथी सर्व सैन्य मूर्च्छित जेहुं थइ गयुं फरीथी चक्रीए अने पछी बाहुबळीए सिंहनाद कर्यो. ते वखते चक्रीनो शब्द दिवसना पहेला पहोरनी छाया माफक अने दुर्जननी मैत्रीनी माफक अनुक्रमे क्षीण थवा लाग्यो अने बाहुबळीनो शब्द वृद्धि पामवा लाग्यो. तेथी विलखा थयेला चक्री मत्ये बाहुबळीए कह्युं के—“ हे भाइ ! खेद पामशो नहीं. हुं काकतालीय न्यायथी

कदि वाग्गुह्यमां तमने जीत्यो, तेथी थुं थयुं ? माटे हवे मुष्टियुद्ध करवा तैयार थाजो. आ प्रमाणेना वाहुवलीना वाक्पथी उत्साह पामेला चक्री मुष्टियुद्ध माटे तैयार थया. वने जण हाथवडे स्कंध उपर आस्फोट करता कुदी कुदीने परस्पर आलिंगन करीने वाहुवडे एकवीजाने दवावता सता गर्जना करवा लाग्या.- पछी वाहुवलीए चक्रीने हाथवडे पकडीने लीलामात्रमां दवानी जेम उंचे आकाशमां उछाळ्या. ते एटला उंचा गया के आकाशमां अदृश्य थइ गया. तेथी वने सैन्यमां हाहाकार थइ गयो. वाहुवलीने पण विचार थयो के-“ मारा वंशु अंतरिक्षथी भूमि पर पडीने विगीर्ण थइ न जाय त्यां मुधीमां हुं तेने अथरथीज झीली लउं. एम विचारिने तेमणे शय्यानी जेम वने हाथ राख्या, अने उंची दृष्टि राखीने उभा रखा. घणी वारं चक्री आकाशमांथी नीचे आव्या, एटले तेने वाहुवलीए पांताना हाथ उपर झीली लीधा. पछी चक्रीए क्रोधना आवेशथी वाहुवलीना मस्तकपर मुष्टिनो प्रहार कयो, जेथी ते मूच्छां पाम्या. घणीवारं चेतना पामीने तेणे चक्रीना हृदयमां मुष्टिघात करी तेने मूच्छां पमाड्या, क्षणवारमां संज्ञा पामवाथी चक्रीए क्रोधथी रक्त थइने दंडवडे वाहुवलीना माथामां प्रहार कयो, तेथी तेना मुकुटना संकडा ककडा थइ गया अने आंखो मिचाइ गइ. थोडी वारे पाछा सज्ज थइने वाहुवलीए पण लोहना दंडथी चक्रीतुं कवच (वखतर) चूर्ण करी नाख्युं. फरीथी चक्रीए दंडाघातथी वाहुवलीने जानु मुधी पृथ्वीमां मग्न करी दीधा. क्षणवारमां भूमिमांथी नीकळीने तेणे लोहना दंडवडे चक्रीना मस्तकपर प्रहार कयो, तेथी ते कंठ मुधी भूमिमां खुंची गया. क्षणवारं चैतन्य पामी चक्री वहार नीकळ्या. पछी तेणं विचारुं के-“ चक्री कोइ राजाथी जीताय नहीं एवी शाश्वती स्थिति छे छतां हुं तो आ वाहुवळीवडे पांचे युद्धमां जीतायो. तेथी मारामां चक्रीपणुं नथी. ” एम विचारतां तेना हाथमां चक्ररत्न आव्युं. ते लइने चक्रीए वाहुवलीने कळुं के-“ हे भाइ ! हजु मुधी तने कांइ नुकसान थयुं नथी, माटे मारी आज्ञा मान्य कर, नहींतो आ चक्रथी तुं यमराजनो अतिथि थइश. ” वाहुवलीए कळुं के-“ वृथा वाणीनां आडंवर थुं काम करो छो? हजु वाकी होय तो ते चक्रतुं वळ पण देखाडो. ” इत्यादि वाक्यांथी निभ्रंछना कारायेला चक्रीए कोपथी तेना पर चक्र मूक्युं. ते चक्र वाहुवलीनी प्रदक्षिणा करीने पाछुं चक्रीना हाथमां आव्युं. केमके “गोत्रना कांड सामान्य माणस उपर पण चक्रीनी शक्ति चालती नथी. तो आवा चरम शरीरी उपर तो तेतुं पराक्रम जानुज चाले ? ” पछी वाहुवली मुष्टि उपाडीने “आ हजार यक्ष सहित चक्रने अथवा तेना अधिपति चक्रीने चूर्ण करी नाखुं ” एम विचारता चक्री सन्मुख दोड्या. वळी विचार थयो के “अवश्य आ मुष्टिथी तेना नाश थशे, अने तेथी समय विश्वना लोकां मने छ

खंडना नाथने हणनार कहेसे, माटे अहंकारवडे अनेक पाप उपार्जन करनार मने धिक्कार छे! अने प्रथमथीज पिताश्री पासे जइने दीक्षा ग्रहण करनार मारा लघु बंधुओने धन्य छे. हजु सुधी पण पापकर्ममां तत्पर थयेला मने वारंवार धिक्कार छे!'' इत्यादि विचारीने बाहुबळीए तेज उंची करेली मुष्टिवडे पोताना मस्तक परथी केशनो लोच कर्यो. तेज वखत देवोए 'साधु, साधु' एम बोलीने तेमना पर पुष्पवृष्टि करी.

तेमने निःस्पृही थयेला जोइने लज्जाथी नम्र मुखवाळो चक्री पोतानी निंदा अने तेमनी प्रशंसा करतो बोल्यो के-''हे बंधु! हुं पापीओमां मुख्य छुं, अने तुं कृपालुमां मुख्य छे, प्रथम तें मने अनेक प्रकारे जीत्यो, हमणां व्रत रूपी शस्त्रवडे रागादिक शत्रुओने पण तें जीत्या, माटे त्रण लोकमां ताराथी अधिक बळवान कोइ नथी. हे बंधु! मारो अपराध क्षमा कर.'' इत्यादि स्वनिंदा अने बाहुबलीनी स्तुति करी. बाहुबली मुनिए विचार्युं के-'' हुं आम छबस्थपणे पिता पासे जइश, तो प्रथमथी दीक्षित थयेला मारा लघु बंधुओने मारे वंदना करवी पडशे, तेथी मारुं लघुपणुं थशे, माटे केवळज्ञान पाम्या पछीज जइश.'' एम विचारीने ते त्यांज कार्योंत्सर्गे रखा.

पछी चक्री बाहुबलीना ज्येष्ठ पुत्र सोमयशानी साथे बहलि देशमां गया. त्यां तक्षशिला नगरीना उद्यानमां हजार आरावाळुं अने विविध प्रकारना मणि तथा रत्नथी जडित धर्मचक्र अने तेज नामनो प्रासाद जोयो. तेनी अंदर रहेला प्रभुने नमस्कार करीने चक्रीए सोमयशाने ते प्रासादनुं वृत्तांत पूछ्युं. एटले सोमयशाए कहुं के-'' पूर्वे ऋषभदेव पिता विहार करतां, करतां संध्यासमये अहीं पथार्यां हता. ते समाचार जाणीने आपना लघु बंधु बाहुबलीए विचार्युं के- ' अत्यारे रात्रिनो समय थयो छे. माटे प्रातःकाळे मोटा उत्सव पूर्वक पिताश्रीने वांदीश. ' एम निश्चय करीने सर्व सामग्री सज्ज करावी, प्रातःकाळ थतां मोटी धामधूमथी उद्यानमां आव्या. परंतु त्यां प्रभुने जोया नही, तेथी ते बहु रुदन करवा लाग्या. अने ' धर्मकार्यमां विलंब करनार एवा मने धिक्कार छे! हवे मने क्यारे पिताना दर्शन थशे? ' इत्यादि विलाप करवा लाग्या. तेने प्रधानोए विविध प्रकारे समजावी शांत कर्यो. पछी वाळुका (रेती) मां प्रतिबिंबित थयेला भगवानना पादने नमन करीने पितानी भक्तिथी प्रधानने कहुं के-''आ पिताश्रीना पूज्य पगलांनो कोइ स्पर्श न करो. ' एम कही आठ योजनना विस्तारवाळो आ धर्मचक्र नामनो प्रासाद कराव्यो छे. '' आ प्रमाणे सांभळीने चक्रीए तेनी स्तुति करी. पछी तक्षशिलामां प्रवेशकरीने बाहुबलीनी गादीपर सोमयशाने बेसाढ्यो. ते

सोमयज्ञाने चोवीश हजार राणीओ हती, अने श्रेयांस आदि बौतेर हजार पुत्रो हता. पछी भरत राजा छ खंड पृथ्वीमां पोतानी अखंड आज्ञा प्रवर्तावीने अयोध्या तरफ चाल्या.

अही बाहुबळी मुनि निद्रा अने आहार विगोरेनो त्याग करीने जे वनमां कायोत्सर्ग ध्याने रखा हता, त्यां तेमना मस्तकना केशमां, कर्णमां अने दाढी विगोरेमां पक्षिओए माळा कर्पा, वर्षांऋतुमां दर्भना अंकुरा पगनां तळीयांने विंधीने वहार नीकळ्या, लताओ तेमना शरीरने वींटाइ गइ अने तेमना तपोबळ्थी वाघ विगोरे हिंसक प्राणीओ पण शांत भावने पामी गया. एवी रीते एक वर्ष वीती गयुं. त्यारे तेमनो केवळज्ञाननी उत्पत्तिनो समय जाणीने तेमनुं मान छोडाववाने माटे श्री ऋषभदेव भगवाने ब्राह्मी अने सुंदरी नामनी बे साध्वीओ, के जे बाहुबळीनी बहेनो थती हती तेने मोकली. ते साध्वीओ त्यां आवीने लताना समूह मध्ये रहेला तेमने जेम तेम शोधी काढीने बोली-“ हे बंधु बाहुबळी ! अमारी पासे पिताश्री तमने कहेवरावे छे के-मदोन्मत्त हाथी पर चढवाथी केवळज्ञान शी रीते मळ्झे ? तेथी आ मत्त हस्ती उपरथी नीचे उतर. जो तारे मत्तगज उपर चढीने ज्ञाननी वांछा हती तो तक्षशिलानुं राज्य शामाटे मूकी दीधुं ? ” आ प्रमाणे सांभळीने बाहुबळीए विचार्युं के-“ अहो ! आ मारी बहेनो आम केम बोले छे ? हुं सर्वथा परिग्रह रहित छतां मारुं हस्ती पर चढवुं शी रीते संभवे ? पछी जरा वधारे विचार करतां तेमना समजवामां आव्युं के-“ अहो ! जाण्युं, मान रूपी मत्तगज उपर हुं चढेलो छुं. आटलो वधो काळ में फोगट कष्टमां गुमाव्यो; केमके मान छतां शी रीते केवळनी प्राप्ति थाय ? माटे गुणथी अधिक एवा मारा पूज्य लघु बंधुओने जइने नमस्कार करुं. ” इत्यादि विचार करीने जेवो पोतानो पग उपाडे छे तेनुंज तेने केवळज्ञान उत्पन्न थयुं. पछी देवताए आपेला यतिलिं-गने धारण करी भगवानना समवसरणमां गया. त्यां “ नमस्तीर्थाय ” तीर्थने नमस्कार थाओ-एम कही जिनेश्वरनी प्रदक्षिणा करीने केवळीनी सभामां बेठा.

“ खरेखर बाहुबळीनेज महा वळवान जाणवा के जेणे प्रथम छ खंडना नाथने जीती लीधा अने पछी विश्वमां कंटक रूप मान रूपी महा मळ्छने हणीने परमानंदपद प्राप्त कयुं. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशभासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य
द्विचत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४२ ॥

व्याख्यान २४३ सुं.

माया पिंड विषे.

भक्तादिहेतवे कुर्वन्नानारूपाणि मायया ।

साधुर्वचयते श्राद्धान्, मायार्पिंडः स उच्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—“ साधु भात पाणी विगेरेने माटे मायावडे नाना प्रकारना रूपो करीने श्रावकोने छेते तेने मायार्पिंड कहेवाय छे. ” तेनी उपर दृष्टांत नीचे प्रमाणे:-

अषाढभूति मुनिचंद्रं दृष्टांत.

राजगृही नामनी नगरीमां सिंहस्थ नामे राजा राज्य करतो हतो. त्यां एकदा विविध ज्ञानवाळा, तपस्वी अने बुद्धिमान् धर्मरुचि आचार्य पधार्था. गोचरीने अवसरे तेमना शिष्य अषाढभूति गुरुनी आज्ञा लइने एकला गोचरी माटे नगरमां गया. मध्यान्ह समय थतां महर्दिक नामना नटने घेर पहोच्या. त्यां ते नटनी सुवनसुंदरी अने जयसुंदरी नामनी बे कन्याए सुगंधी द्रव्यवाळो एक मोदक बहोराव्यो. ते लइने बहार नीकळी ते मुनिए विचार्युं के-“ आ एक लाडु तो मारा गुरुने आपवो जोइशे. ” एम धारीने तत्काळ युवावस्थावाळं बीजुं रूप धारण करी फरी ते नटना घरमां प्रवेश करी धर्मलाभ आप्यो. एटले ते कन्याओए बीजो एक मोदक बहोराव्यो. ते लइने बहार पोळना दरवाजा सुधी जइ तेणे वळी विचार्युं के-“ आ बीजो मोदक तो मारा धर्माचार्येने आपवो पडशे. ” एम विचारी काणी आंखवाळुं अतिवृद्ध साधुनुं रूप धारण करी त्यां जइने त्रीजो मोदक लीधो. वळी बहार आवीने “ आ तो उपाध्यायने आपवो पडशे ” एम धारी कुबहुं रूप धारण करीने चोथो मोदक लीधो. ते पण “ संघाडाना साधुने आपवो पडशे ” एम धारीने कोढीयाने रूपे पांचमो लाडु लीधो. “आ पण वडील गुरु भाइने आपवो पडशे ” एम धारीने पोताने माटे बार वर्षना बाळसाधुनुं रूप धारण करीने छठो लाडु लीधो. आ प्रमाणे पोतानो मनोरथ सिद्ध करी ते गुरु पासो आल्या.

आ साधुनुं सर्व चरित्र वारीमां वेठला नटे जोयुं. तेथी तेणे विचारुं के-
 “अहो ! आ घणो सारो नट थइ शके तेम छे.” पछी तेणे पोतानी छीने तथा
 वने कन्याओने कहुं के-“ आ साधुने खावा पीवानुं सारी रीते आपीनिं तने लंभ
 पमाडजो, केमके ते आपणेमाटे सुवर्णपुरुष छे. ते अनेक रीते रूपनुं परावर्तन
 करवानी लब्धि जाणे छे. माटे ते आपणे घेर निरंतर आव्या करे तेवी रीत तेनी
 सेवा वजावजो. तं रसनो लोभी छे, एटले तरत फसाइ जश. मायावीने मायाज
 बताववी.”पछी वीज दिवसे पण अपाढभूति साधु त्यां वहांरवा आव्या, एटले तने
 घणा मोदक आपीने तेणे कहुं के-“ हे पूज्य ! आप हंमेशां अहीं पधारजो.
 आपना पसायथी अमारा घरमां घणी समृद्धि छे.” ए प्रमाणे नटना कहेवाथी ते
 साधु हंमेशां त्यां आववा लाग्या अने नित्यपिंड ग्रहण करवा लाग्या. वहोरावती
 वेळ्वाए नटनी कन्याओ हाव भाव विलास पूर्वक हास्य करती, उत्तम वस्त्र धारण
 करती, अने कोइ कोइ वखत कटाक्ष पूर्वक मर्म वचन वोलती. ते सर्व जोइने वशी-
 भूत थयेला साधु रागदृष्टिथी तेनी आकृति, केशपास अने पगनी पानी विगेरे
 वारंवार जोता हता. एक दिवस ते कन्याओए तेने कहुं के-“ हे स्वामी ! आपनुं
 स्वरूप तथा श्रेष्ठ चातुर्य जोइने अमे आपना उपर आसक्त थयेली छीए. हज्जु सुधी
 अमे कुमारी छीए तेथी कृपा करीने अमारा अंगमां व्याप्त थयेली कामज्वरनी
 पीडानो तमे नाश करो, अहीं चित्रशाळामांज रहीने आकडाना तूल जेवी कोमळ
 शय्यामां अमारी साथे विषयसुख भोगवो अने उत्तम मोदकानो स्वाद चाखो. जे
 माणस प्रत्यक्ष मळेलां सुखाने मुकीने परोक्ष एवा परलोकना सुखनी वांछा करे छे ते
 मूर्ख छे.” मुनिए कहुं के-“ हुं मारा गुरुनी तथा धर्माचार्यनी रजा लइने पछी
 आवीश. ” ते कन्याओ वोली के-“ हवे अमे आपना विरहनी व्यथा सहन करवा
 शक्तिमान नथी. माटे अमने सत्य वचन आपो, के जेना आधारथी अमे घडी,
 मुहूर्त विगेरे काळ निर्गमन करीए. ” ते सांभळीने तेमनी चेष्टा इष्ट करीने चारित्र
 चेष्टाथी अष्ट थयेला ते मुनि पाछा आववानुं वचन आपीने गुरु पास गया अने गुरु प्रत्ये
 कहुं के-“ हे पूज्य गुरु ! में वाल्यावस्थामांज दीक्षा ग्रहण करी हती, तेथी आज सुधी
 पंचेंद्रियनुं सुख कांइ पण जोयुं नथी. हालमां देवांगना जेवी वे नटकन्याओ मने
 चाहें छे, माटे हुं त्यां जाउं छुं. मने आज्ञा आपो अने आतमारां रजोहरण, मुखव-
 त्तिका विगेरे ग्रहण करो.” ते सांभळी सूरिए विचारुं के-“अहो ! मायापिंडथी आहार
 ग्रहण करवानुं आ फळ छे. केमके उत्तर गुणनी हानि थवाथी मूळ गुण पण परिणामे
 नष्ट थाय छे. परंतु आ नटपुत्री पासेथी नीकळीने अहीं आज्ञा लेवा आव्यो छे,
 तेथी कांइक आज्ञावतीं जणाय छे, पण अष्ट थयेला संयमना परिणामथी ते जाणतो

नथी के सावद्य वचन नहीं बोलनारा मुनिओ सावद्य कर्ममां प्रवर्तवानी आज्ञा शी रीते आपसे ? तो पण तेनी स्थिरतानी परीक्षा करुं के ते सर्वथा व्रतथी भ्रष्ट थयो छे के कांडक न्यूनता छे?" एम विचारिने सूरि बोल्या के—" हे शिष्य ! व्रताराधनथी प्राप्त थनारां इंद्रादिकना सुखने मुकीने तुं नटपुत्रीना अंगसंगमां आसक्त थयो छे. तो पण तारे मद्य तथा मांस खावुं नहीं ए वेना प्रत्याख्यान कोइ वखत पण छांडवा नहीं, अने तेना खानारनो पण संग करवो नहीं." आटळुं मारुं वचन प्रमाण कर." आ प्रमाणे गुरुवचन सांभळीने ते विनयथी नम्र थइने बोल्यो के—" हे गुरु ! जीवन पर्यंत आपनुं आ वचन हूं धारण करीश." गुरुए विचारुं के—" आटलाथीज आने मोटो लाभ थशे. केमके ते सर्वथा श्रद्धारहित हजु थयो नथी, तेथी जो के संयमगुणठाणाथी कर्मवशे भ्रष्ट थयो छे तोपण अल्प मात्र विरतिनुं रक्षण करवाथी ते देशविरति रहेशे, अने तेथी पण तेनो पुनः उद्धार थशे. "

पछी ते अपाढभूति चारित्रनो त्याग करी, चरित्रनो रसिक थइने नटने घेर आव्यो, अने तेना घरनां सर्व माणसोने कहुं के—"तमो सर्वे मद्यमांसनो सर्वथा त्याग करो तो हूं तमारे त्यां रहूं, अन्यथा नहीं. " नटे तेनुं वाक्य अंगीकार करी पोतानी बन्ने कन्या तेने परणावी. तेमनी साथे ते सुखविलास भोगववा लाग्यो. पछी राजानी पासे जे जे नटो आवता तेमने पोतानी कलाथी जीतीने अनेक धन, वस्त्र विगोरे मेळवी तेणे पोताना ससरानुं घर भरी दीधुं; तेथी समग्र नटकुळमां तेनी अत्यंत प्रशंसा थवा लागी.

आ प्रमाणे निरंतर सुखमां मग्न रहेता तेणे बार वर्ष निर्गमन कर्यां. तेवामां कोइ एक नट अपाढ नटनी अनेक प्रकारनी प्रशंसा सांभळीने ते सहन न थवाथी तेने जीतवा माटे राजसभामां आव्यो; तेणे वादमां अनेक नटोने जीत्या हता, अने तेमनी संख्या करवा माटे चौराशी सुवर्णनां पुतळां तेने पगे बांधेलां हतां. तेणे राजा प्रत्ये विज्ञप्ति करी के—" तमारा राजनटने बोलावो, तेने मारी कळा देखाडीने हूं जीती लइश. " राजाए अपाढ नटने बोलाव्यो, एटले ते राजसभामां आव्यो अने ते परदेशी नटनी साथे तेणे सरत करी के—" आपणामां जेनो पराजय थाय ते पोतानुं सर्वस्व छोडीने जतो रहे. " आ प्रमाणे बन्ने जणाए सर्व जन समक्ष अंगीकार कर्युं. पछी अपाढे पोताने घेर जइ स्वजनोने कहुं के—" हूं ते नटने जीतवा माटे जाउं छुं. " त्यारे तेनी बन्ने प्रियाओ बोली के—" कार्य साधीने वहेला आवजो. " पछी ते सर्व सामग्री लइने राजसभामां गयो. तेना गया पछी तेनी स्त्रीओए विचारुं के—" अहो ! मद्य मांस खाधा विना

आपणे घणा दिवसो निर्गमन कर्यो, माटे आज्ञे तो हवे इच्छा पूर्वक खाइए; आपणा पति तो नटनी साथे वाद करवा गया छे, ते छ मासे आवशे." एम विचारिने तेमणे पुष्कळ मद्यपान कर्युं, तेथी तेओ उन्मत्त थइ गइ. अहीं राजसभामां परदेशी नटे प्रथम पोतानी कळा देखाडी. एटले अपाढे लीलामात्रमां अनेक कळाओ देखाडीने तत्काळ तेने जीती लीधो; तेथी अहंकार रहित थयेलो ते नट पूतळां विगरे पोतानी सर्व लक्ष्मी मूकीने लज्जाथी नासी गयो.

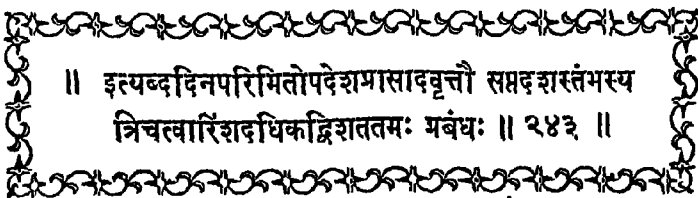
अषाढ नट तरतज पोताने घेर आव्यो. त्यां आवीने जुजे छे तो वन्ने स्त्रीओने मदीन्मत्त थइने पडेली, दुर्गंधी मुखवाळी अने माखीओ जेना मोढा उपर बणबणी रहीछे एवी तेमज माखीओथी आवे शरीरे व्याप्त थयेली दीठी. तेने जोइने अषाढे विचार्युं के—“ धिक्कार छे मने के हुं आवी मायावी अने अनेक माखीओए जेना मुखनुं चुवन कर्युं छे अेवी स्त्रीओ उपर अंधनी जेम आसक्त थइने उंभय भ्रष्ट थयो.” इत्यादि विचार करतां गुरुतुं वाक्य याद आव-वाथी तेने वैराग्य उत्पन्न थयो. एटले तरतज मेडी उपरथी नीचे उतरी सर्वनी समझ ते बोल्यो के—“ अनेक पापनां स्थान रूप स्त्रीओनां विचित्र चरित्र जोइने मोहमां लपटाइ गयेला में हाथमां रहेला चारित्ररत्ननुं रक्षण कर्युं नहीं. तथा सीमंतीनीओनो सीमंत (सेंथो) प्रथम नरकना सीमंत नामना पहेला नरकावासाने आपनार छे, एतुं निष्कारण जगद्वत्सल जिनेश्वरतुं वचन में अज्ञानीए व्यर्थ कर्युं, परंतु हवे “ चरित्र ” शब्दना पहेला अक्षरने बीजी मात्रा सहित करूं. प्रथम तेने (चारित्रने) मात्रा रहित कर्यो हतो ते योग्य कर्युं नहोतुं.” आ प्रमाणेनां तेनां वाक्यो सांभळीने ते नटकन्याओ भयभीत थइ गइ; जेथी तेने मद्यनो केफ उतरी गयो, एटले तेओ दीनमुखे आंखमांथी अश्रुपात करती पणे लागीने बोली के—“ हे स्वामी ! हे प्राणनाथ ! आ दासीओनो एक अप-राध क्षमा करो. अमारुं अबळानुं उगतुं यौवन केम व्यर्थ करो छे ?” ते बोल्यो के—“ एवा सुखभोग अनंतवार भोगव्या छतां पण भोगनी आशा परमात्मानो मार्गे पाम्या विना वृद्ध थती नथी अर्थात् नाश पामती नथी.” इत्यादि घणे प्रकारे तेणे धर्मनो उपदेश कर्यो, पण ते स्त्रीओ कांइ पण धर्म पामी नहीं, अने उलटो धनोपार्जन करवानो उपाय माग्यो. छेवटे कहुं के—“हे प्राणनाथ ! पुष्कळ धन आपीने पछी जाओ, नहीं तो जवा नहीं दइए.” तयारे अषाढ सिंहरथ राजा पासे गयो अने कहुं के—“हे राजा ! तमने भरत चक्रवर्तीनुं नाटक बतारुं.”

१ आलोक तथा परलोकना सुखथी अष्ट २ स्त्रीओनो ३ बीजी मात्रा एटले काना सहित करवाथी चारित्र थाय.

राजाए ते वात अंगीकार करी, तेथी तेणे सात दिवसमां भरत चक्रवर्तीतुं नाटक नवुं तैयार करुं. पछी नाटकना प्रारंभमां पांचसो राजपुत्रोने तैयार करी तेओने कहुं के—“ हूं जे प्रमाणे करुं तेज प्रमाणे तमारें पण करवुं.” पछी पोते भरत थयो; अने चक्रनी उत्पत्ति, छ खंडतुं साधवुं, वत्रीश हजार मुकुटबद्ध राजा, चोराशी लाख हाथी, चोराशी लाख घोडा अने चोराशी लाख रथतुं निर्माण करवुं, छहुं करोड सुभटो सहित त्रण खंड जीत्या पछी विद्याधरनी कन्याने ह्रीरत्न तरीके परणवी, ऋषभकूट पर्वते जइ पोतानुं नाम लखवुं, एक लाख अने बाणुं हजार ह्रीओने लइने अयोध्यामां आववुं अने राज्याभिषेकतुं करवुं—इत्यादि सर्व यथाविधि भजवीने अनुक्रमे ते आदर्श भुवनमां गयो. त्यां आंगळीमाथी वोंटी पडी गइ. ते जोइनेज तेने भरतनी जेम सर्व अनित्यादि भावनाओ भावतां केवळज्ञान प्राप्त थयुं. एटले त्यांज पंचमुष्टि लोच करी देवताए आपेलो मुनिवेश धारण करीने नीकळ्यो, अने राजा विगेरेने प्रतिबोध करी नाटकना पात्र रूप करेला पांचसो राजपुत्रोने बोध पमाडी दीक्षा आपी, तथा बीजा अनेक भव्य प्राणीओने पण बोध पमाड्यो. नाटकने माटे रत्नादिक सर्व वस्तु एकठी करी हती ते सर्व तेना ससरा नटे लइ लीधी; तेथी तेनुं जीवन पर्यंततुं निर्धनपणुं टळी गयुं.

हवे अपाढभूति मुनिए पांचसो साधु सहित अन्यत्र विहार कर्यो. केवलज्ञान प्राप्त थयेळुं होवाथी ते पोताना गुरुने पण वादवा योग्य थया. ते स्वरूप जाणीने तेना गुरु विगेरे वारंवार मस्तक धुणावीने तेनी प्रशंसा करवा लाग्या के—“अहो! देवताओ पण चक्रीना जेवी संपत्ति विकुर्वें छे, तथा बहारनां स्वरूपो यथास्थित देखाडे छे, तेमां कांइ आश्चर्य नथी. परंतु आ अपाढमुनिए तो बाह्य रूपो एवी रीते कर्यां के जेथी आंतर स्वरूप पण भेद रहित प्रगट करी बताव्युं, तेज मोहुं आश्चर्य छे.”

“ आ अपाढ मुनि मायापिंडतुं भोजन करवाथी भ्रष्टचित्त थया, तो पण मात्र एक मद्यमांस त्याग रूप नियमनी शुद्धिथी तेणे पोताना आत्माने तार्यो अने बाधकारी स्थाने रहींने पण भरत चक्रीनुं नाटक करीने तेणे आत्मानुं मूळ स्वरूप प्रगट कर्युं. ”



॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशशतंभस्य
त्रिचत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४३ ॥

व्याख्यान २४४ मुं.

लोभ विषे.

पुमाननर्थं प्राप्नोति, लोभक्षोभितमानसः ।

यतो लोभपराभूतः सागरः सागरेऽपतत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेतुं मन लोभथी क्षोभ पामेलुं छे ते मनुष्य अनर्थने पामेछे. केमके लोभथी पराभव पामेलो सागर श्रेष्ठी समुद्रमां पड्यो.”

अति लोभो न कर्तव्यो, लोभो नैव च नैव च ।

अतिलोभाभिभूतात्मा, सागरः सागरं गतः ॥ २ ॥

“ अति लोभ न करवो, लोभ नज करवो, नज करवो, अतिलोभथी परा-
भव पामेलो सागरशेठ समुद्रमां गयो. ”

सागर श्रेष्ठीनुं दृष्टांत.

समुद्रने कांठे ध्यानसागर नामे एक शहेर हतुं. तेभां चोवीश करोड सोनैयानो पति सागर नामे श्रेष्ठी रहेतो हतो. ते जमनी जेवो क्लूर दृष्टिवाळो हतो, जुगारीनी जेम सर्वने ठगतो हतो, तेतुं वचन कागडानी जेतुं कठोर हतुं, तेनी गति (रीतभात) सर्पनी जेवी कुटिल हती अने पामर माणसनी जेम ते सर्वदा कलहभिय हतो. तेने चार पुत्रो हता. तेमने एकेक स्त्री परणावेली होवाथी घरमां चार वधूओ हती. अन्यदा श्रेष्ठीनी स्त्री मरण पामी. त्यारथी श्रेष्ठी अति कृपण होवाथी तथा अविश्वास्य होवाथी घेरज रहेवा लाग्यो, अने तेनी नजरे घरमां कोइ पण सारुं भोजन करे, सारां वस्त्र पहरे, के स्नान दान विगेरे करे तो तेनी साथे ते हमेशां कलह करवा लाग्यो. भिक्षुको तेने घेर जता नहीं एटलुंज नहीं पण कागडा विगेरे पक्षिओए पण तेतुं द्वार तजी दीयुं हतुं. पोषण करवा लायकतुं पोषण नहीं करवाथी गृहस्थाश्रमी लोकाचाररहित कहेवाय छे अने तेथी तेनी शोभा तथा महिमा नाश पामे छे अने अपयश प्राप्त थाय छे. कहुं छे के—

वृद्धौ मातापितरौ, साध्वी भार्या लघूनि शिशूनि ॥

अप्युपायशतं कृत्वा पोष्याणि मनुरब्रवीत् ॥ १ ॥

भावाथे—“ वृद्ध माता पिता, सती स्त्री अने नाना वाळको सेंकडो उपाय करीने पण पोषण करवा लायक छे, एवं मनुए कहेळुं छे. ”

सागर श्रेष्ठीनी आवी रीतभातथी तेनुं वयुं कुटुंब दुःखी थतुं हतुं, पण तेना पुत्रनी स्त्रीओ तो रात्रे शेठना सुता पछी स्वच्छंदपणे खाती हती अने क्रीडा करती हती. एक वखत कोइ योगिनी आकाशमार्गे जती हती, तेणे ससराने घेर रहेतां छतां तेनी प्रीति नहीं होवाथी म्लान मुखवाळी तेनी बहुओने गोखमां वेठेली जोइ, तेथी कौतुकवडे ते तेमनी पासे आवी एटले तेओए तेमने गोत्रदेवीनी जेम नमस्कार कर्यो, तथा मोदक विंगेरे आपीने खुब संतुष्ट करी. एटले ते योगिनी मात्र पाठ करवाथीज सिद्ध थाय एवी आकाशगामी विद्या तेमने आपीने पक्षीनी जेम आकाशमां उडी गइ.

एकदा रात्रिए पति विंगेरे सर्व सुइ गया त्यारे चारे बहुओ पेला मंत्रवडे एक लाकडुं अधिवासित करी तेना पर चढीने रत्नद्वीपे गइ. त्यां सर्वत्र क्रीडा करीने पाडली रात्रे पाड्यी आवी, अने ते लाकडुं ज्यां त्यां मूकीने पोतपोताने ठेकाणे सुइ गइ. ए प्रमाणे हंमेशां रात्रिए करवा लागी. एक दिवस पशुओने बांधवा छोडवानुं तथा दोहवानुं काम करनार चाकरे ते लाकडुं हंमेशां आहुं अवळुं थतुं जोइने तेनुं कारण जाणवानी इच्छाथी रात्रे गुप्त रीते जोयुं. एटले तेणे बहुओनुं चारित्र जाणी लीयुं. पछी तेणे विचार्युं के—“ आ हंमेशां क्यां जाय छे ? ते काले जोइश. ” पछी बीजे दिवसे रात्रे ते पोतानुं सर्व कार्य करीने ते काष्ठनी पोलाणमां संताइ रखो. समय थतां हंमेशानी जेम ते काष्ठ उडीने सुवर्णद्वीपे गयुं. चारे स्त्रीओ लाकडा परथी उतरनी चोतरफ फरवा गइ, एटले चाकर पण बहार नीकळयो, त्यां तो सर्व पृथ्वी सुवर्णमय जोइने ते विस्मय पाय्यो. पछी ते बहुओने आववानो वखत थयो. एटले त्यार पहेलां ते चाकर थोडुंक सुवर्ण लइने पूर्वनी जेम काष्ठना पोलाणमां भराइ गयो. थोडी वारे ते स्त्रीओ पण आवी अने मंत्रशक्तथी ते काष्ठसहित क्षणवारमां पोताने ठेकाणे आवीने सुइ गइ. आ प्रमाणे केटलोक काळ गयो. पेलो चाकर सुवर्ण लाव्यो हतो, तेथी शेठना घरनुं कामकाज करवामां अनादर करवा लाग्यो अने श्रेष्ठी तेने कांइ कहे तो सामुं बोलवा लाग्यो. तेथी धूर्तमां शिरोमणि श्रेष्ठीए विचार्युं के—“ द्रव्यवान थया विना आम बोले नहीं, तेथी आपे मारा घरमांथी कांइक चोरी लीयुं जणाय छे. ” एम धारीने एक दिवस

तेने एकांत बोलावीने श्रेष्ठीए युक्तिपूर्वक एवी रीते पूछ्युं के तेणे पेटना अजीर्णनी जेम सर्व वृचांत कही दीयुं. शेठे कहुं के-“आजे मारे जवुं छे, तुं कोइने वात करीश नही.” एम चाकरने कहीने शेठ रात्रिने समये ते काष्ठनी पोलाणमां भराइ गया. प्रथमनी जेम लाकडुं सुवर्णद्वीपमां गयुं अने वहुओ उतरीने फरवा गइ. एटले श्रेष्ठी पण वहार नीकल्यो. त्यां सर्व पृथ्वी सुवर्णमय दीठी एटले लोभथी तेणे लाकडामां माय तेठळुं सुवर्ण भरी दीयुं, अने पोते पण खोळामां रखाय तेठळुं सुवर्ण राखीने तेना पोलाणमां अंगनो संकोच करीने पेठो. समय थतां चारे वहुओ आवी, अने हंमेशनी रीते बे वहुओ उपर बेठी अने बे वहुओए लाकडुं उपाड्युं. परंतु उपाडनारी वहुओने तेनो भार बहु लाग्यो. तो पण जेम तेम करीने ते समुद्रना मध्य भागउपर आवी एटले ते वहुओ थाकी गइ. तेथी तेणे कहुं के-“आ लाकडामां तो बहु भार लागे छे. माटे आने समुद्रमां मुकी दइने पेळुं पाणी उपर तरतुं लाकडुं लइए.” ते सांभळीने पोलाणमां रहेलो श्रेष्ठी बोल्यो के- “हे वहुओ ! हुं मांहे बेठो छुं माटे आ लाकडुं मुकी देशो नहीं.” ते सांभळीने वहुओ बोली के-“तमे चोवीश करोड द्रव्यना स्वामी छतां तमारे शुं ओछुं हतुं के अहीं आव्या? ” एम कही औषध विना व्याधि जाय छे एम धारीने तेणे लाकडासहित सागरशेठने समुद्रमां फेंकी दीयो अने बीजा लाकडापर बेसीने तेओ पोताने घेर आवी. समुद्रमां पडेलो सागर श्रेष्ठी बंने प्रकारे नीचे गयो. अर्थात् आकाशमांथी नीचे पड्यो अने मरण पाभीने नरके गयो. कहुं छे के:-

लोभाभिभुतान् प्रभवति जीवान्,
दुःखान्यसंख्यानि पदे पदेऽपि ।
तृष्णा हि कृष्णाहिवधूरिवोग्रा,
निहंति चैतन्यमशेषमाशु ॥ १ ॥

भावार्थ—“ लोभथी परामव पामेला प्राणीओने पगले पगले असंख्य दुःखो प्राप्त थाय छे, अने काळी नागणना जेवी उग्र तृष्णा सर्व प्रकारना चैतन्यनो शीघ्रपणे नाश करेछे. ”

वामदेवेन मित्रेण, रूपदेवो वनांतरे ।
घोरनिद्रावशीभूतो, लक्षलोभेन मारितः ॥ २ ॥

भावार्थ—“वनमां घोर निद्राने वश थयेला रूपदेवने तेना मित्र वामदेवे एक लाख द्रव्यना लोभथी मारी नाख्यां.”

वली लोभ ए सर्व पापनो वाप छे. कह्युं छे के—

जनकः सर्वदोषाणां, गुणग्रसनराक्षसः ।

कंदो व्यसनवल्लीनां, लोभः सर्वार्थबाधकः ॥ ३ ॥

भावार्थ—“लोभ सर्व दोषोनो वाप (उत्पन्न करनार) छे, सर्व गुणोनो नाश करवामां राक्षस समान छे, दु.ख रूपी लतानो कंद (मूळ) छे. अने धर्मादिक चारे पुरुषार्थने बाध करनार छे.” तेनी उपर शुभंकर ब्राह्मणतुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

पृथ्वीपुर नामना नगरमां शुभंकर नामे एक ब्राह्मण रहेतो हतो. तेने धर्मनुं मर्म जाणनारी जैनमति गुणवती नामे भार्या हती. एकदा ते ब्राह्मण विद्याभ्यास करवा माटे परदेशमां गयो. त्यां तेणे चार वेद, अठार पुराण, व्याकरण, अलंकार, न्याय, साहित्य, कांश विगेरे सर्व शास्त्रांनो अभ्यास कयो. पछी स्थाने स्थाने अनेक विद्वानोने वादमां जीतीने जयवंत थयां सतो ते पोताने घेर आव्यो. त्यां पण पोतानो शास्त्रज्ञाननो आडंवर सर्व लोकने अत्यंत देखाडवा लाग्यो. ते जोइ तेनी जैन-धर्मी भार्याए विचार्युं के—“आ मारो पति मिथ्यात्वीओनां एकांतवादी शास्त्रो भणेलो छे; परंतु स्याद्वादमार्गने नही जाणनार मनुष्य वस्तुनुं योग्यायोग्य विवेचन जाणतो नथी माटे हुं तेने कांडक पूछुं.” एम धारी तेणे पोताना पतिने पूछुं के—“हे स्वामी ! सर्व पापनो वाप कोण ?” ब्राह्मणे कह्युं के—“हे प्रिया ! हुं शास्त्रमां जोइने कहीश.” पछी ते जेटलां शास्त्र भण्यो हतो ते सर्व तेणे जोयां, पण तेमांथी पापनो वाप क्यांइ नीकळ्यो नही. तेथी तेणे खेद पामिने स्त्रीने कह्युं के—“हे प्रिया ! तारा प्रश्ननो जवाब तो कोइ शास्त्रमांथी नीकळतो नथी, पण तें आ प्रश्न क्यांथी सांभळ्यो ?” तें बोली के—“में रस्ते जतां कोइ जैनमुनिना सुखथी सांभळ्युं हतुं के—‘सर्व पापनो एक पिता छे,’ तेथी हुं तमने तेतुं नाम पूछुं छुं.” विप्र बोळ्यो के—“हुं ते साधु पासे जइने पूछुं अने संदेहरहित थाउं.” पछी ते विप्र साधु पासे जइने वेठो अने संस्कृत भापामां केटलाक प्रश्नो कयां; तेना यथास्थित उत्तर मळवाथी ते बहु खुशी थयो. पछी तेणे पूछ्युं के—“हे स्वामी ! पापना वापनुं नाम कहो.” गुरुए कह्युं के—“संध्यासमये तमे अही आवजो ते वखते तेतुं नाम कहो.” एटले ब्राह्मण पोताने घेर गयो. गुरुए विचार्युं के—“जरूर आ ब्राह्मणने प्रतिबोध करवा माटे तेनी भार्याए मोकळ्यो जणाय छे, माटे कोइ पण उपायथी तेने प्रतिबोध पमाडुं.” एम धारीने एक श्रद्धालु श्रावकने गुरुए कह्युं के—“तमारे

घेरथी वे अमूल्य रत्नो लावीने मने आपो, मारे तेतुं काम छे; अने बीजुं कोइ चांडाळ पासे एक गधेडानुं मडहुं उपढावीने आ उपाश्रयथी सो हाथ दूर कोइ एकांत जग्याए मुकावो.” श्रावके ते काम शीघ्र करी दीधुं. पछी संध्यासमय थतां पेलो ब्राह्मण गुरु पासे आव्यो. एटले गुरुए तेने एकांतमां कहुं के-“अमारुं एक काम करवानुं कबुल करो तो आ एक रत्न आपुं, अने कार्य करी रह्या पछी आ बीजुं रत्न पण आपीश.” ब्राह्मणे रत्न जोइ हर्पथी कहुं के-“हे पूज्य ! काम बतावो.” गुरुए कहुं के-“आ उपाश्रय नजीक एक गधेडानुं शब पड्युं छे तेथी ते पड्युं होय त्यां सुधी अमने स्वाध्याय विगेरे धर्मकार्यमां विघ्न थाय छे अर्थात् करी शकता नथी, तेथी तेने उपाडीने तुं गाम बहार नांखी आव.” ब्राह्मणे विचारुं के-“हमणां अंधारुं थइ गयु छे, तेथी मने वेदपारगाभीने अत्यारे कोण ओळखे तम छे ? माटे स्वार्थ साधी लडं.” एम विचारीने ते चांडाळ जेवो वेष करी, पेळुं शब खांधे चढावी, यज्ञोपवीत संताडीने, तेने बहार मूकी आव्यो. पछी स्नान करीने जलदी गुरु पासे आव्यो अने कहुं के-“हे स्वामी ! आपनुं कार्य करी आव्यो, माटे तमारुं वचन तमे पाळो.” एटळे सूरिए तेने बीजुं-रत्न पण आपी दीधुं. पछी ब्राह्मणे सूरिने पोताना भश्नो उत्तर पूछ्यो. त्त्यारे गुरुए कहुं के-“हजु सुधी तारा भश्नो जवाव तुं समज्यो नथी ?” ते सांभळीने ते लघुकर्मा होवाथी, सुलभबोधी होवाथी तथा अनेक शास्त्रनां ज्ञानवाळो होवाथी सारी रीते विचार करतां तेने समजायुं के-“अहो ! हुं ‘ब्राह्मण’ के जेनो अर्थ ‘ब्रह्म तत्त्व जाणनार’ थाय छे, तथा हुं गायत्रीनो जप करनार, छतां पण लोभना परवशपणाथी आवी निंघ दशाने पाम्यो. धर्मशास्त्रादिकमां कहुं छे के-

लोभश्चेदतिपापकर्मजनको यद्यस्ति किं पातकैः ।

सत्यं चेत्तपसा च किं शुचि मनो यद्यस्ति तीर्थेन किम् ॥

सौजन्यं यदि किं निजैश्च महिमा यद्यस्ति किं मंडनैः ।

सद्विद्या यदि किं धनैरपयशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥ १ ॥

भावार्थ-“अत्यंत पापकर्मने उत्पन्न करनार पापनो बाप जो लोभ होय तो बीजा पापथी शुं ? जो सत्य होय तो तपनी शी जरूर छे ? जो मन पवित्र होय तो तीर्थ करवाथी शुं विशेष छे ? जो सुजनता होय तो आप्त माणसनुं शुं काम छे ? जो महिमा होय तो अलंकार पहरेवाथी शुं विशेष छे ? जो सारी विद्या होय तो धननी शी जरूर छे ? अने जो अपयश होय तो पछी मृत्युए करीने शुं वधारे छे ? अर्थात् अपयश एज मृत्यु छे.” (एम सर्वत्र ज्ञाणहुं.)

इत्यादि विचार करीने ते ब्राह्मण पोताने घेर आवी पोतानी स्त्रीने कहेवा लाग्यो के—“हे प्रिया ! जैन साद्युए मने सारो बोध पमाड्यो. जैन धर्म सर्वे धर्म-मां उत्तम अने लोकोत्तर छे. मात्र एक लोभने नही जीतवाथी सर्वे धर्मकृत्यो व्यर्थ छे लोभी माणस सर्वे प्रकारनां पापकर्मो करे छे.” पछी ते ब्राह्मण फरीने गुरु पास गयो, अने गुरुने कहुं के—“हे स्वामी ! आपनी कृपाथी मने ज्ञान, दर्शन अने चारित्र रूपी त्रण रत्न प्राप्त थयां.” इत्यादि गुरुनी प्रशंसा करीने तेनो अत्यंत उपकार मान्यो.

आ दृष्टांतुं तात्पर्य ए छे के—‘लोभनो नाश करवा जेवो बीजो कोइ धर्म नथी अने लोभने वश थवा जेवुं बीजुं कोइ पाप नथी.’ जुओ, स्त्रीए मोकलेल; ब्राह्मणने निःस्पृह गुरुए युक्तिथी प्रतिबोध पमाड्यो.

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशमासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य चतु-
श्रत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४४ ॥

व्याख्यान २४५ सुं.

लोभना क्रम विपे.

आरभ्यते पूरयितुं, लोभगर्तो यथा यथा ।
तथा तथा महच्चित्रं, सुहुरेष विवर्द्धते ॥ १ ॥

भावार्थ—“लोभ रूपी गर्त (खाडो) जेम जेम पूर्ण करवा आरंभ करीए छीए, तेम तेम ते खाडो वारंवार वृद्धि पावे छे. ते एक मोटुं आश्रय छे.”

अनंती वसत भोजन कर्पो, वस्त्रो पहेंयो, विषयो सेव्या अने भवेभवसां द्रव्यनो पण संचय कर्पो छतां लोभ रूपी गर्तानो एक खूणो पण पूर्ण थयो नही. आ विषयमां सुभूम चक्रीनुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

एकदा स्वर्गमां विश्वानर अने धन्वंतरि नामना बे देवो परस्पर मित्र

होवाथी पोतपोताना धर्मनी प्रशंसा करवा लाग्या. तेमां एक जैनधर्मी हतो अने बीजो शैवधर्मी हतो. पछी तेओ धर्मनी परीक्षा करवा माटे मृत्युलोकमां आव्या. ते वखते मिथिला नगरीनो पद्मरथ नामनो राजा वासुपूज्य स्वामी पासे-दीक्षा लइने मार्गे चाल्यो जतो हतो. तेने जोइने तेनी परीक्षा करवा माटे ते देवोए अनेक प्रकारनां स्वादिष्ट अन्न विकुर्वीने आपवा मांड्यां. परंतु ते देवपिंड छे एम जाणवाथी क्षुधाथी पीडित छतां पण ते मुनिए ते ग्रहण कर्या नही अने पोताना नियमथी चलायमान थया नही. आगळ जतां वे मार्गे आव्या, तेमां एक ररता उपर तीक्ष्ण कांटा विकुर्व्या अने बीजा मार्गे उपर सूक्ष्म देडकां उत्पन्न कर्या-त्रीजो मार्गे न होवाथी ते राजपिं इर्यासमिति पाळवा माटे कांटावाळ मार्गे चाल्या. कांटा लागवाथी पगमांथी रुधिरनी धारा थवा मांडी, तोपण ते रस्तो तेमणे छोड्यो नही. त्यार पछी देवो अनेक छीओनां रूप विकुर्वीने गीत नृत्यादि करवा लाग्या, तोपण तेनुं मन क्षोभ पाम्युं नही. छेवट नैमित्तिकनुं रूप धारण करीने तेओए तेने कहुं के-“हे मुनि ! अमे त्रिकाळज्ञानी छीए, तेथी अमे जाणीए छीए के-तमारुं आयुष्य हजु घणुं छे. माटे युवावस्थाना फळ रूप भोगविलास भोगवीने पछी वृद्धावस्थामां तप करजो.” त्यारे मुनि बोल्या के-“जो आयुष्य घणुं हशे तो लांबा काळ सुधी चारित्र पळाशे; विषयभोग तो पूर्वे अनंतीवार भोगव्या, पण तेथी कांइ वृषि थइ नही, हवे जीवतां सुधी पण तेनी स्पृहा नथी.” ते सांभळी देवोए जैनशासननी प्रशंसा करी.

पछी एक अरण्यमां जमदग्नि नामनो वृद्ध तापस चिरकाळथी तपस्या करतो हतो, त्यां जइ चकला चकलीनुं रूप विकुर्वीने तेनी दाढीमां माळे बांधीने रह्या. चकलाए मनुष्यवाणीथी चकलीने कहुं के-“हे प्रिया ! हुं हिमवंत पर्वत उपर जाउं छुं, थोडा दिवसमां पाछो आवीश.” चकली बोली के-“त्यां तमने कोइ बीजी चकली पर आसक्ति थाय, तो पछी हुं पति विनानी शुं कहुं ?” त सांभळीने चकलाए पाछा आववा माटे गौहत्या विगेरेना सोगन खाधा. त्यारे चकली बोली के-“जो तमे पाछा न आवो तो आ ऋषिना पापथी लेपाओ, एवा सोगन खाओ तो जवा दउं” ते सांभळीने तापस क्रोधायमान थयो, अने ते पक्षिओने पकडवा माटे दाढीमां हाथ नांखी तेने पकडीने कहुं के-“अरे पक्षिओ ! हुं पापी शी रीत ? ते कहो.” त्यारे पक्षिओ बोल्या के-“हे तपोनिधि ! क्रोध करशो नही. तमारुं शास्त्र जुओ तेमां कहुं छे के-

अपुत्रस्य गतिर्नास्ति, स्वर्गो नैव च नैव च ।

तस्मात् पुत्रमुखं वीक्ष्य, सर्वकार्याणि साधयेत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“अपुत्रनी गति धती नथी, तेमज स्वर्ग तो मळतुंज नथी. माटे पुत्रतुं मुख जोडने पछी सर्व कार्य साधवां. ”

“माटे हे ऋषि ! तमे पुत्ररहित छो. तेथी तमारी सद्गति केम थशे ? ” आ प्रमाणे सांभळीने ते तापसतुं मन क्षोभ पाम्युं; तेथी तपरया छोडीने कोष्टक नामना नगरमां गयो. त्यां जितशशु नामे राजा हतो. तेनी पासे जडने तेणे कन्यानी याचना करी. राजाए कह्यु के—“ मारे सो कन्याओ छे, तेमांथी जे कन्या तमने परणवानी इच्छा करं तेनें ग्रहण करो. ” पछी तापस कन्याओना अंतःपुरमां गयो. त्यां वधी कन्याओण तेनें वृद्ध तथा संस्कारविनाना अंगवाळो होवाथी कुरुपी जोडने ध ध करी तेनी अवगणना करी. तेथी तापस क्रोधथी ते सर्व कन्याओने कुवढी करी दीथी. त्यांथी पाछा वळतां राजमुवनना आंगणामां एक मुग्ध कन्याने धूळमां रमती जांइने तापसे एक वीजारुं तेनें देसाड्युं. ते लेवा माटे तेणे लांबो हाथ कयों. एटले ‘ आ कन्या मने इच्छे छे ’ एम कहिने तेने उपाडी लीथी. राजाए शापना भयथी हजार गायां तथा दासी सहित तं कन्याने आपी. त्यार पछी राजानी प्रार्थनाथी ते तापस पेली सर्व कन्याओने सारी करी.

हवे ते रेणुका कन्याने लडने जमदग्नि तापस वेनमां आश्रम करीने तेतुं लालनपालन करवा लाग्यो. अनुक्रमे ते कन्या युवावस्त्रां पामी. त्यारे ते तेने विधि पूर्वक परण्यो. तेने ऋतुकाळ आवतां तेनी प्रार्थनाथी जमदग्निए ब्राह्मण तथा क्षत्रिय पुत्र उत्पन्न थाय तेवा वे चरु मंत्रीने तैयार कयों. तेमांथी रेणुकाए ब्राह्मण चरु नही खातां क्षत्रिय चरु खाथो अने ब्रह्मचरु पोतानी वेन के जे हस्तिनापुरना राजा अनंतवीर्यनी पट्टराणी हती तेने मोकल्यो. तं तेणे खाथो. समय आवतां रेणुकाने राम नामनो अने तेनी वेनने कृतवीर्य नामनो पुत्र थयो. अन्यदा ते आश्रममां एक विद्याधर आव्यो, तेने अतिसारनो व्याधि थयो हतो. रामे तेनी सेवा करीने तेने साजो कयों. तेथी विद्याधरे तेने परशु विद्या आपी. राम ते विद्या साधीने परशुराम नामे प्रसिद्ध थयो अने देवाधिष्ठित परशु लडने चोतरफ फरवा लाग्यो.

एकदा रेणुका पोतानी वेनने मळवा माटे हस्तिनापुर गइ. त्यां पोताना वनेवीनी साथे तेणे भोग भोगव्या. तेनाथी तेने एक पुत्र थयो. रामे पोतानी माताने दुराचरणी जाणीने पुत्र सहित मारी नांखी. तेथी क्रोध पामेला अनंतवीर्ये तेनो आश्रम भांगी नांख्यो. ते जाणीने रामे तेने परशुवडे मारी नांख्यो. पछी तेना राज्य उपर प्रधानोए तेना पुत्र कृतवीर्यने वेसाड्यो. ते कृतवीर्य राजाए पितानुं वेर

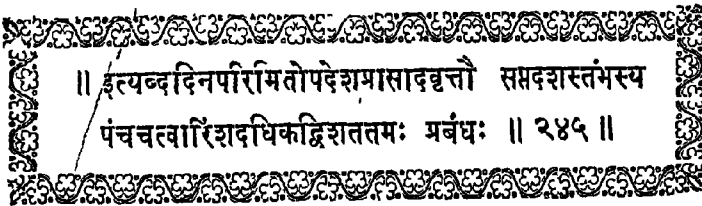
लेवा माटे जमदग्निने मार्यो. तेथी क्रोधायमान थयेला रामे कृतवीर्यने मारीने तेनुं राज्य लइ लीधु. ते वखते कृतवीर्यनी एक सगर्भा स्त्री नासीने तापसोना आश्रममां गइ. ते तापसोए तेने राजानी राणी जाणीने भोयरामां गुप्त रीते राखी. रामने क्षत्रिय-जातिपर क्रोध थवाथी तेणे सात वार क्षत्रियरहित पृथ्वी करी, अने मारेला राजा-ओनी दाढो कढावी तेनो थाळ भरीने सभामां पोतानी पासे राख्यां.

एकदा कोइएक निमित्तिओ आव्यो. तेणे परशुरामना पृछ्वाथी कहुं के-
 “ जे माणसनी दृष्टिथी आ दाढो खीर रुप थइ जशे अने जे माणस ते खीर खाइ जशे तेना हाथथी तमारुं मृत्यु थशे. ” ते सांभळीने रामे शत्रुनी खबर पडवा माटे एक दानशाळा करावी. तेमां एक सिंहासन राखी तेना पर ते थाळ मुक्यो. पछी ते क्षत्रियोनो वध करवा माटे चोतरफ भमवा लाग्यो. ज्यां ज्यां कोइ पण क्षत्रिय होय त्यां त्यां तेनी परशु (कुठार) मांथी अग्निनी ज्वाळा नीकळ्ती, एटले तेने ते मारी नाखतो. फरतो फरतो एक दिवस ते पेला तापसोना आश्रममां गयो. त्यां कृतवीर्यनी राणीने भोयरामां पुत्र प्रसंव्यो हतो, तेनुं नाम सुभूम राखेलुं हतुं ते क्षत्रिय-पुत्र होवाथी रामना परशुमांथी त्यां ज्वाळा नीकळी, एटले रामे तापसोने कहुं के-
 “ आ आश्रममां कोइ पण क्षत्रिय होवो जोइए. ” तापसो बोल्या के-“ अमे सर्वे तापसो मूळ क्षत्रियोज्ज स्त्रीण. ” ए प्रमाणे सांभळीने संदेहरहित थयेलो परशुराम पोताने स्थाने जइ राज्य करवा लाग्यो.

एकदा वैताढ्य पर्वांना स्वामी मेघनाद नामना विद्याधरे निमित्तियाने पृछ्चुं के-“ मारी कन्याने पति कोण थशे ? ” निमित्तियाए कहुं के-“ सुभूम नामे चक्रवर्ती तमारी पुत्रीनो पति थशे. ” ते सांभळीने मेघनादे पोतानी पुत्री भोंयरामां ज रहेला सुभूमने परणावी. एक दिवसे सुभूमे पोतानी माताने पृछ्चुं के-“ हे माता! शुं पृथ्वी आटलीज छे ? ” त्यारे माताए कहुं के-“ पुत्र! पृथ्वी तो घणी छे, पण तारा पिताने परशुरामे मारी नांख्या, अने हमणा हस्तिनापुरतुं राज्य ते करेछे; तेना भयथी आपणे आ भोंयरामां आवीने रक्षा छीए. ” आ प्रमाणे सांभळीने सुभूमने बहु क्रोध चढ्यो. तेथी तत्काळ बहार नीकळी मेघनादने साथे लइने ते हस्तिनापुरमां आव्यो. त्यां प्रथम ते दानशाळामां गयो. एटले पेळी दाढो तेनी दृष्टि पडतांज ते खीर रुप थइ गइ, तेथी ते खावा लाग्यो. ते प्रमाणे जोइने रामे राखेला रत्नको तेने मारवा दोड्या. तेने मेघनादे हराव्या. ते वृत्तांत जाणीने परशुराम पोते हाथमां परशु लइने तेने मारवा आव्यो. सुभूमे तेना पर थाळने भमावीने मुक्यो, के तेज थाळ हजार देवोथी अधिष्ठित चक्र वनी गयुं. तेनाथी राम मृत्यु पाय्यो. ते वखते देवता-ओए सुभूमना उपर पुष्पनी दृष्टि करी.

पूर्वना वैरने लीधे सुभूमे एकर्वश वखत ब्राह्मण विनानी पृथ्वी करी. अनुक्रमे ते छ खंडनुं चक्रवर्तीपणुं पाम्यो. ती ण लोभने लीधे तेने धातकीखंडमां आवेला भरत-क्षेत्रना छ खंड साधवानी इच्छ थ्द. ते वखते देव, दानव अने विद्याधरोए तेने कह्युं के—“हे राजा! पूर्वे भरत चक्रवर्ती विगोरेए मात्र आ भरतक्षेत्रना छ खंडनेज पोतानी आज्ञामां राख्या हता. अनंतकाळमां अनंता चक्रीओ थइ गया, अनंता थवाना छे, ते सर्वनी एवीज स्थिति अने नीति छे. कोइ धातकीखंडना भरतक्षेत्रने साधवा जतुं नथी.” इत्यादि देवादिकना उपदेशनी अवगणना करीने सुभूम चक्री पोताना सैन्य सहित लवण समुद्रने कांटे आव्यो, अने पोताना चर्म रत्नने हाथनो स्पर्श करीने विस्तार्युं. तेनी उपर सर्व सैन्यने बेसाडीने लवण समुद्रने पेले पार जवा माटे चाल्यो. ते वारे सर्व देवोए पृथक् पृथक् पोतपोताना मनमां विचार कर्यो के—“आ राजाना घणा देवो सेवक छे, तेथी मारी एकलानी शक्ति शुं कामनी छे! हु जइशतो कांइ अठकी पडशे नही.” एम विचारिने एकी वखते सर्व देवोए तेने छोडी दीधो. एटले ते सर्व सेना सहित व लाख जोजन विस्तारवाळ लवण समुद्रमां डूबी गयो अने मरीने सातमी नरके गयो.

“ अति लोभ रूपी पिशाचे जेतुं चित्त ग्रस्त कर्तुं छे एवा कया पुरुषो विपत्ति न पामे ? केमके चक्रवर्तीनुं पद पाम्या छतां पण सुभूम राजा लोभथीज सातमी नरके गयो. ”



॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशमासादवृत्तौ सप्तदशस्तम्भस्य
पंचचत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४५ ॥

अ्याख्यान २४६ मुं.

क्रोधपिंड तथा मानपिंड विपे.

उच्चाटनादि सामर्थ्यं शापमंत्रतपोबलम् ।

प्रदृश्यं क्रोधतो लाति, क्रोधपिंडः स उच्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—“उच्चाटन, कामण, मारण, मोहन, वशीकरण विगरेना सामर्थ्यथी शाप मंत्र तथा तपनुं बळ देखाडीने क्रोधथी जे आहारादिकुं ग्रहण करे छे ते क्रोधपिंड कहेवाय छे.”

दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

हस्तिकल्प नामना नगरमां कोइ साधु मासक्षपणने पारणे एक ब्राह्मणने घेर वहोरवा गया. त्यां कोइना मरणप्रसंगनी ज्ञाति जमती हती. जमवा बेठेला ब्राह्मणने घेवर विगरे पीरसाता हता. त्यां ते साधु घणी वार सुधी उभा रह्यां, पण कोइए भिक्षा तो आपी नही, पण उलटा ब्राह्मणो “अहींथी नीकळ, अहींथी नीकळ” एम कहीने ते साधुनी अवगणना करवा लाग्या. त्यारे साधुए क्रोधथी कहुं के—“आ प्रसंगे तमे मने अन्न आपता नथी, तो फरीने आवाज प्रसंगे हुं आवीश.” एम कहीने साधु अन्य स्थाने गया. दैवयोगे थोडाज दिवसमां ते ब्राह्मणना घरमां बीजुं माणस मरी गयुं, अने तेवीज रीते तेना ज्ञातिभोजनने दिवसे ते साधु मासक्षपणने पारणे त्यां गया. ते दिवसे पण चिरकाळ उभा रह्या छतां भिक्षा न मळवाथी साधुए फरीने कोपथी कहुं के—“फरीथी आवाज कार्यमां हुं आवीश.” एम कहीने ते चालता थया. विधिना वशथी तेना घरमां त्रीजुं माणस मरी गयुं. तेना ज्ञातिभोजनने दिवसे वळी तेज रीते ते साधु आव्या. ते वखते पण भिक्षा नहीं मळवाथी साधु कोपथी बोल्या के—“आ कार्यमां आपता नथी, तो फरीथी पाछो आवाज कार्यमां आवीश.” एम कहीने जंतां रस्तामां द्वारपाळे ते साधुने जोइने घरघणीने कहुं के—“आ साधु वारंवार भिक्षा न मळवाथी क्रोध करीने जाय छे; माटे तेंतुं सन्मान करीने भिक्षा आपो.” घरघणीए विचारुं के—“आमां कांइ पण कारण होतुं जोइए, नहीं तो महिने महिने आम मरणप्रसंग क्यांथी आवे? केमके आवा आवा खरच करीने हुं तो थाकी गयो. माटे आ

साधुने संतोष पमाडुं. ” एम धारीने तरत उभो थइ ते साधु पासे जइ तेने नमस्कार करीने बोल्यो के—“हे स्वामी ! मारो अपराध क्षमा करो अने आ घेबर वहोरीने मारा पर अनुग्रह करो, तेमज जीवितदान आपो.” ए रीते तेने बहुरीते खमावीने यथेच्छपणे घेबर वहोराव्या. आवी रीते लीधेलो आहार क्रोधपिंड कहेवाय छे. ते वृत्तांत गुरुए आलोचण आपती वेळाए जाण्यो; तेथी तेने योग्य आलोचण आपीने शुद्ध कर्यो.

हवे मानपिंड विषे कहे छे.

लब्धिपूर्णस्त्वमेवासीत्युत्साहितोऽन्यसाधुभिः ।

गृह्णभ्यो गर्वितो गृह्णन् मानपिंडः स उच्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—‘ तमेज सर्व लब्धिथी पूर्ण छे. ’ एम कहीने बीजा साधुओए उत्साह पमाडेलो कोइ साधु गर्व पामीने गृहस्थो पासेथी जे पिंड लइ आवे ते मानपिंड कहेवाय छे. ”

दृष्टांत नीचे प्रमाणे.

कोशल देशमां गिरिपुष्प नामना नगरमां सेव संबंधी कोइक ओछव हतो. तेथी ते दिवसे दरेक घरे सेवो करी हती. ते दिवसे युवान साधुओमां परस्पर वातो चालतां एक साधुए कहुं के—“आजे तो गोचरीमां घणी सेवो मळशे, पण जे काले लावे ते लब्धिमान खरो. ” ते सांभळीने बीजा साधु बोल्या के—“अहो ! घी गोळ विनानी अने थोडी सेव लावे तो तेथी शुं ?” तेवामां एक गर्वना पर्वत समा न साधु बोल्या के—“ काले हुं घणी सेव लावीश. ” एम प्रतिज्ञा करीने बीजे दिवसे ते साधु गोचरीए गया. त्यां एक गृहस्थने घेर सेव देखीने तेनी स्त्री पासे तेणे विविध उक्तिथी सेवनी याचना करी, तो पण तेणीए सेव आपी नही. त्यारे साधुए गर्वथी कहुं के—“गमे तेम करीने पण हुं आ सेव लइश. ” ते स्त्री बोली के—“ जो कदाच तने सेव आपुं तो मने नफट कहेजे. ” पछी ते साधु बहार नीकळ्या अने “ते स्त्रीनो पति बधुं मंडळ भराइने बेठुं छे त्यां गयो छे” एवा कोइ तरफथी खबर मळवाथी ते त्यां गया अने पूछ्युं के—“अही देवदत्त शेट छे ? ” त्यारे कोइए जवाब आप्यो के—“ते शेटनुं शुं काम छे ?” साधुए कहुं के—“तेनी पासे कांइक मागुं छे. ” त्यारे तेओ बोल्या के—“अहो ! शुं कोइना शून्य घरमां कुमारिका जोइ छे ?” आ प्रमाणे मश्करीनां वचन सांभळीने ते शेट पोते बोल्यो के—“हुं ज देवदत्त छुं, तमारे शुं काम छे ?” साधुए कहुं के—“जो तमे छ पुरुषमांना

कोइ न हो, अने तेथी जूदा सातमा हो तो तमारी पासे मागुं." ते सांभळीने सर्व लोको विस्मय पाय्या, अने बोल्या के-"ते छ पुरुष कया?" त्यारे साधुए कहुं के-

श्वेतांगुलिर्बकोद्धायी, तीर्थस्नाता च किंकरः ।

हदनो गृध्रपक्षीव, षडेते गृहिणीवशाः ॥ १ ॥

भावार्थ-" श्वेत आंगळीवाळो, बगलां उडाडनारो, तीर्थमां (तळावादिमां) स्नान करनारो, चाकर, गंधातो अने गीध पक्षी जेवो-ए छ माणसो स्त्रीने वश थयेला होय छे." तेनां दृष्टांत आ प्रमाणे-

(१) एक पुरुष पोतानी स्त्रीने वश हतो अने तेना हुकम प्रमाणे करनारो हतो. तेणे धुधा लागवाथी तेनी स्त्री पासे खावाजुं मागुं, त्यारे शय्यामां सुतेली तेनी स्त्री बोली के-" जो तमारे वहेळुं खावुं होय तो चूलामांथी राख काढीने बाळवा माटे लाकडां विगेरे लावी आपो, तो हुं उतावळी रांधीने तमने जमाडुं. " ते सांभळीने तेणे हमेशां तेम करवा मांड्युं. ए प्रमाणे दररोज चूलामांथी राख काढवाथी तेनी आंगळीओ धोळी थइ गइ. तेथी लोकमां तेने सौ श्वेतांगुली कहेवा लाग्या.

(२) कोइ स्त्रीने आधीन थयेला पुरुषने तेनी स्त्रीए कहुं के-"हमेशां तमारे तळावमांथी पाणी भरी लाववुं. " एटले ते पुरुष दिवसे पाणी लेवा जतां लज्जा आववाथी रात्रे तलाव उपर पाणी भरवा जतो. तेथी तळावमां रहेलां बगलां उडी जतां हतां, माटे ते लोकोमां बगलाउडाडनारना नामथी प्रसिद्ध थयो.

(३) कोइ पुरुषे पोतानी स्त्री पासे न्हावा माटे पाणी मागुं. त्यारे स्त्रीए कहुं के-" धोतीयुं लइने तळावे स्नान करी आवो. " तेणे हमेशां तेम करवा मांड्युं. एटले ते लोकोमां तीर्थस्नाता नामथी प्रसिद्ध थयो.

(४) एक स्त्रीलुब्ध पुरुष हमेशां प्रातःकाले उठीने " हे मिया ! जुं काम करुं ? " एम पुछतो; पछी स्त्री तेने काम बतावती. ते स्त्रीना कहेवा प्रमाणे दळवा, खांडवाजुं काम करवा लाग्यो. एटले लोको तेने किंकर कहीने बोलाववा लाग्या.

आ उपर एक बीलुं दृष्टांत छे के- ब्रह्मदत्त चक्रीए तेनापर प्रसन्न थयेला कोइ देवता पासे सर्व जातिना तिर्यचोनी बोली समजी शकाय एवी विद्या मागी; त्यारे देवताए कहुं के-" हुं ते विद्या तमने आपुं पण ते वात तमे जो कोइने कहे- शो तो तमारुं मृत्यु थशे. " एम कहीने तेणे विद्या आपी. पछी एक दिवसे अंतः-

पुरमां राजा आव्यो, त्यारे तेने अंगे विलेपन करवा माटे राणी चंदननुं कचोळुं लावी. ते जोइने भीत उपर रहेली एक घोळीए पोताना पतिने पोतानी भाषामां कहुं के—“ आमांथी चंदन मने लावी आपो. ” त्यारे तेणे कहुं के—“ राजा पासे हुं चंदन लेवा जाउं, तो राजा मने मारी नांखे. ” ते बोली के—“ जो चंदन नहीं लावी आपो, तो हुं मरी जइश. ” आ वात सांभळवाथी चक्रीने हसवुं आव्युं. ते जोइने राणीए पूछ्युं के—“ कांइ पण कारण विना तमे केम हस्या ? माटे तेनुं कारण कहो, नहीं कहो तो हुं मरी जइश. ” राजाए कहुं के—“ चिता पासे चाल. केमके हसवानुं कारण हुं कहीश, त्यारे मारुं मृत्यु थरो. ” एम कहे-वाथी पण राणीए हठ मूकी नहीं, त्यारे राजा चितामां मवेश करवा चाल्या. रस्तामां राजाना सेवको घोडाने माटे लीला जवनुं गाहुं भरीने आवता हता. ते जोइने कोइ बकरीए वकराने कहुं के—“ मने एक जवनो पूळो लावी आपो. ” बकरो बोळ्यो के—“ जो हुं तने ते लावी आपुं, तो राजाना सेवको मारा प्राण ले. ” बकरी बोली के—“ जो तमे लावी आपशो नहीं, तो हुं मरीश. ” त्यारे बकरो बोळ्यो के—“ हुं कांइ आ चक्रीनी जेवो स्त्रीनो चाकर नहीं के स्त्रीना वचनथी मरवा जाउं. ” ते सांभळीने चक्रीए विचार्युं के—“ हुं पशु करतां पण वधारे मूर्ख वन्यो के जेथी स्त्रीना कहेवाथी मरवा चाल्यो. ” एम विचारी बकराने गुरु मानीने चक्री पाछो वळ्यो.

(५) कोइ स्त्रीआसक्त पुरुष स्त्रीना कहेवाथी छोकरां रमाडवां, तेमने मुत्रोत्सर्गादि कराववुं अने तेनां बाळोतीयां धोवां विगेरे काम करवा लाग्यो, तेथी तेनां वल्लो कायम दुर्गंध मारतां, एटले लोको तेने हृदन (दुर्गंधि) कहेवा लाग्या.

(६) कोइ पुरुष भोजन करवा बेठो. ते वखत तेणे पोतानी स्त्री पासे शाक, छाश विगेरे माग्युं, त्यारे ते स्त्री घरना काममां घुंचायेली होवाथी क्रोधवडे बोली के—“ तमारे हाथे लइ ल्यो. ” तेथी ते पुरुष गीध पक्षीनी जेम कांइक बडबडतो बडबडतो हाथे लेवा लाग्यो. ” तेथी ते लोकमां गीध पक्षीनी जेवो कहेवावा लाग्यो.

माटे आ छ प्रकारना पुरुषो स्त्रीने आधीन छे. आ प्रमाणे साधुनां वचन सांभळीने सभाना प्राणसो बोळ्या के—“हे साधु ! आ शेट पण ते छमांथीज एक छे. ” त्यारे शेट बोळ्यो के—“हे साधु ! आ लोकोना कहेवाथी शुं ? तमारी मरजी प्रमाणे

मागो. " साधुए कहुं के-जो एम होय, तो तमारा घरमांथी घी गोळ सहित घणी सेव मने आपो " ते वात कबूल करीने शेठ घेर चाल्या. साधुए तेने तेनी स्त्रीनो वृत्तांत कह्यो. तेथी साधुने दरावाजा पासे राखीने ते घरमां गयो, अने पोतानी स्त्रीने कांइ कामना मिषथी मेडी उपर भोकली. मुनिए मागेली सर्व सामग्री वहो-रावी. ते लइने साधुए पोतानुं नाक आंगळी वती घसीने ते शेठनी स्त्रीने " नकटी (नफट) थइ " एम सूचव्युं. पछी ते स्त्रीए साधुने पाछा बोलावीने वधारे सेव आपी. ते लइने तेओ संतुष्ट थया, अने उपाश्रये जइ सर्व साधुनी पासे पोताना गुण अने लब्धिनी भशंसा करवा लाग्या.

एकदा आलोयणने वखते गुरुए पूछ्युं के-" तें कोइ वखत मूळ गुण के उत्तर गुणनी कांइ पण खंडना करी छे ? " तेणे कहुं के-" में एक वखत देवदत्त शेठने घेरथी मोटो आडंबर करीने सेव लीधी हती. " तयारे गुरुए कहुं के-" ए मानपिंड कहेवाय छे. माटे त्रण काळमां पण परवस्तु उपर आसक्ति नही राखनारा मुनिओए एंवो पिंड लेवो योग्य नथी. " ते सांभळीने तेणे पोताना आत्मानी निंदा करी अने ते कर्म आलोव्युं.

" जेम क्रोधपिंड लेवाथी मुनिधर्मनो उद्योत थतो नथी, तेमज मानपिंड पण निःस्पृही साधुओने लेवा योग्य नथी. तेथी पिंडशुद्धि माटे साधुओए निरंतर यतना करवी. "

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य षट्-
चत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४६ ॥

व्याख्यान २४७ मुं.

लोभ पिंड विषे'.

स्निग्धं मनोहरं पिंडं, वीक्ष्यातिरसलोलुपः ॥

सर्वत्राटत्यनूचानो, लोभपिंडः स उच्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—“गोळ घी मिश्रित ते स्निग्ध अने स्वादिष्ट एवो आहार जोइने रसमां अत्यंत लोलुपी साधु तेवा आहारने माटे सर्वत्र उंचनीच कुळमां अटन करेछे. तेवी रीते मेळ्वेलो आहार ते लोभपिंड कहेवाय छे.”

दृष्टांत नीचे प्रमाणे.

चंपा नगरीमां सुव्रत नामना कोइ साधु मासक्षपणने पारणे द्रव्य, क्षेत्र, काळ अने भावथी चारे प्रकारना अभिग्रहने धारण करीने पहेली पोरशीमां ज गोचरी माटे नीकळ्या. ते अतितपस्वी होवार्थी तेने सर्व काळ गोचरीने योग्य छे.

श्रीकल्पसूत्रमां समाचारी व्याख्यानमां कह्युं छे के—“निच्चभत्तस्स भिरुखुस्स कप्पति एगं गोयरकालं ” इत्यादि. नित्य आहार करनार साधुने गोचरीनो काळ कल्पे छे. अर्थात् हंभेशां एकाशन करनार साधुने एकज गोचरीने समये श्रावकना घरमां पेंसवुं ने नीकळवुं कल्पे छे, बीजी वार जवुं आववुं कल्पवुं नथी. पण जो कोइ साधु एकाशन करीने आचार्य, उपाध्याय के ग्लान साधु विगेरेनी वैयावच करवा शक्तिमान थइ शकता न होय तो तेने बे वार पण गोचरी करवा जवुं कल्पे छे. केमके तप करतां वैयावृत्त्यनुं फळ अधिक छे. वळी जे धुल्लक साधु छे, एटले जेने दाढी, मूछ तथा बगलना वाळ उग्या नथी तेने बे वार गोचरी करवा जतां पण दोष नथी. एकांतर उपवास करनार साधुने पारणाने दिवसे एक वार गोचरी करवार्थी निर्वाह न थाय तो बे वार गोचरी करवा जवानी छूट छे. छट्ट (बे उपवास) करनार साधुने पारणाने दिवसे बे वार गोचरी करवा जवुं कल्पे छे, अने अट्टम (त्रण उपवास) के तेथी वधारे ४-५ विगेरे उपवास करनार साधुने पारणाने दिवसे सर्व काळ गोचरीनो छे. ज्यारे इच्छा थाय त्यारे गोचरी जइ शके, परंतु प्रातःकाळे लावेली गोचरी राखी मूकाय नही. केमके तेथी जीवसंसकादि दोपनो संभव छे.

१ मायापिंडनो अधिकार अषाढाभूतिना वृत्तातमा समायेलो होवार्थी क्रोध, मान पछी लोभपिंड, विषेज कहे छे.

हवे ते साधु आहारने माटे नगरमां फरे छे, तेवामां श्रावकनी ज्ञातिमां सिंह केसरीआ लाडुनी लाणी थती जोड़ने तेणे विचार कर्यो के-“आजे मारे लाडुज वहोरवा, तेमां पण सिंहकेसरीआज लेवा.” एवो अभिग्रह धारीने भिक्षा माटे कोइना घरमां पेठा. रसना लोलुप होवाथी बीजो आहार लीधो नहीं, अने सिंहकेसरीआ लाडु मळ्या नहीं; तेथी तेमनो छिष्ट अध्यवसाय थयो, अने ते सिंह केसरीआ लाडुनुंज ध्यान करतां अटन करवा लाग्या. मध्यान्ह समय थतां “मने आज्जे लाडु मळ्या नहीं” एम धारी चित्तमां खेद करवा लाग्या. ते लाडुना ज ध्यानमां तल्लीन थवाथी कोइना घरद्वारमां प्रवेश करता त्यारे “धर्मलाम ” कहवाने बदले “ सिंहकेसरा ” शब्दनो ज उच्चार थइ जतो. ए प्रमाणे आखो दिवस निर्गमन कर्यो. रात्रे पण तेज रीते बजारनी दुकानोमां तथा चकले चकले भमवा लाग्या. सांजनी पडिलेहण तथा प्रतिक्रमणनो समय पण स्मरणमां आव्यो नहीं. सूर्यनां किरणथी व्याप्त थयेला सर्व लोकना जवा आववाना मार्गमां जीवरक्षाने माटे अवलोकन करी राखवुं जोइए ते पण स्मरणमां रहुं नहीं. ए प्रमाणे भमतां रात्रिना बे प्रहर व्यतीत थया. ते वखते कोइ श्रावकना गृहमां पेठा अने “ धर्मलाम ”ने बदले “ सिंहकेसरा ” बोल्या. ते श्रावक पण विनयथी अभ्युत्थान विगेरे करीने “ अयोग्य वखते मुनिनुं आगमन केम थयुं हशे ? ” तेनो विचार करवा लाग्यो. तेणे जाण्युं के-“ आ साधु तपस्वी छे. आज्जे ज में एमने अप्रमत्त भाववाळा जोया हता. संसारीपणामां पण आ साधुए धन, धान्य, सुवर्ण, स्त्री, पुत्र, दास, दासी विगेरे संपूर्ण वैभवनो त्याग करीने वैराग्यथी ज दीक्षा ग्रहण करी छे. ते सर्व हुं जाणुं छुं. वळी आ मुनि गीतार्थ पण छे तो अकस्मात् रात्रिना समये अत्रे आववानुं थुं कारण हशे ? जो कदाच तेमना प्रत्यक्ष जणाता दोष प्रगट करुं तो मारामां श्रावकपणुंज न कहेवाय. वळी अनेक सिद्धांतना पारगामी एवा आ मुनिनी पासे हुं कांइ पण बोलवा योग्य नथी; अथवा मारी जेवा विषयासक्त पुरुषोथी आवा महात्माओतुं चरित्र जाणी के. कळी शकातुं नथी. माटे आनो परमार्थ तो ज्ञानी ज जाणी शके. केमके मननो भाव जाण्या विना बहारनी व्यवहारविरुद्ध चेष्टा जोवाथी गुणीना गुणो पण दोष रूपे देखाय छे. तोपण गुणग्राही बुद्धिथी आनी परीक्षा तो अवश्य करवी जोइए के-आ मुनि सर्वथा पडवाई भाववाळा थया छे के लेशमात्र थया छे ? ” आ प्रमाणे विंचारीने वळी ते श्रावके तर्क करवा मांड्यो के-“ आ मुनिनी कोइ पण चेष्टा विषयोन्युख देखाती नथी, तेमज परधन हरण करवानी चेष्टा पण जणाती

१ दश दश जातिना उत्तम मूळ, फळ, बीज, पुष्प ने पर्णनो रस अने दश जातिनी सुगंध तथा चार विगई मळ्येने ६४ प्रकार एकठां धवाथी सिंहकेसरिया लाटु थाय छे.

नथी, वळी बोलती वेळाए मुखवखिका मुख पासे राखे छे, अने चालती वेळाए जयणा पूर्वक पगलां भरे छे, माटे आ मूळ गुणनो घात करनार तो जणाता नथी, परंतु एमने आहारनी तीव्र अभिलाषा थइ जणाय छे. ” इत्यादि विचारिने तेणे नाना प्रकारनी रसवती, साकर, खांड, खाजां, घेवर, मोतीचूर, कपूर मिश्रित क्रूर (भात) तथा विविध प्रकारनी मीठाइ तेमनी पासे लावीने धरी अने लेवा जणाव्युं; परंतु मुनि तो दरेक चीज जोइने “ मारे आनो खप नथी, मारे आनो खप नथी ” एम वारंवार कहेवा लाग्या. तेथी ते श्रावके विचार्युं के—“ हजु सुधी आ मुनि मार्गमां छे केमके पोताना अभिग्रह विनानी बीजी चीज ग्रहण करता नथी. तेमज जे चीजनी इच्छा छे तेनी याचना पण करता नथी. तो हवे तेनो अभिग्रह शो हशे ते केवीरिते जणाय ? तो पण अहीं प्रवेश करती वेळाए ते ‘सिंहकेसरा’ बोल्या हता, ते उपरथी एम जणाय छे के तेने सिंहकेसरीआ लाडुनी इच्छा हशे अने ते कोइ पण ठेकाणेथी तेमने मळ्या नहीं होय तेथी तेमनुं चित्त भ्रमित थयुं छे. ” एम धारी ते श्रावक लाणीमां आवेला सिंहकेसरीआ लाडुथी भरेळुं मोटुं पात्र तेमनी पासे धरीने बोल्यो के—“ हे पूज्य ! आ मोदक ग्रहण करीने मने कृतार्थ करो. ” एटले मुनिए मोदक बहोर्या. तेथी तेनुं चित्त स्वस्थ थयुं. पछी श्रावके विचार्युं के—“ मुनिओने आहारना चार भांगा छे. १ रात्रे लावीने रात्रेज वापरतुं, २ रात्रे लावीने दिवसे वापरतुं, ३ दिवसे लावीने रात्रे वापरतुं अने ४ दिवसे लावीने दिवसे वापरतुं; आ चार भांगामां छेल्लो भांगो योग्य छे. पहेला त्रण भांगा योग्य नथी. तेथी जो आ मुनि कदि जिह्वाणी लोलुपताथी आ आहार करशे तो तेमना उत्तर गुणनी हानि थशे, अने तेथी अनुक्रमे मूल गुणनो पण घात थशे; तेथी मोटी हानि थशे केमके रात्रिभोजनमां अनंत दोष रहेला छे. तेने आ मुनि गीतार्थ होवाथी जाणे छे तो पण अत्यारे तेमना चित्तमां तेनुं स्मरण थतुं नथी; तेथी हुं एवुं करुं के जेथी तेमने काळनां निर्णय थाय अने तेथी तेमने मोटो गुण थइ पडे. ” एम विचारिने ते श्रावके युक्ति पूर्वक विनय करीने कव्हुं के—“हे स्वामी ! आजे जंगम कल्पवृक्ष समान तथा गुरु पासेथी बे प्रकारनी शिक्षाने धारण करनारा आप अकस्मात् मारे घेर पधार्या, तेथी हुं मारुं मोटुं भाग्य समजुं छुं. आपनुं शुद्ध चारित्रवाळुं स्वरूप जोइने जाणे में आजे पुंडरीक स्वामी विगेरे सर्व पूर्व मुनिओना दर्शन कर्या एम हुं मानुं छुं. तमारा संतोषामृतयुक्त आचरणने अने चरण करणने धन्य छे. हुं तो मोहजाळमां फसायेलो, लोभथी ग्रसायेलो, इंद्रियोना क्षणिक सुखमां मग्न थयेलो तथा स्त्रीपुत्रादिकमां आसक्त थयेलो छुं; तेथी एक सुखथी आपनी

सद्भाववानुं वर्णन करवाने असमर्थ छुं, तेम छतां पण आपे अही पधारी तेव संसारमां खुंची गयेला मारा पर मोटी कृपा करी छे. हवे हुं आपने एक प्रश्न पूछुं छुं तेनो उत्तर आपवा कृपा करो के-हुं दररोज प्रातःकाले वे त्रण तारा आकाशमां देखातां होय ते वखते नवकारसी विगेरे प्रत्याख्यान करुं छुं, आज्जे में पुरिमड्डनुं पच्च-खाण करुं छे तो तेनो काल पूर्ण थयो छे के नही ? ” ते सांभळीने मुनिए श्रुत ज्ञाननो उपयोग दइ आकाशमां तारामंडळ तरफ जोयुं, तो जाण्युं के हजु रात्रिना वे पहोर व्यतीत थया छे तेथी मध्य रात्रिनो समय छे, उत्तराध्ययनना छवीशमा अध्ययनमां कहुं छे के-

पढमपोरिसि सज्झायं, बीयं झाणं च झायइ ।

तइयाए निदमोख्वं तु, चउत्थिए भूयोवि सज्झायं ॥ १ ॥

भावार्थ—“रात्रिनी प्रथम पोरसीए स्वाध्याय करवो, बीजीए ध्यान धरवुं, त्रीजीए निद्रानो त्याग करवो अर्थात् निद्रा लेवी अने चौथी पोरसीए पाछो स्वाध्याय करवो.”

रात्रिना चार पहोर जाणवाना उपाय.

जं नेइ जया रत्तिं, नख्वत्तं तम्हिह चउब्भाए ।

संपत्ते विरमिजा, सज्झायओ पओस कालंमि ॥ २ ॥

भावार्थ—ज्यारे जे नक्षत्र रात्रिने समाप्त करे, एटले के जे नक्षत्र जे ठे-काणे अस्त थवाथी रात्रि पूरी थती होय ते नक्षत्र प्रदोपकाले ज्यां देखायुं होय त्यांथी आकाशना चौथा भागे आवे. ते वखते (पहेलो पहोर पूरो थयो जाणी) सज्झायथी विराम पामवो. (ए प्रमाणे चारे पहोर माटे जाणी लेवुं)

आ प्रमाणे विचारतां ते साधुए पोताना मननुं भ्रमितपणुं पण जाण्युं अने मनमां विचारवा लाग्या के—“अहो ! में मूर्खे विरूप आचरण आचरुं, लोभथी परा-भव पामेला मारा जीवितने धिक्कार छे. ” एम विचारी तं श्रावक प्रत्ये कहुं के—“हे जैन तत्त्वज्ञ श्रावक ! तुं धन्य छे अने कृतपुण्य छे. तें मने सिंहकेसरीआ आपीने अने पुरिमड्ड पच्चखाण संबंधी प्रश्न करीने संसारमां डूवतां बचाव्यो छे. तारी चोयणा साची छे. वळी मने मार्गभ्रष्टने मार्ग पर चढाववाथी तुं मारो धर्म गुरु छे-तारी चतुराई तथा धैर्य वाणीथी कही शकाय तेम नथी. ” इत्यादि पोतानी निंदा

अने ते श्रावकनी श्लाघा करीने प्रली रात्रि होवार्थी चालवानो आचार नथी एम जाणी ते श्रावक पासे रहेवा माटे स्थान मागीने त्यां एकांते ध्यानमग्न रह्या.

प्रातःकाळे ते आहार परठववा माटे शुद्ध स्थंडिल भूमि ए जइने विधि पूर्वक मोदकतुं चूर्ण करतां. ढंडण मुनिना जेवी भावना भाववा लाग्या; अने शुद्ध ध्यान रूपी अग्निवडे कर्म: रूपी इन्धनने बाळवा लाग्या. ए प्रमाणे एक क्षणमात्रमां समय घातिकर्मनो नाश थवार्थी तेमने केवळज्ञान उत्पन्न थयुं. देवो ए करेलां सुवर्ण कमळ उपर बेसीने तेमणे देशना आपी. पेलो श्रावक विगेरे सर्व लोको ते जोइने आश्चर्य पास्या:

आ मुनि ए लीधेला सिंहकेसरीआ लाडुनी जेम लोभपिंड शुद्ध न होवार्थी ग्रहण करवा योग्य नथी एम समजवुं; अने श्रावकनां युक्तिवाळां वचनथी ते मुनि ए पोताना गुणतुं स्मरण करुं तेमज व्रतना रागी हता तेथी तेओ परमात्संपदने पास्या एम जाणवुं.

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य
सप्तचत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४७ ॥

व्याख्यान २४८ मुं.

दशमा अद्धा पञ्चखाणना दश भेद अने तेतुं फळ.

प्रत्याख्यानानि दिग्भेदे, कालिकानि प्रचक्ष्यते ।

प्रत्याख्यानं प्रतीत्यैकं, वर्धमानफलं भवेत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ प्रत्याख्यानना मुख्य दश भेद छे. तेमां काळ प्रत्याख्यानना पण दश भेद छे ते कहे छे. ए दरेक प्रत्याख्यान अधिक अधिक फळदायी छे. ”

पूर्वाचार्योऽ अद्धा पञ्चखाणना दश भेद प्रत्याख्यान भाष्यमां कहेला छे ते आ प्रमाणे—

नवकारसहिय पोरिसी, पुरिमद्देगासणेगठाणेय ।

आयंबिल अब्भत्तद्वे, चरमे अभिग्रहे विगई ॥ १ ॥

भावार्थ—“ नवकारसी, पोरसी, पुरिमद्दु, एकासणुं, एकलठाणुं, आंबिल, उपवास, भवचरिम अथवा दिवसचरिम, अभिग्रह अने विगई. ए दश प्रकारना प्रत्याख्यान छे.

तेमां पहेलुं नवकारशीनुं पञ्चखाण छे. तेमां प्रत्याख्यानना भंगनो दोष टाळवा माटे अनाभोग तथा सहसार्त्कार रूप बे आगार (अन्नथ्यणाभोगेणं, सहसागारेणं) जाणवा. अहीं कोइ शंका करे के—“ नवकारशीना पञ्चखाणमां काळतुं मान कांइ जणाव्युं नथी, तेथी ते संकेत पञ्चखाण होतुं जोइए एम जणाय छे. तेने अध्या (काळ) पञ्चखाण केम कळुं ? ” तेनो जवाब ए छे के—“नवकारसहिय ” ए पदमां सहित ए विशेषण छे. माटे विशेष्य तरीके मुहूर्त लेवाथी कांइ दोष नथी.

प्रश्न—अहीं मुहूर्त शब्द विशेष्य तरीके लख्यो नथी, तो शी रीते ते लइ शकाय ? केमके आकाशनुं पुष्प असत्य छे, तेथी तेने खुशबोदार, सुंदर विगेरे विशेषणो डाह्या पुरुषो शी रीते आपे ?

उत्तर—नवकारशीने अध्या पञ्चखाणमां प्रथम कहेल छे तेथी तेमज त्यार पछी वीजुं पञ्चखाण पोरशीनुं कहेल छे, माटे पोरशीनी पहेलानो काळ मुहूर्तज वाकी रखो, तेथी मुहूर्त शब्द विशेष्य राखवामां अयोग्य नथी.

પ્રશ્ન—કલિ એમ હોય તો પળ એકજ મુહૂર્ત કેમ કહો છો ? બે ત્રણ મુહૂર્ત કેમ લેતા નથી ?

જવાબ—નવકારશીના પચ્ચ્ચાણના આગાર માત્ર બેજ છે અને પોરશીના છ છે, તેથી નવકારશીનો કાઠ ઘળો થોઢો હોવો જોડે, માટે એકજ મુહૂર્તનો કાઠ ગળવો એ યોગ્ય છે. વઢી આ પચ્ચ્ચાણ નવકાર સાહિતતું છે. તેથી એક મુહૂર્તનો કાઠ ધૂળ થયા પછી પળ નવકાર ગળ્યા વિના પચ્ચ્ચાણ ધૂળ થતું નથી તેમજ તેટલો કાઠ ધૂળ થયા પહેલાં નવકાર મંત્ર ગળીને પળ પચ્ચ્ચાણ પારે તો પચ્ચ્ચાણ અધૂળ રહેછે તેથી તેનો મંગ જાળવો.

પ્રશ્ન—ત્યારે પહેલુંજ મુહૂર્ત નવકારશીના પચ્ચ્ચાણમાં લેવું તેતું શું કારણ વીજું ત્રીજું શામાટે નહીં ?

જવાબ—પોરશીના પચ્ચ્ચાણમાં જેમ “ સૂરે ડગ્ગા ” નો પાઠ છે તેમ નવકારશીમાં પળ “ સૂરે ડગ્ગા ” નો પાઠ છે તેથી એ પચ્ચ્ચાણ સૂર્યોદયથીજ થાય છે.

વઢી નવકારશી, પોરશી વિગેરે કાઠ પચ્ચ્ચાણ જો સૂર્યોદય પહેલાં લેવામાં આવે તોજ તે શુદ્ધ કહેવાય છે, અને વીજાં પચ્ચ્ચાણ સૂર્યોદય પછી પળ કરવામાં આવે છે. જો નવકારશીતું પચ્ચ્ચાણ સૂર્યોદય થયા પહેલાં કર્યું હોય તો તે પચ્ચ્ચાણ ધૂળ થયા પછી પળ પોરશી વિગેરે કાઠ પચ્ચ્ચાણ થઈ શકે છે; પરંતુ નવકારશીતું પચ્ચ્ચાણ કર્યું ન હોય, અને પોરશી આલિ પચ્ચ્ચાણ સૂર્યોદય થયા પછી કરે તો તે શુદ્ધ થતું નથી એટલે પોતપોતાની અવધિ પહેલાં કર્યું હોય તો પળ તે અશુદ્ધ કહેવાય છે, તેમજ સૂર્યોદય પહેલાં પોરશી વિગેરે પચ્ચ્ચાણ કર્યું હોય અને નવકારશીતું પચ્ચ્ચાણ કર્યું ન હોય, તો તે પોરશી આલિ પચ્ચ્ચાણ ધૂળ થયા પછી વીજું કાઠ પચ્ચ્ચાણ થઈ શકે નહીં પરંતુ તે તે પચ્ચ્ચાણ ધૂળ થયા અગાડ કરે તો તે શુદ્ધ કહેવાય છે. ઇત્યાલિ વૃદ્ધ વ્યવહાર ચાલતો આવે છે.

આ નવકારશીતું પચ્ચ્ચાણ રાત્રિમોજનના પ્રત્યાખ્યાન રૂપ વ્રતના નિર્ણય રૂપ હોવાથી રાત્રિએ ઓવીહાર કરનારાનેજ કરવું સૂચે છે.

વીજું પોરશીતું પચ્ચ્ચાણ એક પહોર સુધીતું છે. તે વિષે શ્રીડત્તરાધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—“ પુરુષના શરીર જેવઢી છાયા થાય ત્યારે પોરશી ધૂળ થાય. ” આ પચ્ચ્ચાણમાં છ આગાર કહેલા છે. તેજ પ્રમાણે સાર્થ પોરશી પચ્ચ્ચાણમાં પળ જાળવું. કેમકે તેનો તેમાં સમાવેશ થાય છે.

ત્રીજું પુરિમદ્ધતું પચ્ચ્ચાણ ઢિવસના પ્રથમ બે પહોર સુધીતું છે. તેમાં પોરશીના કહેલા છ આગાર ડપરાંત એક મહત્તરાગાર વધતો છે. એટલે તેના સાત આગાર છે.

नवकारशीनुं पञ्चख्वाण सूर्योदय पहेलां धायुं न होय, तो पण पुरिमद्वनुं पञ्चख्वाण-
लइ शकाय छे. अवह पञ्चख्वाण पण पुरिमद्वनीज जेम पाछला बे पहोरनुं जाणवुं-

चोथुं एकासणुं एटले एकवार अशन कहेतां भोजन करवुं-ते अथवा एक
आसनपर बेसीने भोजन करवुं ते. आ एकासणाना पञ्चख्वाणमां आठ आगार
कहेला छे.

पांचमुं एकलठाणुं एकासणानी जेमज जाणवुं. तेमां फेर एटलो छे के-शरी-
रनो संकोच अने विकास कर्यां विना एकज स्थाने शरीरने राखवुं. ते एकस्थान
(एकलठाणुं) पञ्चख्वाण कहेवाय छे. तेथी तेमां आउट्टणपसारेणं आगार विना
सात आगार छे. तेमां भोजन वखते प्रथम जेवी रीते शरीरनां अंगोपांग राख्यां
होय तेने तेज स्थितिए भोजन थइ रहे त्यां सुधी राखवां; मात्र एक हाथ तथा
मुख अशक्यपरिहार होवाथी चलाववानो निषेध नथी.

अहीं कोइ शंका करे के-“ एकासणा विगेरेना पञ्चख्वाणमां काळनो नियम
जणातो नथी, तो तेने काळ पञ्चख्वाण केम कहां? ” तेनो उत्तर ए छे के-“एका-
सणादिक पञ्चख्वाणो पण प्राये पोरसी आदि काळ पञ्चख्वाण सहितज करवामां
आवे छे तेथी ते काळ पञ्चख्वाण कहेवाय छे.”

छहुं आयंबिल. तेमां आचाम्ल एटले अवश्रावण तथा आम्ल एटले चोथो रस
(स्वादो) तेनाथी निवर्देवुं ते आचाम्ल (आंबिल) कहेवाय छे. तेना त्रण प्रकार
छे; ते चोखा, अढद अने साथवो-तेना आहारथी थाय छे; अथवा अवश्रावणनी
जेम अनादिक स्वाद रहित करवामां आवे ते आचाम्ल जाणवुं. ए पञ्चख्वाणमां पण
आठ आगार छे परंतु एकासणाथी जुदा छे.

सातमुं अभक्तार्थ एटले उपवासनुं पञ्चख्वाण. तेमां पांच आगार छे. जेमां
भोजन करवानुं प्रयोजन नथी ते अभक्तार्थ-एटले उपवास कहेवाय छे. आगळनी
रात्रे चोवीहारनुं पञ्चखाण करुं होय अने बीजे दिवसे उपवास करे. तो तेने चोथ पञ्च-
ख्वाण अपाय अने आगळनी रात्रे पञ्चख्वाण कर्यां विना बीजे दिवसे उपवास करे
तेने पञ्चखाणमां मात्र “अभक्तइ” कहीनेज पञ्चख्वाण अपाय; चोथ कहेवाय नही.
वळी आगळना तथा पाछळना दिवसे एकासणुं करी वखे उपवास करे, तेने चोथभक्त
कहेवाय एवो वृद्ध संप्रदाय छे.

१ मवद्व पयएखाण सूर्योदयथी त्रण पहोरनुं कहेवाय छे, आमां पूर्वोर्द्ध (पुरिमद्व) नी जेम अवह
(अपराद्ध) पण पाछला बे पहोरनुं कहे छे. तत्त्व बहुश्रुत जाणे.

२ ओसासण तरीके लोकोमां कहेवाय छे.

व्याख्यान २४८ मुं. दशमा अद्धा पञ्चखाणना दश भेद अने तेतुं फळ. (२१३)

आठमुं चरिम एटले दिवसना पाछला भागे तथा आयुष्यना पाछला भागे जे पञ्चखाण लेवामां आवे ते “ दिवस चरिम ” अथवा “ भवचरिम ” कहेवाय छे. नेमां चार आगार छे. साधुने जीवन पर्यंत हमेशां रात्रे त्रिविध त्रिविध भांगाए करीने चौबीहार पञ्चखाण थाय छे; अने श्रावकोने शक्तिप्रमाणे चौबीहार, तेविहार विगेरे पञ्चखाण थइ शके छे.

नवमुं अभिग्रह पञ्चखाण छे. तेमां पण चार आगार कहेला छे. अंगुठी, मुठी, ग्रंथि (गांठ) विगेरे सहित करवामां आवतां सर्व अभिग्रह आ पञ्चखाणमां आवी जाय छे. प्रमाद टाळवाने इच्छनारा मनुष्यने पञ्चखाण विना एक क्षण पण रहेवुं योग्य नथी. माटे नवकारशी विगेरे काळ प्रत्याख्यान पूरुं थाय, तयारे ग्रंथि अथवा गुष्टि सहित पञ्चखाण धारवुं. वारंवार औषधादिक खानारा वाळक तथा रोगी विगेरेने पण आ पञ्चखाण सुसाध्य छे अने अप्रमादनुं कारण छे. आ पञ्चखाण करवाथी मोटां फळनी प्राप्ति थाय छे. मात्र एकजवार ग्रंथि सहित प्रत्याख्यान करनार मांस मद्यमां आसक्त एवो कुर्विंद वणकर कपर्दि नामनो पक्ष थयो हतो; तेतुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

क्षितिपुर नगरमां मद्यमांस खानारो कुर्विंद नामे एक वणकर रहेतो हतो. तेने एक दिवस अनायासे वज्रस्वामी सूरिनो मेळाप थइ गयो. ते वखते गुरुए दश अकारना प्रत्याख्याननुं व्याख्यान आप्युं. तेमां गंठशीना पञ्चखाणने मसंगे गुरुए कष्टुं के—

जे निच्चमप्पमत्ता, गंठिं बंधंति गंठिसहियस्स ।

सग्गपवग्ग सुखं, तेहिं निवद्धं स गंठिमि ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे अप्रमादी मनुष्यो हमेशां गंठशीना पञ्चखाण सहित गांठ वांधे छे तेणें ते ग्रंथिमां स्वर्ग तथा मोक्षनुं सुख वांधी लीधुं छे एम समजवुं. ”

भणिऊण नमुक्कारं, निच्चं विस्सरणवज्जियं धन्ना ।

पारंति गंठिसहियं, गंठिसह कम्मगंठि वी ॥ २ ॥

भावार्थ—“ जे धन्य पुरुषो हमेशां स्मरण पूर्वक नमस्कार भणीने गंठशी पञ्चखाण पारे छे (गांठ छोडे छे) तेणे ते गांठ छोडवानी साथे कर्म रूपी अंधी पण छोडी नाखी छे एम समजवुं. ”

“रात्रे चार प्रकारना आहारनो त्याग करे, दिवसे एक स्थाने बेसीने तांबूल विगेरे वापरी मुख शुद्ध करे तथा गंठशी प्रत्याख्यान करे, तेवा पुरुषने हमेशां एकवार जमतो होय तो दरेक मासे ओगणत्रीश निर्जळ उपवासतुं अने बे टंक जमतो होय तो अष्टावीश निर्जळ उपवासतुं फळ मळे. एतुं वृद्ध वाक्य छे. कारण के-भोजन, पाणी, तांबूल विगेरे वापरतां आखा दिवसमां आशरे बे घडी जाय, एटले महिनामां साठ घडी जतां एक दिवस खावा पीवानो गणायो. तेथी बाकीना ओगणत्रीश अने बेसणुं करनारने चार घडी जाय तो बे दिवस बाद करतां अष्टावीश दिवस उपवासवाळा थाय.” इत्यादि उपदेश सांभळवाथी ते वणकर प्रतिबोध पाम्यो अने गंठशी पच्चख्खाण धारवानो नियम कर्यो. अनुक्रमे ते मरण पामीने कपर्दि नामे यक्ष थयो.

एकदा वज्रस्वामी चतुर्विध संग्र सहित सिद्धगिरिनी यात्रा माटे चाल्या. मार्गमां शत्रुंजय गिरि उपर रहनारा कोइ मिथ्यात्वी देवताए उपसर्ग कर्यो. तेमां सकल संघने दिड्मूढ करी दीधुं अने महा विकट अने लांबो पर्वत विकुर्वीने जवानो मार्ग सर्वत्र रुंधी दीधो. ते वखते सूरिए शासनदेवतातुं स्मरण कर्युं. अर्ही कपर्दि यक्ष तरतज उत्पन्न थयेल होवाथी तेणे विचार्युं के- “ में पूर्व भवमां शुं शुं पुण्य कर्युं छे के जेथी मने आतुं देवतातुं सुख प्राप्त थयुं ? ” एम विचारी तेणे अवधिज्ञाननो उपयोग दीधो तो तत्काल गुरुए आपेला प्रत्याख्यानतुं फळ प्रगटपणे देखवामां आव्युं. पछी ते गुरुने वांदवा माटे पूर्व भवतुं रूप धारण करीने तेमनी पासे आव्यो. गुरुने नमीने ते बोल्यो के-“ हे पूज्य स्वामी ! आप मने ओळखो छो ? ” त्यारे सूरिए दश पूर्वना ज्ञानी होवाथी उपयोग दीधो अने तेना पूर्व भवतुं वृत्तांत जाणीने कही बताव्युं ते सांभळी कपर्दि बोल्यो के-“ हे महाराज ! मने कांइक काम सेवा बतावो ” सूरिए कहुं के-“कोइ दुष्टे आ संघने उपद्रव कर्यो छे, माटे तुं तेतुं निवारण कर. ” ते सांभळीने तरतज कपर्दि यक्षे ते मिथ्यात्वी देवने जीतीने सिद्धगिरि उपरथी नीचे पाडी दीधो. ते दूर नासी जइने कोइक ठेकाणे गुप्त रीते रह्यो. पछी उपसर्ग रहित थयेलो संघ सहित सूरि मोटा ओछव पूर्वक सिद्धाचळजी आव्या, अने त्यां कपर्दि यक्षने शत्रुंजय पर्वतना अधिष्ठायक तरीके स्थाप्यो. तेथीज पूर्व आचार्योए युगादीशनी स्तुति करतां तेतुं स्मरण कर्युं छे के-

यः पूर्वं तंतुवायः सुकृतकृतलवैर्दूरितैः पूरितोऽपि,
प्रत्याख्यानप्रभावादमरमृग्मदृशामातिथेयं प्रपेदे ।

વ્યાખ્યાન ૨૪૮ મું. દશમા અઢા પચ્ચલ્લાણના દશ ભેદ અને તેનું ફલ. (૨૧૬)

સેવાહેવાકિશાલી પ્રથમજિનપદાંભોજયોસ્તીર્થરક્ષા-

દક્ષઃ શ્રીયક્ષરાજઃ સ ભવતુ ભવિનાં વિઘ્નમર્દીં કપર્દિઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ જે યક્ષરાજ પૂર્વ ભવમાં તંતુવાય (વળકર) હતો તે વસ્તુ પાપથી પૂરિત હતો. તો પળ પુણ્યના લંશવઢે પ્રત્યાખ્યાનના પ્રભાવથી દેવાંગનાઓનો અતિથિ થયો; તથા જે આદીશ્વરના ચરણકમઝની નિરંતર સેવા કરવાથી શોભી રહ્યો છે તે તીર્થ રક્ષણમાં ચતુર ઇવાં કપર્દિ યક્ષ ભવ્ય પ્રાણીઓના વિઘ્નનો નાશ કરનાર થાઓ. ”

આ પ્રમાણે ગ્રંથિસહિત અભિગ્રહ પચ્ચલ્લાણનું ફલ છે.

દગમું નિવિપ્રત્યાખ્યાન છે તેમાં સર્વે વિગયનો ત્યાગ કરવો. તે પચ્ચલ્લાણમાં આઠ અથવા નવ આગાર છે તેમાં જે પિંઢ રૂપ (કઠળ વસ્તુ) માલ્લણ ગોઢ વિગેરે ડસ્વેઢી શકાય છે તે સહિતનું અર્થાત્ પિંઢ તથા ઢ્રવ રૂપ ઢ્વજે વિગયનું પચ્ચલ્લાણ કરે તેને ડરિલ્લત વિવેગેળં નામના આગાર સહિત નવ આગાર સમજવા; અને જે ઢ્રવ રૂપ ઇટલે ડસ્વેઢી ન શકાય ઇવા ઇફલા ઢ્રવ વિગયનું પચ્ચલ્લાણ કરે તેને તે આગાર ઢિના ઢાકીના આઠ આગાર જાળવા. આ વિપય ડપર ઢળો વિસ્તાર છે. તે પ્રવચન સારોઢ્ધારની ઢૃત્તિથી જાળી લેવો.

વિગય ઢાપરવાનું ફલ પચ્ચલ્લાણ માલ્લમાં કહ્યું છે તે આ પ્રમાણે—

વિગઇં વિગઇંમીઓ, વિગઇગયં જો અ મુંજઇ સાહૂ ।

વિગઇ વિગઇસહાવા, વિગઇ વિગઇં બલા નેઇ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“વિગતિ જે નરકાઢિક ગતિ—તેથી મય પામેલો ઇવો સાધુ પળ જો વિગય (ઢૂઢ વિગેરે) તથા વિગયગત ઇટલે નિવિયાતા—તેનું મોજન કરે છે તો તે વિગય વિઠ્ઠતિના સ્વમાવઢાઢી છે અર્થાત્ વિકાર કરનારી છે તેથી તે ઢઢાત્કારે તેના સ્નાનારને વિગતિ કેઁ કુગતિમાં લઇ જાય છે. ”

માટે કારણ ઢિના વિગયનું મોજન કરનું નહી. આ પ્રમાણે કાઢ પ્રત્યાખ્યાનના દશ પ્રકાર કહ્યા. તેનું ફલ માત્ર અર્ધો ગાથાવઢે કહ્યું છે. તેનો માવાર્થ ઇવો છે કે—નરકના જીવ અકામ નિર્જરાઇ કરીને સો વર્ષે જેટલાં કર્મ સ્પાવે તેટલાં કર્મ માત્ર નવ-કારશીના પચ્ચલ્લાણથી શ્રઢ્ધાલુ જીવ સ્પાવે છે. તેવીજ રીતે પોરસીના પચ્ચલ્લાણ

૧ ઢુઢ, ઢઢી, ષી, તેલ, ગોઢ ને પકવાત્ર તે વિગય કહીઇ. તે ઢરેક વિગયના પાંચ પાંચ નિઢીયાતા છે, જેમ ઢુઢ વિગયના સીર, ઢુઢપાક ઢિગેરે છે તેમ.

वडे हजार वर्षनां पापकर्म स्वपावे छे. साठ पोरसीना पञ्चस्वाणथी दश हजार वर्षनां अशुभ कर्म स्वपावे छे, सर्वत्र नारकी जीवनां कर्मनुं अनुसंधान जाणवुं. वळी नरकमां रहेलो जीव क्षुधा, तृषा तथा बीजी क्षेत्रादिक वेदना लाख वर्ष सुधी अनुभव-वीने अकाम निर्जरावडे पूर्वभवमां उपाजैन करेलां जेटलां निकाचित कर्मना बंधने छेदी नाखे छे तेठला वर्षनुं अशुभ कर्म मात्र एक पुरिमडू पञ्चस्वाणथी नाश पामे छे. ए प्रमाणे उत्तरोत्तर वधतां पञ्चस्वाणथी दश दश गणुं कर्म स्वपे छे; एटले एकास-णाथी दश लाख वर्षनुं कर्म, निविथी करोड वर्षनुं कर्म, एकलठाणाथी दश करोड वर्षनुं कर्म, आबिलथी सो करोड वर्षनुं कर्म, उपवासथी दश हजार करोड वर्षनुं कर्म, बे उपवासथी लाख करोड वर्षनुं कर्म अने अहमथी (त्रण उपवासथी) दश लाख करोड वर्षनुं अशुभ कर्म क्षय पामे छे. इत्यादि प्रत्याख्यानुं फळ जाणीने योग्य जीवोने बळात्कारे पण पञ्चस्वाण कराववुं उचित छे. ते उपर दृष्टांत कहे छे-

पाटलीपुर नगरमां शकडाल मंत्रीनो पुत्र श्रीयक नामे नंद राजानो मंत्री हतो. तेणे चिरकाळ सुधी राज्यनुं प्रधानपणुं करिने पछी दीक्षा लीथी हती. ते बहु भुधावाळो हतो, तेथी एकासणा जेहुं तप पण करी शकतो न-होतो, पण क्रियामां तत्पर रहेतो. एकदा पर्युषण पर्वमां तेनी बहेन यक्षा नामनी आर्याए श्रीयक मुनिने कह्युं के- “ हे बंधु! तमे पञ्चस्वाणनुं फळ जाणो छे, वळी हालमां तो चारित्र ग्रहण कयुं छे, तेथी आवा पर्युषण पर्वमां तो विशेषे करिने तपस्या करवी जोइए. ” इत्यादि पोतानी बहेन यक्षा आर्यानां वचनथी श्रीयक मुनि लज्जित थया. तेथी तेमणे पोरसीनुं पञ्चस्वाण लीधुं. ते पञ्चस्वाण पूरुं थवा आव्युं, एटले फरीथी यक्षा आर्याए कह्युं के- “ तमे पुरिमडूनुं पञ्चस्वाण करो. आ पर्व घणुं दुर्लभ छे, अने एटलो काळतो चैत्य परिपाटी करतां सुखे चाल्यो जशे. ” एवुं सांभळीने मुनिए तेम कयुं. ते पञ्चस्वाण पूरुं थयुं एटले फरीथी आर्याए कह्युं के- “ हवे अवहना काळ सुधी रहो. ” तेथी तेणे ते पण अंगीकार कयुं. ते काळ पण पूर्ण थतां फरीथी आर्याए कह्युं के- “ हे बंधु! हवे तो रात्रिनो समय नजीक आव्यो छे, अने रात्रि तो सुइ जवाथी सुखे जती रहेशे, माटे उपवासनुं पञ्चस्वाण करो. ” बहेनना आग्रहथी मुनिए तेम कयुं. अर्थ रात्रि थतां भुधानी पीडा वधी पडवाथी देवगुरुनुं स्मरण करता सता मरण पामीने देवलोके गया. ते वात जाणीने यक्षा साध्वीए पोताने ऋषिहत्या लागी एवी शंकाथी चतुर्विध आहारनो त्याग कयो. ते वसते चतुर्विध

१ हजार करोड वर्षे माटे कयुं पञ्चस्वाण ते रद्दी गयेल छे. कदि तिविहार उपवासनुं तेठळुं फळ होय ने चौ-विहार उपवासनुं दश हजार करोड वर्षनुं होय तो होय.

व्याख्यान २४८ मुं. दशमा अद्वा पञ्चखाणना दश भेद अने तेनुं फळ. (२१७)

संघे एकत्र थडने साध्वीने कहुं के—“तमे शुद्ध भावथी उपवास कराव्यो हतो, तेथी तेनुं तमने कांड पण भायश्चित्त नथी.” साध्वीए श्रीसंघने कहुं के—“जो साक्षात् जिनेश्वर मने कहे तो मारा मननी शंका दूर थाय, ते सिवाय मारुं मन शांत थरो नहीं.” ते सांभळीने सर्व संघे कायोत्सर्ग कर्यो. एटले शासनदेवी आवीने बोली के—“जे काम होय ते कहो, हुं शुं काम करुं?” संघे कहुं के “आ साध्वीने सी-मंघर स्वामी पासे लइ जाओ.” देवीए कहुं के—“तमे सर्व संघ मारी निविघ्न गति थवा माटे कायोत्सर्गमांज रहो.” संघे फरीने कायोत्सर्ग अंगीकार कर्यो. एटले देवी ते साध्वीने जिनेश्वर पासे महाविदेह क्षेत्रमां लइ गइ. साध्वीए प्रभुने नमीने पोतानो वृत्तांत कह्यो. त्यारे प्रभुए कहुं के—“हे साध्वी! तुं निर्दोष छे.” ते साध्वीने जोडने त्यांना लोको अति आश्चर्य पाम्या. पछी जिनेश्वरे तेने कृपाथी बे चूलिका आपी. साध्वीनो संदेह नष्ट थयो, एटले शासनदेवी तेने पाछी पोताने स्थाने लावी. संघे कायोत्सर्ग पाय्यो. पछी यक्षा आर्याए श्रीसंघने कहुं के—“श्री सीमंघर स्वामीए मारा सुखथी संघने माटे पदो तथा चार अध्ययन मोकल्यां छे, ते विषे परिशिष्ट पर्वमां कहुं छे के—

भावना च विमुक्तिश्च, रतिकल्पमथापरम् ।

तथा विविक्तचर्या च, तानि चैतानि नामतः ॥ १ ॥

भावार्थ—“भावना, विमुक्ति, रतिकल्प अने एकांत चर्या ए चार अध्ययनोनां नाम छे.

अप्येकया वाचनया, मया तानि धृतानि च ।

उद्भितानि च संघाय, तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥ २ ॥

भावार्थ—“में एकज वाचनाए करीने ते धारण करेलां छे, अने ते जेवां ग्रहण कर्यां हतां तेवांज में श्रीसंघनी पासे कही संभळाव्यां छे.

आचारांगस्य चूले द्वे, आद्यमध्ययनद्वयम् ।

दशवैकालिकस्यान्य-दथ संघे नियोजितम् ॥ ३ ॥

भावार्थ—“पूर्वोक्त चार अध्ययनमांना पहेला बे अध्ययन श्रीआचारांग सूत्रनी चूलिका रुपे अने बाकीना बे दशवैकालिक सूत्रनी चूलिकारुपे श्रीसंघे जोडी दीयां.”

त्यार पछी हंमेशां यक्षा आर्या श्रीस्थूलभद्र विगेरे मुनिओनी-पासे श्री सीमंधर स्वामीए कहेला सीयक मुनिना पच्चखाणना फळतुं वर्णन करती हती.

“ श्रीयक मुनिए यक्षा आर्यानी प्रेरणाथी एक उपवास मात्र करवाथी शुभ गति प्राप्त करी. सीमंधर स्वामीए पण ते बनेनी प्रशंसा करी, माटे सौए तप करवुं, तथा बीजाने करावुं.”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशभासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य पद-
चत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४८ ॥

व्याख्यान २४९ मुं.

दश प्रकारनां प्रत्याख्यान विषे.

प्रत्याख्यानं द्विधा प्रोक्तं, मूलोत्तरगुणात्मकम् ।

द्वितीयं दशधा ज्ञेयमनागतादिभेदकम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मूल गुण तथा उत्तर गुण रूप बे प्रकारनां प्रत्याख्यान शास्त्र-मां कहेलां छे, तेमां उत्तर गुण प्रत्याख्यानना अनागत विगेरे दश भेद कहेला छे.”

प्रति एटले अविरति रूप प्रवृत्तिनुं प्रतिकूलपणे आख्यान कहेतां कहेवुं एटले विरति करवी. तेनुं नाम प्रत्याख्यान कहेवाय छे. तेना बे भेद छे. पहेंलुं मूलगुण प्रत्याख्यान ते साधुने पंच महाव्रत रूप अने श्रावकोने पांच अणुव्रत रूप छे. बीसुं उत्तरगुण प्रत्याख्यान ते साधुने पिंडविशुद्धि विगेरे अने श्रावकोने गुणव्रत आदि छे. प्रत्याख्यान समये शिष्ये विनय पूर्वक सारी-रीते उपयोग राखीने गुरुना वचनानुसार प्रत्याख्यान ग्रहण करवुं. ते प्रमाणे प्रत्याख्यान लेखाना चार भांगा छे. शिष्य पोते प्रत्याख्याननुं स्वरूप जाणतो होय अने तेवाज ज्ञानवाळ्य गुरुपासे पच्चखाण ले १, गुरु ज्ञानवान् होय अने शिष्य अजाण होय २, शिष्य जाण-तो होय अने गुरु अजाण होय ३, अने शिष्य तथा गुरु बन्ने अजाण होय ४; आ चार भांगामां पहेंलो भंग शुद्ध छे. बीजो पण शुद्ध छे, कारण के गुरु

ज्ञाता होय तो अजाण एवा शिष्यने संक्षेपमां समजावीने प्रत्याख्यान करावे अन्यथा तो ते भांगो अशुद्ध छे. त्रीजो भांगो पण अशुद्ध छे. परंतु तेवा ज्ञाता गुरु मळे नही तो गुरुना बहुमानथी गुरु, संबंधी, पिता, काका, मामा, भाइ के शिष्य विगेरे अजाणने पण साक्षी रूप करीने प्रत्याख्यान ले, तो ते पोते ज्ञाता होवथी शुद्ध जाणवो अने चौथो भांगो तो सर्वथा अशुद्ध छे.

उत्तरगुण प्रत्याख्यानना दश प्रकार छे. ते हमेशा उपयोगी होवथी प्रथम तेनुं स्वरूप कहे छे.

अणागयमइक्रंतं, कोडीसहियं नियंति अणागारं ।

सागार निरवसेसं, परिमाणकडं संकेय अध्या ॥ १ ॥

शब्दार्थ—अनागत, अतिक्रंत, कोटी सहित, नियंत्रित, अनागार, सागार, निरवशेष, परिणामकृत, संकेत अने अध्या ए दश प्रकार छे.

१ पर्येषण विगेरे पर्व आगळ आववानां होय, तेमां अठ्ठम आदि तप करवुं होय परंतु पर्येषणमां तप करवाथी गुरु, ग्लान विगेरेनी वैयावच्च करवामां अंतराय आवशे, एम लागवुं होय तो ते पर्व आव्या पहेलांज ते तप करी लेवुं ते अनागत तप कहेवाय छे. २ पर्येषणादि पर्वमां गुरु विगेरेनी वैयावच्चमां व्याकुल रहेवाथी तप थइ शक्युं नहीं तेथी ते तप पर्व गया पछी करवुं ते अतिक्रंत तप कहेवाय छे. ३ प्रथम दिवसे प्रातःकाळे अभक्तनुं प्रत्याख्यान करीने ते दिवसे उपवास करे, अने बीजे दिवसे प्रातःकाळमां पण पहेले दिवसे जे वसते उपवासनुं पचखाण करुं होय तेज वसते बीजा उपवासनुं पचखाण ले, एटले वे उपवासनी कोटी मळवाथी ते कोटी सहित पचखाण कहेवाय छे. इबीज रीते पारणुं कर्या पहेलां आंबिल विगेरे तपनां पचखाण करवां ते पण कोटि सहित कहेवाय छे. ४ उपवासादिक करवानो जे दिवसने माटे निश्चय करी होय ते दिवसे ग्लानत्वादिक अंतराय प्राप्त थया छतां पण नियम पूर्वक उपवासादिक करे ते नियंत्रित पचखाण कहेवाय छे. आनुं तप पूर्वे चौद पूर्वेवर विगेरे तथा प्रथम संघयणवाळा, अने ते वसतना स्थविर कल्पीओ पण करता हता, परंतु सांप्रत समयमां ते तपनो विच्छेद थयो छे. ५ अनागार “एटले महत्तरागारेणं.” विगेरे आगार रहित जे पचखाण करवुं ते अनागार कहेवाय छे. आ पचखाणमां पण “अन्नध्यगाभोगेणं तथा सहसागारेणं” ए वे आगार तो आवेज छे; केमके कोइ वसत अजाणतां अथवा, रमसताथी मुखमां आंगळी,

तृण विगेरे नाखी देवाय अथवा अचित्प्या मुखमां आवी पडे. माटे उपरना बे आगार सिवाय बीजा “ महत्तरागारेणं ” विगेरे आगार रहित पच्चखाण करे ते अनागार पच्चखाण कहेवाय छे. ६ महत्तरादिक आगार सहित जे पच्चखाण करवामां आवे ते सागार पच्चखाण कहेवाय छे. एमां महत्तराकार होवाथी कोइ महत् कार्यप्रसंगे गुरुनी आज्ञावडे पच्चखाण कर्पा छतां पण कदाच भोजन करवुं पडे तो तेथी पच्चखाणनो भंग थतो नथी. ७ चार प्रकारना आहारनो सर्वथा त्याग करवो ते निरवशेष पच्चखाण कहेवाय छे, तेमां अज्ञान एटले लाड्डु, मांडा, खाजा विगेरे, पान एटले पीवाय तेवी वस्तु, खर्जुरनो रस, द्राक्षरस विगेरे, खादिम एटले नाळीयेर विगेरे फळ तथा गोळ धाणा विगेरे अने स्वादिम एटले एलची, कपूर, लवंग, सोपारी विगेरे. ए चारे प्रकारना आहारनो त्याग करवामां आवे छे. आठमं परिमाणकृत नामनुं पच्चखाण छे, तेमां परिमाण एटले कवळ (कोळीआ) तथा भिक्षाना घर विगेरेनी संख्यानुं करवुं एटले नियम करवो ते. आ तपरमां जेटळुं परिमाण करुं होय तेथी अधिक वस्तु वापरवी नहीं एम समजुं.

९ नवमं संकेत पच्चखाण छे. तेमां “संकेत” एटले “घर ” सहित जे होय ते अर्थात् गृहस्थ; अथवा संकेत एटलेज गृहस्थो तेमने करवा लायक पच्चखाण ते सांकेतिक पच्चखाण कहेवाय छे. आ पच्चखाण प्राये गृहस्थोनेज होय छे अथवा “केत ” एटले चिन्ह अने “स” एटले सहित अर्थात् कांइ पण चिन्ह सहित लेवामां आवे ते. जेमके-कोइ श्रावक पोरसी आदि पच्चखाण लइने क्षेत्र विगेरे अन्य स्थाने गयो होय अथवा घेर ज रखो होय. पछी प्रत्याख्याननो समय पूर्ण थयो होय पण भोजनसामग्री थइ न होय तेथी एक क्षणवार पण प्रत्याख्यान विना रहेवुं योग्य नथी एम धारीने ते अंगुठा विगेरेनुं चिन्ह करे, एटले के-“ज्यां मुठी मुठीमां अंगुठो राखी नवकार गणी बहार काडुं नहीं त्यां मुठी, अथवा मुठी वाळुं नहीं के गांठ छोडुं नही. त्यांमुठी मारे भोजन करवुं नहीं.” एवीज रीते “ज्यां मुठी घरमां पेसुं नहीं, अथवा परसेवाना बिडु सुकाय नहीं, अथवा दीवो ओलवाय नही, त्यां मुठी मारे भोजन करवुं नहीं एवो नियम करी राखे ते संकेत पच्चखाण कहेवाय छे. केटलीक वखत पोरसी आदि पच्चखाण करुं न होय पण मात्र ग्रंथी विगेरेनुं चिन्ह धारी अभिग्रह करवामां आवे छे तो ते पण सांकेतिक पच्चखाण गणाय छे. आवी रीते साधु पण पच्चखाण करी शके छे.

१० दशमं अध्या पच्चखाण छे. अध्या शब्दे काळ कहेवाय छे, तेमां गृहते पहोर विगेरे काळनो नियम करीने पच्चखाण करवामां आवे छे तेथी तेने अध्या पच्चखाण कहेलें छे. तेनुं स्वरूप पाछला व्याख्यानमां आवी गयुं छे.

कांइ पण पच्चखाण लीधुं होय तो ते दामन्नकनी जेम बराबर पाळवुं. तेनुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

हास्तिनापुरमां सुनंद नामे एक कुलपुत्र रहेतो हतो. तेने जिनदास नामना श्रेष्ठी साथे मैत्री हती. तेथी ते श्रेष्ठी पासे हमेशां पच्चखाणनां माहिमा सांभळतो हतो. एकदा श्रेष्ठी तेने गुरु पासे लड गया. गुरुए अनागत आदि प्रत्याख्याननुं स्वरूप तथा फळनुं वर्णन कर्युं. ते सांभळीने सुनंदे मद्यमांसनुं पच्चखाण शुद्ध भावथी ग्रहण कर्युं. पछी कोइ वखत सर्वे स्थाने मोटो दुष्काळ पड्यो; तेथी छद्दा आरानी जेम सर्वे लोक प्राये मांस भक्षण करनारा थड गया. सुनंदना स्वजनो क्षुधाथी अत्यंत पीडावा लाग्या, तेथी तेने एक दिवस घणो उपालंभ आपीने तेना साळा साथे माछलां लेवा माटे मोकल्यो. सुनंदे पाणीमां जाळ नांखी; परंतु जाळमां फसायेलां माछलां जोइने तेमने मूकी देतो हतो. ते जोइने तेना साळाए कहुं के— “हे बनेवी ! तमे कोइ गुंडाना वाक्य रूपी जाळमां फसाया छो, तेथी तमारां स्त्रीपुत्रादिकने दुःख रूपी जाळमांथी शी रीते काढी शकशो ? जाण्युं तमारुं दयापणुं !” विगेरे कह्या छतां पण तेणे ते दिवसे एके माछलुं पकड्युं नहीं. तेवीज रीते बीजे दिवसे पण एके माछलुं पकड्युं नहीं, अने कहेवा लाग्यो के— “हूं थुं - करुं ? कोइ वखत मने मत्स्य पकडवानो अभ्यास नथी. ” ते सांभळीने तेना स्वजनो तेने शीखववा लाग्या; परंतु तेना निर्मल धर्मेनी भावना गड नहीं. त्रीजे दिवसे तळाव पर जइने जाळ नांखी. तेमां एक माछलानी पांख चुटी गड, ते जोइने सुनंद अत्यंत शोकातुर थयो. तेणे स्वजनोने कहुं के “हूं कोइ वखत पण आवुं हिंसांनुं काम करीश नहीं. ” एम कहिने प्रफुल्लित मनथी तेणे निरवशेष अनशननुं पच्चखाण कर्युं, अर्थात् आहारनां त्याग कर्यो. त्यांथी मरीने ते राजगृह नगरमां मणिकार श्रेष्ठीने घेर पुत्रपणे उत्पन्न थयो. मातापिताए तेनुं दामन्नक नाम राख्युं. अनुक्रमे वृद्धि पामतां ते आठ वर्षेनां थयो; एटले मारीना उपद्रवथी तेनुं सर्वे कुटुंब नाश पाम्युं; तेथी भयने लीधे ते पोताना घरमांथी नासी गयो. फरतां फरतां तेज नगरमां सागरदत्त नामना श्रेष्ठीने घेर आव्यो, ने नोकरी करीने आजीविका करवा लाग्यो.

एक दिवस कोइ बे मुनि गोचरी माटे ते शेठने घेर आव्या. तेमां मोटा साधु सामुद्रिक शास्त्रमां निपुण हता, तेणे दामन्नकने जोइने बीजा मुनिने कहुं के— “आ दासपणांनुं काम करनार माणस छे ते वृद्धि पामीने आ ज घरनां स्वामी थशे.” आ प्रमाणेनुं साधुनुं वचन श्रेष्ठीए भौतनी ओथे उभा रहीने सांभळ्युं, तेथी

जाणे वज्रघात थयो होय तेम तेने घणो खेद उत्पन्न थयो. तेणे विचारुं के-“ आ वाळकने कोइ पण उपायथी आजे ज मारी नाखुं, एटले वीजनो नाश कर्यो पछी अंकुर क्यांथी थये ? ” ए प्रमाणे विचारिने तेणे ते वाळकने लाडुनो लोभ वतावीने चांडाळने घेर मोकल्यो. त्यां एक चांडाळने ते श्रेष्ठीए प्रथमथी द्रव्य आपीने साथी राख्यो हतो अने तेने कहुं हतुं के-“ हूं तारी पासे मोकळुं ते वाळकने मारीने तेनी निशानी मने बतावजे. ” ते वाळकने मृगलाना बच्चानी जेवो मुग्ध आकृति (सुंदर आकृति) वाळो जोइने ते चांडाळने दया आवी, तेथी तेनी कनिष्ठिका आंगळी कापी लइने ते वाळकने तेणे कहुं के-“ रे मुग्ध! जो तुं जीववाने इच्छतो होय तो अहीथी जलदी नासी जा. ” ते सांभळीने ते ज सागर श्रेष्ठीनुं गोकुळ जे गाममां हतुं ते गाममां गयो. त्यां गोकुळना रक्षण करनारे तेने विनयी जोइने पुत्र तरीके राख्यो. त्यां ते सुखे रहेवा लाग्यो; अनुक्रमे युवावस्था पाम्यो.

एकदा सागर श्रेष्ठी गोकुळमां आव्यो, त्यां छेदेली आंगळीना चिन्हथी तेणे दामनकने ओळख्यो. पछी कांडक कार्यनुं मीप करी गोकुळना रक्षकने कहीने श्रेष्ठीए पोताना पुत्र पर कागळ लखी दामनकने तेनी पासे मोकल्यो. दामनक कागळ लइने उतावळो राजगृहे पहोच्यो. अश्रांत चालवाने लीधे थाक लागवाथी गाम वहार उद्यानमां कामदेवना मंदिरमां ते विश्रांति लेवा बेठो. त्यां तेने थाकेलो होवाथी तरतज उंध आवी गइ; तेवामां सागर श्रेष्ठीनी विषा नामनी पुत्री पतिनी इच्छाथी ते ज कामदेवना मंदिरमां आवी. त्यां दामनकनी पासे पोताना पितानी मुद्रा-वाळो कागळ जोइने ते कागळ तेणे धीरेथी लइ लीधो, अने कागळ खोलीने ते वांचवा लागी.

“स्वस्तिश्री गोकुळथी ली. श्रेष्ठी सागरदत्त समुद्रदत्त पुत्रने स्नेह पूर्वक फरमावे छे के-आ कागळ लावनारने वगर विलंबे तरतज विष आपजे, तयां कांड पण संदेह करीश नहीं. ”

आ प्रमाणेनो लेख वांचीने दामनकना रूपथी मोहित थयेली विपाए रळी वडे आंखनी भेपथी विषं उपरनुं विंदु काळीने “ ष ” पासे कानो करी विपने वदले विपा करुं. पछी ते कागळ बंध करिने हतो तेम मूकी दइ हर्षथी ते पोताने घेर गइ. केटलीक वारे दामनक पण जागृत थयो. एटले गाममां जइने तेणे श्रेष्ठीपुत्रने ते कागळ आप्यो. ते पण कागळ वांची आनंद पाम्यो अने तेज वखते लग्न लइने मोटा आडंबरथी सर्व जन समक्ष पोतानी देन विपाने तेनी साथे परणावी. दामनक तेनी साथे सुखेथी विलास करवा लाग्यो. केटलेक दिवसे

सागरश्रेष्ठी घेर आव्यो, एठले विषाना लग्नी वात जाणी ते अति खेद पाम्यो. तेणे विचारुं के— “ अहो! मारुं चित्तवेळं कार्य तो उलटुं थयुं अहे आ तो मारो जमाइ थयो, तो पण प्रपंचथी तेने मारी नाखुं. पुत्री विधवा थाय ते सारुं, पण शत्रुनी वृद्धि थाय ते सारुं नही. ” आ प्रमाणे विचार करीने तेणे पेला चांडाळ पास जइने कहुं के— “ अरे ! ते दिवसे तें मने आंगळीनी निशानी आपीने छेतयो ते ठीक करुं नही. ” चांडाळ बोल्यो के— “ हे शेठजी ! हवे तेने देखाडो, हुं जरूर मारी नाखीश. ” पछी श्रेष्ठी तेने मारवा माटे मातृका देवीना देरानो संकेत आपीने घेर आव्या अने दामनकने कहुं के— “ हे वत्स ! तुं आज्ञे सांजे विषा सहित मातृका देवीना प्रासादमा पूजा करवा जजे, के जेथी देवीनी कृपावडे तमारा बन्नेनुं कुशल थाय. ” पछी सायंकाळ थतां ते दंपती पूजा करवा माटे चाल्या. मार्गमा तेनो साळो मळ्यो. तेणे कहुं के— ‘ क्यां जाओछो ? ’ दामनके देवीनी पूजा करवा जवानुं कहुं, एठले ते बोल्यो के— अत्यारे पूजानो समय नथी, केमके अंधकार प्रसरवानो समय नजीक होवाथी घणा दोषने उत्पन्न करनार प्रदोषनो समय छे. ” एम कहीने ते बन्नेने त्यांज रौकीने पोते पूजानी सामग्री लइने पूजा करवा गयो. प्रथमथीज श्रेष्ठीनो संकेत होवाथी पेला चांडाळे तेने देरामां पैसेतांज जाणे ते देवीने बळिदान देता न होय तेम तेने मारी नांख्यो. पुत्रनुं मरण सांभळीने सागर श्रेष्ठीनुं वक्षःस्थळ भेदाइ गयुं, तेथी ते पण मृत्यु पाम्यो. पछी राजाए दामनकने तेना घरनो स्वामी कर्यो.

एक वखत रात्रिना पाछला पहारे मंगलपाठकना मुखथी दामनके एक गाथा सांभळी. तेनो भावार्थ एवो हतो के— “ निरपराधीने अनर्थमां नाखवा माटे कोइ अनेक प्रयत्नो करे तो ते उलट्य तेने बहु गुणना करनारा थाय छे. दुःखनेमाटे करेल उपाय सुखनेमाटे थाय छे. केमके कृतांत (दैव) ज जेनो पक्ष करे तेने बीजो शुं करी शके ? ”

आ गाथा ते त्रण वार बोल्यो, एठले दामनके तेने त्रणलाख द्रव्य आप्युं. राजाए एठळुं बधुं दान आपवानुं कारण पूछ्युं, त्यारे दामनके पोतानो सर्व पूर्व वृत्तांत कळ्यो.

एकदा ज्ञानी गुरु मळवाथी तेनी पासेथी पोताना पूर्व भवमां करेला प्रत्याख्याननुं फळ जाणीने जातिस्मरण थवाथी दामनक विशेषे धर्मनो रागी थयो. अनुक्रमे मरण पामीने देवलोकनुं सुख प्राप्त करुं. त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ क्रमे-करीने सिद्धिपदने पामशे.

“पूर्व भवमां करेला प्रत्याख्यानना प्रभावथी दामनकर्तुं शत्रुए प्रयोजेळुं कष्ट नाश पाम्युं, अने उलटो तेनाज धरनो स्वामी थयो. तेमज अनुक्रमे ते लो-कोत्तर सुख पाम्यो; माटे सर्व कोइए भाव पूर्वक प्रत्याख्यान करवुं.

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशभासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य
नवचत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४९ ॥

व्याख्यान २५० मुं.

व्रतखंडन करवानुं फळ.

यथा श्रेष्ठिसुतः पूर्वं, धर्मखण्डनयानया ।

धनदाख्यः फलखंडं, मत्सोदरपराभिधः ॥ १ ॥

भावार्थ—“पूर्व वीजुं जेतुं मत्स्योदर नाम छे एवो धनद नामे श्रेष्ठिपुत्र पञ्चखाण रूप धर्मनुं खंडन करवाथी खंडित फळने पाम्यो. ” तेनुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

मत्स्योदरनी कथा.

कनकपुर नगरमां कनकरथ नामे राजा हतो. ते गाममां सागरदत्त नामे एक श्रेष्ठी रहतो हतो. तेने धनदत्त नामे पुत्र हतो. ते गाममां सिंहल नामनो एक जुगारी रहतो हतो, ते एक दिवस कोइ देवीना मंदिरमां गयो अने देवीने कह्युं के—“हे देवी ! मने धन आप, नहीं तो तारी प्रतिमा भांगी नांखीश.” ते सांभळीने देवी बोली के—“तारा भाग्यमां धन नथी, तो पण आ गाथा ग्रहण कर-

जंचिय विहिणा लिहियं, तंचिय परिणमइ सयललोयस्स ।

इय जाणेवि धीरा, विहुरेवि न कायरा हुंति ॥ १ ॥

भावार्थ—“जे विधिए लखेळुं होय छे तेज सकळ लोकने प्राप्त थाय छे, एम जाणीने धीर पुरुषो संकटमां पण कायर थता नथी. ”

आ गाथा हजार सोनामहोर लडने तुं वेचजे." जुगारी ते गाथा लडने वजारमां गयो. त्यां धनदत्ते ते गाथा वांचीने हजार सोनामहोर आपी ग्रहण करी. तेवात तेना पिताना जाणवामां आवी, एटलेतेने घरमांथी काढी मूक्यो. धनदत्त उत्तर दिशा तरफ चाल्यो; रस्तामां चोरोए तेने पकडी लडने वणजाराने वेच्यो. वणजाराए तेने पारंसकुळमां जइ वेच्यो तेओए तेने लोहीने वास्ते वेचातो लीधो. पछी हंमेशां तेना शरीरमांथी लोही काढवाथी ते अत्यंत निःसत्व थइ गयो. एकदा अचेतन थइने पडेला तेने तेतुं शरीर लोहीथी खरडेळुं होवाथी भारंड पक्षीए उपाडच्यो, अने सुवर्ण द्वीपमां मूकी दीधो. त्यां पण पेली गाथानो अर्थ संभारतो सतो सुखे रहेवा लाग्यो. एकदा रात्रिए अरणिनां लाकडां सळगावीने तेना अग्नि वडे ते ताप्यो. प्रातःकाळे ते स्थाननी पृथ्वी तेणे सुवर्णमय थयेली जोइ. तेथी तेणे ते माटीनी इंटो बनावी अने तेनी मध्यमां पोतानुं नाम राखीने तेना आठ हजार ने पांच संपुट बनाव्या. ते इंटो अग्निमां पकवतां सुवर्णमय थइ गइ. तेमनो तेणे एक ठेकाणे ढगलो कर्यो. एकदा कोइ वहाणवटी पाणी लेवा माटे ते किनारे उतर्यो. तेणे धनदत्तने पूछ्युं के-" तमे अहीं क्यांथी आव्या छे ? " धनदत्ते कहुं के-" मारी सुवर्णनी इंटो लेवा आव्यो छुं, माटे आ इंटो जो तमे भाडुं ठरावीने लइ जाओ तो आमांथी चोथो भाग तमने आपीश." वहाणवटीए कबुल करीने ते इंटो वहाणमां भरावी. पछी विश्वास पमाडीने ते वहाणवटीए इंटोना लोभथी तेने एक कूवामां नाखी दीधो. धनदत्ते कूवामां पगथीयां जोयां. ते पगथीयांने रस्ते अंदर उतरतां तेणे एक मनुष्यविनातुं शून्य नगर जोयुं. त्यां चक्रेश्वरी देवीतुं मनोहर मंदिर जोइने ते अंदर गयो. देवीने वंदन करीने तेनी पूजा करी. भक्तिथी प्रसन्न थइने देवीए तेने पांच रत्न आप्यां; तेमां एक सौभाग्य आपनार, बीजुं रोगनो नाश करनार, त्रीजुं आपत्तिमांथी रक्षण करनार, चोथुं विष उतारनार अने पांचमुं लक्ष्मी आपनार हतुं. ते रत्नो तेणे पीतानी जंघा विदारिनेतेमां गोपव्यां. पछी धनदत्त नगरमां आगळ चाल्यो, पण कोइ मनुष्य जोवामां आव्युं नहीं. चालतां चालतां ते राजमहेलमां गयो अने उपर चब्यो. त्यां तेणे एक सुंदर कन्या जोइ. ते कन्याए तेने सन्मान आप्युं. धनदत्ते तेने नगर गून्य थवानुं कारण पूछ्युं, एटले ते बोली के-"आ तिलकपुर नामतुं नगर छे. आ नगरमां मारो पिता महेन्द्र नामे राजा हतो. एक दिवसे शत्रुओए आवीने नगरने घेरी लीधुं, तेज रात्रिए कोइ व्यंतर मारा पिता पासे आव्यो. मारा पिताए तेने पूछ्युं के-" तुं कोण छे?" त्यारे व्यंतरे कहुं के-" हुं तारो पूर्वे भवनो मित्र छुं." मारा पिताए

१ लोहीनो रंग वनावजार वस्तीवाळो देज (वडवरकूळ)

कह्युं के-“त्यारे तुं आ मारा नगरने ज्यां शत्रुनो भय न थाय एवे स्थाने मूक.” ते सांभळीने व्यंतरे एक शहर कूवा पासे बनाव्युं, अने आ बीजुं कूवाना मार्गे अही आप्युं. एकदां कोइ राक्षस अर्हां आव्यो. तेणे बन्ने नगर सर्व लोकनुं भक्षण करीने मनुष्यरहित करी नाख्यां. मात्र एक मने ज परणवानी इच्छाथी जीवती राखी छे, ते आजेज मने परणवानो छे.” आ प्रमाणे ते कन्या वात करेछे तेठलामां आकाशमां शब्द करतो ते राक्षस आव्यो. ते कन्याए धनदत्तने कंह्युं के- “तमे अर्हां गुप्त रीते रहो, नही तो तमने पण ते पापी मारी नांखशे.” एम कंहिने धनदत्तने चंद्रहास खड्ग बतावीने कंह्युं के- “आ खड्गथी ते पापीघने देवपूजाने वखते मारवो, तेथी तेनुं मृत्यु थशे; ते सिवाय तेनुं मृत्युथाय तेम नथी.” आ प्रमाणे संकेत करीने तेने गुप्त स्थाने संताडी राख्यो. राक्षस पूजा करवा बेठो ते वखते समय जोइने धनदत्त खड्गवती तेने मारी नांख्यो. पछी धनदत्त ते कन्याने परण्यो अने रत्नादिक सार सार वस्तु लडने ते बन्ने कूवामां आव्या. ते वखते कोइ वहाणवटी ते कूवामांथी पाणी लेवा आव्यो. तेणे कूवामां मनुष्यो छे ऐस जाणीने ते बन्नेने बहार काढ्या. पछी धनदत्तना कहेवाथी वहाणवाळाए तेमने भाडुं लडने वहाणमां बेसाड्या. वहाणनो स्वामी ते स्त्रीनुं स्वरूप तथा द्रव्य जोइने मोह पाम्यो, तेथी मार्गमां धनदत्तने मैत्रीभावथी विश्वास पमाडीने समुद्रमां नाखी दीधो. धनदत्त तो सर्वत्र गाथानो अर्थ स्मरण करी सुख दुःखमां समान रहेतो हतो. समुद्रमां पडतांज तेना हाथमां एक पाटीयुं आव्युं, ते तेणे पकडी लीधुं. समुद्रना कल्लोल उपर ते तरतो हतो तेवामां एक मोठो मत्स्य तेने पाटीया सहित गळी गयो. त्यां तेने बहु खेद थयो अने घणी पीडा थइ, पण ते तो गाथानो अर्थ ज विचारवा लाग्यो के ‘ विधिए जेवां सुख दुःख लख्यां होय तेवां भोगववांज पडे छे.’

पेलो मत्स्य मनुष्यना भारथी खेद पामीने समुद्रने किनारे गयो. त्यां मच्छीमारे तेने पकड्यो. तेने चीरतां तेना उदरमांथी धनदत्त नीकळ्यो; ते मूर्च्छित थइ गयेलो हतो; तेथी मच्छीमारे तेने धीरे धीरे सज्ज कर्यो. पछी कनकपुरना राजाने सर्व वृत्तांत कहीने तेने राजा पासे आप्यो; राजाए तेने तेनो हेवाल पूछ्यो, एठले तेणे केठलोक वृत्तांत एकांतमां कळ्यो; तेथी प्रसन्न थइने राजाए तेने घणा सत्कार पूर्वक थगीधर बनाव्यो. त्यां तेणे मत्स्योदर नाम राख्युं.

एक दिवस जे वहाणवटीए तेने कूवामां नांखी दीधो हतो ते तेज नगरे वहाण सहित आव्यो अने राजानी पासे भेट मूकीने बेठो. त्यां ते थगीधरने जोइने तेणे ओळख्यो. तेथी ते वहाणवटीए विचार्युं

के-“ आ नवो आवेलो हशे, तेथी तेनी जाति कुळ विगेरे कोइ जाणतुं नही होय, माटे जो तेने नीच जातिनो ठरावुं तो मारुं कष्ट नाश पामे.” एम विचारीने तेणे चांढाळ पासे जइने कहुं के-“हुं तने सुवर्णनी इंटो आपीश, पण तमारे राज-सभामां जइने राजाना थगीधरने भेटीने तेने काहेवुं के-“हे भाइ ! तुं अमने घणा दिवसे मळयो, आटला दिवसथी क्यां गयो हतो?” इत्यादि कहीने तेने तमारी जातनो ठराववो.” चांढाले ते वात कबुल करीने वीजे दिवसे ते प्रमाणे कयुं ते जोइने राजाए ते चांढाळने पूछयुं के-“आ थुं ?” त्यारे चांढाळ बोळयो के-“ आ मारो भाइ छे, तेने में घणा दिवसे जोयो तेथी हुं रडुं छुं.” ते सांभळीने राजाए थगीधरने पूछयुं के-“अरे रे ! तुं मारे घेर क्यांथी आव्यो ? तें अमने सर्वने चांढाळ जेवा क्यां.” त्यारे तेणे कहुं के-“ हे स्वामी ! सांभळो, ते विषे बहु लांवी वात छे. ” एम कहीने पोते गाथा लीधी त्यारथी आरंभीने सर्व हकीकत राजाने निवेदन करी, अने देवीए आपेलां पांचे रत्नो पोतानी जंघामांथी काढीने राजाने वताव्यां. पछी राजाने कहुं के-“ आ पांच रत्नो मारी पासे रखां छे, वाकी ते पहेलांतुं मारुं सर्व द्रव्य तेनी पासे छे.” ते सांभळीने राजाए पेला चांढाळोने घणो मार मराव्यो त्यारे तेओए कबुल कयुं के-“ नवा आवेला वहाणवटीए सुवर्णनी इंटो आपीने आ प्रपंच अमारी पासे कराव्यो छे.” एम कहीने राजाने ते इंटो वतावी. राजाए इंटो तोडी तो अंदरथी धनदत्तनुं नाम नीकळ्युं. पछी राजाए ते वहाणवटीने बोलावीने पोताना सिपाइओने कहुं के-“अरे ! आ पापीए मत्स्योदरनुं सर्व धन कबजामां लइने तेने द्वेषबुद्धिथी कूवामां नांखी दीधो छे, माटे तेने मारी नाखो.” एम कहीने तेनां सर्वे वहाणो लुंठी लइ तेने दरिद्र करी दीधो. पछी धनदत्ते राजाने विनंति करीने तेने जीवतो मूकाव्यो. राजाए तेने पोताना नगरमांथी काढी मूकयो. पछी धनदत्तनी प्रशंसा करीने राजाए तेने पूछयुं के-“ तुं कोनो पुत्र छे ते सत्य कहे. ” तेणे कहुं के-“ हे स्वामी ! आज नगरमां रत्नसार नामे श्रेष्ठी छे ते मारा पिता छे.” इत्यादि मूळ वृत्तांत कळो, एटले राजाए हर्ष पामीने तेने कहुं के-“ हवे तुं तारा पिताने घरे जा. ” त्यारे धनदत्ते कहुं के-“ हे स्वामी ! हजु हुं एक वीजा वहाणवटीनी राह जोडं छुं.” राजाए तेनुं कारण पूछयुं, एटले तेणे पोतानी प्रिया संबंधी वृत्तांत कळो.

केटलाक दिवस गया पछी ते वहाणवटी देवदत्त शेट पण तेज गाममां आव्यो. ते भेट लइने तिलकमंजरी सहित राजा पासे आव्यो. तेने जोइने धनदत्ते राजाने कहुं के-“ जे माणसनी हुं राह जोतो हतो तेज आव्यो छे, अने तेनी साथे जे स्त्री छे ते मारी प्रिया तिलकमंजरी छे. ” पछी राजाए ते शेटनें पूछयुं

के " आ किंनरीना जेवा रूपवाळी लाज काढीने उभेली सुंदरी कोण छे ? " ते बोल्यो के " हे देव ! आ स्त्रीने हं कटाह द्वीपमांथी लाव्यो छुं; परंतु आ स्त्री कहे छे के जो मने राजा हुकम आपे तो हुं तारे घेर आवुं. " ते सांभळीने राजाए ते स्त्रीने पूछ्युं के-"आ शंठ शं कहे छे ? तेतुं इच्छित करवा वुं खुशी छे के नहीं ? " ते बोली के-"हे राजा ! मारा स्वामीने एणे समुद्रमां नांखी दीथो छे अने हं पतिव्रता स्त्री छुं, माटे मने बळी गरवा माटे अग्नि आपो. आ शंठने छेत्रीने आटला दिवस में मुक्केलीथी निर्गमन कर्यां छे अने अहीं सुधी तेने हुं लइ आवी छुं. पूर्वे में मारा स्वामी पासे ' जं चिय विहिणा लिहिपं ' इत्यादि गाथानो अर्थ सांभळ्यो हतो तेनो मने पूरेपूरो अनुभव थयो छे, माटे हवे मारा मनमां कांइ पण शोक नथी. " राजाए पूछ्युं के-"हे पुत्री ! तुं तारा स्वामीने शीरीते ओळखी शके तेम छे?" ते बोली के-"हे देव ! मारा पतिने तो आ पापीए समुद्रमां नांखी दीथो छे,तेथी ते आज सुधी क्यांथी जीवता होय?" ते सांभळीने राजाए थगीघरने बताव्यो. ते जोइने ते बोली के " हे राजा ! समान आकृतिवाळा घणा पुरुषो दुनियामां होय छे, तेथी आकृतिमात्रथी निश्चय केम थाय ? " त्यारे धनदत्ते तिलकपुरनो वृत्तांत, राक्षसजुं मारवुं, कुवामांथी बहार नीकळवुं विगेरे सर्व कछुं, एटले तेणे तेने बराबर ओळख्यो, अने राजाने कछुं के " हे देव ! आज मारा प्राणनाथ छे."पछी राजाए देवदत्त शंठनुं सर्वस्व लइ लीथुं अने तेने मारी नाखवानो हुकम आप्यो. ते वखते पण धनदत्ते विनंति करीने तेने बचाव्यो. पछी धनदत्त पोतानी प्रिया सहित राजानी आज्ञाथी मोटा ओछव पूर्वक पिताने घेर गयो. तेने जोइने तेना मातापिताने घणो हर्ष थयो.

एक दिवस धनदत्त राजानी साथे उद्यानमां मुनिने वांदवा गयो; त्यां धर्म-देशना सांभळीने तेणे गुरुने पूछ्युं के-" हे भगवान् ! में पूर्व भवमां केवां कर्म कर्यां हतां ? " गुरु बोल्यो के-"हे धनदत्त ! तारा पूर्व भवतुं वृत्तांत सांभळ-रत्नपुर नगरमां महण नामे एक श्रेष्ठीपुत्र हतो. ते एकदा उद्यानमां गयो. त्यां कोइ मुनिने जोइने तेमने वांदीने तेनी पासे वेठो, ते वखते गुरुए कहेली धर्मदेशना सांभळीने तेणे समकित सहित गृहीधर्म अंगीकार कर्यो. गुरुने नमीने ते पोताने घेर आव्यो. पछी घणुं धन खरचीने तेणे एक मोटुं चैत्य कराव्युं; पण पाछो तेने विचार थयो के-"धर्मना रसमां पराधीन थइने में आटलो वधो धननो व्यय केम कर्यो?" इत्यादि भावनाथी भ्रष्ट थया छतां पण पाछी लोकलज्जाथी तेणे प्रतिमा भरावी. एकदा तेणे धारणा करी के-" जेटळुं द्रव्य हं उपार्जन करुं तेमांथी चोथो हिस्तो धर्ममार्गे मारे वापरवो." ए प्रमाणे वर्ततां वळी तेने विचार थयो के-" में जे धारणा

करी तेतुं फळ मने आ भवमां ज मळशे के नहीं ? केमके शास्त्रमां तो थोडानुं पण अधिक फळ संभळाय छे. ” इत्यादि शंका वारंवार कर्यां करतो हतो, अने देवपूजा विगेरे पण फळनी शंका सहित करतां हतो. एकदिवस कोइ बे मुनिने वहीरावीने तेणे विचारुं के— “ कदाच आ साधुओ सुंदर वेष पहेरे तो तेथी जैन धर्ममां शुं दूषण आवे ! ” वळी फरीथी विचार करवा लाग्यो के— “ अरे ! में खोटो विचार कर्यो. के-मके सारां वख पहेरवां, देहनी परिचर्या करवी तथा तेनी शुश्रूषा करवी ते सर्व कामदेवने वधारवाना उपाय छे; माटेज साधुओ तेतुं काम करता नथी. ” इत्यादि शुभ तथा अशुभ परिणामथी आंतरे आंतरे शुभ तथा अशुभ कर्म तेणे बांध्युं. छे-वट आयुषने अंते मरण पापीने ते भुवनपति देवता थयो; त्यांथी चवीने तुं धनदत्त थयो छे. तें पूर्व भवमां धर्मकार्यो कर्यां, पण तेमां दूषण लगाड्यां तेथी तेनां फळ रूपे तने दुःख सहित सुख आभवमां प्राप्त थयुं. ” आ प्रमाणे सांभळीने धनदत्त मूर्च्छित थयो. पछी संज्ञामां आवीने जातिस्मरण थवाथी मातापितानी आज्ञा लडने वै-राग्यवडे राजा सहित तेणे दीक्षा ग्रहण करी. त्यांथी मरण पापी वैमानिक देव-तानुं सुख भोगवीने ते महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थयो, अने धर्मनुं आराधन करीने अनुक्रमे मोक्षे गयो.

“ दश दृष्टांते दुर्लभ एवो मनुष्यभव तथा बीजी आर्यदेशादि सामग्री पा-मीने तथा संसारनी असारता जाणीने निरंतरनुं सुख (मोक्ष) इच्छनारा पुरुषोए निरंतर धर्मकार्यो करवां. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य
पञ्चाशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २५० ॥

व्याख्यान २५१ मुं.

मौन एकादशीनी कथा.

प्रणम्य श्रीमद्भामेयं, पार्श्वयक्षादिपूजितम् ।

माहात्म्यं स्तौमि श्रीमौनैकादश्या गद्यपद्यभृत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“श्री वामा माताना पुत्र, पार्श्व यक्षादिकोए पूजेला एवा श्रीपार्श्वनाथ प्रभुने नमस्कार करिने गद्यपद्यात्मक एवं मौन एकादशीतुं माहात्म्य कहुंछुं.”

एकदा द्वारका नगरीमां श्रीनेमनाथ स्वामी समवसर्या. ते समाचार वनपाळना मुखथी सांभळीने श्री कृष्ण अति हर्षित थया. पछी ते वनपाळने योग्य दान आपीने सर्व सपृद्धि सहित कृष्ण शिवा राणीना पुत्र श्री नेमनाथ प्रभुने वांदवा गया. विंधि पूर्वक वांदीने योग्य स्थाने बेसी नीचे प्रमाणे भगवाननी देशना सांभळी.

एगदिने जे देवा, चवंति तेसिं पि माणुसा थोवा ।

कत्तो मे मणुय भवो, इति सुरवरो दुहिओ ॥ १ ॥

भावार्थ—“एक दिवसमां जेटला देवो चवे छे ते करतां पण आ पृथ्वीउपर माणसो ओछा छे. तेथी देवताओ चिंतवे छे के “अमने मनुष्यभव क्यांथी मळे ?’ माटे तेओ दुःख धारण करेछे. एवी रीते देवने पण दुर्लभ मनुष्यभव जाणीने प्रमाद करवो नहीं.”

अन्नाण संसओ चव, मिच्छत्ताणं तहेव य ।

रागो दोसो मइब्भंसो, धंमंमि य अणायरो ॥ १ ॥

जोगाण दुप्पणिहाणं, पमाओ अह महा भवे ।

संसारुत्तारकामेणं, सव्वहा वज्जियवओ ॥ २ ॥

भावार्थ—“अज्ञान, संशय, मिथ्यात्व, राग, द्वेष, मतिनी भ्रष्टता, धर्म उपर अनादर अने जोगतुं दुःप्रणिधान—ए रीते प्रमाद आठ प्रकारना छे; तेथी संसारथी मुक्त थवा इच्छनाराए तेनो सर्वथा त्याग करवो.”

इत्यादि धर्मदेशना सांभळीने श्रीकृष्णे प्रभुने कहुं के—“ हे भगवन् ! हं अहर्निश राजकार्यमां व्यग्र होवाथी निरंतर धर्म शीरीते करी शकुं ? माटे आखा वर्षमां एक उत्तम दिवस सार रूप होय ते बतावो!” भगवाने कहुं के—“हे कृष्ण! जो तमारी एवी इच्छा होय तो मार्गशीर्ष मासनी शुक्ल एकादशीतुं उत्तम रीते आराधन करो. ते दिवसे वर्तमान चोवीशीनां त्रण तीर्थकरना मळीने पांच कल्याणक थयां छे. ते विषे कहुं छे के—

अस्यां चक्रिपदं हित्वा, ग्रहीदरजिनो व्रतम् ।

जन्म दीक्षां च सज्ज्ञानं, मल्ली ज्ञानं नमीश्वरः ॥ १ ॥

भावार्थ—“आ एकादशीने दिवसे श्री अरनाथ प्रभुए चक्रवर्तिपणुं छंडीने चारित्र अंगीकार कयुं हतुं; मल्लीनाथनां जन्म, दीक्षा अने केवळज्ञान ए त्रण कल्याणक थयां हतां, अने नमिनाथतुं केवळज्ञान कल्याणक थयुं हतुं.”

आ प्रमाणे नियम पूर्वक ते दिवसे पांच भरतमां तथा पांच ऐरवतमां त्रण त्रण तीर्थकरोनां मळीने पांच पांच कल्याणको थवाथी पचास कल्याणको थयां छे; तेमज अतीत, अनागत अने वर्तमान समयना भेदथी एकसो पचास कल्याणको त्रीश चोवीशीमां थडने नेवुं तीर्थकरोनां थयां छे. तेथी आ दिवस सौथी उत्तम छे.

अर्क पुराण नामना शैवी शास्त्रमां पण आ एकादशीतुं माहात्म्य वर्णव्युं छे के—“ हे अर्जुन ! हेमंत ऋतुने विषे मार्गशीर्ष मासनी कल्याणकारी शुक्ल एकादशीने दिवसे जरूर उपवास करवो, केमके जे हमेशां पोताने घेर बे लाख ब्राह्मणोने भोजन करावे छे तेने जेटळुं फळ मळे छे तेटळुं फळ मात्र आ एकादशीना एक उपवासथी मळे छे. जेम केदारनाथ तीर्थमां उदकपान करवाथी पुनर्जन्म थतो नथी, तेम आ एकादशीना उपवासथी पण पुनःजन्म थतो नथी. हे अर्जुन! आ एकादशी गर्भवासना नाश कर छे, तेथी ते व्रतना पुण्य समान बीजुं कोइ पुण्य थयुं नथी अने थशे पण नहीं. हे अर्जुन ! हजार गावोतुं दान करवाथी जेटळुं पुण्य थाय छे तेथी अधिक पुण्य एक ब्रह्मचारीनी भक्तिथी थाय छे, हजार ब्रह्मचारीनी भक्ति करतां जेटळुं पुण्य थाय छे तेथी अधिक पुण्य एक वानप्रस्थाश्रमीनी भक्तिथी थाय छे, हजार वानप्रस्थाश्रमीनी भक्ति करतां अधिक पुण्य पृथ्वीतुं दान करवाथी थाय छे, भूमिदानथी दशगणुं पुण्य सर्व अलंकार सहित कन्यादान देवाथी थाय छे, कन्यादानथी दशगणुं पुण्य विद्यादानथी थाय छे, विद्यादानथी सोगणुं पुण्य. भुख्याने अन्न आपवाथी थाय छे, तेथी सोगणुं पुण्य गोमेध यज्ञथी, तेथी सोगणुं अश्वमेध यज्ञथी, तेथी सोगणुं नरमेध

(२३२) उपदेशमासाद भाषान्तर-भाग ४ थो-स्तंभ १७ मो.

यज्ञथी अने तेथी हजारगणुं केदारनाथनी यात्रा करवाथी थाय छे. परंतु आ एकादशीना पुण्यनी तो संख्या ज नथी;तेथी ब्रह्मादि देवो पण एत्रत आचरे छे.” इत्यादि लौकिक शास्त्रोमां पण हे कृष्ण ! आ एकादशीनुं माहात्म्य वर्णव्युं छे. ”

आ प्रमाणे लोकोत्तर फळ आपनारुं मौन एकादशीनुं वर्णन नेमीश्वर प्रभुना मुखथी सांभळीने श्रीकृष्णे फरीने पूछ्युं के-“हे स्वामी ! आ एकादशीनुं आराधन पूर्वे कोणे कर्युं छे ते कहो.” त्यारे प्रभुए सुव्रत श्रेष्ठीनुं जे दृष्टांत कहुं ते आ प्रमाणे-

“घातकीखंडमां आवेला विजयपत्तनमां सुर नामे एक श्रेष्ठी रहतो हतो. राजा पण तेने बहु मान आपतो अने गामना सर्व व्यापारीओमां ते अग्रेसर हतो. तेने सुरमती नामनी शीलवती पत्नी हती. एक वखत ते श्रेष्ठी सुखे सुतो हतो. पाछली रात्रे निद्रा दूर थइ ते वखते तेने विचार थयो के-“हूं पूर्व जन्मना पुण्योदयथी सुखमां मग्न थइने दिवसो निर्गमन करुं छुं; परंतु परलोकनुं हितकर कार्ये कइ पण करतुं जोइए, केमके ते विना सर्व निरर्थक छे. ” ए प्रमाणे विचार करतां सूपौंदय थयो, एटले शय्यामार्थी उठी पोतानुं नित्यकर्म करीने ते श्रेष्ठी गुरुने वांदवा गयो. गुरुने वांदीने यथायोग्य स्थाने धर्मदेशना सांभळवा बेठो. गुरुए देशना आरंभी.

आलस्स मोह वना, थंभा कोहा पमाय किविणत्ता।

भय सोगा अन्नाणा, वरखेव कुऊहला रमणा ॥ १ ॥

भावार्थ-“आलस्य, मोह,वर्णना, स्तब्धता (अहंकार), क्रोध, प्रमाद (निद्रा), कृपणता, भय, शोक, अज्ञान,विकथा, कुतूहल अने रमण (रति) ए तेर काठीआनो त्याग करवो.”

आ काठीआनो जे त्याग करतो नथी ते नरकगतिमां उत्पन्न थाय छे. कहुं छे के-

पण कोडि अडसठि, लख्खा नवनवइ सहस्स पंचसया ।

चूलसी अहीय नरए, अपइट्टाणंमि वाहिओ ॥ १ ॥

भावार्थ-“पांच करोड, अडसठ लाख, नवाणुं हजार, पांचसो ने चौराशी व्याधीओ अप्रतिष्ठान नामना सातमी नरकने छेछे पाथडे छे.”

माटे हे श्रेष्ठी ! आवां नरकनां दुःखनो नाश करवा माटे हमेशां धर्म करवो, केमके पुण्यनो महिमा आचित्य छे. कहुं छे के-

भरहे य केइ जीवा मिच्छादिठी य भद्वा भावा ।

ते मरिऊण नवमे, वरिसंमि हुंति केवलिणो ॥ १ ॥

भावार्थः—“आ भरतक्षेत्रमां केटलाएक भद्र परिणामी मिथ्यादृष्टि जीवो पण छे के जे अर्हीथी मरीने नवमे-वरसे (महाविदेहमां) केवली थाय छे. ”

हे श्रेष्ठी ! “सुलभ बोधी जीवने कांड पण हुण्कर नथी. ” इत्यादि सांभळीने श्रेष्ठी बोल्यो के—“हे महाराज ! गृहकार्यमां खुंचेलो रहेवाथी हंमेशां धर्म करवानी मारी शक्ति नथी, तेथी मने एक एवो दिवस बतावो के जेथी ते एक दिवसना आ-राधनथी आखा वर्ष जेटळुं पुण्य मळे. ” त्यारे गुरुए कहुं के—“ मार्गशीर्ष मासनी शुक्ल एकादशीने दिवसे उपवास पूर्वक आठ प्रहरनो पोसह लेवो अने ते दिवसे सावद्य वाणीनो व्यापार तहन बंध करीने मौनपणे रहेंवुं. ए प्रमाणे अगियार मार्गशीर्ष मास सुधी एकादशीने दिवसे पूर्वोक्त विधि पूर्वक तप करीने पछी मोटा उत्सवथी तेनुं उद्यापन करवुं. ” आ प्रमाणे सांभळीने ते श्रेष्ठीए अति हर्षथी भाव पूर्वक परिवार सहित ते व्रत अंगीकार कर्युं; अने तप पूर्ण थयुं त्यारे विधि पूर्वक तेनुं उद्यापन कर्युं. त्यार पछी पंदर दिवसे तेने एकाएक शुलनां व्याधि उत्पन्न थयो तेथी मृत्यु पामीने ते अग्यारमा आरण नामना देवलोकमां उत्पन्न थयो.

अग्यारमा देवलोकमां एकवीश सागरोपमनुं आयुष्य भोगवी त्यांथी चवीने आ भरतक्षेत्रमां सोरिपुर नामना नगरमां समृद्धिदत्त श्रेष्ठीनी भार्या प्रीतिमतिनी कुसिमां पुत्रपणे उत्पन्न थयो. गर्भना महिमाथी प्रीतिमतिये दोहद थयो के—“ हुं श्रावकना बार व्रत ग्रहण करुं, महाव्रतने धारण करनार मुनिओने अशनादि वहो-रावीने तेमनी भक्ति करुं, सर्व संसारी जीवोने व्रतधारी करुं, तेमज नृत्य, गीत, वाजिन्न तथा वार्ताविनोदमां सम्यक् प्रकारे व्रत पाळनाराओना गुणोनुं श्रवण करुं. ” इत्यादि दोहद श्रेष्ठीए पूर्ण कर्यां पछी समय आवतां प्रीतिमतिए रूप अने लावण्यथी भरपूर एवा पुत्रने प्रसव्यो. नाल दाटवा माटे पृथ्वी खोदतां तेमांथी निधान प्रगट थयुं. पिताए सुव्रत नाम राख्युं. अनुक्रमे ते गुरुनी साक्षी मात्रथीज समग्र कळाओ शीख्यो. युवावस्था पामतां पिताए तेने महोत्सव पूर्वक अगियार कन्याओ परणावी. पछी आयुष्य पूर्ण थतां तेनो पिता मरण पाम्यो एटले ते सुव्रत अगियार करोड द्रव्यनो स्वामी थयो. एकदा ते गुरुने वंदन करवा गयां. ते गुरु पांच समिति तथा त्रण गुप्तिथी युक्त हता, पांच महाव्रतनी पचीश भावनानुं अं : करणमां मनन करनारा हता, पांच महाव्रतनो भार धारण करवामां धुरंधर हता. देव, मनुष्य, तिर्थच अने पोताथी उत्पन्न थता भयंकर उपसर्ग रूपी शत्रुओने तथा बावीश परीपह रूपी शत्रुओनी सेनाने जीतनारा हता, सतावीश गुणोथी

विराजमान शिष्ट मुनिओना नायक हता, अतिचार रहित पांच प्रकारना आचारने पालन करनारा हता, संसारी जीवोने मूर्खो पमाडनार विषयसमूहथी विरमेल्ला हता, त्रण भुवनना लोकोने किकर रूप करवाथी अति गर्विष्ठ थयेल्ला कामदेवना विकारने जेमणे दूर करेल्लो हता, अर्हत्प्रणीत शास्त्रमां कहेला अतिसूक्ष्म विचारोनों सारी रीते बोध होवाथी सर्व भव्य प्राणीओनां हृदयने आनंद पमाडता हता, चंचळ एवा पांच इंद्रियो रूपी उद्धत अश्वोने तेणे नियममां राखेल्ला हता, अमृत समान धर्म-देशना वडे सर्व भव्य प्राणीओनां जीवित रूप हता, सम्यक् दर्शन वडे करीने तेणे मिथ्या दर्शन रूपी उग्र विपनो नाश कर्यो हतो, दुर्जन पुरुषांनां दुर्वचनोनी रचना रूपी प्रचंड वायु प्रसरतां छतां पण अकंम हता, क्षमा, मार्दव, आजैव अने मुक्तिं आदि दश प्रकारना साधु धर्मनुं आराधन करवामां सावधान हता, पोताना अंतःकरण रूपी घरमांथी शल्य रूप नव प्रकारनां नियाणांने तेमणे दूर काढी मूक्यां हतां, नव प्रकारनी ब्रह्मचर्य गुप्तिनुं सारीरीति पालन करवामां तत्पर हता, द्रुष्ट कर्म रूपी राक्षससमूहनो नाश करवामां नारायण जेवा हता, हास्यादि षट्कने तेमणे दूरथीज तजी दीधुं हतुं, चंदनादिकथी पूजा करनार उपर तेमज शस्त्रादिथी छेदन करनार उपर तेमनो समान मनोविलास हतो, सर्वथा ममता रहित हांवाथी तेमणे शोकनो निरास कर्यो हतो, अनुपम वचनकळाथी सर्व लोकने रंजित कर्या हता, अरिहंतप्रणीत समग्र आगमना पारगामी हता, तीर्थंकरोए तथा गणधरोए स्वीकारेला सम्यक् मार्गना अनुयायी हता, आ लोक तथा परलोक आश्रित सर्वे चराचर प्राणीओए करेलां मान अथवा अपमान, प्रशंसा अथवा निंदा, लाभ अथवा अलाभ, सुख अथवा दुःख इत्यादिमां तेमनी चित्तवृत्ति समान हती, श्रीमत् अर्हत् मतनुं स्थापन करवामां असाधारण कुशलता रूपी सूर्यना उदयथी तेमणे चोतरफ प्रसरेला मिथ्यात्व रूप अंधकारनो नाश कर्यो हतो, अप्रशस्त आश्रव द्वारनो निरोध कर्यो हतो, अनेक भव्यसमाजोने बोध पमाडनारा हता, आठ प्रकारना मदनो त्याग कर्यो हतो, चार प्रकारना तप रूपी औषधनी क्रियावडे दुर्भेद्य द्रुष्ट कर्म रूपी व्याधिनो तेमणे भेद (नाश) कर्यो हतो, पांच प्रकारनो स्वाध्यायविधि करवामां तथा कराववामां सावधान हता, जगत्ना सर्व जीवोने तेमणे अभयदान आप्युं हतुं, सागर जेवा गंभीर हता, मेरु पर्वतनी जेवा अचल (धीर) हता, शंखनी जेवा निरंजन (निर्मल) हता, अज्ञान रूपी अंधकारथी आच्छादित थयेल्ला नेत्रोवाला भव्य प्राणीओनां नेत्रोने उघाडवा तथा निर्मल करवा माटे श्रेष्ठ ज्ञान रूपी अंजनना आजनारा हता, काचबानी जेम गुर्भेन्द्रिय हता, महामोह राजानो तेमणे पराजय कर्यो हतो, भारंड पक्षीनी जेम सर्वदा अग्रमत्त हता, कमलना पत्रनी जेम तेमनुं चित्त लेपरहित हतुं, सूर्यनी जेम दिप्ततेज

हता, राग द्वेष रूपी महा मल्लने जीतवा माटे तेमणे घणुं वीर्ये फोरव्युं हतुं, चंद्रनी जेम सौम्य गुणोवडे परिपूर्ण होवाथी समग्र साधु पुरुषोने आनंदकारी हता, सिंहनी जेवा दुर्धर्षे हता छतां सर्वलोकने गमन योग्य हता, हाथीनी जेम शौर्ये गुणथी युक्त हता; समग्र दोषथी मुक्त हता, वृषभनी जेवा बलवान हता, अनेक वादीओने जीतवाथी अधिक तेजस्वी थयेला हता, समुद्रना जलनी जेवुं तेमनुं हृदय अति शुद्ध हतुं, संसाररूपी कारागृहमां रहेला मोहरूपी मोटा चोरे पकडेला प्राणीओनुं रक्षण करवामां ते अत्यंत दयाळू हता, आकाशनी जेम अवलंबन रहित हता, महानंद (मोक्ष) रूपी महा नगरे जवानी निश्रेणिए चडवामां विलंब विनाना हता, शून्य घरनी जेम शरीरनी परिचर्याथी रहित हता. अन्य प्राणीओए करेला राफडामां रहेनारा सर्पनी जेम पराश्रयमां रहेनारा हता, सांसारिक सर्व संबंधनो त्याग कर्यो हतो, पवननी जेम अप्रतिबद्धविहारी हता, जीवनी जेम अप्रतिहत गतिवाळा हता, जिनप्रवचनने अनुसरती मतिवाळा हता, अने पक्षीनी जेम सर्वथी युक्त हता. किं बहुना ! ते मुनिराजनां सर्व आचरणो साधु सामाचारीने संपूर्ण योग्य हतां, जाणे जंगम कल्पवृक्ष होय तेवा ते श्रीमान् धर्मघोष नामना गुरुने समवसरेला जोइने श्रेष्ठीपति सुव्रत जाणे पोतानो पुण्यसमूह मूर्ति धारण करिने प्रगट थयो होय एम जाणी पोताना आत्माने धन्य मानतो सतो विनय सहित विधि पूर्वक गुरुने नम्यो. तयार पछी गुरुए आपेली सकल भव्य जीवोना चित्तने हर्षथी व्याप्त करवामां सावधान, मन वचन कायाए करिने बांधेलां तद्गवी कर्मसमूह तथा पूर्वे घणा भवमां उपार्जन करेलां अशुभ कर्मसमूह रूपी मोटां वृक्षोने मूल सहित उखेडी नांखवामां प्रथम मेघ समान, जलधर वृष्टिथी वृद्धि पामेला जलना मंहा भवाहमां प्राणीओना अंतरनी विषय कषायरूपी लील विगेरेने खेंची जनार, सर्व श्रोता जनना कर्णने पवित्र करवामां मंत्रसहित महाविद्या समान, संयोग वियोगादि जिनमतसूचित महादुःखरूपी उर्मिना समूहथी व्याकुळ अने महा साहसिक पुरुषोने पण दुर्ग्राह्य एवा दुरंत संसार रूपी महासागरने तरवामां बहाण जेवी अने चोराशी लाख जीवायोनीमां परिभ्रमण करवाथी दिग्मूढ थइ गयेला प्राणीओने महा वैराग्यने उत्पन्न करनारी, तथा मुख्यत्वे करिने पांच पर्वणीना आराधननुं उत्तम फळ देखाडनारी एवी देशना सांभळीने सुव्रत श्रेष्ठीने जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न थयुं. पछी तेणे गुरुने पृच्छु के-“हे पूज्य ! में पूर्वे भवमां गौन एकादशीतुं तप कर्युं हतुं. तेना प्रभावथी हुं अग्यारमा देवलोकमां उत्पन्न थयो हतो अने त्याथी चवीने अही पण आगियार करोड सुवर्णनो स्वामी थयो छुं तां हवे हुं थुं मुकृत करुं के जेथी असाधारण फळनो भोक्ता थाउं.” गुरुए कळुं के-“हे श्रेष्ठी !

जेनाथी तने आठलुं सुख प्राप्त थयुं छे तेज एकादशीतुं सेवन कर. केमके जनाथी देह व्याधि रहित थयो हांय तेज औषध सेवतुं जोइए. वळीं कहुं छे के-

विधिना मार्गशीर्ष्यैकादश्यां धर्ममाचरेत् ।

य एकादशभिर्वर्षैरचिरात् स शिवं भजेत् ॥ १ ॥

भावार्थ:-“जे पुरुष मार्गशीर्षिणी शुद्ध एकादशीने दिवसे विधि पूर्वक अगियार वर्ष सुधी धर्म आचरण करे छे ते थोडा वसतमांज मोक्षने मेळ्जे छे.”

इत्यादि गुरुमुखी सांभळीने सुव्रत श्रेष्ठीए पोतानी पत्नी सहित मौन एकादशीतुं तप अंगीकार करुं. एक दिवस श्रेष्ठी पोताना कुंडुंब सहित आठ पहोरतुं पौषध व्रत लइने पौषधशाळामां रखो हतो, ते दिवसे ते हकीकत जाणीने चोर लोको रात्रिए तेना घरमां पेठा, अने घरमांथी सर्व धन लइने तेनी गांसडीओ चांधी घर वच्चे ढगलो कर्यो. पछी ते गांसडीओ उपाडी जवानो विचार करे छे तेवामां शासनदेवीए तेमने स्तंभित कर्या थोडी मुदते शोरवकोर थवाथी राजाना सिपाइओ आवी ते चोरोने पकडी राजा पासे लइ गया. प्रातःकाले श्रेष्ठी पोसह पाळी घणा धननी भेट लइने राजा पासे गया, अने कहुं के-“ हे राजन् ! आ लोको मारा घरना कामकाज करनारा छे, तेथी घरमां आडांअवळां पडेलं रत्नादिकने एकठां करीने घर वच्चे ढगलो कर्यो, अने पगे अथडातां हतां तेमने साचवी राख्यां. माटे आ मारा चाकरो मारवाने योग्य नथी.” इत्यादि कहीने राजा पासेथी तं चोरोने छोडाव्या. ते वात जाणी नगरना लोकोए श्रेष्ठीनी अत्यंत प्रशंसा करी. त्यार पछी श्रेष्ठीए पारणुं करुं.

फरीथी बीजी एकादशीने दिवसे पण श्रेष्ठीए पौषध अंगीकार कर्यो हतो, ते रात्रिए दावानळनी जेम आस्वा नगरमां अग्नि प्रसरी गयो. तेने बुझाववानो उपाय नहा चालवाथी सर्व लोको जुदी जुदी दिशाओमां नासी गया. ते वसते कोइए श्रेष्ठीने कहुं के-“ हे शंठ ! जैन मतमां दरेक व्रतो अगार सहित होय छे, माटे तमे अत्यारे व्रत तजी दो.” इत्यादि कह्या छतां व्रतमांगनी भीतिथी श्रेष्ठी उक्याज नहा. व्रतना प्रभावथी तनां घर, दुकानां, वखारो तिगिरे कांड पण समुद्रमां रहेला वेठनी जेम अग्निथी बळ्युं नहां. ते जोइने सर्व नगरना लोको तेना व्रतनी प्रशंसा करवा लाग्या.

एकादशीतुं समग्र व्रत पूर्ण थयुं त्यारे अगियार अगियार वस्तुओ एकठी करीने विधि पूर्वक मोटा ओछवथी शेठे डचापन करुं, अने संघ पूजादिक सात क्षेत्रमां द्रव्यनो व्यय करी पोतानो जन्म कृतार्थ कर्यो. ते श्रेष्ठीने एकादशी व्रतना पुण्यथी स्त्रीओ पण अगियार प्राप्त थइ हती, तेमज ते दरेक स्त्रीथी दश दश पुत्र अने एक

एक पुत्री थयेल हती. एकदा चार ज्ञानने धारण करनारा विजयशेखर स्वरि ते नगरमां पधायी, तेनी वैराग्यमय देशना सांभळीने श्रेष्ठी प्रतिबोध पाम्या. एटलं तेमणे पोतानी अगियार व्हीओ सहित मोटा महांत्सवथी सर्वविरति ग्रहण करी, अने घरनां सर्व भार छोकराआंनं सोंग्यो. अतिचार रहित चारित्रनुं पालन करतां तेमणे द्वादशांगी कंठ करी. एक छ मासी तप कर्युं, चार चौमासी तप कर्यां, अने सो अट्टम तथा वसो छट्ट कर्यां. तेनी अगियारे व्हीओ मास मासनी संलेखना करी केवळज्ञान पामी मोक्षे गड.

एक दिवस एकादशी होवाथी सुव्रत मुनिण मौनव्रत धारण कर्युं हतुं, ते दिवसे एक साधुने कानमां तीव्र वेदना थवा लागी. तेवामां कोइ मिथ्यात्वी व्यंत्तर देवता ए सुव्रत मुनिने व्रतथी चळ्ळाववा माटे ते मांदा साधुना शरीरमां भवेश कर्यो अने रात्रिने समये अधिक वेदना करवा लाग्यां. तेथी ते साधुए सुव्रत मुनिने कळुं के—“तमे कोइ श्रावकने धेर जडने मारा शरीरनी व्यथानी वात कहो, के जेथी ते मारा व्याधिनी चिकित्सा करं.” ते सांभळी सुव्रत मुनिण विचार्युं के—“में आजे उपाश्रयनी बहार जवानो निपंथ कर्यो छे अने वळी मौन धारण कर्युं छे: तेथी शी रीते श्रावक पासे जाउं ने वात करुं ?” इत्यादि विचार करे छे तेवामां ते साधुए सुव्रत मुनिने क्रोधनां वचनो कहवा पूर्वक धर्मध्वज (ओघा) वडे मायां. तयारे सुव्रत मुनिण विचार्युं के—“ आ महात्मानो आमां कांइ पण दोष नथी, मारांज दोष छे; कंमके हुं तेनी चिकित्सा करावतां नथी.” इत्यादि लोकोत्तर भावना उपर चढेला अने मेरु पर्वतनी जंम निश्चल थयेल तेमने जोइने ते देवता धर्ममां स्थिर थइ पोताने स्थानके गयो. सुव्रत मुनि तो शुभ भावना भावतां लोकालोकमां प्रकाश करनार केवळज्ञान पाम्या. ते वखते पासेना देवोए केवळज्ञाननो महिमा कर्यो. त्यां सुवर्णना कमळ उपर वेंसीने सुव्रत केवळीण दयामय धर्मदेशना आपी. पछी पृथ्वीपर विचरतां घणा भव्य जीवोने प्रतिबोध पमाडी अंत अनशन करीने मोक्षे गया. ”

आ प्रमाणे नेमिनाथ भगवानना मुखथी एकादशीनुं उज्वळ माहात्म्य सांभळीने समग्र नगरना लोक सहित श्रीकृष्णं एकादशीनुं व्रत अंगीकार कर्युं.

“ शाखोक्त विधि पूर्वक जे लोको पोतानी शक्ति अनुसार एकादशीनुं व्रत आदरे छे तेओ स्वर्गनां मुख भोगवीने अंत मांक्षपदने पामे छे.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितांपदेशमासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य
एकपंचाशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २५१ ॥

व्याख्यान २५२ मुं.

समकित्तां शंका न करवा विपे.

नास्ति जीवो न स्वर्गादि, भूतकार्यमिहेष्यते ।

इति प्रभृति शंकातो, सम्यक्त्वं खलु पात्यते ॥ १- ॥

भावाथ - " आ जगतमां जीव एवी कांड वस्तुज नथी, तेमज स्वर्ग, नरक विगेरे पण कांड नथी; मात्र पंच महाभूततुंज सर्व कार्य छे. इत्यादि शंका करवाथी समकित नाश पामे छे. " ते उपर दृष्टांत नीचे प्रमाणे-

'आपाढाचार्यतुं दृष्टांत.

कांड साधुओना संघाढामां पूर्वे आषाढ नाम आचार्य थइ गया छे. ते अंताव-
स्था प्राप्त थयेला दरेक शिष्यने निझामता हता अने तेने कहेता हता के-" हं
शिष्य ! तुं स्वर्गमां देवता थाय तो जरूर मने दर्शन आपजे. " आ प्रमाणे घणा
शिष्योने कहा छतां स्वर्गे गयेलामांथी कांड पण शिष्य आव्यो नही. एक वखत
पोताना अतिबल्लभ शिष्यने निझामणा करावीने कह्युं के-" हं वत्स ! तुं तो
जां देव थाय तो अवश्य मने दर्शन आपजे. " ए प्रमाणे अति आग्रहथी कह्युं.
तेणे पण ते अंगीकार कयुं. पछी ते शिष्य काल करीने देवता थयो, परंतु देवका-
र्येमां गुंथाइ जवाथी जल्दी आवी शक्यो नहीं. तेथी गुरुए विचार्युं के-" में
अनेक शिष्योने निझाम्या तेमज तेमणे मारी पासे आववानुं मारुं वचन अंगीकार
कयुं छतां तेमांथी एक पण मारी पासे आव्यो नही; तेथी जणाय छे के स्वर्ग के
नरक कांड पण नथी. आज सुधी में वृथा क्रियाकष्ट कयुं. " इत्यादि विचार करी
मिथ्याभाव पामा गच्छनां त्याग करीने ते चाली नीकळ्या. तेवामां ते शिष्यदेवे
अवधिज्ञानवडे गुरुतुं स्वरूप जाणीने विचार्युं के-"आ आचार्य मोहमां फसाइने
दुष्कर्म करं नही तेठला माटे तयार अगाउ तेने बोध पमाडीने सन्मार्गमां लातुं. "
एम विचारिने ते देवे गुरुना जवाना मार्गमां एक गाम पासे दिव्य नाटक विकुव्युं.
आचार्य ते नाटक जोवा उभा रखा. जोतां जोतां छ महिना निर्गमन करी, परंतु
देवना अनुभावथी तेमने क्षुधा, तृषा, श्रम विगेरे कांड पण जणायुं नही. पछी ते
देवे नाटक संहरी लीधुं. एठले आचार्य आगळ चाल्या. चालतां चालतां तेणे वि-
चार्युं के-" अहो ! आज एक क्षण वार सुख जोयुं. " पछी ते देवे विचार्युं के-
" आनी पासे कांड पण ब्रत रखुं छे के सर्वथा श्रष्ट थया छे तेनी परीक्षा करुं. "
एम विचारिने तेणे उत्तम अलंकारथी गोभितो एक राजकुमार विकुव्यो सरिए

तेने जोड़ने कहुं के- " हे बालक ! तूं एकलो आवा अघोर वनमां केम भमे छे ? तारुं नाम शुं छे ? " बालक बोल्पो के- " मारुं नाम पृथ्वीकायिक छे. हुं आपने शरणे आव्यो छुं. चौर, श्वापद विगेरेना उपद्रवंधी मारुं रक्षण करो.

बालं मां दीनताप्राप्तं, पाहि पाहि प्रभो तंतः ।
तैरेव भूषिता भूर्ये, रक्षयुः शरणागतम् ॥ १ ॥

भावार्थः- " हे पूज्य ! दीनता पामेला आ बालकतुं आप रक्षण करो, रक्षण करो, केमके जेओ शरणे आवेलानुं रक्षण करे छे तेओनावडज आ पृथ्वी शोभे छे. "

आ प्रमाणे ते बालके नम्रताथी कखा छतां ते लोभी आचार्य जेवामां ते बालकनी डोक मरडी नाखवा जाय छे तेवामां ते बालके फरीथी कहुं के- " हे भगवान् ! एक दृष्टांत सांभळो. पछी जेम योग्य लागे तेम करजो. कोइ गाममां एक कुंभार रहेतो हतो. ते एक दिवस माटी खोदतां माटीनी खाण पोतापर पडती जोड़ने बोल्पो के-

यत्प्रसादाद्वलिभिक्षा, ददे ज्ञातीश्च पोषये ।

साप्याक्रामति भूमिमां, तज्जातं शरणाद्भयम् ॥ १ ॥

भावार्थः- " जेनी कृपाथी हुं बलिदान अनं भिक्षा आपुं छुं तथा कुटुंबतुं पोषण करुं छुं तेज पृथ्वी आजे मने दाटी दे छे. तेथी जेतुं शरण हतुं तेनाथीज मने भय प्राप्त थयुं. "

" हे पूज्य आचार्य ! तेवीज रीते हुं पण भय पामीने आपने शरणे आव्यो, परंतु आपज मने मारवा तैयार थया; तेथी मने पण जेतुं शरण तेनाथीज भय प्राप्त थयुं. " आ प्रमाणे सांभळीने पण ते आचार्य " हे बालक ! तूं चतुर छे. " एम कहिने ते बालकने मारी नाख्यो, अने तेनां अलंकारो लइने पोतानां पात्रांमां नांख्यां.

आगल चालतां अपकायिक नामना बीजा बालकने प्रथमनी जेमज जोयो, तेनां अलंकारो पण लेवा माटे आचार्य तेवीज रीते तेने मारवा तैयार थया. ते वखत ते बालके पण एक दृष्टांत कहुं के- " कोइ एक पुरुष सुभाषितमां चतुर हतो. ते एक वखत गंगा नदी उतरतां तेना प्रवाहमां तणायो, ते वेलाए नदीने कांठे उभेला लोकोए तेने कहुं के- " हे भाई ! कांइक सुभाषित बोल. " त्पारे ते बोल्पो के-

येन रौहंति बीजानि, येन जीवंति कर्षकाः ।

तस्य मध्ये विपद्यंते, जातं मे शरणाद्भयम् ॥ १ ॥

भावार्थः-“ जेना वडे सर्व बीजो उगे छे अने जेना वडे खेडुतो जीवे छे ते ज पाणीमां हुं मरण पासुं छुं. तेथी मने जेतुं शरण हतुं तेनाथीज भय थयुं. ”

ते सांभळीने सूरिए कहुं के-“ हे वत्स ! तुं बहु सारुं भण्यो जणाय छे. ” एम बोलीने तेने पण मारी नाखी तेनां अलंकार लइ लीधां.

आगळ जतां तेजस्कायिक नामना त्रीजा बाळकने जोइने तेनां पण अलंकार लेवा तैयार थया. त्यारे ते बाळके पण पूर्वनी जेम पोतानुं नाम प्रगट करीने दृष्टांत कहुं के-“ कोइ आश्रममां एक अग्निहोत्री तापस रहेतो हतो. ते हंमेशां विधि पूर्वक अग्निंत पूजन करतो हतो. एकदा ते अग्नि वडे तेतुं झुपडुं बळवा लाग्युं. ते जोइने ते तापस बोल्यो के-

यमहं मधुसर्पिभ्यां, तर्पयामि दिवानिशम् ।

दग्धस्तेनैवोदजो मे, जातं तच्छरणाद्भयम् ॥ १ ॥

भावार्थः-“ जेने हु रात्रि दिवस मध तथा घी वडे वृष करुं छुं तेज अग्नि ए मारुं झुपडुं वाळ्युं. माटे मने शरणथीज भय थयुं. ”

माटे हे पूज्य ! तमारे पण तेम करवुं योग्य नथी. इत्यादि कथा छतां सूरिए तेने मारीने अलंकार लइ लीधां.

त्याथी आगळ चालतां वायुकायिक नामना चोथा बाळकने जोयो. तेनां पण अलंकारो लेवाने सूरि तैयार थया. एटले ते बाळके पूर्वनी जेम पोतानुं नाम प्रगट करीने एक दृष्टांत कहुं के-“पहेलां कोइ जुवान पुरुष घणो बळवान हतो. तेने वायुनो व्याधि थवाथी तेनां अवयवो कंपवा लाग्यां. ते जोइने तेने कोइए पूछ्युं के- “तुं पहेलां तो बहु दोडतो हतो तेथी पवन जेवो उद्योगी हतो, अने हवे लाकडीना टेकाथी केम चाले छे ? ” त्यारे ते बोल्यो के-

सोवादीद्यो मरुज्ज्येष्ठाषाढयोः, सौख्यदोऽभवत् ।

स एव बाधतेऽङ्गं मे, जातं हि शरणाद्भयम् ॥ १ ॥

भावार्थः- ते जुवान बोल्यो के- “जे पवन मने ज्येष्ठ तथा अषाढ मासमां सुख आपतो हतो. तेज अत्यारे मारा अंगने पीडे छे. माटे मने शरणथीज भय थयुं. ”

इत्यादि कथा उतां सूरिए तेन पण मारीने तेना अदांकार-दाइ पात्रामां नांख्यां.

आगळ चावतां “वनस्पतिकाय ” नामना पांचमा-वाळकने जोडने सूरिए तेना अदांकार देवानो इच्छा करी. त्यारे ते वाळके पण एरू दृष्टांत कथुं के—कोइ एक अरण्यमां वृद्ध उपर माळा बांधीने केट्यांक पकीओ रहेतां हातां. अन्पदा ते वृद्धना मूळमांधी एक दाता उगीने वृद्धने वींटाती उपर गइ. ते दाताना आधार वने वृद्ध उपर चढीने कोइ सर्प पेला पकीओनां वचांओने खाइ जवा दागयो. ते जोडने ते वृद्धना पकीओ परस्पर बोव्या के—

अथ यावत् सुखं वृद्धे, स्थितमत्रानुपश्ये ॥

अस्मादेव दातायुक्तादद्याभूच्छरणाङ्गयम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आज सुधी आपणे आ वृद्ध उपर उपद्रव रहित सुखे वस्या हाता, तेज वृद्ध दातायुक्त थवाथो आपणने आज जेनुं शरण हतुं तेनाथीज जय थयुं. ”

सूरिए कथा सांजळी “ हे वाळक ! तुं बुद्धिमान ठे ” एम कही निर्दयपणाथी तेने मारी नाखीने जूषणो दाइ दायां.

आगळ जतां तेमणे उठो वाळक जोयो, तेनुं नाम पूछयुं, त्यारे ते वाळक बोव्यो के—“ माहं नाम त्रसकायिकं छे. ” ते सांजळीने सूरि तेनां अदांकार देवा उत्सुक थया. एटवे ते वाळके कथुं के—मारी वात सांजळीने पळी जेम योग्य दागे तेम करजो. कोइ गामने शत्रुओए आवीने घेरो घाव्यो. त्यारे गाममां रहेता सर्व द्योको पोतपोतानुं धन दाइने वहार नीकळवा दाग्या, अने गाम वहार रहेता चांमाळ विगेरे गाममां पेसवा दाग्या. ते जोडने कोइ पुरुषे चांमाळोने कथुं के -

जीताः पौराः कर्षयन्ति, युष्मान्निघ्नन्ति च छिषः ॥

तत्स्वापि यात मातंगा, जातं शरणतो जयम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे चांमाळो ! पुरना द्योको तो जयपामीने पोतानुं धन वहार काढे ठे, अने तमे तो गाममां पेसो ठो पण तमने शत्रुओ मारी नांखशे. माटे तमे वीजे स्थळे जाओ. केमके जे गामनुं शरण हतुं तेज गामथो आज जय प्राप्त थयुं छे. ”

आ प्रमाणे उपनय सहित दृष्टांत कथा छतां सूरिए तेने उठ्यो नहीं. त्यारे ते वाळके वीजुं दृष्टांत आयुं के—कोइ नगरमां राजा पोतेज पोताना माणसो पासे चो-

री करावतो हतो, अने ते विषे लोको फर्यादे जता तो राजानो पुरोहित सर्व लोको-
ने गाळो देतो हतो, तेथी मर्वे लोको खेद पामिने परस्पर कहेवा लाग्या के—

यत्र राजा स्वयं चौरा, ज्ञानकश्च पुरोहितः ।

यात पौराः पुरात्तस्माज्जातं हि शरणाद्भयम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“हे पुरना लोको! ज्यां राजा पोतेज चोरी करे वे, अने ज्यां पुरोहित गा-
ळो ज्ञाने छे ते नगर छोनीने तपे वीजे स्थाने जात्रो. केमके जेजुं शरण हतुं तेनाथीज
जय ययुं वे.”

आ कथा कहेवार्थी पण सूरिए पोतानी छुष्टता छोनी नहीं, त्यारे ते वाळके वी
जुं छुष्टांत कहुं के—कोइ नगरमां एक कामांध ब्राह्मण रहेतो हतो. तेने पोतानी रूप-
वंती पुत्रिने जोइने तेनी साथे क्रीना करवानी इच्छा थइ, परंतु लज्जार्थी ते दुष्ट इच्छा
पार पारो शक्यो नहीं, तेथी तेलुं शरीर बहु क्षीण थइ गयुं. ते जोइने तेनी स्त्रीए तेने
घणा आग्रहार्थी क्षीण थवातुं कारण पूयुछं, एटझे तेणे खरं कारण कही दीथुं. ते सां-
जळीने ते स्त्रीए पोताना पतिना प्राण वचाववा सारु पुत्रिने कहुं के—“ हे पुत्री ! आ-
पणा कुळनो एवो रीवाज छे के दरेक कुमारी कन्याने प्रथम यज्ञ जोगवे, त्यार पछी
तेनो विवाह करवामां आवे छे, माटे तुं काळीचतुर्दशीनी रात्रिए यज्ञना देरामांजे
पण त्यां दीवो राखीश नहीं, केमके तेथी यज्ञने क्रोध चढे छे.” ते सांजळीने ते पुत्री-
ए मातातुं वचन अंगीकार कथुं. परंतु जती वखते शारावमां दीवो संतानीने लइ गइ. प-
ढी तेनी माताए ते ब्राह्मणने यज्ञना देरामां भोकटयो; ते पण त्यां गयो, अने पोतानी
पुत्रिने निःशंकपणे जोगवीने मुखे सुइ गयो. थोनी वार पछी ते पुत्रीए कौतुकथी दी-
वा वरे जोयुं तो पोताना पिताने दीठो. ते जोइ तेणे विचार्युं के—“ अहो ! मारी माए
पण मारा उपर माया करी, तो हवे आजर्थी आज मारो पति छे. में नर्तकीए नाच क-
रवा मांड्यो, तो पछी शामाटे छुंघये ताणवो ? ” एम विचारी ते पुत्री पण क्रीमार्थी श्र-
मित थयेझी हती, तेथी निरांते तेनी साथे सुइ गइ. प्रातःकाळ थतां सुधी पण बेमांधी
एके जाग्या नहि, एटझे तेनी माताए त्यां आवीने कहुं के—“ हे पुत्री ! केम हजु सुधी
जागती नथी ? ” पुत्री बोळी के—“ हे मा ! में तारा कहा प्रमाणे कथुं तेथी यद्वे
मने आनेज पति तरीके आप्यो छे; माटे हवे तुं वीजो पति शोधे वे.” ते सांजळी-
ने माता बोळी के—

विण्मूत्रे च चिरं यस्या, मर्दिते सापि नंदिनी ।

मत्कांतमहरत्तन्मे, जातं शरणतो जयम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेनां विष्टा तथा मूत्र भे घणा काल सुधी शोयां छे तेज पुत्रीए-
मारो पति हरण कर्यो, तेथी मने जेहुं शरण हतुं तेनाथोज जय थयुं. ”

आ म्माणे ते वाळके दृष्टांत कथा छतां पण गुरु विराम पाम्या नहीं, एट्ठे व-
ळी तेणे चोयुं दृष्टांत कथुं के—कोइ नगरमां एरु मूर्ख ब्राह्मणे धर्मबुद्धिथी सरो-
वर खोदाव्युं, अने ते तळावने कांठे तेणे घणा वकराना यज्ञो कर्या. अनुक्रमे ते ब्राह्म-
ण मरण पामिने वकरो थयो. एक दिवसे ते ब्राह्मणा पुत्रो तेज वकराने यज्ञ माटे तळाव
पर बइ गया. त्यां पोते कारवेशुं तळाव विगेरे जोइने तेने जातिस्मरण थयुं, तेथी ते-
वारंवार “ बु बु ” शब्द करावा लागयो. ते जोइने कोइ ज्ञानी मुनिए तेनो पूर्व जव जा-
णीने कथुं के—

खानितं हि त्वयैवेदं, सरो वृक्षाश्च रोपिताः

प्रवर्तिता मखाश्चापि, किं बु बु कुरुषे पशो ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे पशु ! तेंज आ सरोवर खोदाव्युं छे, तेंज आ वृक्षो वाव्या
छे, अने तेंज अहीं यज्ञो कर्या छे, तो हवे केप “ बु बु ” शब्द करे छे ? ”

ते सांजळीने तेना पुत्रोए तेहुं वृक्षांत पूछ्युं, एट्ठे मुनिए तेनो पूर्व जव कशो.
ते सांजळी ते पुत्रो वोठ्या के—“ आ अमारा पिता होय, तो तेणे पूर्वे जे धन जू-
मिमां दाट्युं छे ते जो वतावे तो अथे सत्य मानीए. ” ते सांजळीने ते वकराए त-
त्काळ जेने दाटेहुं द्रव्य वताव्युं. ते जोइने सर्वे निःशंक थया अने यज्ञ नहीं
करवानो नियम कर्यो. वकरो पण अनशन करीने स्वर्गमां गयो.

प्रेत्य मे शरणं जावीत्याशया स द्विजो यथा ।

तटाकादि व्यधात्तच्च, तस्याशरणतामगात् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेप ते ब्राह्मणे ‘ मरण पळी मारुं शरण थणे ’ एवी आशा
थी जे तळाव वगेरे कराव्यां तेज तेने अशरण रूप थयां. ”

एवं मयापि जीलेन, जवंतः शरणीकृताः ।

चेद्व्युत्थिति तदा मेऽपि, त्राणमत्राणतां गतम् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ एबीज रीते में पण जय पामिने आपहुं शरण कथुं छे, तेथी जो आपज मने हुंटी देवा धारो छे, तो मारे पण शरणज अशरण रूप थयुं.”

इत्यादिक घणी रीते ते वाळके सूरिने समजाव्या, पण ते दोन्ही सूरि समज्या नहीन, अने तेने पण मारीने तेनां आचरण दइ वीधां.

ए प्रमाणे ढए कुमारोनां आचरणो पोतानां पात्रामां नांखीने आगळ चावतां मार्गमां एक गणिणी साध्वीने सर्व अहंकारथी चूषित तथा नेत्रमां अंजन आंजेव्ही जोइ. तेने जोइने सूरिए कथुं के—“ जैन शासननी हीवना करनारी हे छुट साध्वी! तुं अहीं क्यांथी आवी ? ” ते सांजळी साध्वी बोळी—

साह रे सर्वपाजानि, परच्छिञ्जाणि पश्यसि ।

आत्मनो बिद्वमात्राणि, पश्यन्नपि न पश्यसि ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ते साध्वी बोळी के अरे ! वीजानां सरसवना दाणा जेवरु सूक्ष्म छिद्रोने पण तमे जुओ छे, अने तमारां मोटां वीळां जेवनां बिद्रने जोतां छतां पण देखता नथी.”

“ वळी हे आचार्य ! तमे शुद्ध हो तो मारी पासे आवो, केम उंचा कान करीने नासो ठो ? तमारां पात्रां मने वतावो. ” एवां वाक्यो सांजळीने सूरि तत्काळ त्यांथी नासीने आगळ चाव्या. थोर दूर जतां कोइ राजाहुं सैन्य जोवामां आव्युं. तेना जयथी ते सैन्यना मार्गने ठोनीने वीजे रस्ते चाव्या. त्यां तो दैवयोगे राजानीज समक आवी पहोंच्या. तेन जोइने राजा पण हाथी उपरथी उत्तरीने तेने नभ्यो अने बोळ्यो के—“ हे गुरु ! मारा मोटा जाग्य के मने अहीं आपना दर्शन थया, तो हवे मारा पर कृपा करीने एपणीय मोदक विगेरे ग्रहण करो. ” ते सांजळीने सूरिए विचार्युं के—“ जो हुं मोदक देवा माटे पात्रां वहार काढीश, तो मारी चोरी प्रगट थसे. ” एम विचारीने ते सूरि बोळ्यो के—“ आज्ञे तो मारे उपवास छे. ” राजाए कथुं के—“ मारा जावहुं खंमन न करो. ” एम कहीने सूरिनी जोळीमांथी वळत्कारे पात्रां वहार काढी तेमां मोदक नांखीं जाय छे, तेवामां तो तेमां अहंकारो जोयां, तेथी ते राजा कोपायमान थडने बोळ्यो के—“ अरे साधुना वेपने चिदंनना पमामनार छुट ! मारा पुत्रोने मारीने तुं जीवतो शी रीते जइश ? ” ते सांजळीने सूरि नीचुं मुख राखी विचार करवा दाग्यो के—“ मारुं पाप आ राजाए जाणुं, तेथी ते हवे मने जीवतो जवा देशे नहीं, कु-

मरणे मारणे; में-घणुं दुष्ट काम कर्युं. योग तथा जोग वज्जेथी हुं 'त्रष्ट थयो. हवे मारो शी गति थरो ? " इत्यादि चिंता करता सूरिने जाणीने ते देवताए पोतानी माया संहरी लीधी, अने प्रत्यक्ष थडने कहुं के—“ हे पूज्य ! हुं ते ज आपनो शिष्य हुं के जेनुं आपे वचन लीधुं हतुं. आपना वचनथी वंधाएलो होवाथी हुं अहीं आव्यो हुं. स्वर्गे गया पत्नी देवकार्यमां व्याकुळ रहेवाथी अहीं आवतां मने विद्वं वयो ठे. परंतु “ संकंति दिव्व पेमा० ” अने “ चत्तारि पंच जोयण सयाइ० ” एट्ठे “ संक्रमेत्ता—मास थएत्ता दिव्य प्रेमादिकना कारणथी देवताओ तेमां लुब्ध थइ जायजे, तेथी पृथ्वी उपर आवता नथी. वळी चारसो पांचसो जोजन सुधी लंचे मनुष्यदोकनी दुर्गंध जाय छे तेथी पण देवताओ पृथ्वी पर आवता नथी. ” इत्यादि आगमनां वाक्यो जाणतां छतां आपे आहुं कर्म केस आरंज्युं ? वळी दिव्य नाटक जोवामां लुब्ध थडने लजा ने लजा आपे पण ठ मास व्यतीक्रमाम्या ठे छतां तेट्ठवा काळने आपे एक मुहूर्त समान जाण्यो छे.” आ प्रमाणे देवनी वाणी सांजळीने सूरिनो सर्व संशय नष्ट थयो, अने पोताना दुराचारने निंदवा लाग्या. पछी तेमाणे देवने कहुं के—“ तमेज जावंधुपणाथी मने मोक्षमार्ग वताव्यो छे. कर्मके तमे मने धर्मथी भ्रष्ट थएत्वाने फरीथी धर्म पमाड्यो ठे, माटे तमारं अनृत्यः माराथी थइ शकशेज नहीं. आथी वधारे हुं शुं कहुं ? ” सूरिनां आवां वचनोथी संतोष पाथी पोतानो अपराध स्वमावीने देवता स्वर्गमां गयो. पछी सूरिए आदोयण. दाडने लग्न तप कर्तुं.

“ आ प्रमाणे आपाठ सूरि प्रथम समकितथी ज्ञष्ट थया अने चित्तमां संशय कर्यो, पण पछीथी शुद्ध ज्ञाव धारण कर्यो; माटे सर्व साधुए शंकारहितपणे निरंतर निरतिचार चारित्र्यतुं पालन करतुं. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंजस्य

द्विपंचाशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ १५१ ॥

व्याख्यान २५३ सुं.

मिथ्यात्वना चेद कहे छे.

एकधा द्विविधा नूनं, चतुर्था त्रिविधा मतम् ।

दशधा पंचधा चैव, मिथ्यात्वं बहुधा स्मृतम् ॥ १ ॥

जावर्थ—“ मिथ्यात्वना एक, वे, चार, त्रण, दश अने पांच विगोरे अनेक प्रकारो कहेला छे.”

श्री वीतरागना वचन उपर अविश्वास तथा जीवादि पदार्थों उपर अश्रद्धा, ते एक प्रकारे मिथ्यात्व कहेलुं छे.

मिथ्यात्व व्यक्त अने अव्यक्त एम वे प्रकारे छे. तेषां प्रमाणवाक्यो वने तथा युक्ति वने एकांत पङ्कनी पुष्टि करनारा एवा स्पष्ट चैतन्यवाळा संझि पंचेंद्रियादि जीवोने जे मिथ्यात्व होय छे, ते व्यक्त मिथ्यात्व कहेवाय छे; अने अनादि काल्थी मोहनीय कर्मनी प्रकृति रूप मिथ्यात्व, के जे सम्यक् दर्शन आदि आत्माना गुणोतुं आच्छादन करनार छे अने जीवनी साथे सर्व काल अविना जावे रहेलुं छे, ते अव्यक्त मिथ्यात्व कहेवाय छे. आ अव्यक्त मिथ्यात्व असंझि एकेन्द्रियादि जीवोने तथा निगोदना जीवोने होय छे.

द्रव्य जावर्थी पाण वे प्रकारे मिथ्यात्व कहेलुं छे. तेषां बाह्य वृत्तिथी मिथ्यात्वना आचरण करे, पाण अंतरंग वृत्तिमां निर्मळपाणुं (समकित) ज होय ते द्रव्य मिथ्यात्व जाणवुं, आणुं द्रव्य मिथ्यात्व कुमारपाळ राजाना आग्रहथी सोमेश्वर महादेवनी यात्रा करनारा श्री हेमचंद्र आचार्यनी जेम, तथा राजाना उपरोधथी गैरिक तापसनी जक्ति करनार कार्तिक श्रेष्ठीनी जेम समजवुं; अने जाव मिथ्यात्व ते निरंतर त्रिकाद्विज्ञानी एवा तीर्थकरोनां वचन उपर जे अनादर करवो ते समजवुं. तेवीज रीते व्यवहार मिथ्यात्व तथा निश्चय मिथ्यात्व एवा वे जेदो पाण अनुक्रमे द्रव्य मिथ्यात्व अने जाव मिथ्यात्व प्रमाणेज जाणवा.

चार प्रकारे मिथ्यात्व कहेलुं छे ते आ प्रमाणे—द्वौकिक देवगत मिथ्यात्व, द्वौकिक गुरुगत मिथ्यात्व, द्वोकोत्तर देवगत मिथ्यात्व अने द्वोकोत्तर गुरुगत मिथ्यात्व. तेषां ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर, गणपति, गोत्रदेवी, क्षेत्रपाळ विगोरे द्वौकिक देवोतुं पूजनादि करवुं, ते द्वौकिक देवगत मिथ्यात्व जाणवुं; वेरागी, सन्यासी, जोगी, जंगम ता-

पस, ब्राह्मण, विगेरे द्यौकिकगुरुनी पूजा, सत्कार विगेरे करवुं ते द्यौकिक गुरुगत मिथ्यात्व जाणवुं; वीतराग देवनी यात्रादिक मानता करवी. जेमके—“ हे अमुक प्रजु ! जो मारुं अमुक कार्य सिद्ध थसे, तो हुं श्रीफळ, स्नात्र, दीपक, नित्य दर्शन, अष्टप्रकारी पूजा विगेरे करीश. ” इत्यादि संसारना सुखने अर्थे मानता करवी. अथवा—“ हे प्रजु ! मारा विवाह विगेरे दुर्लभ कार्य तमेज सिद्ध कर्यां ठे. हवे मारा पुत्रने तथा वहुने कुशल राखजो. ” इत्यादि विविध प्रकारे स्तुति करवी ते द्यौकोत्तर देवगत मिथ्यात्व जाणवुं. ए प्रमाणे मानता तथा स्तुति करीने घणा द्यौको अविकारी, अविनाशी अने वीतराग प्रजुने दूषण आपो छे. अरे ! जे मूढ प्राणीना चित्तमां मिथ्यात्व व्यापी रह्युं छे तेने धिक्कार छे ! कहुं छे के—द्यौकोत्तर देवमां द्यौकिक देवनां जे चिन्हो छे तेनुं आरोपण करवुं ते मिथ्यात्व छे. अर्थात् ‘ आपनी इच्छा प्रमाणेज सुख दुःख प्राप्त थाय ठे, तमेज सुखदुःखना आपनागो. ’ इत्यादि द्यौकिक देवनी जेम द्यौकोत्तर देव पासे कहेवुं ते पण मिथ्यात्व ठे. आ प्रमाणे द्यौकोत्तर देवगत नामनुं वीजुं मिथ्यात्व जाणवुं, अने पासथ्यादिकने गुरुबुद्धिची वंदनादिक करवुं, ते द्यौकोत्तर गुरुगत मिथ्यात्व जाणवुं; अथवा द्यौकोत्तर देवगत मिथ्यात्व एवी रीते जाणवुं के—परतीर्थिकोए ग्रहण करेली - जिनप्रतिमाने वंदन, पूजन आदि करवुं, रात्रिने समये श्राविकाओए जिन मंदिरमां जवुं, साधुओए जिन मंदिरमां निवास करवो अथवा रात्रिण प्रजुनी स्नात्रादिक पूजा करवी, अथवा तंत्रोद्यादिकनुं जहाण करवुं, जळक्रीडा करवी, ह्रींचका खावा, नाटकादिक जोवुं; विगेरे द्यौकिक देवना मंदिरनी जेम जिनेश्वरना मंदिरमां पण तेवी रीते करवुं. ते सर्व द्यौकोत्तरदेवगत मिथ्यात्व कहेवाय ठे. द्यौकोत्तर गुरुगत मिथ्यात्व पण पद्दांतरे पूर्वाचार्योए कहुं छे के—

जे द्यौगुत्तमलिंगा, लिंगिअदेहावि पुष्पतंत्रोद्वं ।

आहाकम्भं सव्वं, जलं फलं चैव सच्चित्तं ॥ १ ॥

जुंजंति थोपसंगं, वव्वहारं गंथसंग्गहं जूसं ।

एगागित्तं जमणं, सच्छंदविहिअं वयणं ॥ २ ॥

चेइअ. मड्डइ वासं, वसहीसु निच्चमेव संठाणं ।

गेअं निअवरणाण अच्चावणमवि कणयकुसुमेहिं ॥ ३ ॥

तिविहं तिविहेण्य, मिच्छत्तं वज्जियं जहिं दूरं ।

निच्छयलं ते सद्धा, अन्ने लण नामलं चैव ॥ ४ ॥

जावार्थ—“ जे दोकोत्तर लिंगवाळा (साधु) यतिवेष धारण कर्या छतां पुष्प, तंबोद्व, आधाकमीं सर्व वस्तु तथा सचित्त जळ अने फळ खाय तथा स्त्रीप्रसंग करे, व्यापार करे, द्रव्यादिकनी गांठकीओ बांधे, वींटी विगेरे आचूपण धारण करे, एकदा जमे, स्वच्छंदपणे वत्ते, मरजी प्रमाणे वचन बोले, चैत्यमां मठवासीनी जेम रहे, वसतीमां हमेशां स्थिति करे, गायनमां पोतानां वखाण गवरावे अने सोनैया वने तथा पुष्पो वने पोतानी पूजा करावे. आ प्रमाणे मिथ्याजावमां वर्तता वेषधारी साधुओने जें त्रिविधे त्रिविधे दूरथीज वजेठे, तेओ निश्चे खरेखरा श्रावक छे; ते शिवाय बीजा तो मात्र नामनाज श्रावक छे. ”

हुवे त्रण प्रकारे मिथ्यात्व ते मन, वचन ने कायाथी जाणवुं. ते विधे पूर्वाचार्योण कळुं छे के—

एयं अणंतरुत्तं, मिच्छं मनसा न चिंतइ करेमि ।

सयमेव नो करेण, अन्नेण कए न सुठ्ठु कयं ॥ १ ॥

एवं वाया न जणइ, करेमि अन्नं च न जणइ करेह ।

अन्नकयं न पसंसइ, न कुणइ सयमेव काणण ॥२॥

करसन्नं जमुहखेवाइहिं, न य कारवेइ अण्णेणं ।

आण्यकयं न पसंसइ, अण्णेण कए न सुठ्ठु कयं ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ आ अनंतर कही गयेला मिथ्यात्वने माटे मनमां चिंतवे नहीं के-हुं पोतेज आ काम करूं, अथवा कोइ पासे करावूं, अथवा कोइए कर्तुं होय ते सारं कर्तुं, एम अनुमोदन आणुं: एज प्रमाणे वचन वने एवुं बोले नहीं के ‘ हुं आ कार्य करूं. ’ बीजाने कहे नहीं के ‘ तुं कर ’ अने कोइए कर्तुं होय तो ‘ तेणे सारं कर्तुं ’ एम बोली ते तेनी प्रसंसा करे नहीं. तेज प्रमाणे कायाए करीने पोते करे नहीं, हाण्णी संज्ञा तथा जमरुं हवावुं-तेणे करीने बीजा पासे करावे नहीं, अने बीजाए कळुं होय तो तेने ‘ आणे ठीक कर्तुं ’ एम संज्ञादिकनी प्रसंसा करे नहीं. ’ (आ. वि. परीत वत्ते तो मिथ्यात्व जाणवुं).

मिथ्यात्वना दश प्रकार कदा छे. ते आ प्रमाणे—अधर्ममा धर्म संज्ञा, धर्ममा अधर्म संज्ञा, उन्मार्गमां मार्ग संज्ञा, मार्गमां उन्मार्ग संज्ञा, अजीवमां जीव संज्ञा, जीवमां अजीव संज्ञा, कुसायुमां सुसायु संज्ञा, सुसायुमां कुसायु संज्ञा, अमुक्तमां मुक्त संज्ञा अने मुक्तमां अमुक्त संज्ञा. तेनी समजुती नीचे प्रमाणे—

(१) जुज वक्षण रहित होवाथी वेदवाक्य अनागम छे, तेमां धर्म एट्ठे आगम बुद्धि राखवी, ते अधर्ममां धर्म संज्ञा जाएवी.

(२) सर्व कर्मनो नाश करनार अने शुद्ध सम्यक्त्व एमारुनार आत्मवचनमां अनागमनी (अधर्मनी) बुद्धि राखवी. अथवा एम बोद्धवुं के “ सर्व पुरुषो अमारी जेवाज मनुष्यो होवाथी रागादिक सहितज होय छे, कोइ सर्वज्ञ नथी. इत्यादि अनुमान प्रमाणथी कोइ पण आह नथी. ” एवी कुयुक्ति करीने आत्मप्रणीत आगममां अनागम बुद्धि राखवी, ते धर्ममां अधर्म संज्ञा जाएवी.

(३) मोक्षपुरीने अमार्ग एट्ठे वस्तुतत्त्वनी अपेक्षाए विपरीत श्रद्धानुयुक्त ज्ञान अने क्रिया करवी, ते उन्मार्ग कहेवाय छे. तेमां मार्ग बुद्धि राखवी, ते उन्मार्गमां मार्ग संज्ञा जाएवी.

(४) मोक्षपुरीना मार्गमां एट्ठे शुद्ध श्रद्धाथी ज्ञान अने क्रिया करवामां उन्मार्गपणानी बुद्धि राखवी, ते मार्गनां उन्मार्ग संज्ञा जाएवी.

(५) अजीवने विषे एट्ठे आकाश, परमाणु विगरेमां जीव छे एम मानवुं, आ शरीरज आत्मा छे एम मानवुं अथवा पृथ्वी, जळ, वायु, अग्नि, यजमान, आकाश, चंद्र अने सूर्य ए आठ महादेवनी सृष्टिओ छे इत्यादि मानवुं, ते अजीवमां जीव संज्ञा जाएवी.

(६) पृथ्वी आदि जीवोमां धरानी जेय उच्छ्वास विगरे जीवना धर्म जाणाता नथी, माटे ते पृथ्वी आदि अजीव छे. एवी युक्ति बने जीवमां अजीव बुद्धि राखवी, ते जीवमां अजीव संज्ञा जाएवी.

(७) ठ काय जीवनी हिंसामां प्रवर्तेला असायुमां साधु बुद्धि राखवी, ते असायुमां साधु संज्ञा जाएवी.

(८) “ आ पुत्र रहित होवाथी तथा स्नानादिक नहीं करवाथी. तेमनी सद्गति नथी ” इत्यादि कुतर्क करीने पंच महाव्रतादिक पाठन करनारा सुसायुमां

असाधु बुद्धि राखवी, ते साधुमां असाधु संज्ञा जाणवी.

(ए) कर्मवाळा अने दौकिक व्यवहारमां प्रवृत्त थयेद्या अमुक्त पुरुषोने मुक्त मानवा, एद्वे के अणिमादि अष्ट सिद्धिना ऐश्वर्यने पामेद्या कुशल पुरुषो सदा आनंदमां वर्ते ठे, तेअोज निवृत्तात्मा (मुक्त) छे, अने तेअोज पुस्तर संसारने तरी गयेद्या छे इत्यादि मानवुं, ते अमुक्तमां मुक्त संज्ञा जाणवी.

(१०) समग्र कर्मना विकारथी रहित, तथा अनंत ज्ञान, दर्शन, चारित्र अने वीर्यवाळा मुक्त पुरुषोने अमुक्त मानवा, ते मुक्तमां अमुक्त संज्ञा जाणवी.

हवे मिथ्यात्वना पांच प्रकार कहे छे—

(१) पोताना मतनेज प्रमाण रूप माननारा कुदृष्टिवासित माणसोने जे मिथ्यात्व होय ठे, ते अजिग्रहिक मिथ्यात्व जाणवुं.

(२) सर्वे देवने अने सर्वे गुरुअंने नमस्कार करवो, सर्व धर्म करवा, एवी रीते धर्म अधर्मनी ओळखाण विना सर्व धर्मने सरखा मानवा, ते अनजिग्रहिक मिथ्यात्व जाणवुं.

(३) श्रीमत अरिहंतना मतनुं कोइ यथास्थितपणे वर्णन करे, तेना परना मत्सरने द्वाधे तेनुं जाणी बुजीने खंरुन करवुं ते अजिनिवेशिक मिथ्यात्व जाणवुं; अथवा अजाणतां प्रथम उत्सूत्र प्ररूपणा थइ गड, पछी खरं तत्त्व जाण्या छतां पण पोतानाज मतने आग्रहथी स्थापन कर्या करे, अथवा अजाणपणे सूत्रना जावार्थनी उत्सूत्र प्ररूपणा करे, पछी तेने कोइ समजावीने निवारे, तो पण पोताना आग्रहने मूके नही, ते पण अजिनिवेशिक मिथ्यात्व जाणवुं.

(४) सूत्रमां, अर्थमां के सूत्रार्थमां कांड शंका थाय, पण कोइने तेनुं समाधान पूछे नहीं, ते सांशयिक मिथ्यात्व जाणवुं.

(५) अने जेअो कांड पण तत्त्वातत्त्वनो विचार जाणता नथी तेवा एकेंद्रियादि जीवोने अज्ञानरूप अनाजोगिक मिथ्यात्व जाणवुं.

आ प्रमाणे मिथ्यात्वना वहु जेद कहेद्या ठे. विधिकौशुदीमां तोंतेर जेद कहा ठे, कोइ ठेकाणे एकवीश जेद पण कहा छे. विगेरे अनेक जेदो ते ते ग्रंथोमांथी जाणी देवा. हवे ए मिथ्यात्वनी स्थिति केद्वी ठे ते कहे छे—

अज्ञव्याश्रितमिथ्यात्वेऽनाद्यनन्ता स्थितिर्नवेत् ।

सा ज्ञव्याश्रितमिथ्यात्वेऽनादिसांता पुनर्मता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अज्ञव्य प्राणीने आश्रयीने मिथ्यात्वनी स्थिति अनादि अनंत छे, अने ज्ञव्य प्राणीने आश्रयीने अनादि सांत स्थिति मानेदी छे”.

आ श्लोकना उपलक्षणथी मिथ्यात्वनी स्थितिना काळनो विचार करतां चार जांगां थाय छे. अनादि अनंत, अनादि सांत, सादि अनंत अने सादि सांत. तेमां अज्ञव्य प्राणीअोने विपरीत रुचि रूप मिथ्यात्व अनादि अनंत होय छे. केमके अनादि काळथी मिथ्यात्व लागेलुं छे अने तेनो हवे पत्ती कोइ पण काळे अंत आववानो नथी, ज्ञव्य प्राणीअोने मिथ्यात्व अनादि सांत होय छे. केमके ज्ञव्य प्राणी पण अनादि काळथी मिथ्यादृष्टि होय छे, पण ते ज्ञव्य होवाथी कोइ पण वखत समकित पामे छे; एट्ठे ते वखत मिथ्यात्वनो अंत थयो, तेथी तेलुं मिथ्यात्व अनादि सांत छे. बळी अनादि मिथ्यादृष्टि ज्ञव्य जीव समकित पामीने पत्ती कोइ पण कारणथी फरीने मिथ्यात्व पामे, तो तेने मिथ्यात्व सादि थयुं. आ^१ मिथ्यात्वयां जघन्यथी अंतर्गुहूर्त अने उत्कृष्टो आशातनादिक घणा पापने दीधे अर्थ पुद्गल परावर्त सुधी रहानी ज्यारे फरीथी सत्यक्त्व पामे त्यारे ते मिथ्यात्व सांत थयुं, तेने सादि सांत जाणवुं. आ चार जांगामां सादि अनंत नामनो त्रीजो जांगो जे छे ते कोइ पण जीवने लागु पम्तो नथी, तेथी शून्य जाणवो. केमके सादि मिथ्यात्व ज्ञव्य प्राणीनेज होइ शके छे, एट्ठे ते मिथ्यात्व अनंत थइ शके नहीं. अर्थ पुद्गल परावर्तमां तो तेनो अंत थायज.

आ प्रसंगे ज्ञव्य तथा अज्ञव्यनुं स्वरूप जाणवानी इच्छाथी शिष्ये प्रश्न करतां गुरु कहे छे—जेनी पर्याय वने मुक्ति थये, एट्ठे जे मुक्तिने योग्य छे ते ज्ञव्य, अज्ञव्य मुक्तिए जाय तेज ज्ञव्य एम नहीं. कारण के केट्ट्याक ज्ञव्य प्राणीअो पण सिद्धिने पामता नथी, माटेज “ सिद्धिने योग्य ते ज्ञव्य” एम कहुं छे. बळी “ ज्ञवा वि न सिद्धिसंति केइ ” “ केट्ट्याक ज्ञव्य प्राणीअो पण सिद्धिने पामथे नहीं ” एवुं वचन छे; अने ज्ञव्यथी जे विपरीत एट्ठे जेअो कदापि पण संसारसमुद्रनो पार पाम्या नथी, पामता नथी अने पामथे पण नहीं, ते अज्ञव्य जाणवा. अहीं ज्ञव्य तथा अज्ञव्यनुं लक्षण जाणवा माटे वृद्धो एम कहे छे के—जे कोइ प्राणी संसारथी

विपद्भक्त मोक्षने माने छे अने मोक्षनी प्राप्ति माटे अजिह्वाप राखीने मनमां एवुं विचारे छे के—“ हुं जव्य हृदय के अजव्य ? जो जव्य होतं तो सारं, पण कदाच अजव्य होतं तो यने धिकार छे. ” अशो विचार कोड पण बखत करे ते प्राणी जव्य जाणवो; अने जे प्राणीने कोड पण बखत आयो विचार थयो न होय, थतो न होय तथा थवानो पण नहीं ते प्राणी अजव्य जाणवो. श्री आचारंग सूत्रमां कहुं छे के “ अजव्यस्य हि जव्याजव्यशंकाया अज्ञावः ” “ अजव्य प्राणीने हुं जव्य हुं के अजव्य ? एवी शंका पण थती नथी. ” आ प्रसंगे महा पापी पादक नामना अजव्यसुं दृष्टांत संक्षेपथी कहिए नीए—

श्रावस्ति नगरीना राजाना पुत्र स्कंदके श्री मुनिमुव्रत स्वामी पासे श्रावकथयें अंगीकार कयों हतो. एक दिवसे कुंचकार नामना नगरथी पादक नामनो पुरोहित त्यां आव्यो. तेनी साथे राजसन्तामां विवाद करतां स्कंदके तेनो पराजय कयों. त्यार बाद केटवोका बखत श्रया पछी स्कंदकने बैराग्य थवायी तेणे श्री जिनेश्वर पासे दीक्षा दीधी. एकदा तेणे प्रभुने कहुं के “ हे स्वामी ! जो आपनी आज्ञा होय तो हुं मारी वेनना देशमां जाऊं. ” प्रभुए कहुं के—“ जो तने त्यां जगो तो मोटो उपसर्ग थशे, अने त-मारा बिना बीजा सर्वे आराधक थशे. ” त्यारे स्कंदकाचार्ये कहुं के—साधुने जे उपसर्ग छे तेज मोक्षसुं साधन छे. तेथी तपस्विओने कांड पण उपसर्गज नथी. मोक्षना आनंदने इच्छनारा मुनिओने जे कांड दुःख आने ते मोटा आनंदने माटेज छे. ” इत्यादि क-ह्वीने स्कंदक आचार्य पांचसे साधुओ सहित बिहार करतां करतां कुंचकार नगरना उ-द्यानमां आव्या. ते समान्तर जाणीने पादकके पूर्वना बैरने दीधे ते उद्याननी धूळमां गुप्त रीते शस्त्रो दाटीने राजाने कहुं के—“ हे राजा ! आ साधुओ जयने मारीने तमा-सं राज्य छेवाने आव्या छे. ” एय कह्यो राजानी खाशो माटे दाटेजां शस्त्रो वताव्यां; तेथी क्रोध पामीने राजाए ते साधुओने मारबानी आज्ञा आयी. पछी राजानो हुकम मेळवीने पादक ते साधुओने प डवा माटे मनुष्यने पीडवानी घाणी पासे लइ गयो. तेमां चारसो नवाणुं साधुओने पीड्या पछ. स्वदक आचार्ये तेने वहुं के—“ तुं आ वाळक साधुने वाकीमां राखीने प्रथम मने प. ल. ” तापण ते पादकके आचार्येने व-धारे छे खी करवाना हेतुथी प्रथम ते वाळकनेज पंथ्यो. ते सर्वेने सुरिए निर्यामणा कारवीने सु क्त पमःड्या. पछी सुरिए ते पादक सति आस्वा देशने जख करवानुं निवाणुं क. त्यांथ काळर्थे प. म. ने आचार्य व. ह. कुमर देवता थया. तेणे पोताहुं देर

लेवा माटे त्यां आबीने पादक सहित आखा देशने वाळी जस्म कर्यो. ते स्थान आजे पण दंरुकारण्यना नामथी ओळखाय ठे.

ते सायुत्रोने पीडवती वखते “ हुं पहेडो, हुं पहेडो ” एम बोळतां तेओ कालनी सन्मुख गया परंतु जरा पण खेद पास्या नही, तेमज अनेक प्रकारनी द्वाब्धिवाळा हुता तोपण अंतःकरणमां देश मात्र क्रोध कर्यो नही, “ तेथी धन्य ठे तेओना वीतराणीपणाने ! ”

“ आ महा पापी पादकने अनादि अनंत जांगे मिथ्यात्व हतुं. ते मरीने सातमी नरके गयो. जे लोको मिथ्यात्व रूपी मदिरातुं पान करता नथी तेओ मोक्ष रूपी वधूने पामे छे. ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ सप्तदशस्तंजस्य
त्रिपंचाशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ १५३ ॥

व्याख्यान २५४ मुं.

मिथ्यात्वना दुस्त्यजपणा विषे.

अनंतज्ञानसंपूर्णदर्शनचरणान्वितम् ।

गुरुं प्राप्य न मिथ्यात्वं, त्यजंति मूढबुद्धयः ॥ १ ॥

जाचार्य—“ अनंत अने संपूर्ण ज्ञान, दर्शन तथा चारित्र्यी युक्त एवा गुरुने पापीने पण मूढबुद्धिवाळा जीवो मिथ्यात्वने ओरुता नथी. ” ते अपर दृष्टांत नीचं प्रमाणे—

मंखळीपुत्र गोसाळानुं दृष्टांत.

एकदा श्री वीरजगवान आबस्ति नगरीना उद्यानवां समवसर्या हुता, ते वखते अत्यंत अजिमान धरावतो गोशाळो वाद करवा माटे त्यां आवे ठे, एम ज्ञानवने जोडने प्रभुए गौतम विंगरे मुनिओने वखुं के—“ अहीं मंखळीपुत्र (गोशाळो) आ-

विपद्भूत मोहने माने छे अने मोहनी प्राप्ति माटे अजिह्वाप राखीने मनमां एवं विचारे छे के—“ हुं जव्य हइश के अजव्य ? जो जव्य होळं तो सारं, पण कदाच अजव्य होळं तो मने धिंकार छे. ” आबो विचार कोइ पण बखत करे ते प्राणी जव्य जाणवो; अने जे प्राणीने कोइ पण बखत आबो विचार थयो न होय, यतो न होय तथा धवानो पण नहीं ते प्राणी अजव्य जाणवो. श्री आचारांग सूत्रमां कहुं छे के “ अजव्यस्य हि जव्याजव्यशंकाया अजावः ” “ अजव्य प्राणीने हुं जव्य हुं के अजव्य ? एवी शंका पण धती नथी. ” आ प्रसंगे महा पापी पादक नामना अजव्यहुं दृष्टांत संक्षेपथी कहिए ढीए—

श्रावस्ति नगरीना राजाना पुत्र स्कंदके श्री मुनिधुव्रत स्वामी पासे श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो हतो. एक दिवसे कुंजकार नामना नगरथी पादक नामनो पुरोहित त्यां आव्यो, तेनी साथे राजसन्नामां विवाद करतां स्कंदके तेनो पराजय कर्यो, त्यार वाद केटवोको बखत गया पछी स्कंदकने वैराग्य थवाथी तेणे श्री जिनेश्वर पासे दीक्षा लीधी. एकदा तेणे प्रज्जुने कहुं के—“ हे स्वामी! जो आपनी अज्ञा होय तो हुं मारी वेनना देशमां जाअं. ” प्रज्जुए कहुं के—“ जो तमे त्यां जशो तो मोटो उपसर्ग थयो, अने त-मारा बिना बीजा सर्वे आराधक थयो. ” त्यारे स्कंदकाचार्ये कहुं के—साधुने जे उपस-र्ग छे तेज मोहहुं साधन छे, तेथी तपस्विअोने कांइ पण उपसर्गज नथी. मोहना आनंदने इच्छनारा मुनिअोने जे कांइ दुःख आवे ते मोटा आनंदने माटेज छे. ” इत्यादि क-ह्नीने स्कंदक आचार्य पांचसे साधुअो सहित बिहार करतां करतां कुंजकार नगरना ल-द्यानमां आव्या. ते समाचार जाणीने पादकके पूर्वना वैरने लीधे ते लद्याननी धूळ्यां गुप्त रीते शस्त्रो दाटीने राजाने कहुं के—“ हे राजा ! आ साधुअो अपने मारीने तमा-रुं राज्य देवाने आव्या छे. ” एम कह्नी राजानी खात्री माटे दाटेआं शस्त्रो वताव्यां; तेथी क्रोध पामीने राजाए ते साधुअोने मारवानी अज्ञा आपी. पछी राजानो हुकूम मेळवीने पादक ते साधुअोने प लवा माटे मनुष्यने पीढवानी घाणी पासे हइ गयो. तेमां चारसो नवाणुं साधुअोने पीढ्या पछ. स्कंदक आचार्ये तेने कहुं के—“ तुं आ वाळक साधुने वाकीमां राखीने प्रथम मने पोट, ” त.पण ते पादकके आचार्येने ब-धारे छु खो करवाना हेतुथी प्रथम ते वाळकनेज पोट्यो. ते सर्वेने सूरिए निर्यामणा करावीने सु क्त पमाड्या. पछी सूरिए ते पादक सति आखा देशने जख्य करवाहुं निथाणुं कर्तुं त्यांथ. काळधर्म पामने आचार्य व. हनुम. र देवता थया. तेणे पोताहुं देर

देवा माटे त्यां आवीने पावक सहित आखा देशने वाळी ज़स्म कर्यो. ते स्थान आ-
जे पण दंरुकारण्यना नामथी ओळखाय ठे.

ते साधुओने पीळती वखते “ हुं पहेळो, हुं पहेळो ” एम वोळतां तेओ क्का
ळनी सन्मुख गया परंतु जरा पण खेद पाभ्या नही, तेमज अनेक प्रकारनी व्खि-
वाळा हता तोपण अंतःकरणमां देश मात्र क्रोध कर्यो नही, “ तेथी धन्य ठे ते-
ओना बीतरागीपणाने! ”

“ आ महा पापी पादकने अनादि अनंत जांगे मिथ्यात्व हतुं. ते मरीने सात-
मी नरके गयो. जे लोक़ो मिथ्यात्व रूपी मदिराहुं पान करता नथी तेओ मोह रूपी
वधूने पामे छे. ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ सप्तदशस्तंजस्य
त्रिंवाशदधिकच्छिज्ञाततमः श्रवणः ॥ ३५३ ॥

व्याख्यान ३५४ मुं.

मिथ्यात्वना दुस्त्यजपाणा विषे.

अनंतज्ञानसंपूर्णदर्शनचरणान्त्रितम् ।

गुरुं प्राप्य न मिथ्यात्वं, त्यजंति मूढबुध्रयः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अनंत अने संपूर्ण ज्ञान, दर्शन तथा चारित्र्यी युक्त एवा गुरुने
पामीने पण मूढबुद्धिवाळा जीवो मिथ्यात्वने ओरुता नथी. ” ते उपर दृष्टांत नीच
प्रमाणे—

मंखदीपुत्र गोसाळानुं दृष्टांत.

एकदा श्री वीरजगवान श्रावस्ति नगरीना लयानमां समयसर्या हता, ते वख-
ते अत्यंत अजिमान धरावतो गोशाळो वाद करवा माटे त्यां आवे ठे, एम ज्ञानवने जो-
इने प्रचुए गौतम विंगरे मुनिओने वळुं के—“ अही मंखदीपुत्र (गोशाळो) आ-

वे ठे, माटे तमारे तेनी दृष्टि रहेतुं नहीं. ” आ प्रमाणे जगवाननो आदेश थतां सुन-
 क्त्र ने सर्वानुज्ञति मुनि विना वीजा सर्व दूर गया. तेवामां ते गोशाळो आर्वीने जिनेश्वर-
 ने कहेवा द्वाग्यो के—“ हुं सर्वज्ञ हुं. अमारा शास्त्रमां कर्मना पांच द्वाख साठ हजार
 ढयो अने त्रण जेद ठे. तेद्व्यां कर्मनो क्षय थाय, त्यारे ते जीव सिद्धि मेळवे छे. व-
 ळी हे काश्यपगोत्री ! तमारे शिष्य एक गोशाळ्य नाथनो हतो ते तो मरी गयो ठे,
 अने हुं तो अति बुद्धिमान होवार्थी सात शरीरमां परावर्तन करीने आ शरीरमां आ-
 व्यो हुं. प्रथम हुं राजगृह नगरमां उदायी राजा हतो, ते शरीरनो त्याग करीने एणज-
 ग ना देहमां बावीश वर्ष सुधी रह्यो. त्यार पछी ते शरीर मूकीने दंरुपुर नगरमां
 मन्नरामना देहमां एकवीश वर्ष रह्यो, त्यांथी चंपापुरीमां मंरुतना देहमां वीश
 वर्ष रह्यो, ते शरीर पण मूकीने वाराणसी नगरीमां राहना शरीरमां आोगणीश
 वर्ष रह्यो, त्यांथी आदंजिका नगरीमां जारदना शरीरमां अठार वर्ष रह्यो, तेनो प-
 ण त्याग करीने विनाशना नगरीमां अर्जुनना शरीरमां सत्तर वर्ष रह्यो, तेतुं शरीर
 पण मूकीने श्रावस्ति नगरीमां मंखडीपुत्रतुं शरीर परीपहने सहन करवामां समर्थ
 जोडने तेमां आख्यो हुं, ते सोळ वर्ष सुधी रहेवानो हुं. हे काश्यपगोत्री ! आ प्रमाणे
 एकसो तेवीश वर्षमां सात शरीर बदलना जोडए एतुं अमारा शास्त्रमां कहेतुं छे. ”
 आ प्रकारे गोशाळानां वचन सांचळी प्रजु वोढ्या के—“ जेस कोइ चोर पोताना
 शरीरने लुपाववानी इच्छार्थी लनना एक तंतुए करीने अथवा रुना पुंजनाए करीने
 अथवा एक तूणे करीने पोताना शरीरने आच्छादन करे तेची रीते तुं फोगट तारा
 आत्माने शा माटे लुपावे ठे ? ” प्रजुनां आवां वचन सांचळीने गोशाळो क्रोध करी
 वीतराग प्रजुनी अयोग्य वचनो वोढीने आज्ञातना करवा द्वाग्यो. ते सांचळी नहीं शक-
 वार्थी जगवानना पूर्णनक्त सर्वानुज्ञति मुनिए गोशाळाने कहुं के—“ हे मंखडीपुत्र !
 जामाटे जुतुं वोढे छे ? अने तेजोद्वेष्यादिक विद्याना आपनारा गुहनी जामाटे
 आज्ञातना करे छे ? ” ते सांचळीने अति क्रोध पापेद्व्या गोशाळ्याए सर्वानुज्ञति मुनि-
 ने तपना तेजर्थी (तेजोद्वेष्यार्थी) क्षमसात् करीने फरीधी स्वाधीनी आज्ञातना
 करवा मांकी. त्यारे प्रजुना शिष्य सुनहत्र मुनिए तेने कहुं के—“ अरे ! त्रण जुवन-
 ना गुहनी अवज्ञा केम करे ठे ? आवा आचरणार्थी तारी नरकगति यशे. ” ते
 सांचळीने गोशाळाने वधारे क्रोध चड्यो. तेथी तेजोद्वेष्या वने ते साधुने पण वा-
 ळी दीधा, अने फरीधी प्रजुने अयोग्य वाक्य वने निंदवा द्वाग्यो. त्यारे श्री जिने-

धर बोध्या के—“ आधी कुडुद्धिथी अने मिथ्यात्वथी तुं आवा दुर्लज मनुष्यजवने हीन गतिमां केप नांवे ठे ? ” ते सांजळीने पण तेन क्रोध च ज्यो. तेथी तेणे सात आठ पगडां पाछा हळीने प्रचुना उपर पण तेजोद्वेज्या मूकी. परंतु तेजोद्वेज्या जगवाननी प्रदक्षिणा करीने पाळी फरी, अने गोशाळाना शरीरमां पेठी. ते वखते प्रचुना शरीरना बहारना देखावमां काळाश जोडने गोशाळाए जगवानने कर्तुं के—“ मारा तपना तेजथी ठ माणमां तमारुं मृत्यु थशे. ” त्यारे प्रचु बोध्या के—“ हुं तो हजु सोळ वर्षे गुशी केवळी अग्रस्थाए विचरीश, परंतु तुं तो पित्तज्वरना व्याधियो सात दिवसमांज छन्नस्थपणे मरण पायीश. ” पळी प्रचुए गोतम आदि मुनि अने बोद्धावीने कर्तुं के “तमे धर्मसन्धयो वमे अने उपदेश आपो. ” ते सांजळीने गौतमादि गणथरो तने उपदेश आत्वा ज्ञाग्या. परंतु ते तो उन्नयो तेथी कोप पामिने ते मुनिअने वाधा उपजाववारो लपाय चिंतवना ज्ञाग्यो; पण तेनी शक्तिनो नाश थडं गयेजो होवाथी ते सर्वे प्रयत्नमां निष्फळ थयो. पठी तेना शरीरमां दाह थवाथी “ अरे रे ! आ महापुरुषतुं वाक्य निष्फळ नहीं थाय ” एम विचारतो, दीर्घ निसासा नाखतो अने अरं रे आ शुं थयुं ! एम बोद्धतो त्यांथी नीकथ्यो. मार्गमां पृथ्वी पर पग पडामरो ते ज्ञातोपचारने माटे कुंजकारने घेर गयो, अने मद्यपान करीने तथा हाथम आभ्रफळ राखने ते नृत्प करवा ज्ञाग्यो. ते वखते जिनेश्वरं सर्वे साधुअने कर्तुं के— “ आ गोशाळाए मारा बचनिमिने जे तेजोद्वेज्य मुकी हती ते सोळ देश वाळी नांवे तेथी उग्र मूकी हती, परंतु ते तेनाज शरीरमां पेठी ठे, तेनी वेदनाथी ते हाडमां शीत उपचार करे ठे. ”

हवे गोशाळाए जगवंतनां कहेळां वचनोथी पोतातुं मृत्यु नजीक जाणीने आजीविक मतवाळा पोताना जक्त श्रावकोने छेड्यो उपदेश आप्यो, अने पोताना शिष्योने कर्तुं के—“ हुं मरण पासुं त्यारे मारा शरीरने, सुगंधी जळ वमे स्नान करावी, गोशीर्षि चंदन वमे चिद्वेपन करी, अने हजार पुरुषोए वहन कराती शिविकामां बैसाकीने श्रावस्ति नगरीनी दरेक वजारमां दाड जइ तमारुं मोटा शब्दथी उद्घोषणा करवी के— “आ मंखळीपुत्र जिन नहीं ठतां ‘ हुं जिन तुं ’ एम बोद्धनारो चरम तीर्थकरनी आशातनः करनारो, वे मुनिनी घात करनारो, तथा अनेक जीवोने मिथ्यात्वी वनावनारो ते पोतानोज तेजोद्वेज्याथी महात्मानां वचन वमे सातमी रात्रिए छन्नस्थपणे मरण पाग्यो ठे. ” आ प्रमाणे वारंवार बोद्धतुं. पळी जो तमे मारा शिष्य हो तो मारे रावे

पो दोरुं वांधीने ऋण वार मारा सुखमां शुंकीने श्रावस्ति नगरीनी वजारमां सर्वत्र मने घसरुवां, अने त्यार पढी मारा देहनो संस्कार करवो. " आची राते ते गोशाळो अंत्य अवस्थामां कांडक समकित पाम्यो, अने वीतरागनां वचन उपर विश्वासवाळो थयो. छेव-टे पोताना सर्व शिष्य समझ अरिहंततुं शरण करीने काळधर्म पाम्यो. पछी तेना शिष्योए पोतातुं महत्व तथा पूजा सत्कार विगरेनी हानि थवाना जयथी गुरुतुं वचन पाळवा माटे पोतानाज उपाश्रयमां द्वार बंध करीने श्रावस्ति नगरीनो आळख काढी पूर्वे कहेली सर्व क्रियाओ करी, अने त्यार पढी तेना देहनो संस्कार करवा तेने वहार काळ्यो एट्ठे श्रावकोए अग्निसंस्कार कर्यो.

हे श्रीवीरजगवान विहारना क्रमथी मेढक नामना नगरे पथार्या. त्यां तेमना गरीरने पित्तज्वरथी व्याप्त जोझे चारे वर्णना टोको बोद्धवा द्वाग्या के— " गोशाळाए मुक्केली तेजोद्वेज्याथी गरीर दग्ध थवाने लीधे प्रचु छ महीने काळ करशे. " तेवात सांजळी सिंह नामना जगवानना शिष्य के जे निरंतर छट तप करता हता, तथा सूर्य सन्मुख दृष्टि राखीने आतापना वेता हता तेमणे ते आतापनाने अंते विचारुं के— मारा धर्मगुरु श्री जिनेश्वरने पित्तज्वर उत्पन्न थयो छे, तेथी जो ते उ महिनामां काळधर्म पामशे तो अन्य दर्शनीओ कहेशे के— " गोशाळानी तेजोद्वेज्याथी हणायेला महवीर उच्चस्थलेज काळधर्म पाम्या. " आ प्रमाणे तेनी जद्रक प्रकृति होवाथी तेणे विचारणा करी, अने तेना मनां घणुं दुःख उत्पन्न थयुं. ते बहुज खेद करवा द्वाग्यो. पछी ते मातृककच्छ नामना निर्जन वनमां जेने मोटा शब्दथी रुदन करवा द्वाग्यो. ते जाणीने जगवानेस्थविर साधु मोकळीने तेने पोतानी पासे बोळ्वाव्यो अन कहुं के— " हे सिंह मुनि! तें तारा मनां जे विकल्प कर्यो छे तेम थवालुं नथी. केमके देजे लणा सोद वरप सुधी मारे केवळ ज्ञाननो पर्याय जोगवानो छे. तेथी तुं नगरमां जा अने रेवती नामनी श्राविकाए मारे माटे कोळानो पाक वनाव्यो छे ते तुं द्वाषीश नहीं, केमके ते ग्रहण योग्य नथी: पण तेने ज घेर तेना अश्वने माटे वीजोरानो पाक वनाव्यो छे ते द्वाइ आव. " आ प्रमाणे जगवाननां कहेवाथी सिंह मुनि रेवती श्राविकाने घेर गया.

रेवती श्राविका निर्विकार मुनिने आवतां जोझे अति हर्षपामी अने आसन परथी उठी सात आठ पगटां सन्मुख जड वंदना करीने बोली के " हे स्वामी! अप शा प्रयोजनथी अले पथार्या ठो ते कृपा करीने कहो. " एट्ठे सिंह मुनिए ५

नतुं कहेलुं योग्य औपध माग्युं, अने अयोग्य औपधनो निपेध कर्यो. रेवतीए पोताना आत्माने सफळ मानीने मागेतुं औपध बहोराव्युं. ते दक्षिणे मुानए जगवंतना हाथमां आप्युं. जगवाने पण वीतरागपणाधीज उदरमां क्लेषव्युं, तेज क्लेषे जगवाननो व्याधि नाश पाम्यो. तेथी मुनिवर्गमां आनंद व्यापी रह्यो अने देवादिक पण हर्ष पाम्या. ते वखते रेवती श्राविका पण त्रिकाद्विज्ञानी परमात्मानी स्तुति करती सती तीर्थंकरपदने योग्य अध्यवसायने धारण करती हवी.

हवे गौतम गणधरे श्री वीर प्रचुने नमस्कार करीने पूछ्युं के—“ हे स्वामी! आपनो सर्वलुचूति शिष्य गोशाळांनी तेजोद्वैश्याधी दग्ध थयो सतो कइ गतिने पाम्यो?” जगवान बोल्या के—“ ते सायु सद्गुणार नामना आउमा कल्पमां अढार सागरोपमना आयुष्यवाळो देव थयो जे. त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थइ मोक्षगतिने पामशे. ” गौतमस्वामाए फरीथी पूछ्युं के—“ हे जगवान ! आपनो शिष्य मुनकूत्र मुनि कइ गतिने पाम्यो ? ” प्रचुए कयुं के—“ ते सायु आद्वोचना प्रतिक्रमणा करीने अच्युत कल्पमा मोटा आयुष्यवाळो देवना थयो छे. त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थइ सिद्धिपदने पामशे. ” फरीथी गणधरे पूछ्युं के— “ हे प्रचु ! मंखडीपुत्र कइ गति पाम्यो ? ” प्रचुए कयुं के—“ अंत्य समये कांडक श्रद्धा पामेवो ते वारमा देवद्वोकर्मां बावीश सागरापमना आयुष्यवाळो देवता थयोछे.”

हवे ग्रंथकार कहे छे के—

किं करोति गुरुः प्राज्ञः, मिथ्यात्वभूढचेतसां ।

शिष्याणां पापरक्तानां, मंखडीपुत्रसादृशां ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पापकर्ममां रक्त अने मिथ्यात्व वमे मूढ चित्तवाळा गोशाळा जेवा शिष्योने ज्ञानी गुरु पण श्रुं करी शके ? ” गोशाळो जन्मथी आरंजीने मिथ्यात्वी हतो परंतु पडीथी तेने वीतरागनुं वचन सत्य जास्युं हतुं, अने तेथीज तेणे “ हुं जिन नथी, महावीरज जिन छे ” एवी रीते पोताना शिष्योने कहुं हतुं. प्रथम पण गोशाळो “ आपनी दीक्षा मने हो ” एम पोतानी इच्छाएज कहीने जगवाननो शिष्य थयो हतो. जगवाने पण पोतानो शिष्य जाणीने तेने उपदेश कर्यो हतो परंतु ते तेणे माग्यो नहोतो, तोपण छेवटे प्रचुए मर्मवचनथी तेने रुनी बुद्धि आपी हती.

(१५८) उपदेशप्रासाद जापांतर-जाग ४ थो-स्तंज १७ मो.

“गोशाळा जेवा क्रूरना क्रोधीपणाने कदापि पण संजाय्यां शिवाय लढटी तेने शुद्ध बुद्धि आपी, माटे हे प्रभु ! तारी वीतरागताने धन्य ठे. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंजरूप
चतुष्पंचाशदधिकच्छिशततमः प्रबंधः ॥ १५४ ॥

व्याख्यान १५५ मुं .

जगवाननी आशातनांनां फळ विषे.

प्रजोराशातनां तन्वन्नद्वपधीर्मुखलीसुतः ।

निजात्मानं जवौघेषु, न्यधादहो कुतर्कता ॥

जावार्थ“—प्रभुनी आशातना करीने तुच्छ बुद्धिवाळा मंखलीपुत्रे पोतानो आत्मा संसारसमुद्रयां नांख्यो, ए केवुं कुतर्कपणुं !”

श्री गौतम गणधरे जण जुवनना शरण रूप अने वांजित आपनारा श्री महावीर स्वामीने पूछुं के “ हे प्रभु ! मंखलीपुत्रनुं देवज्ञोकमां गया पळीनुं जानी चरित्र कहो. ” त्यारे जगवान बोड्या के आ जरतकेनयां आवेझा शतघार नामना नगरमा सुमति नामे राजा थशे, तेने सुजद्रा नामनी राणी थशे, तेना लदरमां वारमा देवज्ञोकथी च्यवीने ते गोशाळो महापव्व नामे पुत्र थशे. ते देवसेन तथा विमलवाहनना नामथी पण प्रसिद्ध थशे. तेने एक वखत चार दांतवाळो श्वेत हाथी प्राप्त थशे. त्यार पत्नी तेने राज्य गादी मळशे, एट्थे ते राजा मिथ्यात्वो होवाथो अनेक साधुओनी कदर्यना करशे. ते जोडने तेना प्रधानो तेने विनय पूर्वक कहेशे के “ हे राजा ! प्रजानाथ थडने आवुं कृत्य करोओ ते योग्य नथी. ” तेथी ते राजा कांडक पापकर्मथी पाओे हउशे. ते एक दिवस उद्याननी शोजा जोवा जशे, त्यां एक स्थाने त.र्थकरना शिष्यना शिष्य जण ज्ञानने धारण करनारा तथा निरंतर छफ तप करनारा सुमंगल नामना साधुनें आतापना करतां देखशे. तेने जोडने ते विमलवाहन राजाने क्रोध उत्पन्न थशे, एट्थे सिंहनी जेम बांकी दृष्टिथी ते मुनिने ध्यानमां तत्पर रहेट्ठा जोशे. पत्नी तत्काळ घोसाने त्व-

राधी हांकीने पोतानो रथ ते माधु उपर चझावशे, एट्ठे साधु पनी जशे, पात्रा उजा थशे. एट्ठे फरीधी पण एज प्रमाणे रथ हांकशे. बीजी वार उजा थया पत्री ते साधु मनमां विचार करशे के “ अहो ! आ जीव महानिर्दय केम जणाय ठे ? ” एम विचारीने अवधिज्ञानयी जोतां तेने गोशाळानो जीव जाणीने कहेशे के “ हे महापद्म ! आजयी त्रोजे ज्वे तुं गोशाळो हतो ते वखत तें तारी तेजोद्वैज्याथी श्री महावीर जगवानना सर्वानुत्तृति तथा मृतकत्र नामना वे शिष्येने दग्ध करी दीधा हता. परंतु ते साधुओ कृपा धारण करवामां महा समर्थ हता. केमके इंद्रादिक देवोतुं सामर्थ्य पण तेना पासं कुंयुवा जेवुं हतुं, तो तारा जेवानी तो शी गणत्री ! परंतु तेमने धन्य छे के तयोए तारो करेवो प्राणांत उपसर्ग सहन कर्यो, पण नेत्रना प्रांतजागमां पण क्रोधनो द्वेश सरखो द्याव्या नहि; तेमज समग्र संसारी जीवो करतां पण अनंत वळवाळा श्री वीर परमात्मा उपर तें तेजोद्वैज्या मूकी तो पण तेमणे जरा पण क्रोध कर्यो नहि अने उद्वेग तने प्रतिबोध आप्यो, परंतु तुं बोध पाभ्यो नहि. हुं तो सुमंगळ तुं, पूर्वना साधु जेवो ज्ञावान नयो ; तेयो तुं मने वचारे दुःख आपीश तो हुं तपना तेज वरे रथ, घोना अने सारथि सहित तने नरूपसात् करी नांखीश. ” आ प्रमाणे ते साधुए कथा छतां ते राजा त्रीजीवार तेना पर रथ चझावी ते मुनिने पृथ्वी पर पानी देशे. ते वखते मुनि क्रोधयी तेजस् समुद्वात करीने सात आठ पगडां पात्रा हठी तेजोद्वैज्यावमे रथ. घोना अने सारथि सहित विमलवाहन राजाने नस्मीज्जत करी नांखशे. त्यार ५-त्रो ते साधु अनेक प्रकारनां बट्ट, अट्टम आदि तप सहित घणां वर्ष सुधी चारित्र पाळाने अंते एक मासनुं अनशन करी सर्व पाप आतोड पन्तिकमीने सर्वार्थसिद्ध विमानमां देवपणे उत्पन्न थशे.

विमलवाहन राजा मरीने सातमी नरके तेत्रीश सागरोपमना उत्कृष्ट आयुष्यवाळो नारकी थशे. त्यांथी नीकळीने मत्स्ययोनिमां उत्पन्न थशे. त्यांथी मरीने फरीधी सातमी नरकमां जशे. पात्रो मत्स्ययोनिमां उत्पन्न थशे. त्यां घणुं दुःख जोगवीने दृष्टी नरकमां उत्कृष्ट आयुष्यवाळो नारकी थशे. त्यांथी नीकळी स्त्रीपणुं पामीने फरीधी छट्टी नरकमां उत्पन्न थशे. त्यांथी नीकळीने फरीधी स्त्रीपणुं पामी घणी कदर्थना पावशे. त्यांथी पांचमी नरकमां जइ अत्यंत दुःख पामी उरःपरिसर्पमां उत्पन्न थशे. त्यां वध वंधन आदि अनेक कष्ट पामी फरीधी पांचमी नरके जशे. त्यांथी नीकळी उरःपरिसर्प थइ चोयी नरके जशे. त्यांथी नीकळीसिंहयोनिमां उत्पन्न थइने फरीधी चोधी

नरके जइ पाडो सिंहयोनिमां उत्पन्न थशे. त्यांथी त्रीजी नरकमां जइ दुःख जोगवीने पडी पहीमां उत्पन्न थशे. त्यांथी फरीने त्रीजी नरकमां जइने पाडो पहीना जवमां आवशे. त्यांथी मरीने वीजी नरकमां उत्पन्न थशे. त्यांथी नीकळी जुजपरिसर्प थइने फरी वीजी नरके उत्पन्न थशे. त्यांथी नीकळी फरीथी जुजपरिसर्पमां उत्पन्न थइ प्रथम नरकमां दुःख जोगवशे., त्यांथी नीकळी असंझि पंचेंद्रियमां उत्पन्न थइने फरीथी प्रथम नरकमां जशे ए प्रमाणे उपर कहेला क्रमवने असंझि विगेरे रत्नप्रजा (प्रथम) नरक विगेरेमां उत्पन्न थइशके ठे. तेना क्रम विषे कहुं ठे के—

असन्नी सरिसीव पख्खी, सीह उरग थी जंति जा ढठी ।

कमसो उक्कोसेण, सत्तमी पुढवी मणुअ मच्छा ॥

जावार्थ—“ असंझि, जुजपरिसर्प, पही, सिंह, उरपरिसर्प अने स्त्री—ए जीवो अनुक्रमे पहेलीथी ढठी नरक सुधी उत्पन्न थइ शके छे, अर्थात् असंझि उत्कृष्ट पहेली नरके जाय, जुजपरिसर्प उत्कृष्ट वीजी नरके जाय, इत्यादि. तथा मनुष्य अने मत्स्य उत्कृष्ट सातमी नरक सुधी जइ शके छे. ”

त्यार पडी ते चामाचीनीया, वरुवागुद्वी विगेरे चर्मज पहीमां उत्पन्न थशे. त्यांथी राजहंस विगेरे दोमज पहीमां तथा जुजपरिसर्पमां हजारो जव करशे. त्यार पडी अजगर, अद्वसीया विगेरे उरःपरिसर्पमां हजारो जव करशे. अद्वसीयानो जीव गाम नगर अने चक्रवर्तीना आखा सैन्यनो पण नाश करे तेवना मोटो थाय छे. ते घोडानी, दाद विगेरेमां उत्पन्न थाय ठे. ते जीव पृथ्वीमां अंगुद्वना असंख्यातमा जागथी आरंजीने उत्कृष्टो वार योजन जेटद्वो मोटो थाय ठे. ते समूहम अने मिथ्यात्वी होय छे. ते ज्यारे पोताना शरीरनुं पाछुं फेरवे ठे त्यारे पृथ्वीमां मोटो खानो पडी जाय ठे, तेथी तेना उपर वसेलुं सैन्य तथा गाम विगेरे तेमां पडीने नाश पामे छे. ते पर्याप्तो थइने अंतर्मुहूर्तना आयुषे विनाश पामे ठे. केदवाएक आ अद्वसीयाने वेइंद्रिय पण कहे छे, परंतु अत्रे तो जगवती सूत्रने अनुसारे पंचेंद्रिय कहेदो छे.

त्यार पडी ते गोशाळानो जीव एक खरीवाळा, वे खरीवाळा, गेंना, हस्ती तथा नखवाळा (सिंह विगेरे) आदि जीवोमां सैकनो अने हजारो जव करशे. त्यार पडी जळचरमां, चतुरिंद्रियमां, तेइंद्रियमां, वेइंद्रियमां, वनस्पतिकायमां, वायुकायमां, तेजस्कायमां, अप्पकायमां अने पृथ्वीकाय विगेरे सर्व जातिमां दाखो वखत उत्पन्न

थशे, त्यारपछी राजगृह नगरमां जघन्य, मध्यम अने उत्कृष्ट एवा वेड्याना त्राण जव करशे. त्यारपछी ब्राह्मणानी पुत्री थशे. तेना लग्न मोटा ओडवथी तेना मातापिता करशे. अनुक्रमे ते तेने सासेरे जडेने गर्जवती थशे. त्यांथी पोताना पिताने घेर जवा नीकळशे. तेने अशुच शुकनो थशे. प्रयाण करतां रस्तामां रात्रिना समये दावानळनी ज्वाळाथी पीका पामणे. त्यां दीजुं कोड शरण नहि मळवाथी तेमज न.सत्रा जागवानुं स्थळ पण नहि मळवाथी अत्यंत विद्राष करती सती जगमसात् थड जशे. पूर्वे गोशाळाए अनेक मुनित्राणां अंतःकरणां वाळी दीधां हतां, ते कर्मनो अर्ही लढय थशे. जीव जे जे कर्म करे छे ते पोते तो विसरी जाय छे, पण समये समये करेदां कर्म ते जीवने विसरी जनां नथी. जीव गमे त्यां रच्यो होय, पण तेने घसनीने कर्म तेने योग्य स्थाने दड जाय छे.

त्यार पछी ते अग्निकुमार देवपणे उत्पन्न थशे. त्यांथी मनुष्यपणुं पामी साधुना संगथी समकित्त पामीने चारित्र ग्रहण करशे. ते जवमां चारित्रनी विराधना करशे, तेथी मरीने दक्षिण तरफनी अमुरकुमार निकायमां देवपणे उत्पन्न थशे. जो चारित्रनी विराधना करी न होय तो साधुना उत्पत्ति वैमानिकमांज थाय छे. पछी त्यांथी नीकळीने मनुष्यपणुं पामणे. त्यांथी दक्षिण वाजुना नागकुमारमां उत्पन्न थशे. पाजे ते मनुष्यजव पामणे त्यांथी मरीने दक्षिण वाजुमां मुवर्णकुमार देव थशे. त्यांथी मनुष्यजव पामी दक्षिण वाजुए स्तनितकुमार निकायमां लपजशे. त्यांथी मनुष्यजव पामी चारित्र द्वेशे. ते जवमां पण संयमनी विराधना करवाथी ज्योतिपी देवता थशे. त्यांथी मनुष्य थड संयम पाळीने प्रथम देवद्वोकमां दवांगना थशे ; केमके ते जवमां संयमनी आराधना करशे. आराधना एटवे जे समये चारित्र ग्रहण कर्तुं होय त्यारथी आरंजनीने मरण पर्यंत अतिचार रहित तेतुं पावन करतुं ते. त्यांथी मनुष्यपणुं पामीने त्रीजा देवद्वोकमां देवता थशे, त्यांथी अनुक्रमे एक एक जव मनुष्यनो करीने पांचमा, सातमा, नवमा अने अगिपारमा देवद्वोकमां देवपणे उत्पन्न थशे. त्यांथी मनुष्यजव पामीने तथा चारित्रनुं संपूर्ण प्रतिपादन करीने सर्वार्थसिद्ध विमानमां देवपणे उत्पन्न थशे. त्यांथी च्यवीने महाविदेह क्षेत्रमां संपूर्ण उच्च कुळमां मनुष्यपणे उत्पन्न थशे. त्यां सद्गुरूना समागमथी सम्भ्रू दर्शन पामीने सर्वोत्कृष्ट चारित्र पाळी केवळज्ञान प्राप्त करशे. केवळज्ञानना महोच्छवमां सर्व संघने बोटावीने ते पोतानुं गोशाळाना जवथी आरंजनीने सर्व चरित्र प्रगट करशे अने कहेशे के “ हे आर्यो ! अरिहंत, आचार्य

(२६२) उपदेशप्रासाद जाषांतर-जाग ४ थो-स्तंज १७ मो.

अने उपाध्याय विगेरेनी आशातना करवाधी हुं अनंत काळ सुधी संसारमां जटक्यो
 लुं, माटे तेवी रीने तमां करवुं नहि ; में तो अज्ञानपणार्थी महा मूर्खता करी हती.
 अरे! त्रण जुवनेने तारवामां समर्थ अने त्रिलोकना समस्त पदार्थसमूहने जोनारा अ-
 ने अनंत गुणयुक्त एवा श्री महावीर तीर्थंकर गुरु तराके मळ्या ठतां पण में मनमां
 कांड पण शुद्ध ध्यान करुं नहि. ते जगत्गुरुए अनेक जव्य जीवोना वने प्रकारना दा-
 रिद्यनो नाश कर्यो, पण हु निर्जाग्यशेखर कांड पण ग्रहण करी जक्यो नहीं, तोपण
 ए कुमारामारे परिणामे पण मारे विषे शुद्ध अध्यवसायनो अवकाश आप्यो ठे. तेना
 फलावधीज हुं आ जवमा पण चारित्र अने केवलज्ञान पायी -क्यो लुं, " इत्यादि दे-
 शनामां पोतावुं चरित्र कहीने अनेक जव्य जीवोने आप्तधर्ममां रसिक करशे. ते
 जवमां अनुक्रमे अनशन ग्रहण करीने ते गोशालो अनंत सुखना स्थान रूप मो-
 क्कपठने पागशं.

आ प्रमाणे गोशालानुं वृत्तांत सांजळीने शिव्यजनोए हेय वस्तुनो त्याग करवो
 अने मन वचन तथा कायाए करीने गुरुजननी अल्प पण आशातना करवी नहि.

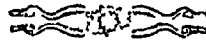
इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सहस्रशरतंजस्य
 पञ्चपञ्चाशत्तुत्तर त्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ २५५ ॥



श्री उपदेश प्रासाद

संज्ञ १० मो.

व्याख्यान २५६ सुं.



ज्ञानाचारना अत्र प्रकारमांनो पहेलो काल नामनो आचार कहे छे—

पठनीयं श्रुतं काले, व्याख्यानं पाठनं तथा ।

आचारः श्रुतधर्मस्य, चाद्यो यद्विख्यते बुधैः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ योग्य काले श्रुत जणवुं, जणवुं तथा व्याख्यान करवुं, ते श्रुत-धर्मनो पहेलो आचार पंक्ति पुरुषोए कहेलो छे. ”

अग्यार अंग अने उत्तराध्ययन विगरे कालिक श्रुत कहेवाय छे. ते दिवसे तथा रात्रे पहेली अने चौथी पोरसीमां जणवुं गणवुं अने दश वैकालिक विगरे तत्पश्चाद्विवाद् उत्कालिक श्रुत कहेवाय छे, तेनो जणवा विगरेनो काल सर्व पोरसीमो छे. तेनां सूत्रनी पोरसीमां सूत्र जणवुं, अने अर्थनी पोरसीमां अर्थ अथवा उत्कालिक श्रुत विगरे जणवुं. दिवस तथा रात्रिनी पहेली अने छेही पोरसीमां अस्वाध्याय (असज्जाय)ने अजावे जणाय तेथी तेनुं नाम कालिक कहेवाय छे. कालिकनो शब्दार्थ एवो छे के योग्य कालेज जणवुं ते; अने मात्र काल वेळा सिवाय वधी पोरसीमां जणाय तेने उत्कालिक कहुं छे. कालिक तथा उत्कालिक वन्ने श्रुतनो द्रष्टु अनध्याय काल के घनोनो छे. तेही कालवेळा प्रत्येक अहोरात्रमां चार आवे छे, तेद्वी बखत तजवो. ते चार बखत आ प्रमाणे—१ संध्या बखते (सायंकाले), २ मध्य रात्रि, ३ प्रजाते तथा ४ मध्याह्न बखते. ए चार काल वेळाए तो कोइ पण दिवस स्वाध्याय करवो नहिं; पण प रुद्रहण विगरे बीजी क्रिया करवानो निषेध नथ। अन्य धर्ममां पण कालने बखते संध्यावंदन विगरे क्रियाओ करवामां आवे छे. ब्राह्मणो हेमेशां त्रण संध्याए मळीने त्रणसो चोबीश बार गायत्री मंत्रनो जाप पूर्ण करे छे. दुः काल बखते सर्व शास्त्रोमां सूत्रादिकहुं पठन पाठन सर्वथा निषेध करेहुं छे. ते विषय अन्य दर्शनमां कहुं छे के—

(१६४) उपदेशप्रासाद जापांतर-जाग ध घो-स्तंज ?८ मो.

चत्वारि खद्बु कर्माणि, संध्याकाले विवर्जयेत् ।

आहारो मैथुनं निद्रा, स्वाध्यायं च विशेषतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आहार, मैथुन, निद्रा अने विशेषे करीने स्वाध्याय, ए चार कर्म संध्या वखते त्याग करवां. ”

आहाराजायते व्याधिः, क्रूरगर्जश्च मैथुनात् ।

निद्रातो धननाशश्च, स्वाध्याये मरणं जवेत् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ संध्या वखते आहार (जोजन) करवाथी व्याधि उत्पन्न थाय ठे, मैथुन करवाथी. क्रूर गर्ज उत्पन्न थाय ठे, निद्रा देवाथी धननो नाश थाय ठे, अने स्वाध्याय करवाथी मृत्यु थाय ठे. ”

तेमज काळ वखते स्वाध्याय करवाथी—“ अहो ! आ साधुओ स्वाध्यायनो काळ पण जाणता नथी ” एम कहीने दोको पण निद्रा करे ठे ; तथा ते वखते पठनादिकमां व्यग्र रहे तो मुमुक्षु साधुने अवश्य कावा दायक आनव्यकादिक क्रियामां अने शुद्ध श्रावकने त्रिकाद्व देवबंदन, पूजन विगरेमां उपयोग रहे नहीं, तेथी वखतसर करवानी कहेली क्रियाथी भ्रष्टपणं प्राप्त थाय.

वळी निरंतर स्वाध्याय करवाथी खेद थयो होय तेने तैददो वखत विश्राम पण थाय; माटे ते काळे तो आनव्यकादि क्रियाओज करवी. कोऽ वखत कारणविशेषे वखतनो अतिक्रम थड जाय तो तेनो दोष नथी.

अहीं कोऽ शिष्य शंका करे ठे के—“ जेम शुद्ध ध्यान मोहनो हेतु होवाथी सर्व काळे करवानुं कहुं ठे; तेम श्रुतज्ञान पण मोहनो हेतु ठे, माटे तेनुं सर्व काळे पठनादि शामेटे न थाय ? जे मोहननुं कारण ठे त्यां काळ अथवा अकाळनी व्यवस्था शी ? ” आ शंकाना समाधान माटे गुरु कहे ठे के—हे शिष्य! तारी शंका खरी ठे; परंतु शुद्धध्यान तो सर्व धर्मक्रियामां रहेलुं ठे, अने ते मानसिक ठे, तेथी शुद्ध ध्यान वने कोऽ पण क्रियानो वाध थतो नथी. पण लक्ष्मी सर्व क्रियाने पुष्टि मळे ठे. अने श्रुतज्ञान तो पठन, गुणन विगरेथी सिद्ध थाय ठे. तेथी ते सांज सवारना प्रतिक्रमण नी जेम नियत काळेज करवा योग्य ठे. जो सर्व काळ श्रुतनो ज अन्यास करे, तो

अन्योन्य पुण्यक्रियानो बाध थाय, तेम थवुं योग्य नथी. वळी जे मोक्षनो हेतु होय त्यां काळनो विजाग करवो योग्य नथी, एवुं जे तें कळुं ते व्यर्थ छे; केमके साधुने आहार विहार विगैरे पण मोक्षना हेतु ठे; तोपण त्यां काळनो विजाग कहेलो ठे. आगममां कळुं छे के “तइयाए पोरसीए जत्तपाणं गवेसए ” “त्रीजी पोरसीए जातपणीनी गवेपणा करवी.” तथा—

अकाळे चरसि जिखु, काळे न पडिवेहसि ।

अप्पाणं च किञ्चामेसि, संनिवेशं च गरिहसि ॥ १ ॥

जावार्थ—“हे साधु! तुं अकाळे विचरे ठे, योग्य काळे पडिवेहण करतो नथी. तारा आत्माने-तुं कीडामणा पमाने ठे, अने गामना लोकोनी निंदा करे ठे.” तेथी श्रुतनुं पठनादिक योग्य काळेज करवुं. कोइ अहंकारादिकने लीधे तेनो व्यत्यय करे, तो सगर नामना आचार्यनी जेम मोटी वज्जाने पावे.

सागराचार्यनुं दृष्टांत.

उज्जयिनी नगरीमां श्रीकालिकाचार्य नामना आचार्य उग्र विहारी हता. तेनी पासेना शिष्यो सर्वे पासस्था थइ जवाधी साधुनो आचार पाळवामां पण शिषिळ थयेला हता. तेमने आचार्य हमेशां शिखामण आपता हता; पण तेओ तो कुतराना पूंछमानी जेम वक्रताने ओगता नहोता. तेथी आचार्ये खेद-पामिने विचार्युं के—“आ शिष्योने सारणादि करतां मारो स्वाध्याय सीदाय छे—बराबर थइ शकतो नथी, अने तेओने मारा वाक्यथी कांइ पण गुण थतो नथी; माटे तेनो कांइ वीजो उपाय करवो जोइए. ”

अहीं वृद्ध वाक्यने अनुसारे एवो संबंध छे के—एक वखते सीमंधर स्वामीने इंद्रे पूछथुं के—“ हे स्वामी! हाडामां जरतक्रेत्रमां एवो कोइ विद्वान् छे, के जेने पूउवाधी आपे वर्णन कर्युं तेवुं निगोदनुं स्वरूप यथार्थ वर्णवे ? ” त्यारे प्रचुए कळुं के—“ हे इंद्र! हाडामां जरतक्रेत्रमां आर्थ काळकसूरि छे, के जे श्रुत पाठना वळथो में कळुं तेवी ज रीते निगोदनुं स्वरूप कही शक तेवा छे. ” ते सांजळीने इंद्र तेनी परीक्षा कवा माटे जरथी जीर्ण थयेवुं शरीर विकुर्बिने धीमे धीमे दाकनीने टेके चाडतां सूरि पासे आन्वा, अने लुहारनी धमणनी जेम श्वासोश्वास देतां तेणे गुरुने वंदना करीने पूछथुं के—“हे स्वामी! हुं वृद्ध बुं, अने वृद्धावस्थायी पीडाउं बुं. हजु मारुं केटवुं आयुष्य

वाकी छे ते आप मारी हस्तेखा जोडने शास्त्रने आधारे कहो. मारा पर कृपा करो. मारा पुत्रोए तथा स्त्रीए मने काही मूकयो छे. तेथी हुं एरुओ महा कष्टयी दिवसो निर्गमन करुं हुं. आप छ जीव निकायपर दया करवामां तत्पर छो, तेथी मारापर कृपा करो. ” आ प्रमाणे तेनां दीन वचनो सांजळीने गुरु तेनो हाथ जोतां जोतां कांङ्क तेनी चेष्टा तथा यथार्थ जापण उपरयी अने कांङ्क श्रुतनो उपयोग आपवायी तेने सौधर्म देवद्वोकना इंद्र जाण्णिने मौन रहा, त्यारे फरीधी ते वृद्ध बोढ्यो के—“हे स्वामी हुं जरामी पीनित हुं, तेथी वधारे वरत अहीं रहेवाने अज्ञात हुं, माटे जवदी उत्तर आपो के ह्ये मारं आयुष्य केटहुं वाकी छे ? पांच वर्ष वाकी छे ? के तेथी न्यूनाधिक! छे ? ” गुरुए कथुं के—“ तेथी घणुं अधिक छे. ” वृद्धे पूछ्युं के—“ शुं दश वर्षहुं छे ? ” गुरुए कथुं—“ तेथी पाण घणुं अधिक छे. ” वृद्धे कथुं—“ शुं त्यारे बीश वर्ष के त्रीश वर्ष के चाळीश वर्ष वाकी छे ? हे गुरु ! सत्य कहो. ” गुरुए कथुं के—“ वारंवार शुं पूछो छे ? तमारं आयुष्य अंकनी गणतरीमां आवे तेहुं नथी. केमके ते अपरिमित (असंख्यात) छे. मुनिसुव्रत स्वामीना शासनमां तमे इन्द्र थया छे, वर्तमान चो-वीशीना छेड्ना चार तीर्थकरोना पांच कव्याणकनो उत्सव तमे कर्यो छे, अने आवती चौबीशीना केट्नाक तीर्थकरोनी वंदना तथा पूजा तमे करशो. तमारं आयुष्य वे सागरोपममां कांङ्क ओहुं वाकी रहेहुं छे. ” आ प्रमाणे गुरुनां वचनसांजळीने इंद्र घणो हर्ष पाभ्या. पछी ते निगोदहुं स्वरूप पूछी निःशंक थया, अने श्री सीमंघर स्वामीए करेदी प्रशंसा कही बतावीने तेणे कथुं के—“ हे स्वामी ! मारा सरहुं कार्य वतावो. ” त्यारे गुरु बोढ्या के—“ धर्ममां आसक्त थयेवा संघहुं विघ्न निवारो. ” पछी इन्द्र पोतानी इच्छाधी पोताना आव्यानी निगानी तरिके दिव्य अने मनोहर एहुं लपाश्रयहुं एक घर वीजी दिगामां करीने तरत स्वर्गे गया.

त्यारपत्री सूरिना झिण्यो के जेओ आहारने माटे नगरमां गया हता तेओ आव्या. तेणे गुरुने कथुं के—“हे स्वामी ! आ लपाश्रयहुं घर वीजी दिशामां केम थड गथुं ? आप पाण विद्यानो चमत्कार जोवामां सृष्टा राखो छे, तो पत्री अमारा जेवानो तेम करवामां ओ दोष ? ” ते सांजळीने गुरुए इन्द्रहुं आगमन विगेरे सर्व वृत्तांत यथार्थ कही आयुं. त्यारे ते शिष्यो बोढ्या के—“अमने पाण इन्द्रहुं दर्शन करावो. ” गुरुए कथुं के—“ देवेन्द्र मारा वचनने आधीन नथी. ते तो पोतानी इच्छायी आव्या हता अने गया. ते विपे तमारे पुराग्रह करवो उचित नथी. ” आ प्रमाणे गुरुए क-

ह्या ठतां ते विनय रहित शिष्योए छुराग्रह मूक्यो नही, अने विनयरहितपणे आहार विगरे करवा कराववा द्याप्या. तेथी गुरु उद्देश पामीने एक दिवस रात्रिना पाठवा पहेरे सवे शिष्योने सुता मूकीने शय्यातर श्रावकने परमार्थ समजावीने नगरी बहार नोकळी गया. अनुक्रमे विहार करतां करतां ते स्पर्णचूमिए आची पहेांच्या. त्यां यहा बुद्धिमान सागर नामना पोताना शिष्यना शिष्य रहेता हुता. तेनी पासे आचीने इर्यापथिकी प्रतिक्रमीने तथा पृथ्वी प्रमाजीने रहा. सागर मुनिए तेमने कोइ वखत जोया नहोता, माटे तेने ओळख्या नहीं, अने तेथीज ते उजा थया नहीं तेमज बंदना पण करी नहीं. तेमणे सूरिने पूछुं के—“हे वृष् मुनि ! तमे कया स्थानथी आचो छे ?” त्यारे गांजीर्यना समुद्र समान गुरु कोपायमान थया शिवाय बोदया के—“अवन्ती नगरीथी. ” पठी तेमने ज्ञान पूर्वक समग्र क्रिया करतां जोइने सागर मुनिए विचार्युं के—“खरेखर आ वृद्ध मुनि बुद्धिमान छे.” पठी तेणे पोताना शिष्योने वाचना आपतां बुद्धिना मदथी सूरिने कहुं के—“ हे वृष् ! हुं श्रुतस्कर्ध नणाहुं हुं ते तमे सांजळो. ” ते सांजळी गुरु तो मौनज रहा. पठी सागरमुनि पोतानी बुद्धिनी कुशळता वताववा माटे घणी सूक्ष्म बुद्धिवाळथी ग्रहण थइ शके तेवी व्याख्यानो विस्तार करवा द्याप्या. व्याख्याना रसमां तद्वदीन थवाथी अकाळ वेळाने—अनध्यायना समयने पण जाण्यो नहीं. “अहो !अज्ञान ए मोटो शत्रु छे. ”

अहीं उज्जयिनी नगरीमां प्रातःकाले पेला शिष्यो उठ्या. त्यां गुरुने जोया नहीं, तेथी तेओ अत्यंत आकुळव्याकुळ थइ गया, अने संज्रांत चित्ते वसतिना स्वामी शय्यातर श्रावक पासे जइने पूछुं के—“अमने मूकीने अमारा गुरु कयां गया ?” त्यारे ते श्रावके कोप करीने कहुं के—“श्रीमान् आचार्ये तमने घणो उपदेश आप्यो, घणुं समजाव्या, प्रेरणा करी, तोपण तमे सदाचारमां प्रवर्त्या नहीं, त्यारे तमारा जेवा प्रमादी शिष्योथी गुरुनी शी अर्थसिद्धि थवानी हती ? तेथी ते तमने तजीने चादया गया.” ते सांजळीने तेओ दज्जित थइ गया अने कहुं के—“तमे अमारा पर प्रसन्न थइने अमारा गुरुए पवित्र कोद्वी दिशा वतावो, के जेथी अमे ते तरफ जइ तेमने पामीने सनाय थइए. अमे जेहुं कर्हुं, तेहुं फळ अमे पाम्या.” एवी रीते ते शिष्योए घणा आग्रह पूर्वक पूछुं, एद्वे ते श्रावके गुरुना विहारनी दिशा वतावी. पळी तेओ सर्वे त्यांथी चादया. अनुक्रमे गुरुने शोधनां शोधतां सागरमुनि पासे आव्या अने तेमने पूछुं के—“पूज्य एवा आर्ये काज्ञकाचार्ये कयां छे ?” सागरमुनिए जवाब आप्यो

के—“ ते तो मारा पितामह गुरु थाय, तेओ अहीं तो आव्या नथी; पण जेमने हुं ओळखतो नथी एवा कोइ एक वृक्ष मुनि उज्जयिनी नगरीची अहीं आवेद्या ठे. ते-ने तमे जुओ, तेओ आ स्यले ठे. ” पळी ते जिप्यो सागरमुनिए वतावेद्या स्थाने गया. त्यां गुरुने जोइने दीन मुखवाळा थया, अने पोताना अपराधनी वारंवार क्रमा मागी. ते जोइ सागरमुनिए दज्जायी नम्र मुखवाळा यझे विचार्युं के—“ अहो ! आ गुरुना गुरु पासे में पांक्ति-कथुं, ते योग्य कथुं नहीं. में सूर्यनी कांति पासे खद्यो-तना जेवुं अने आंवाना वृक्षपर तोरण वांधवा जेवुं कथुं. ” एम विचारिने तेणे उठी-ने विनय पूर्वक गुरुने खमावीने गुरुना चरणकमळमां मस्तक राखी कथुं के “ हे गुरु ! विश्वने पूज्य एवा. आपनी मे अज्ञानना वशयी आशातना करी, तेनुं मने मिथ्या दुष्कृत हो. ”

पडी आचार्ये ते सागरमुनिने प्रतिबोध करवा माटे एक प्यादो नदीने नदीनी रे-ती तथा एक चाळणी मंगावी. ते रेतीने गुरुए चाळणीमां नांखीने चाळी तो जीणी रेती तेमांथी नोकळी गइ, अने चाळणीमां मोटा कांकरा वाकी रखा. तेन दूर नांखी द-इने पडी ते रेतीने कोइक स्थाने नांखी. पडी फरीधी ते रेतीने त्यांची दइने वीजे स्थाने नांखी. त्यांची पण दइने वीजे स्थाने नांखी. एवी रीते वारंवार जुदे जुदे स्थाने नांखीने वीधी. तेथी प्रति रेती घणीज थोनी वाकी रहीं. आ प्रमाणे रेतीनुं दृष्टांत वतावीने गुरुए सागरमुनिने कथुं के—“हे वत्स ! जेए नदीमां स्वात्ताविकज घणी रेती छे, तेम तीर्थकरोमां संपूर्ण ज्ञान रहेतुं छे. जेम प्यादावने नदीमांथी थोनी रेती वीधी, तेम गणधरोए जिनेद्रो पासेयी थोनुं श्रुत ग्रहण कथुं, अने जेम ते रेतीने जुदे जुदे स्थाने नांखवायी अने पाळी व्हेवाथी नवी नवी चूमिना योगे वीण थती थती घणी थोनी-रहीं, तेम श्रुत पण गणधर थकी चावती परंपराए अनुक्रमे कादादिकना दोपयी अल्प अल्पतर बुद्धिवाळा शिष्योन विषे विस्मृति विगरेना कारणयी वीण थतुं थतुं हावमां घणुंज थोनुं रहुं छे. तेमां चाळणीनो उपनय एवी रीते करवानो ठे के—सू-द्वम ज्ञान सर्व नाश पाम्थुं छे, अने हावमां स्थूल-ज्ञान रहुं ठे. तेथी हे वत्स ! तुं श्रुत सारी रीते जण्यो-छे, पण श्रुत ज्ञाननो पहेदो आचार ते वरावर थार्यो नथी. केमके तुं अकाले पण स्वाध्याय करे ठे, ते विषे श्री निगीथ चूर्णिमां कथुं छे के—

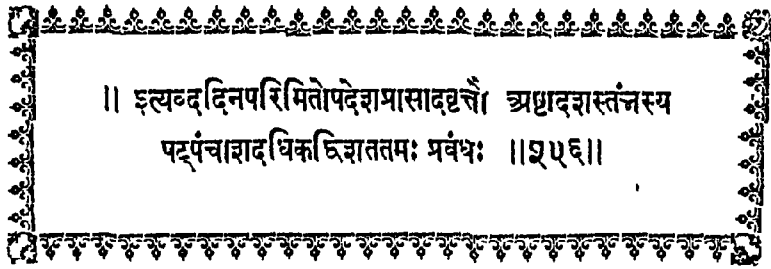
संजा चौति—अणुदिए सूरिए, मइझएहिं, अथ्यमणे,

अधरत्ते, एआसु चउसु सइझायं न करिति ॥

व्याख्यान २५७ मुं. अस्वाध्याय काले स्वाध्याय करवो नहीं ते विपे. (२६६.)

“चार संध्या आ प्रमाणे—? सूर्योदय पहेळां, १ मध्यान्ह समये, ३ सूर्यास्त समये अने ४ अर्धरात्रे. ए चार संध्या वखते स्वाध्याय न करवो.” इत्यादि उपदेश गुरुना मुख धकी सांजळीने सागर आचार्य ते संबधी मिथ्या छुष्कृत आपीने गुरुने नम्या, अने पत्नी विशेषे करीने तेमनी वैयावृत्य करवा द्याग्या.

“जे कोइ सागर आचार्यनी जेम अहंकारथी योग्य कालनो अतिक्रम करीने श्रुतादिक जणे छे, ते विद्वान् साधुनी सत्तामां घणे प्रकारे लज्जा तथा निंदाने पावे छे.”



व्याख्यान २५७ मुं.

अस्वाध्याय काले स्वाध्याय करवो नहीं ते विपे.

अस्वाध्यायज्ञानेऽवज्ञः, स्वाध्यायं कुरुते सदा ।

यतः क्रियाः फलन्त्येव, यथोक्तसमयकृताः ॥१॥

जावार्थ—“मुख माणस हमेशां अनध्याय वखते स्वाध्याय करे ठे; परंतु योग्य वखते करेदी क्रियाओज फळीचूत थाय ठे.”

अनध्यायनो समय घणा प्रकारनो छे. तेनुं यथार्थ-स्वरूप आवश्यक निर्युक्तिनी वृत्तिमां प्रतिक्रमण अध्ययनथी तथा प्रवचनसारोच्छारनो वसें अरुसउमा चारथी जाणी वेवुं. अहीं पण तेनुं कांइक स्वरूप देखीए छीए.

ज्यारे आकाशमांथी सूक्ष्म रज पने त्यारे जेइओ काल पने तेइओ अस्वाध्याय काल जाणवो; तेमज धुंअर (धुंवारं) जेइओ काल पने तेइओ अस्वाध्याय काल जाणवो. तेमां विशेष एइअं के—धुंअर पनो होय तेइओ वखत मुनिए अंगोपांगनी चेष्टा कर्या विना भकानमांज वेसी रहेवुं; तथा गंधर्व नगर, लट्कापात, दिशाओनो दा-

ह अने विद्युत्पात थाय त्यारे तेट्त्रा वखत लपरांत एक पहोर सुधी अस्वाध्याय काळ जाणवो. अकाले (वर्षाक्रुतु विना) विद्युत् नो चमकारो थाय, अथवा अकाले येघनी गर्जना थाय तो वे पहोर सुधी अस्वाध्याय काळ जाणवो, अपारु चोमासातुं तथा कार्तिक चोमासातुं प्रतिक्रमण कर्था पछी प्रतिपदा (एकम-परुवा) सुधी अस्वाध्याय काळ जाणवो. आशो तथा चैत्र शुदी पांचमना मध्यान्ह समथी आरंजीने कृष्णपद्दनी प्रतिपदा सुधी अस्वाध्याय काळ जाणवो. वीजने दिवसे स्वाध्याय करवो योग्य छे. राजा अने सेनापति विंगेरेंतुं परस्पर युद्ध थरुं होय तो ते वखत अस्वाध्याय काळ जाणवो. होळीना पर्वपां ज्यांसुधी रज शांत न थाय त्यांसुधी अस्वाध्याय जाणवो. गामनो राजा मरण पावे तो ज्यांसुधी वीजा राजानो अजिपेठ थाय नहीं, त्यांसुधी अस्वाध्याय जाणवो. लपाश्रयथी सात घर सुधीमां कोइ प्रसिद्ध माणस मृत्यु पाय्यो होय तो एक अहोरात्री^१ नो अनध्याय काळ जाणवो. लपाश्रयथी सो हाथ सुधीमां कोइ अनथ मृत्यु पाय्यो होय तो तेतुं त्रय ज्यांसुधी त्वाइ न जाय, त्यांसुधी अस्वाध्याय जाणवो. स्त्रीना रुदननो शब्द ज्यांसुधी संजळाय त्यांसुधी स्वाध्याय करवो नहीं. जळचर तिर्थच पंचेन्द्रिय मत्स्य विंगेरे (विकत्रेन्द्रिय नहीं) नां रुधिर, मांस के हारुकां लपाश्रयथी साठ हाथ सुधीमां पळ्यां होय तो ते तथा कोइ पक्कीतुं इंहुं परुचुं होय पण जांगुं न होय तो ते काढी नांल्या पछी स्वाध्याय थइ शके, अने जो इंहुं फुटी गनुं होय तो त्रण पोरसी सुधी स्वाध्याय कट्ये नहीं. तेपां पण जो इंहुं फुटेचुं होय अने तेमांथी रसतुं विंडु जूमि लपर परुचुं होय तो ते साठ हाथनी वहार त्वाइ जइने ते भूमि थोया पत्रो स्वाध्याय कट्ये. माखीना पण जेडचुं पण इंराना रसतुं अथवा होहीतुं विंडु जूमि पर परुचुं होय तो स्वाध्याय कट्ये नहीं. गाय विंगेरेंतुं जरायु^२ ज्यांसुधी लागेचुं होय त्यांसुधी अस्वाध्याय जाणवो, अने जरायु परुथा पत्रो त्रण पोरसी सुधी अस्वाध्याय जाणवो. विन्नारु विंगेरे लंदर विंगेरे मार्यो होय तो एक अहोरात्री अस्वाध्याय जाणवो. तेट्त्रो काळ नंदिसून विंगेरे जाणवुं नहीं. एज प्रमाणे मनुष्यना संबंथमां पण जाणवुं. विशेष एट्त्रुं के -लपाश्रयथी सो हाथ सुधीमां मनुष्यना अवयवो अथवा चर्म, मांस, रुधिर, हारुकुं विंगेरे पळ्यां होय तो अस्वाध्याय जाणवो, पण जो लपाश्रय अने ते अवयव विंगेरे पनेत्ता स्याननी वच्चे मार्ग होय तो स्वाध्याय थइ शके.

१ एक रात्रि ने एक दिवस ते अहोरात्री २ जरायु एटले वीयाय पछी ओर पडे छे ते

व्याख्यान ३५७ मुं. अस्वाध्याय काळे स्वाध्याय करवो नहीं ते विपे. (५७ ?)

स्त्रीअने ऋतु आवे त्यारे त्रण दिवस सुधी स्वाध्याय कट्ये नहि, पण जो प्रदर-
नो रोग थयो होय, तो अधिक काळ सुधी स्वाध्याय कट्ये नहि. कोइ गर्भवतीने पुत्र प्र-
सव थयो होय तो सात दिवस सुधी अस्वाध्याय अने जो पुत्री थइ होय तो अथवा रक्त
अधिक जतुं होय तो आठ दिवस सुधी अस्वाध्याय जाणवो, नवमे दिवसे कट्ये. सो
हाथ सुधीमां कोइ वाळक विगेरेनो दांत पन्थो होय तो ते शोधवो, अने जो दांत जो-
वामां न आवे तो “दंत ओहनावणियं करेमि काञ्जसगं” एम कहीने एक नवकारनो
कायोत्सर्ग करवो. त्यार पत्नी स्वाध्याय कट्ये. दांत विना बीजा कोइ अंग अथवा उपांग-
तुं हारकुं सो हाथ सुधीमां पन्थुं होय तो वार वर्ष सुधी वाचनादिक स्वाध्याय कट्ये
नहि, पण मनमां अर्थनी विचारणानो कोइ स्याने निषेध नथी. आर्द्रा नक्षत्रथी आरं-
ज्जिने स्वाति नक्षत्र सुधी विद्युत् तथा भेद्यर्जना थाय तो स्वाध्यायनो निषेध नथी.
जूमिकंप थयो होय तो आठ पहोर सुधी स्वाध्याय कट्ये नहि. अग्निनो उपद्रव थ-
यो होय तो ते उपद्रव रहे तेद्वो वखत स्वाध्याय कट्ये नहि. चंद्रग्रहणमां उत्कृष्ट वार
पहोर सुधी अने सूर्यग्रहणमां उत्कृष्ट सोळ पहोर सुधी अस्वाध्याय जाणवो, पार्वीनी
रात्रिए पण स्वाध्याय सूजे नहीं.

इत्यादि अस्वाध्यायतुं स्वरूप संप्रदायने अनुसारे जाणने स्वाध्याय करवो. के-
मके अयोग्य काळे वाचनादिक करवाथी मूर्खपणुं प्राप्त थाय छे. ते उपर एक दृष्टांत
छे के—कोइ एक साधु संध्यावखत वीत्या पत्नी काळिक श्रुतनो समय अतीत थया
ठनां पण तेनो काळ नहि जाणवायी तेतुं परावर्तन करता हता. ते जोइने कोइ सम्यक्-
दृष्टि देवताए विचार्युं के—“ हुं आने समजातुं के जेथी कोइ मिथ्यादृष्टि देवता एने उ-
ळे नहि.” एम विचारने ते महीयारीतुं रूप करी माथे छाशानो जरेंदो घरो मूकी ते सा-
धुनी पासे थडने जा आव करवा द्वागी अने “छाश द्यो छाश ” एम वारंवार मोटेथी
बोदवा द्वागी. तेथी अत्यंत लजेग पापीने पेला साधुए कहुं के—“ अरे शुं तारे छा-
श बेचवानो आ वखत छे ? ” त्यारे महीयारी बोदी के—“ अहो शुं त्यारे तमारे प-
ण आ स्वाध्यायनो वखत छे ? ” ते सांजळीने साधुने विस्मय थयो, अने उपयोग दइने
अकाळ जाणावाथी मिथ्या दुष्कृत दीथुं. पछी “अयोग्य वखते स्वाध्याय करवाथी मिथ्या-
दृष्टि देवताए करेदो छळ थाय छे, माटे फरीथी एम करतो नहि.” एवी ते देवताए साधु-
ने शिखामण आपी, माटे योग्य वखतेज स्वाध्याय करवो उचित छे.

यथोक्त वखते करेदी क्रियाओ अकय फळीचूत थाय छे. क्रिया वे प्रकारनी ठे. एक प्रशस्त अने बीजी अप्रशस्त. तेमां सिद्धान्त मार्गमां कहेदी सर्व क्रियाओ प्रशस्त छे. अने खेती, व्यापार विगरे अप्रशस्त छे. चर्या—जवुं आववुं अने जाषणा-दि सर्व क्रियाओ काले करेदीज सफळ थाय ठे; तेथीज नीतिशास्त्रमां अकाळचर्याने श्रेष्ठ कहेल नथी. कहुं ठे के—

अकाळचर्या विषमा च गोष्टिः, कुमित्रसेवा न कदापि कार्या ।
 पश्यांमजं पद्मवने प्रसुप्तं, धनुर्विमुक्ततेन शरेण तान्कितम् ॥१॥

जावार्थ—“ अकाळचर्या, विषम गोष्टी अने कुमित्रनी सेवा—ए कदी पण करवां नही. जुओ नीचनी संगत करवाथी पद्मवनमां सुतेओ हंस धनुषधी बूटेजा वाणवने मराणो. ” ते द्रष्टांत नीचे प्रमाणे—

कोइएक वनने विषे पद्मसरोवरमां मंदरक्त नामनो हंस रहेतो हतो. त्यां एक वखत कोइ घुवरु आव्यो, तेने हंसे पूछ्युं के—“ तुं कोण ठे ? अने आ वनमां क्यां-धी आव्यो छे ? ” घुवरु बोव्यो के—“ तमारा गुण सांजळीने हुं तमारी साथे मित्राड करवा आव्यो बुं. ” एम कहेवाथी हंसे तेने रहेवा दीथो. अनुक्रमेसाथे क्रीडा करतां मत्राड बंधाणी. परंतु हंसे मनमां विचार न कर्यो के—‘कव्याणने इच्छनार पुरुषे नीचनो परिचय करवो नहीं. ’ कहुं ठे के—

हुं तुंही वारु साधु जण, दुज्जण संग नीवार;
 हरे घनी जल जलदरी, मथे पने प्रहार. ?

‘ हे साधु जन ! हुं तने वारुंके के तुं दुर्जननी संगति नीवार, केपके जळनेघनी हरण करे ठे; पण प्रहार जादरने माथे पने छे. ’ वळी .

नीच सरिस जो कीजे संग, चने कडक होय जसजंग;
 हाथ अंगार ग्रहे जो कोय, के दाजे के कालो होय २
 (अर्थ सुगम ठे)

पत्नी एक दिवस घुवरु हंसनी रजा दडने पोताने स्थाने गयो. ते वखत हंसने कहुं के—“तमारे पण एक वखत मारे स्थाने आववुं. ” पछी हंस पण एक वखत घुवरुने स्थाने गयो पण त्यां तेने जायो नाहिं. घणे स्थाने तेनी शोध करतां कोइ वृद्धना कोटरमां पेटेओ दीओ. तेने हंसे कहुं के—“हे जाइ ! वहार आव, वहार आव, हुं हंस

“ हा इति खेदे ! आ गुरु महाराज पोताना परिवारमां सुखे रहता हता. तेमां में निर्जागीत्रे तेमने छुःखनुं पात्र कर्या. केट्टाक शिष्यो गुरुने जन्म पर्यंत सुखना आपनारा होय छे, अने हुं तो पढेदे दिवसेज गुरुनी आशातना करनारो थयो. पण हवे गुरुने कोइ लुटा बिगरेथी वधारे पीना न थाओ. ” इत्यादि विचारतो ते धीरे धीरे मार्ग देखारतो अति प्रयत्नवने चाखवा दाय्यो. वळी विचारवा दाय्यो के—“ अहो ! आ गुरुनो मारा पर मोटो उपकार थयो अे के जेमणे अनादि काळधी नहीं पामेदो एवो रत्नत्रयनो मार्ग मने देखाड्यो. मने घणा काळधी परिभ्रमण करनाराने परमात्माए कहेला धर्ममार्गना रहस्यमां स्थापन कर्यो. अहो ! अनादि काळधी आवी रीते मने कोइए तारुना करी नहोती, के जे तारुनाथी अनेक जवषां लपार्जन करेदां कर्मो नाश पामे छे. अहो ! ज्ञानी गुरु विना बीजो कोण आवां उपकार करं ? ” इत्यादि शुच ध्यानमां आरूढ थइने लपशम श्रेणी वने कर्मनां दळीयांने लपशमावीने फरीथी कूपकश्रेणी वने ते कर्मना अंशोनो क्य करी मोह राजानी सेनानो पराजय करीने मात्र एक गुरुना विनयधीज केवळज्ञान पाम्यो. जेने माटे लघम कर्यो ते वस्तु ते तत्काळ पाम्यो. पञी केवळज्ञान वने मार्गने सारी रीते जोड शकवाथी विषम मार्गने तजीने सारा मार्गे गुरुने दाइ गयो अने गुरुने धर्मनी प्रीतिथी प्रसन्न कर्या.

प्रातःकाळे सूरिए शिष्यना मस्तक लपर रुधिर वहेतुं जोइने विचार्युं के—“अहो ! आ शिष्य नवडीकित उतांमन, वचन अने कायाना योगे करीने तेनी कृमा कोइ नवीन अने अद्वैतिक छे; हुं चिर काळनो दीकित लुं उतां पण मारो प्रचरु कोप जतो नथी तेथी ते कोपने धिक्कार अे ! ” एम विचारिने सूरि शिष्य प्रत्ये बोड्या के—“ हे शिष्य ! मे एक मोटुं आश्चर्य जोयुंके प्रथम तने मार्गमां पगढे पगढे चारंवार खडना पामतो में जोयां हतो. त्यार पछी प्रथमनीज जेवो अंधकार उतां सरद्व गतिथी मने जरा पण पीना लत्यन्न कर्या विना जाणे सूर्ये मार्ग वताओ होय तेम उं ठीक रीते चाड्यो ते मोटुं आश्चर्य मने दागे छे. ” शिष्य बोड्यो के—“ देव गुरुना विनयधी श्रुत ज्ञान प्राप्त थाय छे, अने श्रुत ज्ञानथी बीजां ज्ञान प्राप्त थाय अे. पछी ज्ञानथी श्रुं नथी थतुं ? सर्व थाय अे ” इत्यादि अपेक्षावाळां वचनो बोडवाथी सूरि “ अने अनंतु अव्यावाध ज्ञान प्राप्त थयुं जणाय छे. ” एम मानीने फरीथी पोताना आत्मानी निंदा करता तेना चरणकमळमां पड्या. एवी रीते चित्तमां शुच जावना जावतां ते आचार्य पण केवळज्ञान पाम्या. ए रीते सारा विनयवाळा शि-

(१८१) उपदेशप्रासाद चापांतर-जाग ४ थो-स्तंज १८ मो.

प्यो लक्तट कोपवाळा गुरुने पण मोक्ष आपनारा थाय ठे.

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ अष्टादशस्तंजस्य
अष्टपंचाशदधिकद्विज्ञाततमः प्रबंधः ॥ १५८ ॥

व्याख्यान २५९ सुं.

त्रीजा ज्ञानाचार बहुमान विषे.

विद्या फलप्रदावश्यं, जायते बहुमानतः ।

तदाचारस्तृतीयोऽतो, विनयतोऽधिको मतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“गुरु आदिकलुं बहुमान करवायी विद्या अक्य फलदायक थाय छे; तेथी ते त्रीजो आचार विनययी पण अधिक मानेदो ठे. ”

विनय तो वंदना, नमस्कार विगरे वाह्याचारयी पण थड शके ठे, अने बहुमान तो अंतरनी प्रीतिथीज थाय छे. ते बहुमान होय तो एकांते करीने गुरु विगरेनी ऽच्छाने अनुसरवुं, गुणलुं ग्रहण करवुं, दोषलुं आच्छादन करवुं, तथा अच्युदयलुं चिंतवन करवुं इत्यादि थाय ठे. जे श्रुतना अर्थी होय तेणे तो गुरु विगरेलुं बहुमान अवश्य करवुं; ते विना घणा विनययी पण ग्रहण करेदी विद्या फलदायक थती नथी. ते विषे गौतमपृच्छामां कहुं छेके—

विज्ञा विन्नाणं वा, मिच्छा त्रिणण गिण्हं जोउं ।

अवमन्हइ आयरिअ, सा विज्ञा निष्फदा तस्स ॥ १ ॥

जावार्थ—“ विद्या अथवा विज्ञान जो मिथ्या ^१विनययी ग्रहण करे, अने आचार्यनी अवगणना करे, तो ते विद्या तेने निष्फल थाय ठे. ”

१ बहार्थी देखाडवा मात्र वदन नमस्कार करे ते मिथ्या विनय, अतरमा प्रीति न होवथी

अहीं विनय तथा बहुमानना चार चांगा थड शके छे. १ विनय होय, पण बहुमान न होय; ते उपर नेमिनाथ पासे प्रातःकालमां ठडीने बहेदा जनारा पादक नामना वामुदंवनना पुत्रनुं दृष्टांत जाणवुं. २ बहुमान होय, पण विनय न होय; ते उपर मांवनुं अथवा हमणां कहेवामां आव्रजे एवा वे नैमित्तिकनुं दृष्टांत जाणवुं. ३ कोइने विनय तथा बहुमान वने होय; ते उपर कहेवामां आव्रजे एवा कुमारपाळ राजानुं दृष्टांत जाणवुं. ४ कोइने वेमांयी एक पण न होय; ते उपर कपिला दासीनुं अथवा काल-साकरिकादिकनुं दृष्टांत जाणवुं. प्रथम वे नैमित्तियानुं दृष्टांत कहे छे—

कोइ गाममां कोइ एक सिद्धपुत्रना वे शिष्यो ज्योतिष शास्त्र जणता हता. तेमां एक शिष्य बहुमान पूर्वक गुरुनो विनय करतो हतो. जे कांइ गुरु कहे ते सर्व यथार्थ रीते अंगीकार करतो हतो, अने वीजा शिष्यमां ते गुण नहोतो. एक दिवस ते वने चण तथा काष्ठ खेवाने वनमां गया. रस्नामां तेमणे केट्ट्यांक मोटां पगट्यां जोयां. ते जोइने एक बोढ्यो के—“ आगळ हाथी जाय छे. ” एट्टे वीजाए कहुं के—“ हाथी जतो नथी पण हाथणी जाय छे, ते पण नाथी आखे काणी छे, अने तेनापर कोइक राणी वेठेडी छे, ते सधवा छे अने बळी गर्भवती छे, तेने आज काल प्रसूतिनो समय छे, तेमां पण ते पुत्र प्रसवशे. ” ते सांजळीने वीजाए कहुं के—“ आहुं नही जाये-हुं असंबद्ध केम बोढे छे ? ” त्यांर ते बोढ्यो के—“ ज्ञानथी सर्व जणाय छे, ते वातनी तने आगळ चाइतां खात्री थशे. ” पट्टी ते वने केट्टीक पृथ्वी आगळ चाइया, तो तेज प्रमाणे सर्व जोधुं. तेट्ट्यामां कोइक दासो राजा पासे आवीने बोढी के—“ हे राजा ! राणीने पुत्र प्रसव थयो छे, तेनी वधामणी हुं आपुं लुं. ” ते सांजळीने पेढा शिष्ये वीजाने कहुं के—“ आ दासीनुं वचन सांजळ. ” वीजो बोढ्यो के—“ तारुं ज्ञान सत्य छे. ” पट्टी तेआ नडीने कांठे गया. त्यां कोइ वृद्ध स्त्री जळ जरवा आवी हती, तेणे तेमने चेष्टावने निमित्तिय जाणीने पृष्ठुं के—“ मारो पुत्र देशांतर गयो छे, त्यांथी न्यारे पाजे आव्रशे ? ” एण पृष्ठतांज तेना माथा परथी घनो पनी गयो अने फुटी गयो. ते सांजळीने पेढो बगरविचारवाळो एकदम बोढी लठयो के—“ तारो पुत्र मरण पास्यो छे. ” पट्टी वीजो विचारवाळो बोढ्यो के—“ हे जाइ ! एवुं बोढ नहि, तेनो पुत्र घेर आव्यो छे. हे वृद्ध माता ! तमे घेर जडेन तमारा पुत्रने लुओ. ” ते सांजळीने ते वृद्ध स्त्री जडदीथी पांताने घेर गइ. त्यां पुत्र आवेडो हतो. तेने जोइने ते अत्यंत प्रसन्न थइ. पट्टी पुत्रनी रजा दइने वे वल्ल तथा केट्ट्याक रूपीया पेढा सत्य बोढ.

नारने तेणे आप्या. ते जोइ वीजाए खेद पामीने विचारुं के—“खरेखर गुरुए मने सारी रीते जणाव्योज नथी. जो एम न होय तो हुं जाणतो नथी, अने आ क्यांथी जाणे? माटे तेमां गुरुनोज दोष छे.” पञ्जी तेओ गुरु पासे गया. तेमां पेढो सुझ शिष्य गुरुहुं दर्शन थतांज मस्तक नमावीने तथा हाथ जोरुने बहुमान पूर्वक आनंदना अशुधी नेत्र जिजावतो गुरुना चरणकमळमां मस्तक मूकीने नम्यो, अने वीजो शिष्य तो पथयरन, स्तंजनी जेम जरापण गात्र नमाव्या विना उज्जो रह्यो. त्यारे गुरुए तेने कहुं के — “अरे! केम पगमां पगतो नथी? ” ते वोढ्यो के—“आपना सरखा पण पोताना शिष्य-मां ज्यारे आवुं अंतर राखे त्यारे कोने उपको आपवो? ज्यारे चंद्रमांथो अंगारानी वृष्टि थाय त्यारे कोने कहेवुं? ” ते सांजळी गुरु वोढ्या के— “ आम केम वोढे ठे? में कोइपण वखत विद्या आश्रमां के तेनी आमनाय कहेवा विगेरेमां तने ठेतयो नथी. ” शिष्य वोढ्यो के—“जो एम छे, तो मार्गमां हाथणी विगेरेनुं स्वरूप आणे सारी रीते जायुं अने में केम कांइ पण जायुं नाहिं? ” ते सांजळीने गुरुए पेढा वीजा शिष्य-ने पूछुं के —“हे वत्स! तें शी रीते जायुं ते कहे. ” त्यारे ते वोढ्यो के “ आपना प्रसादधी में विचार करवा मांड्यो के आ कोइ हाथीनी जेवां पगळां तो प्रसिद्ध रीते जाणी शकाय तेम ठे. पण शुं आ हाथीनां पगळां ठे के हाथणीनां छे? ” एम विशेष विचार कयो तो तेणे करेदी लघुनीतिथी ते हाथणी छे एम में निश्चय कयो. मार्ग-मां जमणी वाजुना वेढाओ हाथणीए अदेळा हुता अने नावी वाजुना छेदेळा नहोता तेथी “ नावी आंखे काणी छे ” एम निश्चय कयो. पञ्जी “हाथणी उपर चढीने आवा परिवार सहित राजा के तेना परिवारवाळा विना वीजो कोइ जवाने योग्य नथी; तेथी जरूर राजा अथवा तेहुं कोइ अंगत माणस होवुं जोइए ” एम धार्थुं. पञ्जी तेणे कोइक ठेकाणे हाथणी उपरथी उतरने शरीरचिंता करी हतो, ते जोइने “ राणी छे ” ए-म निश्चय कयो. पासेना कोइ जालामां ते राणीना राता बखनो ठेको लागेओ जोइने धार्थुं के—“ ते पतिवाळो ठे ” अने ते ज्यां पेशाव करवा वेठी हती त्यांथो पृथ्वी पर हाथ मूकीने उठी हती. ते जोइने “ गर्जवती छे ” एम निश्चय कयो. त्यांथी चावतां राणीए जमणो पग प्रथम मूकयो हतो तेथी “ गर्जमां पुत्र ठे ” एम जायुं अने चाव घणी मंद हती, तेथी “ प्रसवकाळ नजीक ठे ” एम निश्चय कयो. वळी हे स्वामी! पे-छी वृ ह्नीए पोताना पुत्र संबधी अन्न कयो के तरतज तेना मस्तक परथी घमो पनी गयो, तेथी मे एवुं विचारुं के—“ जेम आ घमो ज्यांथी उत्पन्न थयो हतो त्यांज म-

ळी गयो माटे तेनो पुत्र पण घेर उत्पन्न थयो हतो तेथी ते घेरज आव्यो ह्मणे. ” आ प्रमाणे तेनी अनुपम बुद्धिची हर्ष पामीने गुरुए बीजा शिष्यने कळुं के “हे वत्स! तें मारा प्रत्ये विविध प्रकारनो विनय कर्णो पण तेतुं बहुमान कर्णुं नहीं अने आणे सारी रीते बहुमान कर्णुं अने वैयक्तिकी बुद्धि बहुमान सहित विनय होय तोज स्फुराय-मान थाय ठे, तेथी आमां मारो दोष नथी.” आ प्रमाणे विनय जतां पण बहुमान अने अवहुमानतुं तारतम्य जाणवुं.

हेवे विनय अने बहुमान ए बळेयी युक्त श्री कुमारपाळ राजातुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

श्री पाटण नगरमां कुमारपाळ राजा राज्य करता हता. ते जिनेन्द्रोए कहेला आगमनी आराधना करवामां तत्पर हता, तेथी तेणे ज्ञानना एकवीश जंमार कराव्या. वळी त्रेसठ शब्दाका पुरुषनां चरित्रो सांजळवानी इच्छा थवाथी श्री हेमचंद्राचार्य गुरु पासे प्रार्थना करीने ३६००० श्लोक प्रमाण श्रीत्रिषष्टि शब्दाका पुरुष चरित्रनी रचना करावो. ते चरित्रने सुवर्ण तथा रुपाना अक्षरे दखावीने, पोताना महेंद्रमां दंड जड, त्यां रात्री जागरण करीने, प्रातःकाळे पट्टहस्ती उपर ते चरित्रना पुस्तकने पधरावी तेना पर अनेक छत्र धारण करावी, सुवर्णना दंरुवाळा वोंतेर चामरथी बीजाता मोटा उत्सव पूर्वक उपाश्रये दंड गया. त्यां तेनी सुवर्ण, रत्न, पट्टकुळ विगेरेथी पूजा करीने वोंतेर सामंत राजात्रो सहित विधि पूर्वक गुरु पासे तेतुं व्याख्यान सांजळ्युं. एज प्रमाणे अगियार अंग अने वार उपांग विगेरे सिद्धान्तोनी एक एक प्रत सुवर्ण विगेरेना अक्षरथी दखावी, अने गुरुना मुखथी तेतुं व्याख्यान सांजळ्युं. तथा योगशास्त्र अने वीतराग स्तवना मळीने वत्रोश प्रकाश सुवर्णना अक्षरथी हाथपोथी माटे दखावीने हेमेशां मौनपणे एक वखत तेनो पाठ करवा द्याग्या. ते पोथीनी दररोज देवपूजा वखते पूजा करवा द्याग्या. तेमज “ गुरुए करेला सर्व ग्रंथो मारे अवश्य दखाववा ” एवो अजिग्रह दंडने सातसो दहीयाने दखवा वेसाड्या. एक वखत प्रातःकाळे गुरुने तथा दरेक साधुने विधिपूर्वक वांदीने राजा दखकशाळा जोवा गया. त्यां दहीयात्रोने कागळनां पानांमां दखतां जोडने राजाए गुरुने तेतुं कारण पूछ्युं. त्तारे गुरुए कळुं के—“ हे चौदुक्य देव! हाद्व ज्ञानचंमारमां तारुपत्रोनी घणी खोट ठे, माटे कागळनां पानांमां ग्रंथो दखाय छे. ” ते सांजळीने राजा दज्जित थयो, अने मनमां विचारवा द्याग्यो के—“ अहो ! नवा ग्रंथो रचवामां गुरुनी अखंरु शक्ति छे,

अने मारामां ते ग्रंथो द्वाखाववानी पण शक्ति नथी, तो पछी मारुं श्रावकपणुं शुं?" एम विचारिने ते ज्ञो थइने वोढ्यो—“ हे गुरु ! उपत्रासतुं प्रत्याख्यान आपो.” ते सांजळी “ आजे शेनो उपवास छे” ? एम गुरुए पूछथुं. त्यारे राजाए कथुं के — “अत्यार पछी ज्यारे तारुपत्र पूरां थाय त्यारेज मारे जोजन करथुं. ” ते सांजळीने गुरुए कथुं के “ श्रीतारुनां वृद्धो अर्हीथी घणा दूर छे तो ते शी रीते जद्वडी यळी शकशे ? ” एम गुरुए तथा सामंतो विगेरेए बहु मान सहित घणा वार्या, तो पण तेमणे तो उपवास कर्यो. श्रीसंघे तेमनी स्तुति करी के—

अहो जिनागमे जक्तिरहो गुरुषु गौरवम् ।

श्रीकुमारमहीर्तुरहो निःसीमसाहसम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अहो ! श्रीकुमारपाळ राजानी जिनागमने विपे केवी जक्ति छे ? तेमज अहो ! गुरुने विपे तेतुं बहुमान पण केवुं छे ? अने अहो ! तेतुं साहस पण निःसीम छे. ”

पछी श्रीकुमारपाळ राजा पोताना महेंदना उपवनमां जइने त्यां रहेढा खरतारु वृद्धोनी चंदन, कर्पूर. विगेरेथी पूजा करीने जाणे पोते मंत्रसिद्ध होय तेम वोढ्यो के—

स्वात्मनीव मते जैने, यदि मे सादरं मनः ।

यूयं व्रजत सर्वेऽपि, श्रीतारुद्भुमतां तदा ॥ १ ॥

कथयित्त्रेति गांगेयमयं प्रैवेयकं नृपः ।

कस्याप्येकस्य तालस्य, स्कन्धदेशे न्यवीविशत् ॥ २ ॥

तस्थौ च सौधमागत्य धर्मध्यानपरो नृपः ।

श्रीतारुद्भुमतां तांश्च निन्ये शासनदेवता ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ हे खरतारुनां वृद्धो ! जो मारुं मन पोताना आत्मानी जेम जैन मतमां आदरवाळुं होय, तो तमे सर्वे श्रीतारुनां वृद्धो थइ जाओ ? . एम कहीने राजाए कोइ एक खरतारु वृद्धना स्कंध प्रदेश उपर पोतानो सुवर्णनो हार मुक्यो. ५.

पत्री ए प्रमाणे करीने राजा महेद्वमां जइ धर्मध्यानमां तत्पर धरने रखो. एद्वे शासनदे-
वताए ते खरतारुनां वृद्धोने श्रीतारुनां वृद्धो वनावी दीर्घा.” ३.

प्रातःकाले उपवनना रङ्गकोए आवीने राजाने ते वृत्तांत निवेदन कर्युं. एद्वे राजाए
पण तेओने इनाम आपीने आनंद पमाड्या. पत्री तेनां पत्रो द्वाघने गुरु पासे मुकी बं-
दना करी. गुरुए “ आ क्यांथी? ” एम पृष्ठचुं एद्वे राजाए विनययी सर्व सजासदोने
चमत्कार पमारुनार ते वृत्तांत निवेदन कर्युं. पत्री हेमवंद्राचार्य कर्णेने अमृत समान ते
वृत्तांत सांजळीने राजा अने सजासदो सहित ते उपवनमां गया. त्यां राजानां कहेवा
प्रमाणे पूर्वे नहीं सांजळ्ये तेवुं नजरे जोयुं. ते वखते ब्राह्मणो तथा देववोधी (वौधाचा-
र्य) विगेरे नगरना लोको पण खरतारुनां वृद्धोने श्रीतारुनां वृद्धो थयेडां जोइ विस्मय
तया आश्चर्य पास्या. ते वखते श्री हेमचार्य जैनमतनी प्रशंसा करवा माटे आ प्रमाणे
बोड्या के—

अस्त्येवातिशयो महान् जुवनविद्धर्मस्य धर्मान्तरा-

द्यच्छक्त्यात्र युगेऽपि ताम्तरवः श्रीतारुतामागताः ।

श्रीखंरुस्य न सौरजं यदि जवेदन्यङ्कुतः पुष्कलं

तद्योगेन तदा कथं सुरजितां दुर्गन्धयः प्राप्नुयुः ॥ १ ॥

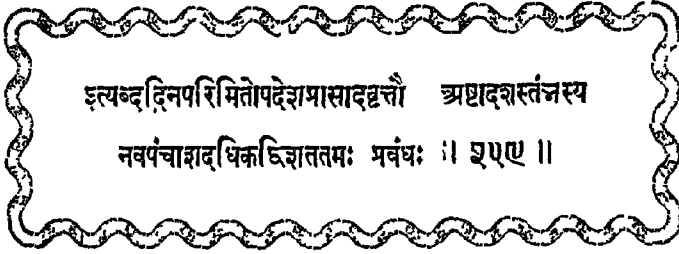
जावार्थ—“ सर्वज्ञकथित जैन धर्मनो वीजा धर्म करतां महान् अतिशय (विश्वमां
प्रसिद्ध)के, के जेनी शक्तिथी आवा कवियुगमां खरतारुनां वृद्धो श्रीतारुनां वृद्धो थइ गयां.
परंतु ते योग्य ठे; कारण के वीजां वृद्ध करतां श्रीखंरु वृद्धनो सुगंध अधिक न होय
तो ते श्रीखंरुना संबंधथी वीजां दुर्गन्धवाळां वृद्धो पण सुगंधपणाने केम पाभे? ”

आ प्रमाणे सूरिए जिनधर्मनी प्रशंसा करीने पछी राजाने कहुं के—“ हे राजा ! आ
युगमां जो तमारी जेवा राजा न होय, तो जिनेंद्रना आगमनो विस्तार शी रीते था-
य ? त्रिकरण शुद्ध एवी श्रुतनी जक्ति तथा तेतुं बहुमान ते अहींआंज तमने फळशा-
प्ति रूप थयुं. ” आ प्रमाणे गुरुए करेदी पोतानी प्रशंसाने नम्र मुखथी सांजळीने
अंतःकरणनी जक्तिथी अनेक प्रकारे ज्ञान तथा ज्ञानीतुं बहुमान करी एकज उप-
वासथी शासनदेवताए जेनो महिमा कर्यो ठे, अने तेथी विशेष अच्युदय पूर्वक जेनो
प्रताप, प्रजाव अने वैजव विस्तार पास्यो ठे एवा ते उत्तम श्रावके पोतानी महेद्वमां

(३८८) उपदेशप्रासादं चापांतर-जाग ४ धो-स्तंज १८ मो.

जड़ने मोटा उत्सव पूर्वक पारणं कर्तुं, पत्नी ते उपवनमां उत्पन्न धयेज्ञां विशाल अने कोमल अनेक तारुपत्रो उपर लहीयाओए गुरुना कोला अनेक ग्रंथो लख्या.

“ ए प्रमाणे ज्ञान तथा ज्ञानीने विषे हर्षथी बहुमानने धारणं करतो कुमारपाल राजा लोकोत्तर एवं शुद्ध श्रावकपणं पाव्यो.”



व्याख्यान २६००

उपधान वहन नामना चोथा आंचार विषे .

उपधानतपस्तप्त्वा, आवश्यकं पठेद् गृही ।

योगैश्चासागमान् साधुरित्याचारचतुर्थकः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ गृहस्थी (श्रावक) उपधान तप तपीनं आवश्यक सूत्र नणे अने साधु योगवहन करीने सिष्ठांत नणे ए चोथो ज्ञानाचार छे. ”

श्रुत जणवानी इच्छावाळा गृहस्थे उपधानतप करीने पढी नणवुं. अहीं “ उपधान ” शब्दनो अर्थ करे छे के “ उप ” एट्ठे समीपे “ धीयते ” एट्ठे धारण कराय, अर्थत जे तपवने धारण कराय ते “ उपधान. ”

साधुने आवश्यकदि श्रुत जणवा माटे आगाढ अने अनगाढ एम वे प्रकारना योग सिष्ठांतथी अविरोधीपणे पोंतपोतानी सामाचारीने अनुसारे जाणवा. श्रावकोने पंचपरमेष्ठि नमस्कार विगेरे सूत्रना आराधन माटे श्री महानिशीथादि सूत्रमां कहेला छे उपधान प्रसिद्ध छे. जेम साधुने योगवहन कर्यो विना सिष्ठांततुं अध्ययन सुज-तुं नथी, तेम उपधान तप कर्यो विना श्रावकोने पण नमस्कारादिक सूत्र जणवा गण-वातुं सुजे नहीं. ते विषे श्री महानिशीथ सूत्रमां कहुं छे के—“ अकाळ, अविनय, अवहुमान अने अनुपधान विगेरे ज्ञान संबंधी आठ प्रकारना अन्याचार मध्ये उपधानतुं

वहन न करवा रूप अनाचार मोटा दोषवाळो छे. जेओ उपधानवहन तथा योग-विधिने मानता नथी, तेओने पूर्वाचार्यो सूत्रनां वाक्यो वतावे छे.

श्री उत्तराध्ययना चोत्रीशमा अध्ययनमां तथा श्री सप्तवायांग सूत्रमां ३२मा समवायमां योगसंग्रहमां त्रीजा योगमां ए विषे स्पष्ट देख छे. इच्छको ए त्यांथी जोइ देखो.

अहीं कोइ एवी शंका करे के—“योग एट्टे मन, वचन अने कायाना जे योग छे ते अहीं जाणवा. ” तेना उत्तर कहे छे के— जो ‘योग’ शब्दनो ए प्रमाणे मूळ अर्थ करीए तो पछी ‘वहन’ शब्दनो श्रुं अर्थ करवो ? माटे योग तथा वहन ए वने शब्दनो समानाधिकरण अर्थ करवोज योग्य छे. श्री स्थानांग सूत्रना त्रीजा ठाणामां कथुं छे के—“ साधु त्रण स्थानकथी संपन्न थवा वने अनादि अनंत चार गति रूप संसारकांतरनुं उल्लंघन करे छे. ते आ प्रमाणे—? नियाणुं नहीं करवाथी, १ दृष्टिसंपन्नपणाथी अने ३ योगवहन करवाथी. ” वळी तेना दशमा ठाणामां कथुं छे के—“ जीवो दश स्थानकवने जविव्यमां शुभ तथा चद्रक परिणाम पावे. ते आ प्रमाणे—? नियाणुं नहीं करवाथी, १ दृष्टिसंपन्नपणाथी, ३ योगवहन करवाथी, ४ क्रमा गुण धारण करवाथी, इत्यादि.

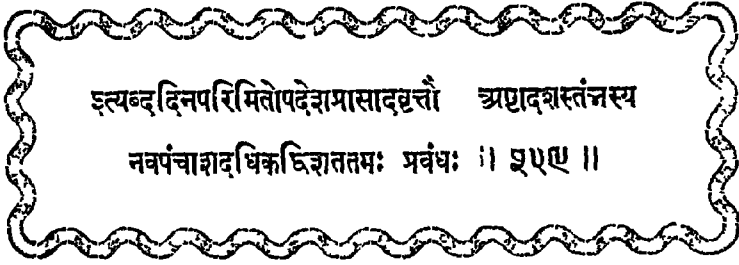
वळी सर्व योगोद्धहन विधिना रहस्यज्ञूत त्रीजा अनुयोगद्वारमां कथुं छे के— मति, श्रुत, अवधि, मनःपर्यव अने केवल ए पांच प्रकारनां ज्ञान छे, तेमां चार ज्ञान स्थापनाए स्थापना योग्य छे. ते चार ज्ञानना उद्देश, समुद्देश अने अनुज्ञा नथी; अने श्रुतज्ञानना उद्देश, समुद्देश, अनुज्ञा तथा अनुयोग छे इत्यादि. तथा योगविधि जगवती सूत्रना ठेह्या जागमां कहेह्यो छे. तेमज नंदीसूत्रमां श्रुतना उद्देश अने समुद्देशना काळ कहेह्या छे. श्री आचारांगमां कथुं छे के—“अग्यार अंग पैकी पहिला अंगमां वे श्रुतस्कंध छे, पचीश अध्ययन छे, अने पचास उद्देश काळ छे. विगरे.” अहीं काळ शब्दे करीने काळग्रहणना विधि जाणवो. केमके उत्तराध्ययनना षठीशमा अध्ययनमां कथुं छे के—“ चार काळग्रहण छे, ते योगविधिमांज योग्य छे.”

अहीं कोइ श्रावकोने उपधानविधिनो तथा साधुओने योगविधिनो निषेध करीने “ सर्वने श्रुतनो अच्युस सर्वदा करवो ” एम उपदेश करे छे, ते योग्य नथी. केमके तेथी तीर्थकरनी आशातना धाय छे. वळी श्रावकोने आचारांग विगरे सूत्रोनुं जणहुं

(१८८) उपदेशप्रासादं चापांतर-जाग ४ थो-स्तंज १८ मो.

जड़ने मोटा उत्सव पूर्वक पारणं कर्तुं, पत्नी ते उपवनमां उत्पन्न थयेद्यां विशाल अने कोमळ अनेक तारुपत्रो उपर दहीयात्रोए गुरुना करेला अनेक ग्रंथो दख्या.

“ ए प्रमाणे ज्ञान तथा ज्ञानीने विषे हर्षधी बहुमानने धारणं करतो कुमारापाळ राजा लोकोत्तर एतुं शुद्ध श्रावकपणं पाम्यो.”



व्याख्यान २६०सुं

उपधान वहन नामना चोथा आचार विषे .

उपधानतपस्तप्त्वा, आवश्यकं पठेद् गृही ।

योगैश्चासागमान् साधुरित्याचारचतुर्थकः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ गृहस्थी (श्रावक) उपधान तप तपीनं आवश्यक सूत्र जणे अने साधु योगवहन करीने सिद्धांत जणे ए चोथो ज्ञानाचार छे. ”

श्रुत जणवानी इच्छावाळा गृहस्थे उपधानतप करीने पळी जणवुं. अहीं “ उपधान ” शब्दनो अर्थ करे छे के “ उप ” एट्ठे समीपे “ धीयते ” एट्ठे धारण कराय, अर्थात् जे तपवने धारण कराय ते “ उपधान. ”

साधुने आवश्यकदि श्रुत जणवा माटे आगाढ अने अनागाढ एम वे प्रकारना योग सिद्धांतधी अविरोधीपणे पोतपोतानी सामाचारीने अनुसारे जाणवा. श्रावकोने पंचपरमेष्ठि नमस्कार विगोरे सूत्रना आराधन माटे श्री महानिशीथादि सूत्रमां कहेला छे उपधान प्रसिद्ध ठे. जेम साधुने योगवहन कर्था विना सिद्धांतनुं अध्ययन सुजुं-तुं नथी, तेम उपधान तप कर्था विना श्रावकोने पण नमस्कारादिक सूत्र जणवा गणवातुं सुजे नहीं. ते विषे श्री महानिशीथ सूत्रमां कहुं ठे के—“ अकाळ, अविनय, अवहुमान अने अनुपधान विगोरे ज्ञान संबंधी आठ प्रकारना अनाचार मध्ये उपधानतुं

वहन न करवा रूप अनाचार मोटा दोषवाळो छे. जेअ्रो उपधानवहन तथा योग-विधिने मानता नथी, तेअ्रोने पूर्वाचार्यो सूत्रनां वाक्यो वतावे ठे.

श्री उत्तराध्ययना चोत्रीशमा अध्ययनमां तथा श्री सप्तवायांग सूत्रमां ३३मा समवायमां योगसंग्रहमां त्रीजा योगमां एत्रिपे स्पष्ट देख्खे. इच्छकोए त्यांथी जोइ देखो.

अहीं कोड एवी शंका करे के—“योग एइद्वे मन, वचन अने कायाना जे योग छे ते अहीं जाणवा. ” तेना उत्तर कहे छे के— जो ‘योग’ शब्दनो ए प्रमाणे मूळ अर्थ करीए तो पळी ‘वहन’ शब्दनो जुं अर्थ करवो ? माटे योग तथा वहन ए वने शब्दनो समानाधिकरण अर्थ करवोज योग्य छे. श्री स्थानांग सूत्रना त्रीजा गणामां कहुं ठे के—“ साधु त्रण स्थानकथी संपन्न थवा वने अनादि अनंत चार गति रूप संसारकांतारनुं उहंघन करे ठे. ते आ प्रमाणे—? नियाणुं नहीं करवाथी, २ दृष्टि संपन्नपणाथी अने ३ योगवहन करवाथी. ” वळी तेना दशमा गणामां कहुं ठे के—“ जीवो दश स्थानकवने त्रिप्यमां शुद्ध तथा तद्रूप परिणाम पाये. ते आ प्रमाणे—? नियाणुं नहीं करवाथी, २ दृष्टिसंपन्नपणाथी, ३ योगवहन करवाथी, ४ क्षमा गुण धारण करवाथी, इत्यादि.

वळी सर्व योगोअहन विधिना रहस्यनूत त्रीजा अनुयोगचारमां कहुं ठे के—मति, श्रुत, अवधि, मनःपर्यव अने केवल ए पांच प्रकारनां, ज्ञान छे, तेमां चार ज्ञान स्थापनाए स्थापना योग्य छे. ते चार ज्ञानना उद्देश, समुद्देश अने अनुज्ञा नथी; अने श्रुतज्ञानना उद्देश, समुद्देश, अनुज्ञा तथा अनुयोग छे इत्यादि. तथा योगविधि जगवती सूत्रना ठेह्या जागमां कहेदो छे. तेमज नंदीसूत्रमां श्रुतना उद्देश अने समुद्देशना काळ कहेदा छे. श्री आचारांगमां कहुं छे के—“अग्यार अंग पैकी पहेला अंगमां वे श्रुतस्कंध छे, पचीश अध्ययन छे, अने पचास उद्देश काळ ठे. बिगरे.” अहीं काळ शब्दे करीने काळग्रहणना विधि जाणवो. केमके उत्तराध्ययनना त्रवीशमा अध्ययनमां कहुं छे के—“ चार काळग्रहण ठे, ते योगविधिमांज योग्य ठे.”

अहीं कोड श्रावकोने उपधानविधिना तथा साधुअ्रोने योगविधिना निषेध करीने “ सर्वने श्रुतना अच्युस सर्वदा करवो ” एम उपदेश करे छे, ते योग्य नथी. केमके तेथी तीर्थकरनी आशातना थाय छे. वळी श्रावकोने आचारांग बिगरे सूत्रोनुं जणवुं

श्रुतमां निषिद्ध करेहूं ठे. ते विषे सातमा अंगमां कहुं ठे के—“ कामदेव नामनो श्रावक श्री महावीर जगवानना समवसरणने विषे गयो, ते वखते श्री वीरे सच्चा सम-
 क्त तेने रात्रिमां थयेझा त्रण उपसर्ग कही वताव्या. पडी श्रमण जगवान महावीरे
 घणा साधु अने साध्वीओने संबोधन करीने कहुं के—“ हे आर्यो ! ज्यारे श्रमणो-
 पासक (श्रावक) गृहस्थी घरमां रखा छतां पण देव, मनुष्य अने तिर्यचना करेदा
 उपसर्गो सम्यक् प्रकारे सहन करे छे; तो पडी छादशांगीनो अज्यास करनार एवा
 श्रमण निग्रंथे तो देव, मनुष्य अने तिर्यचना करेदा उपसर्गोने सम्यक् प्रकारे सहन कर-
 वाज जोइए. ” अहीं सूत्रना आत्तावामां साधुओनेज छादशांगीना धारण करनार क-
 ह्या छे, पण श्रावकोने कह्या नथी. तथा पांचमा अंगमां कहुं ठे के— ‘ त्यां तुंगीया ना-
 मनी नगरीमां घणा श्रावको वसे छे. तेओ ऋषिवाळा ठे, यावत् कोइधी पराजव नहीं
 पामेतेवा, जीव अजीवादि नव तत्त्वने जाणनारा, निग्रंथप्रवचन जे जैनसिद्धांत तेमां
 निःशंक, (श्रुतना) अर्थने पामेदा अने अर्थना ग्रहण करनारा, (जोजनसमये)
 घरनां द्वार लघामां राखनारा तथा परघरमां प्रवेश नहीं करनारा ठे. ” इत्यादि. आ
 प्रमाणे श्रावकनुं वर्णन श्री लपासगदशांग, लववाड तथा स्थानांग विगेरेथी पण जाणी
 देवुं. परंतु ए सर्व ठेकाणे श्रावकने “ द्वादशा ”—(श्रुतना अर्थने पामेदा) एवुं
 विशेषण कहुं ठे, पण कोइ सूत्रमां “ द्वादशसुता ”—(सूत्रने पामेदा) एवुं कहुं नथी.
 वळी सर्वत्र सिद्धांतोने ‘ निग्रंथप्रवचन’ एट्ठे ‘ मुनि संबंधी शास्त्र ’ एम कहुं छे, पण
 श्रावक संबंधी कहुं नथी. वळी श्रावकोने करवाना त्रण प्रकारना मनोरथ कह्या ठे ने
 मां श्रावकने सूत्र जणवानो मनोरथ पण थतो कह्यो नथी. ते विषे श्री स्थानांगसूत्रमां त्री-
 जा ठाणामां कहुं ठे के — साधु त्रण प्रकारे महा निर्जरा करीने जवना अंत दावे.
 तेमां एवा विचार करे के—‘ १ क्यारे हुं थोहुं अथवा घणुं श्रुत जणीश ? २ क्यारे हुं
 एकद्विहार प्रतिमाने धारण करीने विहार करीश ? अने ३ क्यारे हुं अंतसमयने यो-
 ग्य संज्ञेखना आदरीश ? ’ श्रावक त्रण प्रकारे महा निर्जरा करीने जवना छेने दावे.
 तेमां एवा विचार करे के—‘ १ क्यारे हुं थोने अथवा घणो परिग्रह छोनी दइश ?
 २ क्यारे हुं बोच करीने आगार (घर) छोनीने अणगार (साधु) थइश ? अने
 ३ क्यारे हुं फरीने मरण न करहुं परे तेवी संज्ञेखना आदराने शुच-ध्यान ध्यातो सतो,
 जातपाणीना प्रत्याख्यान करीने, मरणने अणइच्छतो सतो पादपोपगमअणसण धा-
 रण करीने विचरीश ? ” आ प्रमाणे मन, वचन अने कायाए करीने सदा जागृतरहे-

तो श्रावक महा निर्जरा करे, अने जवनों डेनो लावे. ” श्री सुगमांगसूत्रना नवमा अध्ययनमां कहुं डे के—

गेहे दीवमपासंता, पुरीसादाणिआ नरा ।

ते धीरा वंधणमुक्का, नावकंखंति जीविअं ॥ १ ॥

जावार्थ—गहस्यावासेने विषे दीवो एट्ठे जावश्रुतज्ञान तेने नहीं जोनारा पुरुषेने विषे आदेय नामकर्मवाळा धीर पुरुषो संसारना वंधनथी नहीं मुकाया सता संयमरहित जीवितने इच्छता नथी, अर्थात् श्रुतज्ञानना अर्थी संयमनेज ग्रहण करे डे.

वळी योगने वहन करेला साधु विना बीजा कोइ साधु (योग वद्धा विना) श्रुतनो अज्यास करे, तो तेमने तीर्थकरअदत्तनो दोषदागे डे. ते विषे श्री प्रश्नव्याकरण सूत्रमां कहुं छे के—“ ते सर्व तीर्थकरनुं मुजापित दश प्रकारनुं डे. ते ? चौद पूर्वी-ओए प्रगटपणे जाएयुं, २ महा मुनिओने आप्युं, अने ३ देवनेघने तथा नरेन्घने तेनो अर्थ समजाव्यां. इत्यादि. ” आ पाठमां प्रनुए साधुओने श्रुत आप्युं, अने सर्व देवताओ तथा मनुष्योने तेनो अर्थ कळो एम प्रगट रीते कहुं डे, तेथी श्रावकोने सूत्र जणवानो अधिकार नथी एम सिध्द घाय डे. तथा जे श्रुत जणवानी इच्छा करे डे तेणे प्रथम व्याकरणमां कहेला जेदने जाणवा जोइए. ते विषे प्रश्नव्याकरणमां “ केवी रीते सत्य बोद्धुं ? ” एवो प्रश्न करीने तेना जवावमां “ द्रव्यथी सत्य बोद्धुं, पर्याये करीने सत्य बोद्धुं. ” इत्यादि कहेला पाठमां आगळ एवुं कहुं डे के—“ नाम, आख्यात, उपसर्ग, निपात, तद्धित, समास, सन्धि, पद, हेतु, यौगिक, उणादि, क्रियाविधान, धातु, स्वर, विनक्ति अने वर्ण—ए सर्व जेदने जे जाणे तेनेज सत्य वक्ता जाणवो, बीजाने नहीं. ” वळी जे विगय खावामां आसक्त होय ते श्रुत जणवामां अयोग्य डे. (अधिकारी नथी). ते विषे श्री स्थानांग सूत्रमां कहुं डे के—“ त्रण जणा वाचनाने अयोग्य डे. ? विन्य रहित, २ विगय वापरवामां आसक्त अने ३ क्रोधयुक्त चित्तवाळा; तथा त्रण जण वाचनाने योग्य डे. ? विनयी, २ विगयमां अनासक्त अने ३ क्रोधनो त्याग कर्यो डे जेणे एवा; तथा अठावीश अस्वाध्याय काळ कहेला डे, तेमां साधु साध्वीने श्रुत जणवानो निषेध कळो छे. ते ठेकाणे श्रावकनुं ग्रहण कर्युं नथी. ते विषे श्री स्थानांगसूत्रमां कहुं डे के—“ साधु साध्वीने चार महा परवाने दि-

वसे स्वाध्याय करवो कल्पे नहीं. तेमां ? आषाढ मासनो परवो, २ कार्तिक मासनो परवो, ३ फाट्गुन मासनो परवो, ४ आसो मासनो परवो; तथा चार संध्यासमये स्वाध्याय करवो कल्पे नहीं, तेमां ? प्रजातकाले, २ सायंकाले, ३ मध्याह्न समये अने ४ मध्य रात्रि ए; तथा दश प्रकारनी अंतरिद्ध असजाय कही ठे अने दश प्रकारनी औदारिक असजाय कही ठे. एम सर्व मळीने ५० प्रकारनी असजाय कही ठे. इत्यादि सर्व जाणीने साधुओनेज अस्वाध्यायमां श्रुत जणवुं नहीं एम कहुं ठे. पण त्यां श्रावकतुं ग्रहण कर्तुं नथी. वळी श्रीनिशीयसूत्रमां श्रावकोने वाचना आपनार साधुने माटे प्रायश्चित्त कहेलुं छे. ते आ प्रमाणे—“ जे साधु अन्य तीर्थीने अथवा गृहस्थ श्रावकने वाचना आपे तेने प्रायश्चित्त लागे ठे. ”

अहीं कोइ शंका करे के—“ जो योगवहन करीने पछी सूत्र जणो, तो घणो काल व्यतीत थाय; अने धना नामना अणगारे धोमा समयमांज अगियार अंगनो अज्यास कर्यो एम कहेलुं ठे, तेथी ‘ योगवहन करीनेज श्रुतान्यास करवो ’ ए पाठ कद्विषत जासे ठे.” तेनो उत्तर गुरु आपे ठे के—“ हे सिद्धान्तना परमार्थने नहीं जाणनारा ! श्री जिनेश्वरे सिद्धान्तमां पांच प्रकारना व्यवहार कहेला ठे. तेमांथी जे काले जे व्यवहार प्रवर्ततो होय ते काले तेज व्यवहार प्रमाणे वर्तवुं; नहीं तो जिनेश्वरनी आज्ञानो जंग थाय. तेथी ते धना मुनि विगेरे आगम व्यवहारी हता, तेमनी तुलना वर्तमान समयमां करवी योग्य नथी. केमके हाद्वाना समयमां श्रुत केवळी विगेरेनो अज्ञाव होवाथी जित व्यवहारज मुख्य ठे. जुओ श्री नेमिनाथ जगवाने गजसुकुमाद्वने दीक्षा आपी तेज दिवसे एकद्वविहार प्रतिमा धारण करवानी आज्ञा लाज देखीने आपी हती. पण ते दाखवो वधे न लेवाय; माटे “ अनुक्रमे क्रिया करवाथीज गुण वधे छे ” एम विचारिने अन्यथा युक्तिओ करवी योग्य नथी.

वळी बीजी रीते कोइ शंका करे के—“ सूत्रमां श्रावकोने ‘ सुअपरिगहिआ ’ एद्वे ‘ श्रुतने ग्रहण करनारा ’ एम कहुं ठे. माटे श्रावकने श्रुतनो अज्यास करवो योग्य ठे.” तेना उत्तरमां गुरु कहे ठे के—“ आ पाठमां श्रुत एद्वे ङ आवश्यक रूप सूत्र जाणवुं. ते पण उपधान वहन करवा पूर्वक जणवा योग्य छे. केमके ए पाठ नंदिसूत्रनो ठे. तेमां “ सुअपरिगहिआ ” ए पाठ कहा पळी तरतज “ तवोवहाणाई ” (तप उपधाने करीने) ए-पाठ कहा छे. ” वळी ते पर फरी शंका करे ठे के—“ तो आवश्यक सूत्र जणवावतुं पण केम निषिद्ध कर्तुं नहीं ? ” ते पर गुरु कहे छे के—“ ते

विषे अनुयोग घारमां कहुं ठे के—

समणेण सावण वाऽवस्सकायव्वं हवइ जम्हा ।

अतो अहनिस्सिस्सय, तम्हा आवस्सयं नाम ॥ ३ ॥

जावार्थ—साधुने तथा श्रावकने रात्रि संबंधी अने. दिवस संबंधी अवश्य करवा लायक ठे, तेथी तेतुं नाम “ आवड्यक ” ठे.

आ वचनथी आवड्यक सूत्र अवश्य विधि युक्त वांचवा जणवा योग्य ठे. परंतु कारण होय तो छजीवनिका अध्ययन जणवामां पण दोष नथी, एतुं चूर्णिमां कहुं छे.

अथवा “ जे कोइ आ नियंत्रणाने न इच्छे अने विनय तथा उपधान वहन कर्या विना नवकार विंगेरे श्रुतज्ञान जणे, जणावे अथवा जणताने अनुमोदन करे तेने प्रियधर्मा समजवो नहीं; अने तेणे गुरुनी, अतीत अनागत अने वर्तमान काळना सर्वे तीर्थकगेनी अने श्रुतनी आशातना करी ठे एम समजतुं. तथा ते अनंतकाळ पर्यंत संसारमां परिभ्रमण करे अने अनेक प्रकारनी नियंत्रणाने चिरकाळ सहन करे एम जाणतुं. ” इत्यादि श्रीमहानिशीथ सूत्रना आदावाथी सर्वत्र उपधाननो विधि जाणवो.

वर्तमान समयमां तो डव्य, क्षेत्र अने काळादिकनी अपेक्षाए दाजादाजनो विचार करीने उपधान तप कर्या विनाज आवश्यक सूत्र जणवानी आचरणा चढावेळी देखाय छे. परंतु ए आचरणा जिनेश्वरनी आज्ञा वरावरज ठे. केमके ते विषे श्री चैत्यवंदन जाण्यमां कहुं ठे के—

असद्वाइणवज्जं, गीअत्त अवारिअंति मझ्जा ।

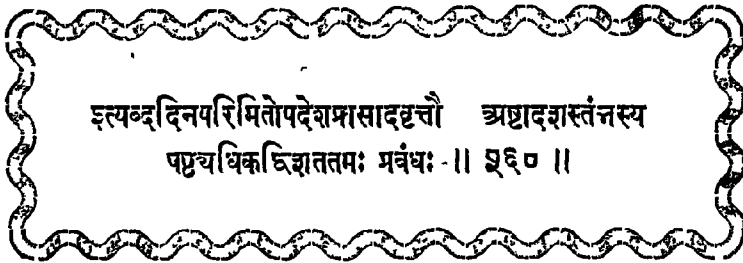
आयरणावि हु आणत्ति, वयणत्तं सुवहुमन्नंति ॥ १ ॥

जावार्थ—अज्ञ अट्टे पंथित पुरुषोए आदरेळी, अनवद्य-पापरहित अने गी-तार्थोए नहीं वारेळी एवी मध्यस्थ आचरणा पण आणा-आज्ञाज ठे. कारणके ते वचनने अत्यंत बहुमान आपनारा ठे.

परंतु जेणे उपधान वद्या विना प्रथम नवकार विंगेरेनो अचर्यास कर्षो होय, तेणे अवश्य पोतानो शक्ति प्रमाणे तप करीने पण उपधान वहेवा जोइए, कदाच गुरुने,

(२६५) उपदेशप्रासाद ज्ञावांतर-जाग ५ थो-स्तनं १० मो.

योग न मळे तो दह श्रावके स्थापनाचार्यानी समीपे उपधाननो सर्व विधि करवो, पण ते-
मां आळस विगेरे करवुं नहीँ ” एवुं हीरप्रश्नां कहेलुं ठे. घरना कामकाजमां अ-
त्यंत व्यग्र रहेवाथी अथवा प्रमाद विगेरेथी जेओ उपधान वहन करता नथी, तेओनो
नवकार गणवो, देववंदन करवुं, इर्यावही पनिकमवा, तथा प्रतिक्रमण करवुं विगेरे
आखा जन्ममां कदापि पण शुद्ध (निर्दोष) थतां नथी, अने जवांतरमां पण तेओने ते
क्रियानो द्वाज मळवो असेनवित द्वागे ठे. तेथी क्रियानी शुद्धिने इच्छनारा श्रावकोए
उपधान अवश्य वहेवां, जेथी सर्वत्र सुखनी प्राप्ति थाय.



व्याख्यान २६१ मुं .

योगना बहुमान विषे.

योगक्रियां विना साधुः, सूत्रं पठेन्न पाठयेत् ।

दुष्कर्माणि विद्वीयन्ते, श्रुतदेवी वरदा सदा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ योग वहन कर्या विना साधुए सूत्र जणवुं के जणावुं नहीँ. केमके
योग वहन करवाथी दुष्कर्मानो नाश थाय छे, अने शासनदेवता हमेशां वरदान आप-
नार थाय ठे.”

आ हकीकत उपर मासतुस मुनिनुं दृष्टांत कहे ठे.

पाटलीपुरमां वे जाइओ वैपारी बसता हता. तेओ एकदा गुरु पासे धर्मोपदेश सां-
जळवा गया. त्यां “ धम्मो मंगलमुक्किहं ” इत्यादि देशना सांजळीने वैराग्य थवाथी
चारित्र ग्रहण कर्युं. तेमांथी एक जाइ कथोपशमना वशथी बहुश्रुत थया. तेने गुरुए
योग्य जाणीने सूरिपद आपुं. तेथी ते पांचसो साधुओना स्वामी थया, सर्व साधुओने
ते वाचना आपता हता; ते साधुओ संदेह पने त्यारे वारंवार आवी आवीने

प्रश्नो करता, तेथी रात्रे पण सूरिने निघानो अवकाश मळतो नही. आम थवाथी ज्ञानावरणीय कर्मना उदयेन योगे तेने विचार थयो के—“ शास्त्रना पार पामेळा एवं मने धिक्कार ठे, के जेथी हुं एक क्षण पण सुख पामतो नथी, अने मारा जाइने धन्य ठे के जेथी ते निश्चित सुइ रहे ठे. ” इत्यादि विचार करीने “ मूर्खत्वं हि सखे ममापि रुचितं० ” ए श्लोकुंतुं स्मरण करीने “ हवे हुं आ वझेने तजुं ” एम मनमां विचार कर्या करे ठे. अन्यदा साधुओ आहार ग्रहण करवा विंगरे कार्य माटे वहार गया, त्या- रे सूरिए विचार्युं के—“ अहो ! घणा दिवसे आजे मने अवकाश मळ्यो, माटे अ- हींथी नीकळीने मारुं मनवांजित सिद्ध करुं. ” एम विचारीने सूरि नगरमाथी नी- कळीने वहार चाड्या. नगर वहार जतां तेणे कौमुदीना महोत्सवमां एक स्तंज (थां- जदो) जोयो. ते स्तंजने विविध आचूपाणोथी शणगाथीं हतो; अने तेनी फरतां वे- सीने घणा माणसो संगीत करता हता. पडी महोत्सव समाप्त थयो एटवे तेज स्तंजने शोजा रहित तथा कागना विंगरे पक्षिओथी वींटाएदो जोयो. ते जोइने सूरिए विचा- र कर्यो के—“ आ स्तंजने ज्यारे माणसोए शणगाथीं हतो अने सर्व तेनी फरतां वींटाइ वळ्या हता, त्यारे तेनी अत्यंत शोजा हती, पण अत्यारे ते कांइज शोजतो नथी; माटे खरेखर परिवारयुक्तनीज शोजा होय छे, एकदानी शोजा होती नथी. तो परिवारथी अने जैन धर्मथी भ्रष्ट थइ स्वेच्छाए विचरवाने इच्छनार एवा मने धिक्का- र ठे. ” इत्यादि विचार करीने ते सूरि पोताना उपाश्रये पाछा आव्या, अने पोताना मनथीज तेनी आदोचना (प्रायश्चित्त) वीथी. तो पण दुष्ट ध्यान करवाथी तेणे ज्ञा- नावरणीय कर्म वांधुं हतुं ते निर्मूळ थयुं नही. पछी तेणे निर्मूळ चारित्र पाळ्युं, अने आयुष्यने अंते अनशन करी मृत्यु पामीने स्वर्गे गया.

स्वर्गथी चवीने ते आजीर (रवारी) ना पुत्र थया. अनुक्रमे ते आजीरपुत्र युवावस्था पाम्यो, एटवे तेना वापे तेने एक कन्या परणावी. तेने एक पुत्री थइ. ते स्वरूपे अत्यंत सौन्दर्यवान थइ. एकदा घणा आजीरो घीनां गारुं जरीने वोजे गाम वेचवा चाड्या. ते वखते आ रवारी पण घीनुं गारुं जरीने पोतानी पुत्रीने गारुं हांकवा बे- सामी तेओनी साथे चाड्यो. मार्गे चाड्यतां बीजा गामीवानो आ कन्याने जोइने मोह पाम्या, तेथी तेमनां मन व्यग्र थवाथी तेओ आने मार्गे गारुं हांकवा लांग्या, एटवे तेमनां गारुं जांगी गयां. ते वृत्तांत जाणीने पेत्री कन्याना वापे विचार कर्यो के— “ आ संसारनी प्रवृत्तिने धिक्कार छे ! सर्व जीवो आवा असार अने मल, मूत्र तथा

पुरीपना पात्र रूप स्त्रीना शरीरने विषे कामांध थइने पोताना हितसाधनमां पाण निरपे-
 क्क थइ मोह पापे ठे.” आ प्रमाणे अशुच्यादि जावना जावतां तेने वैराग्य उत्पन्न
 थयो. पत्नी ग्रामान्तरमां घी वेचीने ते पोताने घेर आव्यो. त्यां पोतानी पुत्रीने योग्य
 स्थाने परणावीने तेणे सदगुरु समीपे दीक्षा ग्रहण करी. अनुक्रमे आवश्यक विगे-
 रेना योग बहून करीने उत्तराध्ययनना योग बहून करतां तेणे त्रण अध्ययन पूर्ण क-
 र्यां. पत्नी पूर्वसंचित ज्ञानावरणी कर्मनो उदय थवाथी तेने घणो प्रयास कर्या छतां
 पाण श्रीउत्तराध्ययनना चोथा असंख्येय अध्ययननो एक अह्नर पाण आवळ्यो नहीं. तेथी
 तेणे, गुरुने कळुं के—“ आ आवरतुं नथी. ” त्यारे गुरुए कळुं के—“ हे मुनि !
 तमे आंवेदनो तप करो, अने “ मा रुस मा तुस—रोष न करवो, तोष न करवो”
 ए रीते रागद्वेषनो निग्रह करवाना रहस्यवाळुं पद गोख्या करो. ” ते वात कबुल क-
 रीने ‘ मारे वीजो पाठ देवाथी सयुं ’ एम मानी ते मुनिए वीजो पाठ वीयो नहीं’
 अने तेहुं तेज पद मोटेथी गोखवा द्याग्या. तोपण ते पद कंठे थयुं नहीं, अने अस्पष्ट
 (मासतुस, मासतुस)एवो उच्चार थवाथी लोको हसवा द्याग्या. ते जोइ मुनिं क्कमा धा-
 रण करीने उद्वटा पोताना कर्मनेज निंदवा द्याग्या. तेमज “ रे जीव ! तुं रोष करमा
 ने तोष करमा ” ए रीते सर्व सिद्धान्तना सारचूत तेज पद गोखवा द्याग्या. लोकोए
 तेहुं नाम मासतुस पारुच्यु. ए प्रमाणे आत्मनिंदा अने आचाम्द तप करतां ते मुनिए
 वार वर्म व्यतीत कर्यां. वार वर्षेने अंते तेज पद गोखतां ते मुनि शुज ध्यानवने क्कपक
 श्रेणि उपर आरूढ थइने सकद्व लोकादोकने प्रकाश करनार केवळज्ञानने पाभ्या. दे-
 वोए केवळज्ञाननो महिमा कर्यो.

त्यार पत्नी पृथ्वीपर विहार करतां मासतुस केवळी घणा जव्य जीवोने प्रतिबो-
 ध करीने अनन्त चतुष्कमय शाश्वत स्थानने (मोहने) पाभ्या.

“आ प्रमाणे मासतुस साधु शुज जावना वने सर्व पापनो क्षय करीने केवळज्ञा-
 न मेळवी शाश्वतपदने पाभ्या.”

इत्यब्दिनपरिमितोपदेशप्रासादश्चै अष्टादशस्तंजस्य

एकपष्ठ्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ ५६ ॥

व्याख्यान २६२ मुं

योगवहनने स्थिर करवा माट दृष्टांत कहे ठे.

नद्विनीगुह्यमत एत्याचार्यजीवः सुरोत्तमः ।

योगवाहिस्वशिष्याणां, क्रियास्वविघ्नमातनोत् ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“नद्विनीगुह्य नामना विमानमां आचार्यनो जीव श्रेष्ठ देवता थयो हतो, तेणे त्यांथी पोताने स्थाने आवीने योगवहन करता एवा पोताना शिष्योने तेमनी क्रियामां निर्विघ्नपणां कर्तुं (विघ्ननां नाश कर्यो). ” तेतुं दृष्टांत आगळ कहेशे.

स्थानांग सूत्रमां कहुं ठे के—“ श्रमण जगवान महावीरना तीर्थमां सात प्रवचन निन्हव थशे, तेमां ? (बहुरता) बहु समये कार्यवादी, २ चरम प्रदेशे जीववादी, ३ अव्यक्तवादी, ४ समय सामुच्छेदीक (समये समये उच्छेद माननार), ५ एक समये वे क्रिया माननार, ६ त्रीराशीत्रो अने ७ अवस्थितीक (स्पृष्ट कर्म माननार), ते सात प्रवचन निन्हवना सात धर्मगुरुत्रो ठे, तेमनां नाम ? जमाद्वी, २ तीसगुप्त, ३ आषाढ सूरिना शिष्य, ४ अश्वमित्र मुनि, ५ गंगदत्त मुनि, ६ बद्धुक (रोहगुप्त) अने गोष्टामाहिद्ध. आ सात निन्हवो सूत्रमां सूचन मात्रथी कहा छे. तेमां त्रीजो निन्हव योगक्रिया वहन कर्या पड्डी मिथ्यात्वना उदयथी उत्पन्न थयो ठे. ए रीते अनेक ठेकाणे साधुत्रोना उपधान तपनुं वर्णन करेलुं जावामां आवे छे. अहो ! ते योगादिकनो जे अपघ्नाप करे ठे तेनी धृष्टता अकलित छे. केमके ते प्रत्यह रीते सूत्र विरुद्ध बोद्धे छे अने तेम थवाथी सूत्रमां कहेलुं अव्यक्तवादीनुं चरित्र व्यर्थ थड जाय तेम ठे. ते चरित्र संप्रदायथी आवहुं नीचे प्रमाणे ठे—

श्वेतांशिका नामनी नगरी पासे पोढास नामना वनमां आर्य आषाढसूरि गह सहित समवसर्या. ते गहमां आगम जणनारा घणा शिष्यो हुता. तेत्रो आगाढ योग वहन करवानो निश्चय करी ते संबंधी क्रिया करवामां तत्पर थया. तेज दिक्से कोइ ते वा प्रकारनां कर्मोना उदयथी आचार्यने हृदयमां शूळनो व्याधि थयो, अने काळ करीने सौधर्म देवदोकरमां नद्विनीगुह्य नामना विमानने विषे देवपणे उत्पन्न थया. ते वृत्तांत आखा गच्छमां कोइना जाणवामां आव्युं नहीं. अहीं अवधिज्ञानना उपयोगथी ते

(५९८) उपदेशसाद चापांतर-जाग-४ यो-स्तंज १८-मौ.

साधुओंने आगाह योगमां पेठेद्या जाणीने तेमना पर दया आववाथी ते देवे त्यां आवी-
ने तेज शरीरमां प्रवेश कर्यो. पढी ते साधुओंने लठ, जीने कहुं के—“हे साधुओं! वैरात्रि-
क काळ ग्रहण करो.” उत्तराध्ययनना बत्रीशमा अध्ययनमां काळग्रहण अने योगचि-
धि योग्य अनुष्ठान वतावेहुं छे.

पोरसीए चउष्नाए, वंदित्ता तओ गुरुं ।

पम्किमित्ता कादस्स, सेजं तु पम्किहेहए ॥१॥

नावार्थ—“ रात्रिना प्रथम पहारने चोथे जागे गुरुने वांदणां दइने काळ प्रति-
क्रमवावाळो शय्या जे काळग्रहणनी चूमि तेने पम्किहेहे.” आ गाथामां वाघायिक काळ-
ग्रहणे जाणवुं ; अने

तम्मेव य नक्कत्ते, गयणचौजागसावसेसंमि ।

वेरत्तिअंपि कादं, पम्किहेहि मुणि कुज्जा ॥ १ ॥

नावार्थ—“वाघायिक काळग्रहणवखते जे नक्कत्र गगनने आउमे जागे दीहुं हतुं
तेज नक्कत्रने गगनगति करतां गगननो चोथो जाग ज्यारे शेष रहे त्यारे वैरात्रिक
काळग्रहण मंरुदचूमिनो पम्किहेहनार मुनि करे.” आ गाथामां वैरात्रिक काळग्रहण
कहुं छे.

आ प्रमाणे सूत्रने अनुसारे देवना वचनथी साधुओए क्रिया करी. तेमज शु-
तना लदेश, समुदेश अने अनुज्ञा पण तेमनी पासे करी. ए रीते दिव्य प्रनावथी ते
देवताए ते साधुओंना काळजंग विगेरे विघ्ननुं निवारण करीने जखदीथी तेमना योग
पूर्ण कराव्या. पढी ते शरीर मूकीने स्वर्गमां जती वखते ते देवताए कहुं के—“ हे
पूज्य साधुओ ! कृपा करजो. में असंयमीए तपोने वंदनादिक कराव्यां छे. तमे संयमी
छो अने हुं तो अमुक दिवसे काळ करीने, स्वर्गमां गयो हतो, पण तमारापर दया
आववार्थी अहीं आवीने तमारा योग पूर्ण कराव्या छे. ” इत्यादि कही तेमने स्वमा-
वीने ते देवता स्वर्ग गयो. पढी ते साधुओए तेतुं शरीर परठवावीने विचार कर्यो के—
“अहो! आ अविरति देवने आपणे घणा काळ सुधी वंदना करी, माटे ए प्रमाणे बी-
जे स्थाने पण शंका राखवी जोइए. केमके कोण संयमी छे अने कोण असंयमी दे-
वता छे, ते कोण जाणे छे? माटे कोइने पण वंदना न करवी एज श्रेयतो रस्तो ज-

एतय छे; नहींतो असंयमीनी बंदना अने मृपावाद ए वे दोष लागे. ” आ प्रमाणे ते-
वा प्रकारना जारे कर्मना उदयथी ते मिथ्या परिणामनी बुद्धिवाळा साधुओए अच्य-
क्तवादना अंगीकार करीने परस्पर बंदनक्रियाने मूकी दीधी. बीजा स्थविर साधुए
तेमने शिखामाण आपी के—“ जो तमारे बीजा सर्व एपर संदेह ठे, तो जेणे तमने
कहुं के ‘ हुं देव हुं ’ त्यां पण तमने केम संदेह थयो नहीं के ते देव छे के
अदेव ठे ? ”

वादी—तेणे पोतेज कहुं के ‘ हुं देव हुं ’ तथा देवतुं रूप पण अमे प्रत्यक्ष जो-
थुं तेथी संदेह रह्यो नहीं.

प्रतिवादी—जो एम ठे तो जेओ एम कहे छे के ‘अमे साधु ठीए ’ तेमज
साधुतुं रूप पण तमे प्रत्यक्ष जुओ ठो तो तेओने विषे साधुपणानो शो संदेह के जे-
थी तमे परस्पर बंदना करता नथी ? वळी ‘ साधुना करतां देवतुं वाक्य वधारे
सत्य होय ’ एम पण तमारे धारतुं नहीं. केमके देवो तो क्रीडा विगेरेना कार-
णथी असत्य पण बोझे, अने साधु तो तेवा असत्यथी पण विरमेदा होवा-
थी असत्य बोझे नहीं. वळी जो प्रत्यक्ष एवा यतिने विषे पण तमारे शंका ठे, तो प-
ठी परोक्ष एवा जीवाजीवादि पदार्थाने विषे तो गणीज शंका होवी जोइए. वळी
यतिवेषवाळा मनुष्यमां साधुपणुं ठे के नहीं, एवो तमने संदेह पने ठे, तो प्रति-
माने विषे तो निश्चयथीज जिनपणुं नथी; तो तेनी बंदना केम करवी ? अने सा-
धुनी बंदनानो निषेध केम करवो ?

वादी—असंयमी देवताए प्रवेश करेला यतिवेषने वांदवाथी तेमां रहेला
असंयम रूप पापनी अनुमति आवे, ते दोष प्रतिमाने विषे नथी.

प्रतिवादी—देवताए अधिष्ठित करेदी प्रतिमाने विषे पण अनुमति रूप दोष
रहेलाज ठे.

वादी—शुद्ध अध्यवसायवाळो माणस जिनेश्वरनी बुद्धिथी प्रतिमाने वांदे ठे,
माटे ते दोष प्रतिमाने विषे लागतो नथी.

प्रतिवादी—जो एम ठे तो शुद्ध अध्यवसायवाळाने यतिबुद्धिथी यतिरूपने वां-
दतां शो दोष के जेथी तमे परस्पर बंदना करता नथी ?

वादी—त्यारे तो विशुद्ध परिणामवाळो द्विगमात्रने धारण करनार पार्श्वस्थादिकने
पण यतिबुद्धिथी नभे, तो तेने दोष लागतो नथी एम समजतुं.

प्रतिवादी—तारुं कहेतुं अयुक्त ठे. केमके पार्श्वस्थादिकने-विषे-सम्यक् निग्रं-
षणानो अत्राव छे. आहार विहार विगरे वने तेनामां निग्रंथना खिगनी प्राप्ति ज-
णाती नथी, माटे प्रत्यङ्ग दोषवाळा पार्श्वस्थादिकने वंदना करे, तो तेने सावधानुज्ञा-
नो दोष लागे. कहुं छे के—

जह वेदंत्वगखिगं, जाणत्तस्स नमजं हवइ दोसो ।

निद्वंधसं पि नाऊण, वंदमाणे धुवो दोसो ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेम चारुञ्जवाये—विदुपके वीधेझा वेपने जाणतो छतो तेने
वंदना करे तो तेने दोष लागे ठे, तेमज जेनामां निद्वंधसपाणुं वत्तें ठे एवा वेषधारी मु-
निने जाणता छतां वंदना करे तो अवग्य दोष लागे छे. ”

वळी जो तमे प्रतिमाने पण वंदना न करो, तो तमारे सर्वत्र शंकाज रही. तेथी
आहार, उपधि, शय्या विगरे पण देवताना विकुर्वेळा. हशे के नहीं, तेनो निश्चय
नहीं होवाथी ते आहारदिक पण तमारे ग्रहण करवा न जोइए. ए प्रमाणे अति
शंका राखवाथी समग्र व्यवहारनो लच्छेद थरो. केमके निश्चयकारी ज्ञान विना कोण
जाणे ठे के आ नक्त छे के कीना ठे ? ब्रह्मादिकमां माणिक्य ठे के सर्पे छे ? वि-
गरे सर्व स्थाने आंतिज रहेशे, अने नक्तपानादि कांड पण वापरी शकाशे नहीं.
अथवा तो जेम आर्थ आषाढ देवे धारण करेथुं यतिहुं रुप तमे जोथुं, तेवा वीजा के-
टझा देवोने यतिरुपे तमे पुर्वे जोया हुता के जेथी आ एकज दृष्टांतथी तमे सर्वत्र
शंकाशील थया ठे ? कोड वखत कांड आश्चर्यादिकना कारणथी कोइ-ठेकाणे कोइ
देवादिकने विषे तेवी रीते जोझे सर्व स्थाने तेवी शंका राखवी ए योग्य नथी. मा-
टे व्यवहार नयनो आश्रय करीने तमारे एक वीजाने वंदना करवी युक्त ठे. केमके
छद्मस्थने सर्व प्रवृत्ति व्यवहारथीज करवी पने छे. व्यवहारनो लच्छेद करवाथी-ती-
र्यना लच्छेदनो प्रसंग प्राप्त थाय ठे. सर्वज्ञो पण व्यवहारमार्गनो दोष करता नथी.
ते विषे महानाथ्यमां श्री जिनजद्राणिण् कहुं ठे के—

संववहारो वि वल्ली, जमसुखं पि गहियं सुयविहिण्।

कावेइ न सव्वणणु, वदइय कयाइ उउमथ्ये ॥ १ ॥

जावार्थ—“श्रुत व्यवहार पण बळवान ठे. जेथी श्रुतविधि प्रमाणे छद्मस्थे ग्रहण करेता शुद्ध पण केवळीनी बुद्धिए अशुद्ध आहारने पण सर्वज्ञ दूषित करता नथी (वापरे छे), अने ते संबंधी कांइ कहेता नथी अर्थात् तेने प्रमाण करे ठे.”

इत्यादि युक्तिओवने ते स्थविर साधुए तेमने समजाव्या, तोपण तेओए पोतानो आग्रह बोड्यो नहीं. त्यारे ते स्थविर साधुओए तेमने कायोत्सर्ग^१ पूर्वक गच्छ बहार कर्या.

तेओ फरता फरता अन्यदा राजगृह नगरे गया. त्यां मौर्यवंशी वल्लभ नामनो राजा राज्य करतो हतो. ते शुद्ध श्रावक हतो. तेणे सांजळ्युं के—‘अव्यक्तवादी निन्हवो अहीं आव्या छे, अने गुणशिक्ष नामना वनमां रखा ठे.’ पळी ते श्रावक राजा. ए तेमने बोध करवा माटे पोताना सुजटो पासे तेमने बांधीने पोतानी पासे आणाव्या, अने कृत्रिम कोप देखारुने पोताना सुजटोने हुकम कर्यो के—“ आ सर्वेने तेवनी उकळती कमाइमां नांखो अने हाथीने एगे बांधी तेमनुं मर्दन करो. ” ते हुकम सांजळीने ते सुजटो हाथीओने तथा कमाइओने लाव्या. ते जोइने जय पावेता साधुओए राजाने कहुं के—“ हे राजन् ! तमे श्रावक ठतां अमने साधुओने केम हणो छे ? ” राजाए कहुं के—“ तमे चोर ठो, हेरीक छे के साधु ठो ते कोण जाणे छे ? ” तेओ बोड्या के—“ हे राजन् ! अमे साधुज ढीए, वीजा कोइ नथी. ” त्यारे राजाए कहुं के—“ तमारा मतमां तो सर्व वस्तु अव्यक्त (संदेहवाळी) छे. तेथी तमे सत्य साधु ठो एम कोण जाणे ? तथा तमे पण केम कही शको ? वळी तमारा मत प्रमाणे हुं श्रावक हुं के बीजो हुं, ते पण शंकित ठे. तोतमे मने श्रावक केम कहो ठो ? तेम कहेवाथी परस्पर नहीं बांदता एवा तमारा अव्यक्तवादनी हानिनो प्रसंग आवे छे. तथापि हजु पण तमे व्यवहारनयने अंगीकार करो तो उत्तम श्रमण निर्ग्रंथ तरीके तमने हुं सदहुं (कबुद्ध करूं). ” ते सांजळीने ते साधुओ वहु दज्जा पाग्या, अने राजानी वाणीथी दृढ बोध पाग्या. पळी तेओए राजाने वचने कहुं के—“ श्रीमान् जिनंश्वरे कहेदी क्रियायुक्त अने ज्येष्ठ दधुना व्यवहारे परस्पर वंदना करनारा अमे श्रमण निर्ग्रंथ ढीए. ” ए प्रमाणे वारंवार बोद्धवा द्याग्या. वळी तेओ बोड्या के—“ हे साधुराज ! अमने चिरकालथी आंति पावेताने आजे तमे सन्मार्गे पमाड्या. ” ते सांजळीने राजा नम्रताथी बोड्यो के—तमोने प्रतिवो-

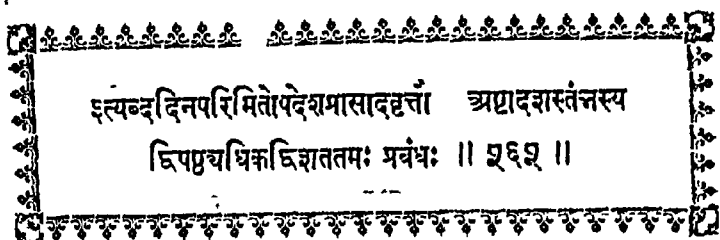
(३०२) उपदेशप्रसाद जापांतर-जाग ४ थो-स्तं १८ मो.

ध करवा माटे में जे अयोग्य काम कर्तुं ते सर्व क्षमा करजो. ” एम कह्नीने ते श्रेष्ठ राजाए सर्व साधुओने वंदना करी. ते साधुओ पण फरीषी बोध पापीने प्रथमनी जेम पृथ्वी पर बिहार करवा लाग्या.

महावीर स्वामीना निर्वाण पढी वसें चाँद वर्षे उत्पन्न थयेहा त्रीजा निन्हवनी आ कथा कह्नी छे.

सूत्रना योगवद्दननी क्रियामां पोताना शिष्योने विघ्न न थाओ. एम विचारी-ने श्रुतनी जक्तिमां आसक्त एवा आपाढदेवताए स्वर्गमांधी आर्वीने तेओनी क्रिया पूर्ण करावी.

“ हे तपस्वीओ ! आ प्रमाणे उपधान नामना शुजाचारुं वर्णन सांजळीने आगमने अनुसारे ते उपधानविधिमां आदर करो. ”



व्याख्यान २६३ सुं.

अनिन्हव नामना पांचमा आचार विषे.

श्रुताक्षरप्रदातृणां, गुरूणां च श्रुतादीनाम् ।

अनिन्हवोऽप्यमाचारः , पंचमः श्रीजिनैः स्तुतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ श्रुतना अह्वरने आपनारा गुरुओनो अने श्रुतादीकनो अपदाप करवो नहीं. ए पांचमो आचार श्री जिनेश्वरोए कहेहो छे. ”

जेनी पासे कांठ पण अध्ययन कर्तुं होय ते गुरु अप्रसिद्ध होय के जाति अथवा श्रुतादिकधी हीन होय, तो पण तेने गुरु तरीके मानवा (कहेवा), पण पो-तातुं गौरव करवुं नहीं. पंथक नामना शिष्यनी जेम गुरुतुं बहुमान करवुं. तेना दोष ग्रहण करवा नहीं. निरंतर गुरुधी शंकाता रहेवुं (जय पागता रहेवुं); निःशंकप-णुं धारण करवुं नहीं.

श्री आम राजाए मातंगी स्त्रीनो स्पर्श कर्यो ते वृत्तांत गुरुए जाएयुं, त्यारे राजाए मनमां विचार्युं के—“ अहो ! मारुं अयोग्य कृत्य गुरुए जाएयुं, हवे हुं गुरुने सुख शी रीते बतातुं ? ” पत्नी ते पापनी शुद्धि करवा माटे राजा तपावेळीं द्योहनी पुतळीनो स्पर्श करवा तैयार थयो, ते वात जाणवाथी गुरुए तेने श्लोको मोकळीने बोध कर्यो. आ दृष्टांत विस्तारथी प्रथम दाखी गया ढीए.

वळी कुमारपाळ राजाए सुकां घेवर चावतां मांसजहाणनो स्वाद संजाय्यो हतो. पत्नी तरतज उपयोग आववाथी तेणे विचार्युं के—“ अहो ! में आ अयोग्य चिंतव्युं. आ वात गुरु जाणशे तो मारुं जीवित धिक्कारपात्र थशे. ” एम विचारिने राजा पोताना दांत पानी नांखवा तैयार थयो, ते वखते तेमना श्रावक प्रधानोए तेमने उपदेश आपीने अटकाव्यो. पत्नी तेणे गुरुए आपेक्षा प्रायश्चित्तां घेवरना रंग अने आकारवाळो एक हजार ने चौद स्तंजथी युक्त नवीन प्रासाद कराव्यो. विंगेरे दृष्टांतोथी गुरु विंगेरेनो अपझाप करवामां मोटो दोष जाणवो. अन्य धर्ममां पण कहुं छे के—

एकाङ्गरप्रदातारं, यो गुरुं नाजिमन्यते ।

श्वानयोनिशतं गत्वा, चंदादेष्वज्जिजायते ॥ १ ॥

जावार्थ—“जे माणस एक अङ्गरने पण आपनार (जणावनार) एवा गुरुने गुरु तरीके मानतो नथी, ते सो वखत कूतरानी योनिमां जन्मीने चंदाळनी योनिमां उत्पन्न थाय डे. ”

तमज श्रुतादिकनो पण अपझाप करवो नहीं. जेनी पासे जेट्ठुं श्रुत जाण्या होइए तेड्ठुंज कहेवुं, पण तेथी न्यूनाधिक कहेवुं नहीं. केमके तेम करवाथी मृषावाद, मनहुं काळुष्य अने झानातिचार विंगेरे दोषो प्राप्त थाय डे. गुरुनो अने श्रुतनो अपझाप करवाथी रोहगुप्त साधुनी जेम सर्व गुणनी हानि थाय डे.

रोहगुप्तनी कथा.

अन्तरिकापुरीना उपवनमां श्रीगुप्त आचार्य गच्छ सहित रहा हता. ते पुरीमां वृद्धश्री नामे राजा राज्य करतो हतो. आचार्यनो रोहगुप्त नामनो एक शिष्य बीजा गाममां रखो हतो, ते गुरुने बांदवा माटे ते पुरीमां आव्यो. त्यां कोइ एक तापस द्योहना पाठथी पोतातुं पठ बांधीने जांखुना वृद्धनी शाखा हायमां राखीने नगरीमां जम-

(३०४) .- उपदेशमासाद जाप्रातर-जाग ध धो-स्तंज ? ७ मो.

तो-हृतो, ते जोहने “ आ शुं ! ” एम लोकोए पूउधुं, त्यारे ते तापस बोव्यो के—
 “ मारं उदर घणा ज्ञानथी जराइ गधुं छे, माटे ते फाटी जवाना जयथी तेने लोहना
 पट्टथी बांधी लीधुं छे, अने आखा जंबूछीपमां मारो प्रतिवादी कोइ नयी, एवं जणा-
 ववा माटे आ जंबूदंकीनी-नाळी-हार्थमां-राखी छे. ” पत्नी ते तापसे “ आखी, नंगरी
 शून्य छे. सर्वे परप्रवादी छे, पण मारो प्रतिवादी कोइ नयी ” एवी घोषणा पूर्वक
 आखी नगरीमां परुह वगनाव्यो, ते परुह नगरीमां प्रवेश करतां रोहगुप्ते जोयो अने
 घोषणा सांजळी. तेथी “ हुं तेनी साये वाद करीश ” एम कहिने रोहगुप्ते ते प-
 रुहने निवारण कर्यो. पत्नी तेणे गुरु पास आखिने वंदना पूर्वक वाद करवानुं कबुद्ध
 कर्याने वृत्तांत कब्यो. ते सांजळीने गुरुए कथुं के—“तें ए काम साहं कथुं नहीं, केमके
 ते घणी विद्याथी जरपूर छे. तेथी ते कदाच वाइमां पराजव पापेउं तो मंत्रविद्याथी
 प्रतिवादीने उपपन्न करे छे. ते विद्या आ प्रमाणे—

वृश्चिकान् पन्नगानाखून, मृगशूकरवायसान् ।

शकुनिकांश्च कुरुते, स हि विद्याञ्जिरुद्धटान् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ते तापस विद्यावने अति उदजट एवा वींछी, सर्प, उंदर, मृग,
 सुवर, कागना अने समळीओ विगेरे विकुर्वे छे. ”

ते सांजळी रोहगुप्ते कहुं के—“ एम होय तोपण हवे क्यां नासीने जवाष
 एम छे ? ते पट्ट तो में निवारण कर्यो छे. हवे तो जे थवानुं होय ते थाओ. ” गु-
 रूए कहुं के—“ जो एवोज निश्चय होय, तो मात्र पाठ करवाथीज सिद्ध थाय ए-
 वी अने तेनी विद्यानो नाश करनारी आ सात विद्या तुं ग्रहण कर.

केकिनो नकुत्वा ओतृ—व्याघ्रसिंहाश्च कौशिकाः ।

श्येनाश्च याजिर्जायन्ते, तद्विद्याबाधकाः क्रमात् ॥ १ ॥

जावार्थ—“आ सात विद्याए करीने अनुक्रमे तेनी विद्याने बाध करनारा मोर,
 नोळिया, विद्याना, वाघ, सिंह, घुवन अने बाज पत्नीओ उत्पन्न थाय छे. ”

पत्नी ते सात विद्याओ आपी अने ते उपरांत ओयो मंत्रीने गुरुए तेने आप्यो
 अने कहुं के—“ जो कदाच ते तापस हुद्ध विद्याथी वीजो काइ पण उपद्रव करे,
 तो तेना निवारणने माटे आ ओयो तारे तारा माथा पर फेरववो. तेम करवाथी इन्ह

पण तने जीती शकशे नहीं. ” पछी ते रोहगुप्त राजसजामां गयो. त्यां तेणे कहुं के “ आ जिहूक तापसमा शुं ज्ञान ठे ? तेथी प्रथम तेज पोतानी इडा प्रमाणे पूर्वपक्ष करे, तेनो हुं उत्तर आपीश. ” ते सांजळीने तापसे विचार्युं के—“ आ साधु-ओ घणा निपुण होय ठे; माटे तेनाज समत पक्षनो आश्रय करीने हुं बोद्धुं, के जेथी ते तेतुं निराकरण करीज शके नहीं. ” एम विचारिने ते बोड्यो के—“ आ दुनिया-मां जीव अने अजीव एवी वेज राशि ठे, तेज प्रमाणे जोवामां आवे ठे माटे. धर्म ने अधर्म, द्रव्य ने ज्ञाव इत्यादि ववे राशिनी जेम. ” ते सांजळीने रोहगुप्ते वादीनो परा-ज्व करवा माटे पोताना समत पक्षने पण छोनी दडने तेने असत्य उराववा कहुं के—“ तें जे हेतु आप्यो ठे ते बीजी रीते जोवामां आवे ठे तेथी असिद्ध ठे. दुनियां जीव, अजीव अने नोजीव एवी त्रण राशि जोवामां आवे ठे. तेमां नारकी, तिर्यंच विगेरे जीव, पक्षमाणु, घट विगेरे अजीव अने गरोळीनी कपायेडा पंडनी विगेरे नोजीव ठे. तेथी जीव, अजीव अने नोजीव ए त्रण राशि सिष्क थड; तेज प्रमाणे दे-खाय ठे माटे. अधम, मध्यम अने उत्तम राशिनी जेम. ” इत्यादि अनेक युक्तिओवने तेना प्रशोना उत्तर आपीने ते तापसनो तेणे पराजय कर्यो. तेथी तापसे क्रोध पामीने वृश्चिकविद्यावने रोहगुप्तनो विनाश करवा माटे वींछी मूक्या, ते वींछीओनो नाश करवा माटे रोहगुप्ते मयूरीविद्यावने मोर डोड्या. तेओए वींछीने मारी नांख्या, त्या-रे तापसे सर्प डोड्या, तेना पर रोहगुप्ते नोळीयां डोड्या. ए प्रमाणे लंदर उपर विदा-ना, घृग उपर वाघ, सुवर उपर सिंह अने कागरा उपर घुवरु मूक्या. तेथी अ-त्यंत क्रोध पामीने तापसे अति दुष्ट समळीओ मूकी, तेना पर साधुए वाज मूकीने तेमने हठावी. ते जोडने तापसे अति क्रोधथी रासजी मूकी. तेने आवती जोडने साधुए पो-ताना शरीर फरतो ओघो फेरववा मांड्यो अने तेवती ते रासजीने मारी, तेथी प्रजाव रहित थडने ते रासजी तापस उपर मूत्र पुरीप करीने जती रही. ते सर्व जोडने सजा-पति राजाए तथा सजाना समग्र लोकोए ते तापसनी निंदा करीने तेने नगरमांथी काढी मूक्यो. रोहगुप्त मुनि विजय मेळवीने गुरुनी पासे आव्या अने सर्व वृत्तांत कळो. ते सां-जळीने गुरुए कहुं के—“ ते तापसने जीती लीथो, ते बहु सारुं कर्तुं. परंतु सजामांथी लठीने आवतां तें एम केम न कहुं के—“ मात्र वादीने जीतवा माटेज मे त्रण रा-

१ अर्ही वादी त्रण वाक्यो बोड्यो छे तेमा पहेल वाक्य पक्ष, बीज हेतु अने त्रीड शत कहेवाय छे, ते त्रणे मळीने अनुमान प्रमाण थेंदु छे. ए प्रमाणे सर्वत्र जाणवु. २ गंधेडी

शिलुं स्थापन कर्तुं ठे, पण वास्तविक रीते तो जीव अने अजीव एवी वेज राशि छे. माटे हजु पण सजामां जडने खरी बात कही आव. ” ए प्रमाणे गुरुए घणी वार घणी रीते कह्युं, त्यारे ते रोहगुप्त जवाव आप्यो के—“ हे सूरि ! मारो सिध्दांत पण सत्य छे. जो कदाच नोजीव नामनो वीजो. राशि माननां कांड दोष आवतो होय तो. ते सिध्दांत असत्य ठे, पण तेमां कांड दोष आवतो नथी. केमके गरोळीनी पूंउनी विगेरे जीवना देशजागने नोजीव कहीए तो तेमां शो दोष ? हुं तो एमां कांड पण दोष जोतो नथी. सूत्रमां धर्मास्तिकाय विगेरेना दश प्रकार कथा ठे तेमां ते धर्मास्तिकायना प्रदेशने पृथग् वस्तुपणुं कहेलुंज ठे; नहीतो दश प्रकार घटे नहीं. तेज प्रमाणे गरोळीनी पूंउनी अने छेदायेला एवा मनुष्यना हाय विगेरे अवयवो ते छेदायेला होवाथी जीवथी जिन्न छे, अने ते अवयवो स्फुरणायमान थाय ठे तेथी अजीवथी पण जिन्न ठे माटे अवश्य ते अवयवो जूदीज वस्तु ठे, एम सिध्द थाय ठे. ” ते सर्वे सांजळीने गुरु तेने साथे दडने राजसजामां गथा. त्यां सत्य मार्गनी प्ररुपणा करीने शिष्ये कोरला प्रश्नोनुं आगमने अनुसारे आ प्रमाणे निवारण कर्तुं के—“ सूत्रमां जीव अने अजीव एवां वेज राशि कहेलां ठे. वळी धर्मास्तिकाय विगेरेना प्रदेश ते धर्मास्तिकायादिकथी कांड जूदा नथी, परंतु विवक्षा मात्रयीज तेनी जिन्न वस्तुपणाची कल्पना करी ठे. तेवीज रीते पुच्छादिक पण गरोळी विगेरे जीवथी अजिन्न छे. ते जीव संवंधी होवाथी जीवज ठे, नोजीव नथी. ते विषे श्री जगवती सूत्रमां कह्युं ठे के—“ हे जगवंत ! काचवो के काचवानी श्रेणी, गरोळी के गरोळीनी श्रेणी, वृषज के वृषजनी श्रेणी, मनुष्य के मनुष्यनी श्रेणी, पानो के पानानी श्रेणी तेना वे खंन, जण खंन यावत् संख्याता खंन छेदीने करवामां आवे तो तेना आंतरामां जीवप्रदेश प्रगट (स्फुट) पणे ठे ? प्रजु कहे ठे—हा गौतम ! प्रगटपणे छे. फरी गौतम स्वामी पूछे ठे के—हे जगवंत ! कोड पुरुष ते आंतरामां रहेलां जीवप्रदेशने हाथ वने, पग वने, काष्ठ वने, तीहण शस्त्र वने ठेवतो सतो अथवा अग्निकाय वने वाळतो सतो तेने कांड अद्वय वाधा के विशेषे वाधा लपजावी शके ? प्रजु कहे ठे—हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नहीं, निश्चये तेने आक्रमण करी न शके. ”

अहीं शिष्ये प्रश्न कर्षो के—“ गरोळीना देह अने पूंउनीनी वचमां पण जीवना प्रदेशो रहेला छे एम सूत्रमां कह्युं, तो ते वचमां रहेला जीवना प्रदेशो केम जणाता नथी ? ” गुरुए उत्तर आप्यो के—“ जीवप्रदेशो अरुपी होवाथी दे-

खाता नथी. जेम दीवानां किरणो पृथ्वी, ज्जीत के कोइ पात्र विगेरे मूर्तिमान वस्तु 'उपर पड्यां होय तो ते देखवामां आवे. जे. पण केवळ आकाशमां फेडाएटा होय ते ग्रही शक्तां नथी. तेज प्रमाणे वचसां रहेटा जीवप्रदेशो पण जोवामां आवता नथी. चोडवुं, श्वासोश्वास हवेवा, दोरवुं, वळगवुं, स्फुरवुं, विगेरे क्रियाओ देहने विपेज जणाय जे पण वचसां जणाती नथी, माटे सूक्ष्मकार्मणदेहथी युक्त छतां पण ते जीवप्रदेशो औदारिक देह विनाना होवाथी देखाता नथी; अथवा हे शिष्य ! तुं जेने जीव कहे छे, तेना प्रदेशो जीवथी जिन्न जे के अजिन्न छे ? जो ' जिन्न जे ' एम. कहे तो ते जीवनी साथे फरीथी तेनो संगम केम थाय ? केमके जिन्न प्रदेश वीजे ठेकाणे पण परमाणुनी जेम मळी जाय छे अने ते प्रदेशोनो वीजा जीव साथे संगम थवाथी ते वजे जीवोना कर्मनो संकर थयो, तेथी वजे जीवना सुख दुःखादिक पण मळी जवा जोडए, पण तेम तो छेज नहीं. माटे ' जिन्न जे ' एम. कही शकाशे नहीं. ' हवे ते प्रदेशो जीवथी अजिन्न जे ' एम. तुं कहे तो, ते प्रदेश जीवनाज अंतर्गत छे एम कहेवुं जोडए; माटे वेज राशि सिद्ध थया, पण जण थया नहीं. " वळी शिष्ये प्रश्न कर्यो के— " ते प्रदेश अजिन्न जे तोपण स्थाननो जेद थयो, माटे तेने नोजीव कहेवो. जेम आकाश एक ठतां स्थानना जेदथी घरामां रहेलुं आकाश ' घटाकाश ' अने घरमां रहेलुं आकाश ' गृहाकाश ' कहेवाय जे, तेम स्थानना जेदथी नोजीव कहेवामां शुं वाध छे. ? " गुरुए लुत्तर आप्यो के— " जो एम कहीश तो ' नोजीव ' नामनो चोथो राशि पण तारे अंगीकार करवो परशे. केमके आकाशादिक अजीव जे, तेना पण प्रदेशो संजवे जे, तेथी ते प्रदेशोने स्थानजेदनी विवक्षार्थी नोजीव कहेवा परशे, अने तेम करवाथी चार राशि थशे. परंतु जेम लक्षणना समानपणार्थी नोजीव जीवथी जिन्न नथी तेमज समान लक्षण होवार्थी नोजीव पण अजीवथी जिन्न नथी. "

आ प्रमाणे ते गुरु शिष्यने वाद करतां उ मास व्यतीत थया, त्यारे राजाए गुरुने कहुं के— " हे स्वामी ! हवे वाद समाप्त करो, केमके हुंमेशां आनी व्यग्रताथी मारां राजकार्यो सीदाय जे. " त्यारे गुरु बोड्या के— " आठवा दिवस सुधी में आ शिष्यने मात्र क्रीडा करावी छे, पण हवे प्रातःकाले तेनो हुं अवग्य निग्रह करीश. " पळी वीजे दिवसे गुरुए राजाने कहुं के— " आ दुनियांमां जेट्ठी वस्तु जे ते सर्व कुत्रिकनी दुकाने मळें जे, ते तमे तया सर्व लोक जाणो छे. माटे आपणे त्यां जडए अने नोजीवनी मांगणी करीए. "

(अहीं ' कुत्रिक ' शब्दनो अर्थ एवो थाय ठे के—' कु ' एट्ठे पृथ्वी अ-
ने ' त्रिक ' एट्ठे त्रण, अर्थात् स्वर्ग, मृत्यु अने पाताळ ए त्रण पृथ्वीतुं नाम ' कु-
त्रिक ' थयुं. ते नामनी लुक्कान होवार्थी ' कुत्रिकापण ' शब्द थाय छे. आ लुक्काने
वेत्तेवा वणिक गृहस्थे मंत्रादिकना आराधनथी कोइ व्यंतरदेवने साध्यो ठे. ते देवता
ग्राहकने इच्छित दरेक वस्तु कोइ पण स्थानथी द्वावीने आपे छे अने तेनी कीमत ते
वणिक छे ठे. अहीं कोइनो मत एवो पण ठे के—आ वणिकनी लुक्कानज देवाधि-
ष्ठित छे, तेथी वस्तुनी कीमत ते देवताज द्वाइ जाय छे). पछी गुरु सर्व परिवार स-
हित ते कुत्रिकापणे जइने रोहगुप्ते पूठीने कुत्रिकापणना व्यंतरदेवने कथुं के " जी-
व आप. " त्यारे तेणे पोपट, मेना विगेरे जीव आप्या. पछी गुरुए अजीव माग्यो त्या-
रे तेणे पत्थरना खंफ विगेरे आप्या. पछी नोजीव माग्यो, त्यारे पण पत्थर विगेरेज
आप्या. केमके ' नो ' शब्दनो अर्थ निषेध वाचक ठे. अर्थात् अजीव अने नोजीव-
मां कांइ जेद नथी. छेवट गुरुए नोजीव माग्यो, त्यारे तेनो अर्थ जीव करीने ते दे-
वताए पोपट विगेरे आप्या. केमके " नो " अने " अ " ए वे निषेध वाचक होवार्थी
अजीव नहीं ते जीव कहेवाय. एवो " नो अजीव " शब्दनो अर्थ थाय ठे. नोजीव
मागती वखते ते देवताए जीवनों कांइ पण ककरो आप्यो नहीं. माटे जीव अने अ-
जीव ए वेज राशि सिद्ध थया. पण खरना शृंगनी जेम त्रीजो राशि असत् होवार्थी
सिद्ध थयो नहीं. पछी गुरुए शिष्यने कथुं के—“ हे जाइ ! हवे तुं तारो डुराग्रह
ढोरो दे. जो कदाच जगतमां नोजीव वस्तु जइती होत तो ते देवता केम न आ-
पत ? ” ए रीते एकसो ने चुमाळीश प्रश्नो करीने राजनी समझ गुरुए ते शिष्यनो
निग्रह कर्यो.

अहीं द्रव्य, गुण, कर्म, सामान्य, विशेष अने समवाय ए छ मूल पदार्थोनी
जेदकल्पना करी, तेमां पांच 'महाचूत, काळ, दिशा, आत्मा अने मन ए नव प्रका-
र अव्यना कर्यो; रूप, रस, संख्या, बुद्धि, छेप विगेरे सत्तर जेद गुणना कर्यो, 'उ-
त्क्षेपण, अपक्षेपण, 'आकुंचन, 'प्रसारण अने 'गमन ए पांच जेद कर्मना कर्यो;
त्रण प्रकार सामान्यना कर्यो; अने एक एक प्रकार विशेष तथा समवायनो ग्रहण क-
र्यो. ते सर्व मळीने छत्रीश जेद थया. ते सर्वना प्रकृति, 'अकार, 'नोकार अने व-

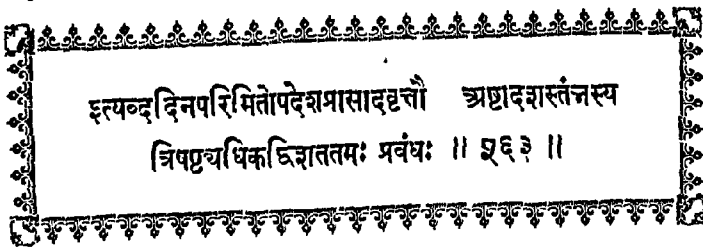
१ पृथ्वी, जळ, अग्नि, वायु अने आकाश ए पाच महामूल वहेथाय छे २ उच्च फेंकडु ते ३ नीचु
फेंकडु ते ४ संकोचाइ जडु ते ५ विस्तारडुं ते, ६ जडु ते ७ मूल शब्द. ८ अन्य निषेध वाचक
९ सर्वथा निषेध वाचक

ग्नेनो निषेध^१ एम चार चार प्रकार कर्था, एट्ठे सर्व जेद एकसो ने चुमाळीश थया. पड्डी कुत्रिकापण देव पासं जइने पृथ्वी मागी. त्यारे तेणे पापाण आप्यो. कारणके ते प्रकृति जात लपपद रहित शुद्ध पृथ्वी छे, अपृथ्वी मागी त्यारे जळ विगेरे आप्युं, नोपृथ्वी मागी त्यारे “ नो ” शब्दना ‘ थोको निषेध ’ अने ‘ सर्वथा निषेध ’ एवा वे अर्थ करीने थोको निषेध धारीने पापाणनो ककको आप्यो अने सर्वथा निषेध धारीने जळ विगेरे आप्युं, अने नोअपृथ्वी मागी, त्यारे तेणे पृथ्वी (पापाण विगेरे) आपी. केमके नोअजीवनी जेम नोअपृथ्वीनो अर्थ पृथ्वीज थाय छे. ए प्रमाणे जळ विगेरेमां पण चार चार जेद जाणवा. निश्चयनयना मते तो जीव अने अजीव ए वेज पदार्थो छे. आवी रीते अनेक प्रकारे गुरुए तेने समजाव्यो, पण ज्या-रे तेणे पोतानो छुराग्रह मूक्यो नहीं, त्यारे गुरुए वरुखा नांखवानी कुंडीमांथी ज-स्म हइने तेना मस्तक पर नांखी, अने गच्छनी वहार कर्यो. राजा ते शिष्युं शाठ्य जेइने क्रोध पाम्यो, तेथी तेणे नगरमां एवी लक्षोपणा करावी के—“ गुरुना प्रति-पड्डी थयेव्हा रोहगुप्तने जे मान्य कसे ते राजद्रोही गणाशे. ” पड्डी ते रोहगुप्ते पोतानी बुद्धिथी वैशेषिक शास्त्र रच्युं.

श्री महावीर स्वामीना निर्वाण पड्डी पांचसो चुमाळीश वषे आ बड्डो निन्हव थयो, तेहुं वृत्तांत कहूं.

“ आखुं जगत पर ङ्ख्यथी पूर्ण छे एम जिनेश्वरे जोयुं छे तेहुं लथ्यापन करतो अने द्रव्य, गुण विगेरे ब प्रकारने सत्यपणे ठरावी विस्तारतो तथा पोताना त्रण राशिनः पङ्कने स्थापन करतो एवो वैशेषिक बड्डो निन्हव थयो छे. ”

देव, गुरु अने श्रुतादिकने लथापतो ते वैशेषिक मोटी हानि पाम्यो माटे आ पांचमा श्रुताचारथी सूत्रना अर्थी शिष्योए भ्रष्ट थवुं नहीं.



व्याख्यान २६४ सुं.

व्यंजन नहीं ओल्लवषा विषेनो छठो श्रुताचार कहे डे.

नाधीतव्यं श्रुतं चोक्तवर्णैर्न्यूनाधिकाद्रिजिः ।

व्यंजनानिन्हवाहोऽयमाचारः षष्ठमः स्तुतः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ कहेला वर्णों (अक्षरो) मांथी न्यूनाधिक अक्षरो बोझीने सूत्र नणवुं नहीं, ए व्यंजनानिन्हव नामनो बड्डो आचार कहेलो छे. ”

व्यंजनजेदतोऽर्थानां, क्रियाजेदोपजायते ।

तेनाज्ञावश्च मुक्तेः स्यात्के के दोषा नवन्ति न ॥२॥

ज्ञावार्थ—“ व्यंजनना जेदथी अर्थनो जेद थाय छे अने अर्थना जेदथी क्रियानो जेद थाय डे, क्रियाना जेदे करीने मुक्तिनो अज्ञाव थाय डे. एवी रीते व्यंजनजेदथी कया कया दोषो उत्पन्न थता नथी ? अर्थात् सर्व दोषो उत्पन्न थाय डे. ”

व्यंजननो जेद एट्ठे अक्षरोने अन्यया करवा ते. तेम करवाथी अनेक दोषो उत्पन्न थाय डे. श्री आवश्यक सूत्रमां चौद प्रकारे श्रुतनी आशातना कही डे. तेषां प्रथम व्याविद्धे केउ आमां अवलां स्तनो नांखीने गुणैली स्तनी मालानी जेम आमा अवला अक्षरो बोझवाथी थयेली ज्ञाननी आशातनाए करीने जे अतिचार थयो होय तेहुं मिथ्या सुकृत छे. (ते रीते सर्वत्र जाणवुं), ते चौद प्रकार नीचे प्रमाणे—

१ एकना एक पदने वे त्रण वार बोझवुं ते आमेरित, २ अक्षर ओछे बोझवो ते हीनाक्षर, ३ अक्षर अधिक बोझवो ते अधिकाक्षर, ४ पद काही नांखीने बोझवुं ते पदहीन, ५ विनय रहित बोझवुं ते विनयहीन, ६ उदात्त विगेरे घोष रहित बोझवुं ते घोषहीन, ७ योग वहन कर्था विना नणवुं ते योगहीन, ८ गुरुए बराबर नहीं ढीधेहुं ते सुष्ठु अदत्त, ९ गुरुए बराबर दीधा छतां सुष्ठुपणुं वतावुं ते सुष्ठु प्रतिष्ठित, १० मखिन अंतःकरणथी श्रुत पाठ करवो, ११ अकाले स्वाध्याय करवो, १२ काले स्वाध्याय न करवो, १३ अस्वाध्याय वखते स्वाध्याय करवो, अने १४ स्वाध्याय वखते स्वाध्याय न करवो.

व्याख्यान २६४ मुं. व्यंजन नहीं ओलववा विषेनो छठो श्रुताचार. (३११)

‘व्यंजनं अन्यथा करुं’ तेना पांच प्रकार ठे. प्रथम तो प्राकृत सूत्र होय तेने संस्कृत जापामां बोद्धवुं ते. जेमके संयोगाविष्पमुक्कस्स ने ठेकाणे संयोगादिप्रमुक्तस्य एम कहेवुं. वीजुं पदोने पथानुपूर्वीए बोद्धवा अथवा उदट सुदट बोद्धवा, जेमके विष्पमुक्कस्स संयोगा. वीजुं कहेद्वा पदो नहीं बोद्धतां तेज अर्थवाळा वीजा पर्यायी शब्दो बोद्धवा, जेमके संबंधा विवञ्जिअस्स. चोथुं एक वर्णने वदत्ते वीजो वर्ण बोद्धवो, जेमके संयोगना सकारने वदत्ते गमे ते अह्वर बोद्धवो. पांचमुं वर्णनुं विपरोतपणुं करवुं, जेमके संयोगने वदत्ते (संयोगनो अर्थ संबंध छे, अने विप्रमुक्तनो अर्थ विवर्जित ठे) वियोग शब्द बोद्धवो. आ प्रमाणे अर्थमां तेमज व्यंजनार्थ उजयमां अन्यथा करवाथी तेमज न्यूनधिक करवाथी उत्तन्न यथा दोषो जाणी देवा. तेमां व्यंजनने अन्यथा करवाना संबंधमां “चैत्यवंदनना प्राकृत सूत्रोने हुं संस्कृत जापामां करुं” एम सिद्धसेन दीवाकर बोद्ध्या हता, तेथी तेने पारांचित प्रायश्चित्त करवुं परवुं हतुं. ते दृष्टांत प्रथम कही गया छीए.

व्यंजन अधिक वापरवाना संबंधमां कुमारपाळ राजानुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

एकदा पाटण नगरमां कुमारपाळ राजा सामंतो, मंत्रीओ अने शेर साथवाहादिके परवरेद्वा राजसजामां वेडा हता. ते वखते तेमाणे श्री जयसिंह राजाना वृष् मंत्रीओने पूढवुं के—“हुं सिद्धराजथी गुणमां हीन बुं, अधिक बुं के समान बुं ?” ते सांजळीने ते मंत्रीओ बोद्ध्या के—“महाराज ! सिद्धराजमां अगणुं गुण हता अने वेज दोष हता, अने आपने विषे तो वे गुण अने अगणुं दोष रहेद्वा ठे.” आ प्रमाणे मंत्रीनां वचन सांजळीने ते राजाने पोताना दूषित आत्मा उपरं खेद थयो, तेथी तेणे खरुग उपर दृष्टि करी. तंटद्यामां तेना अजिप्रायने जाणी गयेद्वा ते मंत्रीओ बोद्ध्या के—“हे स्वामिन् ! अमे विचार्या विना मात्र बहिर्वृत्तिनीज वात करी छे. पण तच्चदृष्टिथी जोतां तो आप तेनाथी अधिक ठो.” ते सांजळीने राजाए तेनुं कारण पूढवुं, त्यारे तेओ बोद्ध्या के—“सिद्धराजमां जे अगणुं गुण हता ते युष्मां कायरपणुं तथा स्त्रीवांपटपणुं ए वे दोषथी ढंकाइ गया हता, अने आपना जे कृपणता विरेरे अगणुं दोष छे ते संग्रामशूरता अने परनारीसहोदरता ए वे गुणोथी ढंकाइ गया ठे, माटे सच्चपणुं तथा परस्त्रीवांधवता ए वे गुणोना आभार-जूत होवाथी आपज सर्व गुणीजनोमां शिरोमणि ठो.” आ प्रमाणे मंत्रीनां वचन

(३१२) उपदेशमासाद् ज्ञापांतर-जाग. ४ थो-स्तंज १८ मो.

सांजळीने राजानो अंतरात्मा संतोष पांम्यो, ते वखते कोइ विद्वान राजाने उद्देशीने एक श्लोक बोळ्यो के—

पर्जन्य इव भूतानामाधारः पृथिवीपतिः ।

विक्रमेऽपि हि पर्जन्ये, जीव्यते न तु भूपतौ ॥ १ ॥

जावार्थ—“प्राणीओनो मेघनी जेम राजाज आधार ठे; परंतु कदि मेघनी अकृपा थइ होय तोपण जीवाय ठे, पण राजानी अकृपा थइ होय तो जीवातुं नथी.”

ते सांजळीने “अहो ! राजाने मेघनी उपम्या ठीक आपी ” ए प्रमाणे कुमारपाळ राजाए कहुं. ते उपम्या शब्द व्याकरणादिकनी रीते अशुद्ध छतां बीजा सर्व सन्धजनोए तो तेनी प्रशंसा करी, पण कपर्दी नामनो मंत्री घणो विद्वान होवार्थी तेणे ब्रज्जा पाषीने नीचुं मुख कर्युं. ते जाणीने राजाए तेने तेम करवातुं कारण पूठ्युं, त्यारे ते मंत्री बोळ्यो के—“हे राजन् ! आप उपम्या शब्द बोळ्यो ते शास्त्रविरुद्ध ठे. माटे अमारें ते सांजळीने नीचुं मुख करवुंज योग्य ठे. केपके राजा विनातुं जगत सारुं, पण मूर्ख राजा सारो नहीं. मूर्ख राजा होवार्थी शत्रु राजाओमां पण अपकीर्ति प्रसरे ठे. उपम्या शब्दने ठेकाणे उपमान, औपम्य अने उपमा इत्यादि शब्दो शुद्ध छे.” आ प्रमाणे ते मंत्रीनां वचनथी भेराएव्हा राजाए ब्रजजग पचास वर्षनी वये पहोच्या छतां शब्द व्युत्पत्तिनो बोध यवा माटे श्री देवगुरुना चरणकमळनी सेवा करीने गुरुमहाराजे कृपा करीने आपेव्हा सिद्ध सारस्वत मंत्रतुं आराधन कर्युं, तथा सरस्वतीचूर्णतुं सेवन कर्युं. इत्यादिवने सरस्वती देवी प्रसन्न यवार्थी तेना प्रसादे करीने एक वर्षमां त्रणवृत्ति व्याकरण तथा ध्याश्रय विगरे काव्यो जणीने तेमणे चोवीश तीर्थकरोनी स्तुति रूप वत्रीशी रची. तेनो पहेंवो श्लोक आ प्रमाणे—

यत्राखिद्वश्रीश्रितपादपद्मं, युगादिदेवं स्मरता नरेण ।

सिद्धिर्मयाप्यार जिन तं नवन्तं, युगादिदेवं प्राणतोऽस्मि नित्यम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“हे जिनेश्वर ! समग्र ब्रह्मीए जेना चरणकमळनो आश्रय कर्यो छे एवा युगादि देवने स्मरण करनार माणस मुक्ति पांम्यो ठे तथा मने पण सिद्धि मळी ठे, तेवा आप युगादि देवने हुं निरंतर प्रणाम करुं तुं.”

पडी ते राजाए “शास्त्रविचारचतुर्मुख ” ए नामतुं विरुद्ध मेळ्युं. व्यंजनना अधिकपणामां बीजुं अशोक राजातुं दृष्टांत कहे छे.

अशोक राजानुं दृष्टांत.

पाटलीपुत्र नगरना नवमा नंद राजाने प्रतिज्ञा पूर्वक चाणक्य नामना ब्राह्मणे राज्यधी पदभ्रष्ट करीने मयूरपोषक नामना ग्राममां रहेनारा महत्तरना दौहित्र (दिकरी-ना दिकरा) चंद्रगुप्तने राज्यासने वेसाळ्यो. तेने विंशुसार नामे पुत्र थयो. ते विंशुसारने अशोकश्री नामे पुत्र थयो. ते राज्यासन उपर हतो, ते वखते तेणे पोताना कुणाद्व नामना पुत्रने तेनी वाढ्यावस्था ठतां तेने जोगववा माटे अवन्ति नगरी आपी. पछी “ अहीं पाटलीपुत्र नगरमां रहेवाथी वांजी सावकी मातानो उपज्व थरो ” एम धारीने ते कुणाद्व अवन्ति जडने रह्यो. त्यां राजाए मोकद्वेद्या अनुजीवीओए पोताना जीवनी जेम तेहुं रक्षण कर्युं. अनुक्रमे कुमार आठ वर्षनो थयो. त्यारे राजाए पोताना पाणसो घारा ‘कुमारुं वय विद्या ग्रहण करवाने योग्य थयुं ठे ’ एम जाणीने पोते कुमारना उपर एक पत्र दाख्यो के “ हे कुमार ! त्वयाऽधीतव्यमिति मदाज्ञाऽचिरेण विधेया—हे कुमार ! तारे हवे अच्यास करवो, आ मारी आज्ञा तारे तस्काळ मान्य करवी. ” ए प्रमाणे पत्रमां दाखीने राजा कोड वीजा कार्यमां गुंथायो, तेवामां कुमारनी सापत्न माता त्यां आवी चनी. तेणे ते पत्र वांचीने मनमां विचार्युं के “ ज्यांसुधी कुणाद्व कुमारना सर्व अवयवो शुद्ध हरो, त्यांसुधी मारा पुत्रने राज्य मळरो नहीं, माटे आ पत्रमां कांडक विरूप दाखुं तो ठीक. ” एम विचारीने ते पत्रमां राजाए जे अधीतव्यम् दाख्युं हतुं तेना पहेंला अजर (अ) उपर नेत्र आंजवानी सळीने शूंकधी चीनी करी तेनावेने नेत्रमांधी अंजन दाडने अनुस्वार कर्युं. माथे अनुस्वार करवाथी अधीतव्यं ने वदवे अधीतव्यं थयुं. अहो ! अनुस्वार रुपी एक मात्रा वधवाथी एकांत अहितकारी अर्थ थड गयो.

पछी अशोक राजाए ते कागळने प्रमादधी फरी वांच्या विनाज वीही दीधो, अने अवन्ति नगरीए मोकद्वयो. कुमारे पण पितानी नाममुद्राधी अंकित ते देखने पोताना वे हाथे ग्रहण करीने मस्तके चनाव्यो. पछी ते देख वांचीने अत्यंत खेद पाभ्यो, नेत्रोमां अश्रु आव्यां, अने देखनो अर्थ कोडने कही शक्यो नहीं, एटवे तेना वीजा अनुचरोए ते देख वांच्यो. तेथी तेओ पण खेद पामीने बोढ्या के “ हे कुमार ! शा माटे खेद पामो ठो ? फरीधी अमे आ कागळनो निर्णय करगुं. ” ते सांचळीने कुमार बोढ्यो के “ आज मुधी मौर्य वंगमां कोड पण गुरुनी आज्ञा उद्वेगन करनार थयो नधी: माटे जो कटाच हुंज प्रथम आज्ञाद्वोपी थाडं, तो मे चद्यावेद्या मार्गने वीजा पण अनुसररो. ” एम कहीने कुमार पोतेज तपावेदी गद्याकाने

पोतानी आंखमां नांखीने अंध थयो, केटलेक दिवसे अशोक राजाए ते वृत्तांत जाणीने विचार्युं के “ कऱ्ठ दोख दखनार तेमज फरीथी वरावर वांच्या विना दोख योकद्वनार एवा मने धिकार डे ! ” एम पोताना आत्माने निंदवा द्याग्यो. पढी अनुक्रमे राजा-ना जाणवामां आव्युं के ‘ कुमारनी सापत्न माताए आ दुष्ट काम कर्तुं डे. ’ ते उ-परथी स्त्रीजातिंतुं दुष्टपणुं जाणीने राजाए विचार्युं के “ आ पुत्र अंध थवायी हवे ते राज्यने अथवा मान्ळिकपणाने पण योग्य नथी. अहो ! मारे विषे जेनी आ-वी जक्ति डे तेनेज आवुं अंधपणुं प्राप्त थयुं.” पढी राजाए कुणादने घणो समृद्धि-वाळो ग्रास आप्यो अने तेनी सापत्न माताना कुमारने अवन्तिंतुं राज्य आप्युं. अ-नुक्रमे कुणाद कुमारने शरदश्री नामनी पत्नीथकी वडीश द्वाणवाळो पुत्र थयो. ते पुत्र मोटो थयो, त्यारे कुणाद राज्य मेळववानी इच्छथी पाटंडीपुत्र नगरे प्रच्छन्न-पणे आव्यो. त्यां राजपुत्रपणे प्रसिद्ध थया विना संगीतविनोद करतो अने स्वेच्छाथी नगरमां जमतो ते सर्व लोकने अति प्रिय थड पड्यो. ते कुमार ज्यां ज्यां जडने संगी-त करतो हतो, त्यां त्यां संगीतथी ‘ कुंरंगनी जेम आकर्षाडने पौरजनो दोरुनी जता हता. लोकना मुखथी ते नरने गांभ्रकळामां कुशल सांजळीने राजा पण तेतुं संगीत श्रवण करवामां उत्सुक थयो, पटडे राजाए ते अंध माणसने बोद्धाव्यो. तेणे जवनिका-मां^२ रहीने गावानुं स्वीकार्युं. राजाए ते प्रमाणे गोटवण करी गावानो हुकम कर्यो, त्यारे ते कुणाद पण यथास्थान मंद्र, मध्य ने तार ए-त्रण ग्राम तथा सात स्वर वि-गरे सहित रागतुं पोषण करतो सतो मध्यमां आ पद्य बोड्यो—

प्रपौत्रश्चंद्रगुप्तस्य, बिन्दुसारस्य नप्तृकः ।

एषोऽशोकश्रियः पुत्रो, अन्धो मार्गति काकिणीम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ चंद्रगुप्तनो प्रपौत्र, बिन्दुसारनो पौत्र अने अशोकश्रीनो पुत्र आ आंधळो काकिणी मागे छे. ”

पद्यप्रबंधना मध्यमां गवायेडा आ अर्थने सांजळीने राजाए पूछ्युं के—‘ हे गायक ! तारं नाम शुं ? ’ ते बोड्यो के—

स उवाच तवैवास्मि, कुणादो नाम नंदनः ।

त्वदाज्ञादोखमीकृत्वा, योऽधःस्वयमजायत ॥

व्याख्यान २६४ मुं. व्यंजन नहीं ओलववा विपेनो उद्यो श्रुताचार. (३१५)

“ हुं आपनोज कुणाव नामनो पुत्रं हुं के जे आपनो आज्ञापत्र जोइने जा-
तेज अंध थयो ठे. ”

ते सांचळीने जवनिकाने एकदम दूर करीने पोताना पुत्रने ओळखीने नेत्रधी
अश्रुपात करतो तेने जेटी पड्यो. पत्नी राजाए कहुं के ‘ हे पुत्र ! हुं तने शुं आपुं ? ’
ते बोड्यो के ‘ हे स्वामी ! हुं काकिणी मागुं हुं. ’ तेनो अर्थ नहीं समजायाथी
राजाए मंत्रीने पूठशुं के ‘ आ शुं मागे ठे ? ’ मंत्रीए कहुं के ‘ हे स्वामी !
राजपुत्रेने काकिणी शब्दे करीने राज्य कहेवाय ठे. ’ त्यारे राजाए पुत्रने कहुं के
‘ हे वत्स ! तुं राज्यने शुं करीश ? दैवयोगे तारां नेत्र नाश पास्यां ठे तेथी तने ते
योग्य नथी. ’ त्यारे ते कुमारे राजाने विनंति करी के ‘ हे पिता ! मारे पुत्र थयो
छे, तेनो राज्यपर अजिपेक करो. ’ राजाए पूठशुं के ‘ तारे क्यारे पुत्र थयो ठे ? ’ ते
बोड्यो के ‘ हे स्वामी ! संप्रति (हमणां) ज थयो ठे. ’ पत्नी राजाए ते वाळकने
मंगावीने पोताना खोळामां बेसाड्यो अने तेतुं “ संप्रति ” नाम राख्युं. पत्नी पोताना
राज्यपर तेने बेसाड्यो.

अनुक्रमे संप्रति राजा वय, विक्रम अने दृढमीधी-दृद्धि पाम्यो. ते जन्मधीज
परम श्रावक हतो अने तेणे दक्षिण जतरार्थ साधुं हतुं. आ दृष्टांत सांचळीने श्री
सिद्धान्तना वाक्यमां अथवा पदमां कोइ पण वखत वर्णुं आधिक्य करतुं नहीं.

कोइ वखत वर्णुं अधिकपणुं करवाथी ते श्रेय करनारुं पण थाय छे, ते विषे
पाठविस सूरिनुं दृष्टांत प्रथम कही गया छीए, माटे ते फरीने अहीं दखता नथी:

हेवे वर्णने न्यून करवाथी पण मोटो दोष प्राप्त थाय छे, अने विद्याधरनी जे-
म चितवेष्टुं फळ प्राप्त थतुं नथी. तेतुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

विद्याधरनुं दृष्टांत.

राजगृह नगरमां एकदा श्री महावीर स्वामीने वांदवा माटे श्रेणिक राजा ज-
ता हता. तेवामां मार्गमां एक विद्याधरने आकाशमां उरुनी उरुनीने परतो जायो. तेथी
विस्मय पामीने राजाए श्रीवीर जगवानेने पामे जइ पूठशुं के “ हे प्रभु ! आ वि-
द्याधर अशुरी पांग्वे आवेला पक्षिनी जेम आकाशमां थोमेक उडे ठे अने पाठो
पृथ्वीपर पडे ठे, तेतुं शुं कारण ? ” जगवाने कहुं के ‘ ते विद्याधर विद्यानो एक
अक्षर जूळी गयो ठे, माटे नेम थाय ठे. ’ ते सांचळीने अजयकुमारे ते विद्याधर पा-

से जइने कहुं के “ हे विद्याधर ! जो तूं मने तारी पासेनी सघळी विद्या सिद्ध करावे, तो हुं तारी विद्यानो चूढी गयेळो अकर तने वतावुं. ”

विद्याधरे तेतुं कहेतुं कबूद कथुं. अजयकुमारने एक पद उपरथी अनेक पद तर्क करीने कहेवानी शक्ति हती. केमके तेनी बुद्धि पदानुसारी हती. नेथी तेनी विद्यामां विस्मृत थयेला अकरो पूर्ण कर्यां. तेने वरावर पूर्ण थयेला जाणीने ते विद्याधर हर्ष पाय्यो. पडी तेणे अजयकुमारने विद्या सिद्ध करवाना उपाय वताव्या अने तेनी साथे दृढ मैत्री करीने पोताने स्थाने गयो. आ दृष्टांत उपरथी न्यून अकर जणवाथी यथार्थ फड पण प्राप्त थतुं नथी एम समजतुं. वळी अशुद्ध उच्चार करवाथी एट्टे सने स्थानके श विगेरे बोदवार्थी पण पांफित्यपणुं पमातुं नथी ते उपर दृष्टांत कहे ठे—

अशुद्ध उच्चार करवा उपर ब्राह्मणानी कथा.

कोड एक विद्वान ब्राह्मण काशीथी नीकळीने कोड नाना गाममां आव्यो. त्यां लोकोना मुखथी ते गामना रहींश कोड ब्राह्मणानी प्रशंसा सांजळीने ते विद्वान वाद करवा माटे तेने घेर गयो. ते ब्राह्मण पण मोटा आनंवरथी लोकमां पोतानुं पांफित्य वतावनारो हतो. तेथी नवीन विद्वानने आवतो जोइने मोटा शब्दथी बोदयो के “ हे ब्राह्मण ! शा निमित्ते तमे आ गाममां आव्या ठे? जो तमारे कांड ‘शंदेह’ होय तो ते खुशीथी पूठो ” ते सांजळीने पेला महा पंफिते विचारुं के—“ अहो ! आ कुत्सित पंफित शब्दनी शुद्धि (शुद्ध उच्चार) विना देरुकानी जेम वराणा मारे ठे, माटे तेने कांडक उपदेश आपुं. ” एम विचारीने ते बोदयो के—

शंदेहोऽस्ति त्वया प्रोक्तः, सदेहा बहवोऽजवन् ।

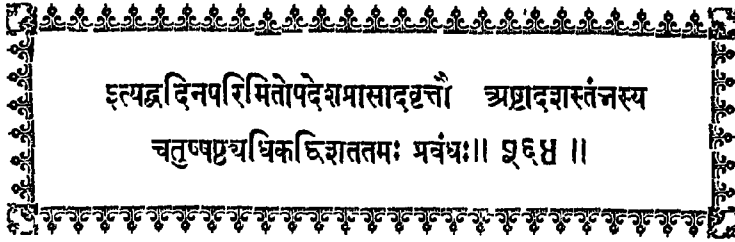
ते सर्वे विद्वयं जग्मुः, किमन्यद्दक्षि ते जरु ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे जरु ! मने घणा सदेह हता, पण तूं सदेहने ठेकाणे शंदेह बोदयो, ते सांजळी मारा सर्व सदेहो नष्ट थड गया; बीजुं तने शुं कहुं ! ”

आ दृष्टांत सांजळीने कंठ, ओष्ठ्य विगेरे दरेक वर्णना स्थानने अनुसरीनेज व्यंजननो उच्चार करवो.

“वर्णने न्यूनाधिक करीने सूत्रनो पाठ करवाथी अर्थ क्रियानो जेद अवश्य

थाय ठे, माटे गुरुनी सेवा करीने तेमनी पासेधी सिद्धांतना पाठनो शुद्ध उच्चार शीखवो. ”



व्याख्यान २६५ सुं.

अर्थानिन्हव नामना सातमा आचार विषे कहे छे.

शब्दार्थानामलोपाह, आचारः सप्तमः शुचः ।

तद्धोपेन महत्पापं, पुण्यं वर्धं तदाश्रयात् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शब्दना अर्थनो लोप न करवो, ते नामनो सातमो आचार शुच ठे. अर्थनो लोप करवाधी मोडुं पाप लागे ठे, अने अर्थनो आश्रय करवाधी श्रेष्ठ पुण्य थाय ठे. ”

शब्दना अर्थना अनिन्हव (लोप न करवो ते) उपर श्री हेमचंद्राचार्यनुं दृष्टांत छे. ते आचारनो लोप करवाधी वचनवने न कही सकाय तेंनुं मोडुं पाप लागे ठे. ते उपर बाराङ्गरीने जणनारा जरमानुं दृष्टांत छे, अने ते आचारनो आश्रय करवाधी श्रेष्ठ पुण्य थाय ठे, ते उपर पण जरमानुं दृष्टांत छे ते दृष्टांतो कहे ठे—

श्री हेमचंद्रसूरिनुं दृष्टांत.

अणहिल्लपुर पाटणमां राजा सिद्धराज जयसिंह राज्यकरता हता. ते वखते कविकाव्यसर्वज्ञ श्री हेमचंद्राचार्य पांरुवचरित्र वांचता हता. ते चरित्र सांजळीने केटवाक कुर्जनोए राजा पासे जइने विज्ञप्ति करी के “ हे राजन् ! पांच पांरुवो हिमाव्यमां गळी जइने सिद्धि पाम्या ठे, एवी वेदव्यासनी वाणीने हेमचंद्राचार्य ‘शत्रुंजय उपर तेओ सिद्धि पाम्या छे’ एम कहीने दूषण आपे ठे ते घटित नथी.” ते सांजळीने राजाए आचार्यने बोलाव्या, एट्ठे आचार्य राजसजामां आव्या. राजाए पूछवुं के “ हे

जगवन् ! आजकाद्व वणिकजन पासे व्याख्यानमां शुं वंचाय छे ? ” आचार्ये कथुं के ‘ पांरुवचरित्र वंचाय छे. ’ राजाए एउचुं के ‘ तमां पांरुवो क्यां सिद्धि पा-
म्या डे ? ’ त्यारे पोते म्नीकार करेला श्री जिनेश्वरना आगमना अर्थनो आश्रय क-
रीने आचार्ये कथुं के “ निर्मळ चारित्र अने तपस्या वने आउ प्रकारनां उष्ट क-
मोनो नाश करीने अनशनवने अनेक मुनिओ सहित पांरुवो सिद्धाडि उपर सि-
द्धि पाम्या छे. ” ते सांजळीने राजाए कथुं के “ हिमाद्वय उपर पांरुवो सिद्धि पा-
म्या छे, ए व्यासवाक्यना प्रमाणपणाधी आपनुं वाक्य अप्रमाण डे. ” त्यारं सूरि-
वोद्व्या के हे गजन् ! चारतमां जे कथुं डे ते सांजळो—रणसंग्राममां अर्जु-
ननी बाणावद्विधी वींधायेला अनं पृथ्वीपर पनेला एवा जन्मथीज दान देवाना शी-
द्ववाळा (दानेश्वरी) श्री कर्ण राजाना दातारपणानी परीक्षा कवा मांटे विश्वेश्वर
श्रीकृष्ण जगवान् ब्राह्मणनुं रूप धारण करीने ‘ हे कर्ण राजा ! मने कांडक आपो ’
एम बोद्धता तेनी पासे आध्या. कर्ण राजा पण तेवखते पोतानी पासेवीजुं कांड न होवा-
थी हाथमां पापाण दडने म्नुवर्णनी रेखावाळा पोताना दांत पानी तेमांनुं सुवर्ण आ-
पवा तैयार थयो. ते जोड ‘ हुं तारापर प्रसन्न थयो बुं ’ एम बोद्धता श्री पुरुषोत्तम
प्रगट थया. ते जोडने कर्ण बोद्व्या के “ हे परमेश्वर ! आपना दर्शन थवाथी मने
सिद्धि तो मळेशज; परंतु जो आप तृष्ट थया हो तो जे स्थाने कोडनी दाहक्रिया
थड न होय, त्यां मार्गी दाहक्रिया करजो. ” ते सांजळीने श्री कृष्ण कर्णना शरीरने
दडने तेवुं स्थान शोधवा द्याम्या. परंतु कोड जग्याए तेवुं म्यान न मळवाथी समुद्रमां
स्तंजनी भेवुं एक पर्वतनुं शिखर हतुं, तेने तेवुं स्थान मानीने त्यां कर्णेने माटे चिता
करवा तैयार थया, तेवामां आकाशवाणी थड के—

अत्र क्षोणशतं दग्धं, पांरुवानां शतत्रयम् ।

दुर्योधनसहस्रं च, कर्णसंख्या न विद्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“आ स्थाने सो द्रोण, त्रणसो पांरुवो अने एक हजार दुर्योधननो
दाह थयो डे, अने केडवा कर्णेनो दाह थयो छे तेनी तो संख्याज नथी.”

तेथी हे राजन् ! जो त्रणसो पांरुवो त्यां वळ्या होय, तो अमारा पांच पां-
रुवो शत्रुंजय उपर सिद्ध थया, अने आपना पांरुवो हिमाद्वयमां सिद्धि पाम्या, एम
मानवामां शुं खोटं छे?” आ प्रमाणे श्री हेमाचार्यनी युक्तिथी राजा प्रसन्न थयो, अने
श्री हेमाचार्य राजाए विसर्जन करवाथी पोताना उपाश्रये आवा.

आ दृष्टांत सांजळीने मोटें कष्ट उत्पन्न थार्य तोपण बुद्धिमान माणस सिध्दानना शब्दार्थने दूषण लगाने नहीं. ए प्रमाणे परम मुनित्रोए परम रहस्य निर्णित कथुं छे, ते आदरवुं.

बाराङ्करी भणनार जरमानुं ज्जटांत.

धनसार नामना गाममां अति मूर्ख एवा घणा जरमात्रो रहेता हता. पोताना मध्ये कोइ पण पंमित नथी एम धारीने तेत्रो सर्वेए एकठा थडने एक जरमाना 'नंदन' नामना पुत्रने कोइ पंमित पासे जणवा मोकड्यो. ते नंदन जातिए जरमो होवाथी अत्यंत मूर्ख हतो, तेथी त्रण वर्षे मात्र ते बाराङ्करी जणयो. पडी " आ नंदन वेदमाता जणयो छे " एम कहीने ते पंमिते जरमात्रोने पाडे सांग्यो. ते महाजड जरमात्रो पण ' आ नंदन वेदमाता जणयो छे ' एम मानीने तेने बहु मानवा लाग्या. वधारे शुं कहेवुं ! पण जे कांड नंदन बोळतो ते काम विचार कर्या विनाज सर्व जरमात्रो करता हता. एकदा रात्रिए समग्र गाम अगिरी बळी गथुं. ते वखते एक घर पासेना वृङ्ग नीचे बळेझा कागनात्रो पड्या हता. ते जोइने तेत्रोए नंदन पंमितने पूछवुं के ' आ बळी गयेझा कागना खवाय के नहीं ? ' त्यारे नंदन बोड्यो के " वेदमातामां (क) एट्ठे कागना अने (ख) एट्ठे खावा लायक छे एम कथुं छे तेथी एने जडदीथी खाइ जात्रो. " ते सांजळीने तेत्रो सर्वे खावाने तैयार थया. तेवामां कोइ परदेशी पंमिते तेमने जोया अने पूछवुं के ' आ शुं करो छे ? ' त्यारे तेत्रोए नंदननुं कहेवुं कही आण्युं. ते सांजळीने ' अहो ! आ महा मूर्खात्रो छे ' एम मानीने तेणे नंदनने पूछवुं के ' हे जरमा ! आतुं अयोग्य कार्य केम करे छे ? ' त्यारे नंदन वेदमातामां कहेझा वाक्यार्थने पोतानी बुद्धिथी कटपना करीने बोड्यो के ' क ' एट्ठे कागना, ' ख ' एट्ठे खावा योग्य, ' ग ' एट्ठे गण (समूह), ' घ ' एट्ठे घणा पुष्ट थयेझा. आ प्रमाणे अनेक पापकारी शब्दार्थी दूषण पामेळां तेनां वचनो सांजळीने ते पंमितनुं हृदय दयाद्र थयुं. तेथी तेणे कथुं के— " हे नंदन ! दयाधर्मनी निंदा करीने आवा अनर्थो केम करे छे ? वेद मातानो अर्थ ते बराबर धारण कर्यो नथी. माटे हुं ते अर्थ वतावुं तुं ते सांजळ ' त थ ' एट्ठे तथैव तेज प्रमाणे सत्य छे. ' द थ ' एट्ठे दग्धाः काकाः (बळेझा कागनात्रो), ' न ' एट्ठे न जहणीयाः (जहण न करावा); आ प्रमाणेना सत्य अर्थ छोकरीने पोतानी कटपनाथी अनर्थनुं जडपन कवुं योग्य नथी. " इत्यादि युक्तिथी प्रतिबोध पामेझा ते जरमात्रो

अयोग्य कार्यथी निवृत्त थया अने सर्वे ते परोपकारी पंक्तिना उपकार मान्यो तेमज तेनी पूजा करी. कथुं ठे के—

यो यथात्र समुपैति बोधं, तं तथैव हि नयेद्विवोधम्।

यत्कखेति वचनाद्द्विकजङ्गी, बोधितस्तथदधेति न वाक्यात्॥१॥

जावार्थ—“ जे माणस जे प्रमाणे बोध पावे तेम होय ते माणसने तेज रीते बोध पमानवो. केमके ‘ क खं ’ ना वचनथी कागमाने खावा तैयार थयेना ते ‘ त थ द ध न ’ ना वचनथी बोध पाव्या. ”

आ दृष्टांतमां नंदने करेवो अर्थ तजवा योग्य ठे, अने पंक्तिने करेवो अर्थ ग्रहण करवा योग्य छे. एम समजतुं.

नाखों माणस शुद्ध अर्थ ग्रहण करवा माटे सारी रीते प्रयत्न करे ठे ते विषे कहे ठे—

यथार्थ श्रोतुं समीहा, भृशं कार्या दृढादरैः ।

श्रमणोपासकैर्नित्यं, सुज्ञे गुरावुपागते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ज्ञानी गुरुनी जोगवाड थाय त्यारे अति आदरवाळ श्रावकोए हमेशां शुद्ध अर्थ सांजळवा माटे अत्यंत इच्छा राखवी. ” ते उपर कुंमत्तक श्रावकतुं दृष्टांत कहे ठे.

कुंमत्तीक श्रावकतुं दृष्टांत.

कोइ एक नगरमां सकृद्वशास्त्रनिपुण अने स्वपर शास्त्रना रहस्यने जाणनार श्री ‘ रत्नाकरसूरि ’ रहेता हता. ते निरंतर राजसजामां जता हता. त्यां साहित्य, न्याय, षड, व्याकरण अने अंतर्जापिका विगरेमां कुशळ अनेक विद्वानोंने तेमणे जीत्या हता तेथी ते विद्वाने रत्नाकरसूरितुं नाम सांजळीने मौन धारण करी जता हता. आचार्य पण एक पद दक्षने तेना अनेक अर्थ करता हता. तेथी राजसजामां राजाए तेमने ‘ अनेकार्थवादी ’ एवुं विरुद्ध आपणुं हतुं. ते सूरि हमेशां पाखंडीमां बेसीने राजसजामां जता हता. ए प्रमाणे थवाथी अनुक्रमे तेओ चारित्रगुणथी हीयमान थता गया अने राजा, मंत्री तथा सामंत विगरेतुं आपेवुं अन्न, वस्त्र विगरे पण देवा द्याग्या. एम करतां करतां तो राजादिकने प्रसन्न करीने मणि, माणिक्य, मुक्ताफल विगरे पण देवा मांरतुं. तेथी घणुं द्रव्य

तेमणे भेळव्युं. एतद्दे ते ऋण गारववने युक्त थड गया. तोपण ते कदाचित् पण वीतरागना वचननी अपेक्षा छोकरता नहीं, अने प्रमाद विगरेना कारणथी पण श्रीतीर्थकर जगदते ययार्थ अवज्ञोकन करीने प्ररुपण करेदा तचवने कोड वखत दूषण दागरता नहीं. तेमनो प्ररुपणा पड्क अति निर्मळ हतो.

एकदा कोडं अन्य गामनो रहेनार जीवाजीवादि तचवने जाणनार अने साधुअने पिता तथा जाड-समान माननार एक श्रावक घी वेचवा माटे ते. नगरमां आव्यो. ते घीना जरे-दां अनेक कुरुदां वेचवा दाग्यो तेथी लोकमां तेने सौ कुरुदांओ कहेवा दाग्या. एक वखत तेणे मार्गमां अनेक वादी ब्राह्मणोथी परिहृत थयेदा अने. पादखीमां वे-वेदा तथा राजसेवकोथी सेगता रत्नाकरसूरिने जोडने विचार्युं के—“ अहो ! आ शासनना प्रजावक अने गुणी एवा सूरि प्रमादमग्न थड गया दागे डे. तेनी पासे मारे कांड पण बोदवुं योग्य नथी, केमके ब्रह्माने जणवानो विधि कोणः शीखवी श-के ? तो पण जोडं तो खरो के आ आचार्य सर्वथी अष्ट थया छे के देशथी जष्ट थ-या डे. ” एम विचारिने राजमार्गमांज विधि पूर्वक तेमने नमीने ते स्तुति करवा दा-ग्यो के—

गोयम सोहम जंबू पञ्चवो सिज्जञ्चवो अं आयरिआ ।

अन्नेविं जुगप्पहाणा, तुह दिठे सव्वेवि ते दिट्ठा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आपने जोवाथी गौतमस्वामी, सौधर्मस्वामी, जंबूस्वामी, पञ्चव-स्वामी अने सय्यञ्चवस्वामी तथा वीजा पण युगप्रधान एवा सर्व आचार्योने में जो-या एम हुं मानुं हुं ”

आ प्रमाणे सांजळीने गुरुए नीडुं मुख करीने तेने कहुं के “ कागराने हं-सनी उपमा शोजती नथी, केमके ते महागुणी आचार्योना अधवसायमाथी मात्र एक समय पुरतो शुद्ध अधवसाय पण जो मारा आखा जवने विषे थाय तो तेथी हुं निर्मळ थड जाडं. ” ए प्रमाणे सांजळीने ते श्रावके विचार्युं के “ अहो ! आ सू-रिने धन्य डे. अनेक मिथ्यात्वोअोनो संवंध उतां पण श्री तीर्थकरना वचननी स्वल्प अपेक्षा पण तजता नथी, माटे ते सर्वथा अष्ट थयेदा नथी. ” पडी ज्यारे गुरु उ-पाश्रये आव्या त्यारे ते श्रावके त्यां आवीने विधिपूर्वक वंदना करीने तेमनी देशना सांजळी. पडी ते श्रावके “ दोससयमूलजालंण ” आ उपदेशमादामांथी श्री वी-

रस्वामीना शिष्य जिनदास गणिए रचेझी गाथानो अर्थ पृच्छ्यो, त्यारे सूरिए पोतानी बुद्धिची व्याकरण, नाममाळा विंगेरेने अनुसारे सर्व पंक्तितो मान्य करे एवो नवीन अर्थ कर्यो. ते सांजळीने नम्रता पूर्वक ते श्रावक बोध्यो के—“ हे स्वामी ! आपनी बुद्धिने धन्य ठे, के जेथी आपे आवो नवीन अर्थ कर्यो ; परंतु काळे तेनो मूळ अ-प्रकाशीने मारा आत्माने कृतार्थ करजे. ” एम कही गुरुने वांदीने ते पोताने का-मे गयो.

बीजे दिवसे आवीने तेज गाथानो मूळ अर्थ तेणे पृच्छ्यो त्यारे सूरिए मनमां विचार्युं के—“ मूळ अर्थमां वतावेझी प्रवृत्तिनो व्यवहार मारे विषे वाढ्यथी पण शुद्ध नथी, तो अंतर्वृत्तिथी तो क्यांथीज होय ? माटे तेमां वतावेझा अर्थनी शुद्ध प्रवृत्ति विना ते अर्थतुं वर्णन करवुं शोजे नहीं; तेम ते मूळ अर्थमां दोष आपवो, ते पण योग्य नहीं. ” एम विचारिने तेणे ते दिवसे पण बीजो नवीन अर्थ शब्दपर्यायने अनुसारे कर्यो. ते सांजळीने पेशो श्रावक पण तेज रीते प्रशंसा करीन गयो. बीजे दि-वसे पण श्रावके जेने तेज गाथानो मूळ अर्थ पृच्छ्यो. त्यारे सूरिए कोड वखत नहीं सांजळेशो एवो कोड नवीन अर्थ कर्यो. ए प्रमाणे छ मास सुधी नवा नवा अर्थ कर-वामां तत्पर रहेझा सूरिनो अद्भ्य ज्ञाननंभार जाणीने ते श्रावके गुरुने विज्ञप्ति क-री के “ हे स्वामी ! जेम गंगा नदीनी रतीना कणीया गणवामां अनंतज्ञानी विना बीजा कोडनी शक्ति नथी, तेवीज रीते आपना गुणतुं वर्णन करवामां पण मारा जेवो कोड पण माणस समर्थ नथी. हे गुरु ! बी वेचीने उपाजन करेवुं सर्व धन आजे समाप्त थड रहुं छे, तेमज आजे नवुं कार्य पण आवुं छे तेथी हवे हुं मा-रे घेर जइश. परंतु मारा मनमां आडवीज वात खटके ठे के—आपनी जेवा गीतार्थ गुरु पासे पण जो ते गाथानो यथार्थ अर्थ मने प्राप्त न थयो तो पडी ते अर्थ मने बी-जे क्यांथी प्राप्त थजे ? नहींज थाय. ” त्यारे सूरि बोध्या के “ तारे काळे सवारे अहीं अवश्य आववुं. ” ते सांजळीने तेने हर्ष थयो, अने ते पोताने उतारे गयो.

पडी सूरिए विचार कर्यो के “ विषयो जेम जेम वृद्धि पामे ठे, तेम तेम आ-त्मा तेनो बंधोर बंधारे द्योक्त करे ठे. परंतु शास्त्रमां कहुं ठे के ‘ मुक्ताः श्रियः काम-दुघा ततः किं ’ जो द्वाहमीनो त्याग कर्यो, तो पडी कामदुघातुं शुं काम छे ? इत्या-दि जावना जावीने सूरिए मुक्ताफळ विंगेरे एकतुं करेवुं सर्व धन तजी दीधुं अने इव्य तथा जाव वने प्रथमना सूरि जेवा घडने पोताना आत्माने तारवा माटे ऋण र-

तने अंगोकार करीने रखा. पडो प्रातःकाले ते श्रावक आच्यो. त्यांर तेणे समस्त पापने जेणे दूर कर्षो छे, तथा जेणे अपूर्व संयमगुण धारण कर्षो छे एवा सूरिने जोडने तेमनी त्रण प्रदक्षिणा करी, प्रणाम पूर्वक स्तुति करीने ते बोव्यो के “ हे स्वामी! आजे हुं आपना दर्शनथीज ते गाथानो मूळ अर्थ समजी गयो. आपना सघळा अवयवोमां ते अर्थ स्पष्ट देखाय छे. अहो ! आपनी योग्यता दोकोत्तर छे. आपे ‘मूळ स्वरूपे करीनेज मूळ अर्थनो हुं प्रकाश करीश’ एवी प्रतिज्ञाने सारी रीते पाळी छे. मारा मनोरथ पूर्ण करवाथी मारो जत्र आो सफल कर्षो छे. वळी आपनी कृपा पण अकलित छे. केमके ज महिना पर्यंत एक ने एक गाथानो अर्थ पूठ्या छतां कोड वखत पण आपे कोपनो आवेश मात्र पण कर्षो नथी. उद्वटो ज्यारे ज्यारे हुं प्रश्न करतो त्यांर त्यांरे सुधादृष्टिनी वृष्टियां मने पवित्र कर्षो छे. ” आ प्रमाणे सूरिनी स्तुति करीने तेणे फरीने वंदना करी. पडो मूरिण ते गाथानो मूळ अर्थ कवो.

दोससयमूढजातं, पुठ्वरिसिविवज्जिअं जइ वंतं ।

अत्थं वहसि आणत्थं, कीस अणत्थं तवं चरसि ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सेंकनो दोपोने उत्पन्न करवामां मूळ जाळ समान अने पूर्वना सूरिओए वजित करेवा तेमज वमी नावेवा एवा अनर्थकारी अर्थ (धन)ने जो तुं वहन करे छे, तो पडो निरर्थक तप शा माटे करे छे ? अर्थात् धनने ग्रहण करे छे तो पळी तपस्या करवी ए निष्फल छे. ”

विषेचन—रामादिक दोपोने उत्पन्न करवामां मूळ एट्ठे कारण रूप अने मत्सनी जाळनी जेम वंधना हेतुचूत होवाथी दोपोनी जाळ समान अर्थ (धन) छे, तेथीज पूर्वे थड गयेवा वैस्वामी विंगेरे आचार्योण तेनो त्याग करेवो छे. वळी ते धन नरकमां गमन कराववा विंगेरे अनेक अनर्थतुं हेतु छे. तेवा धनने जो तुं वहन करे छे तो पडो निष्प्रयोजन एवं अनशनादिक तप शा माटे आचरे छे ? कारण के पूर्वापरनो विचार करतां धनसंग्रह अने तप ए वळे साथे घटतां नथी.

आ प्रमाणे ते गाथानो मूळ अर्थ यथार्थ सांजळीने ते श्रावक अतिहर्ष पाप्मो अने पोताने स्थाने गयो. पडो सूरि पण पोताना पापनी आदोचना करवा माटे श्री सिद्धगिरि उपर जडने श्रीजिनेश्वर पासे “ श्रेयः श्रियां मंगलक्रेदीसत्र ” इत्यादि वैराग्यगमित स्तुति करीने पोताना आयुष्पनो अंत समीप जाणी चरे आहारना

प्रत्याख्यान करवा रूप अणसण करीने स्वर्गे गया.

सूरिण मुक्ताफल विंगरे जे धन प्रथम ग्रहण कर्युं हतुं ते सर्वने गृहस्थोए घंटीमां दळवीने कोइ ठेकाणे लफाफी दीयुं. केमके ते कोइ पण कार्यमां न कल्पे एवं द्रव्य हतुं. आ प्रमाणे वृष्णना मुखथकी सांजळ्युं ठे तेज प्रमाणे में अहीं लख्युं ठे. वाकी तच्च तो शोधन करीने बहुश्रुत पासेथी जाणी देयुं.

“सद्गुरुने पामीने ते श्रावके आग्रहपूर्वक गाथानो यथार्थ अर्थ सांजळ-
वानी स्पृहा करी, अनं निन्हवपणाना दोपथी रहित ते सूरिण पोतानी बुद्धिथी
मूळ अर्थने गुप्त राखी नवा नवा अर्थो कर्या, पण ठेवट ते श्रावके सूरिने अर्था-
निन्हव नामना सातमा आचारथी युक्त कर्या. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ अष्टादशस्तंजस्य
पञ्चषष्ठ्यधिकद्विज्ञाततमः प्रबंधः॥ ३६९ ॥

व्याख्यान २६६ मुं.

सूत्रार्थना अनिन्हव रूप आठमा आचार विपे.

सूत्रार्थयोर्द्योनेव, निन्हवं कुरुते सुधीः ।

अष्टमः स्यात्तदाचारः, श्रुतवद्भिः श्रुते स्तुतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ बुद्धिवंत माणस सूत्र तथा अर्थ ए वनेनो निन्हव करतो नथी,
ते आचारने शास्त्रज्ञ अचार्योए शास्त्रने विपे आठमो आचार कह्यो ठे. ” आ आचार
उपर दृष्टांत कहे ठे.

श्री अजयदेवसूरिनुं दृष्टांत.

श्री अजयदेवसूरि सोळ वर्षनी अंदर वाढ्यावस्थागांज जैन मतना तथा अ-
न्य मतना सर्वे शास्त्रोना पारगामी थया हता. एकदा व्याख्यानमां पांचमा अंगमां व-
र्णवेद्या रथकंडक अने मुशाल विंगरे चेमा राजा तथा कोणीक वच्चे थयेद्या संग्रामोनुं
वर्णन करतां रौद्र अने वीर रसनुं एवं वर्णन कर्युं के ते सांजळीने व्याख्यानमां आवे-

दा केटवाक शस्त्रधारी कृत्रिमो परस्पर युद्ध करवा माटे त्यांज सन्नद्धवच्च थड गया. ते जोडने अवसरना जाए एवा अज्ञयदेव मुनिना गुरुए तरतज नागनतुआहुं वर्णन करीने एवो शान्त रस विस्तार्यो के ते सांजळीने सर्व स्वस्थ थड गया, अने मनमां विचारवा लाग्या के “अहो ! अमने धिक्कार छे, के व्याख्यानना समयमां अमे प्रमादधी उन्मत्त थड गया, अमे ते योग्य कर्तुं नहीं, पण आ गुरुए वर्णन करेदा नागनचुक श्रावकने धन्य छे, के जेणे संग्राममां पण पोताना आत्म धर्मनी पुष्टि करी. ” पत्नी गुरुए अज्ञयदेवने शिखामण आपी के “ हे शिष्य ! तारी बुद्धिनो विस्तार वाणीधी अगोचर छे, परंतु तारे सर्वत्र दानादाननो विचार करीने वर्णन करवुं. ” त्यार पत्नी एक दिनस सायंकाळनुं प्रतिक्रमण थड रह्या पछी कोइ एक शिष्ये श्रेणिक राजाना पुत्र नंदिपेण ऋषि ए अथवा नेमिनाथजीना गणधर नंदिपेणजीए श्री सिद्धाचळ उपर रचेन्ना अजितशांति स्तवनमांथी, “ अंतरंतरविचारणिआहिं ” इत्यादि चार गायानो अर्थ पृठ्यो त्यारे श्री अज्ञयदेवे कर्तुं के “अनेक प्रकारना शुभ नेपथ्यने धारण करनारी देवसुंदरीओए जेमना चरणकमळनो वंदना करी तोपण जेतुं मन जरा पण झोजन पाम्युं नहीं तेवा श्री अजितनाथने हुं प्रणाम करुं बुं. ” आ प्रमाणे ते देवसुंदरीओना जे बीजां सर्व विशेषणो ते गाथाओमां हतां तेतुं शृंगाररसधी जरेतुं विस्तारधी वर्णन कर्तुं. ते बरवते उपाश्रयनी पासेनाज मार्गधी चाद्री जती शृंगाररसमां निपुण एवी कोइ कुमारी राजपुत्रीए ते वर्णन सांजळ्युं. कोइ बखत नहीं सांजळेतुं एतुं अद्भुत वर्णन सांजळीने तेणे विचार कर्तुं के “ जो आ पंक्तिशिरोमणि मारो स्वामी थाय तो मारो जन्म तथा जीवित सफल थाय, अने हर्ष पूर्वक हीद्वारे करीने तथा शृंगारशास्त्रना विनोदे करीने दिवसो निर्गमन थड शके. माटे हुं त्यां जडो ए श्रेष्ठ नरने प्रार्थना करीने दोज पमाहुं. ” एम विचारी ते उपाश्रयना वारणा पासे आवी, अने मंजुद्व स्वरधी वोढी के “ हे शृंगारशास्त्रने जाणनार ! हे श्रेष्ठ बुद्धिमान ! वारणा उधामो. हुं मदनमंजरी नामनी राजपुत्री गुणगोष्ठी करवा माटे तमारी पासे आवी बुं. ” आ प्रमाणे अकाळे स्त्रीनो शद्ध सांजळीने गुरुए अज्ञयदेवने उपको आप्यो के “ प्रथम तमने जे शिखामण आपी हती ते सर्व चूढी गया, अने ज्यां त्यां चातुर्य देखामो ठो पण शुं तमने दज्जा आवती नथी ? हवे शुं करशो ? तमारा गुणधी आकर्षाडने सीमंतपाथरुए^१ पढोचारुनारी आ सीमंतीनी^२ आवी छे. ते वियोगीनी जेम वारंवा वोढावे छे. ” ते सांजळीने अज्ञयदेव

बोल्या के “ हे पूज्य ! मारा वाक्यथी ते जेम विज्रम पायी सती आशाए आवी ठे, तेमज आपनी कृपाथी ते ससंज्रम थडने आशरहित पाडी जती रहंशे; माटे ते वा-
वन आप खेद करशो नही. ” एम कहीने अजयदेवे छार उघादी-राज्यकन्याने कहुं
के “ हे राजपुत्री ! अमे साधु छीए, तेथी अमे एक मुहूर्त मात्र पण एकांतमां स्त्री
साथे धर्म संबंधी वार्ता पण करता नथी, तो अमे गोपिनी पुष्टी तो शानीज करीए? व-
ळी अमे कोड पण दिवस दातण करता नथी, मुख धोता नथी तथा स्नान विगेरे वा-
ह्य देहशुद्धिने इच्छता नथी, तेमज निर्दोष एवं अंतर्भांत अने दुखुं अन्न जिह्या
मागोने लावीए जीए अने मात्र देहना निर्वाहने माटेज खाड रडीए जीए. आ श-
रीर अस्थि, मज्ज, मूत्र अने विष्टा विगेरेथी जरेहुं महा दुर्गंधमय विज्रत्स ठे. तेमं
सारभूत शुं ठे ? कुत्सित पुरुषोज एवा विज्रत्स विषयमुखनी इच्छा राखे ठे. अमारा
शरीरनी सारवार वाध्यावस्थायां मातपिताएज करी हजे त्यार पडी अमे तो बीजकुद्व
करी नथी; माटे आवा अमारा दुर्गंधमय शरीरनो स्पर्श तारा जेवी राजपुत्रीने स्वप्नमां
पण करवा जेवा नथी. ” आ प्रमाणे विज्रत्स रसहुं वर्णन सांजळीने ते राजपुत्री त-
रतज जती रहीं. अजयदेव उपसर्गरहित थडने गुरु पासे आव्या. गुरुए कहुं के “तारी
दुष्टिनी कुशळता समुच्चना पूरनी जेवी अधिकतर ठे; परंतु वर्तमान समयमां तेने
शमाववी योग्य ठे. तेथी तेम करवा माटे तारे जाशामां करेदो जुवारनो दुमरो तथा
काळिंगमनुं शाक शोधी वहोरी लावीने वापरवुं, जेथी तारी दुष्टि न्यून थशे. क-
हुं ठे के—

तदवूजं कलिंगं च, चोज्यं शीतं च वातुलम् ।

कपित्थं वदरीजंवूफलानि घ्नन्ति धीषणाम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ तरुवूच, काळिंगहुं, ठंहुं तथा वायु करनार चोजन, कोहुं, वोर
अने जांवू ए सर्व वस्तु दुष्टिनी नाश करनार ठे. ”

गुरुना वचननो तेणे स्वीकार कर्यो, अने तेज प्रमाणे घणे जागे आहार करवा
मांड्यो. गुरुए तेने अत्यंत योग्य जाणीने सूरिपद आप्युं. पडी अजयदेवसूरि विहार
करतां करतां अनुक्रमे थंजनपुर आव्या. त्यां अति तुच्छ आहार करवाथी कुष्टना
महा व्याधिथी ते एवा पीकित थड गया के हाथ पग हड्याववानी पण तेनामां शक्ति
रही नही. एक दिवस सायंकाळनुं प्रतिक्रमाण करीने सूरिए श्रावकोने कहुं के “ आ

व्याधिनी पीडा बहु बधी परुवाधी हुं एक क्षण पण ते सहन करी शकवा समर्थ नथी तेषी काळे अनशन करीश. " ते सांजलीने मर्वने अति खेद थयो. पढी रात्रिमां शासनदेवीए आवीने सूरिने कथुं के " हे गुरु ! उंधो ठो के जागो ठो ? " गुरुए कथुं के " जागुं बुं. " देवीए कथुं के " उठो, आ नव सूत्रनी कोकनी लखेळो. " गुरु बोध्या के " आवा शरीरे हुं शी रीते लखेळी शकुं ? " देवीए कथुं के " नव अंगनी वृत्ति करवानुं हजु तमारें आधीन ठे. अर्थात् तमे करवाना ठो तो तेनी पासे आ.ते कोण मात्र ठे ? माटे आ हाथमां द्यो. हजु तमे चिरकाळ सुधी जीवशो. " गुरु बोध्या के " आवा शरीरे हुं श्रीजिनेश्वरना आगमनी नवांगनी टोका शी रीते करीश ? " देवी बोद्धी के " ङ मास सुधी आमाम्भ तप करो. " पढी शासनदेवीना निर्देशथी सूरिए ङ मास सुधी आचाम्भ तप कर्यो, अने कठिन शङ्कोनी टोका करीने नवांगवृत्ति पूर्ण करी. तेवामां शरीरने विपे फरीधी महा रोग उत्पन्न थयो. ते बखते श्री धरणेन्द्रे श्वेत सर्पनुं स्वरूप धारण करी त्यां आवीने सूरिना शरीरने चाटीनेनीरोगी कथुं. पढी धरणेन्द्रे सूरिने कथुं के " सेढी नदीने तीरे श्री थंजन पार्श्वनाथनी प्रतिमा पृथ्वीमां गुप्त रहेडी ठे, तेने तमे प्रगट करो. त्यां ओचिंती एक गाय आवीने ते प्रतिमा जे स्थाने ठे ते स्थानपर दूध जरशे. ते चिन्हथी ते मूर्तिनुं स्थान निश्चित जाणजो. " आ प्रमाणे कहीने धरणेन्द्र अदृश्य थया. पढी प्रातःकाले अजयदेवसूरि संघ सहित सेढी नदीने कांठे आव्या. त्यां गायने दूध जरती जोडने गोवाळना वाळकोए बतावेडी चूमि पासे प्रतिमाना स्थाननो निश्चय थवाधी सूरिए पार्श्वप्रभुनी स्तुतिने माटे नवीन 'स्तोत्र रचवा मांरुथुं. तेनां वत्रीश काव्य कथा पढी तेत्रीशमुं काव्य कहेतां तरतज श्री पार्श्वनाथनुं विंव प्रगट थयुं. ते तेत्रीशमुं काव्य सूरिए देवताना आदेशथी गोपत्री दीधुं ठे. ते प्रतिमाना दर्शन मात्रथीज सर्वे व्याधि मूळथी नाश पाम्या. पढी श्री संघे गुरुने ते प्रतिमाना उत्पत्ति पढी, त्यारे गुरुए कथुं के " पूर्वे श्री वरुणदेवे अगियार द्वाख वर्ष सुधी आ प्रतिमानुं पूजन कथुं हतुं. त्यार पढी* वर्ष सुधी रामचंढे तेने पूजी; त्यार पढी एंडी हजार

१ श्री आचारगने सुयगडागनी ग्रानि श्री शालकाचार्य करी हती वाकीना नव अंगनी वृत्ति करवी वाकीमा हती २ स्वसन पार्श्वनाथनी मूर्ति प्रगट कर्यो पढी टोकाथो कर्योनु वीजे स्थाने कहळ छे ३ आ स्तोत्र ' जयतिहुअण ' नामे प्रसिद्ध छे ४ जयतिहुअणनी टोकानी पीठीकामा ३२ माथी वे काव्य छे. आ गोपव्यानी हकीकत छे ने अत्यारे ३० काव्यज घत्ते छे

नवाहरधिकान् यावत् एवो अही पाठ छे ते अशुद्ध जणात्राथी केउला वर्षे ते लखी शक्यु नथी.

वर्ष सुधी तद्गक नागे तेनी पूजा करी, त्पार पछी घणा काल मुवी सांभ्रमंन्के पूजा, त्पार पञ्जी छारका नगरीमां कृष्ण वासुदेवे श्री नेमीनाथना मुखथी-मोटा अतिज्ञायवाळी ते प्रतिमानी कथा सांजळीने मोटा प्रासादमां तेतुं स्थापन करीने पूजा करी. छारकानो दाह थया पञ्जी ते नगरीने समुझे डुवावी दीधी, एट्टे प्रतिमा तेनीज स्थितिमां समुज्मध्ये रही. त्पार पञ्जी केट्टेक काले कांती नगरीनो निवासी थन गति नामनो श्रेष्ठी त्यांथी जतो हतो तेवामां तेनां वहाणो देवताना अतिज्ञायथी स्वद्वित थयां. तेथी श्रेष्ठी विचारमां पन्थो. तेवामां आकाशवाणीथी “अहीं जिनेश्वरनी प्रतिमा छे” एम तेणे जाण्युं. पञ्जी श्रेष्ठीना निर्देशथी खडासीओए समुज्मां सुतर नाखीने सात काचा तांतणायथी ते प्रतिमाने बांधने वहाण काढी. पछी तेने कांति नगरीमां लइ जइने श्रेष्ठीए मोटा प्रासादमां स्थापी. ते प्रासादमां ते प्रतिमा वे हजार वर्ष रही.

ढंकपुरना राजानी पुत्री जोपलदेवी अद्भुत स्वरूपवान होती. तेना पर आसक्त थइने वासुकी देवता तेने जोगववा द्याग्यो. तेनाथी नागार्जुन नामे तेने पुत्र थयो. तेनापरना वात्सल्यथी ते नागके सर्व महौपत्रीओनां फळ मूळ अने पांढरां तेन खवराव्यां. तेना प्रनावथी ते सिद्ध पुरुष थइने शास्त्रिवाहन राजानो गुरु थयो. पञ्जी श्री पादद्विप्लसूरिना प्रसादथी ते नागार्जुन आकाशगामी विद्या पामीने रसने सिद्ध करवा ठसुक थयो. तेने माटे तेणे अनेक उपायो कर्या, पण रस बंधायो नहीं. तेथी तेणे गुरुने तेनो उपाय पूजथो. गुरुए कथुं के “मह्य महिमावाळी श्री पार्श्वनाथनी प्रतिमानी पासे ते प्रतिमानी दृष्टिए सर्व लक्षणवाळी सती स्त्री ते रसतुं मर्दन करे तो ते रस स्थिर थइने कोटीवेथी थाय. ” ते सांजळीने नागार्जुने पोताना पिता वासुकीतुं ध्यान धरीने तेने बोलाव्यो. पञ्जी तेना पूजवाथी वासुकीए कथुं के “कांति नगरीमां अति महिमावाळी प्राचीन श्री पार्श्वनाथनी प्रतिमा छे.” नागार्जुने कांति नगरीथी ते प्रतिमातुं हरण करीने सेढी नदीने कांटे एकांतमां द्वावीने तेने स्थापी. पछी तेनी पासे रससाधन करवा माटे शास्त्रिवाहन राजानी पतिव्रता स्त्री चंद्रबोखाने हंमेशां रात्रे सिद्ध थयेला व्यतर मारफत मंगावीने ते चंद्रबोखा पासे रसतुं मर्दन कराववा द्याग्यो. ङ मासे ते रस स्थिर थयो. ते ठेकाणे रस करतां पण अधिक महिमावाळुं अने समग्र बोकोना इच्छित अर्थने पूर्ण करनारुं स्तंभन नामे श्रीपार्श्वनाथ स्वामीतुं तीर्थ थयुं-पछी अनुक्रमे देवना वचनथी ‘ते प्रतिमा अहीं छे’ एम जाणीने “जयतिहुअण

१ सात बाहन एउं पण तेतुं बीजु नाम हल.

२ स्वर्णसिद्धिरम.

व्याख्यान २६६ मुं. सूत्रार्थना अनिहव रूप आठमा आचार विषे. (३१ए)

वरकप्परक ० " इत्यादि काव्योक्ते मं तेनी स्तुति करी, एटझे ते प्रतिमा प्रगट थइ छे. प्रथम आ प्रतिमा कोणे नरावी ठे ते सांजळ्युं नथी. " आ प्रमाणे श्री अजयदेवसूरि कहेदो महिमा सांजळीने श्रीसंघे तेज म्याने प्रासाद करावी त्यां स्तंजनपुर नामे गाम वसाव्युं. सर्व लोको त्यां मोट्य मोट्य महोत्सवो करवा द्याग्या. पछी ज्यारे संवत १३६८ नी सादामां छुष्ट म्नेञ्जेण गुजरातमां उपद्रव कर्यो त्यारे वर्तमान स्तंजतीर्थनुं स्थापन थयुं छे. अत्यारे ते प्रतिमा स्तंजतीर्थ वंदरे (खंजातमां) विद्यमान छे.

प्रथम शिखाचार्ये पहेदा वे अंगनी वृत्ति करी हती. ल्यारपडीना नव अंगनी टीका श्री अजयदेवसूरि शासनदेवीना वचनथी पोतानी मतिकल्पनानो उपयोग कर्या शिवाय करी ठे. ल्यार पछी संवत १३६९ मां श्री अजयदेवसूरि स्वर्गे गया छे. केट्याक १३६९ ना संवतमां स्वर्गे गयानुं कहे छे.

"स्थानांगसूत्र विंगरे नव अंगनी टीका करनारा श्री अजयदेवसूरि थया. ते आठमा आचारने पाळनारा श्री अजयदेवसूरिने श्री स्तंजन पार्श्वनाथ स्वामीए नवांग आप्या ठे अर्थान् ते प्रजुना प्रसादधीज तेनी टीका रचवाने जाग्यशाळी थया ठे. "

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशमासादवृत्तां अष्टादशस्तंजस्य

पटपृथ्यधिकद्विज्ञाततमः प्रबंधः ॥ २६६ ॥

व्याख्यान २६७ मुं.

शुजाशुच श्रुतनो सम्यग्अर्थ करवा विषे.

अप्रशस्तं प्रशस्तं वा, शास्त्रं यत्समुपागतम् ।

प्रशस्तार्थे प्रयोक्तव्यं, मौनीन्द्वागमवेत्तुजिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अप्रशस्त (अशुच) अथवा प्रशस्त (शुच) गमे तेवुं शास्त्र प्राप्त थाय, तोपण तेनी जिनागमने जाणनारा पंक्तोए प्रशस्त अर्थमांज योजना करवी, अर्थात् तेनो शुच अर्थज कर्वा.”

प्रशस्त श्रुत एट्ठे स्याद्वादथी द्वांभित—स्याद्वादयुक्त शास्त्र, अने अप्रशस्त ए-
ट्ठे श्रृंगारादिक शास्त्र. ते सर्व शास्त्रने प्रशस्त अर्थमां—अनेकांत पद्मवाळा अर्थमां वै-
राग्योत्पादक अर्थमां जोमी देवां.

अत्र कुह्लक मुनिनुं दृष्टांत कहे ठे.

चंपानगरीमां सिंहसेन राजा राज्य करता हतां. तेने राहुगुप्त नामे जैन धर्मी
मंत्री हतो. एकदा राजाए सजांमां वेसीने धर्म संबंधी प्रश्न कर्यो अर्थात् धर्मविचार
पूज्यो के खरो धर्म शुं ठे? ते बखते जेअने जे धर्म अजिमत हतो, तेअो ते धर्मनुं प्रतिपाद-
न करवा द्याग्या. तेमां केट्टाक एकांत हिंसाए करीने, केट्टाक एकांत अहिंसाए क-
रीने, केट्टाक आत्मारामने पीडा नहीं आपतां यथेच्छं जोगादिके करीने अने केट-
टाक तदन निस्पृहताए करीने, इत्यादि पोतपोतानी मतिकटपनाए करीने धर्मनुं स्था-
पन करवा द्याग्या. ते सर्व सांजळीने मंत्री तो मानज रह्यो. तेथी राजाए मंत्रीने कहुं के
“ तमे केम कांइ धर्म संबंधी निर्णय जणावता नथी ? ” मंत्रीए कहुं के “ हे स्वामी !
आवां पद्मपातनां वाक्योथी शो निर्णय घाय ? विचारपूर्वक युक्तिवाळा प्रश्नोत्तरो जा-
णीने पोतानी जातेज धर्मनी परीक्षा करवी योग्य ठे. ” पछी मंत्रीए राजानी संमति-
थी “ सकुंरुदं वा वदनं न वत्ति ” “मुख कुंरुळ सहित ठे के नहीं ? ” ए चोथुं पा-
द समस्यापूर्तिने माटे आखा नगरमां प्रसिद्ध कर्युं. ते साथे कहेवराव्युं के ते आखी
गाथा राजाना जंभारमां ठे. वळी नगरमां आयोपणा करावी के “ जे कोड आ स-
मस्या पूर्ण करशे, तेने राजा इच्छित दान आपणे अने तेनो जक्त थशे. ” ते सांजळी-
ने सर्व लोक ते गाथानुं पाद गोखवा द्याग्या. पछी सातम दिवसे राजाए ते समस्यापू-
र्तिने माटे सजा जरी. तेमां प्रथम एक परिव्राजक बोध्यो के—

जिक्कापविठेन मएज्ज दिछं, पमयामुहं कमदाविसादनेत्तं ।

वखित्तचित्तेण न सुट्ठु दिछं, सकुंरुदं वा वदनं न वत्ति ॥१॥

जावार्थ—“ में जिज्ञाने माटे आजे कोइने घेर प्रवेश कर्यो. त्यां कमळना स-
रखा विशाल नेत्रवाळुं एक स्त्रीनुं मुख जोयुं, पण मारुं चित्त व्याक्षिप्त होवाथी में व-
रावर दीवुं नहीं के ते मुख कुंरुळ सहित हतुं के नहीं ? ”

आ प्रमाणे सांजळीने मंत्रीए राजाने कहुं के “ हे स्वामी ! आ परिव्राजक
पारमार्थिक धर्म जाणतो नथी, केमके बरावर न जोवना कारणमां चित्तनी व्याक्षिप्तता

(व्याकुलता) वतावी छे, पण वीतरागपाणं वताव्युं नथी. जोजनप्राप्तिना अज्ञावे उपवास थयो, तो तेथी कांइ उपवासनुं फळ न होय. ” ते सांजळीने राजाए ते गाथा विसंवादी अर्थवाळो जाणीने ते परिवाजकने तिरस्कारपूर्वक काढी मूक्यो. पत्नी वीजो तापस बोव्यो के—

फलोदयेणमि* गिहे पविष्ठो, तत्थासणथ्यरा पमया निरिस्त्रिया।

वस्त्रित्तचित्तेण न सुष्ठु दिठं, सकुंरुदं वा वदनं न वत्ति ॥२ ॥

जावार्थ—“ हुं प्रातःकाले कोइना घरमां पेठो. त्यां एक प्रमदाने में आसनपर वेठेदी जोड, पण मारुं चित्त व्याकुल होवाथी में बराबर जोयुं नहीं के तेतुं मुख कुंरुल सहित हतुं के नहीं ? ”

ते सांजळीने राजाए तथा मंत्रीए विचार्युं के “ आ गाथामां पण तेणे अङ्गनना कारणमां कार्यनी व्यग्रता वतावी छे, पण तत्त्वार्थ जणाव्यो नथी. ” त्यार पत्नी वीजो बौधनो शिष्य बोव्यो के—

मात्वाविहारे मइ अज्ज दिट्ठा, उवासिआ कंचणभूसिअंगी ।

वस्त्रित्तचित्तेण न सुष्ठु नायं, सकुंरुदं वा वदनं न वत्ति ॥ ६ ॥

जावार्थ—“बौद्ध साधुने रहेवाना मठमां में आजे कंचनादिनां अनेक आचूपणो पहेरी वल्लालंकारथी विचूपित थडने वेठेदो एक उपासिका—स्त्रीने जोड, पण व्याक्ति चित्त होवाथी में बराबर जोयुं नहीं के तेतुं मुख कुंरुल सहित हतुं के नहीं ? ”

ते सांजळीने राजाए तथा मंत्रीए विचार्युं के “ आ गाथामां पण तेणे स्त्रीना नेपथ्य जोवामां व्यग्रपाणुं वताव्युं छे, पण ज्ञानतत्त्व जणाव्युं नथी. ” एज रीते सर्व धर्मांओए कहेद्व गाथाओ जाणी द्वेदी. तेमां जैनधर्मी कोइ आवेद्व न होवाथी राजाए मंत्रीने कथुं के “ अमां जैनधर्मी कोइ आवेद्व नथी. ” ते सांजळीने मंत्रीए विचार्युं के “ जैनधर्मी पण सर्वे आवाज हरो एम राजातुं मानवुं थरो, माटे कोइ माधु अर्हीथी नीकळे तो बोवातुं. ” एम विचार करे छे, तेद्वामां कोइ कुड्ढक साधु जिज्ञा माटे ते तरफ नीकळ्या, तेने मंत्री सजामां नेदी द्वाव्यो. ते कुड्ढक मुनि राजाए कहेतुं चोथुं पद सांजळीने बोव्या के—

खंतस्स दंतस्स जिइंदिअस्स, अप्पप्लुगे गयमाणस्स ।

किं मप्ल एणं विचिंतिएणं, सकुंडलं वा वदनं न वत्ति ॥४॥

जावार्थ—“ कृपावान्, दांत, जितेन्द्रिय अने जेतुं मन अध्यात्मना चितवनमां
लीन थयेतुं ठे एवा मारे ‘आ मुग्ध कुंमल सहित ठे के नहीं?’ एवा विचारे
करिने शुं? अर्थात् एवो विचार ज्ञापटे करवो जोइए?”

आ गायामां कुंमलना अज्ञानपणामां ज्ञांत्यादिकतुं कारण वतावुं ठे पण चि-
त्तनी व्याकुळता-वतावी नथी. तेथी गायामां ज्ञानि, दम, जितेन्द्रियता अने अध्यात्म
योगअधिगता कारण रूपे कहेल होवाथी राजाने धर्म पृष्ठवानो उल्लास थयो तेथी; तेणे
धर्म संबंधी प्रश्न कर्यो के तरतज हुल्लके प्रथमथीज पोतानी पासे राखेला आर्द्र तथा
शुष्क एवा माटीनां वे गोळा जीत उपर फेक्या अने त्यांथी चादवा मांरुं. तेने
जतां जोइने राजाए पृष्ठुं के “ हे पृज्य! आ शुं? में धर्म संबंधी प्रश्न कर्यो, तेनो
उत्तर केम आपता नथी?” मुनि बोध्या के “ हे मुग्ध! शुष्क तथा आर्द्र एवा वे
गोळाना दृष्टांतथीज तमारा प्रश्ननो जवाव आवी गयो ठे, तोपण ते स्फुट करुं लुं
ते सांजळो—

‘ उल्लो सुक्को अ दो लूट्टा, गोळया मट्टिआमया ।

‘ दोवि आविय कुड्डे, जो उल्लो तत्थ दग्गइ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सुको अने आर्द्र एवा वे माटीना गोळा फेक्या, ते जीत साथे अ-
फळातां तेमां जे आर्द्र हुतो ते त्यां चोंट्यो. ”

आ गायानो उपनय एवो ठे के परमात्माना स्वरूपतुं ध्यान करवामां व्यग्र थ-
येलो आत्मा वाद्यात्मावमे कामिनीना मुखादिक जोइ शकतो नथी, अने तेवा ध्यानथी
जेनो आत्मा बहिर्मुख होय ते जोइ शके ठे. जे कामांथ पुरुषो ठे ते सार्द्र ठे अने
सार्द्र होवाथी कर्मरूपी पंकमां चोंटी जाय ठे, अर्थात् कर्मरूपी कादवथी ते खरमाय
ठे; अने जेओ ज्ञानि विगरे गुणोने धारण करनारा तेमज संसारना कृष्टिक
मुखथी पराङ्मुख हुका काष्ठ जेवा मुनिओ छे तेओ शुष्क गोळानी जेम कोइ पण
स्थाने वळगता नथी, अर्थात् तेने कर्म पण चोंटतां नथी.

‘ एत्थं दग्गंतिं दुम्मेहा, जे नरा कामदादसा ।

‘ विरताउं न दग्गंति, जहा से सुक्कगोळए ॥ १ ॥

व्याख्यान २६७ मुं. शुचाशुच श्रुतनो सम्यग्अर्थं करवा विषे. (३३३)

जावार्थ—“ ए प्रमाणे काममां वुब्ध अने छुष्ट वुष्टिवाळा मनुष्यो ज्यां त्यां वळगे ठे, पण सर्वथी विरति पामेद्या तो शुष्क गोळानी जेम-कोड पण स्थाने वळगता नथी. ”

जह खलु कुसिरं कठं, सुचिरं सुकं बहु रुहइ अग्गी ।

तह खलु खवंति कम्मं, सम्मं चरण्ठिया साहू ॥१॥

जावार्थ—“ जेम पोद्याणवाळां अने घणा काळनां सुकां टाकमाने अग्नि ज-
वदीधी वाळी नांवे ठे, तेम सम्यक् प्रकारे चारित्र्यमां रहेद्या साधु कर्माने जवदीधी
खपावे छे-नाश करे ठे. ”

आ प्रमाणे. सांजळीने राजा प्रतिबोध पाम्यो अने ह्मेशां मंत्रिनी पासे वृद्धक
मुनिना धर्मनी प्रशंसा करवा द्याग्यो.

आवी युक्तिथी राहुगुप्त मंत्रीए राजाने ययार्थ धर्ममां आसक्त कर्यो, ते प्रमाणे
वीजाओए पण करवुं.

अहीं पापरहित वृद्धक मुनिए शृंगाररसवाळी समस्थाने पण निरवद्य
(निदोष) मार्गमां स्थापन करी, अने कुवादीओना शास्त्र करतां जैन शास्त्रने सत्य
करी वताव्युं. ए प्रमाणे वीजा पंजितोए पण करवुं. परंतु मिथ्यात्व शास्त्रनी युक्तिओ-
वने एकांतवादीना कहेद्या सूत्रार्थो प्ररूपीने अनेकांत आगमने कंधारूप न करवो. ते
संबंधमां कहुं ठे के—

मिथ्यात्वशास्त्रयुक्त्याद्यैः, कंथीकार्या न सूत्रवाक् ।

सूत्रार्थोभयनैन्हव्यसमं पापं न भूतत्वे ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सूत्रनी वाणीने मिथ्यात्व शास्त्रनी युक्तिओए करीने कंधारूप
करवी नहीं, केमके सूत्र तथा अर्थ ए वन्नेना निन्हव समान वीजुं कोड मोडुं पाप पृ-
थ्वी पर नथी. ” कंधारूप करवावुं स्वरूप वताववा माटे जेरीनुं दृष्टांत कहे ठे.

जेरीनुं दृष्टांत.

छारकापुरीमां श्री कृष्ण वासुदेव राज्य करता हुता, त्यारे देवताओ पासेथी मे-
ळवेदी गोशिर्षचंदनना काष्ठनी त्रण जेरीओ तेमनी पासे हुती. ? सांग्रामिकी,

२ औद्यूतिकी अने ३ कौमुदिकी. तेमां पहेड्यी जेरी युष्कना समये सामंतादिकने खबर आपवा माटे वगारुवामां आवती, बीजी जेरी कोड अकस्मात् कार्यप्रसंग आ-
वो पके ल्यारे सामंत, मंत्री विगेरेने जणाववा माटे वगारुवामां आवती अने बीजी जे-
री-कौमुदी महोत्सव विगेरे उत्सवो जणाववा माटे वगारुवामां आवती. ते शिवाय तेबीज
गोशिर्षवंदनमय एक चौथी जेरी पण हती, ते ङ ङ मासे वगारुवामां आवती. जे माणस
ते जेरीनो शब्द सांजळे तेने आगळ पाछळना ङ ङ मासना उपद्रवो शांत थता हता.
आ चौथी जेरी चादता प्रसंगमां उपयोगी ठे, तेथी ते जेरीनी उत्पत्ति दखीए ढीए.

कोड वखत सौधर्म देवज्ञोकमां. समग्र देवोनी सत्ता चराइ हती, ते वख-
ते सर्व देवोनी समक इंद्रे कळुं के “ अहो ! कृष्ण विगेरे एवा सत्पुरुष ठे के जेओ दह
दोषमांथी पण गुणनेज ग्रहण करे ठे, तथा नीच युध्दथी युध्द करता नथी. ” ते
सांजळीने एक देवताने तेना वाक्य पर श्रध्दा वेडी नहो, तेथी तेणे विचार्युं के “ ए-
तुं केम संज्ञे ? परदोषतुं ग्रहण कर्या विना कोड माणस रही शकतुंज नथी. ” एम
विचारीने ते देवता मृत्युलोकमां आच्यो अने छारका नगरीना राजमार्गमां एक जयं-
कर अने अति दुर्गंधवाळा काळा कूतरानुं मृतक विकुर्वीने मूखुं. ते कूतराना मुखमां
कुंद पुष्पनां जेवा श्वेत अने सुशोजित दंतपंक्ति विकुर्वी. तेवामां श्री नेमिनाथने वां-
वा माटे कृष्ण वासुदेव सर्व सैन्य सहित नीकळ्या. राजमार्गमां चादता सैनिको दूर-
धीज ते श्वाननी दुर्गंध आववाथी आने मार्गे चादया. वासुदेवे तेतुं कारण पूठुं,
त्यारे तेओए कूतरानुं मृतक वताथुं. ते जोडने कृष्णे कळुं के “ पुद्गलना नाना प्र-
कारना स्वजावो होय छे, तेमां हर्ष शोक करवा-जेतुं नथी. परंतु जुओ, एतुं शरीर
तो कृष्ण वर्णतुं छे; पण दांत श्वेत ठे, तेथी ते मरकतमणिना जाजनमां गोठवेडी
मुक्तावळीनी जेवा शोजे ठे. ” ते सांजळीने पेडा देवताए विचार्युं के “ खरेखर
आ वासुदेवतुं सैकमो दोषाने मूकीने परगुणग्राहीपणुं सत्य ठे. ” पछी ते देव बी-
जा गुणनी परीक्षा करवा माटे वासुदेवना अश्वरत्नतुं हरण करीने जाग्यो. तेनी पा-
छळ सैन्य सहित वासुदेव पण गया. युष्क करतां देवताए वासुदेवतुं समग्र सैन्य जीती
दीथुं. पछी वासुदेवे ते देवताने कळुं के “ मारा अश्वरत्नने तुं केम हरी जाय ठे? ”
देवता बोड्यो के “ युध्दमां जीतीने तमारो अश्व दइ द्यो. ” कृष्णे कळुं के “ हुं रथ-
मां वेडां तुं अने तुं चूमि जपर रहेदो छे, माटे तुं मारो रथ अंगीकार कर. जेथी

आपणुं समान युध्ध थाय. "देवे कहुं के " मारे रथनी जरु नथी. " त्यारे वासुदेवे हस्ति पर तेमज अश्व पर वेसीने युध्ध करवानुं कहुं, ते पण तेणे अंगीकार कर्युं नहीं. पढी वाहुयुध्ध करवानुं कहुं तेनो पण देवताए निषेध कर्यो, त्यारे कृष्णे कहुं के " त्यारे तारे कया युध्धथी युध्ध करवुं ठे ? " देवताए कहुं के " आपणे जां-रु लोकोनी जेवा हलका युद्धथी युद्ध करीए. " ते सांजळीने कृष्णे कहुं के " हुं एवा नीच युद्धथी युद्ध नहीं करूं. मारा अश्वरत्नने तुं सुखेथी लड जा. " आ प्रमा-णे वासुदेवनुं साहस जोड़ने ते सुर संतुष्ट थयो, अने इंद्रे करेझी प्रशंसानो विश्वास वे-ठो. पछी तेणे पोतानुं स्वरूप प्रगट करीने वासुदेवने कहुं के " देवदर्शन निष्फळ होय नहीं, माटे कांडक वरदान मागो. " वासुदेवे माग्युं के " उपद्रवने शांत करना-री जेरी मने आपो. " त्यारे देवे चंदननी एक जेरी आपीने तेनुं फळ कहुं के "आ जेरीनो शब्द जे कोड सांजळशे तेना ठ मासना थयेझाने थवाना ज्वरादिकरोगो नाश पामशे. तेथी छ छ मासे फरीथी वगारुवी, एट्ठे प्रथमनहीं सांजळेझा माणसोना उत्पन्न थयेझा सर्व रोगो पण नाश पामशे." पढी ते जेरी कृष्णे ठ ठ मासे वगारुवा मांकी.

एकदा कोड एक दाहज्वरथी पीमा पामतो वणिक जेरीना रङ्गक पासे आव्यो अने तेने कहुं के " हुं तेने एक लङ्ग रुपीआ आपुं, अने तुं मने आ जेरी कापीने तेनो एक ककनो आप. केमके जे वखते जेरी वागी, ते वखते हुं हाजर नहोतो, अने हवे तो राजानी आझाथी ठ मासे वागशे. तेठ्ठा वखत सुधी हुं दुःख सहन करी शकुं तेम नथी, माटे मने एक ककनो आप. " ते सांजळीने जेरीना रङ्गके लोचार्थीन थइने एक ककनो कापी आप्यो, अने तेने स्थाने बीजा चंदनथी थीगहुं दीधुं. एवी रीते बीजाआने पण लोचने वश थइने ते ककनाओ आपवा लाग्यो, अने तेने स्थाने बीजां थीगरां देवा लाग्यो. तेथी ते जेरी कंथारूप थड गड. पढी ठ मास पूर्ण थया त्यारे कृष्णे ते जेरी वगारुवी पण कंथारूप थड ग-येझी होवाथी ते जेरीनो शङ्ग वासुदेवनी सजा मात्रमां पण प्रसयो नहीं; तेथी तपा-स करी तो तेने कंथारूप करवानुं वृत्तांत जणायुं, एट्ठे जेरीना रङ्गकने काडी मू-क्यो अने फरीने अष्टम तप करीने कृष्णे ते देवता पासेथी बीजा जेरी मेळवी, अने तेनो रङ्गक बीजाने कर्यो.

आ दृष्टांतनो उपनय एवी रीते समजवो के " जे शिष्य सूत्रने अथवा तेना

अर्थने परमतना शास्त्र साथे अथवा स्वमतना बीजा ग्रंथो साथे मिश्र करीने कंथारूप करे अर्थात् अहंकारथी परमतादिक साथे मिश्र करीने सूत्र अथवा अर्थने संपूर्ण करे ते अनुयोग श्रवणने योग्य नयी. एज प्रमाणे गुरु पण जे सूत्रार्थने कंथारूप करे, तो ते पण अनुयोग जणाववाने योग्य नथी. “ हुं सारी रीत जणेद्वो हुं, मारे बीजाने शा माटे पूढवुं जोइए ? ” एवो अहंकार आणीने जे पनेद्वो अथवा विस्मरण थपेद्वो पाठ स्वपतिकल्पनाथी पूर्ण करे ते सर्वथा अयोग्य डे.

“ लोचथी, अहंकारथी, कदाग्रहथी, हठथी के शाठ्यथी सूत्र तथा अर्थने कंथारूप करे, तो तेने सूत्रार्थनो निन्हव करनार जाणवो, माटे साधु विगेरे मुक्त पुरुपोए तेम करवुं नहीं. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशभासादष्टौ अष्टादशस्तंजस्य
सप्तपष्ठ्यधिकद्विंशततमः प्रबंधः॥ ३६७ ॥

॥ इति ज्ञानाचारः ॥

व्याख्यान २६८ मुं.

दर्शनाचारना पहेला आचार विपे.

ज्ञानाद्यनन्तसंपूर्णैः, सर्वविद्भिर्यदाहितम् ।

तत्तथ्यं दर्शनाचारो, निःशंकाख्योऽयमादिमः ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ अनंत ज्ञानादिके करीने संपूर्ण एवा सर्वज्ञोए जे कहेद्वुं डे ते सत्य डे एम जे मानवुं ते ‘निःशंक’ नामनो पहेद्वो दर्शनाचार जाणवो. ”

जिनोक्ततत्त्वसंदेहः, सा च शंकाऽजिधीयते ।

शंकातो जिद्यते श्रद्धा, दोषोऽयं स्यान्महांस्ततः ॥२॥

ज्ञावार्थ—“ श्री जिनेश्वरे कहेद्वो तत्त्वमां जे संदेह लाववो ते शंका कहेवाय डे, शंका थवाथी श्रद्धा जेद पापे डे; अर्थात् श्रद्धारहित थवाय डे, अने तेथी परिणामे मोठे दोष प्राप्त थाय डे. ”

शंका करवायी सम्यक्त्व तत्र श्रद्धान जेद पामे डे, ते उपर श्री गंगाचार्यनुं दृष्टांत कहे डे—

गंगाचार्यनुं दृष्टांत.

महागिरिना शिष्य धनगुप्त अने धनगुप्तना शिष्य गंग नामे आचार्य थया. ते गंगाचार्य एकदा उद्वुका नदीना पूर्व कांठा पर चतुर्मास रखा हता ने ते मना गुरु धनगुप्ताचार्य तेज नदीना पश्चिम कांठे चतुर्मास रखा हता. एक वखत शरद् ऋतुमां गंगाचार्य पोताना गुरुने वांदवा जतां मार्गमां उद्वुका नदी उतरता हता ते वखते तेमना मस्तकमां टाव होवाथी सूर्यना किरणोना स्पर्शने वीथे तेमनुं माथुं तपी गयुं, अने पाणीमां चादता होवाथी पगने शीतळता जणाइ. ते वखते पूर्वे वांधेवा मिथ्यात्व मोहनीनो उदय थवाथी तेमने एवो विचार आव्यो के “ सिध्दांतमां एक काळे वे क्रियानो अनुचव न होय एम कहुं डे; पण मने तो अत्यारे एकज समये वे क्रियानो अनुचव थाय डे. हुं शीत ने उष्ण वंनेने वेडुं लुं, माटे अनुचवथी विरुद्ध होवाने वीथे आगमनुं ए वचन यथार्थ द्यागनुं नथी. ” एवी शंका धरावतां मता गंगाचार्य गुरु पासे आव्या, अने पोताने थयेवी शंका निवेदन करी. ते सांचळीने गुरुए शिखामण आपी के “ हे वत्स ! ग्या अने आतप जेम समकाळे न होय तेम एक काळे वे क्रियानो अनुचव अन्योन्य विरुद्ध होवाथी थइ शकेज नहीं; केमके जे अनुचव थाय डे ते अनुक्रमेज थाय डे; परंतु समयवद्विकादिक काळ घणो सूक्ष्म होवाथी अने मन पण अति चपळ, अति सूक्ष्म अने घणीज त्वरावाळुं होवाथी ते अनुचवनो अनुक्रम तारा जाणवामां आव्यो नहीं. मन ए इंद्रियोथी ग्रहण न थइ शके एवा सूक्ष्म पुद्गलना स्पर्शोथी थयेहुं डे. ते मन इंद्रियोए ग्रहण करेवा स्पर्शनादिक द्रव्य साथे जे वखते संबध पामे डे, ते वखते इंद्रियोने ते द्रव्यनुंज मात्र ज्ञान कराववामां कारणचूत थाय डे. अन्य पदार्थमां उपयोग राखनारो प्राणी पासे उजेवा हस्तिने पण जोड शकतो नथी. तेथी एक पदार्थमां उपयोगवाळुं मन कदापि बीजा अर्थनो उपयोग धरावी शकेज नहीं. जेम एक मुनि एकाग्र ध्यानमां मग्न थइने कायो-त्सर्गे रखा हता, तेवामां तेनी पासे थइने एक चक्रवर्ती पोताना समग्र सैन्य तथा चोसठ हजार अंतैउरीओ सहित नीकळ्यो. ते वखते सैन्यमां रहेवां संख्या-बंध वाजिओ पण वागतां हतां. चक्रवर्तीए ते मुनिने जोइने विचार्युं के “ अहो ! आ मुनिनुं चित्त केवुं एकाग्र डे के जेथी मारुं सैन्य शब्द, रूप, रस, गंधअने

स्पर्श ए पात्रे इंद्रियोने मुख आपनारां साहित्यांथी संपूर्ण उतां-पण आ मुनि मन पूर्वक तेने जोता पण नथी. " पत्नी ज्यारे ते मुनितुं ध्यान पूर्ण थयुं, त्यारे तेने नमीने- चक्रीए पूज्युं के- " हे स्वामी ! हस्ति, अश्व, रथ, वाजित्र अने स्त्री-ओ विगरे पांचे इंद्रियोने अनुकूल वस्तुओधी युक्त मारुं सैन्य आपनी पासे थडने गर्थुं, ते सर्व आपे जोयुं के नहीं ? " गुरुए जवाव आप्यो के " तमारा सेवकोए मने प्रणाम विगरे कर्था हशे, पण हुं तो परमात्माना ध्यानमांज उपयोगासक्त हतो, तेथी में ते कांड पण जोयुं, सांजळ्युं के जाण्युं नथी. " ते सांजळीने गुरुना उपयोगनी वारंवार स्तुति करतो ते चक्री. प्रतिबोध. पामीने बोड्यो के " पातानी पासे इंद्रियोधी ग्रहण थाय एवा अनेक पदार्थो रखा होय, तोपण मननी प्रवृत्ति विना कोइ पण पदार्थ ग्रहण थतो नथी, ते-सत्य वात छे. " तो हे शिष्य ! प्राणी जे इंद्रियना उपयोगमां वर्ततो होय, तेज इंद्रियना विषयमां ते तद्दीन थाय छे तेथी ते बीजा पदार्थमां दीन थड शकतो नथी. " शिष्ये प्रश्न कर्थो के " हे स्वामी ! जो एक काळे वे क्रियानो उपयोग न थतो होय तो में शीत ने उष्ण एक साथे केम वेदी ? " गुरु बोड्या के " समयावद्विकादि काळनो जे विजाग कहेडो छे ते अति सूक्ष्म छे, माटे जूदे जूदे काळे- थयेडुं वे क्रियातुं ज्ञान कमळना शत पत्रना वेधनी केम एकज वखते थयेडुं तुं माने छे. कमळना सो पत्र उपरा उपर राखीने कोइ वळवान माणस अति तीव्रण सूची (सोय)धी ते पत्रो जे वीधे, तोपण ते एक काळे वीधी शकशे नहीं. केमके काळना जेदे कराने असंख्यत असंख्यान समये एक एक पत्रनो वेध थाय छे अने उपरतुं पत्र वीधाय विना नीचेतुं पत्र विधी शकार्तुं नथी, तोपण ए पत्रोने वीधनार माणस एम मानशे के " में एकज काळे आ वधां पत्रो वीध्यां छे. केमक काळनो जेदे घणोज सूक्ष्म हो-वाथी ते जाणी शकतो नथी. वळी अद्वातचक्रने घणीज त्वराथी गोल फेरवीए तोपण ते चक्र काळना जेदे करीने जुदी, जुदी दिशाओमां अनुक्रमे अनुक्रमेज फरे छे. तोपण फेरववानो काळ घणो सूक्ष्म होवाथी ते जाणवामां आवतो नथी, माटे आपणाने ते गोल कुंकारुंज लागे छे, तेवीज रीति प्रकृतमां पण शीत तथा उष्ण क्रियाना अनुजवनो काळ चित्र उतां पण सूक्ष्म होवाथी ताराथी जाणी शकथो नथी, तेथी ते वन्ने- क्रियानो अनुजव एकज काळे थयो, एम तारा

मानवायां आव्युं डे. वळी चित्त पण वधी इंद्रियोनी साथे एक काळे संबंध राखतुं नथी; पण अनुक्रमेज संबंध राखे डे, तेज रीते उपब्रह्मणथी मस्तक, हाथ, पण विगेरे स्पर्शेन्द्रियना जूदा जूदा अवयवो साथे पण चित्त एक काळे संबंध राखतुं नथी. जेमके कोऽ माणस द्वांवी अने युक्ती आंवळी खाय डे, तेने चक्षुवने जो-वाथी तेना रूपतुं ज्ञान थयुं, नासिकावने सुंघवाथी गंधतुं ज्ञान थयुं, खावाथी जी-द्वाने रसतुं ज्ञान थयुं, स्पर्श करवाथी स्पर्शतुं ज्ञान थयुं, अने तेने चाववाथी. शब्द उत्पन्न थयो, ते कर्णवने सांजळवाथी शब्दतुं ज्ञान थयुं. परंतु ते पांचे ज्ञान अनु-क्रमेज थाय डे, नहीं तो सांकर्ये दोष प्राप्त थाय, अने मतिज्ञान विगेरेना उपयोग वखते अवधि विगेरे ज्ञानना उपयोगनी पण प्राप्ति थड जाय; अने तेम थवाथी एक घटादिक पदार्थनी कल्पना करतां अनंतां घटादिक पदार्थोनी कल्पनानी प्रवृत्तिनो प्रसंग प्राप्त थाय, अने तेम तो डे नहीं. वळी श्रीमज्जिनेश्वर परमात्माना गुणतुं स्मरण करीने ध्यानमां उपयोग राखती वेळाए पण मिथ्यात्वना तर्क अने असुरा-दिकना ध्यानना उपयोगनी प्राप्ति थवी जोऽए. माटे तारा मत प्रमाणे तो उपर कहेद्वेता उपरांत वीजा पण अनेक दोषो प्राप्त थशे, अने हेतेथी चिंतित अर्थ प्राप्त थत्रो नहीं. माटे उपयोग एक काळे एकज वस्तुमां थाय छे, पण अनेक वस्तुमां थती नथी. तेज प्रमाणे कर्मबंध अने तेनी निर्जरा विगेरे पण घटाववां. आ संबंधमां प्रसन्नचंद्रना दृष्टांतनी जावना करवी. श्रेणिक राजाए श्रीमहावीर स्वाधीने प्रसन्नचंद्र मुनिनी गतितुं स्वरूप पूढ्युं, ते वखते प्रचुए ते मुनिना चित्तमां रहेद्वेता प्रशस्त अने अप्रशस्त उपयोगना परावर्तमानपणाने अनुसारे वारंवार जुहुं जुहुं गतितुं स्वरूप कहुं हतुं. पण जो एक काळे अनेक उपयोग वर्तता होत तो जिनेश्वर पण एक काळे अनेक गति कहेत, परंतु तेम होऽ शकतुं नथी, माटे एक काळे एकज उपयोग वर्ते ए पद्द सत्य डे. कहुं डे के—

यदा स्यात् प्राणिनां शीतोपयोगव्यापृतं मनः ॥

तदा नोष्णोपयोगे, तद्व्याप्रियेत विरोधतः ॥ १ ॥

जात्रार्थ—“ज्यारे प्राणीतुं मन शीत उपयोगमां व्यापारवाळुं होय डे त्या-
रे ते मन उष्ण उपयोगमां व्यापार करतुं नथी. केमके ते परस्पर विरोधी डे.”

यौगपद्याजिमानस्तूपयोगयुगदस्य यः ।

स तु मानससंचारक्रमस्यानुषङ्गणात् ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ आ प्रमाणे उतां पण वे उपयोग समकाले वर्तवानुं जे अजिमान थाय ठे ते मनना संचारनो क्रम जाणवामां आवततो नथी तेथी थाय ठे. ”

फरीथी शिष्ये प्रश्न कर्षो के “ हे स्वामी ! मतिज्ञानना ३४० जेदनुं वर्णन करती वखते आपेज बहु, बहुविध, क्षिप्र, अनिश्रित, असंदिग्ध, ध्रुव अने तेथी इतर अवहु, अवहुविध, अक्षिप्र, निश्रित, संदिग्ध, अध्रुव-ए प्रमाणे वार वार जेद अवग्रहादि मतिज्ञानना कहेवाने अवसरे एक वस्तुमां जुदा जुदा अनेक उपयोग होय एम कहुं हतुं ते केम ? ” तेनो गुरुए उत्तर आप्यो के “ ते बहु बहु-विधादि रूप वस्तुमां अनेक पर्यायो होय ठे, तेमनुं सामान्य रूपे करीने ग्रहण मात्र करवुं, तेज मात्र ज्ञानमां उपयोगता छे एवी व्यवस्था वतावेदी छे पण एक वस्तुमां एक काले अनेक उपयोग कोइ पण स्थाने होयज नही. जेम ‘ सैन्य जाय छे ’ ए वाक्य सामान्य ठे. केमके तेमां कोइनो विशेष निर्देश कर्षो नथी. तेनुं नाम एक उपयोगपणुं कहेवाय ठे परंतु ते (सैन्य) मां दरेक वस्तु जिन्न जिन्न करीए, जे-मके आ हस्तिओ ठे, आ अश्वो ठे, आ पत्तिओ ठे, आ ध्वजाओ ठे, आ लं-टो ठे इत्यादिक विजाग करीए, तो ते जेदना अध्यवसाय रूप अनेक उपयोगता कहेवाय. तेज प्रमाणे हे शिष्य ! एक काले घणां विशेषनुं ज्ञान थाय नहीं. केमके ते सर्वेनां दक्षण जिन्न जिन्न ठे. दक्षण एट्टे शीत, उष्ण विगेरे विशेष वस्तुनुं स्वरूप कहेवुं ते. ते दक्षण परस्पर जिन्न जिन्न होवाथी तेने ग्रहण करनारां ज्ञानो पण जिन्न जिन्न ठे, तेथी ते ज्ञानो एक काले थाय नहीं. वळी सामान्यनुं दक्षण एवं ठे के जे अनेक विषयवाळुं होय, अने जे अनेकनो आधार होय (अनेकनो बोध करतुं होय) ते सामान्य कहेवाय ठे. तो सामान्यनुं प्रथम ज्ञान थया विना विशेष ज्ञाननी उत्पत्तिज थती नथी. माटे एक काले विशेष ज्ञान न थाय एवं सि-द्ध थयुं. आनुं तात्पर्य एवं ठे के प्रथम “वेदना थाय ठे.” एम सामान्यनुं ग्रहण करी-ने पजी इहां मां प्रवेश करवाथी “ पगमां शीत वेदना थाय छे. ” एम वेदनानो विशेष निश्चय थाय ठे. मस्तकन विषे पण प्रथम सामान्य रीते वेदनानुं ग्रहण थया

ई इहामां प्रवेश करवार्थी “ मस्तके लक्षण वेदना धाय छे ?” एवो विशेषनो श्रय धाय छे. वळी घट विशेषतुं ज्ञान थया पढी अनंतरज पटना आश्रयचूत मान्यतुं ग्रहण कर्या विना पट विशेषतुं ज्ञान थरोज नहीं. वळी हे शिष्य ! एक-प्राणी एक काळे क्रियाओ तो घणी करी शके ठे. जेम नर्तकी अञ्यासनी चतु-स्ने लीधे मुखयी हा, हा, विगेरे शद्धो बोले छे, नेत्रयी कटाक्ष फेंके छे वा ने-नमावे ठे, हाथ पगतुं आकुंचन पसारण करे ठे; आंगळीओ हवावे ठे, शरी-र गमे तेम वाळें ठे इत्यादि हावजाव एकज काळे करे ठे पण तेनो लपयोग तो न काळे एक क्रियामांज होय ठे. वळी कोइ जिनेश्वरनी जक्ति करनारो माणस न हाथे चामर वीजे ठे, बीजे हाथे धूप दाइने प्रचुनं अंगे धूमावळि विस्तारे ठे, लवने अदचुन रचनावाळी प्रचुनी स्तुति बोलीने जिनेश्वरना गुणोतुं गान क-ठे, नेत्रवने परमेश्वरनी अदचुत प्रतिमा जोइने मस्तक धुणावे छे तथा चादतां बीपर लपयोग पूर्वक विधियुक्त पादन्यास करे ठे, इत्यादि अनेक क्रिया समका-करे ठे परंतु तेनो लपयोग समकाळे वधी क्रियामां वर्ततो नथी. लपयोग तो एक ह्यामांज वर्त्ते ठे. आ प्रमाणे अनेक प्रकारनी युक्तिओथी गुरुए तेने बहु सम-व्यो, तोपण ज्यारे ते शिष्ये पोतानो कदाग्रह ओड्यो नहीं, त्यारे तेने गुरुए गच्छ हार कर्यो.

पढी ते विहार करतो करतो राजगृह नगरे आव्यो. त्यां ते पोताना असत्य ततुं प्रतिपादन करीने बीजा मुनिओना चित्तने पण व्युद्ग्राहित करवा लाग्यो. मके छुराग्रही माणस हम्काया कूतरानी जेम बीजाने पण पोतानी जेवा करवा च्छे ठे.

राजगृहीमां महातपस्तीरप्रजाव नामे एक ऋह हतो. तेनी पासे मणिनाग मना यद्धतुं चैत्य हतुं. त्यां रहीने गंगाचार्य पर्षदांनी समझ समकाळे वे क्रिया वे-वारूप पोताना असत् पढ़नी प्ररुपणा करवा लाग्यो. ते सांजळीने मणिनाग य-त्ने कोप चड्यो. तेयी तेणे कळुं कं “ अरे छुष्ट ! आवी असत् प्ररुपणा क-ने अनेक प्राणीओना मनमां संज्ञाय केम उत्पन्न करे ठे ? आज स्थाने श्री वर्ध-न स्वामीतुं समवसरण थयुं हतुं, ते वखते प्रचुए एक समये एकज क्रियातुं वेद-होय एम प्रतिपादन कर्युं हतुं. ते वखते मे आ चैत्यमां रहीने सांजळ्युं हतुं. लळझानीने पण प्रथम समये ज्ञान एदथे विशेषात्मक लपयोग होय ठे, अने बी-

जे समये दर्शन एट्ठे सामान्यात्मक उपयोग होय ठे, तो तुं वीरस्वामी करतां पण शुं अधिक ज्ञानी थयो ठे के जेथी तेमनुं वचन पण अन्यथा करवा तत्पर थाय छे ? माटे आ लुष्ट वासना मूकी दे, अने प्रचुना वचनने अंगीकार कर; नहींतो हमणां तने आ मुद्गरवने शिक्षा करीश. प्रत्यक्ष सिद्ध अर्थने पण तुं गोपवे ठे ते योग्य नथी. जेम कोइ अष्टावधान साधनार प्राज्ञ माणस श्लोक रचवाने वखेत नवीन श्लोक रचे ठे, वाजित्रना ताल गणे छे, वात सांजळे ठे, पृष्ठ उपर दाखेवा अङ्करो कहे ठे. विंगरे आठ प्रकारनां अवधान साधे ठे; ते सर्व शीघ्र गतिवाळा मनोविज्ञानने आधारेज करे छे. परंतु अज्ञानी माणसो अने वाळको आश्चर्य पामवार्थी कहे ठे के 'अहो ! आ साधके समकाळे आ वर्धुं साध्युं.' परंतु एम कहेवुं युक्त नथी. कारणके अद्रुकमे परंतु अति शीघ्रपणे सर्व ग्रहण करीने पछी तं बोखे ठे." इत्यादि युक्तिथी ते नागयज्ञे तेने समजाव्यो, एट्ठे गंगाचार्ये तेतुं कहेवुं अंगीकारं कर्तुं अने मिथ्यालुष्कृत दीधो. पढी गुरु पासे जइ ते पापनी आढोचना दाइने प्रतिक्रम्यो. ते विषे श्री महाजाप्यमां कहुं ठे के—

अष्टावीसा दोवाससया, तइया सिद्धिगयस्स वीरस्स ।

दोकिरियाणं दिट्ठि, उट्ठवूगतीरे समुप्पन्ना ॥ १ ॥

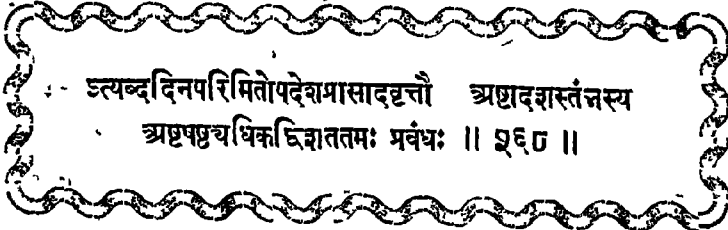
जावार्थ—“ श्री महावीर स्वामीना निर्वाण पढी वसो ने अठवीश वर्षे उट्ठवूक नदीने कांठे वे क्रियानी दृष्टि (गंगाचार्येने) उत्पन्न थइ. ”

“ मणिनागेणारद्धो, जजववत्ति पन्निसेहिजं वोत्तुं ।

इच्छामो गुरुमूद्धं, गंतुण तजं पन्निक्कंतो ॥

जावार्थ—“ मणिनागे प्रेरणा करीने जगवंतना वचनथी विरुद्ध कहेतो रोक्यो एट्ठे ते गुरुमहाराज पासे जइने ते अपराधने पन्निक्कम्यो. ”

“ आ प्रमाणे नागयज्ञे शंका दूर करावीने बोध पमानेढो गंगाचार्य दर्शनना निहवपणाने डोकीने गंगाजळनी जेम निर्मळ थयो. ”



इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य

अष्टपष्ठ्यधिकछिज्ञाततमः प्रबंधः ॥ ३६७ ॥

व्याख्यान २६९ सुं.

निष्कांक्षा नामना वीजा आचार विषे.

निष्कांक्षित्वमनेकेषु, दर्शनेष्वन्यवादिषु ।

द्वितीयोऽयं दर्शनाचारो, अंगीकार्यः शुजात्मजिः ॥१॥

जावार्थ—“ अन्य वादीत्रोना अनेक दर्शनोने विषे आकांक्षारहित थवुं, ए वीजा दर्शनाचारने सत्पुरुषे अंगीकार करवो. ”

हित्वा स्याद्वादपक्षं यः, कांक्षति परशासनम् ।

कांक्षादोषान्वितः स स्यादन्यान्यदर्शनोत्सुकः ॥२॥

जावार्थ—“ जे माणस स्याद्वाद पक्षने बोनीने परशासननी आकांक्षा राखे छे तेने कांक्षा दोषवाळो जाणवो, अने ते अन्य अन्य दर्शनमां वारंवार उत्कंठित थया करे छे. ” आ हकीकत दृष्टांतवने पुष्ट करे छे—

ब्रह्मक शिष्यनुं दृष्टांतः

वसंतपुरमां देवप्रिय नामे श्रेष्ठी रहेतो हतो. युवावस्थामां तेनी जार्या मरण पामवाथी तेने वैराग्य थयो, तेथी पोताना आठ वर्षना पुत्र सहित तेणे दीक्षा ग्रहण करी. ते ब्रह्मक (वाळक) शिष्य परीसहोने सहन करी शकतो नहीं, तेथी तेणे पिताने कहुं के “ हे पिता ! हुं उपानह (जोडा) विना चाळी शकतो नथी. मने तो ब्राह्मणोनुं दर्शन श्रेष्ठ लागे छे के जेमां पगना रक्षणने माटे उपानह राखवानो विधि छे. ” ते सांजळीने गुरुए विचार्ये के “ आ शिष्य वाळकबुद्धि छे, माटे कदाचित् तेने उपान नहीं अपावुं तो ते कदाचित् सर्वथा धर्मरहित थइ जशे. ” एम धारीने तेणे कोइ श्रावक पासे याचना करीने तेने माटे उपान करावी आप्या, पछी एकदा पुत्रे कहुं के “ हे पिता ! तम्कावने मारुं माथुं तपी जाय छे, तेथी माराथी चाळी शकातुं नथी तो तापसोनुं दर्शन श्रेष्ठ लागे छे के जेमां छत्र धारण करी शकाय छे. ” ते सांजळीने सर्वथा धर्मरहाड्मुख थवानी ज्योतिषी पिताने छत्रनी पण अनुमति आपी, वळी एकदा ब्रह्मके कहुं के “ हे तात ! जिज्ञा माटे हुं अटन करी शकतो नथी. मने तो पंचाग्नि साधन करनारने आचार श्रेष्ठ लागे

डे. केमके घणा लोको सन्मुख आवीने तेपने जिज्ञादिक आवी जाय डे." पिताए पूर्वनी जेम विचार करीने पोतेज जिज्ञा लावी आपवा मांकी. ए प्रमाणे अन्यदा पृथ्वीपर संधारो करवाने अशक्तिमान थयेवा पुत्रे प्रातःकाळे लठीने सुवा माटे पदंग माग्यो अने तेने माटे शाक्य मतना आचारनी प्रशंसा करी, त्यारे पिताए लाक्रमानी पाट सुवा माटे आपी. पत्नी स्नान कर्या विना पुत्रेने ठीक एरुथुं नहीं तेथी शां-मूळ धर्मनी प्रशंसा करी. त्यारे पिताए प्रासुक जळ लावीने तेनाथी स्नान करवानो अनुज्ञा आपी. ए प्रमाणे लोचने सहन नहीं करवाथी कौर कराववानी पण अनुज्ञा आपी. वळी एकदा पुत्रे कथुं के " हे पिता ! हुं ब्रह्मचर्य पाळवा समर्थ नथी. " एम कहीने गोपी तथा कृष्णनी लोखानी प्रशंसा करी. ए सांजळीने पिताए विचारुं के " खरेखर आ पुत्र संधया अयोग्य डे, किंचित् पण परमार्थ जाणतो नथी. आटझा दिवस तेणे जे माग्युं ते में मोहने लोथे आप्युं, पण आ मागणी तेनी कबुल राखुं तो तेनी साये हुं पण नरकेज जाळं. संसारमां अनंत काळधी अटन करतां जीवोने अनंता पुत्रो थया डे, तो आनापर शामाटे मोह राखवो जोडए ? " इत्यादि विचारिने ते पुत्रेने तेणे गच्छ वहार कर्यो. अनुक्रमे ते मृत्यु पामीने पानो थयो अने तेनो पिता स्वर्गलोकमां देवता थयो.

ते देवताए अवधिज्ञानवमे पुत्रने पानो थयेडो जाणने सार्धवाहुंतुं रूप धारण कर्युं, अने तेज पानाने पाणी लाववा माटे खरीद कर्यो. पत्नी तेना पृष्ठपर घणुं पाणी जरीने पखाव मूकी लंची नीची पृथ्वीवाळा रसे तेने हांकरवा लाग्यो अने उपरथी कोरमाना प्रहार करवा लाग्यो, तेथी ते पानो मोटेथी वरामा पानवा लाग्यो, एटवे तेणे कथुं के "अरे ! केम वरामा मारे डे ? पूर्व जन्ममां करेवा कर्महुं आ फळ डे. " एम कहीने ते देवता " हे पिता ! हुं आम करवा शक्तिमान नथी, तेम करवा शक्तिमान नथी " विगेरे पूर्व जन्ममां कहेवां वचनो वारंवार संजळवावा लाग्यो, तेथी पानाने जातिस्मरण थयुं. पूर्वजन्म स्मरण करीने ते वारंवार नेत्रमांथी अश्रुपात करतो विचारवा लाग्यो के " पूर्व जन्मे पिताना कहेवा मुजब में चारित्र पाळ्युं नहीं, तेथी हुं मरीने पानो थयो. " पत्नी देवताए कथुं के " हुं तारो पूर्व जन्मो पिता लुं, अने तने पूर्वजन्महुं स्मरण कराववा आव्यो लुं. हयु पण जो तारे शुन गतिनी इच्छा होय तो अनशन ग्रहण कर. " ते सांजळीने ते पानाए अनशन ग्रहण कर्युं, अने त्यांथी मरीने वैमानिक देवता थयो, माटे

शुद्ध रीते व्रत पाळवुं; अने कुड्ढक मुनिनी जेम बीजा बीजा दर्शनोना आचारनी आकांक्षा करवी नहीं. केमके जे आचार श्री जिनश्वरे प्ररूपेत्त ठे तेज सत्य ठे, एम जाणवुं. आ संबंधमां बीजी पण एक कथा कहे छे—

अश्वमित्र मुनिनी कथा.

मिथिला नगरीमां दहूपी देवीना चैत्यवाळा उद्यानने विषे श्री महागिरि नामना सूरि समवसर्या. तेने कौमिन्य नामे शिष्य होता, अने ते कौमिन्यने अश्वमित्र नामे शिष्य होता. ते दशमुं पूर्व जणता होता. तेमां नैपुणिक वस्तु जणतां एवो अर्थ आव्यो के “ वर्तमान समयना सर्वे नारकी जीवो बीजे समये नाश पामे छे. एज प्रमाणे वैमानिकना जीवो माटे पण जाणवुं, अने एज प्रमाणे बीजा समय-विगेरेना नारकी विगेरे जीवो माटे पण जाणवुं. ” आवुं. सांजळीने ते अश्वमित्रने, शांका थइ के “ उत्पत्ति थया पढी तरतज. सर्व वस्तु. सर्वथा नाश पामे ठे. ” आ प्रमाणेनो बोध थवाथी ते बीजाओने पण जमाववा लाग्यो अने कहेवा लाग्यो के. “ सर्वथा सर्व वस्तु इंद्रधनुष, बीजळी अने मेघनी जेम. प्रतिक्रणे उत्पन्न थाय ठे अने नाश पामे छे. ” तेने गुरुए कहुं के “ दरेक वस्तु प्रतिक्रणे नाश पामे ठे, एवुं मात्र बौद्धमतवाळाज माने ठे, अने तेवो ऋजुसूत्र नामना चोथा नयनोज मत ठे, सर्व नयनो एवो मत नथी. अहीं तो मात्र अपर-अपर (जूदा जूदा) पर्यायनी उत्पत्ति तथा नाश थाय छे, एवी अपेक्षाए कोइ पण प्रकारे वस्तुनो प्रतिक्रणे नाश कहेझो ठे. जे समये नारकी विगेरे वस्तु प्रथम समयना नारकीपणे ह्य पामे ठे, तेज समये बीजा कणना नारकीपणे ने उत्पन्न थाय छे ; पण जीवद्वयपणे तो स्थायोज ठे. माटे मात्र काळनाज पर्यायथी ह्य थयो ठे. तेथी सर्वथा वस्तुनो ह्य मानवो, ए केम घटे ? केमके दरेक वस्तुना पर्यायो अनंता ठे, तेमांथी मात्र एक पर्यायनो नाश थवाथी सर्वथा वस्तुनोज नाश मानवो, ए तो केवळ विरुद्ध ठे. वळी हे शिष्य ! कदाच तुं सूत्रना आज्ञावाथी ज्ञांति पाम्यो हो तो सूत्रनुंज वचन हुं तने कहुं हुं ते सांजळ—

नेरइयाणं जंते किं सासया असासया ? । गोयमा !

सिय सासया सिय असासया । सेकेणछेणं । गोयमा !

दव्वच्छयाए सासया ज्ञावच्छयाए असासयात्ति ।

अर्थ—‘ हे जगवान ! नारकी जीवो शाश्वता ठे के अशाश्वता ठे ? ’ त्या-
 रे जगवान कहे ठे के ‘ हे गौतम ! कोइ प्रकारे शाश्वता ठे अने कोइ प्रकारे अशा-
 श्वता ठे. ’ फरी गौतम स्वामीए पूज्युं के ‘ ते शी रीते ? ’ जगवाने कहुं के ‘ हे गौ-
 तम ! द्रव्य नयने आधारे शाश्वता ठे, अने जाव नयनी अपेक्षाए अशाश्वता छे. ’ इ-
 त्यादि. हे शिष्य ! आ सूत्रमां पण नारकादिनो सर्वथा नाश कहेदो नथी. पण प्र-
 थम समयना नारकीपणे नाश-पामे ठे, सर्वथा द्रव्यपणे नाश पामता नथी ; केमके इ-
 व्यपणे तो शाश्वता छे. जो कदाच सर्वथा नाश मानीये, तो प्रथम समयोत्पन्न नारकी-
 नो-सर्वथा नाश थवाथी द्वितीय समयोत्पन्न नारकी ए विशेषणज शी रीते घटशे ?
 अथवा तो हे शिष्य ! अये तनेज पूढीए छीये के ‘ सर्व वस्तु क्णिक ठे ’ एम तें
 शार्थी जाएयुं ? जो ‘ श्रुतथी-जाएयुं ’ एम कहेतो हो तो सूत्रथी यथा अर्थतुं ज्ञान
 तो असंख्य समयवने उत्पन्न थयेदा सूत्रार्थ ग्रहण करवाना परिणामथीज थाय ठे.
 जो प्रतिक्रणे नाश मानीज तो ए शी रीते घटशे ? आहुं तात्पर्य एवुं ठे के चित्तनी
 स्थिति असंख्य समय-सुधी रहे छे, पण सर्व क्णिक नथी. केमके सूत्रमां जे पदो
 (शब्दो) रहेदा ठे ते सावयव ठे, अने ते पदना दरेक अक्षरनो उच्चार. असंख्याता
 असंख्याता समये करी शकाय ठे तेथी ते पदोतुं ज्ञान पण असंख्याता समये थाय
 ठे. ते सर्व क्णवादी पक्षमां घटेज नहीं. वळी हे शिष्य ! क्णिकवादीना पक्षमां
 बीजो पण घणा दोषो आवे ठे ते सांजळ. कोइ एक माणस जोजन करवा बेजो,
 पण ते क्णिक होवाथी दरेक कवळनो खानार जूदो जूदो माणस थशे, अने जोज-
 नने अंते खानारो पण क्णिक होवाथी रह्यो नथी. तेथी ठेद्वो कवळ खानार कोइ
 जूदोज छे माटे तेने मात्र एकज कवळथी शी रीते तृप्ति थशे ? वळी जोजन करी र-
 ह्या पढी जोजन करनारनोज अजाव ठे, माटे जोजननी तृप्ति कोने थइ ? एज प्रमा-
 णे मार्गे गति करनार माणस पण क्णे क्णे नवो नवो थवाथी तेने कोइ पण वखत
 श्रम दागशे नहीं. विगेरे दोषो स्वबुद्धिथी जाणी देवा. आवा दोषो आववाथी सम-
 ग्र लोकव्यवहारनो उच्छेद थशे. कहुं ठे के—

चुक्षितप्रारंभकोऽन्यः स्यात्तृप्तिरन्यस्य जायते ।

अन्यो गच्छति पंथानमन्यस्य जवति श्रमम् ॥ १ ॥

पश्यत्यन्यो घटाद्यथाज्ञानमन्यस्य जायते ।

अन्यः प्रारभते कार्यं, कर्ता चान्यो नवेजनः ॥ २ ॥

अन्यः करोति दुष्कर्म, नरके याति चापरः ।

चारित्रं पात्रयत्यन्यो, मुक्तिमन्योऽधिगच्छति ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ ज्ञोजनक्रियानो अरंज अन्य करे ठे अने तृप्ति बीजा माणसने थाय ठे. मार्गे कोइ माणस चात्रे ठे, अने तेनो श्रम कोइ बीजाने दामे ठे. (१) घटादिक पदार्थोन जोनार कोइ माणस ठे अने ते पदार्थमुं ज्ञान बीजाने थाय छे. एक माणस कार्यनो अरंज करे छे, अने ते कार्यनो कर्ता बीजो माणस थाय ठे. (२) कोइ माणस दुष्कर्म करे ठे अने तेना फळरूप नरकमां बीजो माणस जाय ठे, अने कोइ माणस चारित्र पाळेठे ने तेना फळरूप मोक्ष प्रत्ये बीजो माणस जाय ठे. (३)”

वळी दरेक वस्तु सर्वथा कृष्णिक होय तो पदार्थना मूल स्वरूप विना ते पदार्थ देखायज केम ? कदी ‘ वासनानी परंपराए करीने वस्तु देखाय ठे ’ एम कहीए तो ते वासनासंतान पण कृष्णिक वादमांज रुवी जाय ठे. ‘ विनाश थया उतां पण अनेक कृष्ण सुधी वासना रहे ठे ’ एम कहीए तो तो ए तारा मतमांज मोटी हानि आवशे, माटे हे शिष्य ! हृदयमां मिथ्यात्वने केम वधारे ठे ? केमके कोइ पण वस्तु एकांते करीने पर्यायमय पण नथी, अने एकांते करीने द्रव्यरूप पण नथी. पण उत्पाद, व्यय अने औव्यरूप होवाथी अनेक पर्यायवाळी ठे. ज्ञुवन, विमान, छीप, समुद्र विंगेरे सर्व वस्तु नित्यानित्यपणाथी विचित्र परिणामी अने अनेक स्वरूपी ठे एम श्रीजिनेश्वरे कहेलुं ठे. वळी सूत्रमां जगवंते कोइ ठेकाणे व्यवहारनयने उदेशीने वाक्य कहेलुं होय ठे, कोइ ठेकाणे निश्चयनयने उदेशीने कहेलुं होय ठे, अने कोइ ठेकाणे वन्ने नयने उदेशीने कहेलुं होय छे. ते सर्व यथार्थ बुद्धिथी स्वीकारवुं; पण जिनेश्वरना वचनमां पोताना मतनी कटपना करवी नहीं. माटे एकदा पर्याय नयनेज अंगीकार करीए तो—“ सुख, दुःख, वंध, मोक्ष विंगेरे कांइ पण घटे नहीं. (आ पक्ष वाक्य कहेवाय ठे). उत्पत्ति थया पळी तरतज तेनो सर्वथा नाश थाय ठे माटे (आ हेतु ठे). मरेद्वानी जेम (आ दृष्टांत ठे), तेमज केवल अव्यार्थिक नयनो आश्रय करीए तोपण सुखदुःखादि घटे नहीं. केमके ते मतमां सर्व वस्तु एकांतपणे नित्य होवाथी सर्व वस्तु आकाशनी जेम अविचल थशे, तेथी तेनी विचित्रता घटशे नहीं. माटे वन्ने पक्ष मानवाथीज सर्व घटी शके ठे, अने एकांतवादीनो पक्ष तो दाखो दोपथी नरपूर होवाथी त्याग करवा दायकज ठे. ”

आ प्रमाणे अनेक युक्तिबोधी तेने समजाव्यो, तोपण ज्यारे ते समज्यो नहीं, त्यारे स्थविर साधुओए तेने निन्हव जाणीने गच्छ वहार कर्यो. पढी ते पोताना मतमां व्युद्ग्रहित थयेद्या साधुओ सहित पृथ्वीपर अटन करवा लाग्यो. एकदा राज-ग्रह नगरे ते गयो, त्यां राजालुं दाण लेनारा उत्तम श्रावको हुता. तेओए ते निन्हवोने आंवडा जाणीने कठोर कर्मथी पण तेओने बोध करवानो विचार कर्यो. पढी तेओए ते साधुओने पकनीने कणा [कोरु] विगोरेथी प्रहार करवा मांड्या. तेथी तेओ जयजीत थडेने बोड्या के “अमे तो लोकमां ‘तमे श्रावको ओ’ एम सांजळ्युं हतुं, तो अमने साधुओने तमे केम मारो ओ ?” ते सांजळीने श्रावको बोड्या के “तमारा मतमां तो जेओए व्रत ग्रहण कर्तुं ठे ते सर्व नाश पाम्या ठे, अने तमे तो वळी वीजाज उत्पन्न थया ओ. वळी प्रतिज्ञेणे तमे स्वयं विनश्वर ओ, तेथी मार खानार कोडक-डे, अने विनाश पामनार पण वीजो कोडक ठे. तेमज तमारा मतमां अमे पण कोड वीजाज ठीए, श्रावको नथी; तेथी तमे अमने श्रावको केम कहो ओ ? पण जो तमे जिनेश्वरना-उत्तम आगमने प्रमाण करता हो, तो तमने तेजाज उत्तम साधु मानीने अमे श्रद्धा राखीए ने तमने मारीए नहीं. केमके जिनेश्वरना मत प्रमाणे तो काढादिकनी सामग्रीए करीने एकज वस्तु एक समये प्रथम समयपणे नाश पाये ठे, पण वीजा समयपणे उत्पन्न थाय ठे, वीजा समये वीजा समयपणाने ठोरुने वीजा समयवाळी थाय ठे. एम चार ढाण विगोरेमां पण जाणी देवुं. आ अग्निप्रायथीज नारकी विगोरे जीवोने ढाणिक कहेद्या ठे. ” आ प्रमाणे सांजळीने ते साधुओ प्रतिबोध पाम्या, अने पोताना ढाणिक पकनो कदाग्रह मूकीने प्रचुनी वाणीने सत्यपणे अंगीकार करी. एटवे ते श्रावको हर्ष पूर्वक तेमने खमावीने नम्या, अने तेमणे पोताना समकितने निर्मळ कर्तुं. आ चौथो निन्हव श्री महावीर स्वामीना मोड पढी वसो ने वीश वर्षे उत्पन्न थयो. “बौद्धोए सर्व पदार्थ ढाणजंगुर मान्या ठे. ते पकने स्वीकार करवाथी अश्वमित्र मोटी हानिने पाम्या. माटे उत्तम जीवोए वीजा मतने विषे आकांक्षारहित थवुं.”

इत्यद्द्विदिनपरिमितोपदेशभासादहृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य

एकोनसप्तत्यधिकच्छिशाततमः प्रबंधः ॥ ३६६ ॥

व्याख्यान २७० मुं.

निर्विकित्सा नामे त्रीजो दर्शनाचार वर्णवे डे.

विकित्सा ससंदेहा, धर्मक्रियाफलं प्रति ।

तद्वोषः सर्वथा त्याज्यो, दर्शनाचारवारिजिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ धर्मक्रियाना फळमां संदेह तंतुं नाम विकित्सा. ए मोटे दोष डे, माटे ते दोषने दर्शना वारने आचरण करनाग माणसोए सर्वथा तज्यो. ” ते उपर दृष्टांत कहे डे—

जोगसारतुं दृष्टांत.

कांपिड्यपुरमां जोगसार नामे वार व्रतने धारण करनारो श्रावक रहेतो हतो. तेणे श्री ज्ञातिनाय स्वामीनो प्रासाद कराव्यो हतो. त्यां हमेशां निराशी जावर्धी ते जगवाननी त्रण काळ जक्तिपूर्वक पूजा करतो हतो. एकदा तेनी स्त्री आयुष्य पूर्ण थ ये मृत्यु पापी. त्यारे “ ते स्त्री बिना घरनो निर्वाह चावशे नहीं ” एम मानी ते बी जी स्त्री परण्यो. ते स्त्री स्वजावे अति चपळ हती, तेथी गुप्त रीते धन एकतुं करीने जुदी गांठ करवा लागी, अने पोतानी इच्छा प्रमाणे खावां पीवा लागी. अनुक्रमे श्रेष्ठी-तुं सर्व धन नाश पाम्युं, तेथी ते बीजा गाममां रहेंवा गंयो. पण वने प्रकारनी जिन-पूजा ते कदी चूळतो नहीं. तेमां पण जाव पूजा तो हमेशां त्रिकाळ करतो. एकदा ते-नी स्त्रीए तथा बीजा लोकोए तेने कष्टुं के “ हे श्रेष्ठी! निग्रह के अनुग्रहना फ-ळने नहीं आपनारा एवा वीतराग देवने तमे शा माटे जजो डो ? तेनी जक्ति करवा-धी तो उलटुं तमने प्रत्यक्ष दारिद्र्य प्राप्त थयुं. माटे हनुमान, गणपति, चंभिका, क्षेत्रपाल विगोरे प्रत्यक्ष देवोनी सेवा करो, के जेथी तेओ प्रसन्न थइने तत्काळ इच्छित तो पूर्ण करे. ”

आ प्रमाणे सांजळीने श्रेष्ठीए विचार कयों के “ अहो ! आं लोको. परमार्थ-ना अजाण डे, अने मोह रूपी मदिरातुं पान करेतुं होवाथी गमे तम बोले डे. पूवे जन्ममां न्यून पुण्य करीने आ जन्ममां संपूर्ण पुण्यतुं फळ जोगवानी स्पृहा करे डे,

ते सर्व मिथ्यात्वनी मूढतातुं चेष्टित ठे. अहीं हनुमान, गणेश विगेरे देवो शुं न्नाद्व करी दे ठे ? ' जेवुं वावीए तेवुंज द्वाणाय ठे. ' तेमां कोइनो दोष नथी. परंतु संसारनां दुःखतुं विस्मरण करवा माटे परमात्मातुं स्मरण अहर्निश करवुं जोइए. केमके वी-तरागना गुणो संजार्पा विना संसारनो मोह-केम नाश पाये ? मिथ्यात्वमां मग्न थयेद्व मूढ पुरुषोने धिक्कार ठे, के जेथ्रो सांसारिक इच्छा पूर्ण करवा माटे प्रथम अथवा पूर्ण थया पड्डी परमात्मानी स्तुतिनां वाक्योवने स्तुति करे छे के ' अहो ! आ जगवान सत्य ठे. तेणे मारुं कार्य तरत पार पारुचुं. मारां पुत्रपुत्रीना विवाहादिक संबंधो क्यांइ-थी पण द्वावीने मेळवी आप्या. ' केव्हाएक एम पण बोद्वे ठे के ' परमेश्वरे आ युद्धमां मने मोटो यश आप्यो. ' इत्यादि पोतपोतानां सांसारिक कार्योंमां मिथ्या प्रचु-नो-प्रयत्न माने ठे. " आम विचारीने श्रेष्ठीए पोताना मनमां जरा पण विचिकित्सा धारण करी नही. पडो श्रेष्ठीए धनना अज्ञावने द्वाधि खेती करवा मांडी. तेनी स्त्री हमेशां पक्वान विगेरे खाय ठे अने श्रेष्ठीने चोळा विगेरे कुत्सित अन्न आपे छे. तेथी श्रेष्ठी तो मात्र नामधीज जोगसार रवो, पण तेनी स्त्री तो खरेखरी जोगवती थइ. अनुक्रमे ते कुदटा थइ, अने पर पुरुष साथे यथेज जोग जोगववा द्वागी.

एकदा श्री शांतिनाथना अधिष्ठायक देवे विचार्युं के " हादमां अनेक लोकौना मनने आनंद आपनारी अने उदार एवी जगवाननी भूपादिक सुगंधी द्रव्य वने पूजा केम थती नथी?" पछी अवधिज्ञानना उपयोगथी जोगसारतुं दरिद्रपणुं तेना कारणचूत जाणीने तेणे विचार्युं के " आ श्रेष्ठी जिनेश्वरनो पूर्ण नक्त छे, तेने आज चोळानुं खेतर द्वाणवानो वखत आव्यो ठे; अने तेनी स्त्री कुदटा थइ छे, तेथी श्रेष्ठी उपर जरा पण नक्तिजाव राखती नथी, माटे मारे आ श्रेष्ठीनुं सांनिध्य करवुं जोइए. " एम विचारीने ते देवताए श्रेष्ठीना जाणेजतुं रूप द्वाधुं, अने मामाने घेर जइने मामीने-प्रणाम कर्यो अने पूढ्युं के " मारा मामा क्यां गया ठे ? " मामी बोद्वी के " तारा मामा खेतर गया ठे, त्यां खेतर खेम्ता हसो. " ते सांजळीने ते खेतरे गयो, त्यां मामाने प्रणाम करीने वेडो, त्यारे मामाए पूढ्युं के " तुं शामाटे आव्यो ठे ? " जाणेज रूपे देवता बोद्वो के " तमने सहाय करवा माटे आव्यो लुं. " मामाए कहुं के " घेर जइने खाइ छे. " जाणेज बोद्वो के " आपणे साथेज जमशुं. " मामाए कहुं के " आने खेतरमां द्वाणवानुं काम चाझे ठे, तेथी घाणुं मोरुं थसो, त्यां सुधी तुं बाळक ठे माटे ह्या शी-रीते सहन करी शकीश ? " जाणेज बोद्वो के " कांइ हरकत नही

हुं पाण तमारी साथे द्वाणवानुं काम करीश.” एम कह्नीने दैवीशक्तिथी तेणे वधुं खेतर द्वाणीने उंका वखतमां एकत्र कर्तुं. पञ्ची मामाए कहुं के “आ वधा चोळा शी रीते घेर द्वाइ जइशुं ?” ते सांजळीने ते देवता सर्वे चोळा ज्वापानीने घर तरफ चाब्यो. तेमने आवता जोइने पेड्डी स्त्रीए पोताना घरमां आवेद्या जारने गमाणमां संताफी दीधो, अने द्वापसी विगेरे मिष्टान्न एक कोठीमां संताफी दीधां. एट्टामां जाणेजे आवीने मामीने जुहार करीने कहुं के “मामा आव्या ठे, तेनी आगतास्वागता करो.” एम बोद्धता बोद्धता तेणे चोळानो जारो जेरथी गमाणमां नांख्यो, अने दाणा काढवा माटे चोळाने कुटवा द्वाग्यो. तेना प्रहारथी पेडो जार पुरुष जर्जरित थइ गयो, अने, पोते हमणांज मृत्यु पामशे एम मानवा द्वाग्यो. पञ्ची जोगवतीए पोताना जारने मृतप्राय थइ गयेडो जाणीने जाणेजने कहुं के “तमे वने थाकी गया हजो, माटे प्रथम जो-जन करी द्यो.” ते सांजळीने मामो जाणेज जमवा वेडा. एट्टे मामी चोळा विगेरे कुत्सित अन्न पीरसवा द्वागी, त्यारे जाणेज बोड्यो के “आतुं खराव अन्न हुं नहीं खाळं.” मामी बोड्डी के “सारं खावानुं क्यांथी आपुं ?” जाणेज बोड्यो के “हे मामी ! हुं अहीं वेडो-वेडो पेड्डी कोठीमां द्वापसी प्रत्यङ्ग जोळं हुं, ते तमे केम पीर-सता नथी ? स्वामीथी अधिक कोइ नथी एम निश्चे जाणवुं.” ते सांजळीने मामी तो चकितज थइ गइ. पञ्ची द्वापसी पीरसीने तेणे विचार्युं के “अहो ! आ तो मोडं आश्चर्य ! मारं गुह्य आणे शी रीते जाण्युं ? खरेखर आनामां कोइ चूत, भेत, व्यंतर के नाकिनीपणुं होवुं जोइए, नहीं तो ए गुप्त राखेवुं शी रीते जाणी शके ?” पछी ते वने जमीने सुइ गया. ते वखते द्वाग जोइने पेडो जार पुरुष नीकळी गयो. ते सर्व देवता तो जाणे ठे, तोपण तेणे मौनज राख्युं. पछी जाणेजे मामाने पूठ्युं के “आ तमारा शामद्वाना द्वाय केम करता नथी ?” त्यारे मामाए कहुं के “हे जाणेज ! ए मनोरथ धन विना शी रीते पूर्ण थाय ?” जाणेज बोड्यो के “हे मामा !-उठो-हुं तमने पृथ्वीमां दाटेवुं धन वतावुं.” एम कह्नीने ते स्त्रीना देखतां तेणे पृथ्वीमां दाटेवुं धन काढी आप्युं. ते जोइने ते स्त्री विद्वस्त्री थइ गइ अने मनमां बोड्डी के “मे चोरी करीने जेवहुं धन गुप्त राख्युं हतुं ते सर्व आणे प्रगट कर्तुं. माटे आ खरेखर कोइ नाकीनीज ठे, नणंदनो दीकरो नथी. ए वळी अहीं क्यांथी आव्यो ? तोपण हवे तो एनो अनुनय सारी रीते करं, नहीं तो ए कोप्यो सतो मारी वधी-गुप्त वात प्रगट करवो.” एम विचारनीने ते अंदरथी काट्युप्य जावं रा-

स्त्रीने बहारची मीठी वाणीए बोड्यो के “ हे जाणेज ! तमारी बुद्धिने धन्य ठे. अ-
 मारुं दरिद्रपणुं तमे नाश पमारुचुं. ” पडी शुच दिवसे श्रेष्ठीए पुत्रना विवाहनो उ-
 त्सव आरंज्यो, ते वखते पोताना इष्ट जारपतिने ते स्त्रीए निमंत्रण कर्तुं अने कर्तुं के
 “तारे स्त्रीविष धारण करीने वधी स्त्रीओ साथे जमवा आवुं. ” तेथी दग्नने दिवसे
 जोजन वखते ते जार स्त्रीनो वेप दाङ्गेने जमवा आव्यो. तेने स्त्रीओना मध्यमां वेठेड्यो
 जोङ्गेने जाणेज बोड्यो के “ मामा ! आजे तो हुं पीरसवा माटे रहीश. ” मामाए
 कर्तुं के “ बहु सारुं. ” एट्ठे ते पीरसवा दाण्यो. पीरसतां पीरसतां ज्यारे ते पेडा जार
 पासे गयो, त्यारे तेणे धीमेथी कर्तुं के “ तुं गमाणमां जर्जरित ययो हतो तेज के ? ”
 त्यारे तेणे ‘ ना ’ कही. ए प्रमाणे वे त्रण वार कर्तुं, त्यारे वीजाओए जाणेजने पूठ्युं
 के “ तुं वारंवार ए मुग्ध वाळने शुं पूठे छे ? ” त्यारे जाणेज बोड्यो के “ आ
 स्त्रीने हुं पीरसवा जाळं बुं त्यारे ते कांइ पण देती नथी, अने सर्व पक्वान्ननो निषेध
 करे छे. ” त्यारे हुं तेने कर्तुं बुं के “ हे स्त्री ! ज्यारे तुं जरा पण जमती नथी, त्यारे
 स्त्रीओनी मध्ये वेसवुं तारे योग्य नथी. तुं थोनी चूसी जणायठे. ” आ प्रमाणे बोड्यो-
 ने ते देवताए तेने कांइ पण पीरस्युं नहीं, त्यारे जोगवतीने तेना विषे घणो उचाट थयो.
 पडी कांइ मिष करीने जोगवती उठी, अने गुप्तरीते दामवा दाङ्गेने तेना जाणामां पी-
 रसी दीधा. तेमांथी ते जारे थोरुा खाधा, अने चार मोदक पोतानी कुक्षिमां संताड्या.
 पडी सर्व स्त्रीओ जमी उठी, त्यारे जाणेज बोड्यो के “ दरेक स्त्रीए मारा मामान्, मां-
 रुवाने अकृतथी वधाववो. ” ते सांजळीने ज्यारे वधी स्त्रीओए मांगलिक माटे ते मांरुवो वधा-
 व्यो त्यारे ते जार स्त्री मांरुवो वधाववा आवी नहीं. तेथी जाणेज बोड्यो के “ हे मा-
 ता ! तमे केम वधावता नथी ? स्त्रीओनी पंक्तिमां जमवा वेत्रा अने हवे पंक्तिथी जूदा
 पमवुं योग्य नथी. ” ते सांजळीने ते पण मंरुप वधाववा दागी, एट्ठे तेनी कुक्षिमांथी
 संतानेद्रा मोदक नीचे सरी पड्या. तेथी ते शरमाङ्गेने एकदम जतो रह्यो. पडी मामाए
 जाणेजने पूठ्युं के “ आ मोदक क्यांथी आव्या ? ” ते बोड्यो के “ तमारा पुत्रविवा-
 हना उत्सवमां मांरुवाए मोदकनी वृष्टि करी. ” मामा बोड्यो के “ हे जाणेज ! तुं आ-
 वो ज्ञानी क्यांथी ययो ? ” ते बोड्यो के “ सर्व वात एकांते कहीश. ” पडी विवा-
 हनुं काम सर्व पूर्ण थयुं. त्यारे तेणे पोतानुं देवस्वरूप प्रगट करीने श्रेष्ठोने सर्व वृत्तांत
 कथो. पडी श्रेष्ठीनी स्त्रीने देवताए कर्तुं के “ हे स्त्री ! तारो पति केवो परमात्मानी ज-
 क्तिमां त्त्पर ठे ? तेथी तुं पण था. तुं जारपति साथे हमेशां क्रीडा करे छे, ते क्तिमे

व्याख्यान १७० मुं. निर्विचिकित्सा नामे त्रीजा दर्शनाचार विषे. (३५३)

हुं सर्व जाणुं बुं. परंतु त्रण जुवनना अद्वितीय शरणरूप श्री वीतरागना जक्तनी तुं चार्या छे तेथी आज सुधी में तारी उपेक्षा करी ठे. माटे हवेथी तुं समग्र दंज ठो-
नीने धर्मकार्यमां प्रवृत्ति कर. मनुष्यो पूर्वे अनंतीवार जोग जोगव्या वतां पण अ-
ज्ञान तथा ज्रमने वीधे धारे ठे के “ में हजु कोइ पण वखत जोग जोगव्याज नथी. ”
एम होवाथी मूर्ख माणसोनी कामजोग संबंधी तृष्णा कोइ पण वखते शांत घती न-
थी. तेओने वैराग्य थवो ते पण अति दुर्लज्ज ठे. श्री अध्यात्मसारमां कहुं ठे के—

सौम्यत्वमिव सिंहानां, पन्नगानामिव क्रमा ।

विषयेषु प्रवृत्तानां, वैराग्यं खलु दुर्लज्जम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेम सिंहोने सौम्यपणुं दुर्लज्ज छे अने सपोने क्रमा दुर्लज्ज ठे,
तेम विषयमां प्रवृत्त थयेद्या जीवोने वैराग्य दुर्लज्ज ठे. ”

तेथी हे स्त्री ! आत्माने विषे वैराग्य धारण करीने अनेक जवमां उपार्जन करेद्या
पापकर्मनो क्षय करवा माटे अने अनादि कालनी त्रांतिना नाशने मांटे सर्वथा द्रव्य
अने जावथी दंजनो त्याग करीने अनेक उत्तम अने शुच कार्योंने विषे लयम कर.
दंज ए सर्व पापतुं गूळ छे, तथा अनेक सद्गुणोना नाश करनार ठे. कहुं ठे के—

सुत्यजं रसदांपद्यं, सुत्यजं देहभूषणम् ।

सुत्यजाः कामजोगाश्च, दुस्त्यजं दंभसेवनम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जिहाना रसनी दोलुपता तजी शकाय ठे, शरीरपरनां अलंकार-
नो मोह तजी शकाय ठे, तेमज काम जोग पण तजी शकाय ठे, परंतु दंजतुं सेवन
तजतुं ए घणुंज मुठकेद्य छे. ”

किं व्रतेन तपोजिर्वा, दंजश्चेन्न निराकृतः ।

किमादर्शेन किं दीर्घैर्यद्याध्यं न दृशोर्गतम् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ जो दंजनो त्याग कर्यो नहीं तो व्रत अने तप करवाथी-शुं ?
केमके जो नेत्रनी अंधता गइ नथी तो आदर्श अने दीपतुं शुं प्रयोजन ठे ?
कांइज नथी. ”

अहो मोहस्य माहात्म्यं, दीक्षां जागवतीमपि ।

दंजेन घद्विबुंपति, कज्जलेनैव रूपकम् ॥ ३ ॥

(३५४) उपदेशमासाद् ज्ञापांतर-ज्ञाग ४ थो-स्तंज १७ मो.

जावार्थ—“अहो मोडनुं माहात्म्य केवुं ठे ! के जेथी, दंजवने करीने काजळ वने शरीरना रूपनी जेम जगवान संबंधी दीज्ञानो पण प्राणी लोप करे ठे. ”

अध्यात्मरतचित्तानां, दंजः स्वदृपोऽपि नोचितः ।

बिद्ब्रद्वेशोऽपि पोतस्य, सिंधूद्वंद्वयतामिव ॥ ४ ॥

जावार्थ—“जेम समुद्रेने ओळंगनारा पुरुषोने नावमां एक देश मात्र पण बिद्ब्र होय तो ते हुववातुं कारण ठे, तेम जेनुं चित्त अध्यात्मध्यानमां आसक्त ठे ते-ओने थोमो पण दंज राखवो उचित नथी, केपके ते संसारमां हुवारुनार ठे. ”

दंजद्वेशोऽपि महयादेः, स्त्रीत्वानर्थनिबंधनम् ।

अतस्तत्परिहाराय, यत्तितव्यं महात्मना ॥ ५ ॥

जावार्थ—“मह्वीनाथ स्वामी विगेरेने देशमात्र दंज पण स्त्रीपणा रूप अनर्थनुं कारण थयो हतो, तेथी ते दंज तजवा माटे महात्मा पुरुषे अवश्य यत्न करवो. ”

इत्यादि उपदेश सांजळीने ते स्त्री प्रतिबोध पामी, अने तेणे श्रावकनां वार व्रत अंगीकार करीं. पत्नी देवता लक्ष सोनया श्रेष्टीने आपीने अंतर्धान थयो.

अनुक्रमे जोगसार श्रेष्टी पोतानी पत्नी सहित श्रावकधर्म पाळीने स्वर्गें गयो. त्यांथी अनुक्रमे थोमाज जव करीने ते श्रेष्टी मुक्तिमुखने पापज्ञे.

“जोगसार श्रेष्टीनी जेम धर्मक्रियायां त्रिचिकित्सानो त्याग करवो. तेवा जीवोने देवताओ पण सेवकनी जेम सांनिध्य करे ठे. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशमासादहृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य
सप्तत्यधिकद्विज्ञाततमः प्रबंधः ॥ १७० ॥

॥ समाप्तोऽयमष्टादशस्तंजः ॥

॥ श्रीरस्तु । शुभं जवतु ॥

श्री उपदेश प्रासाद.

स्तंज १ए सो.

व्याख्यान २७१ छुं.

अमूढदृष्टि नामना चोया दर्शनाचार विषे.

मिथ्यादृशां तपःपूजाविद्यासंज्ञप्रज्ञावनाम् ।

दृष्टा मुह्यति यौ नैव, सोऽमूढदृष्टिः संमतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मिथ्यादृष्टिओनां तप, पूजा, विद्या अने मंत्रादिकनो प्रज्ञाव जो-
उने जे माणस तेमां मोह पामतो नथी ते अमूढदृष्टि कहेचाय ठे. ” आ गाथानो
जावार्थ द्वेषश्रेष्ठीना दृष्टांतथी जाणी वेत्रो.

द्वेषश्रेष्ठीनुं दृष्टांत.

राजगृह नगरमां द्वेष नामे एक श्रेष्ठी रहेतो हतो, ते मिथ्यात्व धर्ममां आसक्त
हतो. तेनो गुरु शिवचूति नामे हतो. तेना उपदेशथी ते श्रेष्ठीए वाव, कूवा, तळाव
तथा कुंरु विगेरे कराव्यां हतां. त्यां ते हमेशां स्नान करतो, यज्ञादि करतो, वेदवा-
क्यना रहस्यनुं श्रवण करतो तथा मिथ्यात्वनां जे त्रागी^१ आचरणो ठे, ते सर्व धर्म-
बुद्धिथी करतो हतो. ज्यारे तेना गुरु बीजा देशथी आवता त्यारे ते मोटी ऋषिबने
चार पांच योजन सुधी तेनी सन्मुख जतो हतो.

एकदा राजगृह नगरना उपवनमां श्री महावीर स्वामी समवसर्या. ते वखते ते
द्वेषश्रेष्ठी पोताना मित्र जिनदत्त आगकनी प्रेरणार्थी जगवानने वांदवा तथा आश्चर्य
जोवा गयो. श्री जगवाननुं सर्वत्र अस्वद्वित ज्ञान जाणीने द्वेषश्रेष्ठीए आ प्रमाणे-
ना प्रश्नो कर्या के “ हे जगवान ! मारा गुरु अध्यात्म स्वरूपनुं वर्णन करे ठे ते सत्य
छे के असत्य ? ” प्रचुए कहुं के “ हे श्रेष्ठी ! अध्यात्म नाम, स्थापना, छव्य अने जा-
व एम चार प्रकारे ठे. तेमांना पहेंवा त्रण जेदो जाव अध्यात्मनां कारण रूप छे. जे
पुरुषमां जाव अध्यात्म रहेतुं होय तेनां संपूर्ण कार्य सिद्ध थाय छे. बीजा त्रण जेद-
वाळाना सिद्ध थतां नथी. कोड माणस एम कहे के “ हुं अध्यात्म जाणुं तुं अने

तेतुं सुख अनुभवुं तुं ” ते योग्य नथी. केमके ते शद्र अध्यात्मने विषे अध्यात्मनी जजना जाएवी. अध्यात्म ए कोइ घटपटादिकनी जेवो मूर्तिमान पदार्थ नथी, के जेनो आपवा द्वेषामां व्यवहार थइ शके. माटे तेवा शद्र अध्यात्मने विषे अध्यात्मनी जजना जाएवी; एट्ठे अध्यात्म होय वा न होय, परंतु अर्थ अध्यात्मने विषे निर्विकल्प स्वरूप (सत्य अध्यात्म) रहेतुं ठे, अने तेवा सत्य अध्यात्म विना वीजुं कोइ तेतुं आत्माने उपकारी नथी. अध्यात्म ज्ञानना स्वाद रूपी सुखसागरनी पासे इंद्रतुं तथा दोगुंडकादि देवादिकतुं सुख एक विंजु मात्र पण नथी. तर्कशास्त्र अने वैराग्यशास्त्र विगेरेनी युक्तित्रोने जाणनारा माणसो सत्य अध्यात्मना ज्ञान विना अनेक प्रकारनी शुष्क युक्तिओ करे ठे; परंतु ते सर्व संसारनी वृष्टिने माटेज जाएवी. ” ते सांजळीने द्वेषश्रेष्ठीए पूछ्युं के “ हे जगवान ! आप जेतुं आवुं वर्णन करो ठो ते अध्यात्म के-तुं होयठे ? ” जगवान बोड्या के “ हे श्रेष्ठी ! मिथ्यात्वना अधिकारनो त्याग करीने आत्माने अवलंबी जे शुष्क क्रियाधर्ममां प्रवर्तवुं, ते अध्यात्म कहेचाय ठे. कहुं ठे के-

अपूनर्बधकाद्यावद्गुणस्थानं चतुर्दशम् ।

क्रमशुष्टिसती तावत्, क्रियाध्यात्ममयी मता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अपूनर्बधक नामना चोथा गुणस्थानकथी आरंजीने चौदमा गुणस्थानक सुधी अनुक्रमे अनुक्रमे जे शुष्क शुष्क क्रिया घाय ठे ते अध्यात्ममय क्रिया मानेदी छे. ”

अपूनर्बधक नामतुं चोथुं गुणस्थानक प्राप्त घाय त्यारे संपूर्ण सत् योग प्रगट घाय ठे; अने नवमा गुणस्थानकथी चौदमा गुणस्थान पर्यंत अनुक्रमे जे विशेष शुद्धिवाळी क्रियाओ निपजे ठे ते अध्यात्म क्रिया जाएवी. परंतु जवाजिनंदी माणस आहार, उपधि, पूजा विगेरेना गौरवने माटे जे क्रिया करे ठे ते क्रिया तो अध्यात्म-वैरिणी एट्ठे अध्यात्म गुणनो नाश करनारी जाएवी. तेधीज शांत, दांत अने मोक्षार्थी प्राणी यथार्थ प्ररूपणा करनार सद्गुरुनेज जजे ठे. पूर्वाचार्योए चोथा गुणस्थानकथी आरंजीने अग्यार गुणश्रेणीओ कही ठे ते आ प्रमाण—

सम्म देस सव्वविरई, अणविसंजोअ दंसखवगेअ ॥

मोहसम संत खवगे, खीण सजोगीअर गुणसेढी ॥७३॥

पंचम कर्मग्रंथ.

ज्ञावार्थ—“ १ सम्यक्त्व प्रत्ययिकी, २ देशविरति प्रत्ययिकी, ३ सर्वविरति प्रत्ययिकी, ४ अण के० अनंतानुबंधी विसंयोजना संबंधी, ५ दर्शनमोहनी कृपक, ६ चारित्र मोहनी कृपक, ७ लपशांत मोहनीय, ८ कृपक श्रेणी, ९ क्लीणमोह गुणश्रेणी, १० सयोगी केवळी गुणश्रेणी अने ११ अयोगी केवळी गुणश्रेणी एम अग्यार गुणश्रेणी जाणवी.

यथाक्रमममी प्रोक्ता, असंख्यगुणनिर्जराः ।

यतितव्यमतोऽध्यात्मवृद्धये कदापि हि ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ क्रमे क्रमे आ गुणश्रेणीओ असंख्यगुणी निर्जरा करनारी क-ही ठे, तेथी अध्यात्मनी वृद्धि करवा माटे थोमो थोमो पण यत्न करवो. ”

सम्यक् ज्ञानसंयुक्त क्रिया पांचमा गुणस्थानकथी आरंजिने । थाय ठे. चोथे गुणस्थानके तो शुभ्रूपा^१ विगेरे उचित क्रियाओ प्रवर्ते ठे. ते शुभ्रूपादिक क्रिया पण सुवर्णना अलंकारने अचावे रुपाना अलंकारनी जेवी शुच जाणवी. ” ते सांजळीने श्रेष्टीए फरीथी वैराग्यनो अर्थ अने तेतुं स्वरूप पूढ्युं, त्यारे जगवान बोव्या के “ सं-सारना कारणचूत विषयोमां नहीं लुब्ध थवाथी जवनी निर्गुणताने देखाफनार निरा-वाध वैराग्य उत्पन्न थाय ठे.

अकृत्वा विषयत्यागं, यो वैराग्यं दिधीर्षति ।

अपथ्यमपरित्यज्य, स रोगोच्छेदमिच्छति ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ जे माणस विषयोनो त्याग कर्या विना वैराग्य धारण करवा इच्छे ठे ते कुपथ्यनो त्याग कर्या विना रोगनी शांतिने इच्छे ठे, एम जाणवुं. ”

जेओ लज्जार्थी अथवा वगवृत्तिशी^२ नीचु जुए ठे, पण धुर्ध्यानने तजतो नयी. ते धार्मिकानासो^३ पोताना आत्माने नरकरूप। कूपमां नांखे ठे, अने जेओ सम्यक् ज्ञान-वाळा ठे तेओ विषयाने जुए ठे तोपण पोताना वैराग्यने तजता नथी. कळुं ठे के—

दारुणं त्रस्थपांचाद्वीनृत्यतुल्याः प्रवृत्तयः ।

योगिनो नैव बाधायै, ज्ञानिनो लोकवर्तिनः ॥ १ ॥

१ धर्मश्रवणेच्छा. २ बगलानी जेवी प्रपची वृत्तिथी

३ मात्र धर्मनो दमज राखनारा, धार्मिकना जेवा देखाता, पण वास्तविक धर्मो नहीं

જાવાર્થ—“યોગીઓની વિષયો સંબંધી પ્રવૃત્તિઓ કાષ્ટચંદ્રમાં રહેલી પાંચાલીના નૃત્ય સમાન છે, તેથી તે પ્રવૃત્તિઓ જ્ઞાનીને લોકમાં વર્તતાં છતાં વાધ કરી શકતી નથી.”

ઔદાસીન્યફલે જ્ઞાને, પરિપાકમુપેયુષિ ।

ચતુર્થેऽપિ ગુણસ્થાને, તદ્દૈરાગ્યં વ્યવસ્થિતમ્ ॥ ૨ ॥

જાવાર્થ—“ઉદાસીનતા રૂપી જેવું ફલ છે એવું જ્ઞાન જ્યારે પરિપાક અવસ્થાને પામે છે, ત્યારે ચોથા ગુણસ્થાનકમાં પણ તે વૈરાગ્ય રહે છે.”

વૈરાગ્યના ત્રણ પ્રકાર છે. ૧ દુઃસ્વગર્જિત, ૨ મોહગર્જિત અને ૩ જ્ઞાનગર્જિત. તેમાં જે પુત્ર, મિત્ર, ધન ધાન્યાદિ સુખને આપનાર માનેલી ઇષ્ટ વસ્તુ પ્રાપ્ત ન થાય અથવા પ્રાપ્ત થઈને નાશ પામે, ત્યારે મનમાં દુઃસ્વ ઉત્પન્ન થવાથી સંસારપર ઉદ્દેગ થવા રૂપ જે વૈરાગ્ય થાય તે દુઃસ્વગર્જિત વૈરાગ્ય કહેવાય છે. જેને આ વૈરાગ્ય થયો હોય તેને કદાચિત્ ચિંતિત વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે, તો તરતજ તે વૈરાગ્યથી અષ્ટ પણ થાય છે. તેવા વૈરાગ્યવાળો માણસ શુષ્કતર્ક, સાહિત્ય, દોષક, ગીત, રૂપક વિગેરે જે કાંઈ વોલે છે, સાંજલે છે કે ચિંતિત છે, તે સર્વ પોતાને ઇચ્છિત વિષયની અપ્રાપ્તિથી જ જાણવું. વહી તેઓ લોકો પાસે એવી જાવના જાવે છે કે અહો ! આ સંસારમાં કોઈ કોઈનું નથી. દૈવે મારું સર્વ હરણ કર્યું, નાશ કર્યું, મૃત્યુએ સર્વનો ગ્રાસ કર્યો. માટે આ દુઃસ્વમય સંસારને ધિક્કાર છે. એ પ્રમાણે વારંવાર વોલે છે. પણ તે સર્વ ચિંતિત પદાર્થની અપ્રાપ્તિથી જ વોલે છે તેથી તે સર્વ વ્યર્થ છે. આ વૈરાગ્ય પારમાર્થિક નથી. આવો વૈરાગ્ય તો અનેક જીવોને અનેક પ્રકારે પ્રાપ્ત થાય છે. અહીં કોઈ શંકા કરે કે “ આ દુઃસ્વગર્જિત વૈરાગ્યને વ્યર્થ કહ્યો, તો તેને વૈરાગ્યની ગણનામાં જ શામાટે ગણ્યો ? ” તે ઉપર જગવાન ઉત્તર આપે છે કે “બીજ રૂપ આ વૈરાગ્યે કરીને પણ કોઈ વસ્તુ કોઈ જીવ પારમાર્થિક વૈરાગ્યને પણ પામે છે, તેથી તેને વૈરાગ્યમાં ગણ્યો છે.

બીજો મોહગર્જિત વૈરાગ્ય કહ્યો છે, તે કુશાસ્ત્રના અચ્યાસથી ઉત્પન્ન થયેલા જનનૈર્ગુણ્યના દર્શનથી વાલ તપસ્વિઓને પ્રાપ્ત થાય છે. તામદ્વિતાપસ, પૂરણ, વલ્કલચીરિ અને પ્રસન્નચંદ્રના પિતા સોમચંદ્ર વિગેરેને આ વૈરાગ્ય થયો હતો. પૃથ્વી વિગેરે જીવોના સ્વરૂપવું વસ્તુતત્ત્વથી વિપર્યયપણે ગ્રહણ કરવાથી તેઓનો વૈરાગ્ય અજ્ઞાન (મોહ) ગર્જિત છે. જૈનોમાં પણ જેઓ વિરુદ્ધ અર્થના વોલનારા છે, સિદ્ધાંતનો અચ્યાસ કરીને તે ઉપર જેઓ આજીવિકા ચલાવે છે, અને અલ્પ જ્ઞાતિવાળા-ડતાં પણ

पोतानो अनाचार गुप्त राखवा मोटे मोटी शक्तिथी क्रियानो देखाव करेडे तेअोनो पण पारमार्थिक वैराग्य नथी. केमके—

अमीषां प्रशमोऽप्युच्चैर्दोषपोषाय केवलम् ।

अंतर्निवृत्तिविषमज्वरानुभवसन्निभः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शरीरनी अंदर रहेला विषम [जीर्ण] ज्वरना अनुजवनी जेम आमनो वैराग्य मात्र घणा दोषोतुं पोषण करनारज छे. ”

त्रीजो ज्ञानगर्जित वैराग्य कह्यो ठे, ते वैराग्य जे स्यादाद समजनारनी बुद्धि स्वपर आगममां यथास्थित प्रवर्तती होय तेने थाय ठे. कोइ जीवने विरक्त छातां पण शास्त्रार्थना अल्प बोधथी कोइ एक पक्षमां तणाइ जइ एकांत नय मानवानो कदाग्रह थाय ठे तेनो वैराग्य ज्ञानगर्जित जाणवो नहीं. कह्युं ठे के—

उत्सर्गे चापवादेऽपि, व्यवहारेषु निश्चये ।

ज्ञाने कर्मणि वादं चेन्न तदा ज्ञानगर्जता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जो उत्सर्गमां, अपवादमां, व्यवहारमां, निश्चयमां, ज्ञानमां अने कर्ममां (क्रियामां) वादविवाद होय, तो तेने ज्ञानगर्जणुं जाणवुं नहीं. ”

जेअो परना अपवादनी चेष्टा करवामां सूक, अंध अने वधिर जेवा ठे, जेअो माध्यस्थ बुद्धिवाळा होइने सर्वत्र हितचितक ठे, अने जेअो आझारचिवाळा ठे तेअोज ज्ञानगर्जित वैराग्यने अनुभव ठे. कह्युं ठे के—

स्वज्ञावान्नेव चक्षुः, चिदानंदमयात् सदा ।

वैराग्यस्य तृतीयस्य, स्मृतेयं ब्रह्मणावद्विः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सर्वदा चिदानंदमय स्वज्ञावथी चक्षित न थवुं, ए त्रीजा वैराग्यतुं ब्रह्मण कहेलुं ठे. ”

आ सर्व हकीकत सांजळीने लेपश्रेष्ठीए पूठुं के “ हे जगवन् ! आप प्रथम अध्यात्मतुं वर्णन कर्तुं हतुं ते जाव अध्यात्म कया वैराग्यवाळाने होय ? ” त्यारे प्रचुण कहुं के हे श्रेष्ठी !

विषयेषु गुणेषु च द्विधा, ज्ञुवि वैराग्यमिदं प्रवर्तते ।

अपरं प्रथमं प्रकीर्तितं, परमध्यात्म बुधैर्द्वितीयकम् ॥१॥

(३६०) उपदेशमासाद ज्ञापांतर-जाग ध थो-स्तंज १ए मो.

जावार्थ—“ जगतने विषे विषयोमां अने गुणोमां एम वे प्रकारे आ वैराग्य प्र-
वर्ते ठे, तेमां पहेद्वा [विषयमां प्रवर्तेद्वा वैराग्य] ने हळकुं अने वीजाने उत्कृष्ट अ-
ध्यात्म पंक्तोए कहुं ठे. ”

विवेचन—पहेद्दामां इच्छित वस्तुनी अप्राप्तिथी वैराग्य थाय ठे, अने वीजामां
गुण उत्पन्न थवाथी वैराग्य थाय ठे; माटे पहेद्दाने मिथ्यात्वादिक पापना हेतु सहित
होवाथी अनुत्कृष्ट कहुं ठे. आ अध्यात्ममां पूर्वे कहेद्दा प्रथमना वे वैराग्य [दुःख
अने मोहगर्जित] नो समावेश थाय ठे अने वीजुं अध्यात्ममय ठेके जे वीजा ज्ञानग-
र्जित वैराग्यथी उत्पन्न थाय ठे, तेने उत्कृष्ट कहेदुं ठे.

उत्कृष्ट वैराग्यवाळा योगिओ सर्वदा विषयोथी पराङ्मुख होय ठे. कहुं ठे के—

न मुदे मृगनाजिमद्विका, द्वावद्वीचंदनचंद्रसौरजम् ।

विदुषां निरुपाधिबाधित, स्मरशीलेन सुगधिवर्ष्मणाम् ॥१॥

जावार्थ—“ निरुपाधिक गुणवने कंदर्पना आचारनो वाध करेदो होवाथी जेनुं शरीर
सदाने माटे सुगंधी थपेदुं ठे एवा विद्वानोने कस्तुरी, माद्वती, द्वावद्वी अने श्वेतचंदन वि-
गेरेना सुगंध हर्ष आपता नथी. अर्थात् कस्तुरी, माद्वतीपुष्प अने चंदनादिवने च-
र्चित करेद्दा शरीरनो सुगंध ज्ञानीओने हर्षने माटे थतो नथी.

वळी ज्ञानी पुरुषो सम्यक् उपयोगनो पण त्याग करता नथी. ते विषे कहुं ठे के—

उपयोगमुपैति यच्चिरं, हरते यन्न विभावमारुतः ।

न ततः खलु शीतसौरजादपरस्मिन्निह युज्यते रतिः ॥१॥

जावार्थ—“ जे शीतरूपी सुगंध निरंतर उपयोगमां आवे ठे अने जेने चि-
काळे पण विजाव रूपी त्रायु हरण करी शकतो नथी, ते शीतरूपी सुगंधने तजीने
वीजाने विषे प्रीति राखवी योग्य नथी. ”

मधुरैर्न रसैरधीरता, वचनाध्यात्मसुधादिहां सताम् ।

अरसैः कुसुमैरिवादिनां, प्रसरत्पद्मपरागभोजिनाम् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ जेम प्रसरता एवा पद्मना परागनो स्वाद दोनारा भ्रमरो रस विना-
नां पुष्पोथी अधीर थता नथी, तेम अध्यात्म रूपी अमृततुं पान करनारा सत्पुरुषो
पण वीजा मधुर रसोथी अधीर थता नथी, अर्थात् तेमनुं मन अस्थिर थतुं नथी. ”

हृदि निर्वृतिमेव विञ्चतां, न मुदे चंदनद्वेषनाविधिः ।

विमलत्वमुपेयुषां सदा, सत्तिलस्नानकदापि निष्फला ॥३॥

जावार्थ—“ (मिथ्यात्व, अविरति अने कषाय विगोरे मळनो त्याग करीने) हृदयमां निवृत्तिनेज धारण करनारा पुरुषोने चंदनद्वेष हर्ष आपतो नथी. तेमज (वै-राग्यथीज) निर्मळपणाने पामेद्वे तेओने सदा जळस्नाननो विधि पण निष्फळज ठे. ”

तदिमे विषयाः किद्वैहिका, न मुदे केऽपि विरक्तचेतसाम् ।

परलोकसुखेऽपि निःस्पृहाः, परमानंदरसालसा अमी ॥ ४ ॥

जावार्थ—“ विरक्त चित्तवाळाने आ द्योकना विषयो (विषयसुख) हर्षने माटे थता नथी. तेमज तेओ परमानंदना रसने पामेद्वे होवार्थी आळसु थया ठे, तेथी परलोकना सुखमां पण तेओ स्पृहा राखता नथी. ”

विपुलार्द्धिपुलाकचारणप्रवदाशीविषमुख्यलब्धयः ।

न मदाय विरक्तचेतसां, मनुषं गोपनताः पदाद्ववत् ॥५॥

जावार्थ—“ विरक्त चित्तवाळाने विपुलमति ऋद्धि, पुलाक द्दब्धि, चारण द्दब्धि तेमज प्रवदाशीविष विगोरे द्दब्धिओ पण जारानी साथे प्राप्त थयेद्वे प-दायना घासनी जेम आनुषंगिक होवार्थी मद करनार थती नथी. ”

हृदये न शिवेऽपि द्युब्धता, सदनुष्ठानमसंगमंगति ।

पुरुषस्य दशेयमिष्यते, सहजानंदतरंगरंगिता ॥ ६ ॥

जावार्थ—“ विरक्त पुरुषना हृदयमां मोह मेळववानो पण द्योच होतो न-थी. तेमज तेनुं शुज क्रियातुं अनुष्ठान असंगपणाने पामे ठे, अर्थात् असंगानुष्ठानना वळवने ते क्रिया करे ठे. तेवा पुरुषनी अवस्थाज सहजानंदना तरंगोथी रंगित इच्छेद्वी ठे. ”

आ प्रमाणे जगवान पासेथी तत्त्वस्वरूप सांजळीने दोपश्रेष्ठी बोध पाम्यो अने वोट्यो के “ हे स्वामी ! आपे (श्री जिनेश्वरेज) प्रत्यक्ष कहेद्वुं आतुं आत्म-तत्त्व छेकीने बीजा अनेक पंक्तितो अने तापसादिको जीवादिक तत्त्वोने जाण्या विना ‘ अमे धर्मक्रिया करीए छीए ’ एम माने ठे. ते सर्व आकाशना वाचका जसवा जेवुं

डे. ” प्रचुर कहुं के “ हे श्रेष्ठी ! केट्ठाएक उत्तम जीवो पूर्व जवथी पुण्य दइने आवे डे अने आ जवमां पण पुण्य उपार्जन करे डे, तेओ जरतचक्री, बाहुवळी, अ-जयकुमार विगेरेनी जेम परदोकमां अविनाशी (मोक्ष) सुखने पामे डे. केट्ठाएक जीवो पूर्व जवथी पुण्य दइने आवे डे, पण आ जवमां पुण्य कर्मा विनाज कौणिक विगेरेनी जेम खाद्वी पाठा जाय डे. केट्ठाएक जीवो परदोकथी पुण्यरहित आवे डे, पण काद्विक कसाइना पुत्र सुदसनी जेम अहीं पुण्य उपार्जन करीने जाय छे; तथा केट्ठाक जीवो पुण्यरहित आवे डे, अने दुर्जागी पुरुषनी जेम पुण्य उपार्जन कर्मा विनाज पाठा जाय छे, तेओ तो आदोक अने परदोक वनेमां अति दुःखी थाय छे. ”

इत्यादि धर्मोपदेश सांजळीने ते श्रेष्ठीए श्रावकधर्म अंगीकार कयों, अने मिथ्यात्वनी सर्व क्रियाओ डोफी दीधी. ते जोइने तेना प्रथमना साधर्मिक मित्रो कहेवा द्वाग्या के “ आ श्रेष्ठी मूर्ख डे, केमके कुळक्रमथी आवेदा धर्मने तजी दइने जैनधर्मनी क्रियाओ करे डे. ” ए प्रमाणे सांजळीने पण श्रेष्ठीए तेवा अनेक एकांतवादीओना मतने बीदकुद अंगीकार कयों नहीं. पोतान इष्ट एवा जैनधर्ममांज प्रवृत्त राओ. कहुं डे के—

सर्वथा स्वहितमाचरणीयं, किं करिष्यति जनो बहुजल्पः ।

विद्यते स न हि कश्चिदुपायः, सर्वलोकपरितोषकरो यः ॥१॥

जावार्थ—“ मनुष्ये सर्वथा आत्माने जे हितकर होय तंज कार्य करवुं. जिन अ जिन बोदनारा माणसो शुं करनार डे ? केमके एवो कोइ पण उपाय डेज नहीं के जे सर्व लोकने संतोषकारी थाय. ”

त्यार पढी एकदा शिवचूति तापस के जे ते श्रेष्ठीनो प्रथम गुरु हतो ते त्यां आव्यो. श्रेष्ठी तेनी पास गयो नहीं, तेथी तापसे विचार्युं के “ ते श्रेष्ठी मारुं आगमन सांजळीने तरतज पांच जोजन सामो आवतो अने अनेक प्रकारनी सेवा बजावतो. आ बखते तो कुडाळ मश्र पण पूढवा आवतो नथी तेनुं शुं कारण ? ” एम विचारीने पोताना बीजा जक्तोने पूढतां तेओना मुखथी तेने जगद्गुरु श्री वीरपरमात्माथी धर्म पापीने जैनधर्मी थयेदो जाणी पोताना एक शिष्यने तेने बोदाववा माटे मोकदयो. ते शिष्य श्रेष्ठी पास जइ गुरुए कहेदो आशीर्वाद आपीने बोदयो के “ अमार गुरु तमने वारंवार याद करे डे. ” श्रेष्ठीए कहुं के “ जे पृथ्वी विगेरे उकाय अने उ द्रव्यथी

व्याप्त थयेदा लोकना स्वरूपने कहे तथा शुद्ध अध्यात्मादिक तत्त्वनो जे उपदेश करे, तेमज तेने अनुसरती पोतानी चेतना करीने जे तेवा धर्मतुं प्रतिपादन करे तेज गुरु कहेवाय, तेनेज हुं गुरु मातुं बुं; बीजा कोइ गुरु होइ शकेज नहीं. तेथी शामाटे त-मारा गुरु मने याद करे ठे ? जां अन्न विगरे जोइतुं होय तो पहेदांना करतां पण अ-धिक दस जाओ. पहेदां तो में कंदमूळ, शाक, पान विगरे सदोष तथा अल्प मूख्य-वाळी वस्तुओथी जक्ति करी हती; पण हवे तो घणा मूख्यवाळा अने निर्दोष-का-दातिपातादिक दोषरहित घी विगरेथी बनेदा पक्वान्नो ग्रहण करो; केमके मारा गुरुए अनुकंपादान आपवानो निषेध कर्यो नथी, तेथी हुं महादानी थयो बुं. पण तमारे महात्मा (जिनेश्वर) ना धर्मनी हिदना करवी नहीं. ” ते सांजळीने शिष्य गुरु पासे आव्यो, अने श्रेष्ठीए कहेतुं सर्व वृत्तांत कहीने बोव्यो के “ श्रेष्ठीनी वाणोनो विवेक तो पहेदांना करतां पण अधिक ठे. तेतुं चातुर्य आश्चर्यकारी ठे. ” पत्री शिवचूति जाते श्रेष्ठीने घेर गयो अने तेने कथुं के “ हे श्रेष्ठी ! कया धूर्ते तने ठेतयो ठे के जेथी मारा आवतां तुं उजो पण थयो नहीं ? ते तें योग्य कथुं नथी. मारुं सामर्थ्य तें हजी जोथुं नयो. पण मारा जक्तोने प्रत्यक्ष रीते स्वर्गनुं सुख थयुं ठे, अने बीजाओ नरक-वासी थया ठे, ते तुं तारां नेत्रोथीज जो. ” एम कहीने ते शिवचूतिए विद्याना बळ-थी स्वर्गनरकादि सर्व वताव्युं. ते जोऽने श्रेष्ठीए विचार्युं के “ खरेखर आ इच्छजाळ ज ठे, स्वर्गमां जनुं के नरकमां परुथुं, ए तो पोतपोतानां करेदां कर्मने आधारेज बने ठे; परंतु श्री वीतराग परमात्मानुं केतुं धैर्य ठे ! के जेनी पासे अनंत दान्धिओ उतां पण ते दोश मात्र मान के अहंकारादि धरावता नथी. ” एम विचारीने तेणे तापसने कथुं के “ विपुल्लिं, पुत्राकल्लिं तथा चारण विगरे दान्धिओ प्राप्त थया उतां पण जो मपतानो त्याग थयो न होय तो ते सर्व अयोग्यज ठे; केमके निष्कारण विश्वत्सद्व एवा श्री जिनेश्वरे कथुं ठे के—

विषयैः किं परित्यक्तैर्जागर्ति ममता यदि ।

त्यागात् कंचुकमात्रस्थ, जुजंगो न हि निर्विषः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जो ममता जागृत होय, तो विषयमात्रने त्याग करवाथी शुं फळ ? केमके मात्र कंचुक (कांचळी) नो त्याग करवाथी सर्प कांइ विषरहित थइ जतो नथी. ”

(३६४) उपदेशमासाद जार्पांतर-जाग ४ थो-स्तंज ? ए मो.

कष्टेन हि गुणग्रामं, प्रकटीकुरुते मुनिः ।

ममताराक्षसी सर्वं, जज्ञायत्येकक्रीकया ॥ ३ ॥

जावार्थ—“मुनि महा प्रयत्नयो गुणसूक्ष्मे प्रगट करे ठे, ते सर्वेने ममतारूपी राक्षसी क्रीकामात्रमांज जज्ञाय करी जाय ठे. ”

बळी हे तापस ! कामरु देशनी स्त्रीओनी जेम जीवरूपी जर्तारने पशुरूप वनावीने रागरूपी विद्या तथा औषधीना बळयी ममतारूपी स्त्रीओ क्रीका करे ठे; माटे हे तपोधन ! तमे ममताना संगधी अध्यात्मनो एक दोश पण जाणता नथी, अने स्नानादिकने धर्म मानी ते करो ठो, करावो ठो अने तेहुं अनुमोदन करो ठो, तेधी तमे दुःखी थसो; परंतु अद्वार पापस्थानरहित एवा विरति धर्ममां तमे प्रवृत्त थाओ. आ मनुष्यजन्मने संसाररूपी खारामां फोगट शामाटे नांखी घो ठो ? ” आ प्रमाणेनां ते श्रेष्ठीनां बचनो सांजळीने शिवचूति तापस तेने दृढ जैनधर्मो जाणी पोताने आश्रमे पात्रो गयो.

द्वेषश्रेष्ठी सर्व प्रकारनां गृहकार्य करे ठे, तोपण ज्ञानधर्मने कदापि पण नजतो नथी, सर्वेज सामेद्व राखे ठे. एम वर्ततां तेणे पोताना समग्र कुटुंबने धर्मना आचारवाळुं कर्तुं. पत्री पोताने दीक्षा पाळवामां समर्थ जाणीने तेणे चारित्र ग्रहण कर्तुं. अनुक्रमे सर्व कर्मनो कृत करी केवळज्ञान पामीने मोक्षपद मेळव्युं.

“ ते द्वेषश्रेष्ठी श्री जिनेश्वरे दूषणयुक्त वताची आपेला एकांत पकने छोनीने शुद्ध अध्यात्म तथा वैराग्यधी चूपित थयो. पत्री ते अमूढदृष्टि थयो सतो मिथ्यास्त्रीओना संगधी पण कुदृष्टिवाळो थयो नहीं, पण लडायो समकितमां वधारे प्रीतिवाळो थयो.

इत्यह्मदिनपरिमितोपदेशमासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य

एकसप्तत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ ३७ ? ॥

व्याख्यान २७२ भुं.

प्रशंसा नामना पांचमा दर्शनाचार विषे.

धर्मोद्योतो महान् धेन, विहितो जैनशासने ।

तस्योपबृंहणा कार्या, गुरुचिर्जाववृद्ध्यै ॥ १ ॥

जावार्थ—“ कोइए जैनशासनने विषे मोटो धर्मनो उद्योत कर्यो होय तो तेना जावनी वृद्धिने माटे गुरुजनोए तेनी प्रशंसा करवी. ”

श्लाघिता एव तुष्यन्ति, सुरादयो नरादयः ।

स्वेषकार्यं च कुर्वति, लोके लोकोत्तरेऽपि च ॥३॥

जावार्थ—“ देवतादिक तथा मनुष्यादिकनी जो श्लाघा करी होय तो तेओ प्रसन्न थाय ठे, अने लौकिक तथा लोकोत्तर विषयमां पोतानुं इच्छित कार्य साधी आपे ठे. ”

लोकमां पण सारं काम करनारनी प्रशंसा करवामां आवे ठे तो ते बहु गुणकारी थाय छे. प्रायः तो प्रशंसावनेज लोकमां अनेक कार्यमां निर्वाह थतो जोवामां आवे छे. सेवक विगेरे प्रशंसा करवार्थीज प्रायः सारी रीते मन दइने काम करे ठे. कर्ण, जोज अने विक्रम विगेरेनी जेम राजादिक प्रशंसावाळी कविताओ विगेरे सांजळीने संतोप पाम्या सता सहस्र अने लाखो रूपीआ आपे छे तथा सुरप्रिय यद्द विगेरेनी जेम देवताओ पण स्तोत्र स्तुति विगेरेथी प्रशंसा करी होय तोज प्रसन्न थाय ठे; तेवीज रीते लोकोत्तरमां पण तप, स्वाध्याय, कविता, दुष्कर विहार, वादीनो जय तथा परीपहनुं सहन करवुं विगेरे धर्मकार्य जेणे कर्तुं होय तेनी यथायोग्य प्रशंसा गुरु विगेरेए अवश्य करवी. जे गुरुओ प्रमादधी अद्भुत धर्मक्रिया करनारनी प्रशंसा करता नथी तेओनो गच्छ रुद्रसूरिनी जेम सीदाय ठे. कहुं ठे के—

जो पुण पमायलं दप्पलं अ, उववृहणे न वट्टिजा ।

नासिज्जइ अप्पाणं, मुण्णिजणं च सो रुद्रसूरि व्व ॥१॥

जावार्थ—“ जेओ प्रमादधी अथवा अहंकारधी वीजानां करेलां उक्कुष्ट धर्मकार्यनी प्रशंसा करवामां प्रशंसा करता नथी तेओ रुद्रसूरिनी जेम पोतानो तथा

पोताना गच्छना मुनिजनोनो विनाश करे ठे. ”

श्री महावीर स्वामीए पण सजा समझ श्री कामदेव श्रावकनी प्रशंसा करी हती. ते विषे सातमा अंगमां कथुं ठे ते आ प्रमाणे—

कामदेव श्रावकनी कथा.

चंपा नगरीमां कामदेव नामे मोटो गृहस्थ रहेतो हतो. तेने ज्ञा नामनी पत्नी हती. ते महाधनी होवाथी तेणे ठ कोटी द्रव्य पृथ्वीमां निधानरूप कयुं हतुं ठ कोटी इव्य व्यापारमां राख्युं हतुं, अने ठ कोटी इव्य घर, घरवकरी अने वत्ता-चूपणादिमां रोक्क्युं हतुं ; तेने दश दश हजार गायोवाळां ठ गोकुळ हतां.

एकदा श्री महावीर स्वामी पूर्णजन्म नामना चैत्यमां समवसर्या. ते वखते श्री जिनेश्वरने वांढवा माटे सर्वे लोक जता हता, ते जोइने कामदेव पण गयो. त्यां श्री वीरस्वामीने प्रणाम करीने तेनी पासे देशना सांजळी, तेथी कामदेव प्रतिबोध पा-म्यो अने आनंद श्रावकनी जेम ते वखत श्रावधर्म ग्रहण कयो. पत्नी पोताने घेर आचीने ज्ञास पूर्वक पोताने धर्म प्राप्त थयातुं वृत्तांत पोतानी पत्नीने कथुं. ते सां-जळीने तेणे पण मोटी समृद्धि पूर्वक प्रजु पासे जइने शिवनंदानी जेम श्रावकध-र्म ग्रहण कयो.

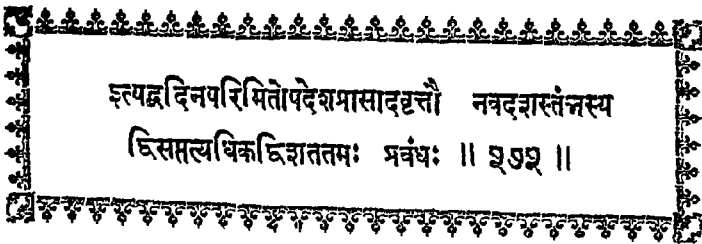
निरंतर श्रावकधर्मतुं प्रतिपादन करतां ते कामदेवने चौद वर्षे व्यतीत थयां. पंदरमा वर्षेमा एकदा मध्य रात्रिए धर्मजागरिकाए जागतां कामदेवने विचार थयो के-
“ घरनो समग्र कार्यजार पुत्रो उपर नांखीने हवे हुं श्रावकनी अग्यार प्रतिमा वहन करुं. ” पत्नी प्रातःकाळे उठीने पोताना पुत्रोने घरनो सर्वे कार्यजार सोंपी पोते पै-पधशाळांमां रही दर्जना संथारापर बेसी श्रीजिनेश्वरतुं ध्यान करतां आनंदं श्रा-वकनी जेम प्रतिमा वहन करवा द्याग्यो. एकदा रात्रिए कामदेव ध्यानमां बेजो ठे, ते वखते सौधमेन्चे पोतानी सजामां कामदेवनी प्रशंसा करी. तेपर श्रद्धा नही राखतो कोइ देव तेनी परीक्षा करवा आब्यो. ते देव दैवीशक्तिथी घणां जयंकर रूपो विडु-र्वनि तेने जय पमारवा द्याग्यो. वळी ते बोव्यो के “ जो तुं धर्मने ठोकी नहीं दे तो तीक्ष्ण खड्गना प्रहारवने तारुं अकाळे जीवित हरी बइशा, जेथी तुं आर्तध्यान-थी पीकाइने अनंत दुर्गतितुं दुःख पामीश. ” आ प्रमाणे तेणे वारंवार कथुं णा ते थोड़ी जरा पण जय न पास्यो, त्यारे ते देवे क्रोधथी तेनापर खड्गना प्रहार कयो,

तेथी पण श्रेष्ठी क्कोज पाम्यो नहीं. त्यारे तेणे एक जयानक हस्तीतुं रूप विकुर्व्युं अने बोड्यो के “ हे दंजना सागर ! आ सृंहथी तने आकाशमां उगळीने ज्यारे पृथ्वीपर पाकीश त्यारे चारे पगोथी दावीने चूर्ण करी नाखीश. ” एम कहीने ते देवताए पोतानी सर्व शक्तिथी हस्तिरूपे तेने परीपह कयो. तेथी पण ते श्रेष्ठी जरा पण क्कोज पाम्यो नहीं, त्यारे फरीथी तेने क्कोज पमारुवा माटे तेणे महा जयंकर अनेक फणावाळुं सर्पतुं रूप विकुर्व्युं अने वधी फणाए फुंफामा मारतो सतो ते बोड्यो के “ अरे अमार्थ्य [मृत्यु]नी प्रार्थना करनार ! श्री वीरधूर्तेना धर्मेने ठोकीने मने प्रणाम कर; नहीं तो हुं एवो रंश मारीश के जना विपनी वेदनागी पीमाने तुं दुर्गति पामीश. ” आवां वचनो वे त्रण वार कहेवाथी पण ते श्रेष्ठी क्कोज पाम्यो नहीं त्यारे ते जयंकर सपें तेना शरीरपर त्रण जरना दंने तेना कंठ वपर निर्देयताथी रंश दीधो. ते विपनी वेदनाने पण श्रेष्ठीए सम्यक् प्रकारे सहन करी, अने मनमां श्री महावीर परमात्मानुं स्मरण करतो सतो अधिक अधिक गुंज ध्यान ध्यावा लाग्यो. देवताए वीजी पण अनेक रीते पोतानी शक्ति प्रमाणे सर्व वीर्य फोरव्युं तोपण ते श्रेष्ठीना द्रव्यजावनी शक्तिनो अदृष्ट मात्र पण नाश करवाने ते समर्थ थयो नहीं. छेवटे ते देवता थाक्यो, त्यारे श्रेष्ठीने प्रणाम करीने बोड्यो के “ हे श्रावक ! तने धन्य ठे. मायारूपी पृथ्वीतुं दारण करवामां हळ समान एवा परम धीर श्री महावीर स्वामीए कहेदा धर्ममार्गमां रसिक थयेदो तुं साचो ठे. तारा आवा सुदृढ समकितरूप आदर्श [अरीसो] मां जोवाथी मारुं पण सम्यग् दर्शन स्वरूप प्रगट थयुं ठे, अने अनादि कालतुं मिथ्यात्व नाश पाम्युं ठे. तारा धर्माचार्य तो श्री महावीर जगवान ठे, पण मारो धर्माचार्य तो तुंज ठे. चंदनना वृक्षनी जेम तें परीपहो सहन करीने मने सम्यक्त्वरूपी सुगंध आपी ठे, ते सर्व मारो अपराधं क्षमा करजे. ” इत्यादि ते श्रेष्ठीनी स्तुति करीने देवताए पोताने स्वर्गथी त्यां आववातुं कारण कही वताव्युं. वळी ते बोड्यो के “ हुं स्वर्गथी सम्यक्त्व रहित अहीं आव्यो हतो, अने तेनाथी परिपूर्ण थइने पाठो स्वर्गे जइश. तें बहु सारुं कर्तुं के एक मिथ्यात्वरूप वस्तुथी मने खाळी कयो, अने एक सम्यक् दर्शनरूप वस्तुना दानथी मने जरपूर कयो. अहो ! तारुं चातुर्य अकलित छे. ” एम कहीने ते देव श्रेष्ठीने त्रण प्रदक्षिणा दइ तेना उपकारतुं स्मरण करतो सतो स्वर्गे गयो.

पत्नी श्रेष्ठी कायोत्सर्ग पारीने त्यां पधारेद्धा श्री महावीर स्वामीने वंदना करवा गयो. ते वखते चार पर्पदाओनी समक प्रचुए कामदेवने कथुं के “ हे श्रावक ! तें आज रात्रिए महा जयंकर त्रण परीपहो बहु सारी रीति सहन कर्या, अने धर्मध्यानधी जरा पण चक्षित थयो नहीं. ते देवताए क्रोधथी पोतानी सर्व शक्ति प्रगट करी, अने तें पण आत्मवीर्य फोरनी अदीन मनधी स्थिरता राखी. तारं जतनुं पाळवुं भेरु पर्वतनी जेहुं अचक्षित ठे. ठेवट ते देवता तने खमावीने गयो. आ हकीकत वरावर ठे ? ” कामदेव कथुं के ‘ तेमज ठे. ’ आ प्रमाणे प्रचुए तेनी धर्मनी दृढता बखाणीने सर्व सायु साध्वी विगरेने लडेशीने कथुं के “ हे गौतमादिक सायुओ ! ज्यारे श्रावक पण आवा उपसर्गो सहन करे ठे, त्यारे तमारे तोतेथी पण वधारे सहन करवा जोडए; केमके तम तो उपसर्गरूपी सैन्यना समूहने जीतवा माटेज धर्मध्वज [रजोहरण] रूप वीरवद्ययने धारण करीने विचरो ओ. ” ते सांजळीने सर्वेए “ तहत्ति ” एम बोझीने प्रचुना उपदेश अंगीकार कयो, अने तेओ पण कामदेवनी प्रशंसा करवा ह्याग्या.

पत्नी कामदेव श्रेष्ठी पोताने घेर गयो, अने आनंद श्रावकनी जेम एकादश प्रतिमा पूर्ण करीने बीश वर्ष सुधी जैनधर्म पाळी आयुपने अंते एक मासनी संखे-खणा करीने प्रथम देवदोकमां अरुणाज विमानने विषे चार पद्योपमना आयुष्यवाळो वैमानिक देवता थयो. त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थड सिद्धिप-दने पामशे.

“ जयंकर उपसर्गो आख्या ठतां पण दृढ रीति जतमां तद्वीन रहेसा कामदेवादिकने धन्य ठे, के जेओनी तीर्थकरे पण श्लाघा करी ठे. ”



व्याख्यान २७३ मुं.

हजु प्रशंसा विपेज कहे ठे.

संचूतिविजयेशेन, स्थूलजघ्नो हि संस्तुतः ।

भूपामात्यादयो नूनं, श्लाघिता हेमसूरिभिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ संचूतिविजय गुरुए स्थूलजघनी प्रशंसा करी हती, तेमज हेमचंद्र सूरिए राजा, अमात्य विगेरेनी प्रशंसा करी हती. ”

स्थूलजघ्न मुनि ज्योरे वेश्याने घेर चातुर्मास करीने गुरु पासे गया, ल्यारे तेने दूरधीज जोइने श्री संचूतिविजय गुरुए “ अहो ! छुष्कर काम करनार ! अहो ! छुष्कर काम करनार ! ” एवा संबोधनधी बोढावीने तेनी श्लाघा करी हती. माटे दर्शनाचारतुं पाद्वन करनारे अवश्य गुणीओना गुण वधारवा माटे तेनी प्रशंसा करवी. अहीं हेमसूरिनो संबंध कहे ठे.

श्री हेमचंद्रसूरि प्रबंध.

एकदा श्री कुमारपाळ राजाए सोरठ देशना राजा समरने जीतवा मोटे उदयन नामना प्रधानने मोकड्यो. ते पादद्विप्त (पाद्वीताणा) नगरमां श्री वीरने नमीने श्री ऋषभदेव जगवानने वांदवानी इच्छा थवाथी सामंतादिकने आगळ प्रयाण करवानुं कहीने पोते शत्रुंजय पर्वतपर चड्यो, त्यां डव्यस्तव संपूर्ण करीने अवग्रहनी वहार नीकळी त्रीजी निसीहि करीने चैत्यवंदना करवानी शरुआत करे ठे, तेडझामां एक उंदर दीवानी सळगती वाट काण्टना प्रासादमां पोताना दरने विपे दइ जवा द्वाप्यो. देराना पूजारीए तेने जोयो, तेथी ते वाट मूकावी. ते जोइने मंत्रीनी समाधिने जंग थयो, अने काण्टना प्रासादने आवी रीते कोइ बखत नाश थवानो संजव जणावाथी दिदगीर थइने तेणे विचार कर्यो के “राजाओना अपार व्यापारमां गुंथाएव्हा अमने धिक्कार ठे के जेथी अमे आवा जीण चैत्यनो उच्छार करी शकता नथी ! राजाओनी पापव्यापार वने उपाजर्जन करेद्वी दक्की शा कामनी ठे ? के जे दक्की तेना अधिकारीओथी तीर्थादिकमां वापरीने कृतार्थ कराती नथी. ” पढी जीणोद्वार करवानी इच्छावाळा मंत्रीए प्रभु समझ ब्रह्मचर्य, एकासणं, पृथ्वीपर शयन अने तांबूलनो त्याग इत्यादि अजिग्रहो ग्रहण कर्या, अने सिद्धगिरि परथी उतरनीने प्रयाण करतां पो-

तानास्कंधावारनी जेळो थड गयो. समरसेन राजा साथे युद्ध थतां पोतानुं सैन्य जांगवा-
थी पोते संग्राममां उत्तरीने शत्रुनुं सैन्य कापवा द्याग्यो; तेमां पोते जोके शत्रुओना वा-
ण्णथी जर्जरित थयो, तोपण तेणे अनेक वाणोवने समर राजाने मारी नांखयो. पडी
तेना देशमां पोताना राजानी आझा फेरवीने मंत्री स्वदेश तरफ पाडो वळ्यो.

मार्गमां शत्रुना म्हारनी पीकाथी मंत्री आंखे अंधारा आववाथी मूर्छा खाझे
पृथ्वीपर पळ्यो; तेने पवन विगेरेना उपचारथी सज्ज कयो, एट्ठे ते करुण खरे रोवा
द्याग्यो. ते जोझे सामंत विगेरेए तेने पूछ्युं, त्यारे ते मंत्रीए पोताना मननां चार शब्द
कक्षां. पोताना नाना पुत्र अंबरुने सेनापतिपणुं अपावतुं, शत्रुंजय गिरिपर पथ्यरमय मा-
सादनुं वनावतुं, गिरनार पर्वत उपर नवां पगथीयां करवां अने आ मृत्युसमये निजा-
मणा करनार गुरुनो अजाव, आ चार शब्द सांजळीने सामंतादिक बोड्या के “ हे
मंत्रीवर ! प्रथमना त्रण मनोरथ तो तमारो मोटो पुत्र वाहरुदेव पूर्ण करसो, तेमां अमे
साङ्गीचूत डीए, अने आराधना करवा माटे कोड साधुने अमे ह्मणांज द्यावीए डीए.”
एम कहीने कोड वंठ पुरुषने साधुनो वेप पहेरावीने मंत्री पोते द्यावी कथुं के “ आ
गुरु आव्या. ” मंत्री तेने गौतम स्वामीनी जेप नमी, समग्र प्राणीओने खमावा करे-
द्या पापने निंदी तथा पुण्यकरणीनुं अनुमोदन करी स्वर्गे गयो.

ते सर्व जोझे पेडा वंठे विचार्युं के “ अहो ! आ मुनिना वेपनो महिमा
केवो अे ? हुं जिह्णुक उतां आ सर्व लोकनो पराजव करनार अने जगत् जेनी
वंदना करे अे एवा मंत्रीए मने वंदना करी; तेथी आ जगत्वंद्य वेपने हुं जावथी
पण शरणरूप करुं तुं. ” एम निश्चय करीने ते गिरनार पर्वतपर जड वे मासना
अनज्ञानथी काळ करीने देवओके गयो.

“उदयन मंत्रीए तथा सामंतादिके ते मुनिनी शुद्ध प्रशंसा करी, जे सांजळीने
जिह्णुकनी श्रद्धा दृढ थड, तेथी ते गिरनारपर जडेने स्वर्गे गयो. ”

पडी सामंतादिक सैन्य सहित पाटण आव्या, अने श्री चौलुक्य [कुमारपाळ]
राजाने शत्रुनी दळ्ढमी विगेरेनुं माभूत [जेटणुं] आपीने श्री उदयन प्रधानना
शौर्यनी प्रशंसा पूर्वक तेनो सर्व वृत्तांत कथ्यो. पडी राजा, सामंत विगेरे वाहरुअने
अंबरुने धेर गया, अने तेमनो शोक उत्तरावीने बोड्या के—

युवां यदि पितुर्नक्तौ, धर्ममर्मविदावपि ।

उद्ध्रियेथां तदा तीर्थे, गृहीत्वा तदग्निग्रहान् ॥१॥

जावार्थ—“ जो तमे वने जाइओ खरेखरा पिताना जक्त हो अने धर्मना रहस्यने जाणता हो, तो तमारा पिताए ग्रहण करेवा अजिग्रहोने ग्रहण करीने ते वने तीर्थनो उद्धार करो. ”

ऋणमन्यदपि प्रायो, नृणां दुःखाय जायते ।

यद्देवस्य ऋणं तत्तु, महादुःखनिबंधनम् ॥१॥

जावार्थ—“ वीजुं [बौकिक] ऋण पण घणुं करीने माणसोने दुःखदायी घाय छे, तो देवहुं ऋण तो महा दुःखहुं कारणचूत ठे. ”

स्तुत्याः सुतास्त एव स्युः, पितरं मोचयन्ति ये ।

ऋणाद्देवऋणात्तातं, मोचयेथां युवां ततः ॥३॥

जावार्थ—“ जेओ पोताना पिताने ऋणधी मुक्त करे ठे ते पुत्रो ज प्रशंसा करवा लायक ठे, तेथी तमे तमारा पिताने देवऋणधी मुक्त करो. ”

सवितर्यस्तमापन्ने, मनागपि हि तत्पदम् ।

अनुद्धरंतस्तनया, निंद्यंते शनिवज्जनैः ॥४॥

जावार्थ—“ सविता^१ अस्त पाम्ये सते तेना पुत्रो जो तेना स्थाननो जरा पण उद्धार न करे, तो तेवा पुत्रो शनिनी जेम लोकोवने निंदाय ठे. ”

आ प्रमाणेनां राजा विगरेनां अमृत तुल्य वचनो सांजळीने उत्साह पायेवा वाहरु तथा अंवरुने एक एक अजिग्रह ग्रहण कर्यो. पढी वाहरुने पोताना ओरमान जाइ अंवरुने सेनापतिहुं स्थान राजा पासे अपाव्युं, अने पोते राजानी आज्ञा लइने रैवतक [गिरनार] गयो. त्यां अंविक्का देवीए जे मार्गे अज्ञत ठांव्या ते मार्गे त्रेसठ लाख ज्यनो व्यय करीने नवां सुगम पगधीआं कराव्यां. पढी त्यांधी शत्रुंजयनी तळेटीए जइने त्यां आवासस्थान करावी सैन्य सहित पनाव नाख्यो अने देश परदेशना कारीगराने बोलाव्या. चैत्योद्धारना समाचार सांजळीने बीजा अनेक श्रावक गृहस्थो पण त्यां आव्या. ते वखते चटीमाणक नामना गामनो रहीश नीम नामनो कुरुवीओ वणिक मात्र ठ रूषीयानीज मुकीवने घी लइने त्यां आ-

१ सविता एदळे सूर्य तथा पिता ए वे अर्थ थवाथी—सूर्य अस्त पामे त्यारे जो तेना स्थानने शनि नामनो ग्रह जुए नही तो ते घणो रिष्ट गणाय छे, ए वात ज्योतिष शास्त्रमा प्रसिद्ध छे.

तानास्कंधावारनी जेळो थड गयो. समरसेन राजा साथे युद्ध थतां पोतातुं सैन्य जांगवा-
थी पोते संग्राममां उत्तरीने शत्रुतुं सैन्य कापवा द्याग्यो; तेमां पोते जोके शत्रुओना वा-
णथी जर्जरित थयो, तोपण तेणे अनेक वाणोवने समर राजाने मारी नांख्यो. पडी
तेना देशमां पोताना राजानी आझा फेरवीने मंत्री स्वदेश तरफ पाडो वळ्यो.

मार्गमां शत्रुना प्रहारनी पीनाथी मंत्री आंखे अंधारा आवत्राथी मूर्छा त्वाङ्गे
पृथ्वीपर पळ्यो; तेने पवन विगेरेना उपचारथी सज्ज कर्यो, एट्ठे ते करुण स्वरे रोवा
द्याग्यो. ते जोङ्गे सामंत विगेरेए तेने पूछ्युं, त्यारे ते मंत्रीए पोताना मननां चार शब्द
कह्यां. पोताना नाना पुत्र अंवरुने सेनापतिपणुं अपाववुं, शत्रुंजय गिरिपर पथयरमय प्रा-
सादनुं वनाववुं, गिरनार पर्वत जपर नवां पगथीयां करवां अने आ मृत्युसमये निजा-
मणा करनार गुरुनो अजाव, आ चार शब्द सांजळीने सामंतादिक बोड्या के “ हे
मंत्रीश्वर ! प्रथमना त्रण मनोरथ तो तमारो मोटो पुत्र वाहरुदेव पूर्ण करसो, तेमां अमे
साङ्कीचूत डीए, अने आराधना करवा माटे कोड साधुने अमे हमणांज दावीए डीए.”
एम कहीने कोड वंठ पुरुवने साधुनो वेप पहेरावीने मंत्री पोले दावी कहुं के “ आ
गुरु आव्या. ” मंत्री तेने गौतम स्वामीनी जेम नमी, समग्र प्राणीओने खमावो करे-
दा पापने निंदी तथा पुण्यकरणीतुं अनुमोदन करी स्वर्गें गयो.

ते सर्व जोङ्गे पेढा वंठे विचार्युं के “ अहो ! आ मुनिना वेषनो महिमा
केवो ठे ? हुं जिह्णुक उतां आ सर्व लोकनो पराजव करनार अने जगत् जेनी
वंदना करे ठे एवा मंत्रीए मने वंदना करी; तेथी आ जगतवंद्य वेपने हुं जावथी
पण शरणरूप करुं लुं. ” एम निश्चय करीने ते गिरनार पर्वतपर जड वे मासना
अनज्ञानथी काळ करीने देवलोके गयो.

“उदयन मंत्रीए तथा सामंतादिके ते मुनिनी शुद्ध प्रशंसा करी, जे सांजळीने
जिह्णुकनी श्रद्धा दड थड, तेथी ते गिरनारपर जङ्गे स्वर्गें गयो. ”

पडी सामंतादिक सैन्य सहित पाटण आव्या, अने श्री चौलुक्य [कुमारपाल]
राजाने शत्रुनी दह्दही विगेरेतुं प्राभृत [जेटणुं] आपीने श्री उदयन प्रधानना
शौर्यनी प्रशंसा पूर्वक तेनो सर्व वृत्तांत कह्यो. पडी राजा, सामंत विगेरे वाहरुअने
अंवरुने घेर गया, अने तेमनो शोक उत्तरावीने बोड्या के—

युवां यदि पितुर्जक्तौ, धर्ममर्मविदावपि ।

उद्घ्रियेथां तदा तीर्थे, गृहीत्वा तदजिग्रहान् ॥१॥

जावार्थ—“ जो तमे वने जाइओ खरेखरा पिताना जक्त हो अने धर्मेना रहस्थने जाणता हो, तो तमारा पिताए ग्रहण करेवा अजिग्रहोने ग्रहण करीने ते वने तीर्थनो उद्धार करो. ”

ऋणमन्यदपि प्रायो, नृणां दुःखाय जायते ।

यदेवस्य ऋणं तत्तु, महादुःखनिबंधनम् ॥२॥

जा । र्थ—“ वीजुं [वौक्किक] ऋण पण घणुं करीने माणसोने दुःखदायी थाय छे, तो देवहुं ऋण तो महा दुःखहुं कारणचूत छे. ”

स्तुत्याः सुतास्त एव स्युः, पितरं मोचयंति ये ।

ऋणाद्देवऋणात्तातं, मोचयेथां युवां ततः ॥३॥

जावार्थ—“ जेओ पोताना पिताने ऋणधी मुक्त करे छे ते पुत्रोज प्रशंसा करवा दायक छे, तेधी तमे तमारा पिताने देवऋणधी मुक्त करो. ”

सवितर्यस्तमापन्ने, मनागपि हि तत्पदम् ।

अनुद्धरंतस्तनया, निंद्यंते शनिवज्जनैः ॥४॥

जावार्थ—“ सविता^१ अस्त पाम्ये सते तेना पुत्रो जो तेना स्थाननो जरा पण उद्धार न करे, तो तेवा पुत्रो शनिनी जेम दोकोवने निंदाय छे. ”

आ प्रमाणेनां राजा विगेरेनां अमृत तुल्य वचनो सांजळीने उत्साह पामेवा वाहरु तथा अंबने एक एक अजिग्रह ग्रहण कर्यो. पढी वाहने पोताना ओर-मान जाइ अंबरुने सेनापतिहुं स्थान राजा पासे अपाव्युं, अने पोते राजानी आझा दइने रैवतक [गिरनार] गयो. त्यां अंबिका देवीए जे मार्गे अकृत ठांव्या ते मार्गे त्रेसठ लाख अय्यनो व्यय करीने नवां सुगम पगधीआं कराव्यां. पढी त्यांधी शंजुजयनी तखेटीए जइने त्यां आवासस्थान करावी सैन्य सहित पमाव नारख्यो अने देश परदेशना कारीगरोने बोलाव्या. चैत्योद्धारना समाचार सांजळीने बीजा अनेक श्रावक गृहस्थो पण त्यां आव्या. ते वखते चटीमाणक नामना गामनो रहीश जीम नामनो कुरुवीओ वणिक् मात्र ठ रूपीयानीज मुनीवने धी दइने त्यां आ-

१ सविता एउले सूर्य तथा पिता ए वे अर्थ थवाथी—सूर्य अस्त पामे त्यारे जो तेना स्थानने शानि नामनो ग्रह जुग नही तो ते धर्मो रिष्ट गणाय छे, ए बात ज्योतिष शास्त्रमा प्रसिद्ध छे.

व्यो, ते धी वाहुरुना सैन्यमां वेचीने शुद्ध व्यापारधी तेणे एक रुपीयाधी अधिक न-
फो उपार्जन कर्यो; पत्नी एक रुपीयानां पुष्पो दाडने ते वने प्रचुनी पूजा करी ते सै-
न्यमां आव्यो. त्यां आम तेम फरतां तेणे अनेक जनेधी सेवाता वाहरु मंत्रीने जोया.
ते वखते धारपाळो तेने धका मारीने दूर करता हता, उतां पण तेणे अंदर पेसी जो-
डने विचार कर्यो के—

अहो मर्त्यतया तौट्यमस्य मेऽपि गुणैः पुनः ।

द्वयोरप्यंतरं रत्नोपलयोरिव हा कियत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अहो ! मनुष्यजातिधी तो मारुं तथा आ मंत्रीतुं तुट्यपणुं ठे,
पण गुणधी तो अमारा वेमां रत्न तथा पाषाणनी जेम हा इति खेदे ! केटहुं वधुं
अंतर छे ? ”

जीमवणिक एम विचारे ठे तेड्यामां धारपाळो त्यां आवी गळे हाथ दडने
तेने काढी मूकवा द्याग्या ते मंत्रीए जोयुं, एटडे तेने पोतानी पासे बोढावीने पूछ्युं.
जीमे धी वेचवाधी थयेदा दानवने प्रचुनी पूजा कर्यातुं वृत्तांत कहुं न्यारे मंत्री
बोढ्या के—

धन्यस्त्वं निर्धनोऽप्येवं, यज्जिनेन्धमपूजयः ।

धर्मबंधुस्त्वमसि मे, ततः साधर्मिकत्वतः ॥१॥

जावार्थ—“ तने धन्य ठे, के ते निर्धन उतां पण आ प्रमाणे जिनेश्वरनी पू-
जा करी, तेधी साधर्मिकपणाधी तुं मारो धर्मबंधु ठे. ”

आ प्रमाणे सर्व गृहस्थोनी समकू ते जीमनी प्रशंसा करीने तेने घणा आग्रह-
धी पोताना अर्थ आसनपर वेसाड्यो. ते वखते जीमने विचार थयो के “ अहो !
जिनेश्वरना धर्मनो महिमा केवो ठे अने जिनेश्वरनी पूजानी द्वाढा पण केवी ठे !
के जेधी हुं दरिद्रशिरोमणि उतां आवुं सन्मान पाम्या. ” ते वखते मोटा दड्या-
धिपति गृहस्थोए मंत्रीने कहुं के—

प्रजविष्णुस्त्वमेकोऽपि, तीर्थोद्दारेऽसि धीसख ।

बंधूनिव तथाप्यस्मान्, पुण्येऽस्मिन् योक्तुमर्हसि ॥१॥

जावार्थ—“ हे मंत्रीश्वर ! आ तीर्थनो उद्धार करवामां तमे एकदा पण
समर्थ ठो, तोपण आ पुण्यमां वंधुनी जेम अपने पण जोरवाने तमे योग्य ठो. ”

पित्रादयोऽपि वंच्यन्ते, कदापि क्वापि धार्मिकैः ।

न तु साधर्मिका धर्मस्नेहपाशनियंत्रणात् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ धार्मिक पुरुषो कोइ बखत कोइ प्रसंगे पिता विगेरेने पण डेतरे डे, परंतु धर्मस्नेह रूपी पाशथी बंधायेद्या होवाथी साधर्मिकने कदि पण डेतरता नथी.” तेथी अमारुं धन पण आ तीर्थना उद्धारमां वापरिने अमने कृतार्थ करो. ”

आ प्रमाणे कहिने ते गृहस्थो सुवर्णादि छव्य आपवा लाग्या, एटडे मंत्रीए चो-पनामां तेओनां नाम दाखवा मांड्यां, ते जोइ जीमे विचारुं के “मारी पासे सात रूपीया डे, पण जो तीर्थमां जपयोगी थाय तो हुं कृतार्थ थाऊं, परंतु आटडी थोनी रकम शी रीते आपी शकाय ?” जीम आ प्रमाणे विचारेडे तेवामां मंत्रीए तेना आकार लपरथी जाणीने तेने कथुं के “हे साधर्मिकबंधु ! तमारी पण इच्छा होय तो-कांडक आपो, आ तीर्थना उद्धारमां जाग देवो ते मोटा पुण्यथीज बने तेम डे.” मंत्रीए आ प्रमाणे कहेवाथी जीमे पोताना साते रूपीया आपी दीधा, ते दाइने उचि-तपणामां प्रवीण मंत्रीए तेनुं नाम सर्व गृहस्थोनां नामनी जपर दाख्युं. ते जोइने गृह-स्थोए तेम करवालुं कारण पूढ्युं, त्यारे मंत्री बोव्या के “आणे तो पोतालुं सर्वस्व आप्युं डे, अने तमे तो तमारी पुंजीने शतांश पण आप्यो नथी; माटे ते तमाराथी अधिक डे.” ते सांजळी ते गृहस्थो हर्ष तथा दाज्जा पाम्या.

पडी मंत्रीए जीमने पांचसो रूपीया अने ऋण पट्टकूळ (वस्त्र) आपवा मांड्यां. पण जीमे एक कोनीना दाज्जथी कोटी धन गुमाववा जेवुं मानीने ते लीधुं नहीं अ-ने पोताने घेर गयो. तेनी स्त्री पिशाचणी जेवी हती, तेथी ते तेनी पासे वात करतां जय पाम्यो ; तोपण सर्व वृत्तांत धीरे धीरे कबो. ते सांजळीने पुण्यना उदयथी स्त्रीए कथुं के “ तीर्थना उद्धारमां जाग लीधो ते सारुं करुं, अने मंत्री पासेथी कांड लीधुं नहीं ते तो घणुंज सारुं करुं.” पडी ते स्त्रीपुरुष गायने वांधवा मा-टे खीदो नांखतां हतां. त्यां पृथ्वी खोदतां तेमाथी चार हजार सुवर्ण ड्रव्यनो कळश नीकळ्यो, ते जोइ “ अहो ! केवो पुण्यनो उदय डे ! आ कळश पण पु-ण्यकर्ममांज आपीए तो ठीक. ” एम विचारीने पोतानी स्त्रीनी संमतिथी कळश दाइने जीम मंत्री पासे आव्यो. मंत्रीने ते कळश संवंधी वृत्तांत कहिने तीर्थो-द्धारने माटे ते आपवा लाग्यो. मंत्रीए देवानी ना कही पण जीम वळात्कारे

आपवा द्वाग्यो, एम खँचताण करतां रात्रि पनी. रात्रिए कपदीं यङ्गे आवीने जी-
मने कहुं के “ हे जीम ! तें एक रूपीयाना पुष्प द्वाङ्गे आदीश्वरनी पूजा करी,
तेनाथी प्रसन्न थङ्गेने में तने निधि आप्यो डे, माटे ते तुं खेड्वाथी जोगव. ”
एम कह्नीने यङ्ग अंतर्धान थयो. प्रातःकाले जीमे मंत्रीने वात करी, पढी सुवर्ण
तथा रत्ननां पुष्पोथी आदीश्वरनी पूजा करीने ते कळश द्वाङ्ग जीम पोताने धेर
आव्यो अने गृहस्थनी जेम पुण्यमार्गमां प्रवृत्त थयो.

अहीं मंत्रीए शुच मुहूर्ते काष्ठुं चैत्य दूर करावी सुवर्णनी वास्तुमूर्तिं वि
धि पूर्वक पृथ्वीमां स्थापन करी, तेनी लपर मोटी शिखा मुकी खातमुहूर्त कर्युं. पढी
चैत्यनुं काम शरु कर्युं. ते पापाणमय प्रासाद वे वर्षे संपूर्ण थयो. ते पूर्ण थयाना समा-
चार आपनारने मंत्रीए वधामणीमां वत्रीश सुवर्णनी जीहा आपी. ते संबधी हर्षो-
त्सव चाड्डे डे तेवामां बीजा माणसे आवीने कहुं के “ हे मंत्री ! कोइ पण कारणथी
प्रासाद फाटी गयो. ” ते सांजळीने मंत्रीए तेने वमणी वधामणी आपी. ते जोङ्गेने
पासे वेड्डेवा माणसोए तेनुं कारण पूछ्युं. त्यारे मंत्री वोड्यो के “ मारा जीवतां प्रासा-
द फाट्यो ते डीक थयुं, केमके हुं फरीथी बीजीवार करावीश. ” पछी मंत्रीए सू-
त्रधारो (सद्वादो)ने वोड्वावीने प्रासाद फाटवानुं कारण पूछ्युं. त्यारे तेओ वोड्या
के “ हे मंत्रीराज ! जमतीवाळा प्रासादनी जमतीमां पवन पेडो, ते नीकळी शक्यो
नहीं, एट्ये तेना जोरथो प्रासाद फाट्यो डे, अने जो जमती विनानो प्रासाद
करीए डीए तो करावनारने संतान न थाय एवो देखे डे. ” ते सांजळीने मंत्रीए
विचार्युं के—

संतानः सुस्थिरः कस्य, स च जावी जवे जवे ।

सांप्रतं धर्मसंतान, एवास्तु मम वास्तवः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ कोनी संतति अचळ रही डे ? ते तो दरेक जवमां थयाज करे
डे, माटे हाव तो मारे वास्तविक एवी धर्म संततिज हो. ”

एम विचारीने मंत्रीए फरतीनी वंभे जीतोनी वचमां मजबुत शिखाओ मुका-
वीने ते पूरी दीधी. ते प्रासाद त्राण वर्षे पूर्ण थयो. आ जीणोद्धार करावतां मंत्रीने वे
करोरु ने सताणुं द्वाख ऋष्यनो खर्व कारीगरोन आपवामां थयो डे एम पूर्व पुरुषो
कहे डे,

व्याख्यान १७३ मुं. प्रशंसा नामना पांचमा दर्शनाचार विषे. (३७५)

पत्नी ते प्रासादनी प्रतिष्ठा करवा माटे श्री संघ सहित हेमचंदाचार्यने बोढावी-
ने मोटा उत्सव पूर्वक संवत १२११ नी सादामां (जनिवारने दिवसे) सुवर्णना दं-
रु, कळश अने ध्वजानी प्रतिष्ठा करीने तेने प्रासाद उपर स्थापन करीं. त्यां देवपू-
जाने माटे चोवीश उद्यान तथा चोवीश गाम आपीने तळेटीमां वाहुरुपुर नामे गाम
वसाव्युं. ते गाममां त्रिजुवनपाळविहार नामनो प्रासाद करावीने तेमां श्री पार्श्वनाथ-
नुं विंव स्थापन कर्युं. ते मंत्रीना आवा लोकोत्तर चरित्रथी प्रसन्न थझेने श्री हेमचं-
दाचार्य बोढ्या के—

जगद्धर्माधारः सगुरुतरतीर्थाधिकरण—

स्तदप्यहंमूढं स पुनरधुना तत्प्रतिनिधिः ।

तदावासश्चैत्यं सचिव जवतोद्धृत्य तदिदं

समं स्वेनोद्ध्रे जुवनमपि मन्येऽहमखिलम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जगतना धर्मनो आधार अने मोटा मोटा तीर्थोनुं अधिकरण अ-
हंमूढक^१ ठे. सांप्रत कालमां ते अरिहंतने वदळे तेनी प्रतिमा ठे, ते प्रतिमाना आ-
वासरूप चैत्यनो तें उद्धार करीं, तेथी हुं मातुं बुं के हे सचिव ! तें तारा आत्मा स-
हित आवा जुवननो उद्धार करीं. ”

ए प्रमाणे सकळ संघे स्तुति करायेळा वाग्जट (वाहरु) मंत्री पाटणमां
आव्या, अने राजाने प्रसन्न करीं.

हवे आम्रजटे (अंभने) पण पिताना श्रेयने माटे श्री भृगुपुर (जरुच) मां
शकुनिकाविहार नामनो प्रासाद कराववानो आरंज करीं. तेने माटे खामो खोदतां
नर्मदा नदी पासे होवार्थी तेनुं पाणी अकस्मात् तेमां जराइ गयुं. तेथी सर्व कारीगरो
तेमां डूवी गया. ते हकीकत सांजळतां अनुकंपाना सविशेषपणाथी आम्रजटे पोताना
आत्मानि निंदा करता सता स्त्रीपुत्र सहित तेमां जंपापात करीं. ए प्रमाणे पड्या ठतां
पण तेना अंगने कांइ पण नुकशान थयुं नहीं. आतुं तेनुं निःसीम सत्त्व जोझेने प्रसन्न
थयेली स्त्रीरूप कोइ देवीए तेने बोढाव्यो. एटळे तेणे तेने पूज्युं के “ तमे कोण
ठो ? ” ते बोढी के “ हुं आ क्षेत्रनी अधिष्ठात्री देवी बुं. तारा सत्त्वनी परीक्षा

करवा माटे आ सर्व में कर्तुं छे. हे वीर ! तुं खरेखर प्रशंसा करवाने योग्य छे, वीर-पुरुषोमां अग्रणी छे, तारं सत्त्व अति उत्कृष्ट छे, नहीतो वीजा घणा माणसो ब्रतां धोनां माणसुं मरण थवाथी तारी जेम आ प्रमाणे मरवाने कोण तैयार धाय ? आ तारा सर्वे कारीगरो अकृतांगज छे, तेना विपे तुं चिंता करीश नही. हवे तारं धारेहुं कार्य पूर्ण कर. ” इत्यादि कहिने देवी अंतर्धान थड. मंत्री कुटुंब अने कारीगरो सहित वहार नीकब्यो. पत्नी देवीने योग्य बलिदान आपिने अहार हाथ उंचो श्री मुनिसुव्रत स्वामीने प्रासाद कराब्यो, तथा शकुनिका, मुनि अने न्यग्रोध (वरु) नी लेप्पमय मूर्तिओ करावी. आ शकुनिकाविहारने उद्वार संवत १३२० नी सालमां अंवने हर्ष पूर्वक कराब्यो. पत्नी प्रतिष्ठाने माटे राजाने, हेमाचार्यने तथा सकल संघने बोद्धावीने श्री सुव्रत स्वामीनी प्रतिष्ठा करी. पूं श्री मञ्जिकार्जुनने जीतीने अंवरु मंत्री तेनो अत्यकोश दाय्यो हतो, ते कुमारपाल राजाए तेनेज आप्यो हतो, तेमांथी वत्रीश धनी सुवर्णवने कळश, सुवर्णदंरु तथा पट्टकुळमय ध्वजा करावी तेनी यथा-विधि प्रतिष्ठा करीने तेने प्रासाद उपर स्थापन कर्यो. पत्नी अति हर्षना आवेशथी चैत्यना शिखरपर चनीने तेणे सुवर्ण अने रत्ननी वृष्टि करी. ते जोडने कवि लोको तेनी प्रशंसा करवा पूर्वक बोद्ध्या के—

निरीक्षिता पुराप्यासीच्छृष्टिर्जलमयी जनैः ।

तदा तु ददृशे क्षौमस्वर्णरत्नमयी पुनः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सर्व लोकोए पहेलां पण जळनी वृष्टि तो जोयेदी हतीज, पण आज तो क्षौम (वस्त्र), सुवर्ण अने रत्ननी वृष्टि जोवामां आवी. ”

पत्नी शिखरपरथी उत्तरीने चौदुक्क राजानी प्रेरणाथी आम्रजट मंत्रीए आरति विगेरेहुं कार्य शरु कर्तुं. ते वखते श्री सुव्रत स्वामीनी पासे कुमारपाल राजा विधि करावनार तरीके रखा. वोंतेर सामंतो सुवर्णना दंरुवाळा चामरने धारण करीने उच्चा रखा, अने वाग्जट विगेरे मंत्रीओ सर्वे साहित्य तैयार करी आपनारा धया. पत्नी आरति उत्तरीने मंगळदीप प्रगट कर्यो, ते समये प्रजुना गुण गानारा गायकोने वत्रीश लक्ष अय्यंनुं दान आप्युं. तेनुं आवुं लोकोत्तर चरित्र जोडने चित्तमां आश्चर्य उत्पन्न थवाथी जन्म पर्यंत मनुष्यनी स्तुति न करवानो नियम चूदी जडने श्री हेमचंडसूरि बोद्ध्या के—

किं कृतेन हि यत्र त्वं, यत्र त्वं किमसौ कविः ।

कलौ चेद्भवतो जन्म, कलिरस्तु कृतेन किम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे मंत्री ! ज्यां तुं ठे त्यां सत्ययुगे करीने शुं ? अर्थात् ज्यां तुं ठे त्यां सत्ययुगज ठे, अने ज्यां तुं ठे त्यां आ कळियुग शुं ठे ? अर्थात् कळियुगतुं कांइ चावतुंज नथी. तेथी जो तारो जन्म कळियुगमां होय तो एवो कळियुगज सर्व काळ रहो, सत्ययुगतुं कांइ काम नथी. ”

कृते वर्षसहस्रेण, त्रेतायां हाथनेन च ।

द्वापरे यच्च मासेन, अहोरात्रेण तत्कलौ ॥ २ ॥

जावार्थ—“ जे कार्ये सत्ययुगमां हजार वर्षे सिद्ध थाय ठे, त्रेता युगमां एक वर्षे सिद्ध थाय ठे अने द्वापरमां एक मासे सिद्ध थाय ठे, ते कळियुगमां मात्र एक अहोरात्रमांज सिद्ध थाय ठे. ”

आ प्रमाणे आम्रजटनी प्रशंसा करीने गुरु तथा राजा पोताने स्थानके गया. (पाटण गया.)

अहीं गुरु तथा राजाना गया पढी आम्रजट मंत्रीने अकस्मात् कोइ देवीना दोषथी मरण तुह्य मूर्छा आवी. ते वात कोइए गुरु पासे जइने विनंति पूर्वक निवेदन करी, त्यारे गुरुए तरतज जाणुं के “ ते माहात्माए प्रासादना शिखर उपर चढीने हर्षथी नाच कर्यो. ते वखते कोइ मिथ्यादृष्टि देवीओनो दृष्टिदोष दागवाथी आ थयुं ठे.” एम जाणीने संध्याकाले यज्ञश्च नामना उपाध्यायने साथे दइने गुरु आकाश-गतिथी अति अल्प कालमांज चरुचनी परिसरभूमिए आवी पहाँच्या. त्यां सिधु-देवीना अनुनय माटे गुरुए कायोत्सर्ग कर्यो. ते देवीए जीवा बंध करीने गुरुनी अव-गणना करी, त्यारे यज्ञश्च गणिए खारणीयामां शाळ नांखीने तेनापर मुशळना प्रहार करवातुं शरु कर्तुं. तेना प्रथम प्रहारथीज देवीना प्रासादनो प्रकंप थयो, बीजा प्रहारे देवीनी मूर्तिज तेना स्थानथी उरुनी “ वज्रप्रहारथी मारी रक्षा करो, रक्षा करो ” एम बोळती प्रचुना चरणमां आवीने पढी. आ प्रमाणे निरवद्य विद्याना वळथी मिथ्यादृष्टि व्यंतर देवीओना दोषनो निग्रह करीने श्री आम्रजट मंत्रीने उद्घाप स्नानघने सज्ज करीने गुरु स्वस्थाने गया.

(३७८) उपदेशमासाद जापांतर—जाग ४ थो—स्तंज ? ए मो.

“ सधर्मनां कृत्यो करीने अंभवादिक् सचिवो हेमचंद्रसूरिवके प्रशांसा पाभ्या;
तेवीज रीते जावनी वृद्धि करवा माटे धर्मना प्रजावक श्रावक विगेरेनी प्रशांसा सर्वदा
अवश्य करवी. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशमासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य
त्रिसप्तत्यधिकछिज्ञततमः प्रबंधः ॥ २७३ ॥

व्याख्यान २७४ सुं.

स्थिरीकरण नामना ग्हा दर्शनाचार विषे कहे ठे.

मनोविपरिणामेन, गुर्वादिष्टक्रियादिषु ।

स्थिरतापादनं तेषां, सीदतां स्मारणादिभिः ॥१॥

जावार्थ—“ गुर्वादिके वतावेडी क्रियाओमां मनना विपरीत परिणामे करीने
सीदाता शिष्यादिकनी स्मारणादिकवके स्थिरता कराववी. ” आनो जावार्थ विवेचन
तथा दृष्टांतवके जाणी देवो.

विवेचन—गुरुए वतावेडी विनय, वैयावृत्त्य, दुष्कर विहार अने दुष्कर व्रतनुं
पाहन विगेरे क्रियाओमां प्रमाद विगेरेथी सीदाता शिष्यादिकोने योग्यता प्रमाणे ज-
वना अपाय (कष्ट) नुं वताववुं विगेरे हितना उपदेश पूर्वक स्मारणा, वारणा, नोदना,
प्रतिनोदना विगेरे करीने तेमनुं मन स्थिर करवुं.

जेम दीक्षा लीधी तेज दिवसनी रात्रे छारनी पासे संथारो आवावार्थी जता
आवता साधुओना पगना संघट्टनथी मेघकुमारने खेद थयो, अने तेनुं मन विपरीत प-
रिणाम पाभ्युं. ते वखते तेने स्थिर करवा माटे श्री वीर जगवाने तेना पूर्व जवनो दृ-
त्तांत कहीने तेने स्थिर कर्या तेम वीजाओए पण करवुं.

हवे सारणादिकनुं स्वरूप कहे ठे—

पम्हुष्टे सारणा वुत्ता, अणायारस्स वारणा ।

चुक्काणं चोअणा जुज्जो, निट्ठरं पन्निचोअणा ॥१॥

जावार्थ—“ व्रत पावन कस्वामां प्रमादीने माटे सारणा (स्मरणा) कहेली ठे, अनाचारीने माटे वारणा (निवारणा) कहेली ठे, चूढ करनार माटे चोयणा (प्रेरणा) कहेली ठे, अने निष्पुसने माटे पन्निचोयणा (वारंवार प्रेरणा) कहेली ठे.

थिरकरणं पुण थैरो, पवत्ति वावारिणसु अथ्येसु ।

जो जथ्थ सीअइज्जइ, संतवढो तं थिरं कुणइ ॥१॥

जावार्थ—“ निरंतरना धर्मव्यापाररूप कार्यमां जे ज्यां सीदातो होय त्यां तेने स्थिर करवा रूप स्थविरनी प्रवृत्ति होय ठे. तेथी ते वळ सते तेने स्थिर करे ठे. ” जेम श्री हेमचंद्राचार्ये धर्मनां वाक्योवमे करीने कुमारपाळ राजाने स्थिर कर्या. तेने प्रबंध नीचे प्रमाणे—

कुमारपाळ राजानो प्रबंध.

श्री हेमचंद्रसूरि कुमारपाळ राजाना वत्रीश दांतनी शुद्धि माटे पोते रचेली जिनस्तुति रूप वत्रीशीनो' निरंतर प्रातःकाले तेने पाठ करावता हता, अने पोते करेहुं वार प्रकाशवाळुं योगशास्त्र कुमारपाळ राजाने जणावता हता. तेमां गृहस्थोना चोथा व्रतना अधिकारमां एक एवो श्लोक आव्यो के—

प्राप्तुं पारमपारस्य, पारावारस्य पार्यते ।

स्त्रीणां प्रकृतिवक्राणां, स्त्रीचरित्रस्य नो पुनः ॥१॥

जावार्थ—“ अपार एवा पारावार (समुद्र)नो पार पामवा माटे शक्तिमान थइ शकायठे पण वक्र स्वजाववाळी स्त्रीओना स्त्रीचरित्रनो पार पामी शकातो नथी.”

आ श्लोकनो अर्थ जणीने राजाए गुरुने कथुं के “ हे जगवन् ! कविजनो मेरुने कांकरा बराबर अने कांकराने मेरु बराबर करे ठे, ते वात सत्य थइ. कथुं ठे के-

कविजन किमही न ठेडीए, जो होय हयडे सान;

मेरु टाळी कर्कर करे, कर्कर मेरु समान. ॥ १ ॥

ते प्रमाणे आपे पण स्वजावधीज जीरु एवी अवळाआंना चरित्रमां आटडी वधी छुरवोधता जणावां, ते सर्वथा कविजननी कविकळानी कुशळताज जणाय ठे.” आ प्रमाणे राजानो कदाग्रह जोडने गुरुए कळुं के “ हे राजा ! तेमां कविजननी चतुराड नथी, सत्य वात ठे, ते विपे घणा माचीन आचार्योतुं प्रमाण ठे. पूर्वे पण तेवा बहु वनावो वनेटा ठे ते सांजळोः—

उज्जयिनी नगरीमां परकाय प्रवेश विगेरे अनेक विद्यार्थी शोजतो विक्रम राजा राज्य करतो हतो. एकदा ते सजामां वेठो हतो, ते वखते कोड पंक्ति आवीने एक श्लोक बोळ्यो के—

अश्रुप्लुतं माधवगर्जितं च, स्त्रीणां चरित्रं पुरुषस्य जाग्यं ।

अवर्षणं चापि च वर्षणं च, दैवो न जानाति कुतो मनुष्यः ॥

ते सांजळीने विद्वान एवो ते राजा बोळ्यो के “ हे पंक्ति ! वीजी सर्व वात तो सत्य लागे ठे, पण स्त्रीचरित्र न जाणी शकाय एम कळुं ते विपे तो मारी श्रप्ता थती नथी. ” पंक्ति कळुं के “ हे राजा ! ते पद तो पूरेपूरुं सत्यज ठे. ” राजाए कळुं के “ ते पदनी परीक्षा कर्या पछी तमने हुं दान आपीश. ” एम कहीने ते पंक्तिने राजाए राजा आपी. पछी रात्रे राजा निशाचर्या^१ जोवा माटे गाममां नीकळ्यो. फरत-फरतां एक महेंदानी नीचे जतां कनकश्री अने तिद्वकश्री नामनी वे वाळाओने वातो करती तेणे सांजळी. तेमां तिद्वकश्रीए कनकश्रीने पृष्ठुं के “ तुं परणीने पतिने घेर जडश, त्पारे शुं करीश ? ” ते बोळी के—

शय्योत्पाटनगेहमार्जनपयःपाविश्यचुष्टीक्रिया—

स्थात्रज्ञात्रनधान्यपेषणजिदा गोदोहतन्मन्थनैः ।

पाकैस्तत्परिवेषणैः समुदितैर्जानादिशौचक्रिया—

कार्थैर्भर्तृननांदृदेवृविनयैः कष्टं वधूर्जीवति ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शय्या उपावची, घरमां वासीतुं वाळवुं, पाणी गळवुं, चूडो साफ करवो, वासण धोवां, अनाज दळवुं वीणवुं विगेरे, गाय दोवी, ढाश करवी, रसोड करवी, पीरसवुं, सर्व वासणो मांजवां, पति, नशंद अने दीयरनो विनय क-

रवो विगेरे क्रिया करवाथी बहु घणां दुःखे जीवे छे अर्थात् बहुतुं जीवतर बहु दुःखी छे. ” “ वळी पतिना चित्तने अनुसरिने हुं सर्व काम सारी रीते करीश. ” ते सांजळीने तीव्रकथ्री बोळी के “ हे सखी ! हुं तो तें कहुं तेथी सर्व उद्वडुंज करीश. ”

आ प्रमाणे ते वाळाओनी वातो सांजळीने राजा पोताना महेंदामां गयो. पडी प्रातःकाळे तिव्रकथ्रीने परणीने स्त्रीचरित्रनी परीक्षा करवा माटे तेने एक स्तंजवाळा प्रासादमां राखी, अने तेने जोजन विगेरे साधेद्या वेताद मारफत मोकदवा द्याग्यो, अर्थात् पुरुषप्रवेश तदन बंध कर्यो. एकदा ते एकस्तंजी सौध नीचे कामनंद नामनो कोइ सार्थवाह लतयो, तेने जोइने तिव्रकथ्री कामातुर थइ. ते सार्थवाह पण तेने जोइने कामातुर थयो. पडी तिव्रकथ्री राणीना संकेतथी कोइ दूर जग्याएथी सुरंग खोदावीने ते रस्ते राजा न होय त्यारे सार्थवाह तेनी पासे जवा द्याग्यो, अने बन्ने सुखेथी जोग जोगववा द्याग्यां.

एकदा राजा सजामां वेठो हतो, ते वखते एक धननाथ नामना योगीने जी-द्वाने माटे चौदामां जमतां जमतां “ सव जग नीना एकज कोरी ” ए पद वारंवार बोदतो सांजळ्यो. ते सांजळी राजाए विचार्यु के “ खरेखर आ जोगी एक पोतानी ज स्त्रीने सती मानतो सतो आम बोदो छे एम जणाय छे, तेथी तेनी चर्चा मारे जो-वी जोइए. ” एम विचारीने सायंकाळे ज्यारे ते जोगी जिह्वा मागीने पोताना स्थान तरफ जतो हतो, त्यारे राजा मझिकातुं रूप दइने तेनी पाळळ चाडयो. योगीए पण गाममांथी पुष्प, तांबूद, पक्वान्न विगेरे दइने गाम बहार जइ एक सिध्द वरुनी नीचे रहेदी मोटी शिवा उपासी, अने तेनी नीचे जोंपरं हतुं तेमां ते पेठो. तेनी पाळळ राजा पण मझिकारूपे पेठो: पछी योगीए पोतानी जटामांथी एक मृदंग (मादळीछुं) काढीने तेमां रहेदी जस्ममांथी एक युवती स्त्री प्रगट करी, तेनी साथे यथेच्छ क्रीमा करीने ते योगी सुइ गयो. पडी ते युवतीए पण पोताना कंठमांथी मृदंग काढ्युं अने तेमांनी जस्मवने एक युवान पुरुष प्रगट कर्यो. तेनी साथे आखी रात्रि क्रीमा करी. पडी योगीने जागवानो वखत थयो, त्यारे ते युवतीए ते पुरुषने पाठो जस्मरूप वनावी मृदंगमां नाखी कंठे बांधी दीथो. योगीए पण जाग्रत थइने ते स्त्रीने जस्मरूप वनावी मृदंगमां नाखी. ते सर्व चरित्र जोइने राजा चकित थइ गयो. पडी प्रातःकाळे राजा पोपट्टुं रूप करीने तिव्रकथ्री राणीना हाथमां गयो. तेने राणीए पांजरामां, नाखी

कामनंदने बोद्धाववानी सांकळ खखमावी. तेथी कामनंद तरतज सुरंगमार्गे त्यां आच्यो. तेनी साथे राणी विद्याम करवा द्यागी. ते चरित्र जोड्ने “ ते पंक्तितुं पद सत्य ठे ” एम मानतो पोपट रूप राजा उमोने पोताने स्थाने गयो. पत्नी पोपटतुं रूप बदळीने राजाने स्वरूपे सत्तामां वेडो, एटद्यामां पेद्या योगीने तेज प्रमाणे बोद्धतां राजाए जोयो एटद्वे तेने बोद्धावी जोजन माटे निमंत्रण आपीने राजा योगी सहित तिव्रकश्रीने घेर गयो. त्यां तेणे जोजन माटे ब आसन (पाटद्या) नंखाव्यां. पत्नी योगीने राजाए कळुं के “ हे योगी ! तारी स्त्रीने प्रगट कर नहीतो आ असिथी तारो शिरःशेद करीश. ” ते सांजळीने जयजीत थयेद्या योगीए जसमांथी स्त्रीने प्रगट करी. ते स्त्रीने पण राजाए तेवीज धमकी आपी, एटद्वे तेणे पण पोतानो पुरुष प्रकट कर्यो. पत्नी राजाए सांकळ खखमावी कामनंदने पण बांदाव्यो एटद्वे ठए जण जमवा वेडा. जोजन कर्या पत्नी योगीए ते युवती पेद्या युवान पुरुषने आपी अने पोते सत्य योगी थयो. राजाए पण तिव्रकश्री कामनंदने आपीने पेद्या पंक्तितो मणिमुक्ताफळ विगेरेथी सारो सत्कार कर्यो.

विक्रमप्रियतमापि यदेकस्तंजसौधमुषिता कुलटाभूत् ।

स्त्रीजनस्तडुचितोऽप्यतियत्नात् स्वरतीं न विजहात्यतिद्वोदः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ एक स्तंजवाळा सौध उपर रहेळी विक्रम राजानी प्रियतमा पण कुलटा थड; तो स्त्रीअोने अति प्रयत्नथी कवजे राखी होय, तोपण ते अति चपळ स्त्रीअो पोतानी परपुरुष प्रत्येनी प्रीति कदापि डोनती नथी. ”

आ प्रमाणे परशास्त्रतुं दृष्टांत कहिने श्री हेमचंद्र गुरुए कुमारपाळ राजाने कळुं के “ आ स्त्रीचरित्र विषे तमे पण आग्रह ठोरी थो. ” तोपण राजाए आग्रह ठोऱ्यो नहीं, त्यारे गुरुए कळुं के “ जो तमारो संदेह दूर थतो न होय तो आजे सायंकाळे वसुदत्त नामे ब्राह्मण मरी जशे. तेनी पाठळ बळी मरवा माटे उत्सुक थयेद्वी तेनी स्त्रीतुं चरित्र महादेवना देरामां जड्ने जोजो. ” एम कहिने गुरुए तेने जवा माटे घणो निषेध कर्यो, तोपण हउथी राजा रात्रे महादेवना देरामां गयो; अने रात्रे मृतकनी दाहक्रिया थती न होवार्थी ते स्त्री मृतपतितुं मस्तक पोताना उत्संगमां राखीने वेठी हती. तेतुं चरित्र जोवा माटे ते कोडक गुप्त स्थाने उजो रळो. पत्नी ते कुलटा स्त्री मधुर स्वरथी गायन करता कोड पुरुषना उपर मोह पामीने तेनी साथे विद्यास करवा

दागी. राजा तेतुं आतुं अत्यंत अयोग्य चरित्र जोड्ने गुरूने धन्यवाद आपतो पाठवी राते घेर गयो. सूर्योदय थयो त्यारे ते स्त्री चिता रचावीने पति साथे वळी मरवा तैयार थइ. ते वखते राजाए आधी तेने उपदेश आप्थो के “ हे सुजगे ! आतुं अज्ञानी माणसतुं आचरण तुं केम करे छे ? एक कविए कहुं ठे के—

कोइ कंत^१ कारण काष्ठ भङ्गण करे, मीद्विशुं कंतने ध्याय ;
ए मेळो कदिए नवि संजवे, मेढो ठाम न धाय. ॥ १ ॥

कदाच आवा सती थवाना आचरणथी चिंतित सफळ थतुं होय, तो दीवामां परुता पतंगीयानां पण चिंतित पूर्ण थवां जोड्ए; पण पूर्वे उपार्जन करेदां कर्मने अनुसारे ते दंपती उच्च नीच गतिने प्राप्त थाय ठे, तेमने परस्पर संख्याता के असंख्याता योजनतुं अंतर पनी जाय ठे, अने जिन्न नाम, जिन्न देश, जिन्न स्थान तथा जिन्न जातिपां उत्पन्न थयेदा ते दंपतीतुं परस्पर मेळाप रूप इप्सित कदापि सिद्ध थतुं नथी, तो शामाटे फोगट देहने वाळी नांखे ठे ? अविनाशी परमात्मानुं ध्यान करवामां मनने जोरु. ” आ प्रमाणे राजाए तेने घणी समजावी पण ते स्त्रीए मान्युं नहीं, त्यारे राजाए तेना कर्णमां रात्रिए बनेतुं चरित्र कहीने उपादांच पूर्वक कहुं के “ हवे सती थवा तैयार थइ ठे ? ” ते सांजळीने ते स्त्री राजाने दूर करीने सर्वे डांकनी समझ बोदी के “ हे दोको ! आ कुमारपाळ राजा परम धार्मिक ठे एम सौ कहे ठे ते सिध्दा ठे. केमके मारा कर्णमां तेणे एम कहुं के ‘ हे सुंदरी ! तुं अग्निमां प्रवेश कर नहीं, मारा अंतःपुरमां तुं रहे. हुं तने पट्टराणी करीश. ’ परंतु हे राजा ! मारे तो जोगसुखनी किंचित् पण इच्छा नथी. हुं वाढ्यावस्थाथीज पतिव्रता होवाथी एतुं अयोग्य काम करीश नहीं. तुं राजा थड्ने आतुं अश्राव्य वचन केम बोले ठे ? आट्टुं वधुं सुख पाम्या ठतां पण हजु तने तृप्ति थइ नथी ? हुं तो सीतादिक सतीओना जेवी सतीव्रतवाळी हुं. ” आ प्रमाणे गाढखरे पौरजन समझ बोदीने तेणे चितामां प्रवेश कर्यो. पछी राजा धिक् धिक्ना शब्दोथी दोकोवके निंदा पामीने, प्रेशथी द्विप्त थयो होय तेम मुख डांकीने अने हृदयमां वज्रथी हणायो होय तेम पीमा पामीने नगरमां प्रवेश करी पोताना महेद्वमां पेठो. “ अग्निमां प्रवेश करवाने तैयार थयेदी सतीने राजाए घणा अयोग्य वचन क्हावां ” ए प्रमाणे स्थाने स्थाने दोकोए

(३८४) उपदेशप्रासाद जापांतर—जाग ४ थो—स्तंज ? ए मो.

वात करवा मांरी, अने ते वात जळमां तेदना विंठुनी जेम आखा शहेरमां प्रसरी. आ वृत्तांत गुरुना सांजळवामां आव्युं, तेथी राजमहेदमां जडने गुरुए राजाने कहुं के “ हे राजा ! स्त्रीचरित्र जोयुं ? ” राजाए कहुं के “ हे जगवन् ! आपनी आझा जंग करी, तेतुं फळ मने मळयुं. हवे कदांकित थयेद्या आ प्राणतुं शुं काम ठे ? माटे हुं अनशन करीने मारा प्राणनो त्याग करीश. ” गुरु बोड्या के “ हे राजा ! आम खेद केम करो ठे ? तमे जन्मथी आरंजीने परस्त्रीना वंधु ठे. हवेथी श्री परमात्माना वचनने अनुसारे पोतानी कुमति कल्पनानो त्याग करीने शास्त्रोमां जे जे वाक्यो कहां होय ते सर्वपर हद श्रद्धा राखो. एक नातुं सरखुं वाक्य सांजळीने तमे आवी अस्थिरता वतावी तो पछी सूक्ष्म पदार्थोना स्वरूपमां तमारं मन केम स्थिर थरो ? ” राजाए कहुं के “ स्वामी ! मारो अपराध क्षमा करो, पण आ कदांक तो मारा मनमां वहु खुंचे ठे; माटे ते कोइ प्रकारे दूर घाय तेम करो. ” त्यारे गुरु बोड्या के “ ते महादेवना देरानो एक पंगु छारपाळ ठे, ते आ सर्व वृत्तांत जाणे ठे. ” एम कहीने सर्व दोकोनी समझ ते पंगुने बोढावीने गुरुए तेने रात्रे थयेतुं स्त्रीचरित्र पूळयुं. एट्टे तेणे यथार्थ वात कही संजळावी. ते सांजळीने दोकोए ते स्वैरिणी स्त्रीनी धिकार पूर्वक निंदा करीने राजानी प्रशंसा करी.

“ योगशास्त्रमां कहेतुं स्त्रीना चरित्र संबधी वाक्य सांजळीने कुमारपाळ राजाए ‘ आ तो कविनी चतुराड ठे ’ एम कही अश्रद्धा करी, तेने हेमचंद्रसूरिए स्त्रीचरित्र वतावी स्थिर कयें, ए आ व्याख्यानतुं तात्पर्य ठे. ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासाददृष्टौ नवदशस्तंजस्य
चतुःसप्तत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ ३४४ ॥

व्याख्यान २७५ मुं.

हजु स्थिरीकरण विषेज कहे डे.

सदनुष्ठानसम्यक्त्वमनोशुद्धादयो गुणाः ।

तेषां तत्त्वार्थमाख्याय धर्मे द्दमापः स्थिरीकृतः ॥१॥

चावार्थ—“ सत् अनुष्ठान (क्रिया), सम्यक्त्व अने मन शुद्धि विगेरे गुणानु तत्त्व समजावीने कुमारपाळ राजाने गुरुए धर्ममां स्थिर कर्यो हतो. ”

कुमारपाळ राजानुं दृष्टान्त.

पाटणमां श्री कुमारपाळ राजाने सांख्य, बौद्ध, कपिद्व, जैमिनीय, चार्वाक विगेरेना शास्त्रोना रहस्यो सांजळीने मनमां संशय उत्पन्न थयो; तेथी वाड्यावस्थाथीज ब्रह्मचर्य व्रत पाळनार श्री हेमचंद्रसूरिने तेणे पूढ्युं के “ हे स्वामी ! सर्वे मतवादीओ पोतपोताना पङ्कनी प्रशंसा करे डे, अने पोतपोतानी क्रियाओ करे डे. तेमां कयो पङ्क प्रमाणरूप जाणवो?” गुरुए उत्तर आप्यो के सर्वे एकांतवादीओने परमात्माए कहेदा तत्त्वथी पराङ्मुख जाणवा. अनुष्ठान पांच प्रकारना डे, तेमां ? आहार, उपधि, पूजा अने ऋद्धि विगेरे आ लोक संवंधी सुखजोगनी इच्छाथी करेलुं जे अनुष्ठान ते रुना चित्तने शीघ्र हणनार होवार्थी विषानुष्ठान कहेवाय डे, जेम अफीण, वच्छनाग विगेरे स्थावर विष अने सर्पादिक जंगम विष जो जड्ढाण करवामां आव्युं होय तो ते तत्काण प्राणनो नाश करे डे, तेम आ अनुष्ठान पण सत्चित्तनो तत्काळ नाश करे डे. १ जवांतरमां देव संवंधी जोग प्राप्त थवानी इच्छाथी करेलुं अनुष्ठान ते गरद्वानुष्ठान कहेवाय डे, जेम हरुकाया श्वानुं विष तथा कुड्जव्यना संयोगथी उत्पन्न थयेलुं गरद्व जातिलुं विष काळांतरे हण्णे छे, तेम आ अनुष्ठान पण अदृष्ट पुण्यफळनी प्राप्ति थया ठतां पण काळांतरे अशुच फळदायी थाय डे. ३ १ प्रणिधानादिकने अज्ञावे समूर्द्धिम जीवनी वृत्ति जेवुं जे अनुष्ठान, ते अन्योन्यानुष्ठान कहेवाय छे, आ वीजा जेदमां ओघसंज्ञा अने लोकसंज्ञा ए वे संज्ञानो समावेश थाय डे, तेमां सूत्र तथा गुरुना वाक्यनी अपेक्षा राख्या विना अध्यवसाय रहित शून्य चित्ते ज्ञान विना जे अनुष्ठान करवुं ते ओघसंज्ञा कहेवाय छे, अने ‘ वर्तमानकाळमां शुद्ध क्रिया शोधवा जइए तो

तीर्थनो उच्छेद यथा संज्ञव डे माटे जेम करतां हृष्ट तेम करीए ' एम कहीने सर्व लोक जेम करता होय तेम अनुष्ठान करे ते लोकसंज्ञा कहेवाय डे, पण तीर्थोच्छेदना जयथी अशुद्ध क्रिया करीने गतानुगतिक थवुं, तेथी तो सूत्रोक्त क्रियानोज दोष थाय. वळी ' आ धर्मक्रियाने घणा लोको करे डे, माटे अमे पण करीए डीए ' एम कहेवुं, त्यारे तो मिथ्यादृष्टिनो धर्म कोड व्रतत पण तजवा योग्य थायज नहीं, तेथी गतानुगतिक करीने सूत्रवर्जित ओघसंज्ञाथी अथवा लोकसंज्ञाथी जे क्रिया करवामां आवे ते अन्योन्यानुष्ठान पण असत् (अशुद्ध) समजवुं. आ अनुष्ठान अकाम निर्ज-
रानुं कारण अने कायकष्टनो हेतु डे. ४ मार्गानुसारी थडने उपयंग पूर्वक शुद्ध क्रि-
यामां रागसहित अनुष्ठान करे ते तच्छेत्तुअनुष्ठान कहेवाय डे. आ चोथुं अनुष्ठान एक पुद्गलपरिवर्तन संसारशोष रहे त्यारेज प्राप्त थाय डे. ते चरमावर्तने धर्मनी युवावस्था जाणवी, तेनाथी अन्यने वाढ्यावस्था जाणवी. जेम युवावस्थाने पामेत्ता माणसने वा-
ढ्यावस्थामां कोटवी क्रियाओ द्वज्जारूप द्वागे डे, तेम धर्मरागवने युवावस्था पामे-
त्ता जीवने असत् क्रियाओ द्वज्जाने माटेज थाय डे. ५ स्याद्वाद पङ्कनी आज्ञा मा-
न्य करीने तथा अंतःकरणमां संवेग धारण करीने चित्तनी शुद्धिथी जे क्रियामां आ-
दर थाय ते अमृतानुष्ठान कहेवाय डे. आ पांचमा अनुष्ठानवाळा जीवने सम्यक्
प्रणिधान तथा काळादिक पांचे हेतुनुं यथार्थ ग्रहण होय डे.

सर्व शुद्ध क्रियाओ (अनुष्ठान) सम्यक्त्व सहित होय, तोज फळदायी थाय
डे. कहुं डे के—

सम्यक्त्वसहिता एव, शुद्धा दानादिकाः क्रियाः ।

तासां मोक्षफलं प्रोक्ता, यदस्य सहचारिता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ दानादिक सर्व क्रियाओ सम्यक्त्व सहित करी होय तोज ते
शुद्ध छे, अने ते क्रियाओनुं मोक्ष रूप फळ कहुं डे, कारणके ते क्रियामां सम्यक्त्वनुं
सहचारीपाणुं कहुं डे. ”

सम्यक् क्रियानी इच्छावाळा पुरुषे अवश्य चित्तशुद्धि करवी जोडए.
कहुं डे के—

उचितमाचरणं शुद्धमिच्छतां, प्रथमतो मनसः खलु शोधनम् ।

गदवतां ह्यकृते मत्तशोधने, किमुपयोगमुपैति रसायनम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“उचित एवी शुच क्रियाने इच्छनार पुरुषे प्रथम मननी शुद्धि करवी जोइए, केमके रोगी माणसनुं मलशोधन कर्या विना तेने रसायण आय्युं होय, तो ते पण शुं गुण करे ठे ? नथी करतुं.”

अहो ! मनरूपी पवन एट्टो वधो वळवान ठे के ते श्री जिनेश्वरना वचन-रूपी घनसारनी चोरी करे ठे, कामदेवरूपी अग्निने प्रदीप्त करे ठे अने शुच मति रूप वृद्धश्रेणीने उन्मूलन करे ठे. मन ज्यारे अति चपळ थाय ठे त्यारे वचन, नेत्र तथा हाथ विगेरेनी नेष्टा विपरीतज थाय ठे. अहो ! गाढ दंजने धारण करनारा माणसोए आवी धूर्तताथीज आखा जगतने ठेत्युं ठे, माटे प्रथम व्यवहारनयमां रहींने अशुच विकल्पनी निवृत्ति करवी, केमके शुच विकल्पमय व्रतनी सेवावने जेम एक कांटो बीजा कांटाने कोडे छे, तेम शुच विकल्प अशुच विकल्पने दूर करे ठे. त्यार पंठी सुवर्णनी जेवा निश्चयनयनी दृढता थवाथी व्यवहारनयनी मर्यादा दूर थाय छे, अने कांइ पण संकल्प विकल्प विना सर्व निवृत्तिओ समाधि माटेज थाय ठे; परंतु कदाग्रहनो स्वीकार कयें सते चित्तनी शुद्धि थती नथी, मिथ्यात्वनी हानि थती नथी अने तत्त्वनी प्राप्ति पण थती नथी. केमके जेना अंतःकरणमां कदाग्रहरूपी अग्नि प्रज्वलित थड रहेट्टो छे, त्यां तत्त्वविचारणारूप वल्ली कयांथीज रहे ? तथा शांति रूप पुष्प अने हितोपदेशरूप फळनी तो बीजेज शोध करवी, त्यां ते होयज नहीं. निःहवोए अनेक व्रतो आचर्या, अनेक प्रकारनी तपस्याओ करी, अने प्रयत्नथी पिं-नशुद्धि पण करी, अर्थात् शुद्ध आहार ग्रहण कयों, तोपण तेमने कांइ पण फळ मळ्युं नहीं, तेमां मात्र कदाग्रहज अपराधी ठे, माटे कदाग्रहना त्यागवनेज क्रिया-योग अने ज्ञानयोगनी शुद्धि थाय ठे. क्रियायोग शरीरादिकनी चपळता नाश करवामां समर्थ ठे अने ज्ञानयोग इंद्रियोनुं दमन करीने आत्म स्वरूपमां रमण करनार ठे. अप्रमत्त गुणठाणे वर्तता मुनिओ ध्यानथीज शुद्ध ठे, तेथी तेमने आवश्यकदि क्रिया करवानुं नियतपणुं नथी. बीजां शास्त्रोमां पण कहुं ठे के—

यश्चात्मरतिरेव स्यादात्मतृप्तश्च मानवः ।

आत्मन्येव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“जे माणसने आत्माने विषेज आनंद ठे, आत्माए करीनेज तृप्त छे, अने आत्माने विषेज जे संतुष्ट ठे तेने कांइ पण कार्य वाकीमां नथी.”

ज्ञानयोगमां रति के अरतिनो प्रवेशज नथी, ज्ञानयोगमां अरति ने आनंदनो अवकाश शास्त्रमां निपिद्ध कथों ठे, कारणके तेने ध्यानतुंज अवलंबन होवाथी रति अरतिरूप क्रियानो विकल्पज क्यांथी थाय ? वळी मात्र शरीरना निर्वाहने माटे जिज्ञाचर्या विगेरे जे जे क्रियाओ ज्ञानी पुरुष करे ठे, ते पोते असंग होवाथी तेना ध्याननो विघात करनारी थइ शकती नथी. एटद्या माटेज बुद्धिमान ज्ञानी मननी निश्चलता करीने समग्र विषयोतुं दमन करवा माटे शास्त्रोक्त क्रियाओ करे ठे; वीजुं कांठ कारण नथी. केमके निश्चयमां तद्धीन थयेद्या ज्ञानीने क्रियातुं अति प्रयोजन नथी, पण व्यवहार दशामां रहेलाने तो ते क्रियाओज अत्यंत गुणकारी ठे. ज्ञानयोग साधनार शुद्ध ध्यानमग्नता करे ठे, ने आ प्रमाणे ज्ञानयोगवाळा मुनि निर्जयपणे, व्रतोमां स्थित थइने, सुखासन वाळी, नासिकाना अग्रजागे दृष्टि राखीने वेसे ठे; अन्य दिशामां दृष्टि पण करतो नथी. शरीरना मध्य जागमां मस्तकने तथा ग्रीवाने सरद्व (सीधा) राखे ठे, अने दांते दांत अरुकाव्या विना वझे ओष्ठ चेळ करी राखे ठे, आर्त अने रौंझ ध्याननो त्याग करीने प्रमाद रहितपणे धर्म तथा शुद्ध ध्यानमां बुद्धिने स्थिर करे ठे.

आर्त ध्यानमां प्रथमनी त्रण देख्याओनो संजव ठे. ते अनतिक्लिष्ट जाववाळा कर्मना परिणामथी उत्पन्न थाय ठे, ते ध्यानप्रमत्त गुणस्थानक सुधी होय ठे, अने तिर्यंचनी गतिने अपनार ठे; माटे सर्व प्रमादना कारणचूत ते आर्तध्याननो महात्माए त्याग करवो.

रौंझध्यान तो अति संक्लिष्ट जाववाळा कर्मना परिणामथी उत्पन्न थाय ठे, पहेली त्रण देख्याए युक्त होय ठे, तथा नरकनां दुःखने आपे ठे. ते देशविरति गुणस्थानक सुधी रहे ठे, ते ध्यान पण धीर पुरुषे तजवा दायक ठे.

उत्तम जीवे लोकोतर अने प्रशस्त एवा ठेद्या वे ध्याननो स्वीकार करवो, तेवा शुद्ध ध्यानवाळाने इंद्रपदनी पण इच्छा थती नथी. कळुं छे के—

यत्र गच्छति परं परिपाकं, पाकशासनपदं तृणकल्पम् ।

स्वप्रकाशसुखबोधमयं तद्भ्यानमेव जवनाशि जजध्वम् ॥१॥

जावार्थ—“ जे ध्यानमां अति संतोष उत्पन्न थाय ठे, जे ध्यान इंद्रना स्थाने पण तृण समान गणे ठे, अने जे ध्यान आत्मप्रकाश रूप मुखना बोधमय ठे,

एतुं जवनी परंपराने नाश करनारुं ध्यान हे जव्य जीवो ! तमे सेवो. ”

बळी रोगी तथा मूर्ख मनुष्यो पण साक्षात् विषयोनो सुखे त्याग करी शके ठे, पण विषय उपरनो राग तजी शकता नथी; पण परमात्म स्वरूपने जोनार ध्यानी पुरुष तसुं थयेद्व होवाथो फरीने तना पर राग करतोज नथी, तेमज आत्मानो परमात्माने विषे जेद बुद्धिथी करेद्वो जे विवाद ठे, ते विवादने ध्यानी पुरुष तजी दडने तरतज ते आत्मा तथा परमात्माना अजेदनेज करे ठे. सर्व ध्यानमां आत्मध्यानज श्रेष्ठ ठे, केमके आत्मध्यानतुं फळ आत्म ज्ञान ठे अने आत्मज्ञान मुक्तिने आपनारुं ठे, तेथी महात्मा पुरुषे अहनिंश आत्मज्ञानने माटेज यत्न करवो. आत्मानुं ज्ञान थवाथी वीजुं कोड ज्ञान अवशेष रहेतुंज नथी, अने आत्मज्ञान थयुं न होय तो वीजां सर्व ज्ञान व्यर्थ ठे. नवतत्त्वोतुं ज्ञान पण आत्मज्ञानना प्रकाश माटेज ठे, केमके अजीवादिक पदार्थोतुं स्वरूप जीवना जेदनोज संबंध धरावे ठे अर्थात् जीवतुं स्वरूप पृथक् समजवा माटेज ठे. धर्मास्तिकाय विगेरे अजीव पदार्थो गमनादिक क्रियामां जीवने सहायचूत होवाथी ते सर्वे पदार्थो आत्मानेज उपकारी ठे. जेम रत्ननी कांति, निर्मळता अने शक्ति रत्नथी जूदां नथी, तेमज आत्मानां ज्ञान, दर्शन अने चारित्र रूपी दृक्कणो पण आत्माथी जिन्न नथी. मात्र “ आत्मानां ज्ञान, दर्शन अने चारित्र ए त्रण दृक्कण तथा गुणो ठे ” ए वाक्यमां ‘ आत्मा ’ शब्दने उट्टी विजक्ति छे अने ज्ञानादिकेने पहेदी विजक्ति ठे, तेथी व्यवहारदृष्टिथी जिन्नता जणाय ठे, पण निश्चयथी तो अजिन्नज ठे. तेनो जेद मानवाथी आत्मा अनात्मा थड जाय, अने ज्ञानादिक गुणो पण जरु थड जाय, माटे निश्चय नयने आधारे चैतन्य दृक्कणवाळो एक आत्माज महासत्तावाळो सामान्यथी जाणवो, पण व्यवहारनयने आधारे तो एकेंद्रियादिकना जेदथी अनेक प्रकारे आत्मा मानवामां आवे छे; ते निश्चय नयमां घटतुं नथी. ते सर्व नामकर्मथी करेद्वो जेद उपाधिजन्य जाणवो. बळी आत्मा कर्मनी साथे एकज केंद्रमां रहो सतो पण कर्मरूपपणाने पामतो नथी; केमके ते आत्मा धर्मास्तिकायनी जेम अजव्य स्वभाववाळो छे, अर्थात् आत्मानो स्वभाव बदलातो नथी. जेम उण्ण अग्निना संयोगथी ‘ घी उण्ण थयुं ’ एवो ज्रम थाय ठे, तेम मूर्तिमान् कर्मना योगथी आत्माने विषे मूर्त्तपणानो ज्रम थाय ठे. केमके जे आत्मा दृष्टिथी जोड शकातो नथी, हृदयथी ग्रहण करी शकातो नथी, अने वाणीथी वर्णवी शकातो नथी, तथा जेतुं स्वरूप स्वयं प्रकाश ठे, एवो आत्मा मूर्तिमान् शी रीते कही शकाय ? मनोवर्गणा, जा-

पा वर्गणा अने कार्मण वर्गणाना पुद्गळो आत्माना समीपे होय ठे अने धनादि-
 कना पुद्गळो आत्माथी दूर होय छे, परंतु ते सर्व पुद्गळो आत्माथी एकसरखा जि-
 न्न जाणवा. आ रीते जेम आत्मा पांचे अजीव ज्ययथी जिन्न ठे, तेम वीजा नय-
 नी अपेक्षाए आत्मानुं अजीवपाणुं पण गानेहुं ठे. सिद्धना जीवो दग द्रव्यमाण रूप
 जीवथी रहित ठे अने ज्ञानादिक जावमाणथी युक्त ठे, माटे ते अजीव कहेवाय
 ठे. वळी ते आत्मा पुद्गळ्यात्मक पुण्य पापथी पण रहित ठे. अहीं कोड शंका करे
 के “ पुण्यकर्म शुच ठे, अने पापकर्म अशुभ ठे. तो ते शुच कार्य जीवोने संसारमां
 केम नांखे ठे ? अर्थात् तेनावने पण जन्म मरणादि केम थाय ठे ? ” तेनुं समाधान क-
 रे ठे के “ जेम कोडने दोढानी वेनीहुं बंधन होय, अने कोडने मुवर्णनी वेनीहुं बंधन
 होय, ते वनेने परतंत्रपाणुं तो समान होवाथी तेना बंधनरूप फळमां कांड पण जेद नथी;
 तेम सर्व पुण्यफळ पण कर्मोदय करनार होवाथी दुःखरूपज ठे, परंतु गूढ पुरुषोने शु-
 च कर्मना उदयथी दुःखनो प्रतीकार थाय ठे तेथी तेने सुख रूप चासे ठे. सेटुक
 नामना विप्रे पोताना पोपणने माटे पुष्ट कोट्या मोटा वकरानी जेम नरेश तथा देवेन्द्रना
 सुख पण परिणामे दारुण परिपाकवाळा ठे अर्थात् परिणामे दुःखदायी ठे. दोही-
 हुं पान करवाथी सुख मानती जळोनी जेम विपयोथी सुख माननारा मनुष्यो परिणामे
 माठी दशाने पामे ठे. जेम तीव्र अग्निना संयोगथी तपेद्या दोढा उपर नांगेहुं जळ-
 विंडु तत्काळ सुकाड जाय ठे, तेम निरंतर उत्सुकताथी तपेद्व इंद्रियोने सुखनो देश
 पण क्यांथी होय ? अर्थात् उत्सुकता रूप अग्निथी इंद्रियो निरंतर तप्त रहे ठे, त्यां
 जळविंडु जेवा सुखनी स्थिति केम रही शके ? जेम कोड माणस पोताना एक स्कंध
 उपर चार उपाके ठे, त्यां चार द्वागवाथी ते वीजा स्कंध उपर मूके ठे. पण तत्त्वथी
 तेने चार उपाकवानो ओत्रो थतो नथी; तेम दुःखनो त्याग थवाथी कांडक इंद्रियोए
 सुख प्रगट करुं, पण फरीने ते दुःख प्राप्त थवानुं होवाथी—दुःखना संस्कार गयेद्या
 न होवाथी तत्त्वथी तो तेनुं दुःख गयुंज नथी. इंद्रियोना सर्वे जोग क्रोधायमान थयेद्या
 सर्पना फणाजोग जेवा ठे, तेथी ते जोगथी लद्जवेद्व अखिल सुख विद्यासनां चि-
 न्ह रूप बत्तां पण विवेकी माणसने तो जयतुंज कारण ठे. आ प्रमाणे पुण्य तथा पाप
 फळ थकी जिन्न नथी, एकरूप ठे एम सिद्ध थयुं, अने निश्चयथी चिदानंद स्वरूप
 आत्मा ते पुण्य पापथी जिन्न ठे ए पण सिद्ध थयुं. जेम वादळानुं आवरण नाश
 पामवाथी सूर्यनो उज्ज्वल उद्योत प्रकाशे ठे, तेम कर्मना आवरणनो नाश थवाथी आ-

त्मानुं चिदानंद स्वरूप तुरीय (चोथी) दशामां स्पष्ट प्रकाशमान थाय ठे. अर्थात् ते आत्मस्वरूप अयोगी गुणस्थाने सर्व कर्मनो क्य थवाथी उज्जाग्रता नामनी तुरीय दशामां प्राप्त थाय ठे. वळी कर्मनो वंध रागद्वेषथी थाय ठे, जेम चमकपापाणना सन्निधिपणाथी द्रोहुं पोतानी क्रिया करे छे, अर्थात् ते पापाण द्रोढाने खेचे ठे, ए-य्हे द्रोह आवीने तेने मळी जाय ठे; तेम आत्मानी पासे राग द्वेष रखा होय तो सर्व प्रकारनां कर्म आकर्षण पाषीने आत्मानी साथे मळी जाय ठे. जेम रक्त तथा कृष्ण पुष्पना संसर्गथी शुष्क स्फाटिक मणि रक्त तथा कृष्ण थड जाय ठे, तेम पुण्य तथा पापना संसर्गथी आत्मा पण रागी तथा द्वेषी थाय ठे. परमात्माना पुण्य पाप रहित शुद्ध स्वरूपतुं चिंतन करतुं, तेज तेतुं ध्यान, तेज तेनी स्तुति अने तेज तेनी जक्ति कहेदी ठे. जगवंतना शरीरना रूप छावण्यतुं वर्णन अने समवसरणमां रहेद्या त्रण किह्या, उत्र, चामर अने ध्वजा विंगेरे प्रातिहार्यादिकतुं वर्णन जे वीतराग जिनेन्द्रना संवंधमां करेतुं ठे ते वास्तविक तेमना गुणतुं वर्णन नथी, ते तो मात्र व्यवहारथी स्तुति करेदी ठे; परंतु श्री जिनेन्द्रमां रहेद्या ज्ञानादि रत्नत्रयतुं जे वर्णन करतुं, तेज तेमनी वास्तविक स्तुति ठे. तत्त्वथी निर्विकल्प तथा पुण्य पाप रहित एवा आत्मतत्त्वतुं निरंतर ध्यान करतुं, ते शुष्क नयनी स्थिति ठे.

आश्रव अने संवर ते आत्म विज्ञानतुं लक्षण नथी, अर्थात् आश्रव अने संवर कांड आत्माने होता नथी. कर्म पुद्गलाने ग्रहण करवा ते आश्रव कहेवाय ठे, अने ते पुद्गलानो निरोध करवां ते संवर कहेवाय ठे. आत्मा जे जे जावे करीने कर्म पुद्गलाने ग्रहण करे ठे ते ते स्थित्यत्त्व, अविरति, कपाय अने योग रूप आश्रव कहेवाय छे; अने वार जावना, दश प्रकारनो यतिधर्म, पांच प्रकारना चारित्र तथा वाचीश परीपह सहन करवा विंगेरे जे आश्रवनो नाश करनारा जावो छे ते आत्माने संबंधे जाव संवर कहेवाय ठे. आश्रवनो निरोध करनार संवरना सत्तावन जेद छे. आश्रवनो रोध करनार जे क्रिया तेपण आत्मा नथी, केमके आत्मा तो पोताना जिन्न आशये करीने अन्यनी अपेक्षा राखतो नथी, ते तो सर्वदा पोतेज समर्थ छे. हिंसा, अहिंसादिक जे पर प्राणीना पर्यायो छे ते निमित्त मात्रज ठे, पण आत्म फळना हेतु नथी. अर्थात् पर जीवतुं हिंसन करतुं ते हिंसा अने तेतुं रक्षण करतुं ते अहिंसा कहेवाय ठे. इत्यादि हिंसा अहिंसादिक पर प्राणीना पर्यायो ठे, तेथी परजीवनी हिंसा अहिंसा करवाना समये तेमां परनी अपेक्षा आवे ठे

माटे ते आत्माना चिद्रूपने प्रगट करवामां कारणचून नथी. आत्म स्वरूप प्रगट करवामां तो आत्मा पोतेज समर्थ ठे, अन्यनी अपेक्षा करवी ते तेनो धर्म नथी, परंतु ते हिंसा अहिंसादिक निमित्तचूत ठे तेथी तेनो सर्वथा निषेध कर्यो नथी.

व्यवहार नयमांज विपूढ-तेमांज मग्न रहेता जीवो आत्म स्वरूप प्रगट करवामां ते हिंसादिकनेत्र हेतु माने ठे. तेथी तेओतुं चित्त वाह्य क्रिया करवामांज रक्त रहे ठे, एट्ठे तेओ तेना गूढ तत्त्वने जोड शकता नथी. निश्चय पक्ववाळा तो शुजाशुजना कारणरूप ते हिंसादिकने हेतु रूपे कोडवार अंगीकार करे ठे, अने कोड वखत अंगीकार नथी पण करता. केमके जेट्ठ्या आश्रवो कहेट्ठा ठे तेट्ठ्याज परिश्रवो कहेट्ठा ठे, अर्थात् जेट्ठ्या वाधकनां कारणो ठे, ते सर्वे कोड वखत साधकपणे-संवरपणे परिणाम पामे ठे अने कदापि अन्यथा पण परिणाम पामे ठे; तेथी वाह्य हेतुमां कोड पण जातनो नियम ठेज नही. पण निश्चे आत्मा पोतेज जावना विचित्रपणाथो आश्रव संवररूप ठे. व्यवहारकुशल पुरुषो शास्त्र तथा गुरुना विनयने अने आवश्यकादिक क्रिया-ओने संवरना अंग रूप कहे ठे. वळी तेओ प्रशस्त रागवाळा चारित्र्यादिक गुणोने विषे पण शुज आश्रवनो आरोप करे ठे अने तेना फळमां जेद कहे ठे. आ प्रमाणे अशुष्क नयने आधारे आश्रव अने संवरनो जेद ठे, पण ते वने संसारतुं कारण हो-वार्थी शुष्क नयमां तेवो जेद नथी, शुष्क नये तो संसारी ने सिष्क वने सरखा ठे.

कर्मनो नाश ए निर्जरा कहेवाय ठे ते पण आत्मा नथी, कर्मनो पर्याय ठे, पण जे जावे करीने कर्म निर्जराय ठे, ते जाववस्तु आत्माज ठे. जे शुद्ध ज्ञानथी युक्त ठे, आत्मानी शक्तिथी उत्पन्न थयेतुं ठे अने चित्तवृत्तिनो निरोध करनार ठे ते तप कहेवाय ठे. तेना वार जेद छे. जेमां कषायोनो निरोध थतो होय अने जेमां आत्म-तत्त्वतुं अने जिनेश्वरतुं ध्यान थतुं होय ते तप शुद्ध जाणतुं; वाकी सर्व दांघन (दांघण) जाणतुं; केमके जुखे रहेतुं तथा देहने कृश करवो, ए कांइ तपतुं लक्षण नथी, पण तितिक्षा (परीपह सहन करवो ते), ब्रह्म गुप्ति, समिति विंगरे स्थानतुं जे ज्ञान ते तपना शरीररूप ठे. ' कर्मने तपावनारुं जे ज्ञान तेज तप ठे ' एम जे पुरुष जाणतो नथी ते अंतःकरण जेतुं हणायेतुं ठे एवो पुरुष विपुळ निर्जरा शी रीते पामे ? मुनिवरो ज्ञानयोगनेज शुष्क तप कहे छे, अने तेवा तपथीज निकाचित कर्मनो पण क्षय थड शके ठे. केमके सम्यक्त्व प्राप्त थाय ते वखते अपूर्व कारण अने शुष्क श्रेणी प्राप्त थाय ठे, ते वखते अत्रय पूर्व कर्मनो स्थितिक्षय थाय छे. तेथी करीने

ज्ञानमय शुष्क तपस्वीज जाव निर्जरा करे ठे; शुष्क निश्चय नयथी जोतां तो सदा शुष्क एवा तपस्वीने ते जाव निर्जरा पण कांइज नथी.

कर्म अने आत्मानो संश्लेश थवो ए अव्यबंध कहेवाय ठे. ते अव्यबंधना चार प्रकार ठे, अने ते बंधना हेतुरूप आत्माना अध्यवसायने जावबंध कहेवाय ठे. जेम सर्प पोताना देहधीज पोताना देहने वींटे ठे, तेज प्रमाणे ते ते जावथी परिणाम पामे-लो आत्मा पोताना आत्माए करीनेज आत्माने वाधे ठे. जेम शंखनो वण्ण श्वेत ठतां नेत्रव्याधिना दोषथी^१ ते शंख पीळो मादम पमे ठे. तेज प्रमाणे शास्त्रतुं ज्ञान छतां मिथ्याबुद्धिना संस्कारथी जीवने बंधनी बुद्धि थाय ठे. जे पुरुषो सांजळीने, मानीने तथा वारंवार स्मरण करीने तत्त्वनो साक्षात् अनुभव करे ठे तेअोने बंधनी बुद्धि रहेती नथी, तेनो आत्मा बंधरहित प्रकाश पामे ठे.

कर्मअव्यनो जे कृत्य थवो ते अव्यमोक्ष कहेवाय ठे. ते आत्मानुं लक्षण नथी; अने ते कर्मअव्यनो कृत्य करवामां हेतुचूत जे रत्नत्रयीमय आत्मा ते जावमोक्ष कहे-वाय ठे. ते आत्मानुं लक्षण ठे. ज्यारे ज्ञान, दर्शन अने चारिने करीने आत्मा एकत्वने पामे ठे, त्यारे सर्व कर्मो जाणे कोप पाम्या होय तेम तत्काळ तेनाथी दूर जतां रहे छे. आथी करीने जिन जिंग धारण करनाराअो पण जावद्विगथी मोक्ष पामे छे, ए सिद्ध थाय ठे. तेथी मनस्वी पुरुषे कदाग्रह मूकीने ते जावद्विगनी जावना करवी. आ उपरथी एतुं सिद्ध थाय छे के आत्माने वृद्ध अने मुक्तनी व्यवस्था अशुष्क नयने आधारेज घटे ठे, पण शुद्ध नयने आधारे तो आत्माने बंध के मोक्ष कांइ पण घटतुं नथी.

आ प्रमाणे अन्वय अने व्यतिरेकथी आत्म तत्त्वनो निश्चय करेलो ठे. एज प्रमाणे पंक्ति नवे तत्त्वोथी आत्मतत्त्वनो निश्चय करवो. आ सूक्ष्मनयने आश्रय करनारं गुह्यथी पण अति गुह्य तत्त्व कोइ अल्प बुद्धिवाळाने आपतुं नही. केमके अल्प बुद्धिवाळाने आ तत्त्व विमंथना करनारंज थाय ठे, अर्थात् तेअो अध्यात्म तत्त्वने दूषणज पामे ठे. जेम कृधातुर थयेद्या दुर्वळ माणसने चक्रवर्तीतुं जोजन अहित करनारं थाय ठे, तेम अल्प बुद्धिवाळा माणसने आ अध्यात्म तत्त्व अहित करनारंज थाय छे. जेम अशुष्क मंत्रनो पाठ करवाथी सर्पनो मणि लेवानी इच्छा लक्षटी अनर्थ

^१ भेदनां कर्मनां नगनो रोग थाय छे एअरे सर्व वस्तु पीली लागे छे

(३९४) उपदेशप्रासाद जापांतर—जाग ४ थो—स्तंज १९ मो.

करनास थाय डे, तेम लेश मात्र ज्ञानथी 'दुर्विदग्ध थयेझा कुपंनितोने आ अध्यात्म तत्त्व अनर्थकारीज डे. केमके तेओ परमार्थथी वस्तुतत्त्व जाणी शकता नथी.

बळी हे जव्य कुमारपाल राजा ! सर्व नयो पोताना एकांत पङ्कनोज आभार राखीने स्यादादने दूषित करे डे, पण जिनेन्द्रनी वाणी तो सर्व नयमय डे. कहुं डे के—

बौद्धानामृजुसूत्रतो मतमभूच्छेदांतिनां संग्रहात्
सांख्यानां तत एव नैगमनयाद्योगश्च वैशेषिकः ।
शब्दब्रह्मविदोऽपि शब्दनयतः सर्वैर्नैथैर्गुंफिता
जैनी दृष्टिरितिह सारतरता प्रत्यङ्गमुच्छीद्व्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ बौद्धानो मत ऋजुसूत्र नयथी थयेहो डे. वेदांतिओनो मत संग्रह नयथी थयेहो डे, सांख्यानो योगरूपी मत नैगम नयथी थयेहो डे, वैशेषिक एतन्ने नै-यायिकनो मत पण ते नैगम नयथीज थयेहो डे, अने शब्द ब्रह्म ज्ञानीनो मत शब्द नयथी थयेहो डे; पण जिनेन्द्रनी दृष्टि तो सर्व नयथी गुंफित थयेहो डे, तेथी तेमां अत्यंत सारता प्रत्यङ्गज जणाय डे. ”

आ प्रमाणे गुरुना मुखकमळथी आस वाक्यो सांजळीने कुमारपाल राजा निःशंक थया अने जैन धर्ममां दृढ अनुरागी थया.

“ सर्वे तत्त्वथी जिन अने आत्मतत्त्वमां हीन थयेहुं एवं गुरुए कहेहुं अध्यात्म तत्त्वहुं रहस्य सांजळीने परमार्हेत कुमारपाल राजा संकल्पविकल्पथी रहित ज्ञानव्यास थइ धर्मने विषे स्थिर थया.”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य
पञ्चसप्तत्यधिकच्छिंशततमः प्रबंधः ॥ ३७५ ॥

व्याख्यान २७६ सुं.

साधमींवात्सव्य नामना सातमा दर्शनाचार विपे.

जिनैः समानधर्माणः, साधर्मिका उदाहृताः ।

द्विधापि तेषां वात्सव्यं, कार्यं तदिति सप्तमः ॥१॥

समानधार्मिकान् वीक्ष्य, वात्सव्यं स्नेहनिर्जरम् ।

मात्रादिस्वजनादिज्योऽप्यधिकं क्रियते मुदा ॥२॥

जावार्थ—“श्री जिनेश्वरे समान धर्मवाळाने साधर्मिक कहेवा ठे. ते साधर्मिकतुं छव्य अने जाव ए बंने प्रकारे वात्सव्य करवुं ते वात्सव्य नामनो सातमो दर्शनाचार कहेवाय ठे (?). समान धर्मवाळाने जोडने माता पिता विगेरे स्वजनो करतां पण अ धिक, गाढ स्नेह पूर्वक हर्षधी तेमनुं वात्सव्य करवुं (२).

आ बे श्लोकतुं तात्पर्य एवुं ठे के समान धर्मवाळा ते साधर्मिक कहेवाय ठे. तेमां प्रवचन अने दिंग ए वनेवने साधु साध्वी तथा केवळ प्रवचनवने श्रावक श्राविका साधर्मिक कहेवाय ठे. तेमां साधु साध्वीए आचार्य, ग्दान, प्राधुणिक (भाहुणामुनि), तपस्वी, बाह्य, वृष्क, नवदीहित शिष्य विगेरेतुं विशेषे करीने वात्सव्य करवुं, तेमज पुष्टाद्वंननादि अपेक्षाए श्रावक श्राविकानुं पण सर्व शक्तिवने छव्य जाव बंने प्रकारतुं वात्सव्य तेनो उपकारादि करवावने करवुं, अने श्रावके श्रावक श्राविकानुं कुमारपाळ राजानी जेम योग्य वात्सव्य करवुं.

कुमारपाळ राजानुं दृष्टान्त.

श्री पाटणमां परमश्राफ् श्री कुमारपाळ राजा ज्यारे स्नात्रपूजा तथा पोषध विगेरे धर्मकार्य करता हता ल्यारे एक हजार ने आठसो श्रेष्ठीओ तेनी सहायमां रहेता हता. तेओने राजाए सुखी करेवा हता. श्रावक पासेधी दर धर्षे आवतो बाँतेर द्वाख रुपीयानो कर माफ करेवो हतो, तेमज नवळी स्थितिमां आवी पनेवो कोड पण साधर्मिक राजाने घेर जतो तो तेने राजा एक हजार दीनार आपता हता. ए प्रमाणे करवामां कुळ मळीने एक वर्षे एक करोड रुपीयानो व्यय थतो हतो, तेवी रीते चौद वर्षमां चं.द करोड छव्यनो व्यय कर्यो. एकदा कोड महेश्वरी (मेसरी) बाष्ठीयाप दाणचोरी करी, ते दाण दोनार अधिकारीना जाणवामां आवुं, तेथी ते

वणिकूने दोरमाथी बांधीने मार मारतां राजानीं पासो द्वाइ गया. ते वणिकूने बीजो कोइ जीवितनो उपाय नहीं सूज्जाथी अवसर जाणीने तेणे, श्रावको जिनेश्वरनी पूजा समये उदर, उरस्थळ, कंड अने कपाळ ए चार स्थाने जेवां तिळको करे ते तेवां केसरमिश्रित चंदननां चार तिळको राजा पासो जती वरत करी दीधां. पडी राजसेवकोए राजा प्रत्ये कहुं के “ हे पृथ्वीपति ! आ वणिके आपनी आझातुं उल्लंघन करीने दाणचोरी करी ते, तेने शो दंड करवो ? ” ते सांजळीने राजाए जयथी कंपता एवा ते वणिकूनी सामुं जोखुं, तो तेना कपाळमां तिळक जोडने राजाए विचार्युं के “ खरोखर आ तो श्री वीतरागनी जक्ति करनारो श्राद्ध जणाय ते, अने श्राद्धनो करे लोवातुं तो मारे प्रत्याख्यान ते, माटे आ निरपराधी ते. ” एम विचारिने राजाए तेने वंधनथी मुक्त कराव्यो. ते जोडने राजसेवको बोदिया के “ हे स्वामी ! आ श्रावक नथी, आ तो अचक्षादिकतुं नकण करनार महेश्वरी धर्ममां आसक्त ते, पण आजे कपटथी उत्तरासण तथा कपाळमां तिळक विगेरे करीने खोटो श्रावकनो वेष धारीने अहीं आवेक्षो ते. ” राजाए कहुं के “ ए वणिकू तर्जना करवा योग्य नथी. ते धन्य अने कृतपुण्य ते, नहीं तो तेना जाळमां तिळक जोडने मारा मनमां ‘ आ श्री जिनेश्वरनो जक्त ते ’ एम केम आवत ? माटे में तेने मुक्त कर्यो ते, मुखेथी तेने पोताने घेर जवा यो. ” पडी ते महेश्वरी वाणीयो पण श्रावकना वेषनी प्रशंसा करतो जैन राजाने नमीने पोताने घेर गयो. आ हकीकत उपर कहुं ते के—

साधर्मिकस्वरूपं यत्, व्यलीकमपि न्रभृता ।

सन्मानितं सजायां तत्, तर्हि सत्यस्य का कथा ॥१॥

जावार्थ—“ असत्य एवा साधर्मिकना स्वरूपने पण राजाए सजामां मान आय्युं, तो साधर्मिकना सत्य स्वरूपने मान आपे तेमां तो शुं कहेवुं ! ”

आ दृष्टांत सांजळीने सर्व शक्तिथी अवश्य साधर्मिकतुं वात्सव्य करवुं.

पूर्वे उदाधि राजाए पण चंद्रप्रद्योत राजाने तेना कपाळमां “ आ दासीनो पति ते ” एवा अक्रुरो लखीने कारागृहमां नांख्यो हतो. परंतु पडी सेवकना मुखेथी तेने साधर्मिक जाणीने तरतज तेहुं बहुमान कर्युं हतुं. तेथी साधर्मिकतुं स्वजनथी पण अधिक सन्मान करवुं, कहुं ते के—

सुहि सयणमाइआणं, उचयरणं भवपबंधबुद्धिकरं ।

व्याख्यान ३७६ मुं. साधर्मीवात्सल्य नामना सातमा दर्शनाचार विषे. (३७७)

जिनधम्मपवज्जाणं, तं चिय जवभंगमुवणोइ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मित्र स्वजनादिकतुं बहुमानादि करवाथी जवपरंपरा वृष्टि पापे ठे, अने जिन धर्ममां प्रवर्तता साधर्मिकतुं सेवन करवाथी ते जवपरंपरानो नाश थाय छे. ”

अहीं साधुए साधर्मिकतुं वात्सल्य करवाना संबंधमां श्री वज्रस्वामीनुं दृष्टांत एवुं ठे के—महा जय लुष्काळने लीधे सर्व देशना मार्गों ज्यारे बंध पत्नी गया हता त्यारे श्रीवज्रस्वामी पदविद्याए करीने सकळ संघने सुकाळवाळी सुजिह्वापुरीमां बाइ गया हता. तेवीज रीते विष्णुकुमार विगेरेनां दृष्टान्तो पण वांचनारे अन्य स्थळथी जाणी देवां.

कोइ पतिव्रता श्राविका पण पोताना पतितुं लोकोत्तर वात्सल्य करी शके छे तेनुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

पतिव्रता स्त्रीए करेहुं पतिवात्सल्य.

पृथ्वीपुर नामना नगरमां एक सुजज नामे वार व्रतधारी श्रावक रहेतो हतो. ते एकदा वेपारने माटे राजपुर नगरे गयो. ते नगरमां एक जिनदास नामे श्रावक रहेतो हतो. तेणे पोताना कन्याने साधर्मिक विना बीजा कोइने नहीं आपवानो नियम ग्रहण करेडो हतो. अन्यदा ते सुजजने जोजन, शयन, आसन, वज्रपन, चक्रमण, वार्ता-लाप विगेरे चेष्टाओवके साधर्मिकजाणीने तेणे पोताना पुत्री मोटा उत्सवथी परणावी. ते सुजिळा पुत्री घरतुं कामकाज करवा उपरांत प्रजुना मार्गने जाणनारी तेमज निर्मळ अन्तःकरणवाळी होवाथी निरंतर पतिनी जक्ति पण करती हती. एकदा तेना पति सुजजचे अति स्वरूपवती अने उदजट शृंगार धारण करेदी पोताना स्त्रीनी सखीने जोइ. तेने जोवाथी सुजजने तेणीना उपर गाढ राग उत्पन्न थयो; परंतु दृज्जादिकथी कांइ पण बोदी शक्यो नहीं. ते स्त्रीने मेळववानी चिन्ताथी तेने प्रतिदिन दुर्बळ थतो जोइने तेनी पत्नीए तेने आग्रह पूर्वक दुर्बळ थवातुं कारण पूछुं, एटके महा कष्टे सुजजने ते कारण जणाव्युं. ते स्त्री अति चतुर होवाथी तेणे तेने प्रतिबोध करवानो बीजा कोइ उपाय नहीं जाणीने कहुं के “ हे स्वामी ! आवा कार्यने माटे तमे आटड्यो बधो खेद केम पाम्या ? मने प्रथमथीज केम कहुं नहीं ? केमके ते मारी सखी मारे आधीन ज ठे, तेने हुं जहादी लावी आपीडा. ” पत्नी अन्य दिवसे तेणे पोताना पतिने

कहुं के “ ते मारी सखीए तमारी इच्छा पूर्ण करवातुं हर्षथी अंगीकार कथुं छे, तेथी ते आज सांजे अहीं आवेशे. परंतु ते अति दृज्जालु होवथी शयनगृहमां प्रवेश करेशे के तरतज दीधो जुजवी नाखशे. ” सुज्ज वोधयो के “ जद्वे तेम करे, तेमां शी हरकत ठे ? ” पडी ते सुज्जदनी स्त्रीए विचार्युं के “ खरेखर विषयरूपी महा प्रेतना आवेशवाळो जीव दीनपाणुं धारण कावुं, वगासां खावां, निःश्वास मूकवो, तथा परस्त्री संबंधी विचारमांज तद्विन थवुं विगरे शुं शुं चापद्वय करतो नथी ? अर्थात् सर्व चापद्वय करे ठे. अहो ! अनंत सुखने आपनार एवा व्रतनी पण उपेक्षा करे ठे. ज्यारे आवो सुद्ध अने सुशीळ माणस पण विषयमांज पराधीन थइ गयो तो बीजानी शी वात ? माटे विषयदशाने अने अन्यनी आशाने धिक्कार ठे; परंतु आ मारो स्वामी ग्रहण करेला व्रतनो जंग करवाथी नरकादिक दुःखनुं जाजन थगे माटे हुंज मारी सखीनुं रूप धारण करीने तेनुं वांञ्जित पूर्ण करूं. जो के तेम करवाथी जावथी तो तेना व्रतनो जंग थगे, पण इव्यथी जंग नहीं थाय. तो एक पदनुं पावन करवाथी पण कोइ वखत दृज्जावान पुरुषने गुणकारी थइ शके ठे. ” आ प्रमाणे जिविष्यमां विविध प्रकारना दान थवानो विचार करीने तेणे पोतानी सखी पासेथी कांड मिष करीने पोताना पतिए जोयेलां तेनां उत्तम वस्त्रो तथा अद्वंकारो मागी दीधां. पडी गुटिकाना प्रयोगथी सखीना जेवोज स्वर तथा स्वरूपादि करीने तेज प्रमाणे वस्त्र तथा आचूषणो धारण करी ते सखीनी जेवाज सुंदर विद्यास (हाव जाव विगरे) करती ते सुज्जदनी ज पत्नीए (पोतेज) उत्तम सुगंधी पुष्प, तांबूद, चंदन, अगारू, कर्पूर, कस्तुरी विगरे समग्र जोगनी सामग्रीवके तथा निर्मळ दीपकवके अद्वंकृत करेला सुंदर शयनगृहमां हर्षथी प्रवेश कर्यो. ते वखते गंगा नदीना पुद्विननी स्पर्धा करनारा पदंगपर उत्कंठाथी विकस्वर दृष्टि धारण करीने वेउंझा सुज्जे नेत्र अने मननी जाणे अमृतमय दृष्टिने धारण करती होय तेवी तेने जोइ. तरतज तेणे दीपकने जुजवी दीधो. पडी ते पदंग उपर गइ, अने विविध प्रकारनी गोष्ठी करवा पूर्वक आनंदथी ते सुज्जे तेनी साथे क्रीडा करी. प्रातःकाळे तेना गया पडी सुज्जने विचार थयो के—

सयदसुरासुरपणमिय, चद्वणेहिं जिणेहिं जं हियं जणियं ।

तं परजवसंवद्वयं, अहह मए हारियं सीदं ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सकद्व सुर अने असुरोए जेना चरणकमळेन प्रणाम कर्यो ठे

व्याख्यान २७६ मुं. साधर्मीवात्सल्य नामना सातमा दर्शनाचार त्रिपे. (३९९)

एवा जिनेश्वरो ए हे हितकारी कथुं ठे ते परजवमां पायेय समान शील मं आजे गुमाथुं. ”

मनस्यन्यद्वचस्यन्यत्, क्रियायामन्यदेव च ।

यस्यास्तामपि द्योलाङ्गी, साध्वीं वेत्ति ममत्ववान् ॥१॥

जावार्थ—“ जे स्त्रीना मनमां कांडक होय ठे, वचनमां कांडक होय ठे, अने क्रियामां तेथी पण कांड वीजुंज होय ठे एवी चाज नेत्रवाळी स्त्रीने ममतावाळो पुरुष श्रेष्ठ माने ठे. ”

चर्मच्छादितमांसास्थि, विण्मूत्रपिठरीष्वपि ।

वनितासु प्रियत्वं यत्, तन्ममत्वविजृंभितम् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ जनां मांस तथा अस्थि चर्मयुग्म आच्छादन करेलां ठे एवी विष्टा अने मूत्रनी हांणी समान स्त्रीओमां जे प्रियत्व ठे ते मात्र ममताधीज उत्पन्न थयेलुं ठे. ”

गणयन्ति जनुः समर्थवत्, सुरतोद्भाससुखेन जोगिनः ॥

मदनाहिविपोग्रमूर्च्छनामयतुल्यं तु तदेव योगिनः ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ कामी पुरुषो जे जोगविद्यासना मुखधी पांतानो जन्म सफल माने ठे तेज मुखने योगी पुरुषो कामदेवरूपी सर्पना विपधी थयेली उग्र मूर्धारूप महा व्याधि समान माने ठे. ”

दरेक पदार्थमां प्रिय अने अप्रियपणुं स्वमनोकल्पितज होय ठे. खरेखरी री-ते तो कोडपण वस्तु इष्ट अनिष्ट ठेज नहीं. केमके समग्र विकल्पनो उपरम थवाधी म-तिनो जेद रहेतोज नथी. कथुं ठे के—

समतापरिपाके स्याद्विषयग्रहशून्यता ।

यया विशदयोगानां, वासीचन्दनतुल्यता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ समता गुण परिपक्व थाय, त्यारे विषयग्रह शून्य थइ जाय ठे (विषयेच्छा नाश पाये ठे); अने तेथी निर्मळ योगवाळा ते आत्माने वासी (फरसी) अने चंदनमां तुल्यत्त थइ जाय ठे, अर्थात् ते वस्त्रेमां जेद जणातो नथी. ”

आ प्रमाणे संवेगना वज्ञथी उत्पन्न थयेद्या पश्चात्ताप रूपी अग्रिथी तेतुं अंतःकरण बळवा द्वाग्युं, अने हमेशां पोतानी पत्नीने जैतांज ते पोतानुं मुख नीचुं करवा द्वाग्यो. ते जोझे तेनी चार्याए विचार्युं के “आ मारा पति हजु सुधी दज्जा ओरुता नथी, तेथी ते जज्ञदीथी धर्म पामशे; सर्वथा निर्द्वज्ज अने वाचाळ माणस धर्मेने अयोग्य होय ठे, पण आ मारा स्वामी तेवा नथी.” पढी ते स्त्री हमेशां सामायिकने वखते तथा पठन पाठनने वखते सर्व स्थाने व्रत जंग करवानुं फळ वारंवार कहेवा द्वागी. “व्रत ग्रहण करवुं सहेलुं ठे, पण तेतुं पावन करवुं दुष्कर ठे. तेना चार^१ जांगा थाय ठे.” इत्यादि वचनो सांजळीने सुज्ज पोतानी स्त्रीना स्वजावनी स्तुति करवा द्वाग्यो, पण तेना मनमां व्रतजंगनुं दुःख शब्दनी जेम निरंतर खटकुं हतुं; तेथी ते प्रतिदिन अधिक अधिक दुर्वळ थवा द्वाग्यो. ते जोझे तेनी पत्नीए आग्रहथी दुर्वळ थवानुं कारण पूछ्युं, त्यारे ते निःश्वास नांखीने खेद पूर्वक बोड्यो के “हे प्रिया ! जे मोडसुखना हेतुचूत व्रत में चिरकाळथी पावन कर्युं हतुं ते व्रतनो कृष्णिक स्थितिवाळा मनकटिपत सुखने माटे जंग करीने मूर्ख पण न करे तेतुं अकार्य में कर्युं ठे तेनी चिंताथी हुं दुर्वळ थाउं बुं. हवे मने ब्रह्म थयेद्याने एतुं प्रायश्चित्त कोण आपशे ? मारी जावनानो वृत्तांत तो कुंजारने घेर जेने मिथ्या दुष्कृत आपनार द्वाद्वक मुनिना जेवो थयो ठे. जीवोने हणीने पढी ‘में मोडं दुष्कृत कर्युं, में मोडं दुष्कृत कर्युं’ एम कहेवुं ने ध्यान वैराग्य धारण करवा ते व्यर्थ अने बंध्य ठे.” आ प्रमाणे शुज परिणामथी बोलता तेने अंतःकरणथी शुद्ध जाणीने तथा “स्त्रीनी सन्मुख मात्र दाङ्गिण्यता साचववा माटे आ वहारनो देखाव नथी” एनी संपूर्ण परीक्षा करीने तेमज ‘संवेगने वज्ञ थयेदुं तेतुं चित्त इन्द्रनी अप्सराओथी पण पराजव पामे तेतुं नथी’ एवो निश्चय करीने तणे निशानी सहित सर्व हेवाळ सत्य रीते कही आप्यो. तेथी विश्वास पामीने ते सुज्ज शांत थइ विचारवा द्वाग्यो के “द्वोकोत्तर धर्ममां कुशळ एवी आ मारी चार्याने धन्य ठे के ‘जेणे मारो स्वामी परस्त्रीना संगथी नरक रूपी सागरमां न पनो’ एम धारीने मने तेमांथी जगायों. मने अन्तःकरणथी मारी चिंता धरावनारी सुशील स्त्री मळी ठे. तेनी स्थिरता अने गांजीर्य वा-

१ व्रत ग्रहण करवुं सहेलुं ने पाळवुं दुष्कर, ग्रहण करवुं सुक्केल पण पाळवुं सुकर, ग्रहण करवुं पण सहेलुं अने पाळवुं पण सहेलुं अने ग्रहण करवुं पण सुक्केल ने पाळवुं पण सुक्केल, आ प्रमाणे चोभगी थाय छे. तेमां वीजे जागो श्रेष्ठ छे, दोयो कनिष्ठ छे.

व्याख्यान १७६ मुं. साधर्मीवात्सव्य नामना सातमा दर्शनाचार विषे. (४०१)

णीना विषयनी वहार ठे. अर्थात् वाणीधी कही शकाय तेवुं नधी. ” इत्यादि स्त्री-
नी प्रशंसा करीने तेनीज आज्ञाधी गुरु पासे जइ परस्त्रीगमनतुं सर्वथा प्रत्याख्यान
करीने करेव्हा पापनी आद्योचना करो. पत्नी अनुक्रमे पोताना पुत्रने घरनो कार्यचार
सोंपीने चारित्र तपादिवने ते स्त्रीपुरुष अद्वयकाळेज इच्छित कार्य साधो मोक्षसु-
खने पाय्या.

“आ प्रमाणे साधर्मिक वात्सव्यना घणा नेद ठे, माटे माहा पुरुषो द्वाज देखी-
ने तेमां प्रवर्ते ठे. आ सातमा दर्शनाचारने पावन करनार पुरुषोए पोतानी सर्व श-
क्तिधी साधर्मिकनी निरंतर अर्चा करवी, तथा तेवुं बहु मान करवुं. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य
पद्मसप्तत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ १७६ ॥

व्याख्यान २७७ मुं.

प्रज्ञावना नामे आठमा दर्शनाचार विषे.

अष्टौ प्रोक्ता निशीथादौ, शासनस्य प्रज्ञावकाः ।

मार्गानुसारिण्या शक्त्या, त एवोद्भासयन्ति तत् ॥१॥

जावार्थ—“ निशीथादिक सूत्रमां शासनना आठ प्रज्ञावक कहेव्हा ठे, तेओ-
ज मार्गानुसारी शक्तिए करीने शासनने शोचावे ठे.

सूत्रमां जे आठ प्रज्ञावक कहेव्हा ठे, ते निशीथ सूत्रनी गाथावने वतावे ठे.

अश्सेसीद्वि १ धम्मकहि, २ वाइ ३ आयरिय ४ खवग ५ नेमिच्ची ६ ।
विज्जा ७ रायगणसम्मठं अ ८ तिथ्यंपजाविति ॥ १ ॥

शब्दार्थ—“ अतिशयित ऋद्धिवान् १, धर्मकथी २, वादी ३, आचार्य ४,
तपस्वी ५, नैमित्तिक ६, विद्यावान् ७ अने राजसमूह्यां संगत ८ ए आठ तीर्थ-

ना प्रजावक होय ठे. ”

विस्तरार्थ—जेने “ अतिशय ” एट्ठे वीजाओधी परम उत्कृष्ट “ ऋद्धि ” एट्ठे तेजोद्वेग्या विगेरे द्वाब्धिओ ठे, ते अतिशयित ऋद्धि कहेवाय ठे. तेने माटे कुंचिक नामना श्रेष्ठिने शिक्षा आपनार मुनिपति मुनिनुं अथवा जावी काळे धनारा सुमंगल मुनिनुं दृष्टांत जाणवुं. ते श्री जगवति सूत्रना पंदरमा शतकर्मा कहेलुं ठे, त्याधी स्वयमेव जाणी देवुं.

“ धर्मकथा ” एट्ठे व्याख्याननी द्वाब्धि जेने होय ते. श्रीनंदिपेण मुनि वेश्याने घेर रत्ना हता, तोपण हंभेशां दश दश जीवोने प्रतिबोध पमारुता हता, तेवी रीते वार वर्ष व्यतीत थयां, जेमां त्रैताळीश हजार ने वसो जार पुरुषो के जेओ का-मातुर थइने वेश्याने घेर आवता हता, तेओने धर्मकथावने प्रतिबोध पमानीने श्री महावीर स्वामी पासे दीक्षा देवा माटे मोकल्या हता. हुं तो कर्मना वशधी पतित थ-यो लुं पण वीजा दश माणसेने दररोज प्रतिबोध पमाड्या विना हुं आहार करीश नहीं. ” एवो पोते द्वाब्धिओ अजिग्रह तेमणे संपूर्ण पाळ्यो हतो. ते प्रतिबोध पामनार मनुष्यामां कोइए पण तेनो प्रत्यक्ष एवो दोष पण ग्रहण कर्यो नहोतो. परंतु उद्वटा ते-ओ एवुं विचारता के “ अहो ! आ धर्मकथा कहेनार कोइ महा पुरुष द्वागे ठे, के जेणे मोहजाळमां पड्यां ठतां पण पोताना गुणोने जस्मीचूत करी नाख्या नथी. का-जळनी कोटनीमां रत्ना ठतां पण पोताना आत्म स्वजावने मलिन थवा देता नथी. ते-ना आत्माने धन्यवाद घटे ठे ! आ जोके कोइ पण कारणे पतित थयेल ठे, पण अवश्य अल्प काळमांज आ कार्यधी पाठा ओसरशे. आणे अमारा ज्ञाननेत्रो ल-धाड्यां, ते बहुज सारुं थयुं. आ महात्मा मोहसागरमां बूड्या ठतां न बूड्या जेवाज ठे, आवो महात्मा कोइ पण नथी के जेनी आने उपमा आपीए. अथवा तो खरेखर अमारी जेवा पापीओने तारवा माटेज आ वेश्याना घरमां नाव रूप थइने रत्ना जणाय ठे, वीजो कोइ पण हेतु कल्पनामां आवी शकतो नथी. ” इत्यादिक विविध प्रकार-नां उत्तम वाक्योधी ते धर्मकथा कहेनारनी स्तुति करता हता २.

“ वादी ” एट्ठे परवादीनो पराजय करनार. तेना पर बृह्वादी, मह्वादी, देवसूरि, सिंघसेन दीवाकर, वादीवेताद श्रीशांतिसूरी विगेरेनां दृष्टांतो प्रजावक पु-सप चरित्रमांथी जाणी देवां. ३

“ आचार्य ” एतन्ने गच्छना स्तंजचूत एक हजार वसो ने बन्नु गुणोष्ठी अलंकृत होय ते. तेना पर प्रजव स्वामी, शय्यंजवसूरि विगेरेनां दृष्टांतो जाणवां ४.

“ कृपक ” एतन्ने प्रकृष्ट तपस्वी. तेना पर ७ हजार वर्ष सुधी बृह तप करनार श्री विष्णुकुमार, ३ मासी तप करनार वृद्धणकुमार, साठ हजार वर्ष सुधी आचाम्ब्र तप करनार मुंदरी, वर्ष पर्यंत कायोत्सर्गे रहेनार वाहुवल्ली, विषम अग्निग्रह धारण करनार बहुदा मुनि,^१ अगियार द्वाख अंसी हजार ने पांचसो मास कृपण करनार नंदन मुनि, सोळ वर्ष सुधी आचाम्ब्र तप करनार श्री जगबंधू सूरि तथा गुणरत्न संवत्सर तप करनार स्कंधक ऋषि विगेरेनां दृष्टांतो तपस्वीओना चरित्रवाळा ग्रंथमांथी जाणी लेवां. ५.

“ नैमित्तिक ” एतन्ने त्रिकाळज्ञानी. आ विषय उपर ब्राह्ममेहरने जीतवा माटे निमित्तशास्त्रनी प्ररूपणा करनार श्री जछवाहु स्वामीजुं दृष्टांत जाणवुं अथवा दत्तमातुव्र (मामा) ने सातमे दिवसे मृत्यु कहेनार काळिकाचार्यजुं दृष्टांत जाणवुं. ६

“ विद्यावान् ” एतन्ने सिद्ध करेदा विद्या, मंत्र, यंत्र, बुद्धि, सिद्धि, चूर्ण, अंजन, योग, औषध अने पादद्वेष विगेरे प्रयोगवाळा जाणवा. तेमां पामानो वध करावनामां प्रीतिवाळी कंटकेश्वरी देवीने वश करनार श्री हेमचंडूसूरि मंत्रविद्यावाळा जाणवा, अने श्रीपाळ राजाने श्री सिद्धचक्रनो यंत्र आपनार गुरु मंत्रविद्यावाळा जाणवा. वळी ते उपर वीजुं दृष्टांत कहे ठे के—कोड एक नगरमां एक अति रूपवती साध्वीने कोड राजा पकनीने पोताना महेदसां लड गयो हतो. तेने डोकी देवा माटे श्री संघे राजाने घणो समजाव्यो, पण तेणे डोकी नहीं. पळी एक मंत्रसिद्ध मुनिए राजाना आंगणामां जड लुटा पकेदा थांजलाओ मंत्रीने आकाशमां उभाड्या, तेना खरुखरुटथी राजमहेदना स्तंजो पण कंपवा द्वाग्या. तेथी जय पामीने राजाए ते साध्वीने डोकी दीधी.

पाक्षिक सूत्रमां चोथा महा व्रतना आलावामां “ रागवने अथवा छेषवने मैथुन सेवतुं नहीं ” एम कळुं ठे, ते उपर शिष्ये शंका करी के “ हे गुरु ! सर्व पुरुषो रागयुक्त थड्नेज विषयो जोगवे ठे, पण कोड छेषथी विषय सेवता नथी; तो छेष शब्द शामाटे मूक्यो ठे ? ” तेना जवावमां गुरु बोड्या के “ पाक्षिक सूत्रनी वृत्तिमां तेने

माटे एक दृष्टांत आय्युं छे के “ कोइ एक नगरमां एक तापसी परिव्राजिका रहेती हसी. तेणे मंत्रविद्याना वळथी अनेक चमत्कारो बतावीने राजा विगेरे सर्व जनने पोताने वश करी झीथा हता, अने ते सर्वे लोको जैन साधुओनी निरंतर निंदा करता हता. एकदा राजाए पोतानी राणी पासे ते तापसीना शीळादिकनी वारंवार प्रशंसा करी; पण राणी जैन साधुना गुणोमां रक्त होवार्थी तेणे राजातुं कहेतुं कांइ पण सत्य मान्युं नहीं. अन्यादा राणीए नगरना उद्यानमां पधारेला गुरु पासे जइने तेने कहुं के “ हे पूज्य ! आ गाममां एक तापसी रहे ठे तेणे पोताना शीळादिक गुणोए करीने राजा सहित समस्त पौरजनने पोताने वश करी झीथा ठे, तेथी तेओ निरंतर जैन साधुओनी निंदा करे ठे, अने जैन साधुओ नगरमां आवे ठे तेमने कोइ आहारादिक पण आपतुं नथी. आवी रीः आखुं शहरे मिथ्यात्वथी व्याप्त थइ गयेतुं ठे, तेनो जो आप उद्धार करो तो बहु सारुं. ” ते सांजळीने एक मंत्रविद्यार्थी सिद्ध थयेला मुनिए कोप करीने ते तापसीतुं शीळ जंग करवा माटे आकर्षण विद्यार्थी तेतुं आकर्षण कर्युं. एट्ठे ते तापसी त्यां आवी, अने एकांतमां रहेला ते साधुने जोइने कामदेवनी विहळताथी तेतुं शरीर कांवा द्यागुं, तेथी “ मारा कामज्वरनुं औपध करो ” ए प्रमाणे दीन वाणी बोद्धती ते तापसीए पोतेज ते साधुने आद्विगन कर्युं. मुनिए पण तेना महत्वनो जंग करवा माटे ते जैननिंदक परिव्राजिकानी साथे देपथी जोगविलास कर्यो. त्यार पडी ते तापसी त्यांथी नासी गइ. अनुक्रमे तेतुं उदर जळोदरनी जेवुं गर्जथी दृद्धि पाम्युं. तेथी लोकमां तेनी प्रथम जेवी गुणस्तुति थती हती, तेवीज दोषनिंदा थवा लागी. पडी राणीए राजाने कहुं के “ हे प्राणनाथ ! तपारी परिव्राजिकानुं ब्रह्मचर्य जुओ. पापरूपी दंजनो समूह प्रगट थपो. शीलरूप बखतर धारण करवामां तो जैन मुनिओज समर्थ ठे, बीजा नथी. ” ते सांजळीने राजाए कहुं के “ हे प्रिया ! तुं उतावळी न था. कोइ वखत ते जैन मुनिनुं स्वरूप पण देखामीश. ” पडी राजाए पोताना एक सेवकने शीखव्युं के “ तुं लाव-एयादि गुणयुक्त एवी रूपवती सूर्यकांता नामनी वेश्याने लइने उपवनमां रहेला कामदेवना चैत्यमां रात्रिना आरंजसमये जजे. पडी ते चैत्यमां कांइक धर्मना मिषथी पेला मुनिने लोकन बतावीने लावजे. पडी ते वंनेने तेमां राखी तुं बहार नीकळी जइने वारणा वंध करी मजबूत तालुं मारजे, अने अंदर एक पट्यंक तथा चुआ चंदन विगेरे अनेक प्रकारनी जोगसामग्री मूकी राखजे. ” ते सेवके राजाना कहा प्रमाणे वहुं कर्युं.

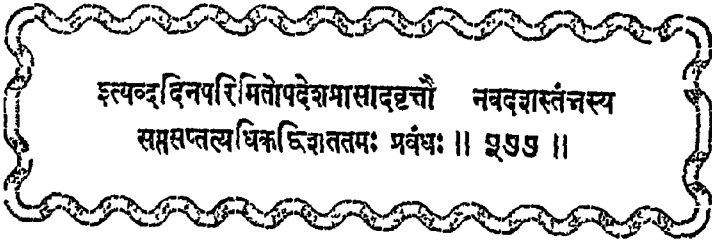
पेढा दंजरहित मुनि पण ते चैत्यमां पेठा. पढी बहार नीकळवानो मार्ग नहीं मळ-
वाथी तेमणे विचार्युं के “ अहो ! अनानाजोग करीने हुं आजे मोहजाळमां सपरायो
हुं. मने आ वेण्याना हावनावनो तो तिव्र मात्र पण जय नथी. परंतु प्रातःकाळे जैन
शासननी अपज्जाजना थशे तेज मात्र मनमां खुंचे ठे. ” पढी ते वेण्याए तेनी अनेक
प्रकारे विभंजना करी, तोपण तेणे पोतानुं धैर्य मूक्युं नहीं. ते मुनिए विचार्युं के “ पू-
र्वे में काराणसर छेपथी अकार्य कर्तुं हतुं, पण आजे जो रागथी हुं ते अकार्य करुं
तो जरूर मारा महाव्रत रूपी गुणनी हानि थाय, माटे यावज्जीव देव गुरु साङ्गीए अं-
गीकार करेढा पंच महाव्रतोलुं पाळन करवुं तेज योग्य ठे. ” एम विचारिने तेणे रजो-
हरण विगरे सर्व साधुना वेपने दीवाथी सळगावीने जस्मीचूत करी नांख्या अने अ-
ध्यात्म रूप अमृतवने जावडिंग धारण कर्तुं. परिणामे दानज जोडने ते जस्म आखे
शरीरे चोपनी. आवी रीते अवभूतनो वेप धारण करी काचवानी जेम इंड्रियो गोप-
वीने आखी रात्रि ध्यानतत्परपणे निर्गमन करी. पेढी वेण्या पोतानुं समग्र पराक्रम
वतावीने ठेवट थाकी गइ, अने वीजो कोइ उपाय नहीं सूक्तवाथी ते निजावश थइ
गइ. प्रातःकाळ थतां राजा पोतानी राणीओ अने अनेक पौरदोको सहित ते उद्या-
नमां आग्या. सेवके ताळुं उघार्युं, तो अंदरथी “ अद्वख निरंजन जगन्नाथने नम-
स्कार ” ए शब्दने मोटा स्वरथी बोद्धतो अने शरीरे नग्न, योगधारी, अविकारी, अ-
द्वयस्त जेवो एक अवभूत योगी के जेना आखा शरीरे जस्म चोळेढी हती तेवो बहार
नीकळयो. तेने जोडने सर्व लोक चमत्कार पाम्या. ते बखते राणीए राजाने कर्तुं के
“ हे स्वामी ! तमारुं कहेवुं असत्य थयुं. आ तो कोइ योगी नीकळयो पण जैन सा-
धु तो नथी. ” पढी राजाए पोताना सेवकने पूछ्युं के “ तें आवुं अवळुं केम कर्तुं ? ”
सेवक बोदयो—“ हे स्वामी ! में तो आपनी आङ्गा प्रमाणेज सर्व कर्तुं हतुं, त्यार
पढी शुं थयुं ते हुं जाणतो नथी. ” त्यारे राजाए वेण्याने रात्रितुं वृत्तांत पूछ्युं.
वेण्या बोदवी के “ हे स्वामी ! हुं शुं कहुं ? हुं तो जोगनिमित्ते मारुं सर्व सामर्थ्य
वतावी वतावीने थाकी गइ, पण तेणे तो इंड्रनी अप्सराओथी पण स्वद्वित्त न थाय
तेवी महा योगशक्ति वतावी. त्रण जगत्मां तेना जेवो कोइ मुनि नथी. ” आ प्रमाणे
सर्व वृत्तांत जाणीने राजा प्रतिबोध पाम्यो, अने तेणे पोताना चित्तने, वित्तने अने सम-
ग्र पुरजनोने जैन धर्ममय कर्या. तेथी जैन साधुओना ज्ञान, ध्यान, निःस्पृहता, त्याग
विगरे गुणो नगरमां माया नहीं, अर्थात् ते ते गुणोनी अत्यंत प्रशंसा थवा लागी. आ

(४०६) उपदेशभासाद जापांतर-जाग ४ थो-स्तंज १ए यो.

प्रमाणे ते साधुए जैन शासननी प्रजावना करीने फरीधी मुनिवेष अंगीकार कर्यो, अने अल्प समयमांज तेणे पोतानो आत्मधर्म प्रगट कर्यो. आ विद्यासिच्छुं दृष्टांत जाणवुं. बुद्धिसिद्ध उपर अजयकुमार विगेरेना दृष्टांतो जाणवा. योगसिद्ध उपर सुवर्णसिद्धि विगेरेना जाणवावाळा श्री कादिकाचार्य विगेरेनां दृष्टांतो जाणवा. आ सर्वे विद्या प्रजावकमां गणवा. ७. आठमा “ राजसमूहयां संमत ” एटवे राजा विगेरे समग्र लोके मान्य करेवा जाणवा. ८.

आ आठे जैन धर्मना उद्योतक ठे. तेओना अजावे जैन मतनो महिमा अधिकतर थतो नयो, माटे तेओने जैन शासन रूप प्रासादना स्तंज समान गणवा.

“ दर्शनाचारना विचारने जाणनारा अने शासनना मेढीचूत प्रजावकोए शासनना कार्यमां पोतानी समग्र शक्तिने गोपववी नहीं, पण समग्र शक्तिथी शासननो उद्योत करवामां प्रयास करवो. ”



व्याख्यान २७८ मुं.

आठ प्रकारना चारित्राचार कहे ठे.

याश्च चारित्रपुत्रस्य, मातरोऽष्टौ प्रकीर्तिताः ।

ता एव चरणाचाराः, समुपास्या मुमुक्षुजिः ॥ १ ॥

जावार्थ-“ चारित्ररूप पुत्रनी जे आठ माताओ कहेदी ठे, ते आठे प्रकारना चारित्राचार छे, तेने मुमुक्षु पुरुषोए सेववा. ”

चरण (व्रत) हुं आचरण करवुं, ते चारित्राचार कहेवाय ठे. ते चारित्राचार पांच प्रकारनी समिति अने त्रण प्रकारनी गुप्तिए करीने आठ प्रकारनो ठे. कहुं ठे के

पणिहाणजोगजुत्तो, पंचहिं समिर्हिं तिहिं गुत्तिहिं ।

एस चरित्ताधारो, अष्टविद्वो होइ नायव्वो ॥ १ ॥

जावार्थ—“पांच समिति अने त्रण गुप्तिए करीने प्रणिधान योगधी युक्त थयेदो आ चारित्राचार आठ प्रकारनो छे, एम जाणवुं.”

प्रथम समितिरूप पांच प्रकारना चारित्राचारमांथी इर्यासमिति नामना पहेदा प्रकारनुं वर्णन नीचे प्रमाणे छे—

- युगमात्रावदोकिन्या, दृष्ट्या सूर्याशुजासिते ।

पथि यत्नेन गन्तव्यमितीर्यासमितिर्जवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ गारानी छुंसरी प्रमाण आगळना जागमां जोनारी दृष्टिधी सूर्यनां किरणोधी प्रकाशमान एवा रस्ता उपर यत्नपूर्वक जे चादवुं ते इर्यासमिति कहेवाय छे. ”

आ श्लोकमां ‘ यत्नपूर्वक चादवुं ’ एम कहुं छे तेमां एम समजवुं के ‘ मुख्य वृत्तिए तो साधुए निरवद्य स्थानमां रहनीने स्वाध्याय विगेरे धर्मकृत्यज करवां. ’ अहीं कोइने शंका थाय के “ मुनिने ज्यारे निरवद्य स्थानमां रहनीने धर्मकृत्यज करवावुं छे, त्यारे साधुओने निरंतर नवकडपी विहार करवानो जगवाने शामटे उपदेश कर्षो छे ? ” तेनो जवाव आपे छे के “ नवकडप विहार करवानुं जे जगवाने कहुं छे ते पण घणा गुणनो हेतु होवाथी धर्मनी वृष्टिने माटेज कहुं छे; तेमां पण रात्रे चहुनो विषय नहीं होवाथी अति पुष्ट आदंवन (कारण) विना चादवा हादवानी आहा आपी नथी. दिवसे पण ठ जीव निकायनी विराधना टाळवाने माटे घणा लोकोवने चादवेदा मार्गे विहार करवो, पण आने मार्गे चादवुं नहीं; तेमां पण पोताना पगधी आरंजीने आगळ चार हाथ सुधो (युग प्रमाण) क्षेत्र (पृथ्वी) ने जोइने काची माटी, जळ, वनस्पति अने बीज विगेरे स्थावर अने कुंशुवा, कीरी विगेरे त्रस जंतुनी रक्षा माटे पगद्वे पगद्वे सारी रीते जोइने चादवुं. “ इरण्इर्या ” एटद्वे गति, तेनी जे “ समिति ” एटद्वे सम्यक् प्रकारे जिन प्रवचनन अनुसारे इतयः आत्मानी प्रवृत्तिरूप चेष्टा करवी ते “ इर्या समिति ” शब्दनो अर्थ छे.

आगळ जे त्रण गुप्ति कहेवामां आवशे, ते प्रवृत्तिनी निवृत्तिरूप होवाथी तेमां अने समितिमां कांइक जेद छे एम जाणवुं. हवे गति करवी, ते पण आदंवन, काळ, मार्ग अने यत्ना ए चार कारणे करीने नियमित रीते करवी. तेमां “ आदंवन ” ते इतान्तदिक जाणवुं. ‘ज्ञान’ एटद्वे सूत्र अने तेनो अर्थ ए वने रूप आगम, दर्शन अने

चारित्र्य. ते प्रत्येक ज्ञानादिकने आश्रय करीने अथवा वे वेना संयोगे करीने^१ गमन करवानी अनुज्ञा आपी छे; परंतु ज्ञानादिकना आलंवन विना गति (विहार-जहुं आवहुं) थइ शके नहीं १. “ काल ” एट्ठे गमनहुं प्रकरण होवार्थी गमनना विषय माटे दिवसज जिनेश्वरे कहेल्लो ठे २. “ मार्ग ” एट्ठे उन्मार्गनो त्याग करीने लोको पुष्कळ चाद्वता होय तेवो मार्ग कल्लो ठे ३. अने “यत्ना” ए द्रव्य, क्षेत्र, काल अने जावना जेदे करीने चार प्रकारनी ठे. तेमां ‘ द्रव्यने आश्रयिने यतना करवी ’ एट्ठे युग प्रमाण पृथ्वीमां रहेद्वी जीवादिक इव्यने नेत्रवने जोवां तें. ‘ क्षेत्रधी यतना करवी ’ एट्ठे युग प्रमाण पृथ्वीने जोइने चाद्वहुं ते. ‘ कालधी यतना करवी ’ एट्ठे जेट्ठो काल गति करवी तेद्वी काल सुधी उपयोग राखवो ते. अने ‘ जावधी यतना करवी ’ एट्ठे उपयोगपूर्वक चाद्वहुं ते. अर्थात् शब्दादिक इंद्रियोना विषयने तथा पांच प्रकारना स्वाध्यायने पण तजी दइने चाद्वहुं ते. केमके तेमनो त्याग नहीं करवार्थी गतिना उपयोगनो घात थाय ठे. गति वखते वीजो कोइ पण व्यापार योग्य नथी. पाठ तथा परुखे उपयोग राखवार्थी अथवा अति दूर जोवार्थी मार्गमां विद्यमान जंतुओ पण जोइ शकाता नथी. तेमज अति समीप जोवार्थी सन्मुख आवता पशु अथवा जीत विगेरेहुं आस्फादन थवा संजव ठे, माटे उपयोग पूर्वक गमन करहुं तेज योग्य ठे. आवा प्रकारनी समिति पूर्वक गति करनार मुनिने कथंचित् प्राणीनो वध थइ जाय तोपण पाप द्वागतुं नथी. अहीं केवल गति वखतेज इर्यासमिति राखवी एम नहीं, पण वेठां वेठां पण घणा जांगावाळा शास्त्रनी आदृत्ति करती वखते जांगानी रचना करतां जे हाथ विगेरेनी चेष्टा थाय ठे ते पण परिस्पंदरूप होवार्थी तेमां पण इर्यासमितिनी जरूर ठे. आ समिति वरदत्त मुनिनी जेम पाळवी. तेतुं दृष्टांत कहे ठे-

इर्यासमिति उपर वरदत्त ऋषिंतुं दृष्टांत.

कोइ गच्छमां वरदत्त नामना ऋषि निरंतर इर्यासमितिमां तत्पर हुता. एकदा शक्रेन्द्रे पोतानी सजामां तेनी इर्यासमितिनी प्रशंसा करी. ते सांचळीने एक मिथ्यात्वी देवे ते सत्य नहीं मानतां इन्द्रने कथुं के “ जीववानी इच्छावाळो ते मुनि ज्ञी रीति इर्यासमितिमां तत्पर रहेशे ? हुं तेने समितिधी च्छ्ट करीश. ” एम कहीने ते देव मृत्युलोकमां आव्यो, त्यां ते मुनिना चाद्ववाना रस्तापर तेणे माखी जेवकी देरुकीओ

१ ज्ञान ने दर्शन अथवा ज्ञान ने चारित्र्य अथवा दर्शन ने चारित्र्यन अवलम्बनवळे.

विकुर्वीं, मार्गमां पग मृक्त्वानी पण जग्या न मळे तेद्वी वधी देरुकीओ जोडने ते मुनि ड्यासमितिमां अति सावधान थड उजा रही गया. तेवामां ते देवताए मायाधी हाधी-ना उपद्रववाळं तुमुल चारे वाजुए विकुर्वुं. तेधी पण ते सावु विदळ थया नहीं, तेमज उतावळी गति के कुदंने चाद्वयानी गति पण स्वीकारी नहीं. त्यारे ते देवना विकुर्वेला माणसो दूरधी साधुने कहेवा द्याग्या के “ हे ऋषि ! हाधीना रस्तामांधी एकदम दूर जता रहो, दूर जता रहो. ” पण ते मुनि तो पोताना स्वजावमांज स्थित रखा. तेवामां हाधीए आवीने ते मुनिने पकनी आकाशमां उगळ्या, नीचे पृथ्वी-पर परतां साधुए विचार्युं के “ मारो देह प्रमार्जन कर्या विनानी देरुकीओधी व्यास पृथ्वीपर परुशे, तेधी घणी देरुकीओनो विनाश थड जशे. ” आ प्रमाणे देवताए पोतानी सर्व प्रकारनी शक्ति वतावी पण मुनि ड्यासमितिधी ब्रुष्ट थया नहीं, एदळे पोताना ज्ञानधी तेपज इन्द्रना वाक्यधी मुनिना जावनी निश्चलता जाणीने ते देवता प्रगट थयो, अने पोते करेवो अपराध खमाव्यो. पडी सर्व वृत्तांत कही वतावीने ते देव समकितरूपी रत्न प्राप्त करी स्वर्गें गयो.

“आ प्रमाणे वरदत्त ऋषिनी जेम ड्यासमिति नामनो पहेंवो चारित्राचार सर्वें मुनिए पाळवो. जुओ, तेमुं शील जोडने देवता पण मिथ्यादृष्टिपणानो त्याग करी सम्यग्दृष्टि थयो. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तां नवदशस्तंजस्य
अष्टसप्तत्यधिकछिन्नततमः प्रबंधः ॥ २७८ ॥

व्याख्यान २७९ मुं.

जापासमिति नामना बीजा चारित्राचार विषे.

हितं यत्सर्वजीवानां, त्यक्तदोषं मितं वचः ।

तच्छर्महेतोर्वक्तव्यं, जापासमितिरित्यसौ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे सर्व जीवोंने हितकारी अने दोपरहित तेमज मित (मान-वाळुं-अद्वय) वचन होय ते धर्मेने माटे बोद्धवुं, तेतुं नाम जापासमिति कहेवाय ठे.”

अर्ही दोपरहित जे वचन कहुं ठे, ते दोष क्रोधादिक आठ ठे. ते विषे उच्च-राध्ययनना चौबीशमा अध्ययनमां कहुं ठे के—

कोहे माणे अ मायाइ, दोजे अ उवलत्तया ।

हासे जये मोहरीए, विगहासु तहेव य ॥ १ ॥

एआइ अट्ट गाणाइं, परिवज्जित्तु संजए ॥

असावज्जंमिअ काळे, जासं जासिज्ज पन्नवं ॥ २ ॥

जावार्थ—“ क्रोध, मान, माया, दोज, हास्य, जय, मुखरता अने विकथा ए आठ स्थान वर्जीने असावद्य एवा कर्मिमां यथायोग्य काले जापा बोद्धवतुं साधुने माटे कहेतुं ठे. ” १-२.

विस्तरार्थ—कोइ पिता पोताना पुत्र उपर अति क्रोध करीने तेने कहे के ‘ तुं मारो पुत्र नथी ’ अथवा पासे रहेनार बीजा माणसोने कहे के ‘ आने वांधो, वांधो ’ ते क्रोध दोष जाणवो, तेना पर अमरदत्त मित्रानंद विगेरेनां दृष्टांतो ठे (१). कोइ माणस मरिचिनी जेम अहंकारथी “ जाति विगेरेथी मारा जेवो उच्च कोइ नथी ” इत्यादि बोद्धे ते मान दोष जाणवो (२). महिनाथ प्रचुना पूर्व जवनी जेम अथवा अजयकुमारने पकरी द्वाववा माटे चंरुप्रद्योत राजाए मोकळेदी वेठयानी जेम जे अन्यने ठेतरवा माटे कपटथी बोद्धे ते माया दोष जाणवो (३). धर्मबुद्धि अने पापबुद्धि विगेरेनी जेम अन्यना जांभादिकने पोताना कहेवा ते दोज दोष जाणवो (४). “ जो महा विदेहठेजमां विहरमान तिर्थकरो विचरे ठे, तो ते उपकारने माटे आ जरतठेजमां केष द्वाववा जयी ? अर्ही क्णवार रहीं लोकना मनना संदेहो

दूर करीने पत्नी चाट्या जाय, तो वहु सारं ” एम जे बोद्धवुं ते हास्य दोष जाणवो (५). कांड पण अकार्य करीने कोइना पूढवाधी जयने ढीधे “ में आ कार्य कर्तुं नथी, कोइ बीजाए कर्तुं दृशे ” एम जे बोद्धवुं ते जय दोष जाणवो (६). जेतुं दृष्टांत आगळ कहेवामां आवशे एवी रज्जा साध्वीनी जेम मुखरतायी (वाचाळपणाधी) विचार विना परना अवर्णवाद बोद्धवा ते मुखरता दोष जाणवो (७). स्त्रीयादिकनी कयामां ‘अहो ! आ स्त्रीनां कदाइ विक्रेप तथा द्वावण्यादिक केवां सुंदर ठे ? ’ इत्यादि बोद्धवुं अथवा चुधनचानु केवळीना जीव रोहिणी स्त्रीनी जेम बोद्धवुं ते विक्रया दोष जाणवो (८).

अहीं मुखरता दोष उपर संप्रदायागत रज्जा साध्वीनुं दृष्टांत कहे ठे—

रज्जा साध्वीनुं दृष्टांत.

श्री महानिग्रीथ सूत्रमां कहुं ठे के श्री महावीर स्वामी एकदा देशनामां बोद्ध्या के “ एकज मात्र कुवाक्य बोद्धवाधी रज्जा नामनी आर्या महा दुःख पामी. ” ते सांजळीने गौतम गणधरे विनंति पूर्वक पूछ्युं के “ हे जगवन् ! ते रज्जा साध्वी कोण ? अने तेणे वाणीमात्रधी शुं पाप उपार्जन कर्तुं ? के जेनो आ प्रमाणेनो दाहण विपाक आप वर्णन करो छे ? ” जगवान बोद्ध्या के “ हे गौतम ! आ जरतेइत्रमां पूर्वे जइ नामे एक आचार्य होता. तेना गच्छमां पांचसो साधुओ अने वारसो साध्वीओ हती. तेना गच्छमां त्रण उगळ्या आवेहुं, आयाम (ओसामण) अने सौवीर (कांजी) ए त्रण जातहुंज जळ वपरातुं हतुं. चोधी जातनुं पाणी पीवातुं नहोतुं. एकदा रज्जा आर्याना शरीरमां पूर्व कर्मना अनुजावधी कुष्ठ व्याधि उत्पन्न थयो, ते जोइने बीजा साध्वीओए तेने पूछ्युं के “ हे दुष्कर संयम पाळनारी ! आ तने शुं थयुं ? ” ते सांजळीने पापकर्मधी घेरायेढी रज्जा बोद्धी के “ आ प्रासुक जळ पीवाधी मारुं शरीर नष्ट थयुं. ” ते सांजळीने “ आपणे पण आ प्रासुक जळ वरजीए ” एम सर्व साध्वीओनां हृदयमां विचार थइ गयो. तेमांना एक साध्वीए विचार्युं के “ जो कदापि मारुं शरीर हमणांज आ महा व्याधिधी नाश पामे, तोपण हुं तो प्रासुक जळ तजीश नहीं. लकाळेहुं जळ वापरवानो अनादि अनंत धर्म कृपालु जिनेश्वरोए कहेढो ठे ते मिथ्या नथी. आतुं शरीर तो पूर्वे उपार्जन करेढां कर्मधी विनष्ट थयुं ठे. अहो ! ते नहीं विचारतां आ रज्जा अनंत तीर्थकरोनी आज्ञानो दोष करनारुं अने महा घोर दुःख आपनारुं केवुं दुष्ट वचन बोद्धी ? ” इत्यादि शुच ध्यान करतां

विशेष शुद्धिना वशथी ते साध्वीने केवळ ज्ञान उत्पन्न थयुं. तरतज देवोए केवळीनो महिमा कर्यो. पढी धर्मदेशनाने अंते रज्जाए केवळीने प्रणाम करीने पूढ्युं के “ हे जगवन् ! कया कर्मथी हुं कुप्पदिक व्याधितुं पात्र थइ ? ” केवळीए कहुं के “ सां-जळ. तने रक्तपीत्तनो दोष उतां तें स्निग्ध आहार कंउ सुधी खाधो. ते आहार करोळीअानी द्वाळथी मिश्र थयेदो हतो. वळी तें आजे एक श्रावकना बोकराना मुख उपर वळगेळी नाकनी लींठ मोहना वशथी सचित्त जळथी थोइ हती. तेशासन-देवीथी सहन थयुं नहां; तेथी तारी जेम बीजाओ पण तेवुं अकार्य न करे तेवा हे-तुथी शासनेदेवीए तने ते कर्मतुं फळ तत्काळ वतान्युं, तेमां प्रासुक जळनो दोष किंचित् पण नथी. ” ते सांजळीने रज्जाए पूढ्युं के “ हे जगवन् ! जो हुं यथाविधि तेतुं प्रायश्चित्त दळं, तो मारुं शरीर सारुं थाय के नहीं ? ” केवळीए कहुं के “ जो कोइ प्रायश्चित्त आपे तो सारुं थाय. ” रज्जा वोढी के “ तमेज आपो. तमारा जेवो बीजो कोण महात्मा छे ? ” केवळीए कहुं के “ तुं वाह्य रोगनी शांति भाटे इच्छा करे ठे, पण तारा आत्माना जावरोग वृद्धि पाम्या ठे, ते शी रीते जशे ? तोपण हुं तो तने प्रायश्चित्त आपुं. परंतु तेवुं कोइ प्रायश्चित्त नथी के जेथी तारी शुद्धि थाय. केमके तें पूर्वे सर्व साध्वीओने कहुं ठे के ‘ प्रासुक जळ पीवाथी मारुं शरीर वगरुथुं. ’ आवुं महा पापी वाक्य वोढीने तें सर्व साध्वीओना मनने झोज पमाड्यो ठे, तेवा वचनथी तें मोहुं पाप उपाजन कर्युं ठे, तेथी तारे कुष्ट, जगंदर, जळोदर, वायु, गुदम, श्वासनिरोध, अर्श, गंरुमाळ विगरे अनेक व्याधिवाळा देहवके अनंता चवोमां दीर्घ काळ सुधी निरंतर दारिद्र्य, दुःख, दौर्गत्य, अपयश, अन्याख्यान, संताप अने उद्वे-गुं जाजन थवातुं ठे. ” आ प्रमाणे केवळीतुं वचन सांजळीने बीजी सर्वे साध्वी-ओए मिथ्या दुष्कृत आपीने पोतातुं पाप तजी दीथुं. भाटे हे गौतम ! जेओ जापास-मितिथी शुद्ध एवं वाक्य बोद्वे ठे ते ज्ञान पावे ठे, अने जे जापासमिति जाळव्य शिवाय जेम तेम बोद्वो जाय ठे ते आचारथी ज्ञप्त थयेद्वी रज्जा आर्या जेम कुगति-ओमां अनेक प्रकारनां दुःखसमूह पापी तेम दुःख पावे ठे.

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य
एकोनाशिल्यधिकच्छिन्नतमः प्रबंधः ॥ ३७९ ॥

व्याख्यान २८० भुं.

एषणा समिति नामना वीजा चारित्र्याचार विषे.

सप्तचत्वारिंशता यद्दोषैरज्ञानमुज्जितम् ।

जोक्तव्यं धर्मयात्रायै, सैषणासमितिर्जवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे गुरुताळीज्ञ दोषरहित अज्ञान (आहार) धर्मयात्राने माटे वापरवुं ते एषणा समिति कहेवाय ठे. ” तेनो जावार्थ दृष्टांतधी जाणी देवो.

धनशर्मा साधुनुं दृष्टांत.

अवंति नगरीमां धनमित्र नामे वणिक् रहेतो हतो. ते एकदा गुरु पासे धर्मोप-
देश सांजळीनि अनि वैराग्यमग्न थयो, तेथी धनशर्मा नामना पोताना पुत्र सहित
तेणे दीक्षा लीधी. अनुक्रमे ते वने शास्त्रमां निपुण थया. एक दिवस वीजा साधुओ-
नी साथे ते वने मध्यान्ह समये एदगपुरना मार्गें चाट्या. ते वखते जयंकर ग्रीष्म ऋ-
तुना सूर्यनां किरणो परुवाथी ताप पामेदो ते वाळ साधु तृपाथी पीनाइने धीरे धीरे
चाट्या द्यागो, तेथी वीजा साधुआं तो आगळ चाट्या मांड्या, पण धनमित्र साधु
तो पुत्रना प्रेम रूपी पाशथी निरंत्रित होवाथी पाळ रखा; तेवामां मार्गें एक नदी
आवी. ते जोडने पिताए पुत्रने कथुं के “ हं वत्स ! तारी चेष्टाथी हुं धारुं हुं के तुं
तृपाथी पराजव पाम्यो ठे. पण मारी पासे प्रामुक जळ नथी तेथी हुं करुं ? योग्य
क्षेत्र अने योग्य काल विनाहुं जळ मुनिआंने तो कटपतुं नथी. तो हवे आ नदीहुं
जळ पीने तुं तारी तृपाहुं निवारण कर. केमके बुद्धिमान पुरुषोए निषेध करेहुं अकार्य
पण आपत्तिमां करवुं पने ठे. ते विषे कथुं ठे के—

निषिद्धमप्याचरणीयमापदि

क्रिया सती नावति यत्र सर्वथा ।

घनाम्बुना राजपथेऽतिपिच्छले

क्वचिद्बुधैरप्यपथेन गम्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ निषिद्ध कार्य पण आपत्तिमां करवुं जोडण. केमके सत् क्रिया सर्व
प्रकारे सर्वत्र रक्षण करती नथी. कोइ वखत मेघना जळथी राजमार्ग अति कादव-

वाळो थयो होय, त्यारे नावा पुरुषो पण आमे रस्ते चाझे ठे. ”

तो हे वत्स ! आ मृत्यु आपनारी आपत्तिनुं कोड पण प्रकारे लडंयन कर. पडी तेतुं निवारण करवा माटे गुरु पासे जडने आलोचने. ” एम कहीने धनमित्र मुनि नदी उतर्या. वळी तेने विचार थयो के “ आ पुत्र मारी शरमथी नदीनुं जळ पीशे नहीं. केमके द्वाजवान पुरुषो अकार्य करतां पोताना परुडयाथी पण शंका पामे ठे. तेथी हुं तेना दृष्टिमार्गथी जरा दूर जाऊं. ” एम विचारीने ते आगळ चाड्यो. पेला वाळ साधु पण नदीने कांटे आव्या एट्टे अत्यंत तृपातुर सता विचार करवा द्वाग्या के “ परमात्माए अनेपणीय जक्त पान लेवातुं निषिद्ध कर्युं ठे. एपणा त्रण प्रकारनी कही ठे—गवेषणा, ग्रहणेपणा अने परिजोगेपणा. आ त्रणे एपणा आहार, उपधि अने शक्यादि सर्व विषयमां शोधवी जोडए. तेमां प्रथम आधाकर्मादि सोळ उत्पादन दोष कहेवा ठे, अने धात्र्यादि सोळ लदगम दोष कहेवा ठे. ते वत्रीश दोष पहेळी गवेषणामां शोधवाना ठे, वीजी ग्रहणेपणामां शंकितादि दग दोष शोधवाना ठे, अने वीजी परिजोगेपणामां अंगारादि पांच दोष शोधवाना ठे. ए रीते यतनावाळो मुनि सुरुताळीश दोषरहित नव कोटी विशुद्ध एवा जक्त पानादिक आहारने, औधिक अने उपग्रहिक एवा वे प्रकारना उपधिने अने वसतिने ग्रहण करे ठे, ते एपणा समिति कहेवाय ठे. तेवी शुद्धिथी रहित अग्राह्य एवुं आ जळ हमाणां महा कष्टथी हुं पीळुं. पडी गुरु पामे तेनी आलोचना लड्ज. ” एम विचारीने अंजळीमां जळ दड ते पीवा माटे मुख पासे हाथ लावे ठे, तेवामां तेने वीजो विचार थयो के “ हुं हमाणां जन्मादिकना जीवोने अजयदान आपुं ? के तृपा निवारण करवा माटे मारा जीवने सुखी करूं ? जो मारा जीवने आ लोक संबंधी सुख आपुं लुं, तो वीजा जीवोने मोटुं दुःख थाय ठे. वळी तेथी मारुं चतुर्गति रूप संसारपरावर्तन वृष्टि पामशे, तेमज अनंत तिर्थकरोनी आहानो दोष थशे. वळी आ जीवो सर्वे मारा आत्माना संबंधी ठे. केमके मारो आत्मा आ जीवोना कुळमां अनेकवार रहेलो ठे. श्रीमान् तिर्थकराए तो ढकाय जीवोनी दया संयमधारी साधुओना उत्संगमां मूकी ठे. वळी हे जीव ! तें नरकमां रहीने आनाथी पण अनंतगणी तृपातुं दुःख पराधीनपणाए अनंतीवार सहन कर्युं ठे. हमाणां तुं स्वतंत्र थयो ठे, तेथी आवा अकार्यमां प्रवर्ते ठे, पण हे जीव ! शामाटे आत्म गुणने ब्रष्ट करे ठे ? अथवा हे जीव ! तारा एक जीवने माटे अनेक जीवो वध करवाना जयथी तुं जरा पण मरतो केम नथी ? अरे मारा चित्तनी मूह-

ताने धिकार ठे ! प्रत्यङ्ग रीते मात्र एक झण मुखने आपनार तृपाच्छेद रूप आ निर्मल अने शीतल जळने तुं अमृत तुष्य माने ठे. पण ते अमृतमय नथी, ते तो निश्चे विपनी धागना पान समान ठे, एम तारे जाणवुं. केमके “ एक जळना विंदुमां जिनेश्वरे असंख्य जीवो कहेवा ठे. अने ते विंदु पण जो सेवाळना द्रवथी पण मिश्रित होय तो तं अनंत जीव रूप थाय ठे. ” कथं ठे के—

त्रसाः पूतरमत्स्याद्याः, स्थावराः पनकादयः ।

नीरे स्युरिति तत्पाता, सर्वेषां हिंसको जवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ परा, मत्स्य विगरे त्रस अने पनक विगरे स्थावर जंतुओ जळमां हाय ठे, माटे ते जळनां पीनार ते सर्व जीवोनां हिंसक थाय छे. ”

तत्कियद्भिर्दिनेर्याति, रङ्गिता अपि ये ध्रुवम् ।

तान् प्राणान् रङ्गितुं दङ्गः, परप्राणान्निहन्ति कः ॥२॥

जावार्थ—“ तथी करीने जे प्राणो रङ्गण कर्या अतां पण केट्याक दिवस पडी तो अवश्य जवानाज ठे, तो तेवा प्राणोना रङ्गणने माटे कयो नाहो माणस परना प्राणने हणे ? ”

तथी आ सचित्त जळ सर्वथा हुं पीडा नही. ” एम निश्चय करीने दृढ धैर्य वाळा ते वाळके विवेक पूर्वक घणा जळ जंतुओने बाधा न थाय तवी रीते धीमे धीमे अंजळीमां रहेलुं जळ नदीमां पाळुं मुकी दीधुं. पडी ते नदी उतर्यां, पण तृपाथी चाखवानी शक्ति नहीं रहेवाथी ते तेना कांठापरज परी गयो. ते वखत तेणे विचार कर्यां के “ हमाणं आ तृपा वेदनीय कर्म कंठ, ताळु विगेरेतुं शोपण करीने मारा आत्मांमां रहेवा रत्नत्रयी रूप अमृततुं शोपण करवा डच्छे ठे, पण हे कर्म ! हवे त्यां तारो तद्वमात्र पण प्रवेश नहीं थाय. केमके समाधि अने संतोपथी आत्मस्वरूपना ध्यानमां हुं मग्न थायो लुं, तथी त्यां तारो प्रचार थड शके तेम नथी. अहो ! पूर्वे थड गयेवा पृथ्य पुरुषोए मोटुं अवज्ञावन करी राख्युं छे. ” इत्यादि शुभ ध्यानमां तत्पर थयेवो ते वाळ साधु मृत्यु पामीने स्वर्गं गयो. स्वर्गमां उत्पन्न थतांज तेणे अवधि ज्ञाननो उपयोग दीधो, एटझे पोताना पिताने नदीथी थोके दूर जइने उजेवा दीग. ए-ष्टे ते देव पोताना शरीरमां प्रवेश करीने धनमित्र मुनिनी पाळक गयो. पुत्रने आव-

तो जोड़ने धनमित्र पण हर्ष पाम्यो अने आगळ चाट्यो. पत्नी वीजा साधुओ पण तृ-
पाथी पीनावा द्याग्या, तेमने माटे ते देवताए नक्तिथी मार्गमां गोकुळ विकुर्वा. त्यां-
थी तक्र विगेरे दडने साधुओ स्वस्थ थया. त्यांथी आगळ चाटतां ते साधुओमांथी
एकनी वींटिका ते देवताएज पोतानी ओळखाण कराववा माटे चूलावी दीधी. दूर ज-
डने ते साधुने पोतानी वींटिका याद आवी, एटडे ते साधु उचो रवो, अने पाग फ-
रीने ते स्थाने गया तो त्यां पोतानी उपधिनी वींटिका जोड, पण त्यां जे गोकुळ ह-
तुं ते जोयुं नहीं. पत्नी ते उपधि दडने सर्व साधुनी जेगा थड तेणे “ उपधि मळी
पण त्यां गोकुळ तो नथी ” ते वात सर्वने जणावी. ते सांजळी सर्व आश्रय पामी
विचारवा द्याग्या के “ खरेखर कोड देवताना अनुजावथी आ वनमां गोकुळ थयुं ह-
तुं. ” तेवामां ते देव प्रगट थडने पोताना पिता सिवाय वीजा सर्व मुनिओने नम्यो. ते
वखते “ आने केम नम्यो नहीं ? ” ए प्रमाणे साधुओना पूजवाथी ते देवे पोतानो
सर्व वृत्तांत जणावीने कहुं के “ सचित्त जळ पीवा माटे मने ते वखते तेणे संमति आ-
पी हती, तेथी तेने पूर्व जवनो पिता उतां पण में प्रणाम कयो नहीं. तेणे स्नेहने
दीधे शत्रुनी जेवुं कार्य कयुं हतुं. तेना वचनथी जो में सचित्त जळनुं पान कयुं होत,
तो मने अनंत जवज्रमण प्राप्त थात. कहुं डे के—

स एव हि बुधैः पूज्यो, गुरुश्च जनकोऽपि च ।

शिष्यं सुतं च यः क्वापि, नैवोन्मार्गे प्रवर्तयेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे शिष्यने तथा पुत्रने कदापि उन्मार्गे प्रवर्तवे नहीं, तेज गुरु अ-
ने तेज पिता राहा माणसने पूजवा योग्य डे. ”

ए प्रमाणे कहीने ते देव स्वर्गे गयो, अने साधुओए पण तेनी प्रशंसा करतां
आगळ विहार कयो.

“ जेम धनशर्मा नामना वाळ साधुए ते वखते अनेषणीय जळनुं पान कयुं
नहीं, तेम सर्व साधुओए पापरहित थडने आ चारित्राचारनुं पावन करवुं. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य

अशीत्यधिकछिज्ञततमः प्रबंधः ॥ १८० ॥

व्याख्यान २८१ मुं.

चोथा तथा पांचमा चारित्राचार विषे.

ग्राह्यं मोक्ष्यं च धर्मोपकराणं प्रत्युपेक्ष्य यत् ।

प्रमार्ज्यं चैयमादाननिक्रमेपसमितिः स्मृता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ धर्मेनां उपगरणो जोडने तथा प्रमार्जने द्वेषां अथवा मूकवां, ते आदाननिक्रमे नामनी चोथी समिति कही ठे. ”

औधिक ते रजोहरण, मुखवस्त्रिका विगेरे अने औपग्रहिक ते संघारो, दांभो विगेरे अने बीजुं पण कोइ प्रयोजन मांटे धूळनुं ठेफुं तथा काष्ठादिक जे द्वेषुं पने ते जोडने तथा पन्डित्वादिने हस्तादिकमां ग्रहण करवां, अने तेवीज रीते पृथ्वी विगेरे उपर मूकवां. ते सर्व वस्तु प्रथम नेत्रवने जोडने अने रजोहरण विगेरेथी प्रमार्जनेज द्वेषी मूकवी, ते विना नहीं. केमके जोया प्रमार्ज्या विना द्वेषा मूकवाथी सूक्ष्म पनक (लीड फुल) तथा कुंयुवा, कीनी विगेरे जीवोनी हिंसा थाय, अने तेथी चारित्रनी विराधना थाय. कदाचित् वींवी विगेरे मसे तो आत्मानी विराधनादिकनो पण संजव थाय. वस्त्रादिकनी पन्डित्वादिना पण तेवा प्रकारे करवी के जेथी वायुकाय विगेरेनी जरा पण विराधना न थाय. केमके प्रमार्जना अने पन्डित्वादिना जीवनी दयाने माटेज करवामां आवे उं: तेथी ते वने क्रियामां साधुए अन्धंत प्रमादरहित थवुं. कथुं ठे के—

पन्डित्वादिनाकुणंतो, मिहो कहं कुणइ जणवयकहं वा ।

देइ च पञ्चखलाणं, वाएइ सयं पन्डित्वाइ वा ॥ १ ॥

पुढवि आउक्काए, तेउवाउवणस्सइतसाणं ।

पन्डित्वादिनापमत्तो, अन्नं पि विराहणो होइ ॥ २ ॥

जावार्थ—“ पन्डित्वादिना करतां करतां परस्पर वातो करे अथवा देशकथा करे, पञ्चखलाण आणे, कोडने वंचावे अथवा पोते वांचना ग्रहण करे तो तेम करतां पृथ्वी-काय, अप्काय, तेअकाय, वायुकाय अने वनस्पतिकाय तथा त्रसकायनी पन्डित्वादिनां प्रमादी साधु विराधना करे ठे. ” १-२.

ते प्रमाणे शरीरनी प्रमार्जना करवामां पण प्रमादरहित थवुं. प्रसन्नचंद्र राजाना.

जाइ वट्कद्वचिरि धूलथी जराएदां वखोनी प्रमार्जना करतां केवलज्ञान पाम्या हता. तथा कोइ सोमिद्व नामना ब्राह्मणे दीक्षा दीधी हती. तेने एकदा गुरुए ग्रामांतर जवाना विचारथी कहुं के ' पात्रादिकना पढिद्वेहणा कर. ' एद्वे ते सोमिद्वे पढिद्वेहणा करी. पढी कांइ कारण वनवाथी गुरुए विहार कयों नही, एद्वे फरीने गुरुए तेने कहुं के " पात्रादिक प्रमार्जना करीने तेने स्थाने पात्रा मूक. " त्यारे सोमिद्व शिष्य बोड्यो के " हमणांज पढिद्वेहण करी डे, शुं पात्रादिकमां सर्प पेसी गयो डे के बारंवार पढिद्वेहण करवानुं कहो डे ? " आ प्रमाणे तेहुं अयोग्य वचन सांजळीने शासनदेवताए क्रोधथी पात्रमां सर्प विकुच्यों. ते जोइने सोमिद्व जय पाम्यो, अने गुरु पासे कृपा मागो. त्यारे गुरु बोड्या के " ते कांइ मारुं कार्य नथी. " पढी देव बोड्यो के " ते साधुने बोध करवा माटे में सर्प विकुच्यों डे, केमके सर्व कार्यो मुनिए प्रमार्जना पूर्वक करवानां डे. " ते सांजळीने सोमिद्वे आदान निद्वेप समिति धारण करी. अनुक्रमे ते केवलज्ञान पामीने मोद्वे गयो.

हवे परिष्ठापनिका समिति नामनो पांचमो आचार कहे डे.

निर्जीवेऽशुषिरे देशे, प्रत्युपेक्ष्य प्रमार्ज्य च ।

यत्यागो मत्तमूत्रादेः, सोत्सर्गसमितिः स्मृता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ निर्जीव अने पोटाण विनाना प्रदेशमां जोइने तथा पुंजीने मत्त, मूत्रादिकनो त्याग करवो ते उत्सर्ग समिति (परिष्ठापनिका समिति) कहैवाय डे.”

मुनिए मूत्र, पुरीष, श्लेष्म, शुंफ, कर्ण तथा नेत्रनो मेद्व विगेरे, आहार, जळ, वल्ल, पात्र विगेरे जे कोइ वस्तु परठववा योग्य होय ते सर्व वस्तु; दीहुं घास, बीज, अंकुरा, सूक्ष्म कुंयुवा, कीरी, मंकोनी विगेरे न होय तवा अचित्त स्थानके यतना पूर्वक परठववी. ' यतना ' एद्वे मूत्र, जळ विगेरे प्रवाही वस्तु थोनी थोनी पृथक् पृथक् प्रदेशमां परठववी के जेथी तेनो रेडो चाड्ने नही, अने तरतज सुकाइ जाय. अशन विगेरेने जोळीने परठववुं के जेथी कीरी, मंकोनी विगेरे तेमां पके नही. वल्लपात्रादिकना अति सूक्ष्म ककना करवा के जेथी गृहस्थीना उपयोग रूप दोष न लागे.

स्थंदिद्व (स्थान) ना गुणो उत्तराध्ययनमां “ अणावायमसंदोय ” विगेरे पाउमां बताव्या डे ते आ प्रमाणे—' अनापातं ' एद्वे पोताने अथवा बीजा, कोइने

ज्यां वारंवार जवुं आववुं नथी एवुं जे स्थान ते अनापात स्थंमिद्व कहैवाय ठे. 'असंज्ञोक्त' एट्ठे पोते दूर उतां पण वृद्धादिकना व्यवधानने द्वाधि ज्यां पोताना पद्दनां साधुओ विगेरे पण जोइ शके नहीं तेवुं स्थान ते असंज्ञोक्त कहैवाय ठे. अहीं अनापात अने असंज्ञोक्त ए वनेना चार' जांगा करवा, तेमां प्रथम जांगो शुद्ध ठे, जेमां वनेमांथी एके दोष द्वागतो नथी. तेवा स्थानके परउववा जवुं (१). 'अनुपघातिकं' एट्ठे ज्यां कोइ तामनादिक करे तो तेथी शासननो उड्डाह थाय तेवुं न होय ते स्थान अनुपघातिक कहैवाय ठे. तेमां उपघात त्रण प्रकारनो उं. संयम (चारित्र) नो, प्रवचननो अने पोतानो (२). 'समस्थंमिद्वं' एट्ठे जे स्थान उंचुं नीचुं न होय, सरखुं होय ते समस्थंमिद्व कहैवाय ठे. उंचुं नीचुं स्थंमिद्व होय तो त्यां मूत्र पुरीष करता विशीर्ण थाय, तेथी उ कायनी हिंसा थाय, अने चारित्रनी विराधना थाय (३). 'अशुषिरं' एट्ठे तृण, पर्ण विगेरे ज्यां न होय ते अशुषिर स्थान कहैवाय ठे. शुषिर स्थानमां परउवाथी बींजी विगेरे होय तो ते रुसे ठे (४). 'अचिरकादंक्रुतं' एट्ठे जे स्थानो जे ऋतुमां अग्नि विगेरे द्वागारुवाना कारणथी निर्जीव करेदां होय, तेज ऋतुमां ते स्थानो अचिरकादक्रुत कहैवाय ठे. माटे बे मासना प्रमाणवाळी ते ऋतुमां ते स्थानो शुष्क जाणवां. त्यार पढी बीजी ऋतुमां ते स्थानो मिश्र जाणवां; तेमज जे स्थाने एक वर्षाकाद्व सुधी गृहस्थो सहित गाम वसेवुं होय ते स्थान चार वर्ष सुधी स्थंमिद्व एट्ठे शुद्ध स्थान जाणवुं, त्यार पढी अशुष्क जाणवुं (५). 'विस्तीर्णं' एट्ठे जघन्यथी आयाम तथा विष्कंज एक हायनो होय, अने उत्कृष्टथी चार योजननो होय ते स्थान विस्तीर्ण कहैवाय ठे. तेमां उत्कृष्ट प्रमाण तो चक्रवर्तिनी सेनाना निवेशमां जाणवुं. अन्यत्र मध्यम प्रमाण जाणवुं (६). 'दुरवगाढं' एट्ठे जे गंजीर (उंचुं) स्थान होय ते दुरवगाढ कहैवाय ठे. तेमां नीचे चार आंगळ सुधी अग्नि तथा सूर्यना तापथी अचित्त जूमि थयेल होय ते जघन्य जाणवुं, अने पांच आंगळथी आरंजीने विशेष होय ते उत्कृष्ट जाणवुं (७). 'अनासन्नं' एट्ठे उपवनादिकनी अति समीपे न होय ते अनासन्न स्थंमिद्व कहैवाय ठे. आसन्न (समीप) ना वे जेद ठे, उव्यासन्न अने जावासन्न. तेमां उव्यासन्न एट्ठे देवालय, हवेली, गाम, उद्यान, खेत, मार्ग विगेरेनो समीपतुं स्थान. ते स्थानमां परउववाथी संयमनो अने पोतानो घात थवा रूप वे प्रकारना दोषनो संजव ठे. केमके, ते

देवाद्ययादिक्रमो अधिपति साधुण समीपमां त्याग करेद्या पुरीपादिकने कोऽ चाकर पा-
से वीजे ठेकाणे नंखाधीने ते म्यान साफ करावे, तथा ते चाकरना हाथ थोवरावे, तेथी
संयमनो उपघात धाय, अथवा ते स्थानना अधिपतिने क्रोध आववाधी छेपने वीधे
कदाचिन् तारुनादिक करे, तो तेथी आत्मानो (पोतानो) उपघात धाय. तथा ' जा-
वासन्न ' एट्ठे उतावळना कारणथी नजीकमांज परठवं ते (८). ' विद्वज्जितं ' एट्ठे
जे पृथ्वीमां दर विगेरे कांड निद्व न होय ते विद्वज्जित स्थंनिद्व कहेवाय ठे
(९). तथा ' त्रसप्राणवीज रहितं ' एट्ठे स्थावर अने जंगम ममग्र जंतुजातिथी र-
हित जे स्थान होय ने त्रसप्राणवाजरहित रथंनिद्व कहेवाय ठे (१०), आ दश
पदोना एकसंयोगी वेसंयोगी एम जंग करतां एक हजार ने चोवीश जांगा धाय ठे.
तेमां ठेठ्ठो दश पदनो थयेठ्ठो जांगो मुख्यताए शुद्ध ठे. तेवा म्थंनिद्वमां पुरीपादिक
परठवुं.

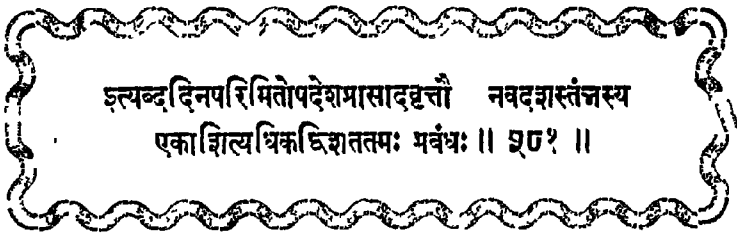
आ प्रमाणे परिष्ठापनिका समिति श्री ज्ञातासूत्र नामना ठ्ठ्ठा अंगमां वर्णवेद्या
श्री धर्मरुचि साधुनी जेम पाळवी.

श्री धर्मरुचिनुं दृष्टांत.

एकदा श्री धर्मघोष सूरिना शिष्य श्री धर्मरुचि मुनि गोचरी माटे गया हता.
तेमां एक नागथी नामनी ब्राह्मणीए कर्मत्री तुंवनीजुं शाक बहोराव्युं, ते तेणे गुरुने
वताव्युं. गुरुए ते शाक अयोग्य अने प्राणनाशक जाणीने शिष्यने कथुं के " आ शा-
कने शुद्ध स्थंनिद्वे परठवी आवो. " एट्ठे शिष्ये उपर कही तेवा प्रकारनी स्थंनिद्व
चूमिए जडने विचार्युं के " आ शाकमां एवो जो दोष हरो के तेने परठवा माटे गु-
रुए आडा आपी ? " पडी तेना दोषनी परीक्षा करवा माटे शिष्ये ते शाकमांथी एक
विंडु पृथ्वी पर मूक्युं, तेना गंधथी लुब्ध थडने अनेक कीनीओ त्यां आवी, अने
तेनो रस क्षेत्रांज तत्काळ मृत्यु पापी. ते जोडने ते साधुने दया आववाधी तेणे विचा-
र्युं के " निदोष चूमिमां पण कीनीओ विगेरे दूरथी आवे ठे, तो तेवुं शुद्ध स्थं-
निद्व तो कोऽ पण ठेकाणे जणातुं नथी, अने गुरुए तो शुद्ध स्थंनिद्वमां जडने पर-
ठववानी आडा आपी ठे. तेथी मारा शरीर जेवुं वीजुं कोऽ स्थंनिद्व हुं शुद्ध जोतो
नथी, माटे आ शाक तेमांज परठवुं योग्य ठे. " एम विचारीने ते शाक तेणे पोतेज
वापर्युं, अने तेज वरते अनशन दडने सर्वार्थसिद्ध विमानमां देवता थया.

आ समिति उपर वीजुं पण विशेष समजवा जेवुं ठे ते उद्वा अंगथी जाणी व्हेवुं. तेमां आ समिति उपर व्हंण ऋषि तथा सिंहकेसर ऋषितुं पण दृष्टांत ठे, के जेमां मोदकने परउववानी हकीकत ठे. आ विषय उपर पुष्पमाला प्रकरणमां कहेवुं धर्मरुचिंतुं दृष्टांत पण जाणवुं. ते आ प्रमाणे—कोइ गच्छमां धर्मरुचि नामना साधु ह-
ता. ते एकदा परोपकारना कार्यमां व्यग्र रहेवाथी स्थंभिननी प्रतिद्वेखना करवी चूकी गया. रात्रे पेशाव करवाना शंका थवाथी व्यथा थवा द्यागी. ते व्यथाथी प्राण जवानी तैयारी हती; तेवामां कोइ देवताए प्रकाश देखाळ्यो, तेथी तेमणे शुद्ध स्थंभिन जोइ व्हीथी अने द्युशंका टाळी. त्यार पढी फरी अंधकार थयो. ते जोइने “ आ प्रकाश देवताए कर्यो हरो ” एम जाणो तेतुं मिथ्या लुपकृत आप्युं. इत्यादि अनेक दृष्टांतो विविध शास्त्रथी जाणवां.

“ अर्ही जे दश विशेषणो आपीने शुद्ध स्थंभिनतुं स्वरूप बताव्युं ठे तेवुं स्थंभिन धर्मरुचि साधुनी जेम शोधने मुमुक्षु मुनिआए आ पांचमी समितितुं पा-
द्वन करवुं, पण तेमां किंचित् मात्र आळसु एटवे प्रमादी थवुं नही. ”



व्याख्यान २८२ मुं.

त्रण गुप्ति विषे.

प्रथम मनोगुप्ति नामना छद्वा चारित्राचार विषे.

कल्पनाजाहनिर्मुक्तं, सङ्कृतवस्तुचिन्तनम् ।

विधेयं यन्मनःस्थैर्यं, मनोगुप्तिर्नवेत्त्रिधा ॥ १ ॥

नावार्थ—“ कल्पनाना समूह रहित सत्य वस्तुतुं चिंतवन करीने जे मननी स्थिरता करवी ते मनोगुप्ति कहेवाय ठे. तेना त्रण जेद ठे. ”

मनोगुप्तिना त्रण जेद आ प्रमाणे—आर्त अने रौख ध्यानना अनुबंधवाळी कडपनाना समूहथी रहित ते पहेळी मनोगुप्ति छे; आगमने अनुसरनारी, समस्त लोकने हितकारी, धर्मध्यानना अनुबंधवाळी अने मध्यस्थ बुद्धिना परिणामवाळी जे मनोगुप्ति ते वीजी छे; अने शुज तथा अशुज समग्र मननी वृत्तिओनो निरोध करीने योगनिरोध अवस्थामां प्राप्त थनारी आत्पामांज रमण करवा रूप जे मनोगुप्ति ते वीजी छे. आ मनोगुप्ति जिनदास श्रेष्ठिनी जेम पाळवी—तेतुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

मनोगुप्ति पर जिनदास श्रेष्ठिनुं दृष्टांत.

चंयापुरीमां जिनदास नामे एक श्रेष्ठि रहेतो हतो. ते एकदा पौषध व्रत होवाथी रात्रिए कायोत्सर्ग करीने पोताना शून्य घरमां रह्यो हतो. ते तेनी कुलटा खीना जाणवामां न होवाथी ते खी तेज घरमां लोढाना खीळा वाळा जेना पाया हता एवो पळंग लावी. तेनो एक पायो श्रेष्ठिनाज पग उपर मूकीने पोताना जारनी साथे क्रीमा करवा लागी. तेमना जारनी पीना पामतो सतो ते श्रेष्ठि मनोगुप्ति पाळी मरण पामीने स्वर्गें गयो.

हवे वाग्गुप्ति नामनो सातमो चारित्राचार कहे छे.

मौनावलंबनं साधोः, संज्ञादिपरिहारतः ।

वाग्वृत्तेर्वा निरोधो यः, सा वाग्गुप्तिरिहोदिता ॥१॥

जावार्थ—“ संज्ञादिकनो पण त्याग करीने साधु जे मौन धारण करे अथवा वाणीनी वृत्तिनो निरोध करे ते वाग्गुप्ति कहेवाय छे. ”

आ वाग्गुप्तिना वे प्रकार छे. ते आ प्रमाणे—मुख, नेत्र अने भृकुटिनो विकार, आंगळीधी डसारो करवो, उंचेथी खोंखारो मारनो, हुंकार करवो, कांकरो विरो फेंकवुं, इत्यादि कार्यतुं सूचवन करनारी सर्व संज्ञा (डसारा) नो त्याग करीने ‘आजे मारे कांइ पण बोळवुं नहीं ’ एवो अजिग्रह धारण करे ते पहेळी वाग्गुप्ति कहेवाय छे; परंतु चेष्टा विरो करीने पोताना कार्यतुं सूचवन करवुं, अने मौननो अजिग्रह करवो ते तो निष्फळज छे. तथा वाचना, पृच्छना अने वीजाना प्रश्नना जवावमां हौकिक आगमना विरोध रहित मुखवस्त्रिकाथी मुखकमळतुं आच्छादन करीने बोळता सता वाग्गुत्तिने जे नियममां राखवी ते वीजी वाग्गुप्ति कहेवाय छे. आ वे जेदथी एतुं सिष्क धाय छे के सर्वथा वाणीनो निरोध करवो, अथवा यथार्थ सम्यक्

जापण करवुं ते वचनगुप्ति ठे ; अने जापासमितिमां तो मात्र सम्यक् वाणीनी प्रवृत्ति करवी एम ठे, एतद्वो वाग्गुप्तिमां अने जापा समितिमां तफावत ठे. कहुं ठे के-

समियो नियमा गुत्तो, गुत्तो समिद्यत्तणंमि जयणिज्जा ।

कुशन्नवयमुदीरंतो, जं वङ्गुत्तो वि समियो वि ॥१॥

जावार्थ—“ जे समितिवान होय ते अवश्य गुप्तिवाळो होय ठे, अने जे गुप्तिवाळो होय तेने समितिनी जजना होय ठे ; तेथी जे यथार्थ वचन बोधनार होय तेने समिति अने गुप्ति वन्न होय ठे.

आ वाग्गुप्तिना समर्थन माटे अन्य शास्त्रंतुं दृष्टांत कहे ठे—

विष्णुपुराणा उद्यानमां शिवशर्मा, देवशर्मा अने हरिशर्मा नामना त्रण तापसो महा उग्र तप करता हता. ते त्रणेना तपना प्रजावधी पहेरवानां धोतीयां आकाशमां निराधार सुकातां हतां, एवी सर्वत्र प्रसिद्धि हता. एकदा ते त्रणे तापसो सरोवरमां स्नान करवा गया, त्यां तेपनां धोतीयां आकाशमां तफके सुकातां हतां, तेवामां ते सरोवरमां कोड वगडाए आवीने एक मत्स्यने पकड्यो. ते जोडने “ अरे ! आ बहु खोटं ष्युं, आ पापीए निरपराधी मत्स्यने पकड्यो. अरे ! मूकी दे, मूकी दे. ” एम वाङ्मानी मत्स्यपर दया अने वगडापर निर्दयता वतावनार शिवशर्मांतुं धोतीयुं आकाशमांथी नीचे पर्युं. ते जोडने वगडा उपर दया द्यावीने “ अरे ! मूकीश नहीं, मूकीश नहीं. आ विचारो वगडो कुधार्थी मरी जशे. ” एम बोधता वगडापर दया ने मत्स्यपर निर्दयता वतावनार देवशर्मानो पट पण नीचे पड्यो. ते वनेना पट नीचे पडेजा जोडने वगडा अने मत्स्य ए वनेपर समजात्र राखीने हरिशर्मा बोड्यो के-

मुंच मुंच पतत्येको, मा मुंच पतितो यदि ।

उच्चौ तो पतितौ दृष्ट्वा, मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥१॥

जावार्थ—“ मूक, मूक ” एम कहेवाधी एकतुं वन्न पर्युं, अने “ मूकीश नहीं, मूकीश नहीं ” एम कहेवाधी वीजातुं वन्न पण पर्युं, ते वनेने पडेजा जोडने हुं धारं हुं के मौन राखवुं तेज सर्व अर्थतुं साधक ठे. ”

आ प्रमाणे पंढितना - विषयमां जेम मौन कव्याणकारी कहुं, तेम केटवीक वखत अपंढितने पण मौन हितकारी थाय ठे. कहुं ठे के—

મનૌગુપ્તિના ત્રણ જ્ઞેદ આ પ્રમાણે—આર્ત અને રૌદ્ર ધ્યાનના અનુવંધવાળી કલ્પનાના સમૂહથી રહિત તે પહેલી મનોગુપ્તિ છે; આગમને અનુસરનારી, સમસ્ત લોકને હિતકારી, ધર્મધ્યાનના અનુવંધવાળી અને મધ્યસ્થ શુદ્ધિના પરિણામવાળી જે મનોગુપ્તિ તે વીજી છે; અને શુજ તથા અશુજ સમગ્ર મનનો વૃત્તિઓનો નિરોધ કરીને યોગનિરોધ અવસ્થામાં પ્રાપ્ત થનારી આત્મામાંજ રમણ કરવા રૂપ જે મનોગુપ્તિ તે ત્રીજી છે. આ મનોગુપ્તિ જિનદાસ શ્રેષ્ઠિની જેમ પાલ્લી—તેનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે—

મનોગુપ્તિ પર જિનદાસ શ્રેષ્ઠિનું દૃષ્ટાંત.

ચંપાપુરીમાં જિનદાસ નામે એક શ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો. તે એકદા પૌષ્પ વ્રત હોવાથી રાત્રિએ કાચોત્સર્ગ કરીને પોતાના શૂન્ય ઘરમાં રહ્યો હતો. તે તેની કુલ્લટા સ્ત્રીના જાણવામાં ન હોવાથી તે સ્ત્રી તેજ ઘરમાં લોઢાના સ્ત્રીલા વાલ્યા જેના પાયા હતા એવો પલંગ લાવી. તેનો એક પાયો શ્રેષ્ઠિનાજ પગ હપર મૂકીને પોતાના જાતની સાથે ક્રીડા કરવા લાગી. તેમના જાતની પીરુ પામતો સતો તે શ્રેષ્ઠિ મનોગુપ્તિ પાલી મરણ પામીને સ્વર્ગે ગયો.

હવે વાગ્યુપ્તિ નામનો સાતમો ચારિત્રાચાર કહે છે.

મૌનાવલ્લંબનં સાધોઃ, સંજ્ઞાદિપરિહારતઃ ।

વાગ્મૃત્તેર્વા નિરોધો યઃ, સા વાગ્યુપ્તિરિહોદિતા ॥૧॥

જાવાર્થ—“ સંજ્ઞાદિકનો પણ ત્યાગ કરીને સાધુ જે મૌન ધારણ કરે અથવા વાણીની વૃત્તિનો નિરોધ કરે તે વાગ્યુપ્તિ કહેવાય છે. ”

આ વાગ્યુપ્તિના બે પ્રકાર છે. તે આ પ્રમાણે—મુલ્ક, નેત્ર અને મૃકુટિનો વિકાર, આંગલીથી ડસારો કરવો, હંચેથી સ્વૌત્સારો મારવો, હુંકાર કરવો, કાંકરો વિગેરે પેકવું, ઇત્યાદિ કાર્યનું સૂચન કરનારી સર્વ સંજ્ઞા (ડસારા) નો ત્યાગ કરીને ‘આજે મારે કાંઈ પણ વોલ્લું નહીં ’ એવો અજિગ્રહ ધારણ કરે તે પહેલી વાગ્યુપ્તિ કહેવાય છે; પરંતુ ચેષ્ઠા વિગેરે કરીને પોતાના કાર્યનું સૂચન કરવું, અને મૌનનો અજિગ્રહ કરવો તે તો નિષ્ફલજ છે. તથા વાચના, પૃચ્છના અને વીજાના પ્રશ્નના જવાબમાં લૌકિક આગમના વિરોધ રહિત મુલ્કવલ્લિકાથી મુલ્કમલ્લનું આચ્છાદન કરીને વોલ્લતા સતા વાગ્યુપ્તિને જે નિયમમાં રાખવી તે વીજી વાગ્યુપ્તિ કહેવાય છે. આ બે જ્ઞેદથી એવું સિદ્ધ થાય છે કે સર્વથા વાણીનો નિરોધ કરવો, અથવા યથાર્થ સમ્યક્

जापण करवुं ते वचनगुप्ति ठे ; अने जापासमितिमां तो मात्र सम्यक् वाणीनी षट्ति करवी एम ठे, एतद्वो वागुप्तिमां अने जापा समितिमां तफावत ठे. कहुं ठे के-

समियो नियमा गुत्तो, गुत्तो समियत्तणंमि जयणिज्जा ।

कुशन्नवयमुदीरंतो, जं वङ्गुत्तो वि समियो वि ॥१॥

जावार्थ—“ जे समितिवान होय ते अवश्य गुप्तिवाळो होय ठे, अने जे गुप्तिवाळो होय तेने समितिनी जजना होय ठे ; तेथी जे यथार्थ वचन बोझनार होय तेने समिति अने गुप्ति वने होय ठे.

आ वागुप्तिना समर्थन मांटे अन्य शास्त्रंतुं दृष्टांत कहे ठे—

विष्णुपुराणा उद्यानमां शिवशर्मा, देवशर्मा अने हरिशर्मा नामना त्रण तापसो महा उग्र तप करता हता. ते त्रणेना तपना प्रजावधी पहेरवानां धोतीयां आकाशमां निराधार सुकातां हतां, एवी सर्वत्र प्रसिद्धि हता. एकदा ते त्रणे तापसो सरोवरमां स्नान करवा गया, त्यां तेमनां धोतीयां आकाशमां तरुके सुकातां हतां, तेवामां ते सरोवरमां कोऽ वगडाए आवीने एक मत्स्यने पकड्यो. ते जोड्ने “ अरे ! आ बहु खोटं थयुं, आ पापीए निरपराधी मत्स्यने पकड्यो. अरे ! मूकी दे, मूकी दे. ” एम बोझीने मत्स्यपर दया अने वगडापर निर्दयता वतावनार शिवशर्मांतुं धोतीयुं आकाशमांथी नीचे परुयुं. ते जोड्ने वगडा उपर दया लावीने “ अरे ! मूकीश नहीं, मूकीश नहीं. आ विचारो वगडो कुधार्थी मरी जडो. ” एम बोझता वगडापर दया ने मत्स्यपर निर्दयता वतावनार देवशर्मानो पट पण नीचे पड्यो. ते वनेना पट नीचे पडेन्ना जोड्ने वगडा अने मत्स्य ए वनेपर समजाव राखीने हरिशर्मा बोड्यो के-

मुंच मुंच पतस्येको, मा मुंच पतितो यदि ।

उच्चौ तो पतितौ दृष्ट्वा, मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥१॥

जावार्थ—“ मूक, मूक ” एम कहेवार्थी एकतुं वल्ल परुयुं, अने “ मूकीश नहीं, मूकीश नहीं ” एम कहेवार्थी बीजांतुं वल्ल पण परुयुं, ते वनेने पडेन्ना जोड्ने हुं धारुं हुं के मौन राखवुं तेज सर्व अर्थंतुं साधक ठे. ”

आ प्रमाणे पंक्तिना विषयमां जेम मौन कट्याणकारी कहुं, तेम केटकीक वखत अपंक्तिने पण मौन हितकारी धाय ठे. कहुं ठे के—

स्वायत्तमेकान्तगुणं विधात्रा
 विनिर्मितं ग्रादनमङ्गतायाः ।
 विशेषतः सर्वविदां समाजे
 विचूषणं मौनमपंक्तितानाम् ॥१॥

जावार्थ—“ पातानं आधीन अने एकांत गुणकारी एवं मूर्खतातुं आग्रादन (डांकण) विधाताए निर्माण करेहुं ठे. ते ए ठे के पंक्तितानो सजामां मूर्खतुं विशेषे करीने मौनज उत्तम चूषण ठे. ”

“ रागेक्ष्य सहित एवं ते वने तापसोतुं वचन ब्रह्म परुवानुं कारण थयुं. ”
 एम विचारी समजावयी मौन रहेद्वा बीजा हरिशर्मातुं ब्रह्म आकाशभांज रहुं.

आ दृष्टांतथी स्याद्वाद धर्मेने जाणनारा मुनिए तो द्वाजाद्वाज्जनो विचार करीने अवश्य वागुप्ति अने वाक्समितिनी योजना करवी.

हवे कायगुप्ति नामनो आठमो चारित्राचार कहे ठे.

कायगुप्तिर्द्धिधा प्रोक्ता, चेष्टानिवृत्तिद्वक्षणा ।

यथागमं द्वितीया च, चेष्टानियमद्वक्षणा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आगमने अनुसारे कायगुप्ति वे प्रकारनी कहेद्दी ठे. पहेः दी सर्वथा चेष्टानी निवृत्ति दक्षणावाळी अने बीजी चेष्टाना नियम दक्षणावाळी जाएवी. ”

अर्हा एम समजवातुं ठे के देवकृत, मनुष्यकृत, तिर्यचकृत अने स्वकृत आस्फा-
 दन पतन विगेरे एम चार प्रकारना उपसर्गनो तथा झुधा तृषा विगेरे परीसहोनो सं-
 जव उतां पण कायोत्सर्ग करवा विगेरेथी देहने निश्चल राखवो ते, तथा सर्व योगनो
 निरोध करवानी अवस्थाए सर्वथा चेष्टानो निरोध करवो ते पहेद्दी कायगुप्ति ठे ; अ-
 ने शयन, आसन, निक्षेप,^१ आदान^२ विगेरेमां स्वच्छंदपणानो परिहार करीने शास्त्रोक्त
 क्रिया करवा पूर्वक कायेचेष्टाने नियममां राखवी ते बीजी कायगुप्ति छे. तेमां शयन
 ते रात्रिने विपेज करवुं, पण दिवसे नहीं. रात्रिए षण प्रथम प्रहर व्यतीत थया पडी,

गुरुनो आज्ञा द्वाङ्गे, पृथ्वीतुं प्रेक्षण तथा मार्जन करीने, संधारानां वे पन जेळां करी-
ने, मस्तक, शरीर अने पग विगेरे मुखवस्त्रिका तथा रजोहरणवके पूंजीने, पत्नी आ-
ज्ञा आप्रदा संधारपर वेसी पोरसी जणवी. पत्नी वाहुनुंज उपधान (ओसीकुं)
करीने वने पगने संकोचीने सुवुं, अथवा वने जंघाओकुकनीनी जेम अथर आकाशमां
राखवी, अने पूंजेडी चूमिपर पग राखवा. पत्नी हाथपगने संकोच करतां फरीने प-
ण तेने प्रमार्जवा. कांस विगेरे उकारतां तेमज लघर्तन (खरज) करतां पण मुख-
वस्त्रिकावके शरीरने पूंजवुं. ए रीते पोताना देह प्रमाण एट्टे त्रण हाथ जेट्टा चूमि-
प्रदेशमां सुङ्गे अद्वप निष्ठा करवी. तथा जे स्थान वेसवाना इच्छा होय ते स्थान
प्रथम चक्रुथी जोड, पत्नी तेने पूंजीने वेसवानुं वल्ल पाथरीने वेसवुं. अशुष्क स्थंनिद्व
होय तो कायगुप्ति विशेषे करवी. ते उपर दृष्टांत कहे ठे के—कोइ एक साधुए
सार्थ साथे विहार कर्यो. एक दिवस अरण्यमां मुकाम थयो. ते अरण्यमां चूमि बहु
जीवव्याकुळ होवाथी शुष्क स्थंनिद्व मळ्युं नहीं, तेथी ते साधु रात्रिए एक पग
मात्र पृथ्वीपर राखीने जना रखा. ते जोङ्गे ईडे सजामां ते साधुनी प्रशंसा करी. ते
सांजळीने कोइ मिथ्यादृष्टि देवताए परीक्षा करवा माटे त्यां आवीने सिंह रूपे ते सा-
धुने चपेयाथी प्रहार कर्यो. ते प्रहारथी पत्नी जतां साधुए चारंवार प्राणीनी विराध-
नानो संजव जाणीने मिथ्या उष्कृत आप्युं. ठेवट थाकीने ते देवता प्रगट थयो. अ-
ने सर्व वृत्तांत कही तथा तेमने खमावीने स्वर्गे गयो. बीजा साधुओए पण ते साधुनी
प्रशंसा करी. आ दृष्टांत सांजळीने मुनिए कायगुप्ति अवश्य धारण करवी.

उपर कहेडी युक्तिथी त्रणे गुप्तिंतुं मुनिए पादन करवुं. ते विपे दृष्टांत नी-
चे प्रमाणे—

कोइ एक नगरमां एक साधु कोइ श्रावकने; घेर जिज्ञा लेवा माटे गया. तेने ते
श्रावकें नमन करीने पृच्छुं के “ हे पूज्य ! तमे त्रण गुप्तिए गुप्त छे ? ” तेना ज-
वावमां मुनिए कहुं के ‘ हुं त्रण गुप्तिए गुप्त नथी. ’ श्रावके तेतुं कारण पृच्छुं, एट-
ट्टे मुनिए कहुं के “ हुं एक दिवस कोङ्गे घेर जिज्ञा माटे गयो हतो, त्यां तेनी स्त्री-
नी वेणी जोड, तेथी मने मारी स्त्रीतुं स्मरण थयुं, माटे मारे मनोगुप्ति नथी. एकदा
जिज्ञा माटे श्रीदत्त नामना गृहस्थने घेर गयो हतो. तेणे मने केळां योग्य जाणी
आप्यां. त्यांथी हुं बीजे घेर गयो. ते बीजा घरवाळा श्रावके मने ‘ आ-केळां कोणे
आप्यां ? ’ एम पृच्छुं, एट्टे में सत्य वात जणावी. ते श्रावक पेदां केळां आपनारनो

देषी हतो, तेथी तेणे जडने राजाने. कथुं के " हे स्वामी ! आपनी वामनीनां केळां दररोज श्रीदत्तने घेर जाय-डे. राजाए-पूछुं के 'तें शी रीते जाएयुं ? ' ते बोड्यो के " तेणे मुनिने आप्यां, अने में ते मुनिना मुखयी सांजळ्युं. तेवां केळां आपनी वामनी शिवाय बीजे कोइ ठेकाणे थतां नथी. " ते सांजळीने राजाए श्रीदत्तने शिक्का करी, तेथी मारे वागुसि पण नथी. केमके ते श्रेष्ठीने दंभ करावत्रामां हुं कारणचूत थयो. एकदा विहार करतां हुं एक अरण्यमां गयो. त्यां थाकी जंवाथी निज्जा पाभ्यो. ते ठेकाणे एक सार्थ आंवांने रह्यो. रात्रिए सार्थपतिए सांने कहुं के "हे माणसे ! प्रातःकाळे अर्हीथी वहेळां चाळवुं-डे, माटे वेळासर जोजनसामग्री तैयार करी ड्यो." ते सांजळीने सर्व जनो रसोइ करवा द्याग्या. ते वखते अंधकार. हांवाथी एक माणसे मारा मस्तक पासे एक बीजे पथथर मूकीने चूड्यो कर्यो. पत्री तेमां अग्नि सळगाव्यो. ते अग्नि द्यागवाथी में मारं मस्तक दड् दीधुं. तेथी मारे कायगुसि पण नथी. माटे हुं चिक्का योग्य मुनि नथी. " आ प्रमाणेना ते मुनिना सत्य जाणथी ते श्रेष्ठी बहु हर्ष पाभ्यो अने मुनिने. प्रतिज्ञाजित कर्यो. मुनिनी अत्यंत प्रशंसा करवाथी ते श्रेष्ठीए अनुत्तर विमानहुं सुख उपार्जन कर्युं, मुनि पण पोताना आत्माने निंदता चिरकाल पर्यंत चारित्र पाळीने अनुक्रमे स्वर्गे गया.

॥ इति त्रिगुप्ति स्वरूपं ॥

पूर्वे कहेदी पांच समितिओ प्रतिचार (प्रवृत्ति) रूप डे, अने त्राण गुप्तिओ तो प्रतिचार (प्रवृत्ति) तथा अप्रतिचार (अप्रवृत्ति) ए वने रूप डे. प्रतिचार एट्ठे कायानो अथवा वाणीनो व्यापार. तेथी गुप्तिओमां समितिओनो अन्तर्जाव पण थड जाय डे. ते एवी रीते के बीजी जापासमितिनो वागुप्तिमां अंतर्जाव थाय डे. एपणा समिति मनना उपयोगथी उत्पन्न थाय डे. केमके ज्यारे साधु एवणा समितिमां उपयोगवाळा होय त्यारे श्रोत्रादिक इंद्रियोवके वहोरावनार हाथ के पात्रादिक धोवे डे के डे मूके डे इत्यादिथी थता शब्दादिकमां उपयोग राखे डे. माटे तेनो मनोगुप्तिमां समावेश थाय डे. वाकीनी त्राण समितिओ कायानी चेष्टाथी उत्पन्न थाय डे, तेथी तेमहुं कायगुप्तिमाथे अक्यपणुं डे, अथवा एक मनोगुप्तिज पांचे समितिओमां अविच्छेद छे. ते आठे प्रवचननी माताओ कहेवाय डे; ते समग्र छादशांगीने उत्पन्न करनार डे. केमके ते आठेमां समस्त प्रवचन अंतर्जाव पावे डे, ते ए रीते के पहेदी समितिमां पहेदा व्रतनो समावेश थाय डे अने ते व्रतनी वारु समान वा-

कीनां व्रतो होवाथी ते पण तेमांज अन्तर्जाव पावे ठे. जाया समिति तो सावध बाणीनां परिहार करीने निरवद्य बाणी बोद्धवा रूप ठे, तेथी ते समितिमां समग्र वचनना पर्याय आवी गया; केमके छांदशांग कांइ वचनं पर्यायथी जिन नथी. ए प्रमाणे एषणां समिति विगेरेमां पण स्वबुद्धिथी जावना करवी, अथवा आ आठे प्रकार चारित्र रूपज ठे. कथं ठे के—

अथवा पंचसमितिगुप्तित्रयपवित्रितम् ॥

चरित्रं सम्यक् चारित्रमित्याहुर्मुनिपुंगवाः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अथवा पांच समिति अने त्रण गुप्तिथी पवित्र एवं जे चरित्र तेज सम्यक् चारित्र ठे, एम श्रेष्ठ मुनित्रो कहे ठे. ”

ज्ञान दर्शन विना चारित्र होयज नहीं; अने अर्थथी ज्ञान, दर्शन, चारित्रथी जिन छांदशांग ठेज नहीं. तेथी आ आठे प्रकारमां सर्व प्रवचननो समावेश थाय ठे. “ माटे चारित्रधारी मुनित्रोए प्रमादनो त्याग करीने आ आठे प्रवचन मातानी उपासना करवी. केमके ए आठेमां प्रशम्य एवं सर्व प्रवचनतुं रहस्य समायेतुं ठे. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशभासादृत्तां नवदशस्तंजस्य
द्वयशीत्यधिकद्विज्ञाततमः प्रबंधः ॥ १८३ ॥

व्याख्यान १८३ मुं.

तपाचारं विषे.

अनादिसिद्धदुष्कर्मद्वेषिसंघातघातकम् ।

इदमाद्भियते वीरैः, खड्गधारोपमं तपः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अनादि सिद्ध एवा दुष्कर्म रूपी शशुसमूहनो नाश करनार्थे आ खड्गनी धारा जेवुं तप वीर पुरुषो आदरे ठे. ”

तत्तपः सेव्यतां दक्षा, दुष्कर्मज्ञालनोदकम् ।

यत्सेवनादचूद्देवसेव्यः क्लेमर्षिसंयमिः ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ हे माहा पुरुषो ! दुष्कर्म रूप मळने क्वाहन करवायां जळ स-
मान एवा ते तपनुं तमे पण सेवन करो के जेना सेवनथी क्लेमर्षि मुनि देवताओने पण
सेव्य (पूज्य) थया ठे. ”

क्लेमर्षि मुनिनुं दृष्टांत.

चितोरु गहनी पासेना एक गाममां एक बोह नामनो निर्धन श्रावक रहेतो हतो.
ते एकदा पांचसे छाम (पांच रुपिया) हुं तेन्न एक कुरुन्नामां जरीने वेचवा माटे चि-
तोरुगढ तरफ चाव्यो. मार्गमां पग सलन्न थवाथी तेपनी गयो, अने कुरुन्नुं पण जां-
गी गर्हुं. तेथी विद्यखो थडने पात्रो पोताना गाममां आव्यो. तेहुं वृत्तांत सांजळवाथी
दोकोने तेनापर करुणा उत्पन्न थड, तेथी तेने पांच रुपिया उधराणुं करीने अपा-
व्या. तेथी फरीने तेन्नहुं कुरुन्नुं जरीने जतां तेज रीते पड्यो अने कुरुन्नुं जांगी ग-
हुं. पत्री वैराग्य पामीने श्री यशोचक्र गुरु पासे जड वैराग्यमय देशना सांजळीने ते-
णे दीक्षा लीधी. गुरुए वे प्रकारनी शिक्षा शिखवी. अनुक्रमे ते गोतार्थ थया. पत्री
तेणे गुरुने विज्ञप्ति करी के “ हे प्रभु ! में जो वैराग्यथी दीक्षा लीधी ठे, तो हुं म-
न, वचन, कायानो शुद्धिथी तेनी प्रतिपादन करवा इच्छुं हुं, तेथी जो आपनी
आज्ञा होय तो जे स्थाने घणा उपजव थवानो संजव होय तेवा स्थाने जडेने हुं का-
योत्सर्गें रहूं. ” गुरुए लाज जोडने माझव देशमां जवानुं कहुं. एट्ठे ते सर्व मच्छने
तथा संघने खमावीने माझवा देशमां गया; त्यां थामणोद गामनी पासे सरोवरनी पा-
ळ उपर कायोत्सर्ग करीने लजा रवा. तेवामां ते गामना ब्राह्मणपुत्रो क्रीना करवा
माटे त्यां आव्या. तेओए साधुने जोडने विचार्युं के “ आ आपणा गाममां अरिष्ट
(उपद्रव) आव्युं. ” एम विचारिने यष्टि मुष्टि विगेरेना प्रहारथी तेमने उपजव कर-
वा झग्या. मुनिए सर्व उपसर्ग सहन कर्पा. पण ते सरोवरना अधिप्रायक देवताए
ध्यानस्थ मुनिने निश्चल जोडने सर्व ब्राह्मणपुत्रोने मयूरबंधने बांधी लीधा. तेथी ते
सर्व मुखथी रुधिर वमन करता पृथ्वीपर पड्या. तेमना मातपिताओ ते वात सांजळी
दुःखित थडने साधु पासे आवी बोल्या के “ हे जगवन् ! तमे तो कृपालु मुनि ठो,
माटे आ बालकोने बंधनथी मुक्त करो. ” तोपण मुनिए ध्यान मूक्युं नहीं. त्यारे ते

देवता एक बाळकना शरीरमां प्रवेश करीने तेमना मातपिता प्रत्ये बोव्यो के “ आ मु-
निए कांइ पण कर्तुं नथी, परंतु जे कर्तुं ठे ते मेंज कर्तुं ठे, तेथी जो आ मुं-
निना चरणोदकथी आ बाळकोने डांटशो तो तेओ वंधनमुक्त थरो, बीजी रीते थरो न-
हीं. ” ते सांजळीने तेओए तेम कर्तुं, एटले ते बाळको सज्ज थया. पत्नी ते मातपि-
ताओए पोतपोताने धेरथी ड्रव्य द्यावीने साधुने जेट कर्तुं, अने ‘ आ ग्रहण करो,
आ ग्रहण करो ’ एम बोदवा द्याग्या. साधुए कर्तुं के “ हे दोको! भारे ड्रव्यतुं कां-
इ पण प्रयोजन नथी. तेथी आ ड्रव्य तमे जीर्णोष्धारमां वापरो. ” तेथी सर्व माणसोए
ते मुनिनी निःस्पृहता जोडने तेतुं क्षमार्षि एवं नाम प्रसिद्ध कर्तुं. त्यां सर्व दोकोने अ-
ति जक्त थयेद्या जाणीने मुनि गिरिकंवद्व नामना पर्वतपर जडने विविध प्रकारनां तप
करवा द्याग्या.

ते वखते माझव देशमां धारानगरीमां सिंधुद्व नामे राजा राज्य करतो हतो.
क्षमार्षि मुनिए विविध प्रकारनां तप करतां पारणाने माटे एवा अजिग्रहो कर्त्या के क-
कारवाळी सात चीज जेवी के क्रूर, कंसार, कांग, कोड्रव, करंव, केर अने कर्पट ते
मळे तो पारणुं करवुं. वळी कोड वखत पांच खकारवाळी चीज जेवी के खारेक, खुर-
हनी, खजुर, खाजां अने खारु. वळी कोड वखत गकारवाळी सात चीज जेवी
के गहुं (घडं), गोळ, गुंद, गुंदवडां, गुणा, गोळ अने गोरस. तेवीज रीते बी-
जा वर्णवाळी वस्तुवने करीने पारणाना अजिग्रहो देता हवा. ते सर्व अजिग्रहो त-
पना प्रजावर्था पूर्ण थया. पत्नी “आ अजिग्रहो तो कांइ पण लुप्कर नथी” एम जा-
णीने उग्र अजिग्रहो देवा मांड्या. ते आ प्रमाणे—“ जो कोड मिथ्यात्वी राजा रा-
ज्यथी भ्रष्ट थयेद्यो, मध्याद्व समये, कंदोडनी डुकाने, पत्तांठी वाळीने वेठेद्यो, राजाना
पत्तिपणाने पामेद्यो, पोताना काळा केशने विखेरतो, तीव्रण जाद्वाना अग्र जागवने
एकवीश मंन्या द्वाडेने मने आपणे त्यारे हुं पारणुं करीश, अन्यथा नहीं करूं. ” ते
विषे एक कवित ठे—

न्ह्याणठिय रावद्व कन्हनो, केशि गलंतइ मण डुम्मणो;

भद्वइं इगवीश मंन्या देइ, तओ खिम ऋषि पारणुं करेइ. ॥ १ ॥

१ आ कवितामां ने उपली हकीकतमा अभिग्रहमा फेर छे. आमा तो एम कथु छे के “ न्ह्यावा वेठेले राजाना
देवक केज गळते (पाणी झमने) दुर्मनवाळ मनी भालावडे एकवीश माडा थापे तो क्षमार्षि पारणुं करे ”

तत्तपः सेव्यतां दक्षा, दुष्कर्मज्ञालनोदकम् ।

यस्सेवनादन्नुदेवसेव्यः क्षेमर्षिसंयमिः ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ हे माहा पुरुषो ! दुष्कर्म रूप मळने क्षात्रन कर्त्तव्यां जळ स-
मान एवा ते तपतुं तमे पण सेवन करो के जेना सेवनथी क्षेमर्षि मुनि देवताओने पण
सेव्य (पूज्य) थया ठे. ”

क्षेमर्षि मुनिनुं दृष्टांत.

चितोरु गढनी पासेना एक गाममां एक वोह नामनो निर्धन श्रावक रहेतो हतो.
ते एकदा पांचसे छाम (पांच रुपीया) तुं तेज एक कुरुक्षामां जरिने वेचवा माटे चि-
तोरुगढ तरफ चाब्यो. मार्गमां पग सबजन थवाथी ते पत्नी गयो, अने कुरुक्षुं पण जां-
गी गर्तुं. तेथी विद्वान्बो थडने पाठो पोताना गाममां आब्यो. तेतुं वृत्तांत सांजळवाथी
दोकोने तेनापर कसणा उत्पन्न थड, तेथी तेने पांच रुपीया उधराणां करिने अपा-
व्या. तेथी फरीने तेजतुं कुरुक्षुं जरिने जतां तेज रीते पड्यो अने कुरुक्षुं जांगी ग-
थुं. पत्नी वैराग्य पामीने श्री यशोज्ञड गुरु पासे जड वैराग्यमय देशना सांजळीने ते-
णे दीक्षा दीधी. गुरुए वे प्रकारनी शिक्षा शिखरी. अनुक्रमे ते गीतार्थ थया. पत्नी
तेणे गुरुने विद्वान्ति करी के “ हे प्रभु ! में जो वैराग्यथी दीक्षा दीधी ठे, तो हुं म-
न, वचन, कायानो शुद्धिथी तेनी प्रतिपाडना करवा इच्छुं तुं, तेथी जो आपनी
आज्ञा होय तो जे स्थाने घणा उपजव थवानो संजव होय तेवा स्थाने जडेन हुं का-
योत्सर्गे रहुं. ” गुरुए द्वाज जोडने मादव देशमां जवानुं कथुं. एटडे ते सर्व गच्छने
तथा संघने खमाळीने मादव देशमां गया; त्यां धामणोद गामनी पासे सरोवरनी पा-
ळ उपर कायोत्सर्ग करिने जना रखा. तेवामां ते गामना ब्राह्मणपुत्रो क्रीमा करवा
माटे त्यां आच्या. तेओए साधुने जोडने विचार्युं के “ आ आपणा गाममां अरिष्ट
(उपद्रव) आब्युं. ” एम विचारीने यष्टि मुष्टि विगेरेना प्रह्वारथी तेमने उपजव कर-
वा द्वाग्या. मुनिए सर्व उपसर्ग सहन कर्या. पण ते सरोवरना अधिष्ठायक देवताए
ध्यानस्थ मुनिने निश्चल जोडने सर्व ब्राह्मणपुत्रोने मयूरबंधने बांधी दीधा. तेथी ते
सर्वे मुखथी रुधिर वमन करता पृथ्वीपर पड्या. तेमना मातपिताओ ते वात सांजळी
दुःखित थडने साधु पासे आनी बोड्या के “ हे जगवन् ! तमे तो कृपालु मुनि बो,
माटे आ बाळकोने बंधनथी मुक्त करो. ” तोपण मुनिए ध्यान मूक्युं नहीं. त्यारे ते

देवना एक बालकना शरीरमां प्रवेश करीनि तेमना मातपिता प्रत्ये बोद्ध्यो के “आ मुनि ए कांड एण कर्तुं नथी, परंतु जे कर्तुं छे ते मंज कर्तुं छे, तेथी जो आ मुनिना चरणोदकथी आ बालकोने डांटशो तो तेओ बंधनमुक्तथरो, बीजी रीते थरो नहैं।” ते सांचळीने तेओण तंम कर्तुं, एट्ठे ते बालको सज्ज थया. पत्नी ते मातपिताओण पोतपोताने घेरथी डव्य द्वावीने साधुने जेट कर्तुं, अने ‘आ ग्रहण करो, आ ग्रहण करो’ एम बोझवा द्वाग्या. साधुण कर्तुं के “हे लोकौ! भारे डव्यतुं कांड एण प्रयोजन नथी. तेथी आ डव्यतमे जीर्णोष्धारमां बापरो.” तेथी सर्व माणसोए ते मुनिनी निःस्पृहता जोडने तेनुं क्षमार्पि एतुं नाम प्रसिद्ध कर्तुं. त्यां सर्व लोकोने अति चक्रे थयेद्या जाणीनि मुनि गिरिकंवद्व नामना पर्वतपर जडने विविध प्रकारनां तप करवा द्वाग्या.

ते वखते माझव देशमां धारणगरीमां सिंधुद्व नामे राजा राज्य करतो हतो. क्षमार्पि मुनि ए विविध प्रकारनां तप करतां पारणाने मांटे एवा अजिग्रहो कर्था के ककारवाळी सात चीज जेवी के कूर, कंसार, कांग, कोडव, करंव, केर अने कर्पट ते मळे तो पारणुं करवुं. वळी कोड वखत पांच खकारवाळी चीज जेवी के खारेक, खुरुहरी, खजुर, ग्याजां अने ग्वांक. वळी कोड वखत गकारवाळी सात चीज जेवी के गहुं (घञं), गोल, गुंद, गुंदवडां, गुणा, गोल अने गोरस. तेवीज रीते बीजा वर्णवाळी वस्तुवमे करीने पारणाना अजिग्रहो लेता हवा. ते सर्व अजिग्रहो तपना प्रजावथी पूर्ण थया. पत्नी “आ अजिग्रहो नो कांड एण डुक्कर नथी” एम जाणीनि ज्य अजिग्रहो लेवा मांढ्या. ते आ प्रमाणे—“जो कोड मिथ्यात्वी राजा राज्यथी भ्रष्ट थयेद्या, मध्याद्व समये, कंदोडनी छुकाने, पत्तांठी वाळीने वेठेलो, राजाना पत्तिपणाने पामेलो, पोताना काळा केशने विखेरतो, तीक्ष्ण चाटाना अग्र चागवमे एकवीश मांसा लडने मने आपशे त्यारे हुं पारणुं करीश, अन्यथा नहैं करूं.” ते विषे एक कवित छे—

न्हंहाणठिय रावद्व कन्हनो, केशि गलंतइ मण डुम्मणो;

भह्वइ इगवीश मंसा देइ, तओ खिम ऋषि पारणुं करेइ. ॥ १ ॥

१ आ कविनामा ने उपली हकीकतमा अभिग्रहमा फेर छे. आमा तो एम कथु छे के “न्हवा वेठेलो राजाना भेवक केज गळने (पाणी छमने) दुर्मनवाळा मनवी भान्नावटे एकवीश मांसा आपे तो क्षमार्पि पारणु करे ”

आ अजिग्रहमां ते मुनिए त्रण मासनेआठ दिवस अतिक्रमण कर्यो. अन्यदा मध्याह्नकाले कृष्ण नामनो पत्ति तेवीजं रीते कंदोइनी डुकाने वेठेडो, तेणे जिज्ञा माटे नीकलेद्वामुनिने बोद्धावीने कहुं के “ हे जिह्नु ! अहीं आवो, तमारी आशा पूर्ण करूं. ” ते सांजळीने मुनि तेनी पासै गया, एटवे कृष्णे जाद्वाना अग्र जागे मांनो द्वाइने मुनिने आप्पा मांड्या. मुनिए तेने ते मांडा गणवानुं कहुं, त्यारे कृष्ण बोड्यो के “ एमां शुं गणवुं ठे ? तमारा जाग्यमां हशे तेड्वा हशे. ” मुनिए कहुं के “ मोरे एकवीश मांनानो अजिग्रह ठे, माटे गणो. ” ते सांजळी कृष्णे गण्या तो एकवीश थया. ” तेथी अत्यंत आश्चर्य पामीने तेणे मुनिने कहुं के “ हे मुनि ! तमे तो ज्ञानी जणाओ ठो, माटे मारुं आयुष्य केटवुं ठे ते कहो. मने मारा पित्राओए मारा मोटा राज्यथी अष्ट कर्यो ठे, तेमने जीतवा माटे अहीं सिंधुद्व राजानी सेवा करूं हुं. ” ते सांजळीने मुनि बोड्या के “ तारुं आयुष्य मात्र उ मासनुं बाकीमां ठे. ” ते सांजळीने कृष्णे तत्काळ वैराग्य उत्पन्न थवाथी दीक्षा दीधी, अने उ मास तप करीने ते कृष्णार्थिं स्वर्गे गया.

वळी क्रमार्थिं मुनिए वीजो अजिग्रह लीधो के—

खंज उम्मूद्विय गयवर धाइ, मुनिवर देखी प्रसन्नो थाइ;

मोदक पंचक सुंभीहिं-देउ, तत्रो खिम ऋषि पारणुं करेइ ॥३॥

“ आद्वान स्थंजनुं उन्मूद्वान करीने दोमेदो हाथी मुनिवरने देखीने प्रसन्न थाय अने पोतानी सुंढवने पांच द्वाभवा आपे तो क्रमार्थिं पारणुं करे. ”

आवो अजिग्रह द्वाइने पांच मास ने अठार दिवस निर्गमन कर्यो, त्यारे एक दिवसे कोइ मत्त थयेदो पट्टहस्ती घरोने पारुतो कंदोइनी डुकान पासै आव्यो. त्यांथी सुंढवने पांच मोदक द्वाइ ऋषिने आपीने तेणे पारणुं कराव्युं. मुनिना प्रजावथी हस्ती शांत थयो, एटवे तेने महावतोए द्वाइ जइने आद्वानस्तंजे वांध्यो.

वळी मुनिए अजिग्रह लीधो के “ सासुथी पीना पामेद्वी वृष् (मोटी) बहु रोती रोती, त्रण उपवासवाळी, काष्ठ देवा आवेद्वी दरिद्री माणसे धी गोल मिश्रित मांनो जेने आप्या छे एची ते मांनो मने आपशे त्यारे पारणुं करीश. ”

रानी गारी बंजण रंडी, सासुसिउं कद्वी करे पयंभि;

बिहु गाम विचे गुलसि पोद्वी देइ, तो खिमऋषि पारणुं करेइ ॥३॥

पत्नी मुनि पारणा माटे गिरिपरधी उतरता होता, तेवामां कोइ गाममांथी सा-
मुवने पीना पावेळी कोइ ब्राह्मणी पिताना घर तरफ जती हती. ते मार्गधी अजा-
णी हती. तेथी आरने रस्ते ते वनमां आवी. त्यां कोइ दरिद्र पुरुष पासेथी घी गो-
ळ मिश्र मांभा तेने मळया. तेवामां ते मुनिने जोइने ' आठगणें पुण्य थशे ' एम वि-
चारीने ते मुनिने तेणे मांभाथी प्रतिज्ञाजित कर्या. पत्नी ते दाननी प्रज्ञांसा करती ते
ब्राह्मणी पिताने घेर गइ.

वळी मुनिए अजिग्रह कर्यो के " काली खांधवाळो, नाक पुंछ विनानो
(नाक जुटेवो ने वांभो) बळद शींगनावने गोळ आपे तो पारणुं करवुं, नहीतो
न करवुं. "

कालो कंबळ धवळो संढ, नाकिं लुट पुडिंहि बंरु ;

सिंग करी गुड जेवो देइ, तो खिम ऋषि पारणुं करेइ ॥४॥

अन्यदा मुनि पारणा माटे धारा नगरीमां गया. त्यां उपर कश तेवाज वळदे
कोइ वणिकनी लुकानमांथी शींगनावने गोळ दांने मुनिने पारणुं करावुं. ते चम-
त्कार जोइने ते वणिके विचार्युं के " अहो ! आ पशु सामान्य नथी के जेणे आवा
मुनिने पारणुं करावुं. मे मूर्खाए तो मनुष्यजन्म वृथा गुमाव्यो. " पत्नी तेणे श्रावक थ-
इने वचेवो गोळ वेची श्री पार्श्वनाथ स्वामीतुं चैत्य करावुं, अने यशोभ्रु गुरु पासेज-
इ चारित्र दांने स्वर्ग गयां. त्यारथी ते चैत्य गुणपिन नामतुं तीर्थ थयुं.

वळी वसंत ऋतुमां मुनिए अजिग्रह कर्यो के " जो सांकळधी वांधेवो कोइ
वांदर नगरमां आवीने केरीनो रस आपे तो पारणुं करीश. "

हासहजेहकि जइ विमासी, कोटि संकळ वळुओ पासि ;

जइ अंबरस मंरुं देइ, तओ खिम ऋषि पारणुं करेइ ॥५॥

अन्यदा कोइ वखत उण्ण ऋतुमां कोइ श्रेष्ठीए घृतना कुंनमां आम्र रस नां-
ख्यो हतो, ते दांने कोइ कपि नाओ. रस्तामां ते मुनिने जता जोइने तेणे ते रस मु-
निने आप्यो. ते जोइने ' अहो मोडुं आश्चर्य ' एम परस्पर बोवता घणा ढोको जैन
धर्यो थया.

अन्यदा अवधिज्ञानवने जोइने कृष्णपिंदेव स्वर्गमांथी ते मुनि. पासे आवी

नमस्कार करीने बोड्यो “के हे प्रभु ! शासननी उन्नतिने माटे संघिन्न राजाना हाथी-
 औनी रोगशांति माटे तमे तमारं चरणोदक आपजो.” एम कह्नीने ते अदृश्य थयो.
 ते वखते संघिन्न राजाना चौदसो हस्तीओ व्याधिग्रस्त थया हता. वैद्योए अनेक उ-
 पाय कर्या, तोपण ते निरोगी थया नह्नीं. तेथी तेओए उपचार करवो वंघ कर्यो.
 राजा अति शोकातुर थयो. पड्डी मंत्रीना कहेवायी राजाए उद्घोषणा करावी के
 “जे कोइ आ हस्तीओना रोगनी शांति करशे तेने राजा अर्थु राज्य आपजो.” ते
 वखते आकाशवाणी थइ के “गिरिकंठ पर्वत उपर कूर्मपिं तप करे डे. तेना
 पादशौचना जळथी हस्तीओ नीरोगी थशे.” ते सांजळीने राजसेवकोए मुनि पासे
 जड्ने पादशौचनुं जळ माग्युं. एट्ठे मुनिए कहुं के “हे माणसो ! एक पट्टहस्ती
 सिवाय बीजा सर्व हस्तीओने आ जळ पावुं, एट्ठे तेओ नीरोगी थशे, अने पट्टह-
 स्तीने जैन धर्मी सिवाय कोइ बीजाना पादोदकथी नीरोगी करजो.” पड्डी ते राजसे-
 वकोए आवीने ते प्रमाणे बीजा सर्व हस्तीओने नीरोगी कर्या. पट्टहस्तीने अन्यदर्श-
 नीनुं पादोदक झावीने पावुं, तेथी ते पट्टहस्ती मृत्यु पांम्यो. पड्डी राजाए मुनि पासे
 जड्ने अर्थु राज्य ग्रहण करवा प्रार्थना करी. मुनि बोड्या के “हे राजा ! राज्य तो
 षष्ठ नरकलति आपे छे, तेथी ते मुनिओने सर्वथा त्याज्यडे. मुनिने चारित्र शिवाय
 बीजा कोइ राज्यनो खप नथी.” ते सांजळीने राजा हर्ष पांम्यो. पड्डी मुनिने नमीने
 ते पोताने स्थाने गयो, अने एक मासाद करावीने तेमां सिंहासन उपर मुनिनी
 पाडुका स्थापन करी.

अन्यदा मुनिए मार्गमां सन्मुख आवता शवंन जोड्ने कोइ माणसने पृष्ठुं के
 ‘अरे आ शुं डे ?’ ते माणस बोड्यो के “धन नामना श्रेष्ठीना पुत्रने सर्प मस्यो हतो
 ते आज ढ मासे मृत्यु पांम्यो डे.” ते सांजळीने मुनि बोड्या के “अहो ! आ
 जीवता माणसने केम बाळवा लइ जाओ डो ?” ते मुनिना वचनने कोइए श्रेष्ठी
 पासे जड्ने कहुं, एट्ठे धन श्रेष्ठी मुनि पासे आवी नमस्कार करीने बोड्यो के “हे
 मुनि ! मारा पुत्रने जीवितदान आपवा वने कृपा करो.” मुनिए ते शव उपर परमेष्ठि
 मंत्रनुं स्मरण करीने प्रासुक जळ गांट्युं, तेथी ते वेडो थयो.

वळी एकदा ते मुनिए एवो अजिग्रह झीधो के “जो वनमां प्रसवेडी वा-
 थण गाममां आवीने मने बीश वनां आपे तो मारे पारणुं करवुं.”

नव प्रसुत वाधिणि विकराळ, नयर मांही बीहावे वाळ;

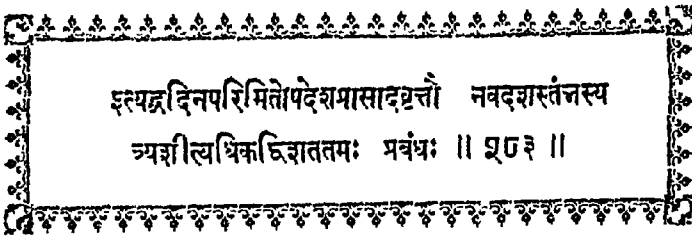
बर्ना वीस जो पणमी दीये, तो खिम ऋषि पारणुं करे. ६

आ अजिग्रहने घणा दिवस व्यतीत थया पछी एकदा ऋषिना तपना प्रजाव-
धी तरतनी प्रसवेद्वी कोइ वाघण नगरमां पंठी. तेने जोइने बर्नाना वेपारीओ बर्ना
मृकीने नाठा. एट्ठे वाघणे तेमांथी वीश बर्नां द्वाडेने मुनिने आप्यां.

पंठी यशोचक्र गुरुने बांदवा माटे उत्तमुक थयेदा मुनिए अजिग्रह कयों के—
“ पाटण पहांचीं गुरुने बांदा पहेदां मारे अन्न कं जळ कांड पण डोवुं नहीं. ” एवो
अजिग्रह करीने ते मुनि पाटण आव्या अने गुरुने वंदना करी.

फरीने मुनिए अजिग्रह दीधो के “ वृष् खीए वश करेदां राजानां मदोन्मत्त
हाथी जो खीचनी, गोरक, खरुहनी, खाजा ने खांए पांच खकारवाळी चीज
आपे तो मार पारणुं करवुं. ” पंठी एक मास गयो, त्यारे शासनदेवताए वृष् खीहुं
स्वरूप धारण करीने राजानो हस्ती वश कयों, अने मुनिने पारणुं कराव्युं.

इत्यादि प्रकारे ते मुनिए जुदा जुदा अजिग्रहोवके चोराशी पारणां पूर्ण क-
र्यां. पंठी अनशन करीने ते मुनि स्वर्ग गया.



व्याख्यान २८४ मुं.

तपस्या करवाना हेतुओं कहे ठे.

निदोषं निर्निदानाढ्यं, तन्निर्जराप्रयोजनम् ।

चित्तोत्साहेन सद्बुद्ध्या, तपनीयं तपः शुभम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ निदोष, नियाणा विनाहुं, अने मात्र निर्जरानाज कारणभूत
एवुं शुभ तप सारी बुद्धिवके मनना उत्साह पूर्वक करवुं. ”

जनाधी शरीर अने कर्म विगेरे तपे ते तप कहेवाय ठे. कहुं ठे के—

रसरुधिरमांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्राण्यनेन तप्यन्ते ।

कर्माणि चाशुचानीत्यतस्तपो नाम नैरुक्तम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ रस, रुधिर, मांस, मेद, अस्थि, मज्जा अने शुक्र तेपज अशुच कर्मों तेनार्थी ताप पापे ठे, तेथी तेनुं नाम ‘ तप ’ कहेलुं ठे. ”

ते तप निर्दोष करवो एटवे आडोक तथा परडोकना मुखनी इच्छा रहित करवो. वळी ते निदान रहित करवो. कहुं ठे के—

यः पादयित्वा चरणं विशुद्धं, करोति जोगादिनिदानमङ्गः ।

स वर्धयित्वा फलदानदङ्गं, कल्पद्रुमं जस्मयतीह मूढः ॥१॥

जावार्थ—“ जे अज्ञानी माणस शुद्ध चारित्र्युं पावन करीने जोगादिक प्राप्त थवातुं निदान करे ठे ते मूढ माणस फल आपवामां दङ्ग एवा कल्पद्रुमने वधारीने पडी जस्मसात् करे ठे, एम जाणवुं. ”

निदान नव प्रकारना ठे. तेनुं वर्णन आज ग्रंथमां प्रथम कर्युं ठे, तेथी अहीं फरीथी बखता नथी. वळी ते तप चिंतना उद्वास पूर्वक करवुं. पण राजानी वेठनी जेम आणगमाथी करवुं नहीं, अथवा जेटडी शक्ति होय तेठवुं करवुं. कहुं ठे के—

सो अ तवो कायववो, जेण मणो मंगुळं न चिंतैऽ ।

जेण न इंदियहाणी, जेण जोगा न हायंति ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे तप करवाथी मन छुष्ट (माठा विचार करनारं) न थाय, इंद्रियोनी हानि न थाय अने योग पण न हणाय, तेवुं तप करवुं. ”

वळी ते तप सारी बुद्धिथी करवुं, अर्थात् पराधीन बुद्धिथी दीनपणे अज्ञादिनी प्राप्तिने अज्ञावे आहारत्याग रूप अज्ञान तप करे, तो ते आश्रवतुं कारण होवाथी तथा क्रोधादिक कपायना उदयतुं आश्रित होवाथी ते तप नथी, पण पूर्वे बांधेझाः अन्तराय कर्मना उदयथी. असाता वेदनीयनो मात्र ते विपाकज ठे. केमके आहारनो-त्याग करवो ते इव्य तप ठे, अने आत्मस्वरूपनी एकाग्रता करवी ते जाव तप ठे. ते जाव तप तो अहनिश होइ शके ठे, परंतु इव्य तप पूर्वक जाव तपतुं ग्रहण करवुं, एवुं शासवतुं चातुर्य तजवुं नहीं. कहुं ठे के—

धनार्थिनां यथा नास्ति, शीततापादिदुःसहम् ।

तथा ज्वविरक्तानां, तत्त्वज्ञानार्थिनामपि ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ जेम धनना अर्थी पुरुषोने शीत तापादिक दुःसह नथी, तेम संसारथी विरक्त धयेद्वाने तेमज तत्त्वज्ञानना अर्थी पुरुषोने पण ते दुःसह नथी. ”

तपाचारना वार जेद कहेद्वे अ. ते आ प्रमाणे—

छादशधास्तपाचारास्तपोवर्द्धिर्निरूपिताः ।

अज्ञानाद्याः षड् बाह्याः षट्, प्रायश्चित्तादयोऽन्तगाः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ— “ तपस्वी परमात्माए वार प्रकारे तपाचार कहेद्वे अ. तेमां अज्ञान (त्याग) विगेरे अ प्रकारनो बाह्य तप अे अने प्रायश्चित्त विगेरे अ प्रकारनो अंतर्गत तप अे. ”

बाह्य तपना अ जेद सूत्रमां कथा अे, ते आ प्रमाणे—

अणसण १ मुणोअरीया २, वित्तीसंखेवणं ३ रसच्चाउं ४ ।

कायकिद्वेसो ५ संद्वीणयाय ६, वज्जो तवो होइ ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ अनज्ञान, उनोदरी, वृत्तिसंक्षेप, रसत्याग, कायकेश अने संवित्तिना—ए अ प्रकारनो बाह्य तप अे. ”

अन्त्यंतर तपना अ जेद आ प्रमाणे अे—

पायच्छिन्नं १ विणउं २, वेयावच्चं ३ तहेव सज्झाउं ४ ।

झाणं ५ उसग्गो वि अ ६, अब्जंतरउं तवो होइ ॥ २ ॥

ज्ञावार्थ—“ प्रायश्चित्त, विनय, वैयावृत्त्य, तेमज. स्वाध्याय, ध्यान अने कायोत्सर्ग—ए अ प्रकारनो अन्त्यंतर तप अे. ”

आ सर्वनो कांडक विस्तार आगळ युक्तिधी आचारमदीपादिक ग्रंथने आचारे कहेवामां आचारां.

पहेद्वे तपाचार कहे अे.

तत्राज्ञानं द्विधा प्रोक्तं, यावज्जीविकमित्त्वरम् ।

छिद्यटिकादिकं स्वल्पं, चोत्कृष्टं यावदात्मिकम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ यावज्जीव अने इत्वर ए वे प्रकारे अनशन तप कहेलो ठे, तेमां वे घटिका विगैरे वाळो ते स्वल्प अनशन तप ठे, अने जावजीव पर्यन्तनो ते उत्कृष्ट अनशन तप ठे. ”

इत्वर एट्ठे नमस्कार (नवकार) सहित वे घनीतुं पञ्चखाण करवुं ते. तेनाथी नानुं पञ्चखाण शास्त्रमां कहेतुं नथी. त्यार पढी वधतां वधतां उत्कृष्ट तप थाय ठे. श्री वीरस्वामीना तीर्थमां छ मास पर्यन्त, श्री ऋपजदेवना तीर्थमां वार मास पर्यंत अने वीजाथी त्रेवीशमा तीर्थकरना समयमां आठ मास सुधीनो उत्कृष्ट अनशन तप कहेलो ठे. अहीं इंद्रियजय तप, कपायजय तप, रत्नत्रयी तप, समवसरण तप, अशोक वृक्ष तप, जिनकढ्याणक तप, इत्यादि तपना अनेक जेठ ठे, ते आचारदिनकर ग्रंथना वीजा खंरुथी जाणी देवा; तथा आचाम्भ वर्षमान तप चौद वर्ष त्रण मास अने वीश दिवसे पूर्ण थाय ठे, ते श्रीचंड केवळीनी जेम करवो. इत्यादि विविध प्रकारनां तपनो इत्वर काळना जेदमां समावेश थाय ठे.

जावजीव अनशन तप पादपोपगम, इंगिनी अने जक्त परिज्ञा, एम त्रण प्रकारनो ठे. ते त्रणुं स्वरूप सत्तर प्रकारना मृत्युनुं स्वरूप जाण्या विना मुखेथी समजी शकाय तेलुं नथी, माटे प्रथम सत्तर प्रकारना मरणुं स्वरूप कहे ठे—‘आवीचिमरणं’ वीचि एट्ठे विच्छेद (अंतर) तेनो अजाव ते अवीचि. अर्थात् नारकी, तिर्यंच, मनुष्य अने देवतानी गतिमां उत्पत्ति समयथी आरंजिने पोतपोताना आयुर्कर्मेना दळियां प्रतिसमय वेदीने घटाभवां, तेवा प्रकारना मरणे आवीचि मरण कहेतुं ठे (१). ‘अवधिमरणं’ अवधि एट्ठे मर्यादा, नारकादिक जव संबंधी आयुर्कर्मेना दळियांनो अनुजव करीने मरे, अने मरण पाम्या पढी पाठो फरीने ज्यारे तेज दळियांनो अनुजव करीने मरे, त्यारे ते इव्यथी अवधिमरण कहेवाय ठे. केमके परिणामनी विचित्रना ठे, तेथी ग्रहण करीने त्याग करेतां कर्मदळियांनुं पण फरीथी ग्रहण संजवे ठे. ए प्रमाणे क्षेत्रादिकमां पण जावना करवी (२). ‘अंतिकमरणं’ अंतिक एट्ठे ठेवतुं थयेतुं, अर्थात् नारकादिक गतिना आयुर्कर्मेना दळियांने अनुजवीने मरण पाये, अने मरण पाम्या पढी फरीथी कांड पण वखते ते दळियांने अनुजवीने मरेज नहीं, ते इव्यथी अंतिकमरण कहेवाय ठे. ए प्रमाणे क्षेत्रादिकथी पण जाणवुं (३).

‘ वदन्मरणं ’ वदन् एतद्वे चारित्र्यकी पाठा वदतां मरण थाय ने. अर्थात् मुनि गंधी छुत्कर तप तथा चारित्र्यं सेवन करवुं, अथवा ग्रहण करेवुं चारित्र्य मूकी देवुं, ते वदनेमां असमर्थ थडने “ हवे तो आमांधी जददी इटाय तो ठीक ” एम विचारतां जे मरण थाय ते वदन्मरण कहेवाय ठे. आ मरण व्रतना परिणामथी ब्रह्म थयेद्या मु- निआनेज संज्ञे ठे (४). ‘ वशार्तमरणं ’ वशार्त एतद्वे ईडियोना विषयने आधीन थवाथी पीसातां, दीवानी शिखा जोडने आकुळव्याकुळ थयेद्या पतंगनी जेम आ- कुळव्याकुळ थडने मरण पामे ते वशार्तमरण कहेवाय ठे (५). ‘ अन्तःशब्दमरणं ’ द्वाजादिकना कारणथी, थड गयेद्या सुराचरणनी आलोचना न करवी ते अन्तःशब्द कहेवाय ठे. तेवा शब्दवाळानुं जे मरण ते अन्तःशब्द मरण कहेवाय ठे. आ मरण अति छुष्ट ठे (६). ‘ तद्भवमरणं ’ हाव जे जवमां प्राणी वतें ठे, ते ने तेज जवने योग्य एवुं आयुष्य बांधीने ते जवनुं आयुष्य क्षय करीने मरे ते तद्भव मरण कहेवाय ठे. आ मरण संख्याता वर्षना आयुष्यवाळा मनुष्य अने तिर्यचनेज होय ठे ; पण असंख्याता वर्षना आयुष्यवाळा मनुष्य अने तिर्यचने (जुगळियाने) तेमज देव तथा नारकीने फरीने अनंतर तद्भवनो अज्ञाव होवाथी आ मरण होतुं नथी (७). ‘ वा- द्यमरणं ’ वाद्य एतद्वे मिथ्यादृष्टिनुं अथवा अचिरत सम्पगदृष्टिनुं जे मरण ते वाद्यमरण कहेवाय ठे (८). ‘ पं. क्तमरणं ’ सर्व विरति पामेलातुं जे मरण ते पं. क्तमरण कहेवाय ठे (९). ‘ मिश्रमरणं ’ वाद्यपं. क्त एवा देशविरति श्रावकनुं जे मरण ते मिश्रमरण कहे- वायठे (१०). ‘ उच्चस्थमरणं ’ मति, श्रुत, अवधि अने मनःपर्याय ए चार ज्ञानवाळा मुनिनुं जे मरण ते उच्चस्थमरण कहेवाय ठे (११). ‘ केवलमरणं ’ जेमणे समग्र जवप्रपंचेना अपुनर्जवपणे नाश कर्यो ठे एवा केवलमरण मरण ते केवलमरण कहे- वाय ठे (१२). ‘ वैहायसमरणं ’ आकाशमां थयेवुं जे मरण ते वैहायसमरण कहेवाय ठे, अर्थात् लंचा वृद्धनी शाखादिके पोताना शरीरने बांधीने गळाफांसो खावावडे, पर्वतथी परतु मूकीने, कूवामां परतु मूकीने, अथवा शस्त्रादिकना घाते करीने जे मरण पामवुं ते वैहायसमरण कहेवाय ठे (१३). ‘ गृध्रस्पृष्टमरणं ’ गृध्र एतद्वे गीध अने उपवृद्धणथी समळी, शियाळ विगरेए जेमां स्पर्श करेलो ठे एवुं जे मरण ते गृध्रस्पृष्ट मरण कहेवाय ठे. आ मरण हस्ती विगरेना शवमां पेसोने गृधादिकवने जेनु जकण कराय तेनेज संज्ञे ठे (१४). ‘ जक्तपरिज्ञामरणं ’ जक्त एतद्वे जोषन अने उपवृद्धणथी पानादिक जाणवां, एतद्वे के “ आ अज्ञानपानादि में घणीघार

वापर्यां डे, ते अत्रय जे पाप तेनाज् हंतुचूत डे, तेथी तेनो त्याग करवो जोइए. ” एम इपरिज्ञावने जाणीने प्रत्याख्यान परिज्ञावने (जक्त पानादिकनो) त्याग करीने जे मरण पामवुं ते जक्तपरिज्ञामरण कहेवाय डे (१५). ‘ इंगिनीमरण ’ नियमित करेदा प्रदेशमांज चेष्टा करतां जे मरण पामवुं ते इंगिनीमरण कहेवाय डे. आ मरण चतुर्विध आदारुं प्रत्याख्यान करीने नियमित प्रदेशमांज पोतानी मेळे उद्धर्तनादिक करता एवा मुनिने होय डे (१६). ‘ पादपोपगममरण ’ पादप एटझे वृद्ध, उप एटझे सदृशपणुं अने गम एटझे पामवुं, अर्थात् जेम पनेतुं वृद्ध सम विषम स्थाननो विचार कर्या विना ज्यां जेम परुचुं होय डे तेमज निश्चल रहे डे, अने वीजाना कंपाव्याधीज मात्र कंपे डे, तेम आ प्रकारना अनशनने अंगीकार करेदा पूज्य मुनि पण पोतातुं निर्निमेष अंग प्रथमधीज सम अथवा विषम, जेवा स्थानमां परुचुं होय तेमनुं, तेमज रहेवा दे, पोते किंचित् पण हडावे नहीं, तेवा प्रकारे जे मरण पामे ते पादपोपगम मरण कहेवाय डे (१७).

जोके आ डेह्यां त्रण मरणुं फळ वैमानिकपणुं अथवा मुक्ति ए वे प्रकारुं त्रणेमां सरखुं डे, तोपण विशिष्ट, विशिष्टतर अने विशिष्टतम धैर्यवाळाने ते उत्तरोत्तर संजवे डे, तेवो विशेष जाव होवाधी पहेतुं मरण कनीयस (नातुं), वीजुं मध्यम अने वीजुं ज्येष्ठ कहेवाय डे. साध्वीओने ते त्रण मरण पैकी पहेतुं एकज मरण होय डे. कहुं डे के—

सव्वा वि अ अज्जाउं, सव्वे वि य पढमसंघयाएवज्जा ।

सव्वे वि देसविरया, पच्चक्काणेणउं मरंति ॥ १ ॥

जावार्थि—“सर्वे साध्वीओ, सर्वे प्रथम संहनन विनाना जीवो, अने सर्वे देश-विरतिवाळा जीवो प्रत्याख्याने करीनेज मरण पामे डे. ”

अहीं प्रत्याख्यान शब्दे करीने जक्त परिज्ञाज जाणवी. इंगिनी नामतुं अनशन अति विशिष्ट धैर्यवाळानेज होय डे, एम साध्वीना निषेधधी निश्चय धाय डे, अने पादपोपगम तो वय परिपक थाय त्यारे देवगुरुने नमस्कार करीने तेमनी पासे अनशन ग्रहण करीने, पर्वतनी गुफा विगेरे त्रसस्थावर जंतु रहित स्थंभिते, वृद्धनी जेम निमेषादिक* करवामां पण चेष्टा रहित थइने, प्रथम संहननवाळाने, कोइ पण प्रका-

रनी शरीरनी संज्ञाळ विना, जेवा तेवा संस्थानवने स्थित थइने प्रशस्तध्यान करतां
प्राणांत सुधी निश्चळ रहेवुं ते कहेवाय ठे. ते विषे कळुं ठे के—

पढमंमि अ संघयणे, वढंतो सेदकुटसमाणो ।

तेसिं पि अ बुच्छेउं, चउदसपुव्वीण बुच्छेए ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे प्रथम संहननमां वर्तता होय, अने जे पर्वतना शिखरनी जेवा
निश्चळ होय तेमने पादपोषणम अनशन होय ठे. तेनो पण चौद पूर्वानो उच्छेद थाय
त्यारे विच्छेद थाय ठे. ”

आ त्रये प्रकारना अनशन निर्व्याघातपणामां संदोखना पूर्वकज कर मां आवे
ठे, नहीं तो आतिध्याननो संजव थाय. पण व्याधि वीजळी, पर्वत, जीत विगेरेतुं प-
रुवुं अथवा सर्पादिकुं कररुवुं विगेरे व्याघात प्राप्त थयद्व होय त्यारे तो संदोखना
विना पण ते अनशन द्वादशकाय ठे.

आ इत्वर अने यावज्जीव ए वने प्रकारनो अनशन तप समग्र कर्मनो क्य कर-
नार ठे. ते उपर दृष्टांत कहे ठे—

अनशन तप उपर धन्य मुनिनुं दृष्टांत.

काकंदीपुरीमां धना नामे एक सार्थवाह रहेतो हतो. तेने धन्य नामे पुत्र हतो.
ते जोगने समर्थ एवी युवावस्थाने पाम्यो, त्यारे तेनी माता जज्ञाए वत्रीश प्रासाद कं-
रावीने वत्रीश श्रेष्ठीनी कन्याओं साथ एकज दिवसे तेने परणाव्यो. ते धन्य ते स्त्रीओं
साथे दोगुंदिकदेवनी जेम सुख जोगववा द्याग्यो. ते स्त्रीओं साथे जोग जोगवतां तेणे
केट्ट्यांक वर्षों व्यतीत कर्यां. एकदा चांचीश अतिशयोथी विराजमान श्री महावीर
स्वामी ते पुरीमां समवसर्था, ते वखते धन्य पण जगवानना दर्शनमां उत्कंठित थइने
पणे चाद्वतो प्रभु समीपे गयां, अने विश्वबंधु प्रभुने वांदीने तेमनी पासे जवना वक्षेने
नाश करनारी देशना सांजळी. त्रिकाळज्ञानी प्रभुनी देशना मनमां विचारतां धन्य
वैराग्य पाम्यो; एदजे तेणे तेनी माता पासे जइने कथुं के “ हे माता! जगवाननी दे-
गना सांजळीने मने विषयोमां उद्वेग थयो ठे, माटे तमारी आझाथी हुं दाक्षा ग्रहण
करीश. ” ते सांजळीने माताए मुनिनां व्रत पावन करवामां अनुकूल प्रतिकूल उपस-
गों सहन करवा तथा रस विनाना विरस आहार करवा इत्यादि अनेक प्रकारनां अ-
ति सुख ठे एम जणाव्युं, तोपण ते धन्ये पुरीपनी जेम विषयजोगनी इच्छा करी

नहीं ; तयारे नडाए खुशीथी तेनो निष्क्रमणोत्सव कर्यो. जगवाने पोतेज तेने दीक्षा आपी, तेज दिवसे धन्य मुनिए स्वामी पासे अजिग्रहं कर्यो के " हे जगवन् ! आपनी आज्ञाथी हुं निरंतर बठ तप करीश, अने पारणे गृहस्थे तजी दीधेदी जिज्ञाथी आंविज्ञ करीश. " जगवान बोड्या के " हे धन्य ! जेम सुख उपजे तेम तप धर्ममां प्रवृत्ति कर. " एवी जिनेश्वरनी आज्ञाथी हृष्ट-तुष्ट थइने धन्य मुनि तपस्यामां प्रवर्त्या.

पहेक्षा ठगना पारणाने दिवसे पहेली पोरसीमां तेमणे स्वाध्याय करी, बीजी पोरसीमां ध्यान कर्युं, अने बीजी पोरसीमां जिनेश्वरनी आज्ञा लइने जिज्ञा माटे अटन करी आंविज्ञने माटे अन्न ग्रहण कर्युं, बीजी कांइ इच्छा करी नहीं. तेज प्रमाणे दरेंक पारणाने दिवसे जिज्ञाटन करतां कोइ वखत अन्न मळे, कोइ वखत मात्र जळ मळे, तोपण ते खेद करता नहीं. जो कोइ पण दिवसे जिज्ञा मळे तो ते प्रजुने बतावता, अने पडी प्रजुनी आज्ञाथी मात्र देहने धारण करवा माटेज आहार करता. ए प्रमाणे तप करतां ते मुनिनुं शरीर अति कृश थइ गयुं. मांस रहित अने मात्र मुकां हारुकांथी जरेहुं तेमनुं शरीर कोयद्वाना गारुानी जेम रस्तायां चाळती वखते ' खरु खरु ' शब्द करतुं हतुं.

एकदा विहार करतां -जगवान- राजर्षुही नगरीना गुणशिक्ष वनमां समवसयां. तेमने वांदवा माटे श्रेणिक राजा त्यां आव्या. स्वामीने वांदीने देशना सांजळी. पडी तेमणे पृष्ठुं के " हे जगवन् ! आ सधळा मुनिओमां कया मुनि छुष्करकारक ठे ? " प्रजु बोड्या के " आ गौतम विगेरे चौद हजार मुनिओमां धन्यमुनि मोटी निर्जरा करनार महा छुष्करकारक ठे. ते जज्ञापुत्र निरंतर बठ तप करीने आंविज्ञथी पारणुं करे ठे. " इत्यादि सर्व वृत्तांत सांजळीने श्रेणिक राजा हर्ष पामी धन्य ऋषि पासे गया, अने ते मुनिने नमीने तेमणे कळुं-के " हे ऋषि ! तमने धन्य ठे, तमे कृतपुण्य ठे. " इत्यादि स्तुति करीने राजा पोताना नगरमां गयो.

एकदा धन्य ऋषि रात्रे धर्म जागरिकाए जागतां एम विचार करवा द्याग्या के " तप-स्याथी शुष्क देह थयडो हुं प्रजाते स्वामीनी आज्ञा लइ विपुद्वागिरिपर जइने एक मासनी संझेखनावने शरीरनुं शोषण करी जीवित तथा मरणमां समजाव राखतो सतो विचरीश. " पडी तोणे तेज प्रमाणे कर्युं. प्रांते शुच ध्यानवने काल करीने सर्वार्थसिद्ध नामना महा विमानमां देवणे उत्पन्न थया.

व्याख्यान २८५ मुं. उनोदरि नामना वीजा तपाचार विपे. (४४?)

पत्नी गौतम गणधरे जगवानने पृष्ठयुं के “ हे जगवंत ! आपना शिष्य धन्य मुनि कइ गतिमां गया ? ” जगवन् बोध्या के “ हे गौतम ! अर्हीधी कालधर्म पा-मीने मारो शिष्य धन्य मुनि सर्वार्थसिद्ध विमानमां उत्पन्न थयो ठे, त्यां तेत्रीश सागरोपमनी स्थिति जोगवीने महाविदेहद्वेत्रमां उंच कुळने विपे उत्पन्न थशे, त्यां दीक्षा ब्रह्म केवलज्ञान पामीने मोक्षे जशे. ”

“आ प्रमाणे धन्य ऋषिण समतापूर्वक पापकर्मनी निर्जरा करवा माटे वंने प्रकारना अनशन तपसुं सेवन कर्युं, तेमज जे क्षणे दीक्षा लीधी तेज क्षणे पुत्रद्विक मुखनी तमाम आशाओ तजी दीधी. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य
चतुरशीत्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ २८४ ॥

व्याख्यान २८५ मुं.

उनोदरि नामना वीजा तपाचार विपे.

उनोदरितपोऽव्यजावज्ञेदात्मकं परैः ॥

विशिष्यज्ञायमानत्वात्महृत्फलं निरन्तरम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“उनोदरि तप अव्यथी अने जावथी एम वे प्रकारनुं ठे. तेनुं विशेषणुं जाणवाथी ते निरंतर महृत्फलने आपनारुं ठे. ”

आ अर्थनुं समर्थन करवा माटे आ प्रमाणे जावना करवी के ‘ हंमेशां आहार करतां ठतां पण साधु श्रावक विगरेने उनोदरि तपथी मोडुं फळ प्राप्त थाय ठे. ’ तेमां उपकरण तथा जक्तपानादिक संबंधी उनोदरि ते अव्यथी उनोदरि जाणवुं, अने क्रोधादिकनो जे त्याग करवो ते जावथी उनोदरि जाणवुं. “ साधु श्रावक विगरेण कदाचित् पण यथेच्छपणे कंठ सुधी ठांसीने ठारैया ओरुकार आवे तेदनुं तो जम-वुंज नह्दीं. ” नव प्रकारनी ब्रह्मचर्यगुणिमां पण एवो निषेध करेवो ठे. जोके उपवास,

(४४७) उपदेशासाद जापांतर-जाग ४ थो-स्तंज १ए मो.

उठ, अहम, मासक्षपण विगेरे अनेक प्रकारनां तपमां द्रव्यथी तो अज्ञानादिकनो नि-
षेध कर्यो ठे, पण ते तप करनारे जावथी क्रोधादिकना त्याग रूप उनोदरि अवश्य
करवुं जोड़ए, नहीतो ते उपवासादिक केवल द्वाघण रूपज गणाय. कहुं ठे के—

कषायविषयाहारत्यागो यत्र विधीयते ।

उपवासः स विज्ञेयः शेषं द्वाघनकं विदुः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे उपवासादिकमां कषाय, विषय अने आहारनो त्याग करवामां
आवे तेनेज उपवास जाणवो, ते शिवाय बीजाने तो द्वाघण कहेली ठे: ”

द्रव्यथी उनोदरि तपनो विधि आ प्रमाणे ठे—एक कवळथी आरंजीने आठ
कवळ सुधी खावुं, ते पूर्ण उनोदरि कहेवाय ठे. तेमां एक कवळनुं मान जघन्य, आठ
कवळनुं मान उत्कृष्ट अने वेधी सात कवळनुं मान मध्यम ठे (१). नव कवळथी
आरंजीने वार कवळ सुधी खावुं ते अपार्थि उनोदरि कहेवाय ठे (२). तेर
कवळथी आरंजीने सोळ कवळ सुधी विनाग उनोदरि कहेवाय ठे (३). स-
त्तरथी आरंजीने चोवीश कवळ सुधी प्राप्त उनोदरि कहेवाय ठे (४). अने पची-
शथी आरंजीने एकवीश कवळ सुधी किंचित उनोदरि कहेवाय ठे (५). अहीं
सर्वत्र जघन्य विगेरे त्रण जेद पहेला पूर्ण उनोदरिनो जेम जाणवा. आज प्रमाणे जळ
संबंधी पण उनोदरिनी जावना करवी.

अहीं कवळनुं मान आ प्रमाणे कहुं ठे—

वत्तीसं कीर कवला, आहारो कुच्छिपूरुत्तं जणित् ।

पुरिसस्त महिलियाए, अट्टावीसं जवे कवला ॥ १ ॥

कवलास्त य परिमाणं, कुक्कुमिअंडगपमाणमित्तं तु ।

जं वा अविगिअवयणो, वयणंमि कुञ्जिऊ विसंतो ॥ २ ॥

जावार्थ—पुरूपोने कुकि पूर्ण थाय तेद्वो आहार वत्रीश कवळ प्रमाण
कहेलो ठे, अने ह्यीओन अठवीश कवळ प्रमाण कहेलो ठे (१). कवळनुं मान
कुक्कुमीना डंगा जेवहुं जाणवुं, अथवा सहजे मुख फानीने कुधित मनुष्य मोढामां
कोळीओ मूकी शके तेवहुं जाणवुं. ”

वली उठ अहम विगेरे विशेष तपना पारणाने दिवसे पण उनोदरि कर-

वाथीज विशेष द्रव्यिअं प्राप्त थाय डे. जेम नख मुधीनी एक मुठी जेट्ठा अरुद तथा एक चळु जळ नित्य उठ्ठने पारणे देवाथी ७ मासे तेजोद्वेग्या उत्पन्न थाय डे, एम पांचमा अंगमां कहेलुं डे. ते प्रमाणे श्रीमहावीर स्वामीना मुखथी सांजळीने मंगवळीपुत्रे तेम करवाथी तेने ते द्रव्यि उत्पन्न थड हती. आ प्रमाणे उनोदरि तप आहार तथा अनाहारने दिवसे अव्यथी अने जावथी निरंतर सेवुं.

हेवे वृत्तिसंज्ञेप नामनो त्रीजो तपाचार कहे डे.

वर्तते ह्यनया वृत्तिर्जिज्ञाशनजटादिका ।

तस्याः संज्ञेपणं कार्यं, अव्याद्यजिग्रहांचितैः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेनाथी जीवुं रहैवाय ते वृत्ति कहेवाय डे. तेमां जिज्ञाथी मळता अज्ञान जळ विगेरेनो समावेश थाय डे. ते वृत्तिनो अव्य, क्षेत्र, काळ अने जावथी अजिग्रह देवावने संज्ञेप करवो, ते वृत्ति संज्ञेप तप कहेवाय डे. ”

अव्यादिक अजिग्रह आ प्रमाणे समजवा—मुनि गोचरी जती वखते चार प्रकारना अजिग्रह करे, तेमां अव्यथी एवो अजिग्रह करे के आजे मारे पात्रमां दोप न लागे तेवी निर्दोष जिज्ञा ग्रहण करती, अथवा जाताना अग्र जागवने आपेल एक मांफो के मोदक विगेरे लेवुं, इत्यादि. ते उपर क्षेमपि विगेरे मुनिनां दृष्टांत जाणवां (१). क्षेत्रथी एवो अजिग्रह करे के एक घेरथी अथवा वे घेरथी अथवा पोताना गाममांथोज जे मळे ने लेवुं, अथवा घरनी फेदीमां वे पण बडे उंवरो राखीने वेठेठो जिज्ञा आपे तो लेवी, इत्यादि (२). काळथी एवो अजिग्रह करे के दिवसना पहेळा जागमां अथवा सर्ष जिज्ञुक जिज्ञा दळने निवर्ती गया पळी हुं आहार देवा नीकळीश अने पर्यटन करीश, इत्यादि (३). जावथी एवो अजिग्रह करे के कोड हसनां, गातां के रोतां आहार आपे तो लेवो, अथवा कोड बंधनादि वने बंधायेशो जिज्ञा आपे तो लेवी, नहीं तो न लेवी, इत्यादि (४). आ रीते सावु हमेशां अजिग्रह न करे तो तने प्रायश्चित्त लागे डे. श्रावको पण सचित्तादिकनां अजिग्रह करे डे.

आ तप छठ, अष्टम विंगेरे तप करतां अति दुःसाध्य डे, अने अधिक फळदायी डे. केमके छठ, अष्टम विंगेरे नियत तप डे, एट्ठे के प्रत्याख्यान काळ पूर्ण थतां आहार थड शके डे, अने आ तो क्यारे अव्यादिक अजिग्रह पूर्ण थशे ? ते

(४४४) उपदेशप्रासाद जापांतर-जाग ४ थो-स्तंज १ए मो.

कोइ जाणतु नथी, माटे आ तप अनियत ठे. वळी जिज्ञाटन करती वखते मनमां एतुं ध्यान करतुं के मननी धारणा प्रमाणे अजिग्रह पूर्ण थाओ के न थाओ, एवी बुद्धिथी अटन करतुं, पण आहार ग्रहण करवामां अति प्रीति राखवी नहीं. आ तप उपर श्री महावीर स्नामी, ढंडण मुनि, दढप्रहारी, शालिज्ज, पांरुव विगेरेनां दृष्टांतो ठे. जीमसेने पण दीक्षा लीधा पडो "जावाने अग्र जागे आपेवी जिज्ञाज हुं ग्रहण करीश, बीजी ग्रहण नहीं करं " एवो अजिग्रह लोधो हतो. ते पुण्यशा-ळीने ते अजिग्रह पण ढ मासे पूर्ण थयो हतो. धैर्यवाने कांइ पण लुईज नथी. आ विषय उपर दढप्रहारीतुं दृष्टांत कहे ठे—

दढप्रहारीनुं दृष्टांत.

श्री वसंतपुरमां एक साते व्यसनवाळो लुईर ब्राह्मण रहेतो हतो. तेणे पोतातुं सर्व धन विषयादिकमां गुमावी दीधुं. पडो ते चोरी करवा लाग्यो. लोकोए तेने घणी शीखामण आपी, पण ते पाप कर्मथी पाजो ओसयों नहीं, एटवे राजाए तेने गाम बहार काढी मूक्यो. तेथी ते चोरनी पड्योमां गयो. त्यां पड्योपतिने पुत्र नहीं होवाथी तेणे तेने पुत्र तरीके राख्यो. ते ब्राह्मण जेने प्रहार करतो ते अवग्य मरी जतो. एवो बळवान होवाथी लोकमां तेनुं दढप्रहारी एतुं नाम प्रसिद्ध थयुं.

ते एकदा लुंदाराना सैन्य सहित कुशस्थळ नामना गामने लुंदवा माटे गयो. ते गाममां कोइ एक दरिद्र ब्राह्मण रहेतो हतो.ते दरिद्र होवाथी तेने घणां ओकरां हुतां. तेओए एक वखत ते ब्राह्मण पासे खीर खावा मागी, त्यारे ते ब्राह्मण कोइ गृहस्थने घेरथी चोखा दूध विगेरे मागी लाव्यो, अने ते स्त्रीने आधी तेनी खीर करावी. पडो " आजे उत्सवनाो दिवस ठे, कारण के आजे खीर खाशुं " एम विचारिने ते मध्याह्न वखते स्नान करवा माटे गाम बहार नदीए गयो, तेवामां पेढा लुंदाराओ गाममां पेठा. तेमांना केटवाएक चोरो तेज ब्राह्मणना घरमां पेठा, पण कांइ हाथ लाग्युं नहीं. शोध करतां खुणामां पन्हेतुं खीरतुं वासण दीतुं, ते तेमणे लड लीधुं, एटवे ओकरांओ लुंचे स्वरे रुदन करतां तेमनी पाठळ दोड्यां. तेवामां पेढो ब्राह्मण स्नान करीने आव्यो. ते सर्व स्वरूप जोइने कोपायमान थयो, एटवे घरनी अर्गदा लडने ते राक्षसनी जेम चोरोनी पाठळ दोड्यो. तेना प्रहारथी तेणे केटवाक चोरोने मारी नाख्या. ते वातनी खबर पकतां दढप्रहारी तरतज त्यां आव्यो, अने पोताना चोरोने आ मारी नाखेठे एम जाणी क्रोधथी तेणे खदगवने तेनुं मस्तकं कापी नाख्युं. पडो ब्राह्मणना घरमां पेसतां गाये तेने रोक्यो,

एद्वे गायने पण मारी नाखी, ते जोडने ते ब्राह्मणी स्त्री पोकार करती सती तेने गाळो देवा द्यागी के “अरे क्रूर ! पापी ! शुं करे डे ?” तेनी गाळोधी अत्यंत कोपायमान थडने दृढप्रहारीए तेज खड्गधी तेतुं पेट चीरी नाख्युं, तेथी तेना गर्जमां रहेलुं वाळक पण तरफरतुं वे ककरा थडने पृथ्वीपर परुचुं.

आ प्रमाणे ब्राह्मण, गाय, स्त्री तथा वाळक, चारेने पोते तत्काळ मारी नाखेदां जोडने तथा “हे पिता ! हे माता !” एम बोदतां ओकरांओने जोडने दृढप्रहारी विचार करवा द्याग्यो के “आ प्रमाणेतुं दुष्कर्म करनारा एवा मने धिकार डे! आवां पापथी मने नरकमां पण स्थान मळवानुं नथी. हवे आ वाळकोतुं कोण रक्षण करणे ? हवे हुं अग्निमां पेतुं के भृगुपात करुं ? शाथी मारी शुक्ति थाय ? अहो ! हुं सदाचारनो त्याग करीने दुष्कर्मरूपी पापंयवाळो पांथ थयो लुं.” ए रीते महा वैराग्यथी शुद्ध ध्यान करतो ते गाम बहार नीकळ्यो. गामनी बहार उद्यानमां कोड महा मुनिने जोड तेमने नमीने बोदयो के “हे जगवन्! आवा पापथी हुं शी रीते मूका-ज्जा ?” मुनि बोदया के “चारित्र ग्रहण कर.” कळुं डे के—

एगदिवसं पि जीवो, पव्वज्जमुवागळं अणूणमणो ।

जइवि न पावए मुक्कं, अवस्स वेमाणित्तं होइ ॥१॥

जावार्थ—“ जो कोड जीव शुद्ध मनथी एक दिवस पण प्रव्रज्या अंगीकार करे तो ते कदि मुक्ति न पावे पण वैमानिक तो अवश्य थाय डे. ”

आ प्रमाणे ते दृढप्रहारीए मुनि पासेथी पापनो प्रतीकार सांजळीने तरतज दीक्षा दीधी. पत्नी तेणे एक मोटो अजिग्रह दीधो के “आक्रोश परीषहने सहन करवा माटे मारे आ गाममांज रहेवुं, अने ज्यां सुधी मारा पापतुं बीजाओ स्परण करे त्यां सुधी मारे आहार लेवो नहीं.” एवो दृढ अजिग्रह बडने ते दृढप्रहारी मुनि तेज गाममां कर्मनो क्षय करवा माटे विचरवा द्याग्या. दोको तेने जोडने आक्रोश करवा द्याग्या के “आ पापात्मा स्त्री, ब्राह्मण, गाय अने वाळ ए चार हत्या करनारो डे, तथा गामने लुंटनारो डे ” एम बोदनीने तेओ ते मुनिनी तर्जना करवा द्याग्या; अने लाकनी तथा पापाणादिकथी तेने निरंतर मारवा द्याग्या. ते सर्व मुनिए पृथ्वीनी जेम सहन करुं, अने अत्यंत शांतरस धारण करी पोतातुं पाप संचारीने जोजन दीधुं नहीं. ए प्रमाणे ड मास व्यतीत थया त्यारे शमता रूपी सूर्यनो उदय थवाथी तेमना

पाप रूपी अंधकारसमूहनो नाश थयो, ते वखते ए मुनि जावना जाववा द्याग्या के
 “ हे आत्मा ! जेवुं बीज वावीए तेवुंज फळ पामीए. तेमां पौरद्वोकोनो कांड पण
 दोष नथी. आ द्योको तो मारां दुष्कर्म रूपी ग्रंथीने तोरवा माटे कठोर जापणादि
 रूप द्वारवने तेनी चिकित्सा करे ठे, माटे एत्रो तो मारा खरा मित्रो ठे. तेत्रो मने जे
 तामन विगरे करे ठे, तेथी तो अग्निना योग्या सुवर्णनी जेम मारुं मखिनपणुं दूर थाय
 ठे. वळी आ द्योको तो मने दुर्गति रूपी कारागृहमांथी खेंचीने पोतानेज तेमां नांखे
 ठे, माटे तेवां परोपकारी उपर हुं शामाटे कोप करुं ? वळी तेत्रो पोतानां पुण्ये करीने
 मारां पाप थोड नांखे ठे, तेथी ते परम वांधवोने मारे दोष आपवो न जोडए. वळी ते-
 त्रोए मने करेदां वध वंधन विगरे मने संसारथी मुक्त करावनार होवाथी हर्ष आप-
 नारां ठे. मात्र ते कर्म तेत्रोनेज अनंत संसारना हेतुचूत थवानां ठे, तेथी मने दुःख
 थाय ठे. वळी आ पौरजनोए मारी तर्जना करी, पण मने मायों नहीं; कदाच मायों,
 पण मारुं जीवित नाश कर्युं नहीं. कदाच ते पण नाश कर्युं, पण वांधवनी जेम तेत्रो-
 ए मारा धर्मनो नाश कर्यो नथी. उदय तेत्रो तो मारा आत्मारूप घरमां पेठेदा अने
 अनादि काळथी रहेदा जावचोरोने काढवा माटे मने सहायचूत थया ठे. ” इत्यादि
 शुज ध्यानमां तत्पर थडने ते मुनिए कृपकश्रेणी उपर आरूढ थड केवळज्ञानरूपी
 सूर्यनी कांतिथी आत्मानो प्रकाश कर्यो.

अहो द्योकोत्तरः कोऽपि, तपःकुंभोद्भवः प्रभुः ।

नाविर्भवेत्पुनर्येन, शोषितः कर्मवारिधिः ॥१॥

“ जावार्थ—“ अहो ! तपरूप अगस्त्य ऋषि कोइ अद्वौकिकज ठे के जेणे
 शोषण करेदो कर्मरूप समुद्र फरीथी प्रगटज थतो नथी. ”

मृत्तिका यस्य तत्रैव, पततीत्यन्यथा न हि ।

येन यत्रार्जितं कर्म, स्थाने तत्रैव निष्ठितम् ॥३॥

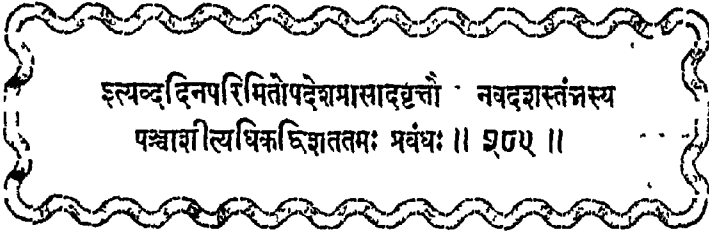
जावार्थ—“माटी ज्यांनी त्यांज पने ठे’ ए उक्ति खोटी नथी, कर्मके जेणे ज्यां कर्म
 उपार्जन कर्युं ते कर्म त्यांज नाश पमारुं, अर्थात् ज्यां कर्म वांधुं त्यां रहींनेज स्वपाव्युं.”

व्याख्यान १८५ मुं. दृत्तिसङ्घे नामना त्रीजा तथाचार विपे. (४४७)

केवली सुरगणेन निर्मिते, स्वर्णपंकजपदे स्थितश्च सः ॥

तत्तपःस्तुतिवचोमृतैः शुभैर्नव्यजंतुसुमह्यीमसिंचयत् ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ देवगणोए रचेज्ञा सुवर्ण कमळ उपर वेसी ते केवळीए ते तपनी
स्तुतिना वचनरूपी शुभ अमृतरसे करीने नव्य प्राणीरूपी सारी पृथ्वीतुं सिंचन कर्युं.”



॥ संपूर्णोऽयं स्तंभः ॥

ओगणीशमो स्तंभ संपूर्ण



जाहेर खबर.

श्री उपदेश प्रासाद भाषांतर.

स्थंभ ३४. व्याख्यान ३६०.

जुदा जुदा पांच विभाग करवामां आवेला ठे.

- १ विभाग १ जो—(स्थंज १ थी ४) समकितना ६७ बोलतुं स्वरूप कथाओ स-
हित-चीमनदाद सांकळचंद तरफथी उपायेद पण तेनी अंदर चूडो घणी रही
गयेद होवाथी फरीने जापांतर तैयार कराव्युं ठे, ते अमारा तरफथी उपाइने वहार
परुवातुं ठे. किंमत रु. १-८-० थशे.
- २ विभाग २ जो—(स्थंज ५ थी ९) श्रावकनां वार व्रतो पंकी आठ व्रततुं स्वरूप
कथाओ सहित-आ विभाग चीमनदाद सांकळचंदना जागमां उपावेदो अमारे
त्यां मळे ठे. किंमत रु. १-८-०
- ३ विभाग ३ जो—(स्थंज १० थी १४) श्रावकना नवमा व्रतथी वारमा व्रत सु-
धीतुं तथा बीजी अनेक वावतोतुं स्वरूप कथाओ सहित-आ विभाग खास अ-
मारा तरफथीज उपाववामां आव्यो ठे. किंमत रु. १-८-०.
- ४ विभाग ४ जो—(स्थंज १५ थी १९) अनेक उपयोगी हकीकतेनो संग्रह अ-
सरकारक ने उपयोगी कथाओ संयुक्त-आ विभाग पण अमारा तरफथी वहार
पारुवामां आव्यो ठे. किंमत रु. २-८-०.
- ५ विभाग ५ जो—(स्थंज २० थी २४) आ विभागमां घणी उपयोगी वावतो
समावेदी ठे. अमारा तरफथी उपाय ठे. वहार पड्येथी किंमत रु. १-८-० थी
मळी शकशे.

अषाढ १९६५.

श्री जैन धर्म प्रसारक सजा—जावनगर.

जैन धर्मनी दाहोर, कलकत्ता, जामनगर, मुंबई, अमदावाद, पाडवीताणा ने
जावनगर विगेरे स्थळोए उपाइने वहार परेदी तमाम बुको ने ग्रंथो अमारी ओफी-
समांधी व्याजवी किंमते मळी शकशे. वेचाण बुकोतुं डीस्ट मंगावनारने तरतज मोकल-
वामां आवशे.

श्री जैन धर्म प्रसारक सजा—भावनगर.

